

วรรณกรรมคำขับไพต์คำใน สปป. ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์
และการสื่อสารทางวัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์
ของ
สุนทร วรรณ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
เมษายน ๒๕๕๕
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วรรณกรรมคำขับไทดำใน สปป. ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์
และการสื่อสารทางวัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์

ของ

สุนทร วรรณ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

เมษายน ๒๕๕๕

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายสุนทร วรหาร
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

(ผศ.ดร.ชนานันท์ ตรงคี)

ประธานกรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(ผศ.ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ)

กรรมการ

(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(อาจารย์ ดร.โสภี อุ้นทะยา)

กรรมการ

(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(อาจารย์ ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์)

กรรมการ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ.ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ)

(ศ.ดร.ประคิษฐ์ เทอดกุล)

เบคิตคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผู้รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้ฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อพัฒนานิติระดับบัณฑิตศึกษา
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยเมตตาจิตและความอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แก่ใจ และปรับปรุงด้วยความเอาใจใส่ติดตามจนสำเร็จสมบูรณ์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงส์สุวรรณ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.โสภี อุันทะยา ผู้คอยให้กำลังใจ และให้คำปรึกษาชี้แนะแก่ใจด้วยความเมตตา ผู้วิจัยซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนานันท์ ตรงดี ประธานกรรมการสอบและ ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้คอยให้คำชี้แนะแก่ใจ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์

ขอขอบคุณพี่น้องชาวไทยทุกท่าน โดยเฉพาะชาวไทยคำเมืองซอน แขวงหัวพัน สปป. ลาว ผู้ให้ข้อมูล ให้ที่พัก ให้การต้อนรับด้วยความเมตตา ผู้วิจัยซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดาพร ดังควนิชและเด็กชายทีปกร ดังควนิช ผู้คอยเป็นกำลังใจในคราวที่ท้อแท้เหนื่อยล้า และคอยดูแลในคราวที่ต้องทำงานหนัก ตลอดจนให้คำปรึกษาเมื่อมีปัญหา

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาผู้ให้โอกาสทางการศึกษา และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่ให้ความอนุเคราะห์ทุนการศึกษา

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตสาขาวิชาภาษาไทยและเพื่อนร่วมงานผู้ให้กำลังใจ โดยเฉพาะอาจารย์ จันทร์ทิพย์ แก้วประกอบ ที่ให้ความช่วยเหลือพิสูจน์อักษร

สุนทร วรรณ

ชื่อเรื่อง	วรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรม
ผู้วิจัย	นายสุนทร วรรณ
กรรมการควบคุม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ และ อาจารย์ ดร.โสภี อุ้นทะยา
ปริญญา	ปร.ด. สาขาวิชา ภาษาไทย
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว เป็นเพลงพื้นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะมีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นลีลาการร้องและกลวิธีในการใช้ภาษานอกจากนั้น ยังทำหน้าที่ให้ความรื่นเริงและใช้ประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นบทบาทในมิติการสื่อสารทางวัฒนธรรม อันเป็นลักษณะเฉพาะของเพลงพื้นบ้านที่ต้องทำหน้าที่สื่อสาร ถ่ายทอด บอกเรื่องราว และแสดงให้เห็นลักษณะความเป็นตัวตนของชุมชนอย่างมีลีลาวรรณศิลป์ ชวนให้น่าสนใจ

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับของชาวไทคำใน สปป. ลาว และเพื่อวิเคราะห์คำขับของชาวไทคำ ในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมในบริบทของ สปป. ลาว โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรมตามมุมมองเชิงสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

กลวิธีการการสร้างวรรณศิลป์ของวรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว ผลการวิจัยค้นพบกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ใน ๖ ลักษณะ คือ ๑) สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้รูปแบบการนำเสนอ ๒) สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียง ๓) สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้คำ ๔) สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้ความหมาย ๕) สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้โวหาร ๖) สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้จังหวะในการสร้างวรรณศิลป์ด้วยการใช้รูปแบบการนำเสนอ มีการใช้รูปแบบใน ๓ ลักษณะ คือ ๑) รูปแบบคำ ประพันธ์ ๒) รูปแบบโครงสร้างคำขับ และ ๓) รูปแบบการขับ สำหรับการสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียงแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียงสระจำแนกได้เป็นสัมผัสนอกและสัมผัสใน และ ๒) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียงพยัญชนะด้วยการใช้สัมผัสใน ส่วนการสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้คำแบ่งเป็น ๔ ลักษณะคือ ๑) การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้าย ๒) การใช้คำสร้อย ๓) การซ้ำคำ ๔) การละคำ ในการสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้ความหมาย พบว่ามีการใช้ความหมายใน ๓ รูปแบบ คือ ๑) ความหมายประเภทปุจฉา-วิสัชนา

๒) ความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกทั้งด้านบวกและด้านลบ และ ๓) ความหมายหลายนัย การสร้างสรรค์วรรณศิลป์โดยการใช้โวหาร แบ่งออกได้เป็น ๑๐ รูปแบบ คือ ๑) การใช้โวหารอุปมาอุปไมย ๒) การใช้โวหารอุปลักษณ์ ๓) การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน ๔) การใช้โวหารสัญลักษณ์-สิ่งแทน ๕) การใช้โวหารอภิปจน์หรือการกล่าวเกินจริง ๖) การใช้โวหารการกล่าวเย้ยประชด ๗) การใช้โวหารโดยใช้คำถามเชิงวรรณศิลป์หรือปฏิพจน์ ๘) การใช้โวหารโดยกล่าวเท้าความหรือปฏิรูปจน์ ๙) การใช้โวหารปฏิบัติภาพจน์และ ๑๐) การใช้โวหารนามนัย และการสร้างสรรค์วรรณศิลป์โดยการใช้จังหวะ แบ่งออกได้เป็นจังหวะในคำขับที่ให้ความรื่นเรียง และจังหวะคำขับในพยางค์

การสื่อสารทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบการสื่อสารผ่านคำขับไพเราะใน สปป. ลาว ในรูปแบบวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ๔ ประเภท คือ ๑) ประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ ๒) ประเภทการละเล่นและการแสดง ๓) ประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ ๔) ประเภท ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำแบ่งออกเป็นการสื่อสารผ่าน นิทาน ตำนาน เพลงหรือคำขับ และปริศนาคำทาย การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทการละเล่นและการแสดง มีการสื่อสารผ่านการเล่นตลกตลกและการลงช่วง การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของมีการสื่อสารผ่านผลงานด้านศิลปะ ด้านการช่างฝีมือ ด้านละครกรรม และด้านการแต่งกาย และการสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมมีการสื่อสารผ่านประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และพิธีกรรม

โดยสรุป การวิจัยนี้ทำให้ทราบกลวิธีการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ในคำขับอย่างครอบคลุมทุกรูปแบบ ซึ่งมีทั้งการสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้รูปแบบ โดยการใช้เสียง โดยการใช้คำ โดยการใช้ความหมาย โดยการใช้โวหาร และโดยการใช้จังหวะ นอกจากนั้นยังมีการศึกษาการสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ การละเล่นและการแสดง ศิลปะและวัตถุสิ่งของ และขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม จากการศึกษาวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้ทางวิชาการด้านภาษา วรรณกรรม สังคมศาสตร์ และเข้าใจวัฒนธรรมทางภาษา อันจะเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในแวดวงภาษาไทยและกลุ่มชนชาติไทต่อไป

TITLE Folk song of Tai Dam Ethnic Group in LAO P.D.R. : Stylistics Creating of Cultural Communication

AUTHOR Mr. Sunthorn Worahan

ADVISORS Asst. Prof. Dr. Pathom Hongsuwan and Dr. Sophee Aunthaya

DEGREE Ph.D. **MAJOR** Thai

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2012

ABSTRACT

Folk song of Tai Dam ethnic group in LAO P.D.R is unique folk music had the literary creation that uniquely their own as the style of singing and strategies in the language. It also will provide a festive and ceremonial role in the cultural dimension of communication which was characteristics of folk songs that tell a story relayed to communicate and demonstrate the identity of the community with literary style and attractive.

The objective of research was an intensive to analyzed the strategies of stylistics creating folk song of Tai Dam ethnic group in LAO P.D.R., and to analyzed folk song of Tai Dam ethnic group as a communication tool in the cultural context of the Lao P.D.R. by using the concept of stylistics creating of cultural communication on social science.

The results reflected as follow: The strategies of stylistics creating folk song of Tai Dam ethnic group in LAO P.D.R. could be divided into 6 types: 1) stylistics created by using the presentation, 2) stylistics created by using the sound, 3) stylistics created by using the word, 4) stylistics created by using the mean, 5) stylistics created by using the rhetoric, 6) stylistics created by using the rhythm. Stylistics created by using the presentation format can be classified into three aspects: 1) the format of the verse, 2) the format of the structure for folk song, 3) the format of the harmonize. Stylistics created by using the sound can be divided into two types: 1) stylistics creating of the vowels can be classified into external rhyme and internal rhyme, 2) stylistics creating by using the consonant with internal rhyme. Stylistics created by using the word can be divided into four characteristics: 1) the use of preface and postscript, 2) the use of chain, 3) duplicate,

4) vacate. Stylistics created by using the mean has been used in three types: 1) the meaning of interrogative-answer, 2) the definition of the types of emotions, both positive and negative, and 3) many connotative meaning and stylistics created by using the rhetoric divided into 10 types : 1) simile 2) metaphors 3) personification 4) symbol 5) hyperbole 6) irony 7) rhetoric question 8) allusion 9) paradox and 10) metonymy. The stylistics created by using the rhythm were divided to rhythm of folksong for joyfulness and ceremony. Cultural communication showed the research results that cultural communication through the folksong were in four areas: 1) verbal folklore, 2) performing folklore, 3) material folklore, 4) customary folklore.

The cultural communication of verbal folklore were divided to tale, legend, song or folksong, and prediction. The performing folklore were including Todkon and the Kuang. The material folklore had to communicated through the arts, skilled worker, spill smoke and dressing. The customary folklore had to communicated pass the tradition, belief, popularity and rituals. In summary, this study shows the strategies of stylistics creating folksong in a comprehensive form including the stylistics created by using the format, sound, word, mean, rhetoric and rhythm. Additionally, the different types of cultural communication were studied as verbal folklore, performing folklore, material folklore, customary folklore.

From the study found knowledge of the academic language, literature, social science and understood for culture of language. This will guide the research in the field of language and ethnic Tai groups on next time.

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑	๑
๑	๑
บทนำ	๑
ภูมิหลัง	๑
คำถามในการวิจัย	๓
ความมุ่งหมายของการวิจัย	๓
ความสำคัญของการวิจัย	๓
ข้อตกลงเบื้องต้น	๓
ขอบเขตการวิจัย	๑๐
วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
นิยามศัพท์เฉพาะ	๑๒
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๒
การทบทวนวรรณกรรม	๑๕
๒	๑๔
๑	๑๔
พื้นที่และชาติพันธุ์ศึกษา	๑๔
ความรู้เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว	๑๔
ความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทดำ	๑๑๘
๓	๑๕๒
๑	๑๕๒
ลักษณะคำขับไทดำ	๑๕๒
ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมคำขับไทดำ	๑๕๓
วรรณกรรมคำขับของไทดำใน สปป ลาว	๑๕๘
๔	๒๑๒
๑	๒๑๒
วรรณกรรมคำขับไทดำกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์	๒๑๒
การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้รูปแบบการนำเสนอ	๒๑๓
การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียง	๒๑๘
การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้คำ	๒๒๐
การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้ความหมาย	๒๒๓

บทที่	หน้า
การสร้างวรรณศิลป์โดยใช้โวหาร	๒๕๑
การสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยการใช้จังหวะ	๓๐๑
๕ วรรณกรรมคำขับไท่ดำกับการสื่อสารทางวัฒนธรรม	๓๐๕
การถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ (Verbal Folklore)	๓๐๗
การละเล่นและการแสดง (Performing Culture)	๓๒๓
ประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ (Material Culture)	๓๒๘
ประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม (Customary Folklore)	๓๕๐
๖ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๓๘๓
สรุปผล	๓๘๓
อภิปรายผล	๓๘๗
ข้อเสนอแนะ	๓๙๑
บรรณานุกรม	๓๙๓
ภาคผนวก	๔๐๕
ประวัติย่อของผู้วิจัย	๔๐๗

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
๑ บทขับขึ้นฮ้านช่วง	๕
๒ บทขับสั่งจู้สอนสาว	๑๖๗
๓ บทขับปิ่นท้าวเองข้อฆ่ายุงเถิน	๑๗๑
๔ บทขับปิ่นไทคำ	๑๗๔
๕ บทขับปิ่นบ้านป่าเมืองปู้	๑๗๖
๖ บทขับเจื่องเจือกันเยื่อน	๑๗๕
๗ บทขับความขมใจเอนเมืองจนเต่า	๑๗๒
๘ บทขับเจียนตักเจียนขอ	๑๗๔
๙ บทขับปิ่นชามเตื่อ	๑๗๗
๑๐ บทขับกวี้มตัก (หญิง)	๑๗๕
๑๑ บทขับความตัก (ชายตอบ)	๑๕๐
๑๒ บทขับกวี้มตัก (ชายทักทาย)	๑๕๑
๑๓ บทขับสิ่งสาว	๑๕๓
๑๔ บทขับสาวจ่างขับ	๑๕๔
๑๕ บทขับแะเอะเถิงแพง	๑๕๕
๑๖ บทขับสอนั่งแฝง	๑๕๖
๑๗ บทขับเกี่ยวสาวฮ้านช่วง	๑๕๗
๑๘ บทขับพุดจาหยอกล้อเสียดกัน	๑๕๕
๑๙ บทขับถามตอบความสะเก๊ะสะแก่น	๒๐๑
๒๐ บทขับความสะเก๊ะสะแก่น	๒๐๔
๒๑ บทขับบ่าวหลายใจ	๒๐๖
๒๒ บทขับพอนเขือใหม่	๒๐๕
๒๓ บทขับสิ่งบ้านใหม่	๒๑๐
๒๔ คำขับพอนเจียงปีใหม่	๒๑๒
๒๕ ขับสิ่งเปิงเมืองใหม่	๒๑๔
๒๖ บทขับเสนเฮื่อน	๒๑๗

๒๓	บทขับมด	๒๒๐
๒๔	บทขับเล่าขึ้นจ้อง (บอกผีให้ขึ้นนอนใน โลงศพ)	๒๒๓
๒๕	บทขับสู่ขวัญบ่าวสาว	๒๒๖
๓๐	บทขับสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่	๒๒๙
๓๑	รูปแบบคำขับปี่ประเภทเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์	๒๔๔
๓๒	วิธีการทักทายถามข่าวคราว	๒๔๖
๓๓	การกล่าวอารัมภบทอย่างมีชั้นเชิง	๒๔๗
๓๔	การขับชมความงามในการขับบ่าวสาว	๒๔๘
๓๕	ขั้นตอนการลาหรือการลงท้ายในการขับบ่าวสาว	๒๕๐
๓๖	ส่วนรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับสิ่งขับพร	๒๕๑
๓๗	ขับสิ่งขับพรแบบกล่าวไม่เต็มรูปแบบ	๒๕๒
๓๘	ส่วนการบอกให้รู้ว่าตระกูลเชื้อสายหรือสิงใดที่ทำการเสน	๒๕๔
๓๙	ส่วนสาเหตุที่ทำให้มีการเสนเฮือน	๒๕๕
๔๐	ส่วนการเตรียมเครื่องเสน	๒๕๖
๔๑	ส่วนการเรียกค้ำมากินเครื่องเสน	๒๕๗
๔๒	ส่วนหอมเสนสอนค้ำ	๒๕๘
๔๓	ส่วนการเรียกชุมนุมบริวาร	๒๖๐
๔๔	ส่วนการตามหาขวัญ	๒๖๒
๔๕	ส่วนบทนำการขับในงานศพ	๒๖๔
๔๖	ส่วนคำบอกทางสู่เมืองฟ้า	๒๖๕
๔๗	ส่วนบทนำในบทขับงานกินหลองแต่งงาน	๒๖๘
๔๘	ส่วนเรียกขวัญในบทขับงานกินหลองแต่งงาน	๒๗๑
๔๙	ส่วนสั่งสอนขวัญในงานกินหลองแต่งงาน	๒๗๒
๕๐	ส่วนบทนำในงานขึ้นบ้านใหม่	๒๗๓
๕๑	ส่วนเรียกขวัญในงานขึ้นบ้านใหม่	๒๗๕
๕๒	ส่วนสอนขวัญในงานขึ้นบ้านใหม่	๒๗๖
๕๓	ตัวอย่างบทขับเดี่ยวในพิธีขับมด	๒๗๗
๕๔	ความหมายประเภทปี่จลา-วิสันา	๒๘๔

๕๕ บทขับประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านบวก	๒๘๖
๕๖ ความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านลบ	๒๘๘
๕๗ การใช้โวหารอุปมาอุปไมย	๒๙๑
๕๘ การใช้โวหารอุปลักษณ์	๒๙๒
๕๙ การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน	๒๙๓
๖๐ การใช้โวหารสัญลักษณ์-สิ่งแทน	๒๙๔
๖๑ การใช้โวหารอธิพจน์ หรือการกล่าวเกินจริง	๒๙๔
๖๒ การใช้โวหารการกล่าวเย้ยประชด	๒๙๖
๖๓ การใช้โวหารการใช้คำถามเชิงวรรณศิลป์	๒๙๗
๖๔ การใช้โวหารการกล่าวทำความ	๒๙๘
๖๕ การใช้โวหารปฏิภาคพจน์	๒๙๙
๖๖ การใช้โวหารนามนัย	๓๐๐
๖๗ บทขับนิทานเพื่อความบันเทิงเรื่อง “สังข์สูสอนสาว”	๓๐๘
๖๘ บทขับปิ่นเท้าเองชื่อมาขุณเดิน	๓๐๙
๖๙ บทขับตำนานไทดำ	๓๑๑
๗๐ บทขับปิ่นบ้านป่าเมืองปู้	๓๑๔
๗๑ บทขับเกี่ยวสาวฮ้านช่วง	๓๑๖
๗๒ บทขับพอนเขื่อยใหม่	๓๑๗
๗๓ บทขับเล่าขึ้นจ้อง	๓๑๙
๗๔ บทขับถามตอบความสะเก๊ะสะแก้น	๓๒๐
๗๕ การลงช่วง	๓๒๕
๗๖ การอินก้อน	๓๒๖
๗๗ ผลงานศิลปะที่วาดด้วยเรื่องของดนตรี	๓๒๙
๗๘ ผลงานศิลปะที่วาดด้วยเรื่องของจิตรศิลป์	๓๓๐
๗๙ การเย็บปักทอผ้า	๓๓๒
๘๐ การประดิษฐ์จักสาน	๓๓๓
๘๑ การสร้างบ้านเรือนแบบที่ไม่ดี	๓๓๔
๘๒ การสร้างบ้านเรือนแบบที่ดี	๓๓๕

๘๓	ผลงานการช่างฝีมือที่วาดด้วยเรื่องสถาปัตยกรรม	๓๓๓
๘๔	ผลงานการช่างฝีมือที่วาดด้วยเรื่องเครื่องประดับ	๓๓๓
๘๕	การกินอยู่ของขวัญ	๓๓๕
๘๖	การกินอยู่ของคนแพ้ท้อง	๓๔๐
๘๗	การกินของคนทั่วไป	๓๔๑
๘๘	การดูแลครอบครัว	๓๔๓
๘๙	การตกแต่งบ้าน	๓๔๔
๙๐	การต้อนรับแขก	๓๔๕
๙๑	การประกอบอาชีพ	๓๔๖
๙๒	ประเพณีการเกิด	๓๕๑
๙๓	ประเพณีการแต่งงาน	๓๕๓
๙๔	การจับสิ่งในประเพณีการแต่งงาน	๓๕๔
๙๕	ประเพณีงานศพ	๓๕๖
๙๖	ประเพณีขึ้นเฮือนหม้อ	๓๕๘
๙๗	การตีบทอดผีล้า	๓๖๐
๙๘	ความเชื่อเกี่ยวกับผี	๓๖๑
๙๙	ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ	๓๖๒
๑๐๐	ความเชื่อเกี่ยวกับलगสังหรณ์	๓๖๓
๑๐๑	การทำหน้าที่เป็นทูตเพื่อสื่อสารกับขวัญผีหรือวิญญาณของมดหมอ	๓๖๕
๑๐๒	จักรวาลทัศน์เกี่ยวกับแกน	๓๖๘
๑๐๓	ค่านิยมเกี่ยวกับการครองคู่	๓๖๙
๑๐๔	ค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน	๓๗๐
๑๐๕	ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย	๓๗๑
๑๐๖	ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา	๓๗๒
๑๐๗	พิธีการเสน	๓๗๕
๑๐๘	พิธีเกี่ยวกับหมที่ใช้ในพิธีเสน	๓๗๘
๑๐๙	เส้นทางของการเดินทางไปเมืองแกนส่วนภาคพื้นดิน	๓๘๐

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

- ๑ กรอบแนวคิดวรรณกรรมคำขับไทคำโน สปป.ลาว : การสร้างสรรค์ วรรณศิลป์
และการสื่อสารทางวัฒนธรรม ๑๔

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาวไทดำ (Tai Dam) บางครั้งรู้จักในชื่อไทยทรงดำ นอกจากนี้ยังมีผู้เรียกในชื่ออื่น ๆ อีก เช่น ลาวโซ่ง ลาวโซ่งดำ ผู้ไทดำ ผู้ไททรงดำ คำว่า โซ่ง มาจากคำว่า ช่ง หรือ ส้วง เป็นคำศัพท์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท หมายถึง กางเกง และคำว่า โซ่ง ช่ง หรือ ส้วง กลายมาเป็นคำว่า “ทรง” สันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะเสียงใกล้เคียงกันและความหมายไปในแนวเดียวกันซึ่งคำว่า “ทรง” ในบริบทนี้ หมายถึง สวมใส่ นุ่งห่ม ดังนั้นคำว่า ทรงดำ จึงหมายถึง สวมใส่ นุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าสีดำ ส่วนคำว่า ดำ มาจากสาเหตุที่ชาติพันธุ์ไทกลุ่มนี้นิยมนุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าสีดำที่ย้อมด้วยห้อมหรือคราม (ศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ กรมชนเผ่า. ๒๕๖๕ : ๑๑) ส่วนที่เรียกว่า ลาวโซ่ง หรือลาวโซ่งดำ นั้นเป็นชื่อที่คนไทยเรียกกลุ่มชาวไทดำที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย สาเหตุที่มีคำว่า “ลาว” ประกอบด้วยนั้นเนื่องจากได้ถูกกวาดต้อนมาจาก สปป. ลาว แต่สำหรับชาวไทดำที่อยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ จะเรียกชื่อตัวเองว่า ไทดำ ไทดำ หรือ ไตดำ ไตดำ สำหรับชาวไทดำที่อยู่ในประเทศไทย ต้องการให้ชนกลุ่มอื่น เรียกว่า ไทดำ หรือ ไททรงดำ เพราะปัจจุบันถือสัญชาติไทยและมีความรู้สึกว่าเป็นคนไทย (ยุคติ จำปาเทศ. ๒๕๔๗ : ๕๖) สำหรับส่วนที่เรียกว่า ผู้ไทดำ หรือ ผู้ไททรงดำนั้น สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติลาว (๒๐๐๕ : ๗๗) กล่าวว่า เดิมชาวผู้ไททั้งที่อยู่ภายในประเทศไทยและในลาวนั้น ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ทุ่งน่าน้อยอ้อยหนู เมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม แต่ก่อนนั้นขึ้นกับกลุ่มไทดำและไทขาวแต่เมื่อได้เคลื่อนย้ายมาที่ภาคกลางของลาวได้เปลี่ยนชื่อเป็นเผ่าผู้ไท สำหรับผู้ที่อยู่ทางภาคเหนือของลาวยังใช้ชื่อเดิมคือ ไตขาว ไตดำ ไตแดง

จากทัศนะข้างต้นสอดคล้องกับ ประชุมพงศาวดารภาค ๕ (๒๕๐๗ : ๔๗) ซึ่งกล่าวว่า ชาวไทดำ มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตสิบสองจุไทย ที่เป็นดินแดนในการปกครองของไทดำมี ๘ เมือง คือเมืองแดง เมืองควาย เมืองตุง เมืองม้วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองวาด และเมืองสาง อีก ๔ เมือง เป็นไทขาวคือ เมืองไล เมืองมน เมืองเจียง เมืองบาง สิบสองจุไทยนี้เป็นดินแดนที่มีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเคยตกเป็นเมืองขึ้น ทำให้มีการอพยพโยกย้ายผู้คนไปมาในระหว่างพื้นที่ และดินแดนบางส่วนของสิบสองจุไทยนั้นก็ได้อพยพมาอยู่ในความปกครองของลาวในเวลาต่อมา

สำหรับ ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๔๕ : ๓๗-๔๒) ได้กล่าวถึงแคว้นสิบสองจุไทว่าเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของคนไทก่อนที่ญวนจะขยายอำนาจเข้าไป มีระบบการปกครองที่มีเจ้าเมือง ๑๒ เมือง ปกครองค่อนข้างมีอิสระต่อกัน บางเมืองก็เกี่ยวข้องกันโดยการแต่งงาน ในพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๒๐ เคยอยู่ในความคุ้มครองของหลวงพระบาง เคยส่งบรรณาธิการให้ทั้งลาวและเวียดนาม เมื่อฝรั่งเศสยึดเวียดนามเป็นอาณานิคมได้รวมสิบสองจุไทเข้าไปด้วย เพราะถือว่าเคยส่งบรรณาการให้ญวนเมื่อญวนพยายามยึดบ้านเมืองคืนจากฝรั่งเศสคนไทคำได้ช่วยเวียดนามรบจนได้รับชัยชนะและประกาศอิสรภาพที่เมืองเดียนเบียนฟู เมื่อเวียดนามแบ่งเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ตามแนวเส้นขนานที่ ๑๗ เวียดนามเหนือก็ให้อิสระในการปกครองกับแคว้นสิบสองจุไทเพราะถือว่าช่วยรบกับฝรั่งเศส ในช่วงสงครามอินโดจีนหรือสงครามฝรั่งเศสอินโดจีนได้อพยพหนีเข้ามาฝั่งลาวบริเวณแขวงหัวพัน แขวงเชียงขวาง เวียงจันทน์ ก็มาก เมื่อลาวถูกฝรั่งเศสยึดเป็นอาณานิคมทั้งลาวและไทคำก็อพยพเข้าประเทศไทย คนไทยเรียกไทคำที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนมว่า ผู้ไท หรือ ภูไท

ด้วยเหตุที่รัฐสิบสองจุไทอยู่ในรอยต่อระหว่างจีนเวียดนามและลาวทำให้หลายครั้งชะตากรรมต้องผันแปรไปตามการเมืองของประเทศที่ใหญ่กว่า เช่น ในช่วงที่อาณาจักรล้านช้างเกิดแตกแยกกลายเป็นสองนครคือนครหลวงพระบางกับนครเวียงจันทน์ เมืองเชียงขวาง (เมืองพวน) ได้แยกขึ้นกับเวียงจันทน์แทน ภายหลังจึงหลุดออกจากสิบสองจุไทไป และหัวพันทั้งห้าทั้งหกซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวไทคำที่เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของสิบสองจุไทแต่ต่อมานั้นก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรหลวงพระบาง ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทย ได้แสดงแผนที่ของสิบสองจุไทจะเห็นได้ชัดเจนว่า หัวพันทั้งห้าทั้งหก (ห้าเหนือ) อยู่ในเขตสิบสองจุไท เมืองเชียงขวางเป็นดินแดนตรงกลางระหว่างสิบสองจุไทและลาว (กัญญา ลีลาสัย, ๒๕๔๔ : ๓๐๘-๓๑๕)

ชาวไทคำ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมที่งดงาม มีภาษาพูดภาษาเขียนเป็นของตนเอง มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ สิ่งที่ดีงามทุกอย่างบรรพบุรุษได้สั่งสมสืบทอดสู่ลูกหลานไม่ขาดสาย ศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ กรมชนเผ่า (๒๕๕๑ : ๑๑-๑๓) กล่าวว่า ด้านประเพณี สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อของชาวไทคำนั้นนับว่ายังมีความสมบูรณ์ เพราะมีการสืบทอดกันมาตลอดเวลา ชนเผ่าไตคำจะนับถือผี เช่น ผีพ่อ ผีแม่ ผีเรือน ผีบ้าน ผีเมือง ผีป่า และผีนา เป็นต้น แต่ผีที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ ผีเรือน ดังนั้นทุกเรือนจะตั้งร้านบูชาผี (เทวดาเรือน) ซึ่งจะเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณของพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นสถานที่ที่ชาวไทคำต้องสักการบูชากราบไหว้จึงได้แก่ เทวดาเรือน หอผีบ้าน หิ้งผีผด ป่าช้า เป็นต้น การนับถือบรรพบุรุษโยงถึงในด้านความเชื่อเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมา เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้วิถีชีวิตการดำรงอยู่ของกลุ่มชาวไทคำมีความมั่นคง นอกจากนั้นยังมีประเพณีที่งดงามสำหรับประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีเสนเฮือนหรือประเพณีเสนผีเรือนเพราะเชื่อว่าถ้าได้เสนแล้วผีบรรพบุรุษจะมาปกป้องรักษาลูกหลานหรือญาติให้เกิดความสุขความเจริญ

ประเพณีเที่ยวช่วง (ไอ้สาว) คำว่า “ช่วง” หมายถึงสถานที่แห่งหนึ่งในลานบ้าน มักยกเป็นแคร่ ซึ่งเวลากลางคืนในช่วงฤดูว่างงานจากการทำนาแล้ว สาว ๆ ประจำหมู่บ้าน มานั่งรวมกันลงช่วงทำงานฝีมือของผู้หญิง เช่น ปั่นด้าย ปักหน้าหมอน เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้หนุ่ม ๆ มาจีบ การนั่งช่วงเป็นประเพณีมาแต่เดิม เพื่อให้ได้ประโยชน์ในการผลิตเครื่องนุ่งห่มอย่างหนึ่ง และเพื่อเปิดโอกาสหนุ่มสาวในการเลือกคู่ครอง

ประเพณีเล่นคอน (อินคอน) เป็นประเพณีการเล่น (ร้องรำ ขับ ขับคล้าย ๆ ขับเสภา) แต่หางเสียงเนิบ ๆ ฟังทอด ๆ กว่าเซ็งเอ๋วและไอ้สาวอย่างหนึ่ง หนุ่ม ๆ มักจะรวมพวกของตนเป็นกลุ่ม ๆ ประมาณ ๕-๑๐ คนขึ้นไป ซึ่งในจำนวนนั้นจะต้องมีหมอแคน (คนเป่าแคน) หมอลำ (คนร้องผสมแคน) หมอขับ (คนร้องเพลงระหว่างที่เล่นคอน) ไปด้วย นอกจากนี้ยังมีประเพณีขับมด เป็นจารีตในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของไทยดำ กล่าวคือ เป็นการรักษาทางจิต โดยหมอมดมาทำพิธีรักษาด้วยการขับมดและเสียงทาย เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย การรักษาเริ่มด้วยการให้ผู้ช่วยหมอมด ๒ คนช่วยกันเป่าปี่ หมอมดจะทำการขับมดเพื่อเชิญผีมาช่วยในการวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยสุ่มถามผีมดว่าถูกผีอะไรทำ เช่น ถามว่าถูกผีเรือนทำไหม แล้วเสียงทายหาคำตอบด้วยการสาธิตข้าวสารลงบนพื้น ๓ ครั้ง ให้ได้จำนวนคู่-คี่สลับกัน กล่าวคือ ถ้าครั้งแรกได้จำนวนคู่ ครั้งที่สองจะต้องได้จำนวนคี่ และครั้งที่สามได้จำนวนคู่ แสดงว่าผีเรือน ถ้าเสียงทายไม่ได้จำนวนดังกล่าวก็จะเป่าปี่ขับมดต่อไปอีกจนจบคำขับมด (ศูนย์วัฒนธรรมไททรงดำเขาย้อย.

๒๕๕๓ : ๗๘)

ส่วนเจริญชัย ชนไฟโรจน์ (๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงคำขับว่า คำขับ หรือ ขับลำนามีความหมายรวมถึงการขับร้องต่าง ๆ สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๐ : ๑๑๕) กล่าวถึงลักษณะร่วมของผู้คนในตระกูลไทย-ลาว เกี่ยวกับการละเล่นขับลำ โดยอธิบาย “ขับลำ” ว่าเอกสารรุ่นเก่า ๆ จะใช้คำว่า “ขับ” ในความหมายเดียวกันกับปัจจุบัน ว่า “ร้อง (เพลง)” คำขับทุกประเภทก็คือกลอน ที่มีการพัฒนามาจากคำคล้องจองของผู้คนในตระกูลภาษาไทย-ลาวที่ใช้พูดในชีวิตประจำวันนั่นเอง เช่น **“ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกคู่ตามใจผู้นอน”** คำคล้องจองอาจจะยืดยาวออกไปเรื่อย ๆ แต่จะมีกฎเกณฑ์ในการใช้จำนวนคำแต่มีได้แค่ครั้งครั้น **“อยู่บ้านท่านอย่างนี้ดูตาย บั้นวับบั้นควายให้ลูกท่านเล่น”** ลักษณะเริ่มแรกอย่างนี้ก็คือ “กลอน” ซึ่งเป็นการเรียกอย่างกว้าง ๆ หรือรวม ๆ โดยยังไม่จำแนกลักษณะเป็นฉันทลักษณ์ต่าง ๆ ต่อเมื่อมีพัฒนาการอย่างสลับซับซ้อนและมีระเบียบแบบแผนเข้มงวดขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป การกำหนดชื่อเรียกให้แตกต่างกันจึงเกิดขึ้น เช่น ร่าย กาพย์ กลอน โคลง แต่ถึงกระนั้นก็จำแนกออกได้กว้าง ๆ ตามลักษณะสัมผัสเพียง ๒ ประเภทคือ ลักษณะสัมผัสแบบกลอนร่าย จะมีลีลาเก่าแก่ที่สุด เพราะมีพื้นฐานมาจากคำคล้องจองนั่นเอง

ซึ่งจะเห็นได้จากกลอนประเภท “เซ็ง” เช่น เซ็งบั้งไฟ เซ็งแห่นางแมว และบรรดาคำขับทั้งหลายใน ประเพณีขับลำของผู้คนในตระกูลไทย-ลาวที่อยู่ตอนบนทั้งหมด รวมทั้งคำขับทำขวัญประเภทต่าง ๆ ที่พัฒนาไปเป็นกลอนเทศน์ (มหาชาติ) อีกลักษณะหนึ่งคือ ลักษณะสัมผัสกลอนเพลงจะมีลีลา ขับซ้อน แต่เน้นการส่งสัมผัสท้ายวรรคเป็นสำคัญทำให้เกิดความงามและมีวรรณศิลป์ในการร้อยเรียง กลอนเพลงที่มีการส่งสัมผัสท้ายวรรค เช่น กลอนเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองทั้งหลาย ได้แก่ เพลงปรบไก่ เทพทอง โคราช พาดควาย เต็นกำ ล่อย รวมทั้งขับท่อมหลวงพระบาง เป็นต้น

ขณะเดียวกันนั้นประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๔๖ : ๒๘) ก็ได้กล่าวถึงความงามและ วรรณศิลป์ในคำขับว่า คำขับจะแต่งขึ้นสำหรับเป็นทำนองที่ให้ความไพเราะ มีรูปแบบเป็นร้อยกรอง และเป็นร้อยกรองพื้นบ้านที่ใช้วิธีการถ่ายทอดทางมุขปาฐะจึงมีลักษณะยึดหยุ่นในด้านจำนวนคำในแต่ละวรรคหรือแต่ละบาท และไม่เคร่งครัดในด้านเสียงสัมผัส จะเห็นว่าในแต่ละวรรคมีจำนวนคำ ไม่แน่นอน มีตั้งแต่ ๗-๑๓ คำ มีการส่งสัมผัสแบบร่าย มีลักษณะเรียบง่ายแต่มีความงามและ วรรณศิลป์ในตัวเองทั้งนี้จากการศึกษาทำให้สันนิษฐานได้ว่า “คำขับ” เป็นรากฐานของเพลงพื้นบ้าน ของชนชาติไทก่อนที่จะพัฒนาไปและเรียกชื่อเป็นการร้องการสวดชนิดอื่น ๆ สำหรับเพลงพื้นบ้าน ประเภทคำขับกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้แก่ ขับท้าวของชาวไทยวน ขับลื้อ ของชาวไทยลื้อเช่นเดียวกันกับใน สปป. ลาว นั้น จะใช้คำเรียกเพลงพื้นบ้านว่าคำขับเป็นส่วนใหญ่ เช่น ขับไทดำ ขับไทแดง ขับจิมเวียงจันทน์ ขับพวนเชียงขวาง ขับโสมของแขวงจำปาสัก ขับท่อม ของแขวงหลวงพระบาง ขับลื้อของชาวลื้อ เป็นต้น

คำขับเหล่านี้จะมีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่ว่าจะป็นลีลาการ ร้องและกลวิธีในการใช้ภาษาในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ นอกจากมีลีลาวรรณศิลป์ที่งดงามแล้วคำ ขับยังทำหน้าที่ให้ความรื่นเริงและใช้ประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นบทบาทในมิติการสื่อสารวัฒนธรรมอัน เป็นลักษณะเฉพาะของเพลงพื้นบ้านที่ต้องทำหน้าที่สื่อสาร ถ่ายทอด บอกเรื่องราว และลักษณะ ความเป็นตัวตนของชุมชน อย่างมีลีลาวรรณศิลป์อันงดงาม ชวนให้ผู้ชมผู้ฟังเกิดความสนใจ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเบื้องต้นในแขวงหัวพันสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้พบปรากฏการณ์ “คำขับ” ของชาวไทดำว่า ในจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทดำ คำขับ มีบทบาทสำคัญ ที่จะ เป็นสื่อประสานให้พิธีกรรมต่าง ๆ ขับเคลื่อน คำขับจัดเป็นหัวใจหลักของการประกอบพิธี เช่น การขบมด การขบเสนเรื่อน ประเพณีการแต่งงาน และเป็นหัวใจในงานรื่นเริงต่าง ๆ เช่น ประเพณี การอินคอน (เล่นคอน) ประเพณีเที่ยวช่วง (ไอ้สาว) ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีเหล่านี้ จะต้องมีการขับเป็นส่วนสำคัญ วิเชียร และอินทิ อิททิลัด (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ชาวไทดำเมือง ซ่อน แขวงหัวพัน สปป. ลาว ได้กล่าวถึงการขับว่า การขับมี ๒ ลักษณะคือขับในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น ขับขอแยบ่าวสาว ขับขึ้นบ้านใหม่ เอาบุญบ้าน (บุญประจำปีในวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวัน สงกรานต์) และการขับในพิธีกรรม เช่น ขบมด ขบเสนเรื่อน การขับตามขวัญ ตลอดจนขับในงาน

แต่งงาน การขับในพิธีส่วนใหญ่จะเป็นการตาม บทบาทของคำขับนอกจากจะทำหน้าที่หลักในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมแล้วยังมีบทบาทในมิติการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อถ่ายทอดบอกเรื่องราวและลักษณะความเป็นตัวตนของชุมชนไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วิถีชีวิต ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวจะแฝงอยู่ในเนื้อหาถ้อยคำของคำขับ ดังตัวตาราง ๑ (แนก่าปิ่น แก้วอุคร. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑ บทขับขึ้นฮ้านช่วง

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เบือนหายด่อง	เดือนหงายส่องแสงมากระทบ	ในคำคืนเดือนหงายสาวก็ลง
ปายจ้านหน้าช่วง	ส่วยปลายของชานบ้านที่ลงช่วง	ช่วงมารอให้หนุ่มมาจับ
น่องปิ่นฝ้าย	น่องเงินฝ้าย	หนุ่มสาวต่างใช้โอกาสนี้ใน
กิดแก่งคองบ่าวมาดอม	กระวนกระวายรอคอยหนุ่มมาจับ	การมาพบปะกัน
สาวดอมเมืองเอ้หลาย	สาวประจำเมืองที่สวองามมีมาก	หนุ่มจะไปเป็นกลุ่มโดยใช้
บ่าวฮามเต็มบ้าน	หนุ่มรูปหล่อก็มีมากเต็มบ้าน	เสียงปี่แคนเป็นสิ่งที่ทำให้
เสียงปี่ด้นจาเว้า	เสียงพูดคุยสนทนากัน	สาวรู้ว่าหนุ่มกำลังเดินทาง
หน้าช่วงมวนเมิง ชายเอ้ย	หน้าช่วงอีกทีก็กรีกโครม พี่เอ้ย	มาหา เพียงได้ยินเสียงปี่
เลิงเจอยินแต่เสียง	จิตใจรื่นเริงเมื่อได้ยินเพียงเสียง	แคนสาว ๆ ก็จะมีรู้สึก
ปี่แคนมาห้อย	ปี่แคนมาร้อยหัวใจ	ตื่นเต้นดีใจเพราะคิดว่าหนุ่ม
ยินแต่เสียงปี่ฮ้อยบ่าวน้อย	ได้ยินแต่เสียงปี่ของพี่หนุ่มน้อย	กำลังจะมาจับตนแล้วนั่นเอง
มาก่อมหัวเจอ นางนา	มากล่อมหัวใจของน้อง	

จากคำขับข้างต้นมีลักษณะเป็นร้อยกรองชาวบ้านไม่เคร่งครัดทลักษณ์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคำประพันธ์ประเภทกลอนลำหรือปี่ของชาวอีสานและชาวเวียงจันทน์ มีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยเสียงสระ เสียงพยัญชนะ เสียงสระมีทั้งสัมผัสภายในวรรคเช่น วรรคที่ ๑ คำว่า **หาย** และ **ปาย** และสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่สม่ำเสมอ เช่น วรรคที่ ๒ กับวรรคที่ ๓ คำว่า **ดอม-ดอม** วรรคที่ ๓ กับวรรคที่ ๔ คำว่า **บ้าน-ด้น** วรรคที่ ๔ กับวรรคที่ ๕ คำว่า **เมิง-เลิง** วรรคที่ ๕ กับวรรคที่ ๖ คำว่า **ห้อย-น้อย** เป็นต้น การสัมผัสระหว่างวรรคตำแหน่งสัมผัสจะไม่แน่นอน ส่วนเสียงพยัญชนะจะเป็นการสัมผัสในวรรค เช่น ในวรรคที่ ๒ คำว่า **กิดแก่ง** ในวรรคที่ ๔ เช่น คำว่า **มวนเมิง** นำเสนอโดยใช้บรรยายโวหาร

สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมในคำขับบทนี้ จะบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชนในด้านค่านิยม ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนค่านิยมและอุดมการณ์ทางเพศของชาวไทดำ ด้านประเพณีเป็นการกล่าวถึงการลงข่วงของสาว ๆ ในเวลากลางคืน ถูคว่างงานจากการทำนา หนุ่ม ๆ ก็จะมาเที่ยวจับสาว เป็นประเพณีที่เปิดโอกาสหนุ่มสาวในการเลือกคู่ครอง ค่านิยมในการเลือกคู่ครองผู้ชายจะชอบผู้หญิงที่สวย ถ้าสาวคนใดสวยก็จะมีหนุ่มทั้งหมู่บ้านมารุมจีบ ด้านวิถีชีวิตแสดงถึงความพอเพียงในการดำรงชีวิตทุกอย่างต้องพึ่งตัวเอง เช่น การผลิตเครื่องนุ่งห่มทุกครัวเรือนต้องทำเอง เมื่อว่างจากงานโดยเฉพาะในเวลากลางคืนที่เดือนหงายเป็นต้น ในวิถีชีวิตของชาวไทดำเมื่อโตเป็นหนุ่มสาวก็จะต้องหาคู่ครองเพื่อสร้างครอบครัวและขยายเผ่าพันธุ์ หนุ่ม ๆ จะมีเครื่องดนตรีคือปี่แคนเป็นเครื่องนำทางไปสู่การจับสาว เสียงปี่แคนเป็นตัวแทนของความเป็นเพศชาย ส่วนลูกฟ้ายเป็นตัวแทนของความเป็นหญิง

จากบทขับข้างต้นนั้นยังแสดงให้เห็นอำนาจของการสื่อสารที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้ถ่ายทอดหรือสื่อสารเพื่อที่จะบอกกล่าวแก่ฝ่ายชายซึ่งแสดงให้เห็นพลังของถ้อยคำที่ผสมผสานกับความงามทางวรรณศิลป์ผ่านเสียงดนตรีบรรเลงที่ละเคล้ากัน ถ้อยคำดังกล่าวมีลักษณะที่สื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกในมิติของเพศรสที่แสดงออกเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชายได้อย่างน่าสนใจ

การศึกษาเกี่ยวกับคำขับหรือเพลงพื้นบ้านในด้านลีลาวรรณศิลป์และการสื่อสารวัฒนธรรม มีผู้ศึกษาไว้ในระดับหนึ่ง ดังที่ปรากฏให้เห็นตัวอย่าง เช่น วัฒนะ บุญจับ (๒๕๓๒ : ๔) ศึกษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยศึกษา จังหวะและทำนองในเพลงน้อยลำตัด สรุปได้ว่า เพลงน้อยลำตัดมีลีลาวรรณศิลป์แตกต่างกันในแง่จังหวะและทำนอง ในแง่จังหวะนี้เพลงน้อยมีหน่วยจังหวะหยุดน้อยกว่าลำตัด จึงทำให้ลำตัดกระแทกกระทั้นและรวดเร็วกว่าเพลงน้อย ในแง่ทำนองพิสัยของเสียงในการร้องเพลงน้อยแคบกว่าการร้องลำตัดมากจึงทำให้ลักษณะการร้องเพลงน้อยเรียกว่าการร้องลำตัดในขณะเดียวกัน เสน่ห์ บุญรักษ์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษา ภาพสะท้อนสังคมจังหวัดพิษณุโลกและคุณค่าเชิงลีลาวรรณศิลป์จากบทเพลงพื้นบ้าน ด้านคุณค่าวรรณศิลป์ พบว่า มีบทเพลงพื้นบ้านที่ประกอบด้วยภาษา มีลีลาวรรณศิลป์ซึ่งใช้กลวิธีอุปมา อุปลักษณ์ เทียบฉายา การเล่นคำเล่นอักษร การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และใช้กวีโวหารเฉพาะตน

ส่วนประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๔๖ : ๗๖) ได้ศึกษา คำขับคำเจ้าเมืองเมืองเจียงหลุมหากาพย์พื้นถิ่นไทลื้อ ได้ข้อสรุปว่า คำขับไทลื้อมีลักษณะลีลาวรรณศิลป์เหมือนกับคำขับของชาวไทยภาคเหนือ แต่งขึ้นสำหรับขับเป็นทำนอง มีรูปแบบเป็นร้อยกรองแต่เป็นร้อยกรองพื้นบ้านที่ใช้วิธีการถ่ายทอดในทางมุขปาฐะ มีลักษณะยึดหยุ่นทางด้านจำนวนคำในแต่ละวรรคหรือแต่ละบาท ไม่เคร่งครัดด้านเสียงสัมผัส ความโดดเด่นในด้านลีลาวรรณศิลป์ประการหนึ่งคือ การสื่อสารให้เห็นภาพที่มีแสง สี เสียง และการเคลื่อนไหวตลอดจนสื่ออารมณ์ความรู้สึกได้อย่างชัดเจนโดยการใช้

เสียงของคำและการเปรียบเทียบ นอกจากนี้ ธนพร พิทักษ์อุปลัมภ์ (๒๕๔๒ : ๘๓) ยังได้
 ทำการศึกษาวิเคราะห์ผลงานเพลงพื้นบ้านของขวัญจิต ศรีประจันต์ พบว่าการสร้างสรรค์ในด้าน
 เนื้อหาจะสื่อสารวัฒนธรรมและสังคมไทยอย่างเด่นชัดหลายแง่มุม นำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใน
 สังคมมาประยุกต์แต่งไว้ในบทเพลง

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของสุภาพร มาตขาว (๒๕๔๖ : ๕) ได้กล่าวถึงเนื้อหาการสื่อสารทาง
 วัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี พบว่าด้านเนื้อหาการสื่อสารทาง
 วัฒนธรรมที่ปรากฏในกลอนลำมีเนื้อหาทั้งหมด ๗ ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนาและความเชื่อ
 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านค่านิยม ด้านการดำเนินชีวิต ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ
 และด้านการเมืองการปกครอง นิทรพร ทิพา (๒๕๓๕) ได้ทำการศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหา
 เพลงพื้นบ้านหมอลำ เพื่อการถ่ายทอดสื่อสารวัฒนธรรมโดยวิเคราะห์เนื้อหาของเพลง ทำให้เห็นภาพ
 สะท้อนด้านความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินชีวิต และความรู้ในด้านต่าง ๆ
 ของชาวอีสาน ในทำนองเดียวกัน พรรณราย คำโสภา (๒๕๔๑) ศึกษา การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้าน
 กันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์ พบว่าเพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัด
 สุรินทร์ จะให้ความสนุกสนานรื่นเริง ใช้แสดงเป็นมหรสพทั้งในงานมงคลและงานอวมงคล และ
 สันติสุข กฤดากร (๒๕๔๑) ศึกษา การถ่ายทอดภูมิปัญญาสื่อสารวัฒนธรรมด้านศิลปวัฒนธรรม
 พื้นบ้าน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ใช้ภาษาประเภทเพลงพื้นบ้าน
 ได้แก่ เพลงบอก เพลงนา เพลงเรือ

จากผลงานการศึกษาวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าเป็นผลงานการศึกษาเพลงพื้นบ้านและ
 คำขับของชาติพันธุ์ไทกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย แต่ทั้งนี้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคำขับของชาวไทดำ
 ใน สปป. ลาว ยังไม่มีผู้ศึกษามากนัก กอปรกับชาวไทดำที่เมืองขอนแก่น แขวงหัวพัน สปป. ลาว
 ยังถูกมองว่าเป็นชาติพันธุ์ที่ยังคงความเป็นชนชาติไทที่สมบูรณ์ วัฒนธรรมอื่นเข้ามาปะปนไม่มากนัก
 เพราะอาศัยอยู่ในพื้นที่หุบเขาเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้การติดต่อสัมผัสพันธุกับชาติพันธุ์อื่นได้
 ลำบาก แม้ปัจจุบันได้เปิดตัวเองมากขึ้นเนื่องจากรัฐได้เข้าไปช่วยพัฒนาในด้านต่าง ๆ แต่การพัฒนายัง
 ไม่สามารถทำได้มากนัก จึงทำให้ยังคงรักษาสภาพของความเป็นชุมชนวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้เป็น
 อย่างดี ประเพณีวัฒนธรรมยังมีความสมบูรณ์เป็นแบบฉบับดั้งเดิม เป็นตัวแทนของกลุ่มชนชาติไทที่
 ยังคงรักษาความเป็นไทไว้ได้มาก และปัจจุบันยังใช้คำว่า “คำขับ” เรียกชื่อเพลงพื้นบ้านและรักษาไว้
 ซึ่งความเป็น “อัตลักษณ์” ของชนชาติไทได้เป็นอย่างดี อีกทั้งชาวไทดำยังมีประวัติความเป็นมาที่
 ยาวนาน จากจุดกำเนิดสิบสองจุไทได้ขยายเผ่าพันธุ์มาสู่แขวงหัวพันสาธารณรัฐประชาธิปไตย
 ประชาชนลาว ได้สั่งสมวัฒนธรรมทั้งดงามผ่านตัวภาษา และได้เลือกใช้รูปแบบของคำขับที่มีลีลา
 วรรณศิลป์อันทรงคุณค่า เป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดสื่อสารวัฒนธรรม

จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ชุมชนไทดำใน สปป.ลาว เบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่าใน
แขวงหัวพันเป็นอาณาบริเวณที่มีความหนาแน่นของกลุ่มไทดำที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในถิ่นนี้เป็นอย่างมาก
ผู้วิจัยได้เดินทางเพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมคำขับของชาวไทดำ ซึ่งพบว่าชาวไทดำใน
เมืองซ็อนใต้ แขวงหัวพัน ยังนิยมและขับร้องขับลำคำขับอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันสืบมากระทั่ง
ปัจจุบันซึ่งมีรูปแบบและเนื้อหาที่แตกต่างจากถิ่นอื่นอันบ่งบอกให้เห็นลักษณะที่โดดเด่น ซึ่งทำให้
ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาคำขับของชาวไทดำในพื้นที่ดังกล่าวนี้

ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์กับการสื่อสารทางวัฒนธรรมใน
วรรณกรรมคำขับของชาวไทดำใน สปป.ลาว ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือความเป็นชาติพันธุ์
ไทนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้มีการเรียนรู้ความสำคัญของจิตวิญญาณแห่งชุมชนที่ตนเอง
กำลังจะสูญเสียไป เป็นการรักษาและเรียกเก็บคืนมา การศึกษาวัฒนธรรมความเป็นชาติพันธุ์ไทจึง
นับเป็นการเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับจิตวิญญาณของชนชาติ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างไร
เป็นการจรโลงชีวิตของชนชาติของเราให้ดำรงอยู่และมีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป อีกทั้งยังเป็นการ
ขยายขอบเขตและพรมแดนความรู้ ด้านวัฒนธรรมทางภาษา ในแวดวงภาษาไทยและกลุ่มชนชาติไท
ให้แพร่หลายและกว้างขวางลุ่มลึกยิ่งขึ้น

คำถามในการวิจัย

๑. กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในวรรณกรรมคำขับของชาวไทดำใน สปป.ลาว
มีลักษณะอย่างไร
๒. รูปแบบและเนื้อหาคำขับของชาวไทดำสามารถสะท้อนให้เห็นมิติทางสังคมและ
วัฒนธรรมอย่างไร
๓. คำขับของชาวไทดำในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมมีบทบาทและ
ความสำคัญอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับของชาวไทดำใน สปป.ลาว
๒. เพื่อวิเคราะห์คำขับของชาวไทดำ ในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรม
ในบริบทของ สปป.ลาว

ความสำคัญของการวิจัย

๑. เป็นการรวบรวมข้อมูลและทำให้ทราบกลวิธีในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว

๒. เข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการสื่อสารทางวัฒนธรรมของคำขับชาวไทดำใน สปป. ลาว เป็นการศึกษาข้อมูลทางภาษาและวัฒนธรรมชาวไทในเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่

๓. เป็นการขยายขอบเขตและพรมแดนความรู้ด้านวัฒนธรรมทางภาษาให้แพร่หลายและกว้างขวางยิ่งขึ้น

๔. เป็นการจรจรวิถีชีวิตของชนชาติ เพิ่มความแข็งแกร่งให้กับจิตวิญญาณ รักษา วัฒนธรรมความเป็นชาติพันธุ์ไทให้ดำรงอยู่และมีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. คำว่า “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผู้วิจัยจะใช้คำย่อว่า “สปป. ลาว” หรือบางครั้งอาจใช้ชื่อเต็มตามความเหมาะสมกับบริบทที่ใช้ในการเขียนงานศึกษาในครั้งนี้

๒. คำว่า “ไทดำ” และ “ชาวไทดำ” มีความหมายเดียวกัน ผู้วิจัยจะใช้ทั้งสองคำโดยใช้ในบริบทที่เหมาะสมแตกต่างกัน

๓. คำว่า “วรรณกรรมคำขับไทดำ” และ “คำขับไทดำ” มีความหมายเดียวกัน ผู้วิจัยจะใช้ทั้งสองคำโดยใช้ในบริบทที่เหมาะสมแตกต่างกัน

๔. ในการถ่ายทอดเสียงนั้นจะถ่ายทอดโดยใช้ภาษาไทยมาตรฐาน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย แต่ก็จะให้มีความใกล้เคียงกับเสียงในภาษาเดิมมากที่สุด เช่น

๔.๑ หน่วยเสียง /ย/ ซึ่งเป็นเสียงนาสิกในภาษาไทดำ ผู้วิจัยจะใช้เสียง /ย/ เพื่อให้ใกล้เคียงกับภาษาไทยกลางเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

๔.๒ หน่วยเสียงสระ /เออ/ ในภาษาไทดำซึ่งตรงกับหน่วยเสียงสระ /เ/ ในภาษาไทยมาตรฐานผู้วิจัยจะใช้ /เออ/ ตามรูปศัพท์เดิมเช่นคำว่า “หัวเออ” ในภาษาไทดำ ตรงกับคำว่า “หัวใจ” ในภาษาไทยมาตรฐาน ผู้วิจัยจะถ่ายทอดเสียงตามรูปศัพท์เดิมของชาวไทดำคือใช้คำว่า “หัวเออ”

๔.๓ หน่วยเสียงชนิด (aspirate) /kh/ /ch/ /th/ /ph/ ในอักษรต่ำของภาษาไทดำจะใช้หน่วยเสียงชนิด (unaspirate) /k/ /c/ /t/ /p/ แทน แต่เปลี่ยนระดับเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงตรี (rising) เช่นเสียง /พ/ ภาษาไทดำจะออกเสียงเป็น “ป้อ” เสียง /จ/ ภาษาไทดำจะออกเสียงเป็น “จ้อ”

เสียง /ค/ ภาษาไทดำจะออกเสียงเป็น “ก้อ” เสียง /ท/ ภาษาไทดำจะออกเสียงเป็น “ต้อ” สำหรับหน่วยเสียงชนิด (aspirate) /kh/ /ch/ /th/ /ph/ ในอักษรสูงยังคงเดิม ส่วนเสียงสถิตยังคงใช้เสียงเดิมแต่ระดับเสียงวรรณยุกต์จะเป็นเสียงสามัญ (middle)

๔.๔ เสียงวรรณยุกต์ในช่อง DL ที่สะกดด้วยแม่กก ชาวไทดำจะออกเสียงเป็นเสียง Glottal stop จะถ่ายถอดเสียงด้วยเสียงวรรณยุกต์ตรีที่ประสมสระเสียงสั้นตามลักษณะการออกเสียงของผู้ให้ข้อมูล เช่น คำว่า “ปาก” จะถ่ายถอดเสียงเป็น “ปะะ” เป็นต้น

๔.๕ ระดับเสียงวรรณยุกต์สามัญในอักษรกลางของภาษาไทยมาตรฐานจะตรงกับระดับเสียงวรรณยุกต์ตรีในภาษาไทดำเช่นคำว่า “กา” ในภาษาไทยมาตรฐานจะเขียนเป็น “ก้า” ในภาษาไทดำ เป็นต้น

ขอบเขตการวิจัย

๑. ในการศึกษาวรรณกรรมคำขับของไทดำใน สปป.ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรมในครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะในพื้นที่ สปป.ลาว เท่านั้น โดยคัดเลือกตัวแทนข้อมูลจากแขวงหัวพันซึ่งเป็นถิ่นที่ชาวไทดำอยู่หนาแน่น (ม. ศรีบุษรา. ๒๕๒๒ : ๑๖) และข้อมูลหลักนั้น จะใช้ข้อมูลจากเมืองซอน เพราะจากการสำรวจข้อมูลพบว่าเมืองดังกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความหนาแน่นของประชากรชาวไทดำพอที่จะเป็นตัวแทนของข้อมูลได้ อีกทั้งเป็นชุมชนไทดำที่อาศัยอยู่ในภูมิศาสตร์ที่เป็นหุบเขา การไปมาหาสู่กับชาติพันธุ์อื่นไม่ค่อยสะดวกมากนัก ดังนั้นจึงรักษาความเป็นตัวตนของไทดำไว้ได้มากกว่าแหล่งอื่น ๆ

๒. ผู้ให้ข้อมูลแบ่งตามประเภทความเชี่ยวชาญในแต่ละหมู่บ้าน โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักหมู่บ้านละ ๑ คน (จากจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ๕ หมู่บ้าน)

๓. ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาคำขับทั้ง ๒ ประเภทคือ คำขับในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น ขับต่อแยบสาว ขึ้นบ้านใหม่ เอบุญบ้าน (บุญประจำปีในวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์) และคำขับในพิธีกรรม เช่น ขับในงานแต่งงาน ขับมด ขับในพิธีเสนเรือน ขับเพื่อเรียกขวัญหรือสู่ขวัญ เป็นต้น

๔. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้ข้อมูลที่เป็นเนื้อหาในบทขับที่ได้จากเอกสารที่ปราชญ์ชาวบ้านและนักวิชาการในชุมชนรวบรวมไว้ รวมทั้งข้อมูลจากการเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงจากช่างขับในเขตพื้นที่เป็นสำคัญจำนวน ๑๕๐ สำนวน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาการทบทวนวรรณกรรมแล้วกำหนดเค้าโครงวิจัยโดยเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการวิเคราะห์ตามประเด็นที่วางไว้ ซึ่งมีวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๑. ขั้นรวบรวมข้อมูล

๑.๑ รวบรวมการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกตามประเด็นที่ศึกษาค้นคว้า

- ๑.๑.๑ การทบทวนวรรณกรรมชาวไทดำ
- ๑.๑.๒ การทบทวนวรรณกรรมด้านการสร้างสรรค์วรรณศิลป์
- ๑.๑.๓ การทบทวนวรรณกรรมด้านสื่อสารทางวัฒนธรรม
- ๑.๑.๔ การทบทวนวรรณกรรมเพลงพื้นบ้าน

๑.๒ รวบรวมข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น หลังจากที่ได้ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วก็ดำเนินการลงสำรวจพื้นที่ในเบื้องต้นเพื่อตรวจสอบข้อมูลโดยสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในแขวงหัวพันซึ่งได้แก่ ชุมชนที่อยู่ในเมืองซำเหนือ ซึ่งเป็นที่ตั้งของทางการแขวงหัวพัน นักวิชาการ (ครู) ผู้โดยสารที่เดินทางมาจากเมืองต่าง ๆ ในแขวงหัวพันที่สถานีขนส่งสาย ซำเหนือ-เวียงจันทน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวไทดำในแขวงหัวพัน เช่น แหล่งที่ตั้งหมู่บ้านไทดำ ความหนาแน่นของชุมชนไทดำในแต่ละแหล่งและสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของชุมชนไทดำเพื่อเป็นข้อมูลในการเลือกพื้นที่ ที่จะเป็นตัวแทนของข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า

๑.๓ เก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อคูบริบทของคำขับ โดยใช้วิธีต่าง ๆ ดังนี้

- ๑.๓.๑ สังเกต
- ๑.๓.๒ สัมภาษณ์
- ๑.๓.๓ บันทึกเสียงคำขับและคำสัมภาษณ์
- ๑.๓.๔ ถอดเทปบันทึกเสียงคำขับและคำสัมภาษณ์ แผ่นบันทึกเสียงคำขับ

๒. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- ๒.๑ วิเคราะห์กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับของชาวไทดำใน สปป.ลาว
- ๒.๒ วิเคราะห์การสื่อสารทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในคำขับของชาวไทดำใน

สปป.ลาว

๓. ขั้นเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณกรรมคำขับ หมายถึง คำร้องหรือเนื้อหาบทร้องที่ใช้ขับในกิจกรรมของชุมชนไทดำ ใน สปป. ลาว ทั้งที่ขับในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น ขับต่อแยบ่าวสาว ขึ้นบ้านใหม่ งานบุญ เช่น บุญบ้าน (บุญประจำปีในวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์) และขับในพิธีกรรม เช่น ขับมด ขับในพิธี เสนเรื่อน การขับเพื่อเรียกขวัญหรือสู่ขวัญ ขับในพิธีแต่งงาน

วรรณศิลป์ หมายถึง ศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำ ให้มีความงาม ความไพเราะทั้งทางด้าน รูปแบบการนำเสนอ ด้านเสียง ด้านคำ ด้านความหมาย และการใช้โวหาร

การสร้างสรรค หมายถึง การสร้างสิ่งที่จะทำให้เกิดความเจริญความสุขแก่สังคม มีลักษณะ ริเริ่มในทางที่ดี มีศิลปะสร้างสรรค์ สร้างเสริมให้เกิดมีขึ้นเพิ่มขึ้น และนำไปสู่ความเจริญ เกิดความ ผาสุกแก่สังคม

การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดเพื่อจะบอกเรื่องราวต่าง ๆ แก่สังคม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม หรือผลงานสร้างสรรค์ต่าง ๆ ของสังคม

วัฒนธรรม หมายถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม วิธีการและ ผลงานสร้างสรรค์ต่าง ๆ อันเป็นมรดกตกทอดกันมาในสังคมตั้งแต่อดีตมาจนเป็นเอกลักษณ์ชาวไทดำ ใน สปป. ลาว

ไทดำ หมายถึง ชาตินัชนัไทดำที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตพื้นที่ของ สปป. ลาว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือส่วนแรกกล่าวถึงการวิเคราะห์ กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ และส่วนที่สองกล่าวถึง การสื่อสารวัฒนธรรมในคำขับของชาวไทดำ ใน สปป. ลาว ดังนี้

๑. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีทางการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ใช้ตามแนวคิดของ วิเชียร เกษประทุม และ บุญเหลือ โจนิน (๒๕๔๘) วัฒนธรรม บุญจับ (๒๕๔๓) สุกัญญา สุจฉายา (๒๕๔๕) อลัน ดันคิส (สุกัญญา สุจฉายา. ๒๕๔๕) และวีรวัฒน์ อินทรพร (๒๕๔๘) สรุปได้ดังนี้

๑.๑ การใช้รูปแบบการนำเสนอได้แก่ รูปแบบคำประพันธ์ รูปแบบโครงสร้างคำขับ และรูปแบบการขับ

๑.๒ การใช้เสียง ได้แก่ เสียงสระ เสียงพยัญชนะ และ เสียงวรรณยุกต์

๑.๓ การใช้คำ ได้แก่ การใช้คำพ้อง การใช้ซ้ำคำ การละคำ การลำดับคำ

๑.๔ การใช้ความหมาย ได้แก่ การใช้ความหมายหลายนัย การลำดับความ การเน้น
อารมณ์ความรู้สึก การสรุปความ

๑.๕ การใช้โวหาร

๒. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางวัฒนธรรมในคำขับของชาวไทดำใน สปป.ลาว
ตามแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

Hall (จุฑาพรรษ์ งามจรี. ๒๕๕๑ : ๓๔ ; อ้างอิงมาจาก Hall. ๑๙๙๗)

วัฒนธรรมคือการสื่อสารและการสื่อสารคือวัฒนธรรม ทั้งสองสิ่งนี้ยากที่จะแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง
ไม่มีแง่มุมใด ๆ ในชีวิตของมนุษย์ที่จะไม่ได้รับการสัมผัสและเปลี่ยนแปลงโดยวัฒนธรรมเมื่อ
วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการสื่อสารก็เปลี่ยนไปด้วย ทั้งนี้แต่ละบุคคลอาจแตกต่างกัน
ตามแต่ระดับของการยอมรับและการปฏิบัติตามแบบแผนของวัฒนธรรม

ปฐม หงษ์สุวรรณ (๒๕๕๔ : ๑๓๗) ได้แบ่งประเภทข้อมูลทางคติชนวิทยาตาม
เกณฑ์ของทั้งวิธีการถ่ายทอดและลักษณะของเนื้อหา แบ่งออกได้เป็น ๔ กลุ่มคือ

๑. ข้อมูลประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำวาจา (Verbal Folklore)
๒. ข้อมูลประเภทการเล่นและการแสดง (Performing Folklore)
๓. ข้อมูลประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ (Material Folklore)
๔. ข้อมูลประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม (Customary Folklore)

Barthes (กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๓ : ๕๖ ; อ้างอิงมาจาก Barthes. ๑๙๖๗)

ได้แบ่งประเภทความหมายในการสื่อสารที่บรรจุอยู่ในสัญลักษณ์ทุกอย่างว่ามี ๒ ความหมายด้วยกันคือ

๑. ความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) นักวิชาการบางท่านระบุศัพท์
เป็นไทยว่า “ความหมายตรง” เป็นตัวหมายถึง (Signified) ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างภววิสัย
(Objective) เป็นความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร เป็นความหมายที่เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่
และมักเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

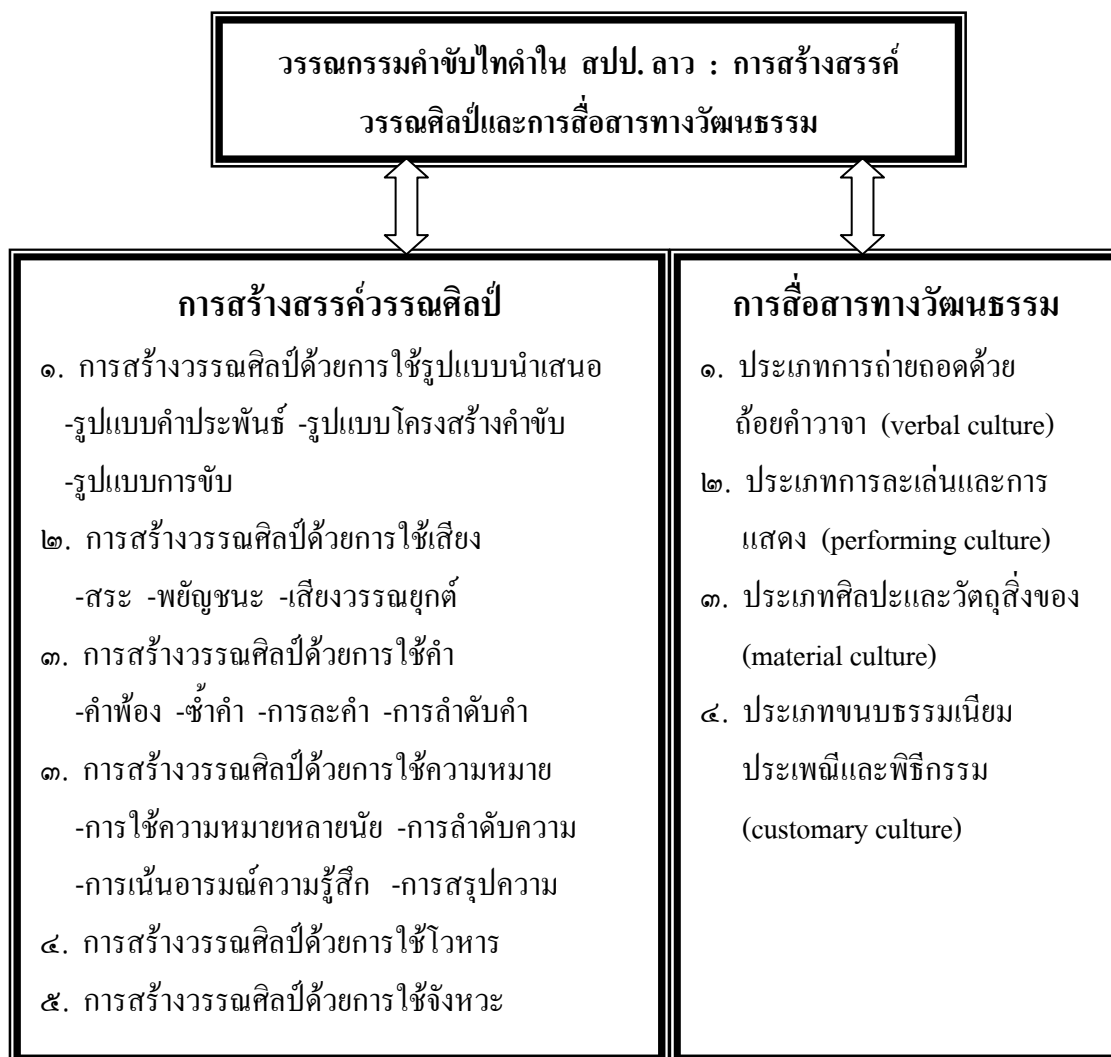
๒. ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) นักวิชาการบางท่านระบุศัพท์
เป็นไทยว่า “ความหมายแฝง” คำว่าความหมายโดยนัยนั้น เป็นตัวหมายถึงที่ประกอบสร้างอย่าง
ตรงกันข้ามกับความหมายโดยอรรถคือ ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างเป็นอัตวิสัย (Subjective) ไม่ว่าจะ
เป็นเรื่องของอัตวิสัยในระดับบุคคลหรือ อัตวิสัยในระดับสังคม ความหมายโดยนัยนี้เป็น
ความหมายชั้นที่สอง

สำหรับประภาศรี สีหอำไพ (๒๕๓๘) ได้กล่าวว่า สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติได้จำแนกวัฒนธรรมเชิงพฤติกรรมศาสตร์ตามแนวสากลไว้ ๕ สาขา ทำให้
การศึกษาค้นคว้าในเรื่องวัฒนธรรมของชาติเป็นหมวดหมู่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้ ๑) สาขามนุษยศาสตร์ว่า

ด้วยเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ค่านิยม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทไทยในสังคมการปกครอง กฎหมาย ฯลฯ ๒) สาขาศิลปะ ว่าด้วยเรื่องวรรณคดี ดนตรี วิจารณ์ศิลป์ นาฏศิลป์การละคร ฯลฯ ๓) สาขาการช่างฝีมือ ว่าด้วยเรื่องเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประดิษฐ์การทำเครื่องปั้นดินเผา ๔) สาขาคหกรรม ว่าด้วยเรื่องอาหาร การตกแต่งบ้าน ยา รักษาโรค การดูแลเด็ก ครอบครัว การกินอยู่ การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ ฯลฯ และ ๕) สาขากีฬาและกีฬานันทนาการว่าด้วยเรื่องการเล่น เช่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย “วรรณกรรมคำขับของไทยคำใน สปป.ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรม” สามารถแสดงกรอบแนวคิดดังภาพประกอบ ๑

ภาพประกอบ ๑ กรอบแนวคิดวรรณกรรมคำขับไทยคำใน สปป.ลาว : การสร้างสรรค์ วรรณศิลป์ และการสื่อสารทางวัฒนธรรม

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมแบ่งออกตามประเด็นที่ศึกษาค้นคว้า โดยแบ่งออกตามหัวข้อดังต่อไปนี้ การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับชาวไทดำ การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาวรรณศิลป์ การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาการสื่อสารทางวัฒนธรรม การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาเพลงพื้นบ้าน ดังต่อไปนี้

๑. การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับชาวไทดำ

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับชาวไทดำ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อทบทวนวรรณกรรมโดยนำเสนอทั้งส่วนที่เป็นการทบทวนวรรณกรรมโดยแบ่งออกเป็นหัวข้อตามลำดับคือ ประวัติศาสตร์ชาวไทดำ จักรวาลทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และการแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน และระบบอักษรของชาวไทดำ ทั้งนี้จะขอนำเสนอโดยเรียงลำดับตามปีที่แต่งเพื่อให้มองเห็นพัฒนาการการศึกษา ดังนี้

๑.๑ ประวัติศาสตร์ชาวไทดำ มีผู้ศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับชาวไทดำไว้ ดังนี้ กัญญา ลีลาชัย (๒๕๔๔) กล่าวไว้ในหนังสือ **ประวัติศาสตร์ชนชาติไทย** ว่า หลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เจ้าเมืองของกลุ่มไท ไค้แก่ เมืองแกลงเมืองไลได้สู้รบกันจนกระทั่งแตกออกเป็น ๑๖ เมืองที่เป็นอิสระต่อกันกลายเป็นความสัมพันธ์แบบสหพันธรัฐไทขึ้นมาใหม่เรียกว่า สิบหกเจ้าไทหรือสิบหกจู่ไท แต่จากดินแดนสิบหกจู่ไท ก็ได้กลายมาเป็นสิบสองจู่ไท ในสมัยที่ลัทธิล่าอาณานิคมแผ่เข้าครอบงำภูมิภาคนี้ เมื่อมีการเซ็นสัญญาเทียนสินระหว่างฝรั่งเศส (ยึดครองเวียดนาม) กับจีน ตามสนธิสัญญานั้นฝรั่งเศส ดินแดนไทยในการปกครองของฝรั่งเศสจึงเหลือ ๑๐ เมือง ต่อมาฝรั่งเศสตกลงให้เมืองไทหกเมืองเป็นของจีน (ฝ่ายจีนอ้างว่าเป็นของจีน ตามหลักฐานการส่งบรรณาการ) ยกอำเภอขึ้นเป็นเมืองอีกจำนวน ๒ เมือง จึงเพิ่มเป็น ๑๒ เมืองจึงเรียกเป็นสิบสองเจ้าไทหรือสิบสองจู่ไท

นอกจากนี้ กัญญา ยังได้กล่าวอีกว่าหลังจากนั้นดินแดนที่เรียกว่าสิบสองจู่ไท ก็มีศูนย์กลางอยู่ ๒ แห่ง ทางใต้มีศูนย์กลางที่เมืองแกลง ประกอบด้วยเมืองไทดำ ๘ เมือง ส่วนทางเหนือมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไล ประกอบด้วยเมืองไทขาว ๔ เมือง ด้วยเหตุที่รัฐสิบสองจู่ไทอยู่ในรอยต่อระหว่างจีน เวียดนาม และ ลาว ทำให้หลายครั้งชะตากรรมต้องผันแปรไปตามการเมืองของประเทศที่ใหญ่กว่า เช่นในช่วงที่อาณาจักรล้านช้างเกิดแตกแยกกลายเป็นสองนครคือหลวงพระบางกับเวียงจันทน์ เมืองเชียงขวาง (เมืองพวน) ได้แยกขึ้นกับเวียงจันทน์แทน ภายหลังจึงหลุดออกจากสิบสองจู่ไทไป และหัวพันทั้งห้าทั้งหกซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวไทดำที่เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของสิบสองจู่ไทแต่ต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรหลวงพระบาง ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยได้

แสดงแผนที่ของสิบสองจุไทจะเห็นได้ชัดเจนว่า หัวพันทั้งห้าทั้งหก (ห้าเหนือ) อยู่ในเขตสิบสองจุไท เมืองเชียงขวางเป็นดินแดนตรงกลางระหว่างสิบสองจุไทและลาว

ส่วน ภัททิยา ยิมเรวัต. (๒๕๔๔) กล่าวถึง ประวัติศาสตร์สิบสองจุไทว่า เมื่อสมัยล้านช้างซึ่งมีกรุงศรีสัตนาคณหุตเป็นเมืองหลวงและมีอาณาเขตติดต่อกับเมืองสิบสองจุไท ได้มีอำนาจและแผ่ขยายอาณาเขตไปครอบครองหัวพันทั้งห้าทั้งหกรวมไปถึงสิบสองจุไท ประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ สิบสองจุไทจึงได้เข้าไปอยู่ในความคุ้มครองของเมืองหลวงพระบาง เช่นเดียวกับเมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหก ปี พ.ศ. ๒๒๕๐ อาณาจักรล้านช้างถูกแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งนั้นเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวง บรรดาเมืองขึ้นของอาณาจักรล้านช้าง คือเมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหกและเมืองสิบสองจุไท ต่างก็ถูกมองว่าเป็นเมืองขึ้นของทั้งสองฝ่ายด้วย ส่วนการส่งส่วยก็ต้องส่งให้ทุกฝ่ายเช่นกัน สำหรับ ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๔๕) ได้กล่าวถึงประวัติของชาวไทดำไว้ในหนังสือ **ชนชาติไทในนิทาน** ว่าไทดำเป็นชนชาติไทที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทในเขตเวียงคานตอนเหนือที่มีอาณาเขตติดกับภาคใต้ของจีนและภาคเหนือของลาว ไทดำตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง เมืองสำคัญของไทดำคือเมืองแกน (เดียนเบียนฟู) เมืองลา (เซินลา) เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาศัยอยู่แขวงหัวพันทั้งห้าทั้งหกของประเทศลาวด้วย ชชาติพันธุ์ไทดำนิยมใส่ขันสีดำหรือน้ำเงินคราม ใส่เสื้อสีเข้มคอปิด

นอกจากนั้น ศิราพร ยังกล่าวว่า แคว้นสิบสองจุไทเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของคนไทก่อนที่ญวนจะขยายอำนาจเข้าไป มีระบบการปกครองที่มีเจ้าเมือง ๑๒ เมือง ปกครองโดยก่อนข้างมีอิสระต่อกัน บางเมืองก็เกี่ยวข้องกัน โดยการแต่งงาน ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นเจ้าของมาก เป็นสกุลและสกุลคำ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๒๐ เคยอยู่ในความคุ้มครองของหลวงพระบาง เคยส่งบรรณาธิการให้ทั้งลาวและเวียงคาน เมื่อฝรั่งเศสยึดเวียงคานเป็นอาณานิคมได้รวมสิบสองจุไทเข้าไปด้วยเพราะถือว่าเคยส่งบรรณาการให้ญวน เมื่อญวนพยายามยึดบ้านเมืองคืนจากพวกฝรั่งเศสคนไทดำได้ช่วยเวียงคานรบจนได้รับชัยชนะและได้ประกาศอิสรภาพที่เมืองเดียนเบียนฟู เมื่อเวียงคานแบ่งเป็นเวียงคานเหนือและเวียงคานใต้ตามแนวเส้นขนานที่ ๑๗ เวียงคานเหนือก็ให้อิสระในการปกครองกับแคว้นสิบสองจุไท เพราะถือว่าช่วยรบกับฝรั่งเศสในช่วงสงครามอินโดจีนหรือสงครามฝรั่งเศส-ญวน ไทดำได้อพยพหนีเข้ามาฝั่งลาวบริเวณแขวงหัวพัน แขวงเชียงขวาง เวียงจันทน์ ก็มาก เมื่อลาวถูกฝรั่งเศสยึดเป็นอาณานิคมทั้งชาวลาวและชาวไทดำก็อพยพเข้าประเทศไทย คนไทยเรียกไทดำที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนมว่า ผู้ไท หรือภูไท

สำหรับ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ และคณะ (๒๕๔๕) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง คนไทยในเวียงคาน : ภาษาและวัฒนธรรม กล่าวว่าคนไทดำเคยเป็นชาวเมือง ตามประวัติศาสตร์ล่าสุดคนไทดำได้เป็นผู้ปกครองระดับ “เจ้า” มากที่สุดในบรรดาชนเผ่าไททั้งหมด

ในครั้งที่เป็นส่วนการปกครองระดับล่างสมัยจีนปกครอง “ดินแดนตอนใต้” อยู่ โดยจีนยินยอมให้คนท้องถิ่นเป็นผู้ปกครองในระดับนี้ได้ มีบันทึกจีนว่าผู้ปกครองเหล่านี้เรียกตนเองว่าเป็น “เจี้ยว-จ้าว” มีมากมายหลายแห่งมาถึงสมัยเวียดนาม คำว่า “เจ้า” กลายเป็นคำว่า “จู่” และมีส่วนการปกครองของคนไทย ที่เรียกชื่อว่า “สิบสองจุไทย” เป็นดินแดนในการปกครองของไทย ๘ เมือง คือเมืองแกลง เมืองควาย เมืองตุง เมืองม้วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองวาด และเมือง สาง อีก ๔ เมืองเป็นไทยขาว คือ เมืองไล เมืองมน เมืองเจียง เมืองบาง

ในเอกสาร บรรดาชนเผ่าใน สปป.ลาว. ของ สิบไซ มณีวง และคณะ (๒๕๕๑) กล่าวถึงบรรดาชนเผ่าใน สปป.ลาวว่า ไทยดำจัดอยู่ในเผ่าไต ซึ่งมีการนุ่งห่มด้วยสีดำ เผ่าไตได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ สปป.ลาว มาหลายร้อยปีแล้วโดยเคลื่อนย้ายมาจากตอนใต้ของประเทศจีนเข้าสู่ประเทศลาว เดินทางตามแม่น้ำดำ แม่น้ำมา มาที่เมืองเซินลา เมืองเดียนเบียนฟู และเมืองไลเจา ประเทศเวียดนาม แล้วเข้าสู่ สปป.ลาว แขวงทางตอนเหนือ ลงมาจนถึงแขวงบอลิคำไซ ส่วนสถาบันค้ำคนคว่าชนเผ่าและศาสนาของ สปป.ลาว (๒๐๐๕) ได้เขียนเอกสาร ซอกฮู้ชนเผ่าในลาว โดยจัดกลุ่มไทยดำอยู่ในกลุ่มไตซึ่งลักษณะการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แม่น้ำ ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาวไทยดำ ทำให้ทราบภูมิหลัง ความเป็นมา การต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ของชนชาติ ทำให้มองเห็นบริบทต่าง ๆ ที่ชนชาติไทยดำได้สัมผัสและผ่านพบ อันจะส่งผลต่อการสร้างสังคมวัฒนธรรม คติความเชื่อ การศึกษาส่วนนี้จะทำให้ผู้วิจัยมองเห็นแง่มุมและเข้าใจความเป็นมาภูมิหลังของชาวไทยดำมากยิ่งขึ้นอันจะทำให้การศึกษาวิเคราะห์ตีความการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขัณฑ์ได้ละเอียด ครอบคลุม รอบคอบ เกิดความถูกต้องและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๑.๒ จักรวาลทรรศน์ ความเชื่อ ของชาวไทยดำ ในด้านจักรวาล ความเชื่อ ของชาวไทยดำ นั้นมีผู้ศึกษาไว้ เช่น จากผลงานการศึกษาค้ำคว่าของ เกิม จ่อง (๒๕๓๓) เรื่อง “คนไทยดำและคนไทยขาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม : ชื่อนั้นสำคัญไฉน” ในวารสารมหาวิทยาลัยศิลปากรได้กล่าวถึงชาวไทยดำว่า ชาวไทยดำจะตั้งหอผีอยู่หน้าบ้านใครบ้านมัน โดยไม่รวมอยู่ติด ๆ กันเหมือนอย่างเช่นพวกชาวไทยขาว ส่วนศิริพร ณ ถลาง (๒๕๔๕) กล่าวว่า คนไทยดำนั้นมีความเชื่อว่า แถนเป็นผู้สร้างมนุษย์ เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตมนุษย์ และพิธีกรรมบูชาแถนแต่ละแถนก็ไม่เหมือนกันตามโอกาสและประโยชน์ที่จะได้จากแถน เช่นถ้าอยากร่ำรวยก็ทำพิธีเสนแถนบุญแถนจ้ง ถ้าจะขอฝนก็ทำพิธีเสนแถนสูงแถนขาว เป็นต้น โลกทัศน์เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทยดำไม่มีนรก สวรรค์ เพราะไม่ได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา แต่แยกจักรวาลออกเป็น ๔ ระดับ คือเมืองบนฟ้า ซึ่งเป็นเมืองของแถน เมืองกลางหาเป็นเมืองของผีที่ไม่มีคนเช่นหรือผีของคนที่ยายลำบาก เมืองลุ่ม คือเมืองมนุษย์และเมืองลุ่มที่อยู่ในดิน เป็นเมืองของคนแคะ ผีนา ผีป่า ผีน้ำ เจือกก็คือตัวนาคคืองูที่มีหงอน และถือว่าเจือกเป็นเจ้าของเมืองน้ำ และมีพิธีเสนวังน้ำด้วย

สำหรับ สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาถึงลักษณะโครงสร้างระบบความเชื่อและมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำไว้ในงานศึกษาวิจัยเรื่อง ศาสนาและความเชื่อไทดำในสิบสองจุไทยสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยจัดแบ่งโครงสร้างระบบความเชื่อและมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำออกเป็นสองขั้วในลักษณะตรงข้ามกัน (binary Opposition) อย่างชัดเจน ตำแหน่งเมืองฟ้าที่อยู่ของผีฟ้าและผีอื่น ๆ ตั้งอยู่ตอนบนของโครงสร้าง ส่วนเมืองลุ่มหรือโลกของมนุษย์ตั้งอยู่ตอนล่างใต้เมืองฟ้าผีฟ้าและผีต่าง ๆ ส่วนที่อยู่บนฟ้าล้วนมีอำนาจอิทธิฤทธิ์ตรงข้ามกับมนุษย์ที่อยู่เมืองลุ่ม ซึ่งไม่มีอำนาจพิเศษใด ๆ (ยกเว้นอำนาจที่ชนชั้นปกครองอ้างว่าได้รับมอบผ่านผีฟ้าอีกทอดหนึ่ง) ผีต่าง ๆ แม้จะไม่มีร่างมองเห็นได้ แต่ก็ถือว่ามีตัวตนและอำนาจจึงเป็นตัวแทนสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Supernatural) ส่วนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนั้น สามารถมองเห็นรูปพรรณสัณฐานด้วยตาเปล่าและจับต้องได้ด้วยระบบประสาทสัมผัสอื่น ๆ คือธรรมชาติ (Nature) ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติในลักษณะที่ต้องรองรับความประสงค์ของผีต่าง ๆ อย่างสิ้นเชิง (Subordinate) แบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์จึงอยู่ภายใต้การตีความของสัญลักษณ์ที่ส่งมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้นกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนของสังคมจึงผูกติดอยู่กับความเชื่อในเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งหากผู้คนยึดถือปฏิบัติได้ผลดี เชื่อกันว่าแบบแผนเหล่านั้น ถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของผี (ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งเหนือธรรมชาติ) หากสิ่งใดที่เป็นปัญหาต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และความเป็นไปของธรรมชาติแล้วก็มักเชื่อกันว่าเกิดการละเมิดผี หรืออีกนัยหนึ่งเกิดความไม่สมดุลขึ้นในโครงสร้างระหว่างขั้วของคนกับขั้วของผี เมื่อผีถูกละเมิดจึงส่งสัญญาณบอกเหตุมาเตือนหรือลงโทษ เพื่อให้มนุษย์รับรู้และหาทางแก้ไขปัญหานั้น มนุษย์จึงต้องมีเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับผีซึ่งก็คือการประกอบพิธีกรรมโดยบุคคลที่มีความสามารถพิเศษในการสื่อสารกับผีได้ (มดและหมอ) บุคคลที่สามารถติดต่อกับผีได้ย่อมถูกเลือกโดยตรงจากผีในกรณีของมด หรือถูกเลือกโดยการแต่งตั้งของเจ้าเมืองที่รับอำนาจการปกครองผ่านผีฟ้า ในกรณีของหมอ ทั้งมดและหมอต้องเรียนรู้วิธีการติดต่อกับผีจากผู้อาวุโสที่เป็นมดและหมอที่สืบทอดหน้าที่พิเศษนี้มาแต่โบราณ มดและหมอ ในแต่ละชุมชนมีจำนวนไม่มากนัก

นอกจากนี้ สุมิตร ยังได้อธิบายถึงมโนทัศน์เรื่องขวัญว่ามีความสำคัญมากในระบบความเชื่อของชาวไทดำ ขวัญเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นแต่เคลื่อนไหวได้ เมื่อคนมีชีวิตตามปกติขวัญจะอยู่ในร่างกายคนตามอวัยวะต่าง ๆ อย่างครบถ้วน แต่ถ้าขวัญออกจากร่างกายไปบางส่วนเมื่อคนตกใจ หรือร่างกายอ่อนแอจนเจ็บไข้ ครอบครัวยุคนั้นต้องประกอบพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้าอยู่ในร่างกายตามเดิม คนจึงจะหายจากการเจ็บป่วย สามารถดำเนินชีวิตตามปกติต่อไป แต่ถ้าขวัญไม่กลับเข้าร่างเดิม การเจ็บป่วยก็จะไม่ทุเลาเบาบางลง หากขวัญออกจากร่างกายจนหมด คนก็จะตาย เคลื่อนไหวไม่ได้อีกตลอดไป ขวัญที่ออกจากร่างกายจึงกลายเป็น “ผีขวัญ” กล่าวคือไม่มีรูปร่างแต่ก็อาจสามารถทำอะไรบางอย่างที่กระทบกระเทือนถึงผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ โดยเฉพาะลูกหลานที่อยู่ใน

ครอบครัว ขวัญของผู้ตายบางส่วนนั้นจะถูกเชิญมาไว้ในบ้านเรือนเพื่อดูแลคุ้มครองลูกหลานในครอบครัว อีกส่วนหนึ่งจะส่งขึ้นไปอยู่กับผีบรรพบุรุษ (ด้า) ในเมืองฟ้า ขวัญจึงสามารถเคลื่อนไหวไปอยู่ได้ทั้งเมืองลุ่ม (โลกมนุษย์) และเมืองฟ้า (สวรรค์) ในเวลาเดียวกัน ขวัญเมื่ออยู่ในร่างกายก็เป็นคน เมื่อออกจากร่างกายก็กลายเป็นผี ฉะนั้นขวัญจึงเปรียบเสมือนเป็นตัวกลางหรือตัวเชื่อมระหว่างความเป็น (ชีวิต) กับความตาย (ผี) ขวัญเป็นคนที่ได้ เป็นผีก็ได้ ขวัญจึงเป็นเนื้อแท้ของตัวตนของบุคคล ส่วนร่างกายนั้นไม่ค่อยสำคัญนัก เพราะไทดำเชื่อว่าขวัญของคนไม่ได้สลายไปตามร่างกายแต่ประการใด ขวัญจึงมีคุณสมบัติเป็นอมตะที่ครอบครัวต้องให้ความเคารพและเช่นไหว้ผีขวัญของบรรพบุรุษตามประเพณี ในเอกสาร บรรดาชนเผ่าใน สปป. ลาว. ของ สิบไซ มณีวง และคณะ (๒๕๕๑) กล่าวถึงบรรดาชนเผ่าใน สปป. ลาว ว่า ประเพณี สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของชาวไทดำนั้น นับว่ายังมีความสมบูรณ์ เพราะมีการสืบทอดกันมาตลอดเวลา ชนเผ่าใดจะนับถือผี เช่น ผีพ่อ ผีแม่ ผีเรือน ผีบ้าน ผีเมือง ผีป่า และผีนาง เป็นต้น แต่ผีที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรกคือผีเรือน ทั้งนี้ทุกเรือนจะตั้งร้านบูชาผี (เทวดาเรือน) ซึ่งจะเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นสถานที่ที่ชาวไทดำต้องสักการบูชากราบไหว้จึงได้แก่ เทวดาเรือน หอผีบ้าน หิ้งผีมด ป่าช้า เป็นต้น

ผลงานการศึกษาในมิติของความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทดำยังพบในงานศึกษาของอภิวัฒน์ โพธิ์สาน (๒๕๕๒) เรื่อง สารัตถะคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง กรณีศึกษาลาวโซ่งในเขตตำบลไผ่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร เพื่อเสนอสารัตถะแห่งคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง พร้อมทั้งได้อธิบายส่วนของสารัตถะแห่งคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่งอย่างมีความสมเหตุสมผล โดยศึกษาผ่านความเชื่อเรื่องผีและขวัญ ตลอดจนจนพิธีกรรมว่าด้วยเรื่องของการเกิด การแต่งงาน การรักษาโรค และการตาย ซึ่งเป็นการสื่อสารวัฒนธรรมสู่สังคมให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นตัวตนของลาวโซ่ง ในเขตตำบลไผ่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ให้มีความเข้าใจและชัดเจนยิ่งขึ้น

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ความเชื่อและมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำตลอดจนสารัตถะคติความเชื่อทำให้มองเห็นและเข้าใจความเป็นตัวตนของชาวไทดำซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงแนวความคิด จิตวิญญาณจะทำให้การศึกษามิติการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับได้ง่ายขึ้น

๑.๓ ประเพณี พิธีกรรม ด้านประเพณีพิธีกรรมนั้น ม. ศรีบุษรา (๒๕๒๒) กล่าวถึงพิธีกรรมของชาวไทดำไว้ในหนังสือ **ไทดำรำพัน** ไว้ว่า ชาวดำได้รักษาพิธีการตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด เช่น การเกิด ก่อนที่เด็กจะเกิดจะต้องมีการเชิญอาจารย์ทางไสยศาสตร์มาบ้าน เมื่อมีคนเจ็บจะต้องเชิญผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์มาทำพิธีไล่ผีและเชิญขวัญวิญญาณที่เลื่อนลอยหลงทางไปในเวลาฝัน ในงานศพ มีพิธีกรรมที่กระทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่หลายปี เพื่อส่งวิญญาณผู้ตาย

ให้ไปในทางที่ชอบ ในพิธีจะมีการล้มนิ้ว ควาย ฆ่าไก่ ถ้าผู้ตายมีตำแหน่งสูงหรือเป็นหัวหน้าก็จะฆ่าควายเผือกหลายตัวยิ่งขึ้น ซึ่งในการทำพิธีก็จะมีกฎต่าง ๆ ของสังคม เช่น งดการบริโภคเนื้อควายที่เป็นเครื่องสังเวทเฉพาะแห่งไล่เจ้า ไม่บริโภคอาหารที่จัดไว้เพื่อหญิงเพิ่งคลอดบุตร ห้ามเข้าไปในหมู่บ้านระหว่างที่มีงานพิธีค้ำเมือง งดเว้นกล่าวถึงสิ่งของบางอย่าง นอกจากนี้ยังมีปฏิทินฤกษ์ยามซึ่งมีพื้นเพเดิมมาจากชาวจีน เช่น การกำหนดฤกษ์ยามต่าง ๆ ในการเดินทางไปล่าสัตว์ หาปลา หรือการกำหนดฤกษ์ในการประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น ฤกษ์การแต่งงาน

ส่วน เสมอชัย พูลสุวรรณ (๒๕๔๔) กล่าวถึงพิธีเรียกขวัญ พิธีส่งขวัญผู้ตาย และพิธีเส่นเฮือนของชาวไทยดำไว้ในรายงานวิจัยเรื่อง **ลาวโซ่งกับคริสต์ศาสนา** ว่าด้วยเหตุที่ชาวลาวโซ่งหรือชาวไทยดำมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญซึ่งจะประจำอยู่ในร่างกายทั้งหมด ๓๒ ขวัญ ถ้าขวัญอยู่พร้อมเพรียงกันร่างกายก็จะเป็นสุข หากขวัญบางส่วนไม่อยู่ในร่างกายก็จะทำให้เกิดเป็นไข้ได้ทุกรู้ร้อน ต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้ามาสู่ร่างกายดั้งเดิมจึงจะหายจากอาการป่วยไข้ เมื่อคนตายไปขวัญทั้งหมดก็จะออกจากร่างกายของผู้นั้นไปอย่างถาวรและกระจัดกระจายไปตามที่ต่าง ๆ กลายสภาพเป็นผี หากผู้ตายเป็นผู้อาวุโสของตระกูล ผู้ตายก็จะทำพิธีส่งขวัญ (ส่วนหนึ่ง) ไปสู่เมืองแถนบนสวรรค์ซึ่งเรียกว่าเมืองฟ้า และรับขวัญบางส่วนให้กลับมาอยู่ที่หิ้งบูชาสิบรรพบุรุษภายในเรือนขวัญของผู้ตายส่วนนี้ก็จะกลายเป็นผีเรือน คอยคุ้มครองดูแลลูกหลานต่อไป ดังนั้นลูกหลานจะต้องทำพิธีเช่นไหว้ผีเรือนที่เรียกว่า “ปาดตง” ถ้าเป็นผีผู้ตาย (ผีผู้ใหญ่) ต้องทำพิธีทุก ๕ วัน หรือถ้าเป็นผีผู้น้อยต้องทำทุก ๑๐ วัน “ปาดตง” เป็นพิธีขนาดเล็ก ทำได้โดยนำอาหารแบบที่ทำกินในชีวิตประจำวันไปเช่นไหว้ผีเรือนในกะหลอห้อง นอกจากทำปาดตงเป็นกิจวัตรแล้วลูกหลานยังต้องทำพิธีเส่นใหญ่ ฆ่าควายเป็นเครื่องเซ่นและใช้หมอบประกอบพิธีที่เป็นผู้ตาย ส่วนการเส่นเรือนผู้น้อยใช้เพียงฆ่าหมูเป็นเครื่องเซ่นไหว้ก็พอ

สำหรับ งามพิศ สัตย์สงวน (๒๕๔๕) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยดำหรือลาวโซ่งไว้ในผลงานวิจัยเรื่อง **สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง** ว่าชาวไทยโซ่งหรือลาวโซ่งจะเชื่อในเรื่องของผีและขวัญดังนั้นจึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ สำหรับเรื่องผีมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติโดยแบ่งออกเป็น

๑) ผีฟ้าหรือผีแดน เป็นสิ่งที่สิงสถิตอยู่บนสวรรค์หรือในเมืองฟ้า

ลักษณะคล้ายเทวดา ซึ่งอาจให้คุ้มหรือโทษได้ มีอำนาจมากในการควบคุมมนุษย์และดินฟ้าอากาศ เป็นผู้ดลบันดาลให้มนุษย์มาเกิด ที่เรียกว่า ผีปั้นให้มาเกิด โดยการช่วยเหลือของปู่ช่างหล่อพ่อช่างตีช่วยตบแต่ง แม่เข้าและแม่นางช่วยหล่อหลอม เมื่อปั้นเสร็จแล้วก็มอบให้แดนชาติเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตส่งมาให้เกิด ดังนั้นมนุษย์จึงอยู่ภายใต้อำนาจของผีแดน และต้องปฏิบัติตามความประสงค์ของผีแดน เพื่อผีแดนจะได้คุ้มครอง และดลบันดาลให้แต่สิ่งดี ๆ เกิดขึ้น เช่น ความสุข ความสงบ ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องอาจถูกแดนลงโทษ ทำให้เจ็บป่วยถึงตายได้

๒) ฝึบ้านฝึเมือง แต่ละเมืองจะมีฝึสิงสถิตอยู่ เพื่อทำหน้าที่คุ้มครอง ปกป้องบ้านเมืองให้อุดมสมบูรณ์ ร่มเย็นเป็นสุข ความเชื่อดังกล่าวคล้ายเทพารักษ์ในประเทศไทย

๓) ฝึป่าฝึเขา โดยมีความเชื่อว่าป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธารและสิ่งธรรมชาติอื่น ๆ จะมีฝึสิงสถิตอยู่ ถ้าคนละเมิดอาจเกิดภัยต่าง ๆ ขึ้นได้จึงต้องระวังในการตัดต้นไม้ เเดินป่า และใช้แม่น้ำลำธารต่าง ๆ เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนฝึต่าง ๆ

๔) ฝึเจ้าหรือฝึประจำหมู่บ้าน ในหมู่บ้านต่าง ๆ จะมีศาลเจ้าปู่หรือศาลพ่อปู่ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญประจำหมู่บ้านถือว่าเป็นฝึเจ้าที่ประจำหมู่บ้านที่จะคอยปกป้องดูแลหมู่บ้านนั้น ๆ ชาวบ้านจะต้องทำพิธีสักการะพ่อปู่ทุกปี

๕) ฝึบรรพบุรุษ หรือเรียกว่าฝึเรือน ซึ่งได้แก่ฝึพ่อแม่ ฝึปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้ว ลูกหลานได้เชิญมาไว้บนเรือนโดยจัดไว้มุมในห้องหนึ่งโดยเฉพาะเรียกว่า “กะหลอห้อง” จะทำสิ่งใดก็นึกถึงฝึเรือนของตนก่อนเสมอ แม้คนมาเยี่ยมในยามวิกาลก็ต้องไปบอกกล่าวฝึเรือนเพื่อไม่ให้ฝึคิดฝึ ถ้าหากฝึฝึจะต้องเสียฝึโดยเสียเครื่องเช่นให้ฝึ ซึ่งปกติแล้วทุกบ้านจะทำพิธีไหว้ฝึเรือนทุก ๑๐ วันหรือ ๕ วัน ซึ่งเรียกว่า “ปาดตง”

๖) ฝึขวัญ ตามความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อที่เก่าแก่มา จึงมีพิธีที่จัดไว้กับฝึเรือนคือการเป่งขวัญฝึเรือน

๗) ฝึนา เนื่องด้วยชาวไทยคำมีวัฒนธรรมข้าว ซึ่งต้องปลูกในที่นา ดังนั้นจึงต้องไหว้ฝึนาก่อนทำนาและช่วงที่เก็บข้าวขึ้นยุ้ง

นอกจากนี้ยังมีผลงานการวิจัยของ สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕) กล่าวถึงพิธีกรรมในรายงานการวิจัยเรื่อง **ไทดำในสิบสองจุไทยสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม** โดยกล่าวถึงการทำพิธีกรรมว่าผู้ประกอบพิธีกรรมได้แก่ “มดกับหมอ” เมื่อมีอาการเจ็บไข้ชาวไทยดำจะรักษาด้วยยาพื้นบ้าน ซึ่งประกอบด้วยรากไม้และว่านต่าง ๆ ก่อน ถ้าไม่ทุเลาลงมีอาการเรื้อรังหรือเจ็บไข้มีอาการแปลก ๆ เขาเชื่อกันว่าการเจ็บไข้เกิดจากการกระทำของฝึต่าง ๆ ต้องเชิญมด (sorcerer) มารักษา มดนั้นเป็นได้ทั้งเพศหญิงเพศชายแต่ผู้ที่จะเป็นมดต้องมีเชื้อสายเกี่ยวกับมด โดยมีพ่อแม่หรือบรรพบุรุษเป็นมดมาก่อนและฝึมดจะเข้าทรงแสดงความจำนงว่าอยากให้นำบุคคลนั้นเป็นมดต่อไปโดยการทำให้บุคคลนั้นเจ็บป่วยหลังจากที่ฝึนั้นตัดสินใจว่าจะเป็นมดแล้วอาการเจ็บป่วยนั้นก็หาย เขาก็จะเริ่มฝึกหัดเล่าเรียนทางไสยศาสตร์และวิธีประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการรักษาคนไข้ โดยการติดต่อฝึแต่ละชนิด ซึ่งถ่ายทอดโดยมดที่มีความเชี่ยวชาญนี้โดยเฉพาะ มดผู้หญิงเรียกว่า “แม่มด” มดผู้ชายเรียกว่า “พ่อมด” หรือมดลาว มดจึงเป็นเสมือนแพทย์ผู้รักษาโรคโดยวิธีไสยศาสตร์ ซึ่งวิธีรักษาประกอบไปด้วยเวทมนตร์คาถาและการใช้อำนาจลึกลับต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดภายในกลุ่ม โดยเฉพาะ ไม่เปิดเผยหรือเผยแพร่แก่คนอื่น ๆ มดยังต้องบูชาฝึมดตั้งหิ้งบูชาฝึมดแยกจากฝึบรรพบุรุษ

ที่อยู่ในเรือน มดต้องปฏิบัติต่างจากคนอื่น เช่น ห้ามบริโภคเนื้อสุนัข หนู ถึง และตะพาบ เป็นต้น ส่วนหมอจะทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม หมอเป็นผู้รู้หนังสือและรอบรู้เกี่ยวกับระเบียบ จารีต และประเพณีของบ้านเมือง ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแก่เจ้าเมืองและราษฎรทั่วไป เมื่อมีข้อสงสัยแลพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ดีของประชาชน หมอจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่เจ้าเมืองโดยอ้างอิงหลักฐานจากหนังสือและระเบียบประเพณีเก่าของบ้านเมืองเป็นหลัก ฉะนั้นหมอจึงมีอิทธิพลมากคนหนึ่งในสังคมไทดำ

ศูนย์วัฒนธรรมไททรงดำเขาย้อย (๒๕๕๑) ได้กล่าวถึงประเพณีที่งดงามของชาวไทดำไว้ในเอกสาร **ประเพณีและพิธีกรรมชนเผ่าไท** โดยกล่าวถึงประเพณีต่าง ๆ เช่น **ประเพณีเสนเอือน** หรือประเพณีเช่นผีเรือน เพราะเชื่อว่าถ้าได้เช่นแล้ว ผีบรรพบุรุษจะมาปกป้องรักษา ลูกหลานเครื่องญาติให้เกิดความสุขความเจริญ **ประเพณีเที่ยวช่วง** (ไอ้สาว) คำว่า “ช่วง” หมายถึงสถานที่แห่งหนึ่งในลานบ้าน มักยกเป็นแคร่ ซึ่งยามกลางคืนในฤดูว่างงานจากการทำนา สาว ๆ ประจำหมู่บ้านมานั่งรวมกันลงช่วง ทำงานฝีมือผู้หญิง เช่น ปั่นด้าย ปักหน้าหมอน เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้หนุ่ม ๆ มาจีบ การนั่งช่วงเป็นประเพณีมาแต่เดิม เพื่อให้ได้ประโยชน์ในการผลิตเครื่องนุ่งห่มอย่างหนึ่ง และเพื่อเปิดโอกาสหนุ่มสาวในการเลือกคู่ครอง **ประเพณีเล่นคอน** (อินคอน) เป็นประเพณีการเล่น (ร้องรำ ขับ ขับกลั้ว ๆ ขับเสภา) แต่หางเสียงเนิบ ๆ ฟังทอด ๆ กว่าเซ็งเอ๋ว และไอ้สาวอย่างหนึ่ง หนุ่ม ๆ มักจะรวมพวกของตนเป็นกลุ่ม ๆ ประมาณ ๕-๑๐ คนขึ้นไป ซึ่งในจำนวนนั้นจะต้องมีหมอแคน (คนเป่าแคน) หมอลำ (คนร้องผสมแคน) หมอขับ (คนร้องเพลงระหว่างที่เล่นคอน) ไปด้วย และ**ประเพณีขับมด** เป็นจารีตในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของไทดำ กล่าวคือ เป็นการรักษาทางจิต โดยหมอมดมาทำพิธีรักษาด้วยการขับมดและเสียงทาย เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย การรักษาเริ่มด้วยการให้ผู้ช่วยหมอมด ๒ คนช่วยกันเป่าปี่ หมอมดจะทำการขับมดเพื่อเชิญผีมดให้มาช่วยในการวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยสุ่มถามผีมดว่าถูกผีอะไรทำ เช่น ถามว่าถูกผีเรือนทำไหม แล้วเสียงทายหาคำตอบด้วยการสาดข้าวสารลงบนพื้น ๓ ครั้ง ให้ได้จำนวนคู่-คี่สลับกัน กล่าวคือ ถ้าครั้งแรกได้จำนวนคู่ ครั้งที่สองจะต้องได้จำนวนคี่และครั้งที่สามได้จำนวนคู่ แสดงว่าผีเรือน ถ้าเสียงทายไม่ได้จำนวนดังกล่าวก็จะเป่าปี่ขับมดต่อไปอีกจนจบคำขับมด

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นการศึกษาเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ทำให้มองเห็นวิถีชีวิตคติความเชื่อของชาวไทดำอันส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนสร้างประเพณีขึ้นมารองรับความเชื่อดังกล่าว การศึกษาด้านนี้จะทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองและเข้าใจแนวความคิด คติ ความเชื่อของชาวไทดำมากยิ่งขึ้น อันจะทำให้การศึกษาวเคราะห์ดีความการสื่อสารวัฒนธรรมผ่านคำขับได้ถูกต้องและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๑.๔ การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน และระบบอักษร ของชาวไทดำ มีผู้กล่าวถึงไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้ ม. ศรีบุษรา (๒๕๒๒) กล่าวไว้ในหนังสือ **ไทดำรำพัน** ว่าการสร้างบ้านเรือนของชาวไทดำจะเป็นโรงเช่นเดียวกับลาวทั่วไปแต่ปลูกกันในที่เลียบทางด้านสัคนั้นทำเป็นวงโค้งกลมเหมือนกระโจมโรงหีบ ใหญ่ยาวถึง ๕-๑๑ ห้อง เรือนหลังหนึ่งอยู่ด้วยกันได้หลายครัวเรือน ลูกเขย ลูกสะใภ้ และพวกญาติพี่น้องมักอยู่รวมในบ้านเดียวกัน ไม่ได้ทำห้อง ๆ อย่างมิดชิด ตรงกลางเรือนนั้นมีเตาไฟเรียงกัน ๓-๔ เตา ตามแต่เรือนใหญ่หรือเล็ก เตาไฟนี้จัดไว้สำหรับผิงไฟเพื่อความอบอุ่นเพราะในเขตที่ชาวไทดำอาศัยอยู่จะเป็นหุบเขาจึงมักจะมีความหนาวเย็นมากโดยเฉพาะหน้าหนาว และส่วนเตาไฟที่ใช้สำหรับประกอบอาหารก็มีอีกเตาหนึ่งต่างหาก พื้นเรือนจะทำด้วยไม้ไผ่ไม้เสี้ยน เป็นไม้ที่บางนำมาจักสานเป็นลายสองลายสาม สำเนียงภาษาพูดจะต่างจากลาว มีตัวหนังสือใช้เป็นของตนเอง การแต่งกายเครื่องนุ่งห่ม ผู้ชายนุ่งกางเกงขาแคบ ห่มเสื้อมวยอย่างญวน เก้าฝนมวย ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ไ้วฝนมวย เมื่อมีสามีแล้วก็เกล้าสูงเป็นเครื่องหมายสำคัญ ผ้านุ่งห่มนั้นใช้สีดำทั้งสิ้น ส่วน ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และ สุจิตต์ วงศ์เทศ (๒๕๓๔) ได้กล่าวถึงความแตกต่างในด้านการแต่งกายของผู้หญิงไทยขาวและไทยดำไว้ในหนังสือ **ไทยน้อยไทยใหญ่ไทยสยาม** ว่าผู้หญิงไทยดำจะนุ่งผมหอมหรือมวยผมตั้งเกล้าให้สูงแล้วมีผ้าโพกหัว ซึ่งต่างจากผู้หญิงไทยขาวไม่ต้องนุ่งผมหอมแต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการแต่งกายของไทยดำและไทยขาวได้มีการเปลี่ยนแปลงประยุกต์ไปบ้างตามสมัยนิยมของสังคม

จากผลงานการศึกษาค้นคว้าของ เกิม จ่อง (๒๕๓๓) เรื่อง **“คนไทยดำและคนไทยขาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม : ชื่อนั้นสำคัญไฉน”** ได้มีการกล่าวถึงการสร้างบ้านเรือนของชาวไทดำไว้ว่า หมู่บ้านของพวกไทดำที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ตั้งเรียงรายไปตามเชิงเขาใกล้ลำน้ำ มีหลังคาคลุมคล้ายกระดองเต่า การวางเสาเรือนทุกหลังไม่ต้องขุดหลุมเสาแต่มีที่ตั้งอยู่บนก้อนหินคล้ายหมู่บ้านไท-ไต ที่อื่น ๆ รวมทั้งในภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจาก การป้องกันไม่ไห้ปลวกมากินเสาไม้ จึงไม่ปักกลัดลงไปหลุมดิน เรือนหลังหนึ่งมีคนอยู่รวมกันมากกว่า ๑๐ คน มีคูฝัวเมียอย่างน้อย ๒-๓ คู่ อยู่ในบ้านหลังเดียวกัน พวกไทดำนิยมปลูกเรือนมีจำนวนห้องเป็นเลขคี่ เช่น สามห้อง ห้าห้อง เจ็ดห้อง ฯลฯ อาจมีความยาวน้อยกว่าเรือนไทยขาว แต่ทว่ากว้างขวางกว่า และมีหลังคาทางด้านก้านโค้งเป็นวง บางแห่งทำยอดหลังคาเป็นรูปโค้งเขาควย โดยทั่วไปเรือนไทดำแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนหัวและท้ายเรียกว่า “ก้าน” และ “ชาน” ผู้ชายจะขึ้นบันไดทางก้าน ส่วนผู้หญิงขึ้นทางชาน ห้องนอนผู้หญิงอยู่ทางชาน ห้องนอนผู้ชายอยู่ทางก้าน หิ้งผีในเรือนอยู่ทางก้าน มีเตาไฟอย่างน้อย ๒ ที่ ที่หนึ่งอยู่ในเรือนใกล้กับชาน มักเป็นเตาสำหรับผู้หญิงหุงต้มอาหารรวมทั้งผิงไฟด้วย ส่วนอีกที่หนึ่งใกล้ไปทางก้าน เป็นเตาของพวกผู้ชายต้มน้ำและผิงไฟยามหนาว สิ่งที่แตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างไทดำกับไทยขาวก็คือ เรือนไทยขาวมักมีระเบียง

แควและมีลูกทรง มีบันไดขึ้นได้ ๒ ทางทั้งทางบ้านและทางชาน ส่วนเรือนไทดำจะมีบันไดขึ้นทางด้านเดียว ไม่มีระเบียงและไม่มีลูกทรง

ในการทำงานเดียวกัน ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๔๕) กล่าวว่าคนไทดำจะอยู่ตามหุบเขาโดยเฉพาะ ที่มีแม่น้ำลำธารผ่าน จะสร้างบ้านยกพื้นสูง ชีวิตความเป็นอยู่จะผูกพันกับวัฒนธรรมข้าว ทำนาในที่ลุ่ม พูดภาษาไทยใช้คำไทพื้น ๆ เช่น อ้ายปู่ เอ็มย่า ป้อ แม่ อ้าย ลุง อา ลูก หลาน หลาน ซื่อผลไม้ เช่น มะก้วย มะป้าว อ้อย มะเขือ มะเต้า เป็นต้น ชาวไทดำมีลักษณะเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน มีความเป็นกวี มีปฏิภาณสามารถด้นคำขับได้เช่นเดียวกับคนไทยในถิ่นต่าง ๆ สำหรับวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ และคณะ (๒๕๔๕) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง **คนไทยในเวียดนาม : ภาษาและวัฒนธรรม**. พบว่าคนไทดำนิยมใส่เสื้อผ้าสีดำ ผู้หญิงนุ่งซิ่น ใส่เสื้อแขนยาว เสื้อผ้าด้านหน้าและนิยมใส่กระดุมเป็นแถวยาวเรียงตั้งแต่คอถึงเอว ผู้ชายปัจจุบันนิยมแต่งกายเหมือนกับคนเผ่าอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงและมีลักษณะที่เด่นกว่า คนไทยดำมีภาษาเขียนเป็นของตนเอง มีพิธีกรรมระดับเมือง ผู้หญิงไทดำนอกจากจะทอผ้า ย้อมผ้าเหมือนผู้หญิงไทกลุ่มอื่น ๆ แล้วยังประดิษฐ์ลวดลายচিতังดงามประดับประดา เสื้อฮีและผ้าโพกผม ในเอกสาร บรรดาชนเผ่าใน สปป. ลาว. ของ สิ้นไซ มณีวง และคณะ (๒๕๕๑) กล่าวถึงบรรดาชนเผ่าใน สปป. ลาว ว่า ไทดำจัดอยู่ในเผ่าไต ซึ่งมีการนุ่งห่มด้วยสีดำ ในปัจจุบัน ชนเผ่าไทดำจะมีตัวหนังสือเขียนเป็นของตนเอง ตัวหนังสือมีลักษณะเหมือนตัวหนังสือลาวสมัยโบราณ แตกต่างกันไปไม่มีเสียง /d/ แต่ใช้เสียง /l/ แทนตัวอักษรไทดำไม่ได้รับการส่งเสริมให้มีการสืบสานต่อ ดังนั้นผู้ที่เขียนได้อ่านออกก็จะมีเฉพาะคนรุ่นเก่าที่มีอายุมากแล้วนั่นเอง ส่วนด้านระบบครอบครัวของชนเผ่าไต จะเป็นครอบครัวใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นผู้สืบสกุลเป็นผู้เลี้ยงดูพ่อแม่ และลูกชายคนโตจะได้รับมรดกมากกว่าคนอื่น ๆ หรือไม่ก็ให้คนที่เลี้ยงดูพ่อแม่มีกรรมสิทธิ์ในมรดกมากกว่าคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะได้รับมรดกทุกอย่าง ส่วนฝ่ายหญิงจะได้รับมรดกประเภทสัตว์เลี้ยงเพราะต้องออกรเรือนไปอยู่กับสามี เมื่อแต่งงานใหม่ฝ่ายชายต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง ๒-๓ ปีก่อนแล้วจึงย้ายออกหรือไปตั้งเป็นครอบครัวใหม่ (ประเพณีดั้งเดิมฝ่ายชายต้องไปอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง ๘ ปี)

ส่วนสถาบันค้นคว้าชนเผ่าและศาสนาของ สปป. ลาว (๒๐๐๕) ได้เขียนเอกสาร **ชอกฮูชนเผ่าในลาว** กล่าวถึงลักษณะภาษาออกเสียงต่างกันเล็กน้อย ที่แขวงหัวพัน ทั้งชนเผ่าลาวและเผ่าไตต่างก็พูดภาษาผู้ไทแต่สำเนียงจะต่างจากภาษาผู้ไทที่อยู่ทางภาคกลางและภาคใต้ของลาว และต่างจากภาษาผู้ไทที่อยู่ในประเทศไทย ชาวผู้ไททั้งที่อยู่ในประเทศลาวและในประเทศไทยนั้นมีความเชื่อว่าพวกเขามีถิ่นฐานเดิมร่วมกันอยู่ทุ่งน่าน้อยฮ้อยหนู เมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม ซึ่งขณะนั้นขึ้นอยู่กับกลุ่มไทดำและไทขาวแต่เมื่อเคลื่อนย้ายหนีลงมาเข้าสู่ภาคกลางของลาว

ได้เปลี่ยนชื่อเป็นชนเผ่าผู้ไท แต่ส่วนผู้ไทที่อยู่ทางภาคเหนือของลาวยังคงใช้ชื่อเดิมคือ ไตดำ ไตขาว ไตแดง

จากการศึกษาการแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน และระบบอักษรของชาวไตดำ ทำให้มองเห็นศิลปวัฒนธรรมอันงดงามและภูมิปัญญาอันชาญฉลาด ตลอดจนมองเห็นความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนที่แท้จริงของชาวไตดำ สิ่งเหล่านี้ได้สั่งสมสืบทอดกันมานับนานต่อเนื่องจนฝังราก ยึดแน่น กลายเป็นวัฒนธรรมที่มีความยั่งยืนเป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ไตดำโดยเฉพาะ

๒. การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาวรรณศิลป์

การทบทวนวรรณกรรมด้านวรรณศิลป์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อทบทวนวรรณกรรม โดยขอแนะนำเสนอทั้งส่วนที่เป็นการทบทวนวรรณกรรมโดยเรียงลำดับตามปีที่แต่งเพื่อให้เห็นพัฒนาการการศึกษาที่เกี่ยวข้องด้านวรรณศิลป์ ดังนี้ สมปอง พิริยกิจ (๒๕๑๓) ศึกษาเรื่องโคลงและรสไพเราะ โดยศึกษาเกณฑ์การแต่งโคลงแต่ละประเภทลักษณะไพเราะของโคลงซึ่งได้แบ่งออกเป็นความไพเราะทางด้านเสียงและทางด้านความหมาย ทางด้านเสียงพบว่าวินิยมใช้เสียง จัตวาในจุดรับส่งสัมผัสสระระหว่างบาทในคำที่ ๗ ของบาทที่ ๑ และคำที่ ๕ ของบาทที่ ๓ มากที่สุด ซึ่งสรุปว่าเป็นจุดที่ทำให้โคลงมีความไพเราะมากที่สุด อย่างไรก็ตามวิจัยนี้ไม่ได้อธิบายว่าการวางเสียงจัตวาในตำแหน่งนี้ทำให้โคลงมีความไพเราะอย่างไร ส่วนการศึกษาด้านจังหวะและทำนอง วัฒนะ บุญจับ (๒๕๑๒) ได้ศึกษาเรื่องจังหวะและทำนองในเพลงน้อยและลำตัด ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านในภาคกลางตามแนวภาษาศาสตร์ จากการศึกษาพบว่า เพลงน้อยและลำตัดจะมีฉันทลักษณ์คล้ายกัน แต่ในเวลาร้องเพลงทั้งสองประเภทแล้วจังหวะและทำนองของเพลงทั้งสองมีความแตกต่างกันหลายประการ ผลจากการเปรียบเทียบพบว่าจำนวนหน่วยจังหวะ จังหวะหยุดและหน่วยระหว่างการหยุดในแต่ละบทของเพลงน้อยมีน้อยกว่าลำตัด และหน่วยจังหวะที่มีพยางค์เกิน ๒ พยางค์มักจะปรากฏในลำตัดบ่อยกว่าเพลงน้อย นอกจากนั้นแล้วพิสัยของเสียงในการร้องเพลงน้อยยังแคบกว่าลำตัดอีกด้วย จากผลการวิเคราะห์จึงสามารถสรุปได้ว่าเพลงน้อยและลำตัดมีความแตกต่างกันทั้งในแง่จังหวะและทำนอง ในแง่จังหวะเพลงน้อยมีหน่วยจังหวะและจังหวะหยุดในแต่ละบาทน้อยกว่าลำตัด ทั้งจำนวนพยางค์ในแต่ละหน่วยจังหวะของเพลงน้อยก็มีน้อยกว่าลำตัดข้อแตกต่างเหล่านี้ทำให้จังหวะในการร้องลำตัดมีลักษณะกระแทกกระทั้นและรวดเร็วกว่าเพลงน้อยในแง่ทำนองพิสัยของเสียงที่ใช้ในการร้องเพลงน้อยก็แคบกว่าลำตัดมาก จึงทำให้ทำนองเสียงในการร้องเพลงน้อยเรียบกว่าการร้องลำตัด ด้วยเหตุที่มีความแตกต่างของจังหวะและทำนองของเพลงน้อย และลำตัดดังกล่าวนี้เองจึงทำให้ลักษณะของเพลงน้อยนั้นมีความเนื่องแบบกลมกลืนทั้งในจังหวะและทำนอง (Rhythmic and melodie conjunct) ในขณะที่ลำตัดมีจังหวะและทำนองที่มีความเนื่องแบบไม่กลมกลืน (Rhythmic and melodie disjunct) ในระหว่างการร้อง

สำหรับการศึกษาศิลปะด้านสุนทรียภาพนั้น ผลงานเรื่อง การศึกษา
สุนทรียภาพในคำประพันธ์กลบทในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส
ซึ่งศึกษาโดย วรางคณา ศรีกำเนิด (๒๕๔๓) พบว่าการใช้กลบทก่อให้เกิดความงามทางด้าน
วรรณศิลป์ในด้านเสียง และทั้งในด้านเสียงและความหมาย ความงามด้านเสียงเกิดจากการใช้สัมผัส
คล้องจองและจากจังหวะ ความงามด้านเสียงช่วยส่งเสริมเนื้อหาในวรรณคดีให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งใน
ด้านการส่งเสริมรายละเอียดการพรรณนา และเสริมในด้านอารมณ์ความรู้สึก การศึกษาเกี่ยวกับร้อย
กรองอีสาน วัฒนะ บุญจับ (๒๕๔๔) ได้กล่าวถึงร้อยกรองอีสานไว้ในหนังสือ **ครรถครรถ
ร้อยกรองไทย** โดยกล่าวถึงกอน (กลอนอีสาน) หรือโคลงสาร โคลงอีสาน กาบ (ภาพย้ออีสาน)
และฮ่าย (ร่ายอีสาน) หรือกลอนยาว ในรายละเอียดดังนี้ กอน (กลอนอีสาน) หรือโคลงสารเป็น
คำประพันธ์ชนิดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้แต่งเพื่อขับร้องและอ่าน กลอนที่ใช้ขับ
ร้องเรียกว่า “กลอนลำ” ผู้ขับกลอนลำเรียกว่า “หมอลำ” กลอนที่แต่งเพื่ออ่านเรียกว่า “กลอนอ่าน”
วรรณกรรมลายลักษณ์ของอีสานส่วนใหญ่แต่งด้วยกลอน เช่น สังข์ศิลป์ไชย ผาแดง-นางไอ่ ชูลุนางอ้ว
เสียวสวาด เป็นต้น ลักษณะเด่นของกลอนคือ เป็นคำประพันธ์ที่บังคับเสียงวรรณยุกต์ เหตุที่
เรียกชื่อกลอนอีกอย่างหนึ่งว่า “โคลงสาร” นั้นน่าจะเนื่องมาจากการที่รับแบบอย่างการแต่งมาจาก
คัมภีร์ภาพย้อสารวิลาสินีและการบังคับวรรณยุกต์นั่นเอง ฉันทลักษณ์โดยทั่วไปของกลอนคือ ๑ บทมี
๔ บาท บาทละ ๗ คำแต่ละบาทอาจเพิ่มคำบุพบทข้างหน้า และคำสร้อยข้างหลังได้ไม่เกิน ๔ คำ
ตัวอย่างแผนผังฉันทลักษณ์กลอนอีสาน

(00) 000 0000 → ๑ บาท

โลกบ่ ห่อนตั้ง หญิงพาบสองฝัว

(สุริวงค์)

00 000 (00)

เคื่องใจเจ้า ทั้งสองด้วยเหตุ ไคนั้น

(เสียวสวาด)

(00) 000 0000 (00)

คิดเมื่อ เสียมห่วมน้อง ในราชพะสุธา ที่พูน

(สังข์ศิลป์ไชย)

การวางรูปของกลอนเป็นเช่นเดียวกับกาพย์ คือ อาจวางบรรทัดละ ๑ บาทหรือ บรรทัดละ ๒ บาทก็ได้ กลอนที่วางบรรทัดละ ๒ บาทจะมีลักษณะเหมือนกลอนแบบฉบับแต่ จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่สม่ำเสมอมีตั้งแต่ ๗-๑๑ คำ และไม่มีสัมผัสแน่นอน ดังตัวอย่าง

“บัดนี้จักกล่าวถึงบุตราน้อยกุมารทั้งสี่ เขาก็ถ่มใส่น้ำไหนัก็บจ่ม
เป็นเพราะสมภารเท้ากุมารมีมาก ครูชานากเจ้าแถมเฝ้าช่วยชู”

(จำปาสีตัน)

ลักษณะสำคัญของกลอนอ่านคือการเลือกใช้คำที่ให้เสียงสูงต่ำคล้ายดนตรีไม่ลงเสียง วรรณยุกต์ในตำแหน่งตายตัว แต่จะมีเสียงสูงต่ำภายในวรรคเสมอ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณากลอน เรื่องต่าง ๆ เช่น จำปาสีตัน เสียวสวาด ลีปสุญ เท้าก่าคำ ฯลฯ แล้วพบว่าไม่อาจกำหนดได้ว่า กลอน ๑ บท มีวรรณยุกต์เอก ๖ ตำแหน่ง และโท ๕ ตำแหน่ง แต่อาจกล่าวได้ว่ากลอนเป็นคำ ประพันธ์ที่บังคับเสียงวรรณยุกต์เอก โท ทุกบาท โดยมีการวางตำแหน่ง เอก โท ต่างกัน การแบ่ง ประเภทของคำกลอนในภาคอีสานแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ กลอนลำ กลอนอ่าน และกลอนย่อย หรือกลอนผญาย่อย กลอนลำเป็นกลอนที่นำไปลำหรือนำไปแอ้ว แบ่งเป็น ๒ แบบคือ กลอนลำ แบบวชิรป็นตี หรือกลอนตัด และกลอนลำแบบวิขชุมาลี หรือกลอนเย็น

นอกจากนี้วัฒนธรรมยังได้กล่าวถึง กาบ (กาพย์อีสาน) ว่า ตามรูปศัพท์ กาพย์ หมายถึง คำของกวีหรือคำกวีนิพนธ์ อันได้แก่คำร้อยกรองตามฉันทลักษณ์นั่นเอง คำนี้เดิมที่ทางภาค อีสานเขียนว่า “กาบ” จึงทำให้บางท่านเห็นว่า คำนี้หมายถึง คำประพันธ์ที่มีการถ่ายกัน (สัมผัสกัน) สลับซับซ้อนเหมือนกาบกล้วย เป็นต้น กล่าวกันว่าคำกาพย์ของภาคอีสานได้แบบมาจาก กาพย์ในภาษา บาลีที่เรียกว่า กาพย์วชิรป็นตี โดยมีข้อแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยคือ กาพย์วชิรป็นตี มีกำหนดวรรคละ ๑๐ คำ รวม ๔ วรรค เป็น ๑ บท กาพย์ ๑ บทจึงมี ๒๘ คำ แต่อาจเป็นไปได้ว่าคำกาพย์ของภาค อีสานนั้นเป็นแบบคำประพันธ์ของถิ่นนี้โดยกำเนิด เป็นเอกลักษณ์ของถิ่นนี้โดยเฉพาะ จึงมีจำนวนคำ แตกต่างจากวชิรป็นตี และอาจเป็นเพราะภายหลังได้ศึกษาคำประพันธ์ภาษาบาลี เห็นเป็นข้อใกล้เคียง กันจึงลงความเห็นว่ากาพย์ของอีสานได้แบบมาจากกาพย์วชิรป็นตี

ส่วนโคลงอีสานแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ โคลงสี่หรือโคลงมหาสินธุมาลี และ โคลงห้าหรือโคลงวิขชุมาลี ฉันทลักษณ์ของโคลงเก่าที่สุดปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่อง เท้าสูงเท้า เจียง โดยมีลักษณะพิเศษคือ มีคำบุพบทเพิ่มเติมบาท และมีคำสร้อยตามได้ทุกบาทเช่นเดียวกับกลอน โคลงสี่หรือโคลงมหาสินธุมาลี มีกำหนดใช้คำ คือ โคลง ๑ บท มี ๔ บาท บาทที่ ๑-๒-๓ มีบาทละ ๗ คำ บาทที่ ๔ มี ๕ คำ โดยเพิ่มคำเสริม ๒ คำส่วนบาทที่ ๓ เพิ่มคำเสริมได้ ๒ คำ โคลง ๑ บท มีเสียงเอก ๗ ตำแหน่งเสียงโท ๔ ตำแหน่ง ส่วนโคลงห้าหรือโคลงวิขชุมาลี

มีลักษณะบังคับบาทละ ๕ คำ แบ่งเป็น ๒ วรรค วรรคแรก ๓ คำ วรรคหลัง ๒ คำ จำนวนและตำแหน่งของเอกโทไม่แน่นอนอยู่ระหว่าง ๔-๕ คู่ใน ๑ บท แต่กำหนดให้มีเสียงเอกและเสียงโททุกบาทอย่างน้อยบาทละ ๑ คู่ การส่งสัมผัสแบบโคลงคั่น คือ จากคำสุดท้ายของบาทแรกไปยังคำใดคำหนึ่งของวรรคแรกในบาทที่ ๓ และคำสุดท้ายของบาทที่ ๒ ไปยังคำใดคำหนึ่งของวรรคแรกในบาทที่ ๔ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บาทคู่ส่งสัมผัสกับบาทคู่ บาทคี่ส่งสัมผัสกับบาทคี่ เป็นต้น

และสำหรับส่าย (ร่ายอีสาน) หรือกลอนยาวนั้นพบว่านิยมแต่งกันอยู่ ๓ แบบคือ ส่ายชिरป็นตี ส่ายมหาวชिरป็นตี และส่ายยาว ส่ายชिरป็นตี สันนิษฐานกันว่า ส่ายแบบนี้ได้แบบอย่างจากกาพย์ชिरป็นตีมีหลักเกณฑ์การใช้คำดังนี้ ส่าย ๑ บทมี ๔ วรรค วรรคละ ๑๐ คำ โดยแยกเป็นวรรคละ ๒ ตอนตอนต้น ๕ คำ ตอนปลาย ๕ คำ หรือแยกเป็น ๘ วรรควรรคละ ๕ คำ มีลักษณะสัมผัสหรือก่ายกันดังนี้ คำที่ ๕ สัมผัสกับคำที่ ๗ หรือ ๘ คำที่ ๑๐ สัมผัสกับคำที่ ๑๓ คำที่ ๑๕ สัมผัสกับคำที่ ๑๘ คำที่ ๒๐ สัมผัสกับคำที่ ๒๓ คำที่ ๒๕ สัมผัสกับคำที่ ๒๘ คำที่ ๓๐ สัมผัสกับคำที่ ๓๓ คำที่ ๓๕ สัมผัสกับคำที่ ๓๘ ส่ายมหาวชिरป็นตี สันนิษฐานกันว่าได้แบบอย่างจากกาพย์มหาวชिरป็นตี มีหลักเกณฑ์การใช้คำดังนี้ ส่าย ๑ บทมี ๔ วรรค วรรคละ ๑๑ คำ โดยแยกเป็นวรรคละ ๒ ตอน ตอนต้น ๕ คำ ตอนปลาย ๖ คำ มีลักษณะสัมผัสดังนี้ คำที่ ๕ สัมผัสกับคำที่ ๘ คำที่ ๑๑ สัมผัสกับคำที่ ๑๔ คำที่ ๑๖ สัมผัสกับคำที่ ๒๐ คำที่ ๒๒ สัมผัสกับคำที่ ๒๕ คำที่ ๒๗ สัมผัสกับคำที่ ๓๑ คำที่ ๓๓ สัมผัสกับคำที่ ๓๖ คำที่ ๓๘ สัมผัสกับคำที่ ๔๒ และส่ายยาวเป็นส่ายพิเศษไม่ค่อยมีกฎเกณฑ์แน่นอนนัก อาศัยหลักความสัมพันธ์ความคล้องจองต่อเนื่องกันไป บางวรรคมีข้อความเยิ่นเย้อ ตามปกติส่ายนี้วรรคหนึ่ง ๆ มีกำหนดตั้งแต่ ๕ คำ ถึง ๑๔ คำ ลักษณะสัมผัสจะสัมผัสในคำใดโดยจะเป็นต้นวรรคกลางหรือท้ายวรรคก็ได้

ในเชิงคุณค่าวรรณศิลป์ เสน่ห์ บุญรักษ์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาภาพสะท้อนสังคมจังหวัดพิษณุโลกและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากบทเพลงพื้นบ้าน พบว่ามีบทเพลงพื้นบ้านที่ประกอบด้วยภาษา มีวรรณศิลป์ซึ่งใช้กลวิธีอุปมา อุปลักษณ์ เทียบฉายา การเล่นคำ เล่นอักษร การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และใช้กวีโวหารเฉพาะตน ส่วนในเอกสารเกี่ยวกับร้อยกรองของไทยมีผู้สร้างผลงานไว้ เช่นผลงานของวิเชียร เกษประทุม (๒๕๔๑) ได้แต่งหนังสือ **ลักษณะคำประพันธ์ไทย** วัฒนะ บุญจับ (๒๕๔๔) แต่งหนังสือเรื่อง **ร้อยกรองไทย** และสำหรับบุญเหลือ โจมใจ (๒๕๔๕) ได้แต่งหนังสือเรื่อง **การแต่งคำประพันธ์** หนังสือเหล่านี้มีเนื้อหากล่าวถึงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำประพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกันสรุปได้ดังนี้

๑. ข้อบังคับของคำประพันธ์ประกอบด้วย คณะ พยางค์ สัมผัส คำกรู-ลหุ เอก-โทคำขึ้นต้น-ลงท้าย คำสร้อย คำเป็น-คำตาย

๒. สุนทรียะในคำประพันธ์ ด้านสุนทรียรูป คือการกำหนดหรือสร้างฉันทลักษณ์ในคำขับสุนทรียลีลา คือกระบวนการพรรณนาที่เหมาะสม ได้แก่ เสาวรณี นารีปราโมทย์ พิโรชวาที และสัลลาปิงคพิไลย

สุนทรียรส คือความงามในด้านอารมณ์สะเทือนใจอันเกิดจากกระบวนการพรรณนามีอยู่ ๘ รสคือ ศฤงคารรส หาสยรส กรณารส รุทธรส วีรรส ภูยานกรส พิภดริส อัฟภุตรส สานดริส

๓. อลังการของคำประพันธ์

๓.๑ ศัพท์ลังการ คือสุนทรียะจากเสียงของถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกและมโนภาพตามจินตนาการของผู้ฟัง ซึ่งประกอบด้วยเสียงสัมผัส เสียงหนักเบา การซ้ำคำ การเล่นคำ การเล่นอักษร การเลียนเสียงธรรมชาติ

๓.๒ อรรถาลังการ ได้แก่สุนทรียะด้านความหมายอันแจ่มแจ้งของถ้อยคำและเนื้อความอาจเกิดจากการใช้คำตรงไปตรงมา หรือการใช้โวหารดังนี้ คือถ้อยคำที่มีความหมายตรงตามศัพท์อย่างตรงไปตรงมา และโวหาร ได้แก่การใช้ถ้อยคำที่จะเข้าใจความหมายได้ด้วยการตีความโวหารจะช่วยให้เกิดรสในการฟังยิ่งขึ้น ได้แก่ บรรยาย พรรณนา อุปลักษณ์ อุปมา อธิพจน์ ปฏิภาคพจน์ ปฏิรูปพจน์ นามนัย บุคลาธิษฐาน สัญลักษณ์ ปฏิบุจจา

และผลงานวิทยานิพนธ์ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาสุนทรียภาพในคำประพันธ์ที่สำคัญอีกเล่มหนึ่งคือผลงานของวีรวัฒน์ อินทรพร (๒๕๔๘) ซึ่งศึกษา สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย โดยกล่าวถึงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์จากธรรมชาติของภาษาไทยกับการสร้างสุนทรียภาพของโคลงซึ่งธรรมชาติของภาษาไทยนั้นมีลักษณะเฉพาะเด่น ๆ ที่ใช้ในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ได้ดังนี้

๑. เป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์เป็นหน่วยเสียงสำคัญที่แยกความหมายของคำแต่ละคำออกจากกัน องค์ประกอบของคำหนึ่งคำ แม้จะมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายเหมือนกันแต่ถ้ามีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่างกันก็จะทำให้ความหมายแตกต่างกัน ในการแต่งโคลงนอกจากจะใช้เสียงสูงต่ำเป็นข้อบังคับทางฉันทลักษณ์แล้ว ยังใช้เสียงวรรณยุกต์สำหรับการประดับตกแต่งเสียงให้เกิดความไพเราะและเป็นการเล่นกับความหมายของคำต่างระดับวรรณยุกต์อีกด้วย

๒. นิยมใช้เสียงสัมผัสคล้องจองกัน ความนิยมในการใช้ภาษาที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกันนับเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของภาษาไทย คนไทยนิยมใช้ภาษาที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองทั้งเสียงสัมผัสสระ และเสียงสัมผัสพยัญชนะ ในการใช้สำนวนโวหารของคนไทยไม่ว่ายุคสมัยใดพบว่ามีการใช้ถ้อยคำคล้องจองกันเป็นจำนวนมาก เช่น ผู้หญิงยิ่งเรือ ไปไหนมาสามวาสองศอก

ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง เป็นต้น ตัวอย่างสำนวนโวหารที่ยกมานี้มีทั้งการเล่นเสียงสัมผัสสระและเสียงสัมผัสพยัญชนะ การใช้สัมผัสคล้องจองนี้ทำให้เกิดจังหวะและความสมดุลในแง่โครงสร้างของภาษา ตลอดจนสร้างความไพเราะทำให้มีลักษณะของภาษาวรรณศิลป์

๓. เป็นภาษาที่มีคำพ้องรูปพ้องเสียง เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด จึงมีคำพ้องเป็นจำนวนมาก ทั้งคำที่มีรูปเขียนเหมือนกันแต่ออกเสียงต่างกันและความหมายต่างกัน (พ้องรูป) คำที่มีรูปเขียนเหมือนกันออกเสียงเหมือนกันแต่มีความหมายต่างกัน (คำพ้องรูปพ้องเสียง) หรือคำที่มีรูปเขียนต่างกันแต่ออกเสียงเหมือนกันและมีความหมายต่างกัน (คำพ้องเสียง) คำเหล่านี้ได้เป็นอุปกรณ์ของกวีในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ เพื่อสร้างความงามทางเสียงและเล่นกับความหมาย เช่น การใช้คำพ้องเสียงว่า การ กาล กภาพ กาน การณ์ กานต์ กาญจน์ หรือเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียงที่เขียนเหมือนกันออกเสียงเหมือนกันแต่มีความหมายต่างกัน ซึ่งกวีได้เล่นคำพ้องเสียงหรือพ้องรูปพ้องเสียงในลักษณะของการซ้ำเสียงซ้ำคำเพื่อให้เกิดความไพเราะในบทประพันธ์ และเล่นกับความหมายของคำที่ต่างกันทำให้บทประพันธ์ถึงพร้อมทั้งความไพเราะและความคมคาย

๔. มีการใช้คำซ้ำและคำซ้อน คำในภาษาไทยส่วนใหญ่แล้วเป็นคำพยางค์เดียวและไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำในการนำคำไปใช้ ดังนั้นเมื่อต้องการสร้างคำใหม่ขึ้นมาจึงจะมีวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้คำมูลคำเดียวกันซ้ำกัน ซึ่งเป็นชนิดคำอย่างหนึ่งในภาษาไทยเรียกว่าคำซ้ำเพื่อนำความหมายของคำให้หนักแน่นขึ้น ต่างจากการใช้คำนั้นเพียงคำเดียว ส่วนคำซ้อนเป็นการสร้างคำขึ้นใหม่เพื่อใช้ในภาษาไทยอีกวิธีหนึ่งจากคำเดียว ๒ คำมารวมกันได้คำใหม่ ซึ่งมีความหมายเท่าเดิมหรือความหมายที่ต่างไปจากเดิม คำซ้อนจะมีตั้งแต่ ๒ พยางค์ถึง ๖ พยางค์ ในการสร้างคำซ้อนในภาษาไทยนอกจากคำที่นำมาซ้อนกันใช้เพื่ออธิบายความหมายของคำอีกคำหนึ่งแล้วคำซ้อนยังคำนึงถึงความไพเราะของเสียงอีกด้วย

๕. มีจังหวะการออกเสียงหนักเบาของพยางค์ จังหวะในการพูดนับเป็นธรรมชาติของภาษาทุกภาษา จังหวะในแต่ละภาษาจะแตกต่างกันออกไป แต่โดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นภาษาใดก็ตามจังหวะจะมีองค์ประกอบร่วมกัน ๓ ประการคือ ความสั้นยาวของพยางค์ การลงเสียงหนักเบา การหยุด

๖. สามารถลำดับคำได้ตามเจตจำนง เนื่องจากในภาษาไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อบอกชนิดหรือหน้าที่ของคำดังนั้นเมื่อนำคำเข้าประกอบเป็นประโยค การลำดับคำในภาษาไทยจึงมีความสำคัญและส่งผลต่อการสื่อความหมายของประโยค เพราะตำแหน่งของคำจะเป็นเครื่องบอกว่าการลำดับคำทำหน้าที่ใดในประโยค เช่น เป็นประธาน กริยา กรรม หรือเป็นส่วนขยาย ดังนั้นประโยคที่ว่า “หมากัดแมว และ แมวกัดหมา” ก็จะมี ความหมายแตกต่างกันเพราะวางตำแหน่งของคำไว้ต่างกัน การลำดับคำนี้มีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของผู้พูดมากที่สุดทีเดียว ด้วยเหตุนี้จึงแสดงให้เห็น

ว่าการเรียงลำดับคำจึงขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้ส่งสารด้วยว่าต้องการจะเน้นหรือมีความสนใจในเรื่องใด

๑. มีการละคำในประโยค การนำคำประกอบเป็นประโยคในภาษาไทย แม้ผู้พูดอาจละคำส่วนต่าง ๆ ของประโยคแต่ผู้ฟังก็ยังสามารถเข้าใจความหมายได้ ประโยคที่แสดงเนื้อความอย่างเดียวกันอาจยาวหรือสั้นแตกต่างกันไปได้แล้วแต่ผู้พูดหรือผู้เขียน

นอกจากนี้ วิวัฒน์ ยังกล่าวถึงการนำธรรมชาติของภาษาไทยมาใช้ในการแต่งโคลงโดยใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อสร้างวรรณศิลป์ได้แก่

๑. การใช้ธรรมชาติของภาษาไทยเรื่องเสียง เช่น ๑) การใช้เสียงวรรณยุกต์ โดยกำหนดเสียงวรรณยุกต์ทำยวรรคหรือทำยบท การเล่นเสียงวรรณยุกต์ต่างระดับ ๒) การใช้เสียงพยัญชนะ โดยการซ้ำเสียงพยัญชนะต้น การเพิ่มเสียงหรือแทรกเสียงพยัญชนะ /ร/ ในคำ ๓) เสียงสระ โดยการสร้างเสียงสัมผัสสระระหว่างบท การสร้างเสียงสัมผัสสระภายในบาท

๒. การใช้ธรรมชาติของภาษาไทยเรื่องจังหวะหนักเบาของพยางค์ ประโยชน์จากจังหวะการออกเสียงหนักเบาในพยางค์ภาษาไทยจะส่งผลให้เกิดความไพเราะทางเสียงของคำ

๓. การใช้ธรรมชาติของภาษาไทยเรื่องคำ เช่นการเล่นคำพ้อง การเล่นคำด้วยวิธีซ้ำ การเล่นคำซ้อนหรือคำ ๔ พยางค์

๔. การสร้างสรรค์วรรณศิลป์จากความหมาย การจัดหมวดหมู่ความคิด การลำดับความ การใช้ความหมายหลายนัย การเน้นอารมณ์ความรู้สึก การสรุปความ

ส่วน พิสิทธิ์ กอบบุญ (๒๕๔๘) ได้กล่าวถึงกลวิธีทางวรรณศิลป์ในงานวิจัยเรื่อง **ปจฺจนา-วิสัยนา : กลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทยพุทธศาสนา** โดยให้คำนิยามของกลวิธีทางวรรณศิลป์ (Literary Technique) ว่าหมายถึง วิธีการในการประพันธ์ที่สร้างให้เกิดวรรณศิลป์จากความประณีตงดงามทางภาษาจากการประสานวิธีการต่าง ๆ ทั้งการใช้ถ้อยคำภาษาและการเรียบเรียงลำดับเรื่องราวอันเป็นการสร้างเอกภาพในงานประพันธ์เพื่อการสื่อสารศิลปะของเรื่อง เพื่อการถ่ายทอดพุทธธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกลวิธีต่าง ๆ ประกอบเข้าด้วยกันทั้งในแง่ภาษาและโครงสร้างของการเรียบเรียงอย่างประณีตเพื่อสื่อสารพุทธธรรม ดังนั้นพุทธธรรมจึงเป็นความสมบูรณ์พร้อมอันเกิดจากกลวิธีทางวรรณศิลป์เชิงภาษาเพื่อถ่ายทอดพุทธธรรมให้กระจ่างชัดเพื่อสร้างสรรค์ความเข้าใจ นำไปสู่ปัญญาความรู้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ประกาศไว้ว่าพุทธธรรมซึ่งละเอียดลึกซึ้งนั้น จำต้องอาศัยกลวิธีในการถ่ายทอด ปจฺจนา-วิสัยนา เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณคดีพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นสื่อสารและถ่ายทอดพุทธธรรมอย่างกระจ่างชัด เป็นกลวิธีสร้างสรรค์ขึ้นอย่างมีเอกภาพจากการประสานองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่ กลวิธีทางภาษา การเรียบเรียง เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อสื่อสารธรรมใน ๔ ลักษณะคือ

๑. ปุจฉา-วิสัชนาที่เป็นภาพพจน์ เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์แบบหนึ่งในการสื่อสารธรรมโดยใช้สำนวนภาษารูปแบบหนึ่ง เป็นการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำหรือความหมายของคำตามปกติเพื่อให้เกิดภาวะหรือให้มีความหมายพิเศษ ภาพพจน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจในสารัตถะข้อความที่เป็นนามธรรมได้อย่างดี ภาพพจน์ ความเปรียบหรือวิธีการแสดงออกอย่างมีนัยเป็นเครื่องมือในการสั่งสอนที่มีพลังในการสื่อสาร เรื่องที่ไม่คุ้นเคยหรือเรื่องที่มีความซับซ้อนยากแก่การเข้าใจให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น ภาพพจน์เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สามารถสร้างจินตนาการได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการใช้ถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาที่มีพลังและสามารถสร้างจินตนาการ ให้ประสบการณ์ ความรู้แก่ผู้อ่านได้ดี กล่าวคือ ภาพพจน์ที่สามารถสื่อความกับผู้อ่านได้ตามความหมายของคำ เป็นความเข้าใจอันเกิดจากมีประสบการณ์ร่วมกับภาพพจน์ที่ใช้นั้น

๒. ปุจฉา-วิสัชนาที่เป็นชุดคำถาม เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์แบบหนึ่งในการสื่อสารธรรมมักจะปรากฏเป็นชุดคำถามที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ในแง่หนึ่งคำถามเป็นชุดนี้สามารถสร้างความน่าสนใจและเร้าให้คิดพิจารณาไปพร้อมกับตัวละคร ส่วนใหญ่ปุจฉา-วิสัชนาที่เป็นชุดจะอยู่ในโครงสร้างคำถามเดียวกัน

๓. ปุจฉา-วิสัชนาที่เป็นไปตามลำดับ การเรียบเรียงปุจฉา-วิสัชนาเพื่อสื่อสารธรรม นอกจากจะเป็นชุดคำถามคำตอบแล้ว ยังมีนัยสำคัญของการถามการตอบที่เป็นไปตามลำดับ เพราะการสื่อสารธรรมเพื่อสอนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอนไปตามลำดับเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่กระจ่างชัดไม่สับสน

๔. ปุจฉา-วิสัชนาที่เป็นความแย้ง การเรียบเรียงปุจฉา-วิสัชนาเพื่อสื่อสารธรรมที่เป็นความแย้งอาจเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากปุจฉา ซึ่งมีเนื้อหาของคำถามที่เป็นข้อสงสัยที่ดูเหมือนว่าจะมีธรรมชาติบางอย่างที่ไม่สอดคล้องกันหรือในแต่ละคัมภีร์กล่าวไม่ตรงกัน

๕. ปุจฉา-วิสัชนาที่แสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผล กลวิธีการเรียบเรียงปุจฉา-วิสัชนาเพื่อสื่อสารธรรมนี้ยังมีลักษณะการเรียบเรียงเป็นคำถามที่อธิบายอย่างมีเหตุผลสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การปุจฉาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดผลเช่นนั้น หรือการถามถึงผลที่จะทำให้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ ปุจฉา-วิสัชนาที่เป็นเหตุ-ผลสัมพันธ์นี้เป็นการสื่อสารธรรมที่สอดคล้องกับพุทธปรัชญาที่ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุและผลทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมีเหตุปัจจัยทั้งสิ้น นอกจากนี้ พิสิทธิ์ ยังได้กล่าวถึงกลวิธีทางวรรณศิลป์ในการสร้างปัญญา โดยกล่าวว่าปุจฉาวิสัชนาเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ในการสร้างปัญญาความรู้ความเข้าใจพุทธธรรมเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่มีความเป็นเอกภาพของการประสานองค์ ประกอบทางวรรณคดี ทั้งการใช้ภาษาและการเรียบเรียงเพื่อสื่อสารธรรม ปุจฉา-วิสัชนาเป็นโครงสร้าง หลักของการสื่อสารธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบทางวรรณศิลป์อื่น ๆ ที่ช่วยถ่ายทอดและสื่อสารธรรมที่กระจ่าง ให้ผลคือสร้างแรงจูงใจจากประเด็นปัญหา ความสงสัย กระตุ้นเร้า

โน้มน้าวให้เกิดการขบคิด การตีความ ก่อนที่จะอธิบาย ก่อนที่จะอธิบายเพื่อไขความกระจ่างในความรู้พุทธธรรม วรรณศิลป์ในแง่จึงเป็นผลอันเกิดจากกลวิธีทางภาษาและการเรียบเรียงเพื่อให้เกิดการคิด วิเคราะห์ ตีความ สิ่งนี้คือกิจกรรมที่สำคัญ สอดคล้องกับการพัฒนาปัญญาความรู้ เมื่อพิจารณากระบวนการสื่อสารธรรมด้วยปจฺจนา-วิชันนาแล้วเห็นว่ากลวิธีปจฺจนา-วิชันนาเป็นกระบวนการสร้างปัญญาความรู้ทางพุทธธรรม ได้แก่ เป็นกลวิธีกำหนดประเด็นความคิดให้ความกระจ่าง ให้ความรู้ พัฒนาความคิด กำจัดทิฐิมานะ และนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจพุทธธรรมเกิดศรัทธาและปัญญาในที่สุด

โดยสรุปแล้วจากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นการศึกษาลักษณะการสร้างสรรคัวรรณศิลป์เพื่อให้เกิดความงามความไพเราะซึ่งประกอบไปด้วยการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ทางเสียง ได้แก่เสียงสัมผัสสระ เสียงสัมผัสพยัญชนะ การสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยคำโดยการซ้ำคำ การใช้คำในหลายลักษณะเพื่อให้เกิดความงาม การสร้างสรรคัทางวรรณศิลป์ทางความหมายเป็นการจัดหมู่ทางความคิด การใช้ความหมายหลายนัยและการสร้างสรรคัวรรณศิลป์โดยการใช้โวหาร นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ในวรรณคดีซึ่งวิธีการสร้างสรรคัวรรณศิลป์เหล่านี้จะเป็นแนวทางในการศึกษาและเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยต่อไป

๑. การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสื่อสารทางวัฒนธรรม

การทบทวนวรรณกรรมกับการสื่อสารทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อทบทวนวรรณกรรมโดยนำเสนอทั้งส่วนที่เป็นเรื่องการสื่อสารและวัฒนธรรมเรียงตามลำดับตามปีที่ตั้งแต่งเพื่อให้มองเห็นพัฒนาการการศึกษาที่เกี่ยวข้องด้านการสื่อสารทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมกับการสื่อสารมีผู้ศึกษาและได้เสนอแนวคิดไว้เป็นจำนวนมาก เช่น Jakobson (๑๙๕๘) (กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๔๕) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของการสื่อสารโดยวิเคราะห์จากตัวเนื้อหาสารไว้ในหนังสือ **Style and Language** ว่าสื่อจะต้องทำหน้าที่อย่างน้อย ๖ หน้าที่ด้วยกันคือ

๑. Referential function เป็นหน้าที่ของภาษาที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวสัญลักษณ์ (sign) กับวัตถุที่อ้างถึง

๒. Emotive function เป็นหน้าที่ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวสัญลักษณ์กับผู้ทำการใส่รหัส (encoder) เช่น จุดยืนทางการเมือง ความคิดเห็น ทศนคติของผู้ส่งสาร

๓. Conative function เป็นหน้าที่ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวสัญลักษณ์กับผู้ถอดรหัส (decoder) เช่น ในกรณีประโยคคำสั่ง จะเห็นได้ชัดเจนในรายการโทรทัศน์เมื่อพิธีกรกล่าวว่า “เชิญกลับมาพบกันในช่วงต่อไป”

๔. Poetic function เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับตัวข่าวสาร/ตัวภาษานั้นเองที่แสดงออก โดยใช้เครื่องมือทางภาษา เช่น ใช้คำอุปมาอุปมัย ใช้คำคล้องจองสัมผัส ภาษาทุกชนิดที่มีลักษณะวรรณศิลป์ เช่นการใช้คำคม คำนวน คำพังเพย ตัวอย่างเช่น “คุ่มคำทุกนาที่ดูทีวีสีช่อง.....” เป็นต้น

๕. Phatic function หน้าที่หลักของเนื้อหาสารคือ การแสดง การกระทำของการสื่อสาร (act of communication) เช่น การรายงานข่าวประเภทการพยากรณ์อากาศ ผู้ส่งสารจะแสดงความใกล้ชิดสนิทสนมอย่างยิ่งกับผู้รับสาร ทำการสื่อสารราวกับนั่งคุยกัน

๖. Metalinguistic function หน้าที่หลักของเนื้อหาสารแบบนี้เกี่ยวข้องกับ “ตัวภาษา” นั้นเอง เช่น ข้อเขียนในคอลัมน์วิจารณ์ภาพยนตร์ (ตัวภาษา) การนำเอาเรื่องราวในละครไปเล่นล้อเลียนในการแสดงตลก เป็นต้น

นอกจากนี้ R Barthes (๑๙๗๒) ยังได้เขียนเรื่อง **Mythologies** (อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๕๓) โดยแบ่งประเภทความหมายในการสื่อสารที่บรรจุอยู่ในสัญลักษณ์ทุกอย่างว่ามี ๒ ความหมายด้วยกันคือ

๑. ความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) นักวิชาการบางท่านระบุศัพท์เป็นไทยว่า “ความหมายตรง” เป็นตัวหมายถึง (signified) ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างภววิสัย (objective) เป็นความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร เป็นความหมายที่เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่ และมักเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

๒. ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) นักวิชาการบางท่านระบุศัพท์เป็นไทยว่า “ความหมายแฝง” คำว่าความหมายโดยนัยนั้น เป็นตัวหมายถึงที่ประกอบสร้างอย่างตรงกันข้ามกับความหมายโดยอรรถกล่าวคือ ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างเป็นอัตวิสัย (subjective) ไม่ว่าจะ เป็นอัตวิสัยในระดับบุคคล หรืออัตวิสัยในระดับสังคม ความหมายโดยนัยนี้เป็นความหมายชั้นที่สอง

สำหรับ ปฐม หงษ์สุวรรณ (๒๕๕๔) ได้แบ่งประเภทข้อมูลทางคติชนวิทยาตามเกณฑ์ของทั้งวิธีการถ่ายทอดและลักษณะของเนื้อหา แบ่งออกได้เป็น ๔ กลุ่มคือ

๑. ข้อมูลประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำวาจา (Verbal folklore) เป็นข้อมูลที่ถ่ายทอดด้วยวาจา คำพูด หรือข้อมูลใช้ถ้อยคำ บางครั้งเรียกว่า “ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ” ข้อมูลประเภทการใช้ถ้อยคำนี้เป็นการนำเสนอความคิดและจินตนาการ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดให้ผู้ฟังรับรู้และเข้าใจ ข้อมูลที่ใช้ถ้อยคำนี้อาจเป็น นิทาน คำสอน เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย เป็นต้น การใช้ถ้อยคำในการถ่ายทอดข้อมูลนี้บางครั้งก็จะมีการแสดงกิริยาอาการประกอบการแสดงออกด้วย นอกจากนี้นักวิชาการบางท่านยังอธิบายให้เห็นว่าข้อมูลประเภทมุขปาฐะคือ ข้อมูลประเภทใช้ถ้อยคำ ซึ่งอาจแบ่งออกได้ ๖ ประเภทคือ นิทาน คำสอน เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย และความเชื่อ และนอกจากนั้นในแต่ละประเภทยังมีรูปแบบรองอีกหลายชนิด

๒. ข้อมูลประเภทการละเล่นและการแสดง (Performing folklore) เป็นข้อมูลประเภทศิลปะการแสดง การละเล่น การแสดงพื้นบ้านหรือละครชาวบ้าน ข้อมูลประเภทนี้เป็นการแสดงออกทางถ้อยคำวาจาและลีลาท่าทางเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและจินตนาการ ข้อมูลกลุ่มนี้อาจจะเป็นการแสดงละครชาวบ้านด้วยเช่นกัน สำหรับศิลปะการแสดง (Performing art) นั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับแสดงที่สำคัญอยู่ ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ การรำยรำ (Dance) การละคร (Drama) และดนตรี (Music)

๓. ข้อมูลประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ (material folklore) เป็นข้อมูลประเภทเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน เครื่องจักสาน ยาพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งข้อมูลกลุ่มนี้เป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ในแต่ละสังคม การประดิษฐ์คิดค้นวัสดุเหล่านี้เป็นประติมากรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งอาจเรียกว่าเป็น “วัฒนธรรมเชิงวัตถุ” (material culture) ก็ได้ อาจจะเป็นกลุ่มข้อมูลที่เป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

๔. ข้อมูลประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม (customary folklore) เป็นข้อมูลที่เป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบทอดกันมาด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบด้วย หรือเป็นการปฏิบัติไปตามประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิมอันเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล หรือธรรมเนียมปฏิบัติของชีวิตสังคม ซึ่งถ่ายทอดแบบปากต่อปาก หรือถ่ายทอดด้วยการเลียนแบบและมีสิ่งที่ทำให้แบบอย่างการปฏิบัตินั้นฝังลึกแน่นหนาหลายอย่างคือความกดดันทางสังคมการปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนั้นศิริพร ณ ถลาง (๒๕๔๓ : ๑๕) ได้กล่าวถึงข้อมูลประเภทนี้ว่าหมายถึง ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม

กล่าวโดยสรุปแล้วข้อมูลกลุ่มนี้คือ แบบแผนหรือแบบอย่างประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา หรือสิ่งที่มีนัยคือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณีนั่นเอง

ส่วน ประภาศรี สีหอำไพ (๒๕๓๘) ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมทางภาษาไว้ในหนังสือ วัฒนธรรมทางภาษา ว่าวัฒนธรรม หมายถึงคุณค่าของมรดกที่ได้สืบทอดมาในด้านภาษา การศึกษาว่าด้วย วัฒนธรรมในการใช้ภาษาไทยตามกาลเทศะ ตามฐานะบุคคล และวิวัฒนาการของภาษาไทยที่สะท้อนสภาพสังคมด้วยศัพท์ วัฒนธรรม ล้านวนโวหาร สุภาษิตคำพังเพย รวมไปถึงภาษาวรรณศิลป์ในวรรณกรรมไทยอีกด้วย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จำแนกวัฒนธรรมตามแนวสากลไว้ ๕ สาขา ทำให้การศึกษาค้นคว้าเรื่องวัฒนธรรมของชาติเป็นหมวดหมู่ดูเด่นชัดขึ้น ดังนี้ ๑) สาขามนุษยศาสตร์ ว่าด้วยเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ค่านิยม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทไทยในสังคม การปกครอง กฎหมาย ฯลฯ ๒) สาขาศิลปะ ว่าด้วยเรื่องวรรณคดี ดนตรี วิจารณ์ศิลป์ นาฏศิลป์ การละคร ฯลฯ

๓) สาขาช่างฝีมือ ว่าด้วยเรื่องการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา ๔) สาขาหัตถกรรม ว่าด้วยเรื่องอาหาร การตกแต่งบ้าน ยารักษาโรค การดูแลเด็ก ครอบครัว การกินอยู่ การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ ฯลฯ และ ๕) สาขากีฬาและนันทนาการ ว่าด้วยเรื่องการละเล่น เช่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง

สำหรับความเจริญเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะที่เป็นมรดกสังคม (Social heritage)

มีองค์ประกอบสำคัญคือ ความรู้ที่สามารถในการศึกษาอบรม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของการดำเนินชีวิต สร้างลักษณะของกลุ่มชนที่บูรณาการ (integrate) ลักษณะหรือวิถีทางการประพฤติปฏิบัติเป็นลักษณะที่เรียกว่าเอกลักษณ์ของชาติ คำว่า วัฒนธรรม (Culture) เป็นศัพท์บัญญัติที่พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นจากศัพท์ภาษาอังกฤษสำหรับใช้ในภาคภาษาไทยจนเป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลาย ตามมูลศัพท์หมายถึง ภูมิธรรมแห่งความเจริญงอกงาม ได้แก่ มรดกของสังคม ซึ่งเป็นสมบัติส่วนรวมมีทั้งของที่เป็นวัตถุ ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะหรือศีลธรรม นิติธรรม ประเพณี อุปนิสัย วัฒนธรรมตามแนววิชา มานุษยวิทยาพระยาอนุมานราชชนนให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมสังคม วาจาทำทาง กิจกรรมประกอบการทำงาน การเล่นและผลที่เกิดจากกิจกรรมนั้นเป็นสภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นส่วนประกอบของวิถีชีวิตของคน เป็นมรดกสังคมที่ถ่ายทอดกันสืบต่อเป็นปรัมปรา ประเพณี ก่อให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวกับประเพณีที่สืบต่อกันมาในแง่นามธรรมและเป็นการแสดงออกของประเพณีในแง่รูปธรรมตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๕ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติมีหน้าที่ค้นคว้า คัดแปลง รักษา และส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติที่มีอยู่ รวมทั้งเผยแพร่ วัฒนธรรมให้เหมาะสมกับกาลสมัย เน้นความเจริญก้าวหน้าทางด้านจิตใจ ศิลปกรรม ระเบียบวินัย วรรณกรรม และศิลปกรรม รวมทั้งส่งเสริมความนิยมไทย การแบ่งงานมี ๔ สำนัก คือ สำนักวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี สำนักวัฒนธรรมทางศิลปกรรม สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม

นอกจากนี้ ประภาศรี ยังได้กล่าวว่า วัฒนธรรมทางจิตใจและระเบียบประเพณี กำหนดค่านิยม ของคนไทยที่ถ่ายทอดจนมีลักษณะไทย ที่แสดงเอกลักษณ์ของคนไทย ความเป็นคนไทย มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ทางวัตถุ ได้แก่ การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ งานศิลปะ ดนตรี สิ่งประดิษฐ์ อาหารการกิน ทางความประพฤติ ได้แก่ กิริยามารยาท การใช้ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ทางใจ ได้แก่ ความเชื่อพระพุทธศาสนา ความรักอิสระเสรี ความชื่นชมในศิลปะ การละเล่น ความเอื้อเฟื้อ เมตตากรุณา องค์ประกอบของวัฒนธรรม ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

๑. องค์กรวัตถุ (Instrumental and Symbolic Object) คือผลิตผลจากความคิดและศิลปกรรม ได้แก่ สถาปัตยกรรม ภาษา ฯลฯ

๒. องค์กรการ (Organization) คือระบบและโครงสร้างในสังคม

๓. องค์กรพิธีการ (Usage) คือขนบธรรมเนียม ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย

๔. องค์กรคติ (Concept) คือความเชื่อ อุดมคติ ความคิดและความเข้าใจ

ในมุมมองของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๓๕) ได้แบ่งวัฒนธรรมไว้ในหนังสือ **ทิศทางวัฒนธรรมไทย** ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนของรัฐและส่วนของหมู่บ้าน วัฒนธรรมซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบน เป็นสิ่งกำหนดเศรษฐกิจและการเมือง เศรษฐกิจและการเมืองเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม คือมันต่างกำหนดซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น ฐานที่แข็งแกร่งของระบบราชการ คือความเชื่อเรื่องเจ้าคนนายคน หรือฐานที่แข็งแกร่งของรัฐแบบเอเชีย คือศาสนาและพิธีกรรม ซึ่งจรรโลงให้รัฐแบบเอเชียคงอยู่ได้ แต่ในสังคมหมู่บ้านอยู่ได้เพราะระบบเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองและเพราะเชื่อในความเป็นญาติพี่น้อง เชื่อในผีปู่ย่าตายายเดียวกัน เชื่อในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ได้เพราะว่าจิตที่ถือว่าชุมชนมีเอกลักษณ์ที่ผูกพันอยู่ด้วยกัน ดังนั้น สังคมที่อยู่กันไม่ได้ไม่เฉพาะการจัดตั้งองค์กรทางสังคมเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของอุดมการณ์ละคุณค่าด้วย และนั่นคือวัฒนธรรมสังคมไทยถูกมองว่าเป็นสังคมที่มีพิธีกรรมหนาแน่น พิธีกรรมนี้สะท้อนให้เห็นระบบคิดและการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ เช่น พิธีกรรมทำศพ พิธีกรรมในเมืองทำอย่างไร ในชนบทอาจมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน ปัญหาที่เราจะต้องหาคำตอบคือ ในพิธีกรรมเหล่านั้นแสดงให้เห็นถึงระบบคิด วิธีชีวิตเขาเป็นอย่างไร อาจมีเรื่องระบบคิดทางไสยศาสตร์ ศาสนา ซึ่งวิเคราะห์ให้เห็นว่าพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมานั้น มันมีปัจจัยมาจากระบบความเชื่ออย่างไร การศึกษาวัฒนธรรมต้องศึกษาสังคมควบคู่ไปด้วย เช่น เรื่องการกินอยู่ การแต่งกาย การละเล่น การรื่นเริง ความเชื่อต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการศึกษามาก สังคมเป็นเรื่องของการจัดองค์กร วัฒนธรรมเป็นเรื่องอุดมการณ์ที่มีอยู่ในองค์กรนั้น ๆ ดังนั้นสังคมจะรวมเข้าด้วยกันได้จะต้องมีคุณค่าของวัฒนธรรมเหล่านั้นที่รวบรวมเข้าไว้ด้วยกัน ในสังคมชาวบ้านมีหลายส่วนหลายวัฒนธรรม ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมทำให้ระบบคิดไม่เหมือนกัน พิธีกรรมไม่เหมือนกัน ระบบความเชื่อไม่เหมือนกัน การดำเนินกิจกรรมของสังคมก็ไม่เหมือนกัน

ฉัตรทิพย์ ยังได้กล่าวอีกว่าการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทยจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมชนบทไทยดียิ่งขึ้น เพราะวัฒนธรรมชาวบ้านของประเทศไทยคล้ายกับวัฒนธรรมชนชาติไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่นอกประเทศ เช่นความเชื่อในบรรพบุรุษ ผีบรรพบุรุษ และผีแห่งธรรมชาติ การทำพิธีกรรมเรียกขวัญอันเป็นการให้กำลังใจกันในชุมชน และในแง่ภาษา ภาษาถิ่นของชาวบ้านไทยประเทศไทยก็ใกล้เคียงกับภาษาไทยของชนชาติไทยนอกประเทศ บางกรณีอาจใกล้เคียงกันเองมากกว่าที่จะใกล้เคียง

กับภาษาไทยกลางของประเทศไทยเสียอีก วัฒนธรรมไทยประเทศไทยปัจจุบันกลายเป็นผสมมาก เพราะหันไปให้ความสำคัญกับการศึกษาวัฒนธรรมของเขมรและมอญ ที่จริงวัฒนธรรมที่กลายมาก คือวัฒนธรรมของผู้ปกครองและพ่อค้า วัฒนธรรมส่วนใหญ่ของชาวบ้านกลายน้อย วัฒนธรรมของเขาคือวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนชาติไทย ดังนั้น หากต้องการศึกษาให้เข้าถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านชนบทไทย ก็จะต้องย้อนไปศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่นอกประเทศไทยนั่นเอง

ส่วนดิเรกชัย มหัทธนะสิน (๒๕๔๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการทางภาษา : ภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ และได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมว่า แบ่งออกเป็นความหมายที่ใช้ในประเทศไทยและความหมายของวัฒนธรรมในวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยา สำหรับความหมายของวัฒนธรรมที่ใช้ในประเทศไทยนั้นแบ่งความหมายออกเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ ความหมายแคบที่สุด เริ่มใช้เป็นครั้งแรกด้วยพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๓ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งใช้ความหมายว่า “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน”

กลุ่มที่ ๒ ขยายความหมายออกไป สิ่งใดที่สังคมนิยมยกย่องว่าดีงาม เป็นความเจริญของหมู่คณะ สิ่งนั้นเป็นวัฒนธรรม

กลุ่มที่ ๓ ใช้ความหมายว่า สิ่งของที่ประณีตตามรสนิยมของชนชั้นสูงของผู้มีการศึกษา วัฒนธรรมจึงจำกัดเฉพาะสิ่งที่อยู่ในแบบอย่างประเพณีชีวิต มารยาท และรสนิยมชนชั้นสูง หรือของผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรมตามมาตรฐานของชนชั้นสูงในสังคมเท่านั้น

กลุ่มที่ ๔ คือขนบธรรมเนียม ประเพณี วิธีการและผลงานสร้างสรรค์ต่าง ๆ เป็นมรดกตกทอดกันมาในสังคมไทย ตั้งแต่อดีตมาจนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย

กลุ่มที่ ๕ ความหมายกว้างที่สุด ปรากฏใช้ในวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยา หมายถึง “วิถีของการประยุกต์ หรือแบบแผนของพฤติกรรมหรือวิธีการดำรงชีวิตหรือลักษณะของการมีชีวิตอยู่ที่เป็นของกลุ่มคนในส่วนของสังคมส่วนหนึ่ง หรือจะเป็นของทั้งสังคมใดสังคมหนึ่งก็ได้ หรือจะเป็นของสังคมหลาย ๆ สังคมรวมกันก็ได้ และยิ่งกว่านั้นจะเป็นของมนุษยชาติทั้งมวล

ส่วนความหมายของวัฒนธรรมในวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยานั้น มีผู้กล่าวถึงมากมาย เช่น Herskovits (ดิเรกชัย มหัทธนะสิน. ๒๕๔๑) จำแนกวัฒนธรรมไว้ ๕ ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ วัฒนธรรมทางสังคม ศาสนาหรือระบบความเชื่อ สุนทรียศาสตร์

สำหรับ Beals และ Hoijer (ดิเรกชัย มหัทธนะสิน. ๒๕๔๑) จำแนกวัฒนธรรมไว้ ๕ ประเภทเช่นกัน ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์ อันเป็นแบบแผนเกี่ยวกับการผลิต การบริโภค สินค้าและบริการต่าง ๆ การจัดระเบียบทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์ ในทางมานุษยวิทยาปัจจุบันนี้ มักจำแนกวัฒนธรรมเป็น ๒ ส่วน คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture)

และวัฒนธรรมทางมโนคติ (Ideational Culture) โดยวัฒนธรรมทางวัตถุมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมทางมโนคติ ในส่วนของวัฒนธรรมทางมโนคตินั้นประกอบด้วย บรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) อันจำแนกเป็นวิถีชีวิตหรือวิถีประชา (Folk ways) จารีตหรือกฎศีลธรรม (Mores) กฎหมาย (Laws) ค่านิยม (Values) ความเชื่อ (Beliefs) สัญลักษณ์ (Symbols) นอกจากนั้นยังกล่าวถึงลักษณะภาษาที่สะท้อนวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ถ้อยคำที่สะท้อนค่านิยม ถ้อยคำที่สะท้อนวิถีชีวิต ถ้อยคำที่สะท้อนความเชื่อ ถ้อยคำที่สะท้อนพฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึก

ในการสื่อสารวัฒนธรรมนั้น ฉัฐกฤต ฉัฐวิรุฬ (๒๕๔๘) ยังได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง การสื่อสารวัฒนธรรม : การแลกเปลี่ยนความหมายบนพื้นฐานของความเสมอภาค จากบทความดังกล่าวสรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ การสื่อสารจึงเปรียบเสมือนยาคำที่แทรกเข้าไปในวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน ทุกสังคมบนโลก ในระบบความสัมพันธ์ ที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน การสื่อสารวัฒนธรรมจะเป็นกระบวนการสร้างและส่งผ่านความหมายเพื่อความเข้าใจร่วมกัน เมื่อวัฒนธรรมมีความเคลื่อนไหว การสื่อสารในฐานะที่เป็นตัวกลางจะเคลื่อนไหวตามไปด้วย การสื่อสารโดยทั่วไปมักถูกนิยามในภาพกว้างว่าเป็นกระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างของผู้รับสาร ซึ่งเป็นการมองภาพการสื่อสารในทิศทางเดียวในลักษณะที่ผู้ส่งสารมีอำนาจมากกว่าผู้รับสารแต่ในมุมมองการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างกันซึ่งเป็นกรอบทางความคิดที่สำคัญของการสื่อสารวัฒนธรรมภาพการสื่อสารจะตั้งอยู่บนระบบความสัมพันธ์ซึ่งอำนาจในลักษณะของความเสมอภาคหรือเท่าเทียมทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ส่วนกาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๕) ได้กล่าวถึงการให้นิยาม คำว่า “วัฒนธรรม” ในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่ แง่มุมเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ในเชิงองค์ประกอบ (Component Approach) และในสาขาวิชาการ ดังนี้

๑. ในแง่มุมเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) วิธีการศึกษาค่านิยมของ “คำ” ต่าง ๆ ในแง่มุมเชิงประวัติศาสตร์ จะถือเสมือนว่า “คำ ๆ หนึ่ง” มีธรรมชาติเหมือนกับสรรพสิ่งต่าง ๆ กล่าวคือ มีวิวัฒนาการอันประกอบด้วย การเกิด แก่ เจ็บ (แปรความหมายไป) และตาย ดังนั้น วิธีการศึกษาจะประกอบด้วย การตั้งคำถามว่า คำ ๆ นั้น ได้ถือกำเนิดขึ้นมาเมื่อใด เหตุใดคำนั้นจึงเกิดขึ้น เมื่อแรกเกิดคำ ๆ นั้น มีความหมายว่าอย่างไร ในขั้นต่อมาได้มีการพัฒนาความเจริญเติบโตในด้านความหมายหรือได้มีการแปรเปลี่ยนทั้งความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) และความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของคำ ๆ นั้น ไปจนกระทั่งถึงการสูญสลายของคำดังกล่าว หากนำวิธีการเชิงประวัติศาสตร์ดังกล่าวมาศึกษาเส้นทางชีวิตของคำว่า “วัฒนธรรม” ทั้งนี้ R. Williams (๑๙๕๔) (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๔๕) ได้พบการเปลี่ยนแปลงของความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ในเชิงประวัติศาสตร์ ดังนี้

๑.๑ ยุควางรากฐาน คำนิยามของคำว่า “วัฒนธรรม” ในยุควางรากฐานนี้ เริ่มต้นตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ ๖-๗ ในยุคของกรีก Archilocus ได้แยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า “desire” (อันได้แก่ ความปรารถนา) กับสิ่งที่เรียกว่า “duty” (หน้าที่) ออกจากกันโดยถือว่าเมื่อแรกมนุษย์เกิดมาจะมีความปรารถนาติดตัวมาเป็นธรรมชาติ ต่อเมื่อมนุษย์ได้เข้ามาอยู่ในสังคม ได้สักช่วงเวลาหนึ่ง มนุษย์จึงค่อย ๆ ถูกเปลี่ยนสภาพจากสิ่งมีชีวิตที่อยู่ภายใต้การควบคุมของ ความปรารถนามาอยู่ใต้อาณัติของการรู้จักทำหน้าที่ บรรดาสื่อกลางทั้งหลายในสังคมที่จะช่วย คัดแปลงมนุษย์ให้เปลี่ยนแปลงจาก “ธรรมชาติ” / “ความปรารถนา” มาสู่ “สังคม” / “การรู้จัก หน้าที่” นี้ก็คือ ศิลปะการประพันธ์ และวรรณกรรมต่าง ๆ กระบวนการของการคัดแปลงมนุษย์นี้ เรียกว่า “teche” (รากของคำว่า technic) ซึ่งมีความหมายถึงศิลปะแห่งการจัดและแปรรูปสรรพสิ่ง ทั้งหลาย รวมทั้งบุคลิกภาพของคนเราจากภาวะธรรมชาติมาสู่ภาวะสังคม จากแนวคิดดังกล่าว Plutarch (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๔๕) นักปราชญ์ชาวกรีกอีกท่านหนึ่งได้นำมาขยาย เปรียบเทียบให้เห็นภาพจนได้ชัดเจนว่าหากเราต้องการจะได้ผลไม้มันเราก็ต้องมีเมล็ดพืช มีเนื้อดิน และมีเกษตรกรที่มีความรู้ความสามารถ เฉลียวฉลาดและขยันขันแข็ง เกษตรกรจะเป็นผู้เพาะปลูก เมล็ดพืชลงไปในเนื้อดิน ฉันทใดก็ฉันทนั้น เด็กที่เกิดมาใหม่ก็เปรียบเสมือนเมล็ดพืช การอบรมก็ เปรียบเสมือนเนื้อดิน และตัวเกษตรกรนั้นก็คือผู้ให้อบรม จากสถานะของเมล็ดพืช (เด็กที่เป็นสภาวะ ธรรมชาติ) จะผลิดอกออกผลมาเป็นดอกไม้/ผลไม้ (คนผู้ใหญ่ที่โตแล้ว) อันเกิดมาจากน้ำพักน้ำแรง ของการพรวนดินร่อนน้ำของเกษตรกรนั่นเอง ผลจากการเปรียบเทียบกระบวนการอบรมบ่มเพาะของ มนุษย์ กับการปลูกเมล็ดพืชดังกล่าว ทำให้คำที่ใช้เรียกกระบวนการอบรมดังกล่าวคือคำว่า “culture” นั้น ทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสที่มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกละติน จึงมี ๒ ความหมาย พร้อม ๆ กัน คือ “วัฒนธรรม” ความหมายหนึ่ง และ “การเพาะปลูก” อีกนัยหนึ่ง (cultivate/cultive) กลุ่มคำภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมก็มีความหมายเดียวกับกระบวนการ ปลูกพืช เช่น อบรม บ่ม เเพาะ ปลูก ฝัง ขัดเกลา เป็นต้น

๑.๒ ยุค “วัฒนธรรม” คือ “วัฒนธรรมชั้นสูง” (Elitist culture) เนื่องจาก กระบวนการทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติที่ยังดิบอยู่ของมนุษย์ (เนื่องจากในยุค สมัยดังกล่าว ยังมีการให้ความหมาย “ธรรมชาติของมนุษย์” ไปในทางลบ) ให้พัฒนาไปสู่สภาวะที่ สูงส่งขึ้น ใกล้กับอุดมคติมากขึ้น (กล่าวคือได้รับการขัดเกลาจนห่างไกลจากธรรมชาติ) ดังนั้น ตามนัยนี้ “วัฒนธรรม” จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “อารยธรรม” (Civilization) และต่อคุณค่าไปใน ทางบวกไปในทางที่ดีงาม ในปัจจุบัน เรายังคงสามารถมองเห็นร่องรอยจากการใช้ความหมายของ วัฒนธรรมตามนัยยะดังนี้ได้อย่างกว้างขวาง เช่น เวลาเราจะตำหนิคนที่ชอบแข่งคิวผู้อื่น เราจะพุด ว่า “คนอะไรไม่มีมารยาท ไม่มีวัฒนธรรม” เป็นต้น

๑.๓ ยุค “วัฒนธรรม” ในความหมายแห่งความเสมอภาค ในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๔๘ ซึ่งนับเป็นยุคสมัยที่บรรยากาศทางสังคมของยุโรปกำลังเข้าสู่หัวเลี้ยวหัวต่อ อิทธิพลของความคิดแบบศักคินาเรื่องของความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกำลังถูกท้าทายนั้น Gustav Klemm ได้เริ่มเป็นคนใช้คำว่า “วัฒนธรรม” ในความหมายที่ว่า “ทุกอย่างที่คนสร้างขึ้นเพิ่มเติมจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเผาผล การปั้นหม้อหรือแม้แต่การทำลูกบิดเครื่องประดับอย่างแบบหยาบ ๆ ก็ตาม” ตามนัยยะของความหมายใหม่นี้ วัฒนธรรมจึงไม่ส่อคุณค่าไปในทางบวกหรือลบ เหลื่อมล้ำหรือสูงต่ำกว่ากัน ความแตกต่างทางชนิด (difference in kind) เท่านั้น แต่ไม่ใช่ความแตกต่างทางระดับ (difference in degree) ที่จะบ่งบอกว่า วัฒนธรรมของใครเหนือกว่าของใคร ดีกว่าของใคร มีอารยธรรมมากกว่าของใคร

๑.๔ ยุค “วัฒนธรรม” ในแง่กระบวนการและการต่อสู้ (cultural process/cultural struggle) ถึงแม้จะได้มีการให้คำนิยามของคำว่า “วัฒนธรรม” อย่างแตกต่างกัน คือ ทั้งแบบที่มีลำดับชั้นและแบบเน้นความเสมอภาคระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว แต่ทว่าจุดร่วมกันประการหนึ่งของคำนิยามที่ผ่านมาก็คือ มักจะมีการนิยาม “วัฒนธรรม” ในแง่ของ “ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม” (cultural product) ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุธรรม (สิ่งของเครื่องใช้ เสื้อผ้า อาหาร ฯลฯ) หรือประเพณีธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ จนกระทั่งเมื่อราวกลางศตวรรษที่ ๒๐ นี้ เมื่อเริ่มมีการก่อตั้งสำนักคิดกลุ่มเบอร์มิงแฮม (Birmingham School) ที่เป็นกลุ่มวัฒนธรรมนิยมแนววิพากษ์ (Critical centralism) นักคิดคนสำคัญของสำนักนี้ เช่น Raymond Williams ก็ได้เริ่มให้ความหมายของคำนิยามในแง่นี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากกลุ่มมาร์กซิสต์ที่สนใจกระบวนการผลิต (production) และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด (reproduction) วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่กลายมาเป็นสินค้าในระบบทุนนิยม จึงเกิดแนวคิดว่าการสร้างสรรค์วัฒนธรรมก็จำเป็นต้องมีการผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดเช่นเดียวกัน (Critical production & reproduction) ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและการวิเคราะห์วัฒนธรรมจึงต้องให้ความสนใจกับ “กระบวนการ” มากกว่าหรือเท่า ๆ กับตัว “ผลิตภัณฑ์”

๒. การศึกษาคำนิยามของ “วัฒนธรรม” ในเชิงองค์ประกอบ (Component Approach) ในการศึกษาคำนิยามของ “วัฒนธรรม” ในเชิงองค์ประกอบนี้ เราจะประยุกต์เอาเกณฑ์ด้านจิตวิทยา มานุษยวิทยาและการสื่อสารมาใช้เพื่อประมวลให้เห็นตัวอย่างว่ามีการให้คำนิยามของคำว่า “วัฒนธรรม” ตามลักษณะขององค์ประกอบดังนี้

๒.๑ วัฒนธรรม คือ ระบบความรู้ความคิด / ความเข้าใจ / ความเชื่อ (Cognition / Knowledge / Belief system)

๒.๓ วัฒนธรรม คือ ระบบอารมณ์ ความรู้สึก (Affection / Structure of Feeling)

๒.๓ วัฒนธรรม คือ ระบบการประพฤติปฏิบัติ / ธรรมเนียมประเพณี
(Conation / Performance / Traditions)

๒.๔ วัฒนธรรม คือ ระบบค่านิยม (Value system)

๒.๕ วัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบแบบทวิลักษณ์ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่มองเห็น (Visible) และส่วนที่มองไม่เห็น (Invisible) หรือประกอบด้วยส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระ (Content / substance / essence / meaning) และส่วนที่เป็นรูปแบบที่แสดงออก (Form of expression)

๓. การศึกษาค่านิยมของ “วัฒนธรรม” ในสาขาวิชาการแบ่งออกตามมุมมองต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑ การศึกษาค่านิยมของ “วัฒนธรรม” ในแง่มุมของมานุษยวิทยาตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว วิชามานุษยวิทยาเป็นสาขาวิชาแรก ๆ ด้านสังคมศาสตร์ ที่ให้ความสนใจศึกษาวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ในระยะเริ่มแรกนักมานุษยวิทยาได้เริ่มศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชนกลุ่มเล็ก ๆ เช่น สังคมเผ่าชนพื้นเมือง แต่ทว่าในระยะต่อมาก็ได้เริ่มขยายขอบเขตการศึกษามาถึงสังคมขนาดใหญ่ เช่น สังคมเมือง ในที่นี้อาจจะสรุปเพียงย่อ ๆ ได้ว่า คุณลักษณะที่สำคัญของคำว่า “วัฒนธรรม” ในความหมายด้านมานุษยวิทยานั้น จะประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ คือ วัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมผลผลิตที่สร้างขึ้นมานั้นจะกลายเป็นมรดกของคนกลุ่มนั้นต้องมีการคัดแปลง

๓.๒ การศึกษาค่านิยมของ “วัฒนธรรม” ในมุมมองของสังคมวิทยา เนื่องจากวิชาสังคมวิทยาเป็นวิชาที่สนใจในเรื่อง “ความสัมพันธ์” ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ในที่นี้จะแบ่งความสัมพันธ์รอบตัวมนุษย์ออกเป็น ๓ ส่วน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

๓.๓ การให้ค่านิยม “วัฒนธรรม” ตามทัศนะของนักสื่อสาร จากค่านิยมของคำว่า “วัฒนธรรม” ที่หลากหลายจนมุมมองที่แตกต่างกันของนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เพื่อให้เห็นเอกลักษณ์ของมุมมองของนักการสื่อสาร ในที่นี้จะเสนอแนวคิดของ J.B. Thompson (๑๙๕๕) (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๔๘) ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับวัฒนธรรม โดยถือว่าในยุคสมัยปัจจุบันการสื่อสาร นั้นเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมสมัยใหม่ และเนื่องจากแนวคิดเรื่อง “วัฒนธรรม” มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และมีความซับซ้อน ดังนั้นวิธีการนำเอาค่านิยมของวัฒนธรรมมาใช้จึงมีความแตกต่างกัน Thompson ได้ประมวลให้เห็นพัฒนาการโดยใช้มุมมองแบบการสื่อสารว่า คำว่าวัฒนธรรมถูกนำมาใช้ใน ๔ แนวทาง คือ

๓.๓.๑. แบบ Classical อันได้แก่ นิยามที่มองว่า วัฒนธรรม คือ การพัฒนาด้านภูมิปัญญาและจิตวิญญาณ อันมีความหมายเท่ากับคำว่า “อารยธรรม” คำนิยามนี้ยังใช้มาจนกระทั่งถึงศตวรรษที่ ๑๘

๓.๓.๒ แบบ Descriptive ในช่วงศตวรรษที่ ๑๘ – ๑๙ เริ่มเกิดสาขาวิชามานุษยวิทยาอันเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาวัฒนธรรมเป็นหลัก (Science of culture) นักมานุษยวิทยาจะค้นหารูปแบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม ประเพณี อุปนิสัยของคนในแต่ละสังคมทุกอย่าง (whole) ที่มีลักษณะซับซ้อนและเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของสังคมในแต่ละยุคสมัย งานของนักมานุษยวิทยาก็คือการพรรณนาผลผลิตของวัฒนธรรมดังกล่าว

๓.๓.๓ แบบ Symbolic ผู้ที่ให้คำนิยามแบบ Symbolic นี้ก็ยังสังกัดอยู่ในสาขาวิชามานุษยวิทยาและวรรณคดี เช่น C. Geertz / L. White Geertz ได้ให้นิยามว่า “วัฒนธรรม คือ บันทึกการกระทำ (acted document) ที่อยู่ระหว่างสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา” (constructed) โดยที่เขามองว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏในสังคมนั้นเป็น document (อาจเทียบได้กับคำว่า “text” ของกลุ่มสัญวิทยา - Semiology) ไม่ว่าจะเป็นรูปวาด การเดินรำ หนังสือ อ่านเล่น ละครโทรทัศน์ ซินงานโฆษณา ฯลฯ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการกระทำที่มีความหมายที่แสดงออกมาและจำเป็นต้องตีความเพื่อทำความเข้าใจ การศึกษาวัฒนธรรมจึงต้องเป็นการศึกษาความหมายที่ซ่อนอยู่ในระบบสัญลักษณ์เหล่านี้ แม้ว่ากลุ่มที่นิยามวัฒนธรรมแบบ Symbolic นี้จะเริ่มก้าวลึกกลงไปในเนื้อหาแห่งความหมายมากกว่า ๒ กลุ่มแรก แต่ทว่าข้ออ่อนของการให้คำนิยามแบบ Symbolic นั้นก็คือ ยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างความหมายเหล่านี้กับโครงสร้างของสังคม โดยเฉพาะโครงสร้างอำนาจที่สัญลักษณ์เหล่านี้ถือกำเนิดขึ้นมา

๓.๓.๔ แบบ Structural เป็นการให้นิยามที่ก้าวต่อมาจากกลุ่ม Symbolic ไปอีกขั้นหนึ่งและได้เติมภารกิจที่กลุ่ม Symbolic ยังไม่ได้กระทำ แนวความคิดพื้นฐานของกลุ่ม Structural ก็คือ ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมนั้นไม่ได้เกิดในสุญญากาศ หากแต่เกิดมาจากการทำงานของสถาบันต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ก็ต้องมีบริษัทผู้ผลิต หลังจากสร้างเสร็จแล้วก็ต้องมีสถาบันการแพร่กระจาย (เช่น สถานีโทรทัศน์) ดังนั้น รูปแบบและเนื้อหาความหมายของผลผลิตทางวัฒนธรรมจะเป็นอย่างไร จึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางด้านโครงสร้างของสื่อมวลชนเหล่านี้ (Modalities of cultural production & transmission) เช่น ในสังคมสมัยใหม่ที่สถาบันทั้งผลิตและกระจายผลผลิตที่มีความหมาย (meaningful objective) เหล่านี้เกี่ยวกับกระบวนการทำทุกอย่างให้เป็นสินค้า (Co modification of symbolic goods) ทั้งนี้ ด้วยเหตุนี้องค์ประกอบทุกอย่างของการผลิตและการแพร่กระจายวัฒนธรรม เช่น ในกรณีของละครโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็น ตัวดาราละคร เวลาของสถานี แม้แต่ผู้ชมก็ล้วนแล้วแต่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าทั้งหมด

สำหรับ ปาจารย์ ฎีกา (๒๕๕๐) ได้ศึกษาวิจัยด้านสื่อสารวัฒนธรรมเรื่อง การสื่อสารวัฒนธรรมผ่านสื่อหนังสือขณะนั้น **ธรรมเนียม** ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาสาระทาง วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดผ่านสื่อหนังสือมีการสอดแทรกเนื้อหาไว้ ๖ เรื่อง คือ เรื่องอาหารการกิน ได้แก่ ข้าวยา เรื่องอาชีพ ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ ตัดฟัน เรื่องคติธรรม ได้แก่ ความยุติธรรม ความ พอเพียง การทำความดี เรื่องการประพาศหรือการวางตัว ได้แก่ การรักษานวลสงวนตัว การสั่งสอน เรื่องกิริยามารยาท เรื่องความกตัญญูกตเวทิต์ ได้แก่ การรู้จักและการตอบแทนบุญคุณ เรื่องความ เมตตากรุณา ได้แก่ ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ส่วนบทบาทและอิทธิพลของหนังสือ ในฐานะสื่อพื้นบ้าน มีการถ่ายทอดบทบาทหน้าที่ไว้ ๕ เรื่อง คือ การให้ความบันเทิงและนันทนาการ เรื่องการแจ้งข่าวสารหรือรายงานสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานการณ์ภาคใต้ เรื่องการให้การศึกษา หรือการอบรมสั่งสอน ได้แก่ การวางแผนครอบครัว การให้ความรู้เรื่องสัตว์ การสั่งสอนคุณธรรม ต่าง ๆ เรื่องการแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ได้แก่ การทุจริตในสนามบิน สุวรรณภูมิ ความเชื่อในเรื่องจตุคามรามเทพ เรื่องการเป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม บุคคล ได้แก่ การประสานให้ศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้

นอกจากผลงานข้างต้นแล้ว ยังมีผลงานของ จุฑาพรรณ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (๒๕๕๑) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าวัฒนธรรมไว้ในหนังสือ **วัฒนธรรมการสื่อสารและอัตลักษณ์** ตามแบบมุมมองเชิงสังคมศาสตร์ ๔ ด้าน ดังนี้

๑. พฤติกรรมศาสตร์ (Behaviorist Definition) จะสนใจรูปแบบของ พฤติกรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมหนึ่ง ๆ เช่น การแต่งงาน การแสดงความยินดี การใช้เวลาว่าง งานอดิเรกของคนในสังคมหนึ่ง ๆ

๒. โครงสร้างหน้าที่ (Functionalist Definition) จะสนใจว่าอะไรคือหน้าที่ ของรูปแบบพฤติกรรมในสังคมนั้น ๆ เช่น การไหว้ไม่ไช่เพียงการทักทายแต่เป็นการบอกถึงลำดับชั้น ขึ้นในสังคม (Social stratification) การทาสีตามร่างกาย (Body painting) ของชนเผ่าอินเดียนแดงในรัฐลุยเซียนาของประเทศสหรัฐอเมริกาอาจบ่งบอกถึงพิธีกรรม อำนาจและสถานะทางสังคม หรือเรื่องการ คลุมถุงชนเกิดจากการปฏิบัติกันมาในสมัยโบราณ การใช้อำนาจในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ อาศัย ความใกล้ชิดของเครือญาติรวมทั้งเป็นค่านิยมของคนในสังคม การเลี้ยงดูบุตรหลานให้เชื่อถือและ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดา

๓. พุทธิพิสัยหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Definition) จะสนใจการตีความของ สังคมหนึ่ง ๆ เช่น เชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของพุทธศาสนา อินดู หรือตายแล้วสูญ (death in loss) ในโลกใหม่ การสวดมนต์ก่อนรับประทานอาหารของศาสนาคริสต์

๔. ด้านสัญลักษณ์ (Symbolic Definition) จะสนใจการบริโภคสัญลักษณ์ของคนในสังคม คือเป็นเรื่องของความหมาย ประสบการณ์ และความจริงที่รับรู้ (meaning, experiences, reality) ของคนในสังคมหนึ่ง ๆ เช่นการใช้ของแบรนด์เนมจากฝั่งโลกตะวันตกที่แสดงรสนิยม ชนชั้นทางสังคม ค็อกตี้รี และหน้าตาของชาวตะวันออกที่มีอัตราของการรักษาหน้า (face maintenance) สูง หรือเรื่องของแฟชั่นการแต่งกายแบบใส่เสื้อสายเดี่ยวในหมู่วัยรุ่น ดารานักแสดงและชนชั้นสูงที่สามารถแสดงการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตก (diffusion of western cults) และตอบรับการแพร่กระจายดังกล่าวโดยนำมาประยุกต์ (adopt) เข้ากับชีวิตประจำวันเกิดเป็นค่านิยมตะวันตกในที่สุด ซึ่งถือว่าการรั่วซึมทางวัฒนธรรม (cultural porosity) ประเภทหนึ่ง อาทิ ความเท่าเทียมกันทางเพศสภาพ (gender equality) ระหว่างหญิงและชายที่อาจมีอิสระในการแต่งกายโดยไม่จำกัดต้องคำนึงถึงกรอบทางวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด อย่างในสมัยแม่พลอยแห่งยุคสี่แผ่นดิน ดังนั้นการที่สตรีวัยรุ่นสมัยใหม่สวมเสื้อตัวสั้นสายเดี่ยวหรือเกะอก (tank top) อาจกลายเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงออกทางสิทธิสตรีในการสวมเสื้อผ้าไปโดยปริยาย

นอกจากนั้นจุฑาพรรษ์ ยังได้กล่าวอีกว่า การสื่อสารและวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้และมีความสัมพันธ์แห่งความหมายทั้งโดยนัยตรงและนัยอ้อม มนุษย์จำเป็นต้องทำการสื่อสาร และต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารตลอดชีวิตเพื่อการดำรงสืบสานทางวัฒนธรรม การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้วยภาษาปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาษิต คำพังเพย สื่อมวลชน นิทาน เรื่องเล่าพื้นเมืองต่าง ๆ เพลงพื้นเมือง การขับ การรำ เป็นต้น ล้วนเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมด้วยภาษาที่มีประสิทธิภาพทั้งสิ้น นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังสื่อสารผ่านรูปแบบอื่น ๆ อีก เช่น ศิลปะ ศิลปกรรม สัญลักษณ์ เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้จะดำรงอยู่ยืนนานได้จะต้องส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นอื่น ๆ ซึ่งการถ่ายทอดเกิดขึ้นโดย พ่อ แม่ เพื่อน สื่อมวลชน วัด โรงเรียน เป็นต้น วัฒนธรรมจะถูกรับรู้ร่วมกันในแต่ละรุ่น การถ่ายทอดสื่อสารทางวัฒนธรรมถือเป็นการสนับสนุนความคิดที่ว่าวัฒนธรรมและการสื่อสารเกี่ยวข้องกัน การสื่อสารทำให้วัฒนธรรมมีความต่อเนื่อง ดังนั้นการถ่ายทอดสื่อสารทางวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในทุกสังคม

สำหรับ ธนานันท์ ตรงดี และคณะ (๒๕๕๒) ได้กล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรมไว้ในหนังสือ วัฒนธรรมการใช้ภาษา โดยแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภทคือ ๑) วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) เป็นวัฒนธรรมที่มองเห็นเป็นรูปร่าง ได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องปั้นดินเผา วัตถุอาราม สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ฯลฯ ๒) วัตถุที่เป็นนามธรรม (non - Material Culture) เป็นสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุแต่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ ความคิด หรือเป็นวัฒนธรรมภายในที่แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม สถาบัน ความเชื่อ

นอกจากนั้น ชนานันท์ ยังกล่าวถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยว่าประเทศไทยมี วัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของตน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑) วัฒนธรรมหลวง หมายถึง พระราชพิธีต่าง ๆ ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้จัดทำ ขึ้นตามลัทธิประเพณี เช่น พระราชพิธีแรกนาขวัญ พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีสงกรานต์ และ ๒) วัฒนธรรมราษฎร์ หมายถึงวัฒนธรรมของประชาชนที่แยกจากพระราชพิธี แบ่งออกเป็น วัฒนธรรมประเภทเผ่าพันธุ์และการดำรงชีวิต (Life) วัฒนธรรมประเภทภาษาและวรรณกรรม วัฒนธรรมประเภทศาสนา จริยธรรม และคุณธรรม วัฒนธรรมประเภทสุนทรียศาสตร์ ศิลปะ และกีฬา การละเล่นของไทย วัฒนธรรมประเภทครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง

ส่วน ธิดา สระยา (๒๕๕๒) กล่าวว่า เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สร้างคำใหม่ที่เรียกว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงความความเจริญเช่นเดียวกับอารยธรรม นอกจากนั้นท่านยังพยายามสร้างการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยให้แพร่หลายทั่วไป จนประกาศตั้งสภา วัฒนธรรมแห่งชาติ วัฒนธรรมในสมัยนั้นนอกจากนั้นเรื่องวัฒนธรรมคือความเจริญแล้วยังพยายาม สร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยว่าแสดงถึงความเป็นชาติและความเป็นไทย นอกจากนั้นยังได้ กล่าวถึงผู้อธิบายและให้ความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรมอีกมากมาย เช่น พระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้กำหนดความหมายของวัฒนธรรมว่าเป็นลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็น ระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน พระเจ้าวรวงศ์ เเชอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ได้อธิบายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม มีทั้งส่วนที่จับต้อง ได้และจับต้องไม่ได้ เช่น กวีนิพนธ์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี พระยาอนุমানราชชน ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิตสร้างขึ้น เสฐียรโกเศศ ได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์นั้นสร้างวัฒนธรรมที่รวมกันเป็นมรดกสืบมาจากคนรุ่นก่อน ตกทอดเป็นประเพณี รวมกันมาในประวัติศาสตร์ นับถือศาสนาด้วยกัน ใช้ภาษาร่วมกัน มีเจตนาาร่วมกันที่จะประกอบเป็น รูปรัฐของตน ถ้าปราศจากเสียซึ่งสังคม วัฒนธรรมก็ไม่เกิด เมื่อวัฒนธรรมเกิดแล้วก็เครื่อง คุ้มครองป้องกันวิถีชีวิตของสังคมยึดเหนี่ยวคนไว้ด้วยกันในสังคมเสมือนสายใยทิพย์

ส่วน สุริชัย หวันแก้ว กนกพรรณ อยู่เซาว์ และคณะผู้วิจัย (๒๕๕๒) ได้สรุปคำ นิยามวัฒนธรรมชาติไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ว่า วัฒนธรรมชาติไทยเป็นวัฒนธรรมของคนไทยโดย ส่วนรวม สะท้อนถึงตัวตนทางวัฒนธรรมของสังคมไทย และเป็นวัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีชีวิตอยู่ในพื้นที่เรียกว่าประเทศไทย มีความสำนึกของผู้คนในกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ กว่าคนอื่น ๆ เป็น วัฒนธรรมมีความเป็นพหุลักษณะ หรือความหลากหลายและมีการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวัฒนธรรมหลายชนชั้น มิใช่ชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง มีคุณค่าทางศีลธรรม มีค่าทาง จิตวิญญาณสำหรับคนไทย มีความสำคัญเพราะเป็นสิ่งมีคุณค่า เป็นคุณค่าทางใจ กระทบส่วนลึกสุด

ของความรู้สึก นำไปสู่เอกลักษณ์และการรวมกลุ่ม ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนา ประชาธิปไตย และความสำคัญของประชาชน มีต้นทุนที่เป็นตัวของตนเอง

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๕๓) ยังได้กล่าวถึงสัญญาณ (sign) ไว้ใน หนังสือ แนวพินิจใหม่การสื่อสารศึกษา ว่า คำว่า sign ในภาษาอังกฤษนั้นมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ว่า “to semion” ซึ่งในภาษาไทยแปลว่า สัญญาณ ตามปกติในชีวิตประจำวัน เราคุ้นเคยกับสัญญาณอยู่ แล้ว เช่น เมื่อเราไปซื้อของตามห้างสรรพสินค้า เมื่อต้องการจะเข้าห้องน้ำเราจะมองหาป้ายที่เขียนว่า “ห้องน้ำ” เมื่อเห็นหัวลูกศรชี้ เราก็จะเดินไปตามหัวลูกศร เมื่อถึงบริเวณห้องน้ำ เราก็เลือกเข้า ห้องน้ำหญิงหรือชายโดยดูตามรูปภาพที่ติดไว้หน้าห้อง นี่คือการตีความอย่างหนึ่งของเรื่องสัญญาณในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของสิ่งที่เป็นสัญญาณเอาไว้ดังนี้ คุณสมบัติประการแรก คือจะต้องมีลักษณะทางกายภาพ สามารถจับต้อง รับรู้ได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัส เช่น ตัวอักษร ภาพวาด (สัมผัสได้ด้วยจักษุประสาท) เสียงเพลง (สัมผัสได้ด้วยโสตประสาท) เป็นอาการที่แสดงออกมาทางสีหน้า เช่น เวลาคุณมวปล้ำจะเห็นนักมวยเอามือตบพื้นแสดงความเจ็บปวด คุณสมบัติ ประการที่สอง คือมีความตั้งใจที่จะส่งข่าวสาร เช่น ภาพโฆษณาในข่าวพยากรณ์อากาศ แต่ถ้าเป็นโฆษณาที่ปรากฏก่อนที่ฝนจะตกตามปรากฏการณ์ธรรมชาติไม่ถือว่าเป็นสัญญาณเพราะขาดความตั้งใจในการสื่อสาร โดยมนุษย์ และคุณสมบัติประการสุดท้ายคือวัตถุนั้นต้องมีความหมายมากไปกว่าตัวมันเอง ดังนั้นภาพก่อนฝนจึงไม่มีความหมายเพียงแค่มิฝนเท่านั้น หากทว่าภาพดังกล่าวได้หมายความเกินเลยไปถึงว่า “วันนี้จะมีฝนตก”

Habermas (กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๓ : ๖๕ ; อ้างอิงมาจาก Habermas. ๑๙๘๑ : ๔๓) ได้ให้ความสนใจเรื่องของการมีเหตุผลสำหรับการสื่อสารที่เรียกว่า Communicative rationality โดยกล่าวว่า หากมีการสื่อสารกันระหว่างคนในชุมชนจะทำให้แต่ละฝ่ายสามารถเข้าถึง “อัตวิสัย” ของกันและกัน (Intersubjectivity) หรือภาษาชาวบ้านเรียกว่า การพูดจากันทำให้เราเข้าถึง และเข้าใจกันและกัน ทำให้มีภาษาที่พูดกันรู้เรื่องและสามารถบรรลุถึงข้อเห็นพ้องต้องกันได้ ในที่สุด การให้ความสนใจกับการสื่อสารก็เนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการสื่อสารนั้นมีอยู่ ๒ ด้านที่ตรงกันข้ามแต่เกิดคู่กันตลอดเวลา ในด้านหนึ่งคนเราจำเป็นต้องสื่อสารโดยใช้ภาษาตามกรอบที่สังคมกำหนดมาให้ แต่ในอีกด้านหนึ่งในฐานะมนุษย์เป็นผู้ใช้ภาษา มนุษย์เราก็มีอิสระที่จะสร้างสรรค์ภาษาให้แปลกใหม่จากกรอบออกไปอยู่เสมอ ดังนั้นภาษาจึงเป็น ปริมาณที่ทำให้มนุษย์ได้มีโอกาสใช้อิสระเสรีภาพ ในขณะที่ Charles Peirce (กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๓ : ๖ ; อ้างอิงมาจาก Charles Peirce. ๑๙๘๔ : ๘๓) ที่กล่าวถึงสัญญาณที่ใช้ในการสื่อสารโดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวสัญญาณ (sign) กับวัตถุที่มีอยู่จริง (object/external reality) และเขาได้ใช้ความสัมพันธ์ดังกล่าวมาจัดแบ่งประเภทของสัญญาณออกเป็น ๓ รูปแบบ ตามระยะใกล้ / ห่าง ระหว่างสัญญาณกับวัตถุที่มีจริงดังนี้

๑. Icon เป็นสัญลักษณ์ที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายหรือเหมือนกับวัตถุที่มีจริงอย่างมากที่สุด เช่น ภาพถ่าย (เหมือนจริง) รูปปั้นอนุสาวรีย์ รูปวาด ฯลฯ การถอดรหัสของ icon นั้น เพียงแต่ได้เห็นก็จะถอดรหัสถึง object แล้ว

๒. Index เป็นสัญลักษณ์ที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับวัตถุที่มีจริง เช่น คิวไฟ เป็น index ของการจุดไฟ เนื่องจากคิวไฟมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับการจุดไฟ รอยเท้าสัตว์ เป็น index ของการเดินผ่านมาของสัตว์ การถอดรหัสของ index นั้นจะใช้การคิดหาเหตุผลเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผล ระหว่าง index กับ object

๓. Symbol เป็นสัญลักษณ์ที่ไม่มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงอันใดระหว่างตัวสัญลักษณ์กับวัตถุที่มีอยู่จริง หากแต่ความเกี่ยวพันที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้ใช้สัญลักษณ์ (Users)

โดยสรุปแล้วจากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการศึกษา ลักษณะการสื่อสารทางวัฒนธรรมซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารบทบาทหน้าที่ของสิ่งที่เป็นสื่อ ลักษณะของความหมายที่แฝงอยู่ในสื่อ และทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการจัดแบ่งประเภทของวัฒนธรรมซึ่งจะมีความสำคัญในการศึกษาวิจัยในมิติของการสื่อสารทางวัฒนธรรมในลำดับที่จะทำการศึกษาต่อไป

๔. การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาเพลงพื้นบ้าน

การทบทวนวรรณกรรม การศึกษาเพลงพื้นบ้านซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทบทวนวรรณกรรม โดยขอนำเสนอทั้งส่วนที่เป็นการทบทวนวรรณกรรมซึ่งแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยตามความสัมพันธ์และเรียงลำดับตามปีที่ศึกษาเพื่อให้เห็นพัฒนาการการศึกษาเพลงพื้นบ้านที่ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้

๔.๑ การศึกษาเชิงประวัติและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเชิงประวัติและให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านนั้นมีเป็นจำนวนมาก เช่น ลักษณ์ สุขสุวรรณ (๒๕๒๐) ได้ศึกษา วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง ในด้านกำเนิดที่มาสาระสำคัญและบทบาทของเพลงลูกทุ่ง ภาษาที่ใช้ในเพลงและภาพสะท้อนสังคมจากเพลง ผลการศึกษาพบว่า เพลงลูกทุ่งวิวัฒนาการมาจากเพลงไทยเดิมเพลง พื้นบ้านและลักษณะบางประการของเพลงต่างประเทศเข้ามาผสมผสานกันจนเกิดเป็นเพลงใหม่ที่มีลักษณะผสมผสาน ประกอบกับการใช้ภาษาที่สื่อความหมายได้ดีมีสาระให้แง่คิดและอารมณ์ขันจึงทำให้เพลงลูกทุ่งได้รับความนิยม เนื้อหาของบทเพลงส่วนใหญ่จะกล่าวถึงสภาพหรือวิถีชีวิตของชาวชนบทตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเป็นชนบท ชาวนา ท้องทุ่ง เป็นต้น สำหรับการละเล่นเพลงพื้นบ้านภาคอีสานนั้น จารุบุตร เรืองสุวรรณ (๒๕๒๐) ได้กล่าวถึงไว้ใน ของดีอีสาน โดยกล่าวถึงหมอลำไว้ว่า หมอลำ หมายถึง การร้องเป็นทำนองตามคำกลอนในหนังสือผูก คนที่จำคำกลอนในลำต่าง ๆ เรียกว่า “หมอลำ”

ในสมัยโบราณการลำจะยึดนิทานเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นหลัก แล้วแต่ผู้ฟังกับผู้ลำจะตกลงกัน ซึ่งเรียกว่า หมอลำพื้น ต่อมาการลำก็ได้มีการพัฒนาตัวเองไปหลายรูปแบบ โดยมีผู้คิดแต่งกลอนแปลก ๆ ที่มีข้อความต่างไปจากเดิมหรือผูกเป็นเรื่องขึ้นให้เข้ากับเหตุการณ์บ้านเมืองซึ่งเรียกว่า ลำกลอน โดยยังคงยึดหลักคำประพันธ์ตามแบบแผนเดิมดังปรากฏในปัจจุบัน เช่น ลำเกี่ยว ลำโจทย์ แก่ ลำชิงชู ลำเตี้ย ลำยาว ลำอ่านหนังสือหรือลำล่อง ลำทางสั้น ลำหมู่ ลำเรื่อง เป็นต้น

ส่วนกรมศิลปากร (๒๕๒๑) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านหมอลำ ในเอกสาร การละเล่นพื้นเมืองภาคอีสาน (หมอลำ-หมอลำแคน) สรุปความได้ว่า การลำมีมาแต่สมัย ดึกดำบรรพ์ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด สันนิษฐานว่า เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่ต้องการขับร้องเรื่องราวต่าง ๆ โดยผูกขึ้นตามภาษาของตน สำหรับ สว่าง เลิศฤทธิ์ (๒๕๒๗) ได้เสนอข้อคิดเกี่ยวกับ กำเนิดของเพลงพื้นบ้านหมอลำ ว่า น่าจะมาจากความเชื่อในเรื่องผีทวด และเกิดจากสภาวะทางจิตใจตึงเครียด จึงเกิดหมอลำขึ้นมาเพื่อเป็นการผ่อนคลายอารมณ์ โดยการนำ นิทานมาเล่าเป็นทำนอง ซึ่งน่าจะเป็นจุดที่ทำให้เกิดหมอลำในที่สุด คนตรีที่ใช้ประกอบการเล่น หมอลำคือแคน หมอลำแบ่งตามวัตถุประสงค์การลำเป็น ๒ ประเภท คือหมอลำที่เล่นในทาง ไสยศาสตร์ ได้แก่ หมอลำล่อง หมอลำผีฟ้า ส่วนหมอลำที่เล่นเพื่อสนุกสนาน ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำเพลิน และหมอลำเรื่องต่อกลอน นอกจากนี้ผู้เขียนยังเสนอปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเล่น หมอลำ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางเทคโนโลยี ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้น ปรีชา พิณทอง (๒๕๒๘) ยังได้กล่าวถึงความหมายของเพลงพื้นบ้านหมอลำไว้ในหนังสือ **ไขภายิต โบราณอีสาน** ไว้ว่า หมอลำมีที่มาจากผู้ที่ชำนาญในการเล่าเรื่องนั้นเรื่องนี้หลาย ๆ เรื่อง หรือผู้ที่ สามารถท่องจำเอากลอนมาขับร้องหรือมาเล่าว่า “หมอลำ” และได้เล่าถึงประวัติหมอลำว่า เริ่มจากการ เล่านิทานเป็นเรื่องเกี่ยวกับจารีต ประเพณี ศีลธรรม โดยเรียกลูกหลานให้มาชุมนุมกันตอนแรกก็นั่งเล่า ตอนหลังยืนเล่าและได้นำเอาวรรณคดี เช่น กาลเกด สิบชัย มาเป็นเรื่องเล่า ผู้เล่าได้ออกทำทาง ประกอบ ต่อมาได้ใช้สำเนียงสั้นยาว ใช้เสียงสูงต่ำประกอบและหาเครื่องดนตรี เช่น ซุง ซอ ปี่ แคน เพื่อความสนุกสนานครึกครื้น ผู้แสดงมีทั้งชายและหญิง หมอลำจึงมีหลายรส ในขณะเดียวกัน เครือ วัลย์ ปัญญาณี (๒๕๒๘) ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับ เพลงพื้นบ้านหมอลำกลอน ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่าหมอลำเป็นเพลงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ชนิดของหมอลำมีหลายชนิด เช่น หมอลำ พื้น หมอลำเรื่องหรือหมอลำหมู่ หมอลำผีฟ้า และหมอลำกลอน ในส่วนหมอลำกลอน ได้กล่าวว่า หมอลำกลอนคือ หมอลำที่ลำคู่กันระหว่างชายหญิง โดยผลัดเปลี่ยนกันลำ เป็นที่นิยมกันมาตั้งแต่ สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน เนื้อหาของลำกลอนจะมีทั้งปจณาวีสังขนา หรือเล่าเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางคดีโลกและคดีธรรม มีโครงสร้างคล้ายลำตัดภาคกลาง คือมีบทไหว้ครูเกริ่นและ แนะนำตัวเองของทั้งสองฝ่าย และปะการมกัน จากนั้นก็เดินเรื่องแตกแขนงออกไป ในตอนจบจะลงลา

คือ ลามโหล่า ลาเจ้าภาพ ลาคณฟัง และลาเวที จากนั้นก็จะกล่าวถึงพิธีกรรมของหมอลำก่อนจะลำคือ คายอ้อ ซึ่งประกอบด้วยชั้น ๕ ชั้น ๘ ชั้นผืน เหล้า ไข่ ๑ ฟอง เงินประมาณ ๒๕ สตางค์ ถึง ๑ บาท การแสดงหมอลำกลอนจะมีสอยด้วย ผู้สอย คือ ผู้ฟังลำที่มีนิสัยรักสนุก คำสอยส่วนมากจะเป็นคำหยาบ ส่วนทำนองลำมี ๓ ทำนอง คือ ลำทางสั้น ลำทางยาว และลำเดี่ยว

ส่วน เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (๒๕๓๐) ได้เขียนบทความเรื่อง “ดนตรีพื้นบ้านอีสาน” ใน วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม ได้กล่าวว่ากลุ่มวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการละเล่นในอีสานแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มวัฒนธรรมโคราช มีเพลงโคราชเป็นการละเล่นที่เป็นที่รู้จักกันของคนทั่วไป กลุ่มวัฒนธรรมกันตริม มีการละเล่นประเภทกันตริม เรือมอันเร เจริงเบริน กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ มีหมอลำประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หมอลำพื้น หมอลำกลอน หมอลำหมู่ หมอลำเพลิน หมอลำผีฟ้า สำหรับ สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๐) ได้กล่าวถึงลักษณะร่วมของผู้คนในตระกูลไทย-ลาว เกี่ยวกับการละเล่นขับลำในหนังสือ คนไทยอยู่ที่ไหนบ้าง โดยอธิบาย “ขับลำ” ว่า เอกสารรุ่นเก่า ๆ จะใช้คำว่า “ขับ” ในความหมายเดียวกันกับปัจจุบันว่า “ร้อง (เพลง)” ดังมีตัวอย่างว่า

- “บ้างคิดบ้างสีบ้างตีบ้างเป่าบ้าง **ขับ** สัพพสำเนียง” (ไตรภูมิพระร่วง)
 “เสียงสารสังคีต **ขับ** ซอท่อ” (มหาชาติคำหลวง)
 “**ขับ** ซอยอราช” และ “**ขับ** ซอยยอยศ” (พระลอ)
 “เครื่องอันจักเล่นจักหัวและเสพลำคำ **ขับ** ทั้งมวล” (พงศาวดารล้านช้าง)

นอกจากนี้ สุจิตต์ ยังได้กล่าวอีกว่า แม้เอกสารของชาวต่างประเทศ เช่น ลาดูแบร์ก็กล่าวถึงการละเล่นในงานแต่งงานของชาวบ้านในพระนครศรีอยุธยาในสมัยนั้นว่า มี “ช่างขับ” พร้อมด้วยเครื่องดนตรีและ “กรับ” ภาษาไทยใหญ่อธิบายคำว่า “ขับ” หมายถึง การร้องเพลงผลัดกัน ซึ่งตรงกับทางหลวงพระบางที่เรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า “**ขับหุ้มหลวงพระบาง**” โดยมีหญิงกับชายมาร้องเพลงสลับกันไป ประเพณีแต่งงานในราชสำนักไทใหญ่ระบุว่า นอกจากจะมีการละเล่นต่าง ๆ และเลี้ยงดูกันแล้วและยังจะต้องมีการ “**ขับขอเล่นม่วน**” อีกด้วย ส่วนประเพณีของราชสำนักลื้อที่สิบสองปันนาแต่ก่อนนั้นจะมีตำแหน่ง “ช่างขับ” เป็นทางราชการเพื่อทำหน้าที่ขับขอเช่นเดียวกันกับประเพณีของทางราชสำนักของล้านนา ดังที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอและที่อื่น ๆ ช่างขับทั่วไปในสิบสองปันนาจะต้องถูกเกณฑ์ให้ไปทำหน้าที่ขับขอในประเพณีทางศาสนา เช่น เข้าพรรษาและออกพรรษาในบริเวณวังของเจ้าแผ่นดินในเมืองเชียงรุ่ง ในปะรำ “**ผามจ่างขับ**” ที่ทางราชการกำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อขับขอบรรยายเหตุการณ์บ้านเมืองขอขมาเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเรียกว่า “**อุ้นเจ้าฟ้า**” หลังจากนั้นจึงขับเกี่ยวกับปัญหาธรรมะ เมื่อจบแล้วจึงเริ่มเกี่ยวพาราสิได้ตอบ

ระหว่างช่างจับชายและหญิง ช่างจับที่ถูกเกณฑ์เหล่านี้จะมีสิทธิพิเศษได้รับลดหย่อนภาษีและสามารถไปปรับจ้างจับขอได้ทั่วไปในยามว่างจากถูกเกณฑ์ ช่างจับที่สิบสองปีนนามักเชี่ยวชาญการจับนิทาน เช่น นิทานเรื่องจำปาสี่ต้นและอื่น ๆ อีกมาก ซึ่งมักจะเป็นเรื่องเดียวกันกับท้องถิ่นล้านนาและอีสานของไทย ในดินแดนลาวทุกวันนี้ยังใช้คำว่า “จับ” และยังมีการจับทำนองต่าง ๆ เช่น จับทุ่มหลวง พระบาง จับชำเหนือจับงิม จับเซียงขวาง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อความในเอกสารเก่าอย่างพงศาวดารล้านช้างว่า “เสพล่าคำจับ” ซึ่งระบุว่า “ล่า” หมายถึง “ล่าจับ” คือถ้อยคำทั้งหลายที่ใช้ในการจับ

ในมุมมองของ ประเทือง คล้ายสุบรรณ (๒๕๓๑) ได้กล่าวถึง เพลงชาวบ้านภาคอีสาน ว่าเพลงที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปคือหมอลำ อันเป็นการขับร้องประกอบดนตรีสำคัญคือ แคน ปัจจุบันหมอลำได้วิวัฒนาการการเล่นและวิธีการขับร้องเป็นหลายประเภท เช่น ลำกลอน ได้แก่ การลำโดยทั่วไป ลำโจทย-แก่ เป็นการลำถาม-ตอบ ได้ตอบกันในเรื่องต่าง ๆ ลำเกี่ยว คือการลำกลอนของชายหญิงเกี่ยวพาราสักัน ลำชิงชู้ เป็นการลำชิงรักระหว่างชายสองหญิงหนึ่ง ลำพิน เป็นการลำเล่าเรื่องนิทาน ลำหมู่ เป็นการลำเล่านิทานหรือเล่นเป็นเรื่องราวโดยมีผู้แสดงประกอบ ลำเพลิน เป็นการลำแบบใหม่ที่มีสาว ๆ ร่ายรำประกอบ ลำเต้ย เป็นการลำที่มีจังหวะช้า และลำผีฟ้า เป็นการลำเพื่อรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วน สมพงษ์ บุตรโรจน์ (๒๕๓๑) กล่าวถึงหมอลำใน การสัมมนาประวัติศาสตร์ และโบราณคดี อุบลราชธานี ครั้งที่ ๑ ว่า หมอลำมี ๓ ประเภท ได้แก่ หมอลำผีฟ้า หมอลำกลอน และหมอลำหมู่ หมอลำกลอนแบ่งย่อยเป็น ลำคู่ ลำชิงชู้ และลำส่องส่วนลำหมู่ แยกออกเป็น ลำเวียง ลำเรื่องต่อกลอน ลำเพลิน ลำเต้ย ดนตรีที่ใช้ประกอบการลำ คือ แคนและพิณ ปัจจุบันมีการพัฒนาหมอลำ โดยนำมาเป็นสื่อการเผยแพร่ความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น เผยแพร่โครงการอีสานเขียว รณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ เป็นต้น

การแบ่งประเภทการขับของชาวไทดำนั้น อัครเดช จารุโสภณ (๒๕๕๑ : ๔๕-๔๘) ได้ศึกษาเพลงขับสายเป๋งของลาวโซ่งบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี กล่าวถึงลักษณะการขับของชาวไทดำว่ามี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นลักษณะที่ผู้ขับสามารถประดิษฐ์เนื้อหาสาระได้เองด้วยการใช้ปฏิภาณไหวพริบหรือที่เรียกว่า “ด้นกลอนสด” ดังนั้นผู้ขับจะต้องมีลักษณะ “แตกลำ” คือสามารถนำทุกเรื่องมากล่าวเป็นบทขับได้ทันที การขับจะเกริ่นนำบอกเกี่ยวกับเนื้อหาว่า จะขับเกี่ยวกับเรื่องอะไร ส่วนใหญ่เนื้อหาจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเป็นสำคัญ ส่วนลักษณะการขับประเภทที่สอง เป็นการขับที่มีเนื้อหาที่มีแบบแผน ได้แก่ คำขับในพิธีต่าง ๆ ได้แก่ จับมด จับเสน เป็นขับที่สื่อสารระหว่างคนกับผี สำหรับประเภทการขับนั้นแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. การจับทำขวัญ (แปงขวัญ) เป็นการจับสำหรับในพิธีทำขวัญให้เด็กที่เกิดใหม่ เมื่อเด็กเกิดใหม่พ่อแม่จะทำสัญลักษณ์ประจำตัวเด็กไว้ ซึ่งทำด้วยใบตาลหรือตอกไม้ไผ่ เก็บไว้ในกะหลอกช่อง ถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะเรียกว่า “ไต” เด็กผู้หญิงจะเรียกว่า “หอยา” การทำขวัญเด็กเกิดใหม่จะทำเมื่อเด็กมีอายุราว ๒-๓ เดือน ซึ่งมีความเชื่อว่าคนที่เกิดมาจะมีผีขวัญ หรือแม่ซ้อ แม่นางเป็นผีขวัญคุ้มครองอยู่ จึงนำเอาไข่ต้ม เกลือ ข้าวสุกมาทำพิธี โดยหมอบขวัญจะเอาตัวเด็กมานั่งตรงหน้าเพื่อทำการผูกข้อมือ ขณะนั้นก็ทำการจับไปพร้อมกัน เนื้อหาของคำจับจะเป็นการเรียกขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เป็นโรคร้ายต่าง ๆ ไม่ให้ภูตผีร้ายมาตามตัวเด็กไป เมื่อเด็กอายุ ๗ ขวบ และช่วงวัยหนุ่มสาวก็จะมีการทำขวัญอีกครั้งตามลำดับ

๒. การจับพร เป็นการจับของผู้มาเยือน ทำการจับให้พรกับเจ้าของบ้าน สมัยก่อนจะพบเห็นในพิธีเสนเรือน ซึ่งชาวบ้าน ผู้มาเยือนหรือมาร่วมงานจะให้พรกับเจ้าของบ้านเป็นการอวยพรให้เจ้าบ้านอยู่ดีกินดี ออ่าเจ็บไข้ได้ป่วย มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ครอบครัวอยู่ดีมีสุข เมื่อให้พรเสร็จแล้วอาจจะขอค้ำเกล้าจากเจ้าของบ้าน

๓. การจับเล่าเรื่อง เป็นการจับเรื่องราวที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มีทั้งเรื่องที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์และเรื่องที่ย้ายถอดแบบมุขปาฐะคือเป็นการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก สำหรับเนื้อหาส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาของผู้จับ ซึ่งมีการพูดถึงเรื่องราวตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน พูดถึงวิถีการดำรงชีวิต ครอบครัว การอพยพถิ่นฐาน การทำมาหากินการประกอบอาชีพ เป็นต้น ส่วนคำจับที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์นั้นจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับตำนาน นิทาน เรื่องเล่า ประวัติของสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

๔. คำจับเกี่ยวสาว เป็นเพลงจับที่มีกันอย่างแพร่หลาย มีเป็นจำนวนมากและในปัจจุบันนี้ยังคงหลงเหลืออยู่ การจับเกี่ยวสาวจะจับหลังจากเสร็จภารกิจการทำงาน หรือเป็นช่วงเวลาพักผ่อนหลังจากการทำเกษตรกรรมมาตลอดทั้งปี อาจจะจับในการลงช่วง บุญสงกรานต์ หรือการจับในการเล่นต๋อดก๊อน เป็นต้น

สำหรับเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นอีสานนั้น สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๒) ก็ได้ทำการศึกษา วรรณกรรมและหมอลำ : ภาพสะท้อนชีวิตอีสาน กล่าวถึง ประวัติของหมอลำ-หมอแคน ว่ามีหลักฐานปรากฏประมาณ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้วจากการขุดค้นพบขวานสัมฤทธิ์ของวัฒนธรรมดอนซอนในเวียงคานาเหนือ เมื่อพิจารณาประเพณี ท่ารำ ลักษณะของแคนแล้ว น่าจะเป็นผู้คนตระกูลไทย-ลาวในปัจจุบัน ซึ่งเดิมเป็นชาวบ้านในชนเผ่าเดียวกัน มีวิถีชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุข การเดินระบำรำฟ้อน เข้าทรงผีฟ้ารักษาโรค ประเพณีรวมกลุ่มกันฟ้อนรำระบำรำเต้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนเป็นตัวอย่างหนึ่งหมอลำ ไม่ใช่การแสดงแต่เป็นการละเล่นในพิธีกรรมเพื่อรักษาโรคและเสี่ยงทายเพื่อดูความอุดมสมบูรณ์เมื่อคราวสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ดอนหลังหมอลำจึงเป็นการแสดง

ในเอกสารการสอนชุดวิชา ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย ของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (๒๕๓๓) ได้จัดแบ่งประเภทของเพลงอย่างหลากหลายโดยแบ่งประเภท ดังนี้

๑. แบ่งตามเขตพื้นที่ที่ปรากฏเพลง ได้แก่ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง เพลงพื้นบ้านภาคเหนือ เพลงพื้นบ้านภาคใต้ เพลงพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรืออาจระบุย่อยลงไปอีกตามจังหวัด อำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน เช่น เพลงพื้นบ้านโคราช เพลงพื้นบ้านอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

๒. แบ่งตามกลุ่มวัฒนธรรมของผู้เป็นเจ้าของเพลง เช่น เพลงพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรมไทโคราช เพลงพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรมเขมร เพลงพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรมไทลาว เพลงพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรมไทพุทธ เพลงพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรมไทมุสลิม เป็นต้น

๓. แบ่งตามโอกาสที่ร้อง เป็นเพลงที่ร้องตามฤดูกาลหรือเทศกาลและเพลงที่ร้องเล่นได้ทั่วไปไม่จำกัดโอกาส เช่น เพลงที่ร้องในโอกาสเก็บเกี่ยว ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงสงพาง (ภาคกลาง) เพลงนา (ภาคใต้) เพลงที่ร้องในเทศกาลตรุษสงกรานต์ได้แก่ เพลงบอก (ภาคใต้) เพลงร้อยพรรษา (กาญจนบุรี) เพลงตรีจ (สุรินทร์) เพลงที่ร้องได้ทั่วไปไม่จำกัดโอกาสได้แก่ ซอ (ภาคเหนือ) หมอลำ (ภาคอีสาน) เพลงโคราช เป็นต้น

๔. แบ่งตามจุดประสงค์ในการร้อง เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก เพลงปฏิพากย์ เพลงร้องรำพัน เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่ และเพลงประกอบพิธีกรรม

๕. แบ่งตามความสั้นยาวของเพลง เช่น เพลงปฏิพากย์สั้น ได้แก่ เพลงพางพาง เป็นต้น เพลงปฏิพากย์ยาว ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงเรือ เป็นต้น

๖. แบ่งตามเพศของผู้ร้อง เป็นเพลงของผู้หญิง เพลงของผู้ชาย เช่น เพลงสวดมนต์สรภัญญะของอีสาน เป็นเพลงผู้หญิง เพลงที่ร้องในพิธีกรรมงานศพ เช่น เพลงกาลอ (ภาคใต้) เพลงตุ้มโมง (สุรินทร์) สวดมาลัย (ภาคใต้) เฉพาะผู้ชาย

๗. แบ่งตามจำนวนผู้ร้อง เป็นเพลงร้องเดี่ยวและเพลงร้องหมู่ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงพาดควาย (ภาคกลาง) จ้อย (ภาคเหนือ) เป็นเพลงร้องเดี่ยว เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เป็นเพลงร้องหมู่ เป็นต้น

๘. แบ่งตามวัยของผู้ร้อง เป็นเพลงเด็ก เพลงผู้ใหญ่ เช่น เพลงจ้ำจี้ เป็นเพลงเด็ก ซอ หมอลำ เพลงฉ่อย เป็นเพลงผู้ใหญ่

สำหรับ ไพบูลย์ แพงเงิน (๒๕๓๔) ได้ศึกษา กลอนลำภูมิปัญญาอีสาน กล่าวถึงผู้ร้องเพลงพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงได้แก่ หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน เป็นบุตรของหมอลำชาติ ได้รับสมญานามว่าเป็น “ราชินีหมอลำ” จุดเด่นของผลงานอยู่ที่กลอนลำที่บรรยายสภาพท้องถิ่นและชีวิตชนบท

ของอีสานได้อย่างวิเศษ หมอลำฉวีวรรณ ไม่ชอบกลอนลำตลก โปกฮาสองแง่สองง่าม แต่จะชอบกลอนลำที่รำพึงรำพันถึงท้องนาท้องไร่ กลอนเกี่ยวหรือกลอนเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือกลอนบรรยายธรรมชาติและขนบธรรมเนียมโบราณพื้นบ้านเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของกลอนลำไว้ว่า

๑. ให้ความไพเราะและความสนุกสนานในขณะที่ฟังลำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทำนองของลำยาว หรือบางครั้งเรียกว่า “ลำส่อง” และลำเดี่ยว

๒. ให้ความรู้สึกลงในด้านคติโลกและคติธรรม เช่น ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การทำมาหากิน ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ด้านบาปบุญคุณโทษ ข้อธรรมะต่าง ๆ พุทธประวัติ หรือนิทานชาดก นิทานเรื่องวรรณคดีต่าง ๆ เป็นต้น

๓. ให้อรรถาธิบายและไหวพริบในการโต้ตอบและไขปัญหา ทำให้เป็นคนที่มีฉลาดเฉลียวรู้สิ่งที่ดีและไม่ควร และในกลอนลำมักจะแทรกคำกลอนที่เป็นสุภาษิต คำคมที่เรียกว่า “คำผญา” ไว้ตลอดเวลา

นอกจากนั้น บัณฑิต สุพรรณยศ (๒๕๓๕) ยังได้ศึกษา เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาลักษณะทั่วไปของเพลงอีแซว การสร้างสรรค์ด้านเนื้อหา การสร้างสรรค์ด้านภาษา บทบาทของเพลงอีแซวที่มีต่อสังคมไทย วิเคราะห์สถานภาพของเพลงอีแซวในปัจจุบัน และได้เสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริมเพลงอีแซว ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า เพลงอีแซวนั้นเป็นเพลงพื้นบ้านประจำถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรีมากกว่า ๑๐๐ ปี เดิมเพลงอีแซวเป็นเพลงปฏิพากย์สั้น ๖๐-๗๐ ปีต่อมา จึงพัฒนามาเป็นเพลงปฏิพากย์ยาวดังเช่นปัจจุบัน บทบาทของเพลงอีแซวที่มีต่อสังคมมี ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะเป็นสื่อมวลชนชาวบ้านที่ทำหน้าที่กระจายข่าวสารและวิพากษ์วิจารณ์สังคม บทบาทในฐานะเป็นสิ่งบันเทิง บทบาทในฐานะให้การศึกษาดังทางตรงและทางอ้อม บทบาทในการจรรโลงวัฒนธรรมของสังคม ส่วนวิช ปุณ โณทก (๒๕๒๕) ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์และการสืบทอดวัฒนธรรมภาคอีสานวรรณกรรม ลักษณะของวรรณกรรมอีสาน โดยแยกประเภท เช่น วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมที่เป็นตำนานบ้านตำนานเมือง และวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด แล้วปริทรรศน์วรรณกรรมอีสานแต่ละประเภท เฉพาะวรรณกรรมนิทานได้อธิบายลักษณะและโลกทัศน์วรรณกรรมนิทานอีสานหลายเรื่อง เช่น ขุนทิง สิ้นไชย พระลักพระราม ปลาแตกปลาหมอบ กาละเกด เท้ากำกาค่า ฯลฯ วรรณกรรมเหล่านี้หมอลำมักจะนำมาแต่งเป็นกลอนลำ นำเนื้อเรื่องมาแสดง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมวิถีชีวิตของชาวอีสาน วรรณกรรมนิทานอีสานทำให้สามารถมองเห็นโลกทัศน์ของวรรณกรรมของอีสานที่แตกต่างจากภาคกลางอยู่บ้าง

ในอีกมิติหนึ่ง สุวคนธ์ ชัยถาวร (๒๕๓๖) ได้ศึกษาเรื่อง **โลกทัศน์ของชาวสุรินทร์จากบทเพลงเจรียงเบรียง** ผลการศึกษาสรุปได้ว่า บทเพลงเจรียงเบรียง เป็นลักษณะเพลงปฏิบัติที่เน้นความไพเราะของภาษา น้ำเสียงและทำนองที่ใช้ในการขับร้อง นิยมเล่นในงานประเพณี พิธีกรรม โดยเฉพาะในพิธีงานศพ และงานบรจจุอัฏฐิ ขั้นตอนการร้องเริ่มจากบทไหว้ครู บทปฏิสันถาร เจ้าภาพ บทโต้ตอบปัญหา บทเล่าตำนาน นิทาน ชาดก บทเบ็ดเตล็ด และบทลา เนื้อหาที่นำมาขับร้องส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวตามคติทางพระพุทธศาสนา โลกทัศน์ของชาวสุรินทร์ที่มีต่อมนุษย์นั้น มีดังนี้คือการยกย่องบุรุษเพศว่ามีความกล้าหาญ อดทน ข้อปฏิบัติที่บุตรพึงมีต่อบิดามารดา การเน้นความสามัคคีในชุมชน การให้ความสำคัญต่อการสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมในสังคม เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนตั้งใจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ส่วนสุนทร ทองเปาว์ (๒๕๓๗) ได้ศึกษา **ประวัติและผลงานของหมอลำ บุญขึ้น บุญศรี** สรุปว่าท่านได้เรียนลำกลอนจากญาติจนมีชื่อเสียง สำนักข่าวสารอเมริกาได้จ้างให้ทำงานปฏิบัติภารกิจทางจิตวิทยา ท่านได้แต่งกลอนลำและสอนลูกศิษย์จนมีชื่อเสียง ได้อัดเทปลำกลอนไปออกอากาศวิทยุกระจายเสียงอเมริกาภาคภาษาลาว รูปแบบกลอนลำที่แต่งใช้กลอนญี่น กลอนกาพย์ และกลอนร่ายเป็นหลัก ด้านเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีความเชื่อ ค่านิยม คำกลอน เศรษฐกิจ การปกครอง การเมือง และการสงครามระหว่างประเทศของชาวอีสาน โดยใช้สถานที่ในอเมริกา ขณะเดียวกัน

เพชรดา บัวแก้ว (๒๕๓๗) ก็ได้ศึกษา **หมอลำ : เอกลักษณะคู่แผ่นดินอีสาน** กล่าวว่าอีกด้านหนึ่งของหมอลำเกิดมาจากการเล่านิทาน การเล่าเรื่องต่าง ๆ ทั้งทางศาสนา เช่น พุทธประวัติ คำสอนต่าง ๆ นิทานชาดกและนิทานท้องถิ่น จากปากผู้รู้หนังสือ ซึ่งในสมัยก่อนจะมีเพียงพระภิกษุและผู้ที่เคยบวชเรียนแล้วเท่านั้น เรียกขานกันว่า “ลำพื้น” อันหมายถึงลำหลักหรือลำพื้นฐาน อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “ลำอ่านหนังสือ” ลำพื้นมีด้วยกันสองแบบคือ แบบหนึ่งดั้งเดิมที่มาจากการพูด อีกแบบหนึ่งมาจากการอ่านหนังสือผูก (หนังสือโบราณ) ส่วนอุบล นกคารา (๒๕๓๘) ได้ศึกษา **ลักษณะและองค์ประกอบเครื่องแต่งกายหมอลำเพลิน** พบว่าแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) เครื่องประดับศีรษะ ๒) เครื่องแต่งตัว และ ๓) เครื่องประดับ หมอลำฝ่ายชายประดับด้วยกระจกหรือเพชรเทียม เรียกว่า ชุดเพชร หมอลำฝ่ายหญิงประดับประโปรงสั้นตามสมัยนิยมจนเป็นเอกลักษณ์ของหมอลำเพลิน เครื่องแต่งกายที่ใช้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะและองค์ประกอบตามสภาพทางสังคมโดยการเลียนแบบเครื่องแต่งกาย การแสดงได้รับความนิยมอยู่ในขณะนั้น

ในทัศนะของปราณี วงษ์เทศ (๒๕๓๘) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาเพลงพื้นบ้านทางมานุษยวิทยาไว้ในหนังสือ **การละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทย** ว่านักมานุษยวิทยาจะศึกษาเพลงหรือศิลปะด้านต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นพฤติกรรมด้านหนึ่งของมนุษย์และเป็นผลผลิตส่วน

หนึ่งของสังคมเพื่อแสวงหาความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมในชุมชนอย่างลึกซึ้งต้องแท้ ดังนั้นจึงศึกษาเพลงและศิลปะต่าง ๆ ในแง่ที่มีความสัมพันธ์หรือมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้ข้อมูลทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง ทักษะคติ อารมณ์ การใช้เหตุผล และความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม โดยคำนึงถึงเฉพาะข้อเท็จจริงที่ได้จากข้อมูลภาคสนามเท่านั้น สำหรับวรรณกรรมเพลงเป็นบทร้อยกรองอีกรูปหนึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ การศึกษาเนื้อหาของเพลงจะทำให้เข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมรวมทั้งได้รับทราบแนวคิดจินตนาการของผู้ประพันธ์อีกด้วยเนื่องจากในเนื้อเพลงยังเปรียบเสมือนเครื่องมือบันทึกประวัติศาสตร์สามารถสะท้อนภาพสังคมได้เช่นเดียวกับวรรณกรรมประเภทอื่น ส่วน พรทิพย์ ชังชาติ (๒๕๓๘) ได้แบ่งประเภทหมอลำออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ หมอลำที่แสดงเพื่อความบันเทิง ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำเรื่อง และหมอลำเพลิน หมอลำที่แสดงในพิธีกรรม ได้แก่ หมอลำผีฟ้า หมอลำส่อง หมอลำทรง และได้กล่าวถึงทำนองกลอนลำโดย แบ่งได้เป็น ๔ ทำนอง คือ ลำทางสั้น เป็นทำนองแบบเนื้อเต็มไม่มีเอื้อนเสียง ลำทางยาว เดิมเรียกกลอนอ่านหนังสือ เป็นทำนองที่เอื้อนเสียงยาว จังหวะลีลาช้า ลำเดี่ยว เป็นกลอนที่ทำนองสั้น กระชับกระฉ่ง เอื้อนเสียง ลำเดินคล้ายทำนองลำทางสั้นแต่จังหวะเร็วกว่า

สำหรับ ชนิดร ภู่อัญญา (๒๕๔๓) ได้ศึกษา เพลงพื้นบ้านไทย ได้ให้ความหมายของหมอลำว่า หมอลำ หมายถึง ผู้มีความชำนาญในการร้อง โดยหมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญพิเศษ ส่วนคำว่า ลำ หมายถึง การร้อง ซึ่งคำว่า ลำ มีด้วยกันทั้งหมด ๕ ประเภท คือ ลำพื้น ลำกลอน ลำหมู่ ลำเพลิน และลำผีฟ้าหรือลำผีเถน และให้ความหมายของลำกลอนว่า เป็นการร้องของหญิงและชาย โดยเน้นให้ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมาร้องเล่นคำกลอนประชันกัน ด้วยการต่อว่าต่อขานเกี่ยวพาราสีและถามตอบปัญหาต่อกัน และยังกล่าวถึงการแสดงหมอลำของภาคอีสานในปัจจุบันนี้ว่ายังคงได้รับความนิยมอยู่ และได้มีการพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยกับความเปลี่ยนแปลงในสมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา จนแทบจะเรียกได้ว่า ในกระบวนการศิลปะการแสดงพื้นบ้านของแต่ละภาคในประเทศไทยนั้นศิลปะการแสดงหมอลำทางภาคอีสานค่อนข้างจะได้รับความนิยมมากที่สุดเมื่อเทียบกับการแสดงพื้นบ้านของภาคอื่น ๆ นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงเรื่องราวของเพลงพื้นบ้านไทยในภาคอีสานกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำว่า หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการร้อง ซึ่งใช้เรียกเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมแบบหมอลำ (ภาคอีสาน) เท่านั้น การลำหรือการร้องมี ๕ ประเภท ได้แก่ ลำพื้นหรือลำเรื่อง ลำกลอน ลำหมู่ ลำเพลินและลำผีฟ้า ลำกลอนจะเป็นลักษณะการร้องโต้ตอบกันระหว่างหมอลำชายและหมอลำหญิง เน้นการโต้ตอบกันด้วยบทกลอนตามแต่เรื่องจะพาไป โดยมีการแก้กลอนกันเป็น ๓ แบบ คือ

๑. ลำโจทย์ คือ การลำโต้ตอบโดยจะผลัดกันถาม ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องทางธรรมหรือเรื่องอื่น ๆ แต่จะไม่มีเกี่ยวพาราสีกัน

๒. ลำซิ่งซู้ จะประกอบด้วยหมอลำชาย ๒ คน หญิง ๑ คน ได้ต่อบกัน หรือคุยกันหรือคุยโอ้อวดสรรพคุณของตนเองให้ฝ่ายหญิงรัก โดยหมอลำชายจะผลัดกันร้องและหมอลำหญิงจะคอยฟังคอยถาม

๓. ลำเกี้ยว เป็นการร้องเกี่ยวพาราสีกัน ส่วนใหญ่จะใช้คำผญา (ผะ-หยา) ได้ต่อบกัน

ศุภัญญา สุจนายา (๒๕๔๕) กล่าวถึง เพลงพื้นบ้าน ไว้ในหนังสือ เพลงพื้นบ้าน โดยกล่าวแง่มุมต่าง ๆ ว่าเพลงพื้นบ้านในเชิงคติชนวิทยารวมทั้งบทร้อยกรองและดนตรีซึ่งส่งทอดมาตามประเพณีมุขปาฐะ มีลักษณะทั่วไปดังต่อไปนี้คือ

๑. เพลงพื้นบ้านเป็นงานของชาวบ้าน ซึ่งส่งทอดโดยการเล่าจากปากต่อปาก อาศัยการฟังและจดจำ

๒. เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ไม่มีกำหนดแน่นอน เนื่องจากสืบทอดกันมาจนไม่ทราบต้นตอที่แน่ชัด

๓. เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงของกลุ่มชน ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของเพลง

๔. เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเพลงที่มีเนื้อร้องและทำนองไม่ตายตัว ส่วนเนื้อร้องหรือบทเพลงสามารถขยายออกไปได้เรื่อย ๆ หรือตัดทอนให้สั้นเข้าตามใจคนร้อง

๕. เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีความเรียบง่าย โดยใช้ถ้อยคำ โวหารความเปรียบง่าย ๆ รวมทั้งการร้องและการแสดงออก

๖. ในการประพันธ์ชาวบ้านจะคิดถ้อยคำในลักษณะเป็นกลุ่มเสียง เป็นวรรคตอน เพื่อให้ลงจังหวะมากกว่าคิดเป็นคำ ๆ

นอกจากนั้น ชนิตร์ ยังได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทของเพลงพื้นบ้านตามจุดประสงค์ของเพลง โดยแบ่งออกเป็น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงร้องเล่น เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก เพลงโต้ตอบ เพลงร้องรำพัน เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่ เพลงประกอบพิธีกรรม การพัฒนาการของเพลงกล่อมเด็ก เริ่มจากเพลงพื้นบ้านที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งได้แก่ พิธีกรรมในฤดูเก็บเกี่ยวข้าว และเพลงพื้นบ้านในเทศกาลตรุษสงกรานต์ เพลงพื้นบ้านที่เป็นการละเล่น เพลงพื้นบ้านที่เป็นการแสดง เพลงพื้นบ้านที่เป็นมหรสพ เป็นต้น ส่วนรจนา สุนทรานนท์ (๒๕๔๗) ได้ทำการ อนุรักษ์การแสดงพื้นบ้าน จังหวัดปทุมธานี โดยการรวบรวมเพลงพื้นบ้าน ได้แก่ รำมอญเพลงโนเน เพลงรำพาข้าวสาร และกลองยาว ผลการวิจัยพบว่าการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดปทุมธานี มีเอกลักษณ์เฉพาะที่บ่งบอกค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีที่มีความเรียบง่าย ไม่ว่าจะเป็นลีลาท่ารำหรือการละเล่นจะมีลักษณะเป็นกลอนสด เสียดสีระหว่างชายหญิงด้วยปฏิภาณและไหวพริบของพ่อเพลงแม่เพลงและมีลูกคู่ร้องรับ ตบมือให้จังหวะ

การแสดงจะบ่งบอกความเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในประเด็นต่าง ๆ คือ บ่งบอกที่มา บ่งบอก ความเรียบง่าย ความเป็นกันเอง บ่งบอกภูมิปัญญาความเชื่อชาวยุคของท้องถิ่น บ่งบอกค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม บ่งบอกความมีปฏิภาณไหวพริบของพ่อเพลงแม่เพลง บ่งบอกความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

นอกจากนี้ในอดีต นาวินกุล และณรงค์ชัย ปีภูกรัษต์ (๒๕๕๐) ยังได้จำแนก ประเภทของเพลงพื้นบ้านไว้ในหนังสือ เพลงพื้นบ้าน โดยคำนึงถึงโอกาสในการเล่นที่แตกต่างกัน ไป แบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ เพลงเล่นในหน้าน้ำ มีเทศกาลกลองฉิ่ง ผ้าป่า เพลงนิยมนเล่นใน หน้าเกี่ยวข้าว นวดข้าว เพลงนิยมนเล่นในหน้าหน้าสงกรานต์ เพลงที่ร้องเล่นได้ทั่วไป ไม่จำกัด เทศกาล ฤดูกาล สำหรับการร้องเพลงมีทั้งร้องเดี่ยวและร้องโต้ตอบ ส่วนใหญ่เกือบทุกเพลงไม่มี เครื่องดนตรีประกอบมีแต่การปรบมือ หรือใช้เครื่องประกอบจังหวะ เพลงที่มีเครื่องดนตรีประกอบมี เพียง ๒ ชนิดเท่านั้น คือ เพลงแอ่วเกล้าซอ ซึ่งดัดแปลงมาจากแอ่วลาว และเพลงทรงเครื่อง ซึ่ง ดัดแปลงมาจากเพลงฉ่อยกับลิเก

ในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ (๒๕๕๓) ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่มที่ ๑๕ ได้กล่าวถึง ผู้มีบทบาทในการเล่นเพลงพื้นบ้านว่า แบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ ครู ซึ่งครูกับศิษย์ เป็นของกลุ่มกัน ครูจะเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาให้แก่ศิษย์ ครูในภาษาเพลงพื้นบ้านเรียกว่า ๑) ครูเพลง ครู เพลงเป็นครูได้โดยมีพรสวรรค์เรื่องเสียง ชอบทางการ ขับร้อง สนใจติดตามวงการ ฟัง จดจำ และ ฟีกฝนนอยู่เสมอ จะมีชื่อเสียงมากขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ๒) คนร้องหรือขับเพลง มี ๒ กลุ่ม คือ ร้องสมัครเล่นกับร้องเป็นอาชีพ คนร้องสมัครเล่น คือ คนทั่วไปที่ชอบการร้องรำเล่นสนุกเป็นครั้ง คราว มีงานเพลงพื้นบ้านที่ใดก็ไปร้องเล่น ซึ่งไม่สามารถเรียกค่าตอบแทนได้ เพราะไม่มีการจ้าง ส่วนคนที่ร้องอาชีพ ต้องฝีกฝนนจากครูเพลงมาก่อน แล้วร้องหรือขับเพลงหรือว่าเพลงตามที่มีผู้จ้างหรือ ตามใจสมัคร ภาษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเรียกผู้ร้องเพลงฝ่ายชายว่า พ่อเพลง ผู้นำร้องฝ่ายหญิงว่าแม่ เพลง ส่วนภาคอื่น ๆ จะเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น โคราชเรียกหมอเพลง ชาวอีสานเรียกว่า หมอลำ ภาคเหนือเรียกว่า ช่างซอ ภาคใต้เรียกทั้งหญิงชายว่า แม่คู่ หรือ แม่เพลง และ ๓) ลูกคู่ มีหน้าที่ช่วยให้การร้องเพลงพื้นบ้านครึกครื้น สนุกสนาน การเล่นเพลงแต่ละครั้งยังมีลูกคู่มากยิ่งสนุก ลูกคู่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามลักษณะของเพลง เช่น ช่วยให้จังหวะแก่พ่อเพลงแม่เพลงด้วยการปรบมือ ตีกรับ ตีฉิ่ง ร้องรับ เหมือนเป็นสร้อยบทเวลาพ่อเพลงแม่เพลงว่าเพลงจบเป็นตอน ๆ เช่น ในเพลง เรือ ร้องรับว่า “ฮ้าฮื้อ” หรือร้องซ้ำทั้งวรรคทั้งตอน เช่น ในเพลงพวงมาลัย เมื่อแม่เพลงร้องว่า

“เออระเหยลดยมา ลอยมากันแต่เมื่อไร”

ลูกคู่ก็จะร้องซ้ำว่า “เออระเหยลดยมา ลอยมากันแต่เมื่อไร” เป็นต้น

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการศึกษาเพลงพื้นบ้านเชิงประวัติและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านในภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งเพลงพื้นบ้านอีสาน ซึ่งได้แก่ หมอลำ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง การแบ่งโดยใช้เกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านให้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการศึกษาฉบับของชาวไทยต่อไป

๔.๒ การศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้าน เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านนั้น มีผู้ศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก เช่น สุมาลย์ เรืองเดช (๒๕๑๘) ได้กล่าวถึงใจความของเพลงพื้นบ้านใน เพลงพื้นบ้านจากพนมทวน ว่าเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี ความเชื่อ ทศนคติ เหตุการณ์ประทับใจของคนในท้องถิ่น ชาวบ้านในท้องถิ่นมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ยึดมั่นในหลักธรรมของพุทธศาสตร์ และยึดถือคุณธรรมเกี่ยวกับความกตัญญูกตเวที การนับถืออาวุโสเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านใช้การเล่นเพลงเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานตลอดวันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งทำให้เกิดผลดีคือ การทำงานที่ทำให้เกิดผลต่อผู้ทำกิจการนั้น ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยและเพิ่มความสามัคคีระหว่างหมู่คณะ และบทพรรณนาเป็นการกระเช้าเข้าแห่กันตามธรรมดา และบทพรรณนาที่เกี่ยวกับความหยาบโลนโลกีย์วิสัยบางครั้งก็พูดตรง ๆ บางครั้งผู้ร้อยกรองเลียงเสียบ้าง ส่วนสุดใจ สุนทรรส (๒๕๑๕) ได้ศึกษา ลำเต้ย พบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราฮี ล้อเลียน เสียดสี การสอน เชิญไปเที่ยวอีสาน อ่าลา อวยพร และ เต้ย เบ็ดเตล็ด สะท้อนให้เห็น ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ การประกอบอาชีพ ทำนองดนตรี มีเต้ยธรรมดา เต้ยหัวโนนตาล เต้ยโจง และเต้ยพม่า ขณะเดียวกัน รุจิรา เกตุศิริ (๒๕๑๕) ได้ศึกษา เพลงพื้นบ้านอีสานที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย ด้านเนื้อร้องเพลง พบว่ามี ๓ ประเภท คือประเภทความรัก ประเภทสะท้อนภาพชีวิต และประเภทให้ความรู้ ถ้อยคำภาษาพื้นบ้านอีสานที่ปรากฏในเพลงมักเป็นคำที่คนภาคกลางมีความรู้จักและคุ้นเคยอยู่แล้ว ส่วนเพลงลูกทุ่งหมอลำนั้น เนื้อหาพบว่ามี ๘ ประเภท ด้านทำนองมี ๔ ทำนอง คือ เต้ยโจง เต้ยพม่า เต้ยธรรมดา และลำเพลิน

สำหรับเขาวงกต คำเนตร (๒๕๑๖) ได้สรุปผลการศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตของชาวอีสาน จากกลอนลำทางยาวของลำกลอนไว้ว่า วิถีชีวิตของคนอีสานที่ปรากฏในกลอนลำทางยาวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ได้แสดงออกในเรื่องของความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การป้องกันประเทศและความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจได้แสดงออกในเรื่องการสอนหญิง สอนชาย และสอนคนทั่วไปถึงวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับศาสนาความเชื่อ ได้กล่าวถึงความสำคัญของศาสนา เรื่องบุญ เรื่องกรรม ในทำนองเดียวกัน

คนตรี โปธ์พรมศรี (๒๕๓๘) ได้ศึกษาวิเคราะห์ เนื้อหาเพลงพื้นบ้านของ ตำบลวังลึก อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษาปรากฏว่า เพลงพื้นบ้านของตำบลวังลึก สามารถจำแนกออกได้เป็น ๕ ประเภท คือ เพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ เพลงประกอบการละเล่น เพลงรำวง และเพลงเบ็ดเตล็ด เนื้อหาของเพลงพื้นบ้านของตำบลวังลึกสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยมของชาวบ้านอันส่งผลให้ชาวบ้านยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในสังคมของตน และชาวบ้านยังคงความเชื่อและค่านิยมเหล่านี้เหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของสังคมชาวบ้านแห่งอื่นด้วยและเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และความอยู่เย็นเป็นสุขของชาวบ้านอีกด้วย ขณะเดียวกันรุ่งสุริยา เมืองหลา (๒๕๓๗) ได้ศึกษา ภาพสะท้อนสังคมอีสานที่ปรากฏในเพลงของ พรศักดิ์ ส่องแสง พบว่ามีการสะท้อนให้เห็นด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนาและคติความเชื่อ บทเพลงได้สะท้อนให้เห็นถึง ประเพณีการบวช การแต่งงาน การลงแขก ลงช่วง ทำบุญ แจกข้าว การเกิด ประเพณีสงกรานต์ บุญข้าวจี บุญเวส บุญจูง บุญผ้าป่า ด้านวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร ศิลปะการใช้ถ้อยคำ ศาสนา ความเชื่อ การนับถือพุทธศาสนา บทบาทของวัด การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อบุญกรรม โชคลาง วาสนา เครื่องราง ไสยศาสตร์ เศรษฐกิจอาชีพ การเมืองการปกครอง ความแห้งแล้ง ความยากจน การเคลื่อนย้ายแรงงานไปต่างประเทศ ด้านการศึกษา และความรัก

นอกจากผลงานข้างต้นแล้ว นิทรพร ทิพา (๒๕๓๘) ยังได้ศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม พบว่าเนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำประกอบด้วยสาระต่าง ๆ สามารถจัดหมวดหมู่เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การดำเนินชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความรู้ด้านต่าง ๆ เรื่องของการดำเนินชีวิตที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ เรื่องความรัก เรื่องค่านิยมที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ ความมั่นคงทางฐานะ ด้านความเชื่อที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ส่วนเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ เรื่องการเมืองการปกครอง ส่วนธนพร พิทักษ์อุปถัมภ์ (๒๕๔๒) ได้ศึกษาวิเคราะห์ ผลงานเพลงพื้นบ้านของ ขวัญจิต ศรีประจันต์ ในฐานะศิลปินแห่งชาติ โดยศึกษาความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของเพลงอีสาน เพลงน้อย วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสังคมไทยและโลกทัศน์ที่ปรากฏในผลงานเพลงพื้นบ้านของขวัญจิต ศรีประจันต์ ตลอดจนวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาในเพลงพื้นบ้านแม่เพลงขวัญจิต ศรีประจันต์ ผลการศึกษาพบว่า ขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นแม่เพลงพื้นบ้านที่มีความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบและมีพรสวรรค์ ทั้งในการประพันธ์และการแสดงเพลงอีสานและเพลงน้อย การประพันธ์เพลงมีทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและการว่ากลอนสด ๆ ได้อย่างคล่องแคล่วและมีความไพเราะ ส่วนศิลปะการแสดงเพลงพื้นบ้าน ขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นผู้มีความสามารถ

และกลวิธีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นมุกตลก การเดิน การใช้น้ำเสียง ท่าทาง และการปฏิสัมพันธ์ จึงเป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไป ความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของเพลงอีแซวและเพลงฉ่อย กล่าวได้ว่า เพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเพลงที่เกิดหลังสุด อายุไม่เกิน ๑๐๐ ปี เพลงอีแซวและเพลงฉ่อยมีลำดับขั้นตอนการเล่นเหมือนเพลงฉ่อยเพราะยึดถือเพลงฉ่อยเป็นต้นแบบ แต่ เพลงอีแซวมีจังหวะเร็วกว่าเพลงฉ่อย ส่วนเพลงฉ่อยมีจังหวะพอดีไม่ช้าหรือเร็วเกินไป มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี ทั้งเพลงอีแซวและเพลงฉ่อยมีลักษณะเป็นการแสดงพื้นบ้านที่เป็นอาชีพ

นอกจากนั้น ธนพร ยังกล่าวว่า การสร้างสรรค์บทเพลงในด้านเนื้อหา พบว่ามีเนื้อหาที่สะท้อนแง่คิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมไทยอย่างเด่นชัดหลายแง่มุม เพราะขวัญจิต ศรีประจันต์ มีความสามารถในการประพันธ์จับไว้ในความคิด โดยจะนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมมาประยุกต์แต่งไว้ในบทเพลง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคม หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็ตาม และสามารถบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สำหรับโลกทัศน์พบว่า ขวัญจิต ศรีประจันต์ ให้ความสำคัญต่อโลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์ เพราะการดำเนินชีวิตในสังคมต้องเกี่ยวข้องกับมนุษย์ แต่ก็ไม่ละเลยที่จะกล่าวถึงโลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าประโยชน์ต่อมนุษย์และทุกคนควรรักษาธรรมชาติไว้ ส่วนโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักศึกษาคิดชีวิตได้อย่างมั่นใจมากยิ่งขึ้น ส่วนการสร้างสรรค์ภาษานั้น มีการใช้คำสำนวนโวหาร และกลวิธีการสร้างภาพพจน์ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เพลงพื้นบ้านของขวัญจิต ศรีประจันต์มีความไพเราะและเป็นที่ยอมรับของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วน สุภาพร มาตขาว (๒๕๔๖) ได้กล่าวถึงเนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี สรุปได้ว่า ด้านเนื้อหาสาระที่ปรากฏในกลอนลำ มีเนื้อหาทั้งหมด ๗ ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนาและความเชื่อ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านคำนิยม ด้านการดำเนินชีวิต ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครอง

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการสื่อสารวัฒนธรรมผ่านเนื้อเพลงในแง่มุมต่าง ๆ อย่างครอบคลุมรอบด้าน การศึกษาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์และเป็นตัวอย่างในการมองแง่มุมต่าง ๆ ของการศึกษาการสื่อสารทางวัฒนธรรมในคำขับของชาวไทคำต่อไป

๔.๑ การศึกษาคุณค่าความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของเพลงพื้นบ้าน เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับคุณค่าความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของเพลงพื้นบ้านนั้น มีผู้ศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก เช่น วาสนา เกตุภาค (๒๕๒๑) ได้กล่าวถึง **คุณค่าของเพลงชาวบ้าน** ว่าเป็นเสมือนหลักฐานบันทึกสภาพสังคมในอดีต ทำให้ทราบว่าสมัยก่อนมีการสื่อสารด้วยเพลง เช่น เพลงบอก นอกจากนั้นยังให้ความรู้เกี่ยวกับขนบประเพณี เช่น ประเพณีการบวช ในคำดักเตือน ทักสนคดี และ

ค่านิยมของสังคม เช่น ในเรื่องการเมืองคุ้มครองจากเพลงพวงมาลัย ส่วนฉัตรทิพย์ นาถสุภา และประนุช ทรัพย์สาร (๒๕๒๕) ได้กล่าวถึง บทบาทหมอลำในคราวเกิดกบฏผู้มีบุญหนองหมากแก้ว ตำบล ปวนพุก อำเภอสว่างซำ จังหวัดเลย ในปีพ.ศ. ๒๔๔๗ ว่าได้มีการใช้กลอนลำเป็นเครื่องมือในการ ปลุกระดมมวลชน ซึ่งกลอนลำที่ใช้ในการขับร้องครั้งนี้มีความหมายทางการเมืองมากในการปลุกเร้า จิตสำนึกด้านชนชาติของชาวบ้าน สำหรับอุดม บัวศรี (๒๕๒๖) ก็ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับหมอลำ เอาไว้ในวารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สรุปได้ว่า หมอลำเป็นองค์ประกอบหนึ่งใน ๕ ของวิญญูณที่ชาวอีสานมี ได้แก่ ลาบ ข้าวเหนียว ส้มตำ หมอลำและหมอแคน นอกจากนี้ยังได้ กล่าวถึงหมอลำว่า หมอลำได้ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชน รักษาไว้ซึ่งประเพณีพื้นบ้าน วรรณกรรม ท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ตลอดจนให้ความบันเทิงแก่ชนทุกชั้นทุกระดับ หมอลำจึงได้ชื่อว่าศิลปินที่อยู่ กับแผ่นดินอีสาน ส่วน จารุวรรณ ธรรมวัตร (๒๕๒๘) ได้ศึกษา บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสาน กล่าวว่าการกลอนเป็นเพลงพื้นบ้านอีสานที่มีบทบาทให้การศึกษาแก่ผู้ฟังเป็นอย่างมากในยุคก่อน สงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยพื้นฐานของศิลปินที่เรียกว่า “หมอลำ” นั้นได้รับการศึกษาและฝึกฝนมา อย่างดี จนมีคำกล่าวว่า “นักปราชญ์ผู้รู้ บุปผาเจ้าผู้แตกลำ” ขั้นตอนหนึ่งของการลำกลอนเป็นลำ แข่งขันความรู้กันเรียกว่า ลำประชัน โดยที่หมอลำจะผลัดกันถามผลัดกันตอบ คดีโลก คดีธรรมที่ น่าสนใจ ให้สารประโยชน์ ส่วน ยศ ธนสาร (๒๕๓๐) กล่าวถึง คุณค่าของหมอลำต่อสังคมอีสาน ว่าหมอลำเป็นวัฒนธรรมที่เป็นสายเลือดเป็นเอกลักษณ์ของอีสานจริง ๆ ว่าหมอลำมีคุณค่าทั้งเป็น ผู้รักษาไว้ซึ่งประเพณีพื้นบ้าน เป็นผู้รักษาวรรณกรรมของประเทศไว้ให้มั่นคง เป็นอาชีพสำหรับผู้ ศึกษาศิลปะด้านนี้ เป็นสื่อสัมพันธ์กับมวลชนมหาชนได้เป็นอย่างดี

ในมุมมองของสุนทร อภิสุนทรานุกร (๒๕๓๒) ได้กล่าวถึงบทบาทของหมอลำ ไว้ในหนังสือ การละเล่นพื้นบ้าน ว่าเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่สามารถเข้าถึงจิตใจของประชาชนได้ อย่างดี โดยสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้คล้อยตามได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักธรรม ศีลธรรม วรรณคดี ประวัติศาสตร์ การให้การศึกษาแม้แต่เรื่องการเมือง และเหตุการณ์ปัจจุบัน ส่วนเสงี่ยม บึงไสย์ (๒๕๓๓) ได้ศึกษา บทบาทของลำกลอนในด้านการเมือง พบว่าบทบาทของหมอลำในการทำหน้าที เป็นผู้นำของความคิดของคนในท้องถิ่น เป็นตัวประสานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน หมอลำที่มี บทบาททางด้านการเมืองมักเป็นหมอลำกลอนที่มีภูมิปัญญาดี มีความสามารถสูง มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่ยอมรับของสังคมท้องถิ่น เคยประสบความสำเร็จทางด้านลำกลอนมาแล้ว จัดเป็นปรมาจารย์ของ หมอลำในด้านการเมือง ลำกลอนทำหน้าที่สื่อสารทางการเมือง เนื้อหาลำกลอนสะท้อนถึงสังคม ๒ ลักษณะ คือ สังคมในอุดมคติและสังคมเป็นจริง สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองในด้านที่พึงประสงค์และไม่ พึงประสงค์ และโลกทัศน์เกี่ยวกับรูปแบบการปกครอง

สำหรับ มาริโกะ กาโตะ (๒๕๓๖) ได้ศึกษา บทบาทของหมอลำผีฟ้าในการรักษาพยาบาลและบทบาทอื่น ๆ พบว่าหมอลำผีฟ้าทำหน้าที่รักษาพยาบาล มีความเชื่อเรื่องผีเป็นหลัก จะรักษาโรคที่เกิดจากการกระทำของผี โดยลำเชิญผีฟ้า พิธีกรรมจัดขึ้นที่บ้านผู้ป่วย เมื่อหายเจ็บป่วยแล้วผู้ป่วยต้องทำพิธีกรรมส่งเครื่องเก่าเพื่อที่จะก้าวสู่การเป็นลูกศิษย์ของผีฟ้าและยังได้กล่าวถึงการตัดสินใจการเลือกวิธีการรักษาพยาบาลกับหมอลำผีฟ้าของผู้ป่วยพบว่ามี ๓ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของหมอลำผีฟ้า ปัจจัยทางสังคมและที่เกี่ยวกับผู้ป่วยสำหรับ โอสถ บุตรมารศรี (๒๕๓๘) ได้ศึกษาเรื่อง ภาพสะท้อนสังคมอีสานจากกลอนลำของหมอลำเคน ดาหลา พบว่ากลอนลำของหมอลำเคน ดาหลา ได้สะท้อนภาพสังคมอีสาน ในด้านสังคม การเมือง การปกครองกล่าวถึงความหวังใยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อพสกนิกร ด้านเศรษฐกิจ ชาวอีสานถูกกดขี่ข่มเหงราคาผลผลิตทางการเกษตรจากพ่อค้าคนกลาง ด้านศาสนาความเชื่อ ยกอุทาหรณ์ต่าง ๆ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามครรลองครองธรรม เพื่อที่จะทำให้ชีวิตมีความสุข ด้านการดำรงชีวิตต้องพึงพาธรรมชาติที่ใกล้ชิดตัวให้มากที่สุด

นอกจากผลงานการศึกษาข้างต้นแล้ว กฤษณา แสงทอง (๒๕๓๕) ยังได้ทำการศึกษา เพลงปฏิพากย์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของชาวตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่าเพลงปฏิพากย์ของชาว ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัด นครสวรรค์ แบ่งตามโอกาสการเล่น แบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑) เพลงปฏิพากย์ที่ร้องเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ได้แก่ เพลงพิชฐาน เพลงซ้ำเจ้ามะโลม และเพลงระบำบ้านไร่ ๒) เพลงปฏิพากย์ที่ร้องเล่นในงานทั่วไป คือ เพลงน้อย และ๓) เพลงปฏิพากย์ที่ร้องเล่นเมื่อทำงานร่วมกัน ได้แก่ เพลงเดินกำรำเคียว เพลงเกี่ยวข้าว และเพลงโกลกเป็ง

นอกจากนั้นแล้วกฤษณายังได้กล่าวถึงผลการศึกษาในเรื่องภาพสะท้อนของ เพลงปฏิพากย์ของชาวตำบลเขาทอง สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่มีอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งสภาพชีวิต การทำมาหากิน และค่านิยมต่าง ๆ บทบาทของ เพลงได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยมีปัจจัยมาจากความเจริญทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ สิ่งที่ศิลปินพื้นบ้านเจตนาสร้างสรรค์ให้เป็นสิ่งบันเทิงแก่ชีวิตมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นำมาแสดงให้ชมเพื่อการอนุรักษ์มากกว่าการเล่นเพื่อความสนุกสนาน เนื้อร้องส่วนใหญ่เป็นเพียงเนื้อความเดิมที่ได้เคยร้องเล่นกันในอดีต เป็นเนื้อความที่หลงเหลือไว้จากความทรงจำของพ่อเพลงและแม่เพลงที่อยู่ในวัยชราแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้การเล่นในปัจจุบันส่วนใหญ่เล่นในเฉพาะ โอกาสที่ได้รับเชิญไปแสดง ดังนั้นการสร้างสรรค์เพลงแทบจะไม่มี มีเพียงการจดจำของเก่ามาว่ากันเท่านั้น ที่นับวันผู้เป็นพ่อเพลงแม่เพลงจะเหลือน้อยลง ผู้สืบทอดก็มีจำนวนน้อยลงเช่นกัน จึงทำให้มองเห็นแนวโน้มการ

เปลี่ยนแปลงของเพลงปฏิพากย์ของชาวตำบลเขาทองในอนาคตว่าเป็นเพียงวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่บอกวิถีชีวิตเกี่ยวกับการละเล่นและสันตนาการของชาวตำบลเขาทองในอดีตเท่านั้น

ในทำนองเดียวกันศิริภรณ์ ปทุมวัน (๒๕๔๒) ได้ศึกษาบทบาทของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน พบว่าบทบาทด้านศิลปะการแสดงเป็นผู้มีบทบาทในการลำ เกร่งครัดในการไหว้ครู ให้ความสำคัญในการแต่งกาย สร้างสรรค์รูปแบบนาฏลักษณ์และคีตลักษณ์ที่เป็นลักษณะเด่นเฉพาะตัว บทบาทด้านการถ่ายทอดศิลปะด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานและการถ่ายทอดศิลปะการลำ มีลูกศิษย์เป็นนักศึกษาและสถาบันการศึกษาหลายแห่ง นอกจากนี้ยังมีบทบาทด้านการแต่งกลอนลำทางสั้น กลอนลำทางยาวและลำเตี้ย บทบาทด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ส่วนสะท้อนจากกลอนตามลักษณะเนื้อหาของกลอนลำคือภาพสะท้อนเกี่ยวกับวิถีชีวิตคนอีสาน วรรณกรรมพื้นบ้าน ศาสนา ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม ตำนาน ประวัติศาสตร์และสถานที่สำคัญในภาคอีสาน

ส่วนเสน่ห์ บุญรักษ์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาภาพสะท้อนสังคมจังหวัดพิษณุโลก และคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากบทเพลงพื้นบ้าน โดยวิเคราะห์การสะท้อนภาพสังคม วิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรม ความเชื่อ เศรษฐกิจ ประเพณี ผลการวิจัยพบว่าภาพสะท้อนสังคมของจังหวัดพิษณุโลก เป็นสังคมเกษตรกรรมมีสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เหมาะสมแก่การประกอบอาชีพเกษตร ทำให้มีวิถีชีวิตแบบพึ่งตนเองและพึ่งธรรมชาติ จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจพอเพียง มีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ผูกพันกับพระพุทธศาสนา เกร่งครัดในธรรมเนียมนิยม ได้แก่ การบวชเรียนของผู้ชาย การแต่งงานถูกต้องตามประเพณี มีการละเล่นพื้นบ้านทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ มีความเชื่อเรื่องบุญวาสนา โชคลางและขวัญ ในด้านค่านิยมชาวจังหวัดพิษณุโลกนิยมคนรูปร่างงาม ความรักนวลสงวนตัวของผู้หญิง ความมีทรัพย์ ความกตัญญู ความรักเดียวใจเดียว การบวชเรียน การแสดงความรักให้อยู่ในขอบเขตของวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้ว เป็นการศึกษาคคุณค่า ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของเพลงพื้นบ้านทำให้มองเห็นและเข้าใจหน้าที่และความสำคัญของเพลงพื้นบ้านซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญให้ชาวบ้านได้มีโอกาสบอกกล่าวสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ แก่ชุมชนหรือสังคม การศึกษาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยการสื่อสารทางวัฒนธรรมในคำขับของชาวไทยต่อไป

๔.๔ เพลงพื้นบ้านที่ใช้ในพิธีกรรม เพลงพื้นบ้านที่ใช้ในพิธีกรรมเพื่อประกอบพิธีหรือใช้ในกิจกรรมให้มีความศักดิ์สิทธิ์เพื่อบูชาบวงสรวงต่อสิ่งที่มีอำนาจหรือสิ่งที่เร้นลับ มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้ สุวคนธ์ สมวัชรจิต (๒๕๓๒) ได้ศึกษาวิจัยในหัวข้อ การศึกษาเพลงร้องสรภัญญ์ของจังหวัดอุดรธานี. ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่งของชาวอีสาน โดยจำกัดขอบเขตของข้อมูล

เฉพาะที่ ปรากฏการร้องในเขตจังหวัดอุตรธานีผลการศึกษพบว่า เพลงร้องสรภัญญ์เป็นเพลงพื้นบ้าน ที่พัฒนามาจากทำนองสวดมนต์ ซึ่งในระยะแรกของการร้องจะต้องเริ่มต้นด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อเชิดชูพุทธ ศาสนา ต่อมาจุดมุ่งหมายอื่นเพิ่มขึ้นคือเพื่อความบันเทิงของชาวบ้าน เพลงร้องดังกล่าวมีขนบใน การร้องที่เป็นแบบแผนคือมีขึ้นเกริ่นนำให้เตรียมตัว มีขึ้นบูชาดอกไม้ ขึ้นแนะนำตัวและออกตัว ขึ้นเล่านิทานหรือบรรยายกระทู้ธรรม และจบลงด้วยขึ้นอำลาและอวยพร นอกจากนั้นเพลงสรภัญญ์ ยังเป็นเครื่องมือสำหรับอบรมจริยธรรมแก่พุทธศาสนิกชนอีกด้วย ในปัจจุบันเพลงร้องสรภัญญ์ยังมี การร้องอยู่ทั่วไป แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย เพลงสรภัญญ์มี การถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะและบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนด้านเนื้อหาจะมีสาระจำแนกออก ได้เป็น ๖ ประเภทคือ บทสวดบูชาพระรัตนตรัย บทสรรเสริญพระพุทธานุชาตนา บทคำสอนใน พระพุทธศาสนา บทนิทานพื้นบ้าน บทคำสอนทางโลกและเรื่องทั่วไปที่อยู่ในความสนใจของชาวบ้าน ทั้งนี้ผู้แต่งมีการนำเสนอเนื้อหาโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น รู้จักคัดเลือกเอาเฉพาะส่วนที่ น่าสนใจมาแต่งเป็นบทร้อง เขียนตามความเข้าใจมากกว่าที่จะนำเสนอข้อมูลอย่างละเอียด อธิบายความ ให้กระจ่างด้วยวิธีปัจฉาวิชา

สุวคนยังกล่าวว่า ในด้านคติชนนั้นเพลงร้องสรภัญญ์มีบทบาทสำคัญต่อสังคม ชนบทอีสานในฐานะเป็นเครื่องมือในการสอนคติธรรม จริยธรรมและความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนปลูกฝัง ความคิด และค่านิยมให้แก่ชาวบ้าน อันเป็นคุณค่าทางด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นชีวิตของ ชาวบ้านในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนช่วยบันทึกเหตุการณ์สังคมให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบถึงความเป็นมา ในอดีตของบรรพชนอีกด้วย เพลงร้องสรภัญญ์เป็นผลผลิตของคนในสังคม ดังนั้นจึงมีการ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแส ส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นได้แก่ เนื้อหา ทำนอง ขึ้นตอน และโอกาส ในการร้อง เพลงร้องสรภัญญ์มีคุณค่าในแง่ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แฝงไว้ด้วยสาระอันสะท้อนให้ เห็นชีวิตจิตใจของชาวอีสานทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพลงร้องนี้จึงเป็นสื่อที่มีคุณค่าควรแก่การส่งเสริม ให้มีการสืบทอดและอนุรักษ์ต่อไป ส่วนชัยยันต์ เพาพาน (๒๕๓๓) ได้ศึกษา การลำผีฟ้าในเขต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ในการประกอบพิธีกรรมนั้นมีองค์ประกอบต่าง ๆ คือ เครื่องคาย รักษา บูชากรประกอบพิธี การแต่งกาย ดนตรี กลอนลำ และการพ้อนลำ พิธีรักษามี ๓ ขึ้นตอน คือ ขึ้นจัดเตรียม ขึ้นประกอบพิธีกรรมเป็นขึ้นการลำรักษาและขึ้นหลังพิธีกรรมเป็นการอบรมสั่งสอนคน ป่วยให้ปฏิบัติตามธรรมเนียมของผีฟ้า และต้องจัดเตรียมสิ่งของเครื่องเซ่นให้กับผีตามที่ต้องการ ใน เดือน ๖ มีพิธีเลี้ยงผีฟ้าเพื่อเฉลิมฉลองและตอบแทนบุญคุณต่อผีฟ้า

ขณะเดียวกันยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว (๒๕๔๒) ยังได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีกรรม และระบบความเชื่อการลำผีฟ้าในภาคอีสาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบความเชื่อที่อยู่ เบื้องหลังพิธีกรรมและการถ่ายทอดระบบความเชื่อผ่านพิธีกรรมการลำผีฟ้า ผลการวิจัยพบว่า

ความเชื่อเรื่องผีเป็นอำนาจและกฎเกณฑ์ที่สังคม ชุมชน นำมาจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ในระดับครอบครัว เครือญาติและชุมชน รวมทั้งจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่าพิธีกรรมการล่ำผีฟ้า เป็นกระบวนการทางชีวิต อาศัยภาวะวิกฤตในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งเป็นการเจ็บป่วยของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม สรรค์สร้างพิธีกรรมเป็นเครื่องมือ มีหมอล่ำผีฟ้าเป็นกลไก นำอำนาจจากความเชื่อเรื่องผีมาควบคุมพฤติกรรมทางสังคม การสืบทอดคุณธรรม ซึ่งเป็นการกล่อมเกลாத่างสังคมในความเชื่อและพิธีกรรมเป็นกระบวนการเดียวกับการดำเนินชีวิต เกิดประสบการณ์สั่งสม ชาวบ้านได้นำมาสร้างกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานให้เป็นแม่บทของสังคม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ทุกคนในชุมชนจะต้องเรียนรู้ นอกจากลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังมีบททำขวัญซึ่งเป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทในพิธีกรรมของชาติพันธุ์ไทเป็นอย่างมากเพราะชาวไทยจะมีความเชื่อเรื่องขวัญว่าเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่ประจำตัวของทุกคน

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับบททำขวัญนั้นมีผู้ศึกษาไว้ดังนี้ ทิพย์ศุคนัยทรัพย์ (๒๕๔๒) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาประเพณีทำขวัญที่เป็นมุขปาฐะและส่วนที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อศึกษารูปแบบของประเพณีและศึกษาลักษณะการใช้ภาษาในบททำขวัญตลอดจนการศึกษามบททำขวัญในฐานะเป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมไทย ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยออกเป็น ๓ บท คือ บทที่ ๑ เป็นบทนำ บทที่ ๒ ประเพณีทำขวัญเด็ก บทที่ ๓ ประเพณีทำขวัญนาค บทที่ ๔ ประเพณีทำขวัญบ่าวสาว บทที่ ๕ ประเพณีทำขวัญข้าวทำขวัญนา และขวัญอื่น ๆ บทที่ ๖ คุณค่าของประเพณีทำขวัญ และบทสุดท้ายเป็นสรุปผลการวิจัยจากการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยพบว่าประเพณีทำขวัญประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะในแต่ละวัยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นช่วงสำคัญของชีวิต เช่น จากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ที่จะต้องแยกจากพ่อแม่ไปสร้างครอบครัวใหม่ จึงมีพิธีทำขวัญแทรกอยู่ในประเพณี โคนจุกบวชนาค และแต่งงาน ตามลำดับ ตลอดจนมีการทำขวัญคนเจ็บป่วยและทำขวัญคนธรรมดา เพื่อเป็นการสร้างพลังใจทางอ้อมอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการทำขวัญให้กับสิ่งที่มีความผูกพันต่อชีวิตของคนในอดีตได้แก่ การทำขวัญข้าว การทำขวัญควาย ทำขวัญนา และการทำขวัญเสา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคมไทยโบราณ ยกย่องเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ ตลอดจนมีความกตัญญูต่อสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความสุข โดยปลูกฝังเรื่องความกตัญญู กตเวทิต์ด้วยการใช้ประเพณีเป็นสื่อถ่ายทอดจิตสำนึกไปยังลูกหลาน แต่ปัจจุบันนี้การทำขวัญต่าง ๆ มีเหลืออยู่น้อยมาก

ส่วน นิตินันท์ พันทวี (๒๕๔๔) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพิธีกรรม
 ท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน
 โดยศึกษาเชิงวิเคราะห์คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญของชุมชน ศึกษาเชิงวิเคราะห์ความสัมพันธ์
 ระหว่างคุณค่าพิธีกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชนของชาวบ้านและ
 สร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชน การ
 วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร การศึกษาภาคสนาม เก็บข้อมูลด้วยการ
 สัมภาษณ์เจาะลึก การประชุมและสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใน
 ชุมชนบ้านหมู่มั่น ตำบลหมู่มั่น กิ่งอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด นำเสนอเป็นรูปแบบ
 ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

๑. คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญของชุมชนประกอบด้วย ๑) คุณค่าในตัว
 พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ หมายถึง คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรม อันได้แก่ ผู้นำพิธีกรรม ผู้ร่วม
 พิธีกรรม บทสู่ขวัญ วัสดุสิ่งของหรือเครื่องสังเวย เวลาและสถานที่ ในฐานะเป็นสัญลักษณ์สื่อ
 ความหมายแห่งความดีงาม ๒) คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อบุคคล ได้แก่ สมานธิ ความสบายใจ
 ความกตัญญูต่อดีความดี ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะและความมีน้ำใจงาม ๓) คุณค่าของ
 พิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ประกอบด้วย คุณค่าในฐานะเป็นกระเจงเงาะสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษา
 และให้ความบันเทิงแก่ชุมชน คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ควบคุมรักษาแบบแผนทางสังคมของชุมชน
 คุณค่าในฐานะที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม และคุณค่าในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของ
 ชุมชน

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าของพิธีกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อ
 ตนเองและความผูกพันกับชุมชน พบว่าเมื่อชุมชนเรียนรู้คุณค่าของพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ โดยการ
 เชื่อมโยงกับภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความมั่นใจ ความ
 ภูมิใจและความมีเกียรติภูมิ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวก และเมื่อชุมชนเกิด
 ความคุ้นเคยกับแบบแผนทางสังคมของชุมชนก่อให้เกิดความเชื่อมั่น การยอมรับ การปรับตัวต่อ
 พฤติกรรมภายในชุมชนได้เกิดความรู้สึกพึงพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่งผลให้เกิดความ
 ผูกพันกับชุมชนมาก

๓. รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุน
 วัฒนธรรม พบว่า พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญเป็นเครื่องมือที่คนในชุมชนใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมใน
 การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้อง สร้างสรรค์และสอดคล้องกันระหว่าง คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับ
 สิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอัน
 เดียวกันกับชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชนในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพโดยใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อม

สำหรับปียะ สุตีสุสติ (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวิเคราะห์ บทสູ່ขัวัญ บ้านไร่หมູ
 ๑ ตำบลบ้านไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและจำแนกบทสູ່
 ขัวัญ วิเคราะห์เนื้อหาและโครงสร้างภาษาและวรรณศิลป์ตลอดจนคุณค่าด้านความเชื่อกับค่านิยมที่มี
 บทบาทต่อสังคม การวิเคราะห์เนื้อหา โครงสร้างและการใช้ภาษา พบว่า บทสູ່ขัวัญมี ๔ ประเภท
 ได้แก่บทสູ່ขัวัญคน บทสູ່ขัวัญสัตว์ บทสູ່ขัวัญสิ่งของและบทสູ່ขัวัญพืช บทสູ່ขัวัญแต่งด้วยคำ
 ประพันธ์ประเภทร้อยและกลอน มีการดำเนินเรื่องเป็นตอน ๆ ประกอบด้วย บทชุมนุมเทวดา บท
 ประณาม อารัมภบท บทเชิญขัวัญ บทปลอบขัวัญ บทกวาดเคราะห์ และบทให้พร การใช้ภาษาใน
 บทสູ່ขัวัญ มีวรรณศิลป์ ใช้คำที่มีความหมายที่เป็นมงคลสอดคล้องกับการสູ່ขัวัญแต่ละประเภท คำ
 สรรพนาม คำศัพท์ภาษาบาลี คำซ้ำ คำซ้อน คำภาษาถิ่น ใช้เสียงสัมผัส การใช้คำซ้ำ ใช้สำนวน
 เปรียบเทียบ และการพรรณนาหรือบรรยายได้ชัดเจนเห็นภาพพจน์ บทสູ່ขัวัญแสดงให้เห็นถึงคุณค่า
 ด้านความเชื่อ ขัวัญ ฝิ อำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลางสังหรณ์ ความมงคลและอัปมงคล นรกสวรรค์ และ
 เกี่ยวกับฤกษ์ยาม ส่วนคุณค่าด้านค่านิยมทางสังคมได้แก่ ความกตัญญูกตเวทิต การเคารพเชื่อฟังผู้
 อาวุโส ความโอบอ้อมอารี ความสันโดษ ความมั่งมีทรัพย์ หน้าที่ของสามีภรรยา การแต่งกายและ
 เครื่องประดับ การศึกษา การละเล่นบันเทิงใจ และรักษาชื่อเสียงเกียรติยศ ความเชื่อและค่านิยม
 ทางสังคมเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยชี้แนวทางและหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิตให้แก่คนใน
 ท้องถิ่นบ้านไร่ ตำบลบ้านไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

การศึกษาด้านวรรณศิลป์และสหบทนั้น อุมารินทร์ ตูลารักษ์ ได้ศึกษา
 วรรณศิลป์และสหบทในบททำขัวัญเรือของชาวไทยภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า บททำขัวัญเรือเป็น
 วรรณกรรมมุขปาฐะ ธรรมชาติของตัวบทมุขปาฐะนั้นมีลักษณะเป็นพลวัต คือ มีความเปลี่ยนแปลง
 หรือไม่หยุดนิ่ง ดังนั้นตัวบทที่ใช้ในปัจจุบันมิใช่ตัวบทที่มีเนื้อหาทั้งหมดเหมือนในตัวบทแม่บทซึ่ง
 เกิดเนื่องจากกระบวนการสร้างสรรค์และการถ่ายทอดตัวบท การวิเคราะห์ตัวบททำขัวัญเรือสำนวน
 ต่าง ๆ ในสามจังหวัดภาคใต้คือ ชุมพร นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี ทำให้สันนิษฐานว่าการ
 ทำขัวัญเรือนั้นอาจมีตัวบทที่เป็นต้นแบบเพียงไม่กี่สำนวนแต่สาเหตุที่ทำให้มีการแพร่กระจายออกเป็น
 หลายสำนวนคือกระบวนการสร้างสรรค์และการถ่ายทอดบททำขัวัญทั้งสามจังหวัด หลายสำนวนจึง
 สัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งภายในกลุ่มของคนและข้ามจังหวัด ตัวบทได้สอดแทรกแนวคิดทางสังคมและ
 วัฒนธรรม รวมทั้งความเชื่อทางลัทธิและศาสนาทั้งสามคือ พุทธ พราหมณ์ และผีสงเทวดา
 รวมทั้งยังคล้ายกับตัวบทที่ใช้ในพิธีกรรมอื่น ๆ แสดงให้เห็นความเป็นสหบทของบททำขัวัญเรือภาคใต้
 เครือข่ายของบททำขัวัญเรือภาคใต้ทั้งสามจังหวัดจึงไม่ใช่เพียงตัวบททำขัวัญเรือด้วยตนเองเท่านั้น
 แต่มีทั้งตัวบทที่ใช้ในพิธีกรรมอื่นและวรรณกรรมโบราณอันส่งอิทธิพลถึงความงดงามทางด้าน
 วรรณศิลป์ในตัวบทด้วยเช่นกัน

ส่วนพระสมุห์พรเทพ ภาวโม (โตแย้ม) (๒๕๕๒) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง **บทบาทการทำวัณนาคในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนของนายชินกร ไกรลาศ (จีนฝ่ายเทศ)** ศึกษาวิจัยนี้มีการวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการทำวัณนาคในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนของชินกร ไกรลาศ รวมทั้งศึกษาถึงรูปแบบของการทำวัณนาคและหลักธรรมที่ปรากฏในบททำวัณนาคของชินกร การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์พิธีทำวัณนาคของนายชินกร ไกรลาศและจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ๓ กลุ่ม ได้แก่ (ก) กลุ่มหมอ ทำวัณนาค (ข) กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ (ค) กลุ่มผู้ฟัง ผลจากการศึกษาพบว่า ในฐานะ ผู้สื่อสาร การทำวัณนาคของชินกร ไกรลาศ มีลักษณะการสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา โดยถ่ายทอดบททำวัณนาคผ่านสื่อพื้นบ้านด้วยวิธีการแห่ การร้องและการบรรยายสอดแทรกเชื่อมโยง ดังนั้นการทำวัณนาคของชินกร ไกรลาศ จึงมีบทบาทในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน ซึ่งสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสารในด้านผู้ส่งสาร ได้แก่ ๑) บทบาทในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำวัณนาค ๒) บทบาทเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในการทำวัณนาค ๓) บทบาทในการโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา คล้อยตามคติคำสอนในบททำวัณนาค แล้วนำไปปฏิบัติตาม และ ๔) บทบาทในการสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟัง ในขณะที่เข้าร่วมพิธี พระสมุห์พรเทพ ภาวโม (โตแย้ม) ยังได้กล่าวรูปแบบการทำวัณนาคในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนของชินกร ไกรลาศ ว่าเนื้อหาทำวัณนาคมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น ๗ ภาค ได้แก่ ๑) ภาค ประณามพจน์ ๒) ภาคกำเนิดนาค ๓) ภาคขนานนามนาค ๔) ภาคสอนนาค ๕) ภาคชมบายศรี ๖) ภาคอัญเชิญขวัญ ๗) ภาคเวียนเทียน นอกจากนี้ยังพบว่าการทำวัณนาคของชินกร ไกรลาศ จะใช้วิธีการถ่ายทอดเนื้อหาบททำวัณนาค ๒ รูปแบบ คือ ๑) โดยการแห่การขับร้อง ๒) โดยการบรรยายทั้งนี้ในภาคกำเนิดนาคจะมีความยาวกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหมอขวัญจะให้ความสำคัญกับความเป็นบุพการีบุคคลของผู้เป็นแม่มากกว่าส่วนอื่น ในด้านหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในบททำวัณนาคเพื่อการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนของชินกร ไกรลาศ มีหลักธรรมปรากฏแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ หลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาบททำวัณนาค ได้แก่ ๑) บุคคลหาได้ยาก ๒) พรหมวิหาร ๔ ๓) ทิศ ๖ ๔) รัตนะ ๓ ๕) คุณพระรัตนตรัย ๖) สวรรค์ ๗) กรรม ๒ ๘) กรรม ๓ ๙) มาร ๕ ๑๐) อปินณกปฏิบัติ ๓ ส่วนที่ ๒ หลักธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมและเครื่องประกอบพิธีกรรมการทำวัณนาคได้แก่ ๑) วรรณะ ๔ ๒) สุจริต ๓ ๓) ศีล ๕ ๔) ห่วง ๕) โลกุตระธรรม ๕ ๖) อกุศลมูล ๓ ๗) อวิชา ๘) อริยทรัพย์ ๗ ๘) ตัณหา ๓ ๑๐) ธรรม ๓ ๑๑) ปัญญา ๑๒) วิมุตติ ๑๓) ไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ ๑๔) โพชนงค์ ๗ ๑๕) ภพ ๓ ๑๖) อัคคี ๓ ๑๗) วิสุทธิ ๑๘) วัณณะ ๓

สำหรับผลจากการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์การทำวิทยุภาคในการเผยแพร่ธรรมะแก่ประชาชน ชินกร ไกรลาส ได้นำภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านมาผนวกกับศิลปะการแห่ขับร้องบททำวิทยุภาคผสมผสานกับเทคนิคกลยุทธ์ที่หลากหลายอันเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง จึงทำให้บททำวิทยุภาคที่น่าเสนอนั้นมีเสียงไพเราะ ฟังแล้วเกิดความซาบซึ้งใจ เกิดมโนภาพชัดเจน ทำให้ผู้ฟังโดยเฉพาะภาคใต้ได้รับความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการทำวิทยุภาคและเกิดความเข้าใจเนื้อหาของบททำวิทยุภาคที่มีหลักธรรมสอดแทรก ซึ่งหลักธรรมที่ปรากฏทั้ง ๒ ส่วนสามารถโน้มน้าว กลุ่มเกลียดใจและเพิ่มพูนสติปัญญาของภาคใต้ที่จะบวชให้รู้จักใช้ความคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล ตระหนักถึงความกตัญญูทวดที่ต่อบุพการีและผู้มีพระคุณ เล็งเห็นถึงความสำคัญของพิธีและการเตรียมตัวที่จะอุปสมบท ส่วนผู้ฟังอื่น ๆ ที่เข้าร่วมพิธี โดยเฉพาะกลุ่มผู้ฟังที่ฟังพอใจในเสียง (โหมต้ปมริกา) ก็จะเกิดความเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ เป็นการพัฒนาปัญญาและความคิด สามารถนำหลักธรรมพื้นฐานที่หมอขวัญได้บรรยายอธิบายไปปฏิบัติประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสุขสงบในครอบครัวและสังคมเช่นเดียวกัน

จากการศึกษาเพลงพื้นบ้านที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ทำให้มองเห็นบทบาทหน้าที่สำคัญของเพลงพื้นบ้านที่ทำหน้าที่รับใช้สังคม ทั้งในด้านให้ความบันเทิงและรักษาโรค ตลอดจนช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยหรือผู้ที่จิตใจไม่เข้มแข็งให้มีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต โดยผ่านพิธีกรรมซึ่งมีเพลงพื้นบ้านอันได้แก่ บททำวิทยุ บทลำผีฟ้า หรือบทร้องสรภัญญะ เป็นเครื่องมือสำคัญ

๔.๕ การศึกษาคำประพันธ์และท่วงทำนองลีลาภาษา เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับการศึกษาคำประพันธ์และท่วงทำนองลีลาภาษามีผู้ศึกษาไว้จำนวนหนึ่ง เช่น สหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย (๒๕๑๕) กล่าวถึงท่วงทำนองหมอลำกลอนในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติหมอลำหมอแคน ว่าเป็นหมอลำที่ลำโดยใช้ลีลาและจังหวะสั้น ๆ ว่าเป็นท่อน ๆ ปัจจุบันมีทำนองและจังหวะต่าง ๆ เช่น ทำนองอุบล ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด ภูเขียว มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น พุทไธสง ฯลฯ และยังได้กล่าวถึงพัฒนาการของลำกลอนว่า พัฒนามาจากหมอลำเว้า (นักพูด) ซึ่งส่วนมากจะถูกเชิญมาพูดในงานเฮือนดี (งานศพ) และในการพูดมีคนเป่าแคนประกอบ ส่วนสวัสดิ์ จันทหาร (๒๕๒๔) ได้ศึกษา เพลงพื้นบ้านลำทางยาว ผลจากการศึกษาพบว่า กลอนลำทางยาวเป็นสุดยอดของหมอลำ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากกว่า ลำทางยาว ลำดองโขงและลำอ่านหนังสือมีความหมายต่างกันแต่เป็นกลอนลำทางยาวเหมือนกัน ลำทางยาวมีลักษณะเฉพาะ คือ แคนจะใช้สายใหญ่หรือสายเล็ก เสียงและทำนองจะมีการเอื้อนเสียงให้สูงเป็นพื้น มีทำนองช้า อ่อนโยน เวลาและโอกาสในการลำนั้นจะใช้เวลาไม่มาก เนื้อหาของกลอนลำแบ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการสั่งการรำพึงรำพัน บทสั่งสอนแนะนำ ตักเตือน ขอร้อง เชิญชวน นิทาน คติเตือนใจ และการกล่าวขอบคุณ

สำหรับ สุวคนธ์ สมวัชรจิต (๒๕๓๒) ได้ศึกษา เพลงร้องสรภัญญ์ ซึ่งเป็น เพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่งของชาวอีสาน พบว่าด้านรูปแบบคำประพันธ์ มีลักษณะที่ได้พัฒนามาแล้ว เป็นแบบแผนที่ลงตัว ซึ่งจะเห็นได้ว่านิยมนำเอาฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ประเภทกาพย์ อันได้แก่ กาพย์ยานี ๑๑ และกาพย์ฉบัง ๑๖ ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่นิยมใช้แต่งบทสวดมาใช้แต่งร้องเพลงสร ภัญญ์ อาจมีการดัดแปลงรูปแบบคำประพันธ์ดังกล่าวในบางวรรคและไม่เคร่งครัดในเรื่องของสัมผัส พรรณา ความรู้สึกตามลักษณะของพรรณนาโวหาร นอกจากนี้ สังกม ภูมิพันธ์ (๒๕๓๖) ยังได้ กล่าวถึงหมอลำไว้ในหนังสือ **สื่อพื้นบ้านในการสื่อสารของชาวบ้าน** ว่าหมอลำ หมายถึง การขับร้อง แบบพื้นบ้านอีสานอันถือว่าเป็นสื่อที่นำความสุข ความรู้ แนวความคิด มาสู่คนฟัง การแสดงหมอลำมีลักษณะเด่น คือใช้นั้นทลักษณ์ประเภทกาพย์และร่าย ใช้ภาษาอีสาน เรื่องที่แสดงเป็น วรรณกรรมอีสาน ใช้แคนเป็นดนตรีหลัก ทำนองดนตรีเรียกว่า “ลาย” การวาดคำหรือการขับร้องได้ จากเรื่องที่ตั้งขึ้นไม่ค่อยด้นกลอนสด ใช้บทร้องมากกว่าเจรจา แล้วอธิบายลำพื้น ลำส่อง และลำผีฟ้า และยกตัวอย่างกลอนลำประกอบ ส่วนบัวผัน สุพรรณยศ (๒๕๓๕) ได้ศึกษา **เพลงอีแซวของ จังหวัดสุพรรณบุรี** พบว่าเพลงอีแซวจะมีจังหวะเร็วกระชั้น มีคำประพันธ์เป็นกลอนห้าเดียว นิยมเล่น สัมผัสแพรวพราวเป็นพิเศษ เนื้อหาเพลงอีแซวมีความหลากหลายโดยเลือกสรรบทเพลงสำหรับร้องที่ เหมาะสมกับบริบทของการแสดงและกลวิธีในการแสดงออกให้น่าสนใจ โดยใช้ น้ำเสียงและท่าทาง ประกอบ มุกตลก ลีลา จังหวะดนตรี และการใช้จิตวิทยาในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ฟัง การสร้างสรรค์ ด้านภาษาพบว่ามีการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร และความหมายแฝง การใช้ภาษาที่เด่นเป็นพิเศษคือการ เล่นสัมผัสอักษร การใช้คำสั้งวาสนิดอ้อม

นอกจากผลงานข้างต้นแล้ว กฤษฎา ศรีธรรมมา (๒๕๓๔) ยังได้ศึกษาวิจัยเรื่อง **การวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรม ของหมอลำในทศวรรษ (พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๑)** พบว่า รูปแบบของวรรณกรรมเพลงหมอลำ มีลำทำนองลำเดี่ยว ลำเพลิน ลำแพน และลำเดิน มีทำนองเพลง พื้นบ้านอีสาน กำหนดเป็น ๒ จังหวะ และ ๓ จังหวะผสมตามลำดับ ในเรื่องของจำนวนวรรคมี ๔-๑๔ พยางค์ ในแต่ละบท พยางค์ท้ายจะส่งสัมผัสไปยังพยางค์ใดก็ได้ในวรรคต่อไป ทำนองเพลงหมอลำ แต่งด้วยภาษาอีสานสลับกับภาษากลาง ศิลปะการใช้ถ้อยคำโวหาร ใช้คำง่าย คำย่อ คำสุภาพ คำ ภาษาถิ่น คำต่างประเทศ คำสะแลง คำสร้างขึ้นใหม่ คำแสดงถึงอารมณ์ คำซ้ำ คำซ้อน แทรก โวหาร ส่วนเนื้อหาพูดถึงความรักระหว่างหนุ่มสาว เครือญาติ การศึกษา ความไม่เท่าเทียมกัน ปัญหาการว่างงาน ความไม่เป็นธรรมในสังคม และค่านิยมด้านอื่น ๆ ส่วนพรรณราย คำโสกา (๒๕๔๑) ได้ศึกษา **เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัดสุรินทร์** ผลการศึกษาพบว่า เพลงประกอบการแสดงแต่เดิมนั้นมีจุดประสงค์ในการบรรเลงเพื่อความสนุกสนานร่าเริงของชาวบ้าน เป็นทำนองสั้น ๆ ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว ต่อมา มีการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นรูปแบบมากขึ้น

โดยได้รับการอนุรักษ์ส่งเสริมจากหน่วยงานราชการ ให้ผู้อำนวยการงานทางดนตรีกันตรึม นำเอาบทเพลงเก่าแก่ มีความไพเราะอ่อนหวาน สนุกสนานและได้รับความนิยมในชุมชนเป็นเวลานานนำมาใช้บรรเลงประกอบการแสดงกันตรึมและเพลงประกอบการแสดงในงานต่าง ๆ ทั่วไป ทั้งงานมงคลและอวมงคล แต่เดิมเครื่องแต่งกายนักดนตรี ผู้รำ นักแสดง ไม่ได้คำนึงมากนัก แต่งกายตามสบาย ตามสมัยนิยม ต่อมา มีการปรับปรุงการแต่งกายตามประเพณีนิยม สวยงามมากยิ่งขึ้น รูปแบบโครงสร้างฉันทลักษณ์ของบทเพลงจะเป็นทำนองที่ซ้ำ ๆ กลับไปกลับมาทำให้ฟังง่าย เข้าใจง่าย บทเพลงแต่ละบทเพลงจะมีทำนองสั้น ๆ ไม่สลับซับซ้อน จังหวะทำนอง มีความไพเราะง่ายต่อการจดจำ มีสำเนียงนุ่มนวล การบรรเลงแพรวพราวเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวอีสานได้

สำหรับ ดวงเดือน สดแสงจันทร์ (๒๕๔๑) ได้ศึกษา เพลงพื้นบ้านของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์ ผลการศึกษาพบว่า ขวัญจิต ศรีประจันต์ สามารถร้องกลอนสดได้เป็นอย่างดี มีการพิถีพิถันในการเลือกใช้คำ และได้้นำเพลงอีสานมาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ รับผิดชอบอยู่ตลอดเวลาจนได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย เพลงพวงมาลัยเป็นเพลงพื้นบ้านที่มีจังหวะเร็วและต้องใส่ลีลาในการร้องมาก เพลงเรือจะร้องยากกว่าเพลงอื่น ๆ เพลงท่อยฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะร้องทำนองต่างกัน ขวัญจิต ศรีประจันต์ มีน้ำเสียงที่ไพเราะ มีศิลปะในการใช้มุกตลก ไม่หยาบคาย แสดงถึงความมีลีลาชั้นเชิงในการเล่น เพลงพื้นบ้านมีองค์ประกอบทำนองเพลงคล้ายคลึงกับดนตรีไทย ทำนองเพลงพื้นบ้านแต่ละเพลงจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ในการร้องเพลงพื้นบ้านนั้นผู้ร้องต้องยึดทำนองหลักของเพลงนั้น ๆ

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาคำประพันธ์และท่วงทำนองลีลาภาษาในเพลงพื้นบ้านทำให้มองเห็นกลวิธีในการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ในเพลงพื้นบ้านอันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษากลวิธีในการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ในคำขับของชาวไทยต่อไป

๔.๖ การศึกษากลยุทธ์การปรับตัวและพัฒนาการของเพลงพื้นบ้าน เอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับการศึกษากลยุทธ์การปรับตัวและพัฒนาการของเพลงพื้นบ้านมีผู้ศึกษาไว้ในระดับหนึ่ง เช่น ปัทมา บุญอินทร์ (๒๕๓๖) ได้ศึกษา การปรับตัวของเพลงพื้นบ้าน : ศึกษากรณีเพลงโคราช จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า เพลงโคราชเป็นเพลงที่เล่นในงานบุญของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีผ่านภาวะของชีวิตได้แก่ งานบวช งานศพ งานโกนจุก งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า เป็นต้น ต่อมา มีการร้องแก้บนยาโมเพลงโคราชจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองได้รับอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา เป็นการการค้าเชิงพาณิชย์ ถ้าเป็นเพลงโคราชที่ใช้แสดงเพื่อความสนุกก็ได้มีการปรับปรุงให้ทันสมัยทั้งดนตรีและรูปแบบการแสดงมีเพลงลูกทุ่งเข้ามาประกอบจังหวะของเพลงโคราช ทำให้เกิดความเร้าใจมากยิ่งขึ้น

ส่วนเพลงโคราชแก่นก็จะมีการร้องที่ไม่ต้องมีขั้นตอนมาก เป็นการร้องตามบทที่ท่องมา ไม่มีการ
 ด้นหรือแสดงความสามารถแต่ประการใด ส่วนบุญเลิศ ราโชติ (๒๕๓๖) กล่าวถึงเพลงพื้นบ้าน
 อีสานไว้ใน **ประเพณีประจำถิ่น** ว่าเพลงที่ได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง
 ของคนทั่วไป คือ หมอลำ อันเป็นการขับร้องประกอบดนตรี คือ แคน ปัจจุบันหมอลำได้
 วัฒนาการการเล่นและวิธีการขับร้องออกเป็นหลายประเภท เช่น ลำกลอน ลำโจทย์-แก้ ลำเกี่ยว
 ลำชิงชู้ ลำพีน ลำคู่ ลำหมู ลำเพลิน ลำเดี่ยว ลำผีฟ้า

นอกจากผลงานการศึกษาข้างต้นแล้ว นันทระวี ชันผง (๒๕๓๗) ยังได้
 ศึกษาลำซิ่งและพบว่า เป็นหมอลำที่ปรับเปลี่ยนมาจากลำกลอนและจากทำนองขอนแก่น โดยการ
 นำเอากลองซุดพิด แคน กีตาร์ เบส มาบรรเลงประกอบ และได้นำเอาเพลงสมัยนิยม ทำนองที่เร้าใจ
 มาประกอบการแสดง ลำซิ่งประกอบด้วยภาษาดนตรี และศิลปะการแสดง ด้านภาษาประกอบด้วย
 กลอนลำ เพลง คำเจรจา ศิลปะการแสดงประกอบด้วยการแต่งกาย รูปแบบการแสดง เทคนิคการ
 นำเสนอ และความเหมาะสมกับวัฒนธรรม องค์ประกอบเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปกับสังคม เพื่อสนอง
 ความต้องการของสังคมใน ทำนองเดียวกันสนอง คลังพระศรี (๒๕๔๑) ก็ได้ทำการศึกษา
กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำในภาคอีสาน (หมอลำซิ่ง) พบว่า หมอลำมี
 ประวัติและพัฒนาการ ๓ ทางเลือก คือ พัฒนามาจากลัทธิบูชาแถนหรือผีฟ้า ประเพณีความเชื่อใน
 พระพุทธศาสนา และประเพณีเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาว หมอลำซิ่งพัฒนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕
 โดยแนวคิดของหมอลำสุนทร ชัยรุ่งเรืองและหมอลำราตรี ศรีวิไล ที่ได้้นำเอาเครื่องดนตรีตะวันตก
 ประเภทวงสตริงมาบรรเลงและนำหางเครื่องมาตั้งประกอบการแสดงหมอลำกลอน ทำนองขอนแก่น
 การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำมีปัจจัยหลายด้าน โดยเฉพาะด้านความเชื่อและ
 การเมืองการปกครอง ปัญหาและแนวโน้มของหมอลำซิ่ง ได้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มผู้ฟัง
 คือกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มผู้เฒ่า คาดการณ์ว่าในอนาคตอาจไม่หลงเหลือร่องรอยของหมอลำกลอนตาม
 แบบฉบับเดิม

จากการศึกษาการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ
 การศึกษากลยุทธ์ การปรับตัวและพัฒนาการของเพลงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นพลวัตของเพลงพื้นบ้านเพื่อปรับตัวให้
 สามารถต่อสู้แย่งชิงพื้นที่และการอยู่รอดของเพลงพื้นบ้านในยุคปัจจุบัน การศึกษาดังกล่าวจะทำให้
 มองเห็นพัฒนาการและกลยุทธ์การปรับตัวให้อยู่ได้ในสังคมของเพลงพื้นบ้านอันจะเป็นประโยชน์และ
 เป็นแนวทางและมุมมองในการศึกษาคำขับของชาวไทยใน สปป.ลาว ต่อไป

บทที่ ๒

พื้นที่และชาติพันธุ์ศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องวรรณกรรมคำขับของไทยคำใน สปป. ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรมนั้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงภูมิหลังของพื้นที่ศึกษาและชาติพันธุ์ไทดำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นหรือเป็นพื้นฐานความรู้ที่สำคัญยิ่ง อันจะนำความคิดก้าวไปสู่การวิเคราะห์ในระดับลึกต่อไป ดังนั้นในบทนี้จึงได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทดำในแง่มุมต่าง ๆ โดยจะกล่าวถึง ทีละประเด็นตามลำดับ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

ความรู้เกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นชนชาติที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานในเขตสุวรรณภูมินี้ ดังนั้นรายละเอียดที่น่าสนใจจึงมีหลายแง่มุม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงภูมิหลังและเข้าใจสภาพปัจจุบันที่มีความชัดเจน ดังนั้นจึงจะขอกกล่าวถึงหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้ คือ กำเนิดชาตินลาว ราชอาณาจักรล้านช้าง ประเทศลาวแบ่งออกเป็น ๓ ราชอาณาจักรสมัยอยู่ภายใต้การปกครองและการต่อสู้เพื่อเอกราช และ สปป. ลาวในสมัยปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

๑. กำเนิดชาตินลาว

การกำเนิดชาตินลาวนั้นเป็นภูมิหลังที่น่าสนใจเพราะไม่มีหลักฐานที่บ่งบอกไว้ที่ชัดเจนแต่ต้องหาข้อมูลหลักฐานมาสนับสนุนข้อสันนิษฐานจึงจะเป็นข้อสรุปที่น่าเชื่อถือได้มากที่สุด การกำเนิดชาตินั้นต้องมีคนซึ่งผู้มาก่อนตั้งจึงจะเกิดเป็นชาติได้ ดังนั้นในประเด็นนี้จะได้กล่าวถึงที่มาของคนลาว ที่มาของคำว่า “ลาว” และความหมายของคำว่า “ลาว” ดังนี้

๑.๑ ที่มาของคนลาว คนลาวมีที่มาอย่างไรคนลาวอยู่ที่นี้มาก่อนหรืออพยพมาจากที่ใดนั้นเป็นข้อสันนิษฐานที่นักประวัติศาสตร์หลายท่านได้คิดเขียนขึ้น ล้วนแต่มีความแตกต่างและหลากหลายตามแนวคิดหรือข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้าซึ่งเป็นธรรมดาของการเขียนประวัติศาสตร์ เพราะการเขียนในบางครั้งก็อยู่ในต่างยุคต่างสมัยต่างมุมมองต่างบริบททั้งบริบทด้านการเมือง การศึกษา และอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามมุมมองทุกทรรศนะล้วนแต่มีความสำคัญไม่ควรมองข้าม แต่ควรนำมาเป็นข้อมูลในการศึกษาวเคราะห์ต่อไป สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับที่มาของคนลาวนั้นก็มีหลายท่านได้ศึกษาค้นคว้าเอาไว้ อย่างเช่น มหาสิลา วีระวงส์ (๒๕๓๕ : ๑๐) นั้นคิดว่า การที่จะบอกว่าคนชาติลาวมี

กำเนิดขึ้นมาในโลกเมื่อใด เกิดอยู่ที่ใด และเหตุใดจึงเรียกว่า “ลาว” คำถามเหล่านี้ยังไม่มีท่านผู้ใด หรือหนังสือเล่มใดอธิบายไว้แจ่มแจ้ง และทั้งไม่มีหลักฐานอันใดยืนยันให้แน่นอนได้ เห็นมีกล่าวไว้ในหนังสือบางผูก เช่น ในหนังสือนิทานขุนบรมก็เป็นแต่เพียงนิยาย หรือความคิดเห็นของอาจารย์แต่งไว้เท่านั้น ส่วนที่มาของคนลาวตามแนวคิดของ ทรงคุณ จันทจร (๒๕๕๑ : ๓) นั้นท่านกล่าวว่าในการกำเนิด ของมนุษย์นั้น ลาว คือประเทศหนึ่งที่มีมนุษย์โบราณอาศัยอยู่ ตามหลักฐานที่ค้นพบของนักวิจัยชาวฝรั่งเศสชื่อ E. Saurin ทำให้ทราบว่าในดินแดนประเทศลาวนี้นับจากปัจจุบันไปประมาณระหว่าง ๔๐๐,๐๐๐ - ๕๐๐,๐๐๐ ปีก่อน ได้มีคนโบราณอาศัยอยู่แล้ว โดยปรากฏร่องรอยจากวัตถุคือ เครื่องมือหินแตก หินขัดหรือหินลับ กระดุกสัตว์ที่ใช้เป็นอาหารต่าง ๆ ได้ถูกนักวิชาการด้านโบราณวิทยาค้น พบที่ถ้ำฮางถ้ำผาเลยในแขวงหัวพัน โครงกระดูกพร้อมเครื่องมือที่ทำด้วยหินเหล่านี้ ได้ชี้ให้เห็นว่ามีคนโบราณอาศัยอยู่ในแผ่นดินลาวนี้แล้วจนมาถึงช่วงยุคสมัยใหม่ การอยู่อาศัยของผู้คน ได้ขยายเขตแดนออกไป จากแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ บุญมี เทปสีเมือง (๒๕๕๓ : ๓๐) ซึ่งกล่าวว่า นักวิจัยฝรั่งเศสชื่อ เอ โขแรง (E. Saurin) ได้ค้นพบฟัน และชิ้นส่วนเศษเหลือของมนุษย์โบราณ เครื่องมือที่ทำจากหินที่ถ้ำภูเลย และภาพเขียนบนหน้าผาตามสายน้ำต่าง ๆ ที่มีต้นกำเนิดใกล้กับสายภูเลย แขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีอายุประมาณ ๔-๕ แสนปี

นอกจากนั้น บุญมี เทปสีเมือง ยังกล่าวถึงที่มาของคนลาวอีกว่า บรรพบุรุษลาวที่สืบเชื้อสายมาจากมนุษย์ที่อาศัยอยู่สายภูเลย ได้แผ่ขยายเผ่าพันธุ์ไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ในเขตอ่างแม่น้ำของตอนใต้ หรือลุ่มน้ำโขงตอนใต้และเขตลุ่มน้ำโขงตอนเหนือ พวกที่เคลื่อนย้ายมาทางทิศใต้ตามสายน้ำต่าง ๆ เช่น แม่น้ำคาน แม่น้ำแซง (ต้นแม่น้ำเซียง) แม่น้ำอู สายน้ำเหล่านี้มีต้นกำเนิดมาจากสายภูเลยและไหลลงสู่แม่น้ำโขง ซึ่งแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทางเคลื่อนย้ายชนชาติลาวไปสู่พื้นที่ราบสูงโคราช เขตลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างและเขตทุ่งเพียงราบต่ำ (ที่ราบต่ำในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา) ส่วนทางทิศเหนือ นั้น บรรพบุรุษของชาติลาวได้เคลื่อนย้ายไปตามสายแม่น้ำโขงและสายน้ำสาขาต่าง ๆ รวมทั้งสายน้ำขาว น้ำดำ น้ำแดง บรรพบุรุษของชาติลาวได้เคลื่อนย้ายขึ้นไปทางทิศเหนือและเขตหนองแส ในเขตมณฑลยูนนานขึ้นไปถึงเขตเสฉวนทางตะวันออก เคลื่อนย้ายไปจนถึงมณฑลกว๋างสีและกว๋างตุ้ง ซึ่งเป็นดินแดนของจีนในปัจจุบัน กล่าวโดยรวมแล้วบรรพบุรุษของลาวนั้นได้สืบเชื้อสายมาจากมนุษย์โบราณ ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่เขตภูเลยในยุคหินกลางแล้วแยกออกเป็นสองพวกตามทิศทางการเคลื่อนย้ายและการตั้งถิ่นฐานคือ พวกแรกไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้และบริเวณใกล้เคียง พวกที่สอง เดินทางขึ้นไปทางทิศเหนือสู่เขตลุ่มแม่น้ำโขงตอนเหนือแล้วตั้งถิ่นฐานที่นั่น รวมทั้งเขตหนองแสในมณฑลยูนนานไปจนถึงเขตเสฉวนตะวันออกมณฑลกว๋างสีและกว๋างตุ้ง

ในอีกทฤษฎีหนึ่งของมหาสิลา วีระวงศ์ (๒๕๔๐ : ๑๑) กล่าวถึงการกำเนิดชาตินี้ว่า นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ได้ลงความเห็นว่าเป็นพื้นพิภพนี้ มีมนุษย์เกิดขึ้นเป็นเวลาประมาณแสนปีเศษมาแล้ว และสันนิษฐานว่า ดินแดนอันเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ดั้งเดิมนั้น อยู่ที่ใจกลางชมพูทวีป แถบภูเขาอัลไต อันเป็นดินแดนภาคใต้ของมองโกเลียเดี๋ยวนี้ มนุษย์ที่เกิดจากใจกลางชมพูทวีปนี้ มีหลายเผ่าพันธุ์ แต่พวกใหญ่ ๆ ที่ตั้งหลักฐานทำมาหากินอยู่ในแถบเอเชียมี ๔ พวก คือ

๑. พวกจีน หาเลี้ยงชีพด้วยการเลี้ยงสัตว์ อยู่แถบบริเวณทะเลสาบแคสเปียน ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

๒. พวกตาด อาศัยอยู่ในแถบทะเลทราย หากินด้วยการปล้นสะดม ใช้ม้าเป็นพาหนะ

๓. พวกชนงู อาศัยอยู่ในดินแดนอันเป็นประเทศเกาหลี ตลอดจนถึงมองโกล หากินด้วยการปล้นสะดมเช่นเดียวกัน

๔. พวกอัยลาว ตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนระหว่างแม่น้ำฮวงโห กับแม่น้ำยั้งจื่อ (แยงซีเกียง) อันเป็นอาณาจักรของจีนเดี๋ยวนี้ พวกอัยลาวทำมาหากินด้วยการกลีกรรรมชนชาติลาวได้มาตั้งหลักฐานอยู่ในแถบแม่น้ำฮวงโหนี้ ตั้งแต่ระหว่างก่อนพุทธศักราชประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว

ส่วนอุค้ำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๑) กล่าวถึงที่มาของคนลาวไว้ในประวัติศาสตร์ลาวของกระทรวงศึกษาและกีฬา สปป. ลาว ไว้ว่า ชาตินี้เป็นชาติที่เก่าแก่มาแต่โบราณแล้วมีอายุ ๕,๐๐๐ ปีเศษ เดิมอาศัยอยู่บริเวณเทือกเขาอัลไตอยู่ในเขตประเทศมองโกเลียตอนเหนือของทวีปเอเชีย แล้วเคลื่อนย้ายมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำฮวงโหหรือแม่น้ำเหลือง แม่น้ำแยงซีเกียง หรือบริเวณที่เป็นประเทศจีนในปัจจุบันนี้ เมื่อก่อนพระพุทธศาสนาประมาณ ๒,๘๐๐ ปีเศษ ลาวได้แยกกันอยู่เป็นเมืองใหญ่ ๆ ๓ เมืองหรือ ๓ แคว้น คือ แคว้นนครลุง แคว้นนครปา แคว้นนครเงี้ยว แคว้นนครลุง อยู่ต้นแม่น้ำฮวงโห แคว้นนครปา อยู่ต้นนครลุงลงมา แคว้นนครเงี้ยวอยู่บริเวณตอนกลางแม่น้ำแยงซีเกียง ชาตินี้เป็นชาติที่รักความสงบ มีการทำมาหากินรู้จักเพาะปลูกเป็นอาชีพประจำชาติ เป็นคนมีความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเจริญรุ่งเรือง มีวัฒนธรรมสูง มีระเบียบการปกครอง มีภาษาพูดเป็นของตนเอง ในระยะนี้ประเทศจีนยังเป็นพวกเลี้ยงสัตว์อยู่ ต้องอพยพร่อนไปหาที่มีหญ้า อุดมสมบูรณ์ตามแถบทะเลสาบแคสเปียน ต่อมาก่อนพุทธกาล ๒๐๐ ปี ชาวจีนได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำฮวงโหมาพบชาวลาวซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงได้เข้ามาพึ่งพาอาศัยและในที่สุดด้วยความขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากินในช่วงระยะเวลาไม่นาน ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ของคนลาว

ก็ถูกแย่งด้วยวิธี “รุกเจียบ” คือ แคว้นนครลุง แคว้นนครปา ส่วนแคว้น นครเงี้ยว เมื่อจีนมีความเจริญขึ้นมีกำลังเข้มแข็งก็ใช้อาวุธในการแย่งชิง รวมระยะเวลาที่ตั้งอาณาจักรลาวในสมัยแคว้นนครลุง แคว้นนครปา แคว้นนครเงี้ยว ประมาณ ๓,๐๐๐ ปี หลังจากนั้นพวกลาวจึงได้ถอยร่นลงมาทางใต้มาตั้งเมืองใหม่เรียกว่า อาณาจักรแดน หรืออ้ายลาว ที่เมืองเพงายและนิยมเรียกตัวเองว่า “ไท้” เมื่อคณะทูตจากจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่นจะเดินทางไปประเทศอินเดียเพื่อสืบพระศาสนาต้องผ่านมาที่อาณาจักรแดนหรืออ้ายลาว แต่เจ้าเมืองแดนหรืออ้ายลาวไม่อนุญาตเพราะเกรงจะเป็นพวกมาสอดแนมสืบเอาเหตุการณ์บ้านเมืองลาวจึงกลายเป็นชนวนให้จีนยกกองทัพมาตี ได้ต่อสู้กันเป็นเวลา ๓ ปีในที่สุดลาวสู้ไม่ได้จึงเสียดินแดนให้แก่จีน รวมระยะเวลาในการตั้งอาณาจักรแดนหรืออ้ายลาว ประมาณ ๖๐ ปีอยู่ได้การปกครองของจีน ๑๐๐ ปี ต่อมาจีนเกิดความวุ่นวายลาวจึงได้ประกาศตัวเป็นอิสระปกครองตนเองอยู่ได้ ๒๐๐ ปีจีนได้แผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่อณาจักรอ้ายลาว เมื่อลาวรับศาสนาพุทธแล้วจีนจึงถือว่าลาวอยู่ภายใต้การปกครองของจีนจึงส่งขุนนางมาปกครองแต่ลาวไม่ยอมจึงเกิดการต่อสู้ ลาวสู้ไม่ได้จึงแตกหนีมาทางใต้ส่วนที่ไม่หนีก็ถูกกลืนโดยชาวจีนกลายเป็นชาวจีนไปในที่สุด

หลังจากนั้นอุค้ำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๔) กล่าวว่า คนลาวหรือไท้ที่อพยพลงมาทางใต้ก็ได้มาตั้งอาณาจักรใหม่ ในช่วงขณะที่ยังเกิดความวุ่นวายแตกแยกและแบ่งออกเป็นสามก๊กซึ่งเป็นเหตุให้จีนอ่อนกำลังลงทำให้พวกไท้ที่อพยพหนีลง ได้มีโอกาสสร้างเมืองใหม่ที่นครหนองแส มีการตั้งบ้านเมืองโดยแยกออกเป็นเมืองต่าง ๆ ที่มีอิสระแก่กัน ๖ เมือง เรียกว่า “อาณาจักรอิสระหกนคร” ได้แก่ เมืองหนองไขว้เจ้า ชีหลงเจ้า ยิดซิกเจ้า เถ้ายิมเจ้า หลงกุ่มเจ้า หนงเสเจ้า โดยมีเมืองหนองแสเป็นเมืองเข้มแข็งที่สุด จึงตั้งราชธานีที่เมืองหนองแส หรือตาลีฟู และเรียกว่า อาณาจักรหนองแส จีนเรียกว่า “น่านเจ้า” หรือ “นันทเจ้า” หมายความว่า เจ้าทางทิศใต้ สมัยนี้ลาวนิยมเรียกตนเองว่า “ไท้” มากที่สุดเพราะได้เสียดินแดนให้แก่จีนถึง ๒ ครั้งแล้ว เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวเองเป็นพวกใดจึงได้เรียกชื่อรวมหรือชื่อกลาง (Common noun) และเป็นเครื่องหมายแสดงให้พวกอื่นรู้ว่าตนเป็นพวกที่มาจากเมืองแดนหรือมาจากลาว อีกทั้งยังนิยมเอาคำว่า “ไท้” มาตั้งชื่อบ้านเมือง เช่น เมืองไท้หลี่ ไท้หั่วอ อาณาจักรหนองแสสมัยที่ขุนบรมปกครองนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมาก พระองค์มีสายพระเนตรมองเห็นการณ์ไกลทรงเป็นปราชญ์ทางการเมืองและการปกครองได้ส่งโอรส ๗ องค์ไปครองเมืองต่าง ๆ ได้แก่

องค์ที่ ๑ ชื่ออ้ายลาว หรือขุนล่อ ให้ไปสร้างเมืองนครขวา ต่อมาตั้งชื่อเป็นเมืองเชียงทอง และคือหลวงพระบางในปัจจุบัน

องค์ที่ ๒ ชื่อยิลาถาน ให้ไปสร้างเมืองสิบสองปันทาในปัจจุบัน

องค์ที่ ๓ ชื่อสามจูงสง ให้ไปสร้างเมืองปะกัน หรือ ปะคั้น ได้แก่ เมือง

หัวพันห้าทั้งหก

องค์ที่ ๔ ชื่อโสฬง ให้ไปสร้างเมืองทางล้านนา ซึ่งต่อมาเป็นอาณาจักร
ล้านนา

องค์ที่ ๕ ชื่อจ้าวอิน ให้ไปสร้างเมืองอโยธยา ซึ่งต่อมากลายเป็นอาณาจักร
สยาม อันได้แก่ประเทศไทยในปัจจุบันนี้

องค์ที่ ๖ ชื่อลกกม ให้ไปสร้างเมืองมอญหงสา ซึ่งต่อมากลายเป็น
อาณาจักรไทใหญ่ ปัจจุบันนี้รวมกับพม่าเรียกว่า “รัฐฉาน” หรือ “ไทใหญ่”

องค์ที่ ๗ ชื่อเจ็ดเจือง ให้ไปสร้างเมืองพวน คือเมืองที่อยู่ราบสูงตานิน
อาณาจักรหนองแสเจริญรุ่งเรืองมีกษัตริย์เชื้อลาวแท้เป็นผู้ปกครองมาถึง
พ.ศ. ๑๕๐๐ มีการขยายอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลเคยรบชนะจีนหลายครั้งจึงได้มีสัมพันธไมตรีกับ
จีน กษัตริย์จีนได้มอบธิดาให้มาเป็นมเหสีของกษัตริย์อาณาจักรหนองแสจึงทำให้มีกษัตริย์เลือดผสม
ทำให้เลือดของลาวชาวหนองแสได้จางกลายเป็นจีนไปเรื่อย ๆ พ.ศ. ๑๘๒๐ กุบไลข่าน กษัตริย์จีน
ได้ยกกองทัพมารุกรานอาณาจักรหนองแสได้ชัยชนะ อาณาจักรหนองแสจึงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีน
และได้กลายเป็นอาณาจักรของจีนมาจนถึงปัจจุบันประชาชนบางส่วนก็อพยพไปอยู่ในถิ่นไท่เมือง
อื่น ๆ บางส่วนก็อยู่ที่เดิมและถูกชาวจีนกลืนไปในที่สุดก็กลายเป็นชาวจีน สำหรับผู้ที่อพยพไปเมือง
ชวา หรือหลวงพระบางล้านช้างเดิมเรียกตัวเองว่า “ไท้” ปัจจุบันมีนามเรียกขานว่า “ลาว” เพราะไท้
พวกนี้เอานามเก่าแก่เมื่อสมัยอยู่แดนจีนมาเรียก อีกประการหนึ่งเพื่อให้เข้ากับพวกละว้าเจ้าของถิ่น
เดิมจึงได้เรียกว่า “ลาว”

สำหรับมาร์ติน สจ๊วต – ฟอกซ์ (๒๕๕๓ : ๗) ได้กล่าวถึง ตำนานที่
ก่อกำเนิดคนลาวที่รู้จักกันในชื่อนิทานขุนบรม จุดเริ่มต้นของนิทานที่เล่าสืบทอดต่อกันมาเกี่ยวกับชน
ชาติไทยคือ ขุนลอ ลูกชายคนโตของขุนบรม ซึ่งขุนบรมนี้ถือเป็นบรรพบุรุษคนแรกของคนไทยทั้ง
มวล ในตำนานกล่าวว่า ขุนบรมถูกส่งมาโดยแถนซึ่งเป็นเจ้าแห่งสวรรค์หรือผีฟ้าเพื่อให้ลงมา
ปกครองโลกมนุษย์ โดยกล่าวถึงมนุษย์ในโลกถูกคุกคามด้วยเถาไม้เลื้อยขนาดใหญ่ มีตายายคู่หนึ่ง
อาสาตัดเถาไม้เลื้อยใหญ่นั้น แต่แล้วก็ถูกเถาไม้นั้นล้มทับทำให้ตายายเสียชีวิต เถาไม้ใหญ่มีลูกน้ำเต้า
ขนาดใหญ่สองสามลูก มีเสียงร้องไคร้ยินมาจากข้างใน ผู้คนจึงเอาสิ่วเผาไฟเจาะเป็นรูลงไป
จากรูใหม่ที่เกิดจากสิ่วเผาไฟมีพวกข่าไหลออกมา (หรือ ข่า ซึ่งเป็นคำแสดงนัยคุณเคลนหมายถึงชน
กลุ่มน้อยในตระกูลภาษาออสโตร-เอเชียติก ซึ่งปัจจุบันรวมเรียกว่า พวกลาวเทิง คือพวกลาวที่อาศัย
อยู่บริเวณที่ลาดเชิงเขา) อีกรูหนึ่งเกิดจากการเอามีดเจาะ มีพวกไทและอื่น ๆ ไหลออกมาเป็นลำดับ
บุคคลเหล่านี้มีขุนบรมเป็นผู้ปกครอง ในระหว่างเวลานั้นขุนบรมได้ส่งบุตรชายทั้ง ๗ คนออกไป
สร้างอาณาจักรใหม่เจ็ดแห่ง ตั้งแต่พม่า (รัฐฉาน) ไปจนถึงเวียดนาม (ไทภูเขา) และจากทางใต้ของ
จีนไปจนถึงลาว รวมทั้งหลวงพระบางและเชียงของ

ส่วน บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๖) กล่าวถึงที่มาของคนลาวโดยอ้างถึงนิทานปรัมปราที่ชาวลาวเล่าว่า คนทั้งหลายออกมาจากน้ำเต้าซึ่งปลูกลงเชิงเอาเหล็กซีแดงเจาะด้านหนึ่งและอีกด้านหนึ่ง ใช้ส่วเจาะ พวกที่ออกมาทางที่เอาเหล็กซีแดงเจาะจะมีผิวสีดำเพราะมีเขม่าไฟจากเหล็กซีแดง ซึ่งได้แก่ พวกข้าพวกข้อยเป็นข้าทาสของพวกไทยพวกลาว ส่วนพวกที่ออกมาทางที่ใช้ส่วเจาะจะมีผิวขาวได้แก่ ไทยลาว ฉวน นอกจากนี้ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ยังได้กล่าวถึงเรื่องเล่าในประวัติเมืองแกลง (สิบสองจุไทย) ว่า เทพบุตรกับเทพธิดา ๕ คู่ลงมากำเนิดเป็นมนุษย์โดยอาศัยอยู่ในน้ำเต้า ลอยลงมาบนยอดภูเขาทุ่งนาเตา ห่างจากเมืองแกลงเป็นระยะทางเดินเท้า ๑ วัน ทั้ง ๕ คู่ลงมาจากภูเขามาพบหนองน้ำสกน้ำสาย คู่แรกผ่านไปไม่ยอมอาบน้ำ ผิวจึงคล้ำกลายเป็นต้นตระกูลพวกข้าอีก ๔ คู่อาบน้ำผิวพรรณจึงผ่องใสกลายเป็นต้นตระกูลชาวไทย ชาวลาว ชาวฮ่อ (จีนยูนนาน) กับฉวน

จากการศึกษาของผู้รู้ข้างต้นจะเห็นว่ากรกล่าวถึงที่มาของคนลาวมีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างกันซึ่งเป็นธรรมชาติของการเขียนประวัติศาสตร์ซึ่ง สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๕ : ๔๖) ได้กล่าวถึงการเขียนประวัติศาสตร์ไว้ว่า “ถ้าใครคนไหนชอบเชื่อว่าประวัติศาสตร์ต้องเป็นเช่นนั้นอย่างนี้ ใครคนนั้นต้องเขียนประวัติศาสตร์ขึ้นมาให้ถูกใจตนเอง แต่อย่าพยายามหาข้อยุติให้ทุกคนต้องเขียนประวัติศาสตร์ให้เหมือนกันหมดมันน่าเบื่อ” ดังนั้นผู้เสพประวัติศาสตร์ควรจะศึกษาหรืออ่านให้หลากหลายเพื่อจะได้เห็นมุมมองที่แตกต่างอันจะได้นำไปสู่ข้อสรุปที่ถูกต้อง

๑.๒ ที่มาของคำว่า “ลาว” การกำเนิดคำว่า “ลาว” หรือ คนชาติลาว ที่เรียกว่า “ลาว” นั้น มีที่มาหลายรูปแบบ ทั้งที่มาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตำนาน นิทาน เรื่องเล่าแตกต่างกันออกไปดังที่ มหาสิลา วีระวงส์ (๒๕๔๐ : ๑๑) ได้กล่าวถึงที่มาของคำว่า “ลาว” ไว้ในหนังสือ ประวัติศาสตร์ลาว อย่างหลากหลายแนวทาง ดังนี้

๑.๒.๑ ในพงศาวดารชาติไทย ของหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า ลาว มาจากคำว่า ลัวะ หรือ ละว้า ซึ่งเป็นชื่อของคนชาติหนึ่ง ที่ตั้งหลักฐานอยู่ในดินแดนส่วนนี้มาก่อน เมื่อพวกไทยอพยพมาอยู่ปะปนกับคนพวกนี้ พวกไทยจึงเรียกคนพวกนี้ว่า ลาว

๑.๒.๒ ในหนังสือนิทานขุนบรมราชาธิราช กล่าวว่า คนชาติลาวนี้เกิดมาจากน้ำเต้าใหญ่ ๒ ลูก น้ำเต้านั้น ภาษาบาลีเรียกว่า ลาวุ ดังนั้น คนลาวเราจึงมีนามว่า ลาว ตามชื่อของน้ำเต้า ในรายละเอียดเนื้อความของนิทานนั้นมหาคำ จำปาแก้วและคณะ (๒๕๓๕ : ๑๐) กล่าวไว้ว่า ในหนังสือ ขุนบรมซึ่งเป็นหนังสือเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ลาวโดยเฉพาะแต่งโดยพระมหาเทพหลวงกับพระมุงกุลสิทธิปัญฑวิฑุมหาวิหารกล่าวถึงนิทานว่า “แต่ก่อนพระยาแกลงได้แต่งให้ขุนเคดกับขุนคามลงมาตั้งอยู่เมืองลุ่มที่บริเวณทุ่งน่าน้อยอ้อยหนู คือ อาณาเขตเมืองแกลงหรือเขียนเขียนฟูทุกวันนี้ พญาแกลงได้ให้ควายตัวหนึ่งมาทำนา ครั้นควายตัวนั้นตายขุนทั้งสองจึงเอาฝางไว้ที่หัวนาต่อมาจากมีเครือผลน้ำเต้าสองเครือ เกิดมาจากรวงมูกควาย แล้วก็มีผลน้ำเต้าใหญ่สองผล

เมื่อผลน้ำเต้าใหญ่สองผลแก่แห้งแล้วก็ได้ยินเสียงคนร้องอีกทีก็อยู่ในผลน้ำเต้า ขุนเคตขุนคามจึงเอา เหล็กแหลมเผาไฟให้แดงแล้วเอามาเจาะผลน้ำเต้าผลแรก คนก็เบียดกันออกมาเป็นอันมาก คนพวก ที่ออกมาจากผลน้ำเต้าผลแรกนี้มีผิวกายดำ เพราะถูกเจาะด้วยเหล็กแหลมเผาไฟ พวกนี้เป็นพวกข่า ปูลางเชิงเห็นคนเบียดกันออกมาเป็นอันคับคั่งมากจึงเอาส่วไปเจาะผลน้ำเต้าผลที่สอง คนก็ทะลัก ออกมา พวกที่ออกมาทางรูส่วมีผิวกายขาวเพราะไม่ถูกเขม่าของเหล็กแหลมเผาไฟ คนพวกนี้เป็นลาว ตั้งแต่นั้นมาจึงมีคนมากมายแยกย้ายกันไปตั้งบ้านตั้งเมือง เพราะคนเหล่านี้เกิดจากผลน้ำเต้าจึงเรียกว่า “ลาว” ซึ่งในภาษาบาลีเรียกผลน้ำเต้าว่า ลาวุ คนมาจากหมากลาวุ จึงเรียกว่า “ลาว”

จากนิทานดังกล่าวผู้เขียนได้แสดงทรรศนะไว้ว่า เป็นเรื่องที่อาจารย์ผู้ ที่ แต่งนิทานขุนบรมอันเป็นประวัติศาสตร์ลาวฉบับแรกที่แต่งไว้โดยมีจุดประสงค์ในทางการเมืองและ การปกครองคือเรื่องที่กำลังว่าพระยาแสนแต่งให้ขุนเคตขุนคามลงมาตั้งเมืองลุ่มนั้น อาจจะเป็นเรื่อง ขุนบรมราชาธิราชเจ้าแผ่นดินลาวชาวเมืองหนองแส ขยายดินแดนลงมาทางภาคใต้โดยมีพระราช อาชญาให้ขุนเคตขุนคามลงมาตั้งทำมาหากินอยู่ในดินแดนของพวกขอม (ข่าต่าง ๆ) เพื่อมิให้พวก ขอมซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิมข่มเหงรังแกพวกลาว เขาจึงแต่งเรื่องกำเนิดของคนข่าและลาวว่า เกิด จากน้ำเต้าด้วยกันแต่พวกข่าเกิดก่อนและเกิดจากผลที่ พวกข่าจึงเป็นที่คนลาวซึ่งธรรมดาที่ ต้องไม่ข่ม เหงรังแกเนื่อง และพวกข่าจึงได้ปฏิบัติต่อคนลาวในฐานะที่ปฏิบัติต่อน้อง ธรรมเนียมนี้ยังถือกันมา จนถึงทุกวันนี้ ส่วนในเรื่องที่ว่าคนลาวที่เกิดจากผลน้ำเต้า (หมากลาวุ) นั้นเห็นว่าอาจารย์ผู้แต่งยัง ไม่ได้ศึกษาค้นคว้าที่มาอย่างชัดเจนว่าคนลาวมาจากไหน เหตุใดจึงเรียกว่า “ลาว” แต่ท่านเป็น นักบวชผู้รู้ภาษาบาลีเห็นคำว่า “ลาวุ” ใกล้เคียงคำว่า “ลาว” จึงแต่งให้ว่าคนพวกนี้ดั้งเดิมเกิดมาจากผล น้ำเต้าและส่วนน้ำเต้าใหญ่สองผลนั้นท่านคงหมายถึงเต้านมของแม่สองเต้านั่นเอง โดยนัยอธิบายว่า คนทุกชาติเกิดมาต้องอาศัยเต้านมทั้งสองของแม่นั้นคัมภีร์จึงเติบโตใหญ่ได้

๑.๒.๓ ในตำนานเรื่องชาติไทย ของพระยาอนุমানราชชน กล่าวไว้ว่า ก่อน จะได้ชื่อว่า “ลาว” มีเรื่องเล่าว่า นานมาแล้วยังมีคนพวกหนึ่ง ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบแม่น้ำโขง ช้างภูเขา อันเป็นดินแดนเสวอนของจีนทุกวันนี้ ในกลุ่มคนพวกนั้นมีหญิงคนหนึ่ง มีลูกชาย ๕ คน เวลานาง จะมีลูกคนที่ ๕ นั้น นางได้ไปช้อนปลาตามฝั่งแม่น้ำโขงและในขณะนั้นปรากฏว่า มีขอนไม้เป็น เกล็ดสาก ๆ มาพาดขา นับแต่นั้นมานางก็ได้ลูกคนที่ ๕ เมื่อกุมารผู้เกิดมาที่หลังเจริญเติบโตขึ้นพอ ว่างได้ แม่ได้พาไปหาปลาในแม่น้ำโขงอีก เวลานั้นมีนาคตัวหนึ่งมาร้องถามนางว่า “ลูกเราอยู่ที่ไหน” นางตกใจจึงร้องขึ้นได้คำเดียวว่า “เก้าหลัง” แล้วก็วิ่งหนีไปพร้อมกับพวกลูกชายคนโต ส่วนลูกคน เล็กหนีไม่ทัน นาคจึงลงมาแลบลิ้นเลียหลัง ต่อมาเมื่อชายทั้ง ๕ คนนั้นเจริญเติบโตมีครอบครัว กุมารคนที่ ๕ เป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาดกว่าใคร ๆ คนทั้งหลายจึงพร้อมกันยกให้เป็นหัวหน้า ปกครองหมู่คณะ สืบเชื้อสายต่อมา ชายทั้ง ๕ คนนั้น ได้เป็นบรรพบุรุษของคนชาติลาว จึงเรียกว่า พวกอ้ายลาว

ในพงศาวดารจีน เรียกพวกพี่น้องทั้ง ๕ นี้ว่า พวกลื้อ และเรียกประเทศของพวกลื้อนี้ว่า ประเทศจก ระหว่างก่อนพุทธศักราช ๒๐๕๕ นั้น พวกลื้อทั้ง ๕ เมืองซึ่งเป็นพี่น้องกันได้ทำสงครามกับจีนเป็นการใหญ่ ดังนั้นคำว่า หลั่ง กับ ลื้อ คงเป็นคำเดียวกัน ต่อมาเสียงจึงเพี้ยนเป็นลุง แล้วเพี้ยนเป็น ลวง ในที่สุดก็เลกกลายเป็น ลาว คำที่จีนพูดว่า เก้าหลั่ง หรือ กิวลุง นั้นก็หมายความว่า ลาวทั้ง ๕ นั้นเอง

๑.๒.๔ มีนักปราชญ์หลายท่าน เช่น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๑ : ๕) มีความเห็นว่า คำว่า “ลาว” คือคำเดียวกันกับคำว่า “ดาว” เนื่องจากพวกลาวอยู่ที่สูง และมีความเจริญมาก่อนจีน จึงถือเป็นพวกดาว หรือเทียน แถน ไท ไท ซึ่งหมายความว่า ฟ้า เหมือนกัน ดังนั้น ลาวก็ต้องแปลว่า “ฟ้า” ได้ เพราะเสียงตัว ด กลายเป็น ล และเพราะเหตุนี้พวกลาวจึงมีลัทธิถือผีฟ้ามาแต่เดิม

จากที่มาดังกล่าวแล้วข้างต้น มหาดำ จำปาแก้วและคณะ (๒๕๓๖ : ๑๑) ให้เหตุผลว่าในข้อ ๑.๒.๓ และ ๑.๒.๔ นี้ มีหลักฐานพอเชื่อถือได้ คือ

๑. ในพงศาวดารจีนได้กล่าวไว้ว่า ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาติลาวนี้ตั้งอยู่ที่บริเวณภูเขาอ้ายลาว ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมืองเสฉวนของจีนทุกวันนี้ และแม่น้ำโขงแถบที่พวกอ้ายลาวตั้งอยู่นั้นเรียกว่า “เก้าหลั่ง” ซึ่งต่อมาจีนเปลี่ยนไปว่า กิวลุงเกียง แปลว่า แม่น้ำนาคทั้ง ๕ หมายความว่า เป็นถิ่นฐานของชายทั้ง ๕ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของชาติลาว และกล่าวไว้อีกว่า เนื่องจากคนชาติลาวสืบสกุลมาจากนาค พวกอ้ายลาวจึงนิยมนับถือนาค มักสักกรูปนาคใส่แขน (คนจีนเมืองเสฉวนนิยมสักกรูปมังกรเกี่ยวแขน ด้วยเหตุผลเดียวกัน)

๒. เมื่อพวกชาวลาวอพยพลงมาอยู่ทางเมืองแฉนในสมัยขุนล่อ จีนก็เรียกเมืองแฉนในสมัยนั้นว่า “เก้าหลั่ง” และเรียกแม่น้ำโขงตรงเมืองเชียงรุ่งว่า “กิวลุงเกียง” ตามนามเดิม

๓. ในหนังสือเรื่องท้าวสูงท้าวเจียง ก็เรียกเมืองของขุนล่อว่า เมืองกาหลง (มาจาก เก้าหลั่ง นั้นเอง) ดังมีกล่าวไว้ในตอนขุนล่อจะลงมาตีเอาเมืองปะกัน (เชียงขวาง) ว่า

“พระบาทท้าว ล้านโลกแฉนล่อ ธรรมหย่ากิน กาหลง อยู่เกษมยุสร้าง
ทุกไทพร้อม ขุนแฉนเลกกล่าว วอนพระน้ำว ลงพร้อมไพร่พล”

๔. ในหนังสือเรื่องขุนทิงกล่าวไว้ว่า ท้าวขุนทิงไปได้กับนางเอกไค้ ลูกสาวพญานาคอยู่หนองกระแสน้ำสน่าน แล้วได้ลูกคนหนึ่งชื่อ ท้าวขุนทิง ขุนทิง จึงได้มาสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้น เรื่องนี้สันนิษฐานได้ว่า พวกขุนทิง ขุนทิง เป็นพวกขอม ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรทวารวดี ที่ได้ขึ้นมาครองเมืองศรีสุทโธ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๐๐๘ สมัยนั้นลาวเราลงมาอยู่ในอาณาจักรหนองแสบแล้ว พวกขอมกับลาวจึงได้ไปมาหาสู่กันเป็นเวลาหลายชั่วคน จนขุนทิงมาได้กับนางเอกไค้ และนางเอกไค้นั้น ก็คือลูกกษัตริย์เมืองหนองแสบ ลาวหนองแสบสืบเชื้อสายมาจาก

หลัง ลี ลุง ลวง ดังนั้น จึงเรียกว่านางลวง และคำว่า ลวง นี้หมายความว่า นาค (ลวง เป็นคำลาว นาค เป็นคำบาลี) ดังกล่าวไว้ในหนังสือสินไชยตอนหนึ่งว่า

“เป็นคังสาครบ้า นางลวงลีมแพศ เทืองหน้ายหน้า แหนงซำส่งหนี”

และในหนังสือเวสสันดร ก็กล่าวว่า

“เป็นอัดหน้า พี้จักแแต่้มลายลวง ดวงปลีพี้จักใส่ช่อฟ้า” เป็นต้น

ฉะนั้น คำว่า ลาว จึงอาจเพี้ยนมาจากคำว่า ลวง ลุง ลี หลัง ดังกล่าวแล้ว

๕. ชื่อนครหลวงของชาติลาว ในสมัยของพวกอ้ายลาว ก็เรียก นครลุง หรือ เมืองลุง ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ ตอนต้นแม่น้ำฮวงโห

๖. เนื่องจากคนชาติลาวสืบสกุลมาจาก ลวง ลุง หลัง ดังนั้น คนชาติลาวจึง นิยมนับถือ นาค ใช้รูปนาคเป็นตราประจำชาติสืบมาจนทุกวันนี้

สำหรับอุ้งคำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๑) กล่าวถึงที่มาของคำว่า “ลาว” ไว้ใน ประวัติศาสตร์ลาวของกระทรวงศึกษาและกีฬา สปป. ลาว ไว้ว่า เมื่อก่อนพุทธกาล ๒๐๐๐ ปีชาวจีนได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำฮวงโหหรือแม่น้ำเหลืองจึงได้มาพบกับพวกลาวเข้า ซึ่งขณะนั้นลาวมีความเจริญรุ่งเรืองแล้ว และเป็นชาติที่มีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นจีนอพยพมาก็ยินยอมให้พึ่งพาอาศัยได้ เมื่อจีนเห็นลาวเจริญรุ่งเรืองและมีวัฒนธรรมดีจึงยกย่องนับถือเรียกว่า “อ้าย” หรือ “อ้ายลาว” แปลว่าพี่ผู้เกิดก่อนหรือมาอยู่ก่อนส่วนคำว่า “ลาว” นั้นสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “คาว” หมายถึงผู้มีวัฒนธรรมความเจริญสูง แต่คนจีนออกเสียง “ค” เป็น เสียง “ล” และเมื่อคราวที่ลาวถูกจีนรุกรานก็ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานเพื่อสร้างอาณาจักรหรือบ้านเมืองใหม่อยู่หลายครั้งจนมาถึงครั้งที่อพยพมาอยู่ที่เมืองซัว หรือเชียงทอง หรือหลวงพระบางล้านช้างซึ่งเดิมคนลาวเคยเรียกตัวเองว่า “ไท้” ซึ่งหมายถึงเถาหรือผู้ที่มาจากฟ้าแต่ต่อมาได้เรียกตัวเองใหม่ว่า “ลาว” และยังคงเรียกชาตินี้ว่า “ลาว” เพราะไปเอานามเก่าแก่เมื่อสมัยอยู่แดนจีนที่จีนเคยเรียกพวกตนว่า “อ้าย” หรือ “อ้ายลาว” อีกประการหนึ่งเพื่อให้เข้ากับพวกละว้าเจ้าของถิ่นเดิมจึงได้เรียกว่า “ลาว” ดังกล่าว

จากที่มาของคำว่า “ลาว” ข้างต้นนั้นล้วนแต่เป็นข้อสันนิษฐานซึ่งอาศัยตรรกะ หลักการเหตุผล ที่มา ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการที่จะเชื่อถือตามข้อสรุปใดขึ้นกับการใช้วิจารณญาณของแต่ละบุคคล และในประเด็นนี้ยังต้องควรจะเป็นประเด็นที่ศึกษาค้นคว้าต่อไปเพื่อหาข้อเท็จจริงมาสู่การสรุปที่น่าจะให้ความชัดเจนถูกต้องน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๑.๓ ความหมายของคำว่า “ลาว” ความหมายของคำว่า “ลาว” นี้มีผู้สันนิษฐานไว้แตกต่างกันมหาศาลา วีระวงศ์ (๒๕๔๐ : ๑๕) ได้กล่าวถึงข้อสันนิษฐานของบุคคลต่าง ๆ ตลอดจนได้เสนอแนวคิดของตนเองไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ลาว ดังนี้

๑.๓.๑ ศาสตราจารย์คิฟตัน ค็อดด์ ชาวอเมริกัน กล่าวไว้ว่า ลาว แปลว่า ใหญ่ หรือคนใหญ่ หมายความว่า ชาติลาวเป็นชาติใหญ่มีคนมากและมีความเจริญ หรือเป็นชาติที่มีอารยธรรมสูงในสมัยโบราณ

๑.๓.๒ ท่านเจ้าคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี (ธีร์ ปุณฺณโก) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพิมพ์รายเดือนโยนกว่า ลาว อาจเพี้ยนมาจากคำว่า ดาว ซึ่งหมายความว่า ไฟ หรือ สูงสุด เพราะพวกลาวมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ราบสูงในประเทศจีน และถือตัวว่าเป็นพวกที่มีความเจริญ สืบเชื้อสายมาจากแดน คำว่า แดน เทียน ไท ไท ก็หมายความว่า ไฟ เช่นเดียวกัน

๑.๓.๓ คำว่า ลาว เพี้ยนมาจากคำว่า หลั่ง ลี ลุง ลวง และคำว่า ลวง เพี้ยนมาเป็น หลวง ก็ได้ ดังนั้น ลาวจึงหมายความว่า ใหญ่ หรือ เจริญ อย่างไรก็ตาม ชนชาติลาวได้ถือกำเนิดมาแล้วในโลกพร้อมกับชนชาติจีน นับว่าเป็นชาติเก่าแก่ที่สุดในโลกชาติหนึ่ง ซึ่งมีความเจริญไม่แพ้ชาติอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน

ส่วนอุค้ำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๑) กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ลาว” ไว้ในประวัติศาสตร์ ลาวของกระทรวงศึกษาและกีฬา สปป. ลาว ในลักษณะการสันนิษฐานว่าน่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “ดาว” เพราะพวกลาวถือว่ามีกำเนิดมาจากสวรรค์ ไฟ เป็นพวกที่มาจาก แดน หรือ ใต้ อันมีกำเนิดมาจากดาว ซึ่งคำนี้จีนใช้เรียกพวกลาวเมื่อคราวที่พบเห็นลาวครั้งแรกเมื่อเห็นว่าลาวมีความเจริญจึงยกย่องสรรเสริญให้สูงส่งเพียงดาวที่อยู่บนท้องฟ้า

จากความหมายของคำว่า “ลาว” ข้างต้นล้วนแต่เป็นข้อสันนิษฐานหรือเป็นตำนานซึ่งปราชญ์หรือผู้รู้สมัยก่อนได้กล่าวหรือสันนิษฐานเอาไว้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของชนรุ่นหลังที่จะต้องใช้สติปัญญาต่อไปเพื่อหาข้อสรุปเพื่อให้ได้ความจริงและน่าเชื่อถือมากที่สุด

๒. ราชอาณาจักรล้านช้าง

อาณาจักรล้านช้างในอดีตเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่ในเขตแคว้นสุวรรณภูมิ มีความพร้อมทั้งกำลังพล ทรัพยากร กษัตริย์ผู้ที่มีความสามารถ สามารถขยายอาณาเขตได้กว้างใหญ่ไพศาลเป็นที่เกรงกลัวของอาณาจักรอื่น ๆ ในประวัติศาสตร์ลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๕ : ๑๕)กล่าวถึงอาณาจักรล้านช้างว่า อาณาจักรล้านช้างได้ดำรงคงอยู่เป็นเอกราช เอกภาพ และเข้มแข็งมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ซึ่งมีภูมิภานาอยู่ในแหลมอินโดจีน ซึ่งแต่ก่อนเรียกว่าแหลมทองหรือสุวรรณภูมิ นับเป็นเวลาหลายศตวรรษมาแล้วดินแดนแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนล้านช้างเป็นเชื้อชาติที่ยันหมั่นเพียร มีลักษณะนิสัยชอบการก่อสร้าง และต่อสู้เพื่อปกป้องรักษาประเทศชาติ เป็นต้น

คำว่า “ล้านช้าง” หมายถึง ช้างล้านเชือก หมายความว่า บริเวณ ซึ่งประเทศลาวตั้งอยู่นั้นมีช้างจำนวนมาก และดินแดนแห่งนี้ในอดีตกาลนั้นเป็นที่อยู่ของชนชาติลัวะหรือละว้า

ภายหลังเรียกว่า “ป่า” ในเขตฟองสาลี สิบสองปันนาเรียกพวกละว้าว่า “ข้าว้า” ต่อมาชนชาติขอมได้เข้ามาครอบครองหลังจากที่พวกละว้าเสื่อมอำนาจลง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ๒๕๔๗ : ๑๕๕)

ในประวัติศาสตร์ลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๕ : ๑๕) กล่าวถึงอาณาจักรล้านช้างว่า อาณาจักรล้านช้างได้ดำรงเป็นเอกราชและเข้มแข็งมาเป็นเวลาหลายร้อยปีมีภูมิลำเนาอยู่ในแหลมอินโดจีน ซึ่งแต่ก่อนเรียกว่าแหลมทองหรือสุวรรณภูมินับเป็นเวลาหลายศตวรรษมาแล้ว ดินแดนแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนล้านช้างเป็นผู้ที่ยขยันหมั่นเพียร มีลักษณะนิสัยชอบการก่อสร้างและต่อสู้เพื่อรักษาประเทศชาติประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้างคือประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ ที่ได้สู้ต่อกันมาหลายชั่วคนในภารกิจสร้างถิ่นฐานบ้านเรือนด้วยเลือดเนื้อเหงื่อไคล และปกป้องรักษาปึกฎมีย่างองอาจกล้าหาญ กษัตริย์ผู้สร้างอาณาจักรล้านช้างมีรัชสมัยต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ สมัยรัชกาลขุนลอ เมื่อขุนบรมราชาธิราชได้ส่งโอรสองค์ที่ ๑ คือ ขุนลอให้ลงมาสร้างเมืองทางใต้ในดินแดนแหลมทองนั้น ดินแดนแห่งนี้ยังอยู่ในความปกครองของพวกขอมอยู่ซึ่งมหาสีลา วีระวงส์ (๒๕๓๕ : ๒๕) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ขุนลอได้มาปกครองดินแดนเขตนี้นี้ไว้ว่า ในศตวรรษที่ ๖-๗ พวกขอมมีอำนาจรุ่งเรืองอยู่ในแถบสุวรรณภูมิได้ขยายอำนาจไปถึงนครเขียงแสน ในสมัยนี้มีกษัตริย์ขอมองค์หนึ่งนามว่า ขุนเจืองฟ้าธรรมิกราชหรือท้าวสูงซึ่งไทยและเขมรเรียกว่าพระร่วง ท้าวสูงได้ทำสงครามกับแควและตีเอาเมืองปะกัน (เขียงขวาง) ของแควได้ท้าวว่าเจ้าเมืองปะกันตายในสนามรบเมื่อท้าวสูงได้เมืองปะกันแล้ว ได้ฉลองชัยชนะที่เมืองปะกันถึง ๗ เดือนในการฉลองครั้งนี้ ได้สั่งให้ทำไหเหล้าเลี้ยงไพร่พลเป็นอันมาก ไหหินที่อยู่ในแขวงเขียงขวางจึงถือกันว่าเป็นไหเหล้า เจือง ครั้นเสร็จจากการฉลองชัยชนะแล้วพระองค์ได้เสด็จกลับไปครองนครเขียงแสน โดยให้ขุนควงอยู่รักษาเมืองปะกัน ในเวลาต่อมาแม่ทัพแควชื่อ หุนบัง ได้ยกทัพมาตีเอาเมืองปะกันคืน เมื่อขุนเจืองทราบข่าวจึงได้ยกทัพมาปราบหุนบัง หุนบังสู้ไม่ได้จึงได้หนีไปพึ่งท้าวฟ้าฮ่วนแห่งเมืองตุมวาง มหาสีลา วีระวงส์ ยังกล่าวอีกว่า ท้าวเจืองได้ยกทัพตามไปตีหุนบังถึงเมืองตุมวาง ได้ต่อสู้กันเป็นสามรบห้าท้าวฟ้าฮ่วนเห็นทีจะไม่สามารถรักษาเมืองไว้ได้ จึงแต่งทูตไปเชิญขุนลอที่นครกาหลงหรืออาณาจักรหนองแสให้ลงมาช่วย ขุนลอได้รับสาส์นแล้ว ได้พิจารณาว่าเวลานี้สงครามทางเมืองจีนสงบอยู่ควรจะขยายอำนาจลงมาทางใต้ จึงรับคำเชิญเจ้าฟ้าฮ่วน เมื่อขุนลอได้ยกกองทัพลงมาช่วยรบพระองค์ได้เข้าชนช้างกับขุนเจืองและฟันขุนเจืองตายกับคอช้าง กองทัพขอมจึงแตกพ่ายไปกองทัพขุนลอได้ไล่ตีพวกขอมมาจนถึงเมืองขวา (หลวงพระบาง) เข้าตีเอาเมืองขวาได้จากขุนฮางแล้วพระองค์จึงตั้งเมืองขวาขึ้นเป็นราชธานีของลาวล้านช้างเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๑๓๐๐ (ค.ศ. ๗๕๗) และได้เปลี่ยนนามเมืองใหม่ว่า เขียงทอง จากนั้นมาชนชาติลาวจึงได้หลั่งไหลลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในดินแดนล้านช้าง และแผ่อำนาจออกไปกว้างขวาง ผลักดันพวกขอมให้ถอยออกไปทางเมืองน่านและบางพวกก็ถอยลงมาทางเวียงจันทน์ ส่วนพวกขอมที่เป็นชาวป่าชาวคอยที่อยู่พหุหนีไม่ทันก็

ตกค้างอยู่กลายเป็นชาวป่าชาวดงซึ่งทุกวันนี้เรียกว่า พวกขมุ ข่า หรือลาวเทิง เมื่อขุนลอได้ปกครองเมืองขวามีชื่อว่า “ขุนขวา” ตามชื่อเดิมของพวกขอม เมื่อขุนขวาสวรรคตแล้วได้มีราชบุตรปกครองเมืองขวาเป็นราชวงศ์ขุนลอสืบต่อ ๆ มาเป็นลำดับถึง ๒๒ พระองค์จึงมาถึงสมัยเจ้าฟ้าจ๋มคิดเป็นเวลาถึง ๕๐๐ ปีเศษ

๒.๒ รัชกาลพระเจ้าฟ้าจ๋ม (พระเจ้าฟ้าจ๋มแหล่งหล้าธรณี) ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ อาณาจักรล้านช้างก็ได้มีกษัตริย์องค์สำคัญซึ่งชาวลาวยกย่องพระองค์ในฐานะ “พระบิดาของชาติลาว” ได้แก่ พระเจ้าฟ้าจ๋ม (พ.ศ. ๑๘๕๖ - พ.ศ. ๑๘๖๖) เนื่องจากพระองค์มีบทบาทในการรวบรวมแผ่นดินลาวให้เป็นปึกแผ่น ทั้งยังทรงวางรากฐานของพระพุทธศาสนาในลาวและทรงยกย่องให้เป็นศาสนาหลักของอาณาจักร พระเจ้าฟ้าจ๋มเป็นพระราชโอรสของท้าวผีฟ้า และเป็นพระราชนัดดาของพระยาสุวรรณ คำผิง โดยในรัชสมัยของพระยาคำผิง ท้าวผีฟ้า ซึ่งเป็นพระบิดาของพระเจ้าฟ้าจ๋มได้ถูกเนรเทศ จึงเสด็จหนีไปพึ่งพระบรมโพธิสมภารของกษัตริย์เขมรในเวลาต่อมาเมื่อสิ้นรัชสมัยของพระยาคำผิง อันเป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรเขมรเริ่มเสื่อมอำนาจ ในขณะที่เดียวกันที่อาณาจักรสุโขทัยเข้มแข็งขึ้น ฝ่ายเขมรจึงต้องการคานอำนาจของสุโขทัย จึงได้ทำการสนับสนุนให้พระยาฟ้าจ๋มซึ่งเสด็จติดตามพระราชบิดาไปประทับที่อาณาจักรเขมรนั้น นำกำลังเข้าแย่งชิงอำนาจจากพระยาฟ้าคำเฮียวซึ่งเป็นพระปิตุลา (อา) ผู้ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระยาคำผิง พระยาฟ้าจ๋มสามารถเอาชนะพระยาฟ้าคำเฮียวได้ จึงเสด็จขึ้นครองราชย์และสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นอย่างเป็นทางการ ธรรมเนียมที่เจ้าฟ้าจ๋มถูกเนรเทศออกจากเมืองเชียงทองนั้นมีผู้กล่าวถึงสาเหตุที่แตกต่างกัน ดังนี้ ทองสืบทศุภะมาร์ค (๒๕๒๘ : ๓๘) กล่าวว่า เจ้าฟ้าจ๋มเป็นโอรสของพระเจ้าฟ้าเงี้ยวหรือขุนผีฟ้า เวลาประสูติออกมานั้น มีพระทนต์เกิดมาพร้อม ๓๓ ซี่ พวกอำมาตย์ราชมนตรีทั้งหลายเห็นดังนั้นเกรงจะเป็นคนกาลิบ้านกาลิเมืองพร้อมกับกราบทูลพระราชบิดา ขอให้เอาลอยน้ำเสีย พระเจ้าฟ้าเงี้ยวขัดใจคำเสนาไม่ได้จึงต้องสั่งให้เอาท้าวฟ้าจ๋มใส่แพลอยน้ำพร้อมด้วยพ่อเลี้ยงนางสนม และข้าใช้แพของท้าวฟ้าจ๋มไหลไปตามน้ำโขงได้ปีหนึ่ง จึงได้ถึงหลี่ผี เวลานั้นมีกษัตริย์เขมรรูปหนึ่งนามว่า พระมหาปาสมัน อาศัยอยู่ที่วัดภูเขาใกล้กับหัวหาดหลี่ผี พระมหาปาสมันได้เห็นแพของท้าวฟ้าจ๋มมาจอดอยู่ที่นั่น และได้ทราบว่าเป็นโอรสแห่งกษัตริย์ลาว ก็ได้เอาไปเลี้ยงไว้และตั้งสอนศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ให้ เมื่อพระกุมารมีพระชนม์เจริญมาได้ ๖-๗ ปีจึงได้เอาไปถวายพระเจ้าแผ่นดินประเทศเขมร เมื่ออยู่ในวังได้ทำความดีความชอบเป็นที่พอพระทัยของเจ้าแผ่นดินเขมรจึงได้ชุบเลี้ยงและมอบพระราชธิดาของพระองค์ผู้ที่มีนามว่า “นางแก้วเกงยา” ให้เป็นเทวีของเจ้าฟ้าจ๋ม

ลักษณะเนื้อความที่กล่าวมาแล้วสอดคล้องกับบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๑๕๕) ซึ่งกล่าวว่าเจ้าฟ้าจ๋มเมื่อประสูติจากครรภ์พระมารดา มีฟันเต็มปากแต่ส่วนมีลักษณะเพิ่มเติมเข้ามา คือ เจ้าฟ้าจ๋มเวลานอนก็กรนเสียงดังเหมือนเสียงคนตรี เมื่อถูกเนรเทศออกจากวังก็ไปพร้อมด้วยพระบิดา คือท้าวผีฟ้าเมื่อล่องเรือเข้าสู่ดินแดนเขมรคือกรุงอินทะปัตนครหวังจะขอเข้าพึ่งพระบรม

โทธิสมภารของเจ้าผู้ครองนครนี้ ได้เข้าไปอาศัยอยู่กับพระวัดหนึ่งซึ่งมีอาจารย์พระปาสมันมหาเถระ เป็นสมภารพระเถระผู้นี้ มีความรู้ในเหตุการณ์อนาคต ทราบว่าฟ้าจุ่มจะมีบุญวาสนาเป็นกษัตริย์เรื่อง อำนาจต่อไปภายหน้าจึงนำฟ้าจุ่มเมื่ออายุ ๑๖ ปีเข้าไปฝากเป็นมหาดเล็ก ศึกษาศิลปวิทยาการต่าง ๆ ในราชสำนักของพระเจ้าอินทเขตต์ ได้รับราชการในราชสำนักขอม จนเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดินมาก ถึงกับยกพระราชธิดานามว่า “พระนางยอดแก้ว” เป็นพระมเหสี ส่วนเดิม วิชาคพจนกิจ (๒๕๔๐ : ๑๕) กล่าวว่า ขุนยักษ์ฟ้า (ผีฟ้า) ไปมีชู้กับนางสนมของพ่อ พ่อจะ ประหารชีวิต แต่เสนาพฤตมาตย์ได้ขอชีวิตไว้ เป็นแต่เพียงขับไล่ไสหนียลอยแพไปเสียดจากราชอาณาจักรพร้อมกับเจ้าฟ้าจุ่ม โอรสเพราะเจ้าฟ้าจุ่มมีลักษณะแปลกเมื่อเกิดมามีพระทนต์เต็มพระ โยษฐ์เวลานอนก็กรนเสียงไพเราะเหมือนเสียงคนดนตรี และนอกจากนั้น บุนนมิ เทปสีเมือง (๒๕๕๓ : ๒๕๔) ยังได้กล่าวถึงสาเหตุที่เจ้าฟ้าจุ่มถูกขับออกจากเมืองเชียงทองไปว่า เมื่อพระยาคำผงสวรรคต เสนาอำมาตย์ได้ขัดแย้งกันอย่างหนักเกี่ยวกับนโยบายปกครองประเทศ ฝ่ายหนึ่งต้องการขยายอาณาเขตเมืองเชียงทองออกไปให้กว้างขวางครอบคลุมหัวเมืองชนชาติลาวเขตแดนต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เป็นอาณาจักรที่เข้มแข็งให้สามารถต่อสู้ด้านทานการรุกรานของต่างชาติได้ กับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสนาอำมาตย์อาวุโสสูงอายุกลับไม่เห็นด้วย ไม่ประสงค์ให้ทำสงครามกับบ้านพี่เมืองน้อง ต้องการให้เกิดความสงบสุข ผลสุดท้ายฝ่ายเสนาอำมาตย์อาวุโสเป็นฝ่ายชนะและหาทางกำจัดพวกที่เป็นฝ่ายตรงข้ามให้พ้นไปจากอำนาจหน้าที่ด้วยเหตุนี้พวกเสนาอำมาตย์หนุ่มหัวรุนแรงจำนวนมากจึง พายหนีออกจากเมืองเชียงทองไปลี้ภัยทางการเมืองอยู่ทางใต้ พงศาวดารลาวบางฉบับกล่าวว่า ขุนผีฟ้าหรือเจ้าฟ้าเงี้ยว ซึ่งเป็นองค์กษัตริย์ราชกุมาร ได้หนีไปกับขบวนลี้ภัยทางการเมืองบางฉบับก็ บอกว่า ขุนผีฟ้ายังอยู่ที่เมืองเชียงทองได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองเชียงทองสืบมา ส่วนเจ้าฟ้าจุ่มได้ ไปอยู่เมืองเขมรตั้งแต่ยังเล็ก และร่ำเรียนวิชาความรู้ที่ดินแดนเขมรจนเติบโตเป็นหนุ่ม แล้วได้อภิเษกสมรสกับราชธิดาของกษัตริย์ชัวมันปรเมศวรแห่งนครธมในรัชสมัยของพระยาฟ้าจุ่ม แม้ พระองค์จะได้สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้กับอาณาจักรล้านช้าง แต่อิทธิพลของขุนนางฝ่ายเขมร ได้เข้ามามีบทบาทในอาณาจักรล้านช้างเป็นอย่างมาก จนเกิดความขัดแย้งขึ้น จนในที่สุดพระองค์จึง ถูกบรรดาขุนนางร่วมกันปลดออกจากพระราชสมบัติในปี พ.ศ. ๑๘๕๕ แล้วอัญเชิญพระยาอุ้นเฮือน พระราชโอรสขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระราชบิดา ส่วนพระยาฟ้าจุ่มได้เสด็จมาประทับอยู่ ณ เมือง น่านกระทั่งสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. ๑๘๖๖

๒.๓ รัชสมัยของพระเจ้าสามแสนไทไตรภูวนาถ (พ.ศ. ๑๘๖๖ – ๑๘๕๕)

พระนามเดิมคือ พระยาอุ้นเฮือน เป็นโอรสของพระเจ้าฟ้าจุ่มและพระนางเจ้าแก้วเกงยาจากเขมร พระราชมารดาได้เสด็จสวรรคตเมื่อพระชนมายุได้ ๑๒ พรรษา อุ้มคำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๑๗) กล่าวถึงพระเจ้าสามแสนไทว่า เมื่อพระองค์ประสูติหมอโหรทำนายว่ากุมารองค์นี้จักเป็นศัตรูของพระ บิดา พระเจ้าฟ้าจุ่มจึงทรงให้นำไปลอยแพเสียดแต่มีผู้นำไปเลี้ยงไว้จนมีพระชนม์ได้ ๑๗ พรรษา

จึงได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ เมื่อครองราชสมบัติได้ ๓ ปี ได้สำรวจประชาชนพลเมืองในราชอาณาจักร ล้านช้าง ปรากฏว่ามีพลเมืองถึงสามแสนครัวเหตุนี้พระองค์จึงได้พระนามว่า “พระเจ้าสามแสนไท” มหาสิลา วีระวงส์ (๒๕๓๕ : ๓๕) กล่าวถึงพระเจ้าสามแสนไทว่า เมื่อพระองค์เสวยราชย์ครบ ๓ ปีแล้วพระองค์มีพระราชโองการให้ทำบัญชีพลคนศึกและเปลี่ยนแปลงระเบียบตำแหน่งข้าราชการ ใหม่ บัญชีพลคนศึกในสมัยนั้นแบ่งออกเป็น ๕ หัวศึกหรือ ๕ ทัพ มีกำลังพลสามแสนคนซึ่งนับ เฉพาะคนลาว คนต่างประเทศที่มาพึ่งพาอาศัยและนักบวชนักศึกษามากับ ส่วนพลข่ามีอยู่ที่แสนคน รวมกำลังพลคนศึกทั้งลาวและข่ามีทั้งสิ้นเจ็ดแสนคน พระองค์ได้อภิเษกกับนางน้อยนงเสียวพระราชธิดาของฟ้าคำเสียวได้ถวายนามว่าเจ้านางแท่นฟ้า แล้วสถาปนาท้าวคำทองพระอนุชาเป็นแสนเมือง สำหรับบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๐๕) กล่าวว่า พระเจ้าแสนไทเป็นกษัตริย์ที่ฝ่สันติธรรม พระองค์ทรงเป็นอุปถัมภ์กในบรรดาศาสนาให้รุ่งเรืองกว่ารัชกาลของเจ้าฟ้าจ๋ม ทั้งทรงทำนุบำรุง บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นอีก พระองค์จัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ โดยแยกทหารและ ข้าราชการพลเรือนออกจากกัน ด้วยการจัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ ไพร่ฟ้าต่างมีความเป็นอยู่อย่างผาสุกร่มเย็น กิตติศัพท์ในพระปรีชาสามารถเลื่องลือไปไกลถึงสงครามไม่ ได้มาแผ้วพาน ในรัชสมัยนี้ความสัมพันธ์ไมตรีระหว่าง ๓ นคร คือกรุงศรีสัตนาคณหุตล้านช้าง ล้านนา และ กรุงศรีอยุธยา เป็นเสมือนบ้านพี่เมืองน้องกันจนสิ้นรัชสมัยของพระองค์ พระเจ้าแสน ไทเสวยราชสมบัติเป็นเวลา ๔๓ ปี สวรรคตเมื่อพระชนมายุ ๖๐ พรรษาหลังจากนั้นพระราชโอรส องค์ใหญ่คือพระเจ้าล้านคำแดงได้เสวยราชย์ต่อไป

๒.๔ รัชสมัยพระเจ้าล้านคำแดง (พ.ศ. ๑๕๕๕ – ๑๕๗๑) เป็นช่วงที่อาณาจักร ล้านช้างปลอดจากการรุกรานจากภายนอก เนื่องด้วยการเสื่อมอำนาจลงของอาณาจักรเขมรเป็นสำคัญ อีกทั้งฝ่ายสุโขทัยที่เข้มแข็งขึ้นก็มุ่งอยู่กับการปราบปรามอำนาจของเขมรที่เคยมีเหนือดินแดนตน ทาง อาณาจักรจามปาซึ่งเพิ่งพ่ายแพ้ต่อจักรวรรดิมองโกลก็ยังไม่เข้มแข็ง การแข่งขันกันสร้างเสริมความ มั่นคงของสุโขทัยและล้านนาอันเป็นอาณาจักรที่ได้รับการสถาปนาขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้ อาณาจักรล้านช้างก็ต้องพยายามเสริมสร้างความมั่นคงของตนด้วย โดยได้มีการจัดทำบัญชีไพร่พล และปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ ซึ่งด้วยทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ ก็ทำให้อาณาจักรล้านช้างมี ความมั่นคงเป็นอย่างมาก พระองค์มีโอรสอยู่ ๒ องค์คือท้าวพรหมทัตและท้าวยุค

ด้านการบำรุงพระศาสนานั้น คำจัน ประดิศ (๒๕๒๕ : ๒๘) กล่าวว่า พระองค์ได้ทรงสร้างวัดเพื่อบรรจุอัฐิของพระราชบิดาคือพระเจ้าแสนไทได้แก่วัดสวนเถนและสร้าง อีกวัดหนึ่งคือวัดโบสถ์ พระองค์เสวยราชย์ได้ ๑๑ ปีก็สิ้นพระชนม์รวมพระชนมายุได้ ๕๑ พรรษา เสนาอำมาตย์ได้ถวายพระเพลิงพระองค์แล้วสร้างวัดมโนรมขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของพระองค์ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๐๖) อุ่คำ พมวงศา (๒๕๐๑ : ๑๕) และเติม วิชาภจนกิจ (๒๕๔๐ : ๒๘) กล่าวตรงกันว่า ในแผ่นดินพระองค์นี้ พระเจ้ากรุงเวียงคานาม (แกวหรือญวน) ได้ส่งทูตนำพระราช

สาส์นมาสู่ล้านช้างขอกองทัพไปช่วยรบกับจีนที่ยกมารุกรานประเทศเวียดนาม พระเจ้าล้านช้างได้จัดกำลังพล ๓ หมื่นให้แม่ทัพคุมไปพร้อมกับทูตเพื่อช่วยเหลือพระเจ้าเหลลลยกษัตริย์เวียดนาม แต่จะเป็นด้วยเหตุใดไม่ปรากฏชัดแจ้งในพงศาวดาร แม่ทัพลาวที่นำทหารไปช่วยเวียดนามนั้นกลับไปเข้ากับฝ่ายจีนเสีย ทหารเวียดนามจึงได้ต่อสู้และรักษาเมืองไว้อย่างสุดความสามารถในที่สุดทหารจีนก็แตกพ่าย ส่วนทหารล้านช้างก็ถูกทหารเวียดนามจับได้เป็นจำนวนมาก การกระทำของทหารล้านช้างกรณีนี้เองเป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและล้านช้างต้องขาดสะบั้นลง ต่อมาอีก ๕๐ ปี กษัตริย์เวียดนามที่ต่อจากพระเจ้าเหลลลยจึงยกกองทัพมาตีล้านช้างเมื่อพระยาล้านคำแดงเสด็จสวรรคตบ้านเมืองก็ไม่ค่อยสงบสุข

๒.๕ สมัยแผ่นดินเกิดยุคเจริญ หลังพระยาล้านคำแดงเสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๑๕๗๑ แล้ว อาณาจักรล้านช้างกลับตกอยู่ในสภาพระส่ำระสาย เพราะอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริงได้ตกอยู่ในมือของพระนางมหาเทวีอามพัน (หรือนางแก้วพิมพา) ซึ่งเป็นพระขนิษฐาของพระยาล้านคำแดง พระองค์ได้ทรงใช้อำนาจที่ทรงมีอยู่แต่งตั้งกษัตริย์ขึ้นปกครองราชอาณาจักรตามอำเภอใจ หากไม่พอใจพระเจ้าแผ่นดินองค์ไหนก็ปลดออกจากตำแหน่งหรือลอบปลงพระชนม์เสีย กษัตริย์ล้านช้างในช่วงนี้จึงไม่มีองค์ใดอยู่ในราชสมบัติได้นานนัก ส่วนมากทรงครองราชย์อยู่ได้ไม่ถึงปี สร้างความปั่นป่วนแก่ราชสำนักและยังความเสียหายต่อการบริหารราชการแผ่นดินเป็นอย่างยิ่ง

เดิม วิชาคพจนกิจ (๒๕๔๐ : ๒๘) ได้กล่าวถึงพระนางมหาเทวีอามพัน (หรือนางแก้วพิมพา) ว่าพระนางเป็นราชธิดาของพระเจ้าแสนไท พระนางมีอำนาจมากมาแต่ตอนปลายรัชกาลของพระเจ้าคำแดง เมื่อพระเจ้าคำแดงสิ้นบุญแล้วแสนไทว่าพระยาได้อัญเชิญเจ้าพรหมทัตขึ้นเสวยราชย์แทน แต่อยู่ในราชสมบัติได้เพียง ๑๐ เดือน พระนางมหาเทวีก็จับไปสำเร็จโทษเสียโดยประหารชีวิต ณ ผาเคี้ยวใกล้น้ำคาน โดยวิธีหัวหนุนหินดินเลื้อนน้ำละ (เป็นวิธีทรมานนักโทษโบราณอย่างทารุณ โดยให้นอนเอนศีรษะหนุนเอาดินแช่น้ำกำลังไหล) เมื่อจัดการประหารพระยาพรหมทัตแล้วพระยาเทวีสั่งให้ท้าวพระยาไปอัญเชิญอนุชาของพระนางเองคือ ท้าวคำเต็ม หรือพระยาปากห้วยหลวง ซึ่งเวลานั้นเป็นเจ้าเมืองอยู่เมืองปากห้วยหลวง เป็นกษัตริย์อยู่เพียง ๕ เดือนเกิดไม่สบอารมณ์ของพระนางแก้วพิมพาจึงสั่งให้ปลดออกเสียจากราชสมบัติ ต่อมาพระนางได้ยกหมื่นไชย หรือท้าวใส ราชโอรสของพระเจ้าสามแสนไทมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินเสวยราชสมบัติได้เพียงครึ่งปีก็ไม่เป็นที่พอใจอีก ท้าวใสทราบข่าวพระนางแก้วพิมพาจะลอบปลงพระชนม์พระองค์ จึงได้ชิงปลงพระชนม์ตัวเองเสียก่อน ที่พระราชวังเชียงทอง ต่อจากนั้นมาก็เป็นรัชกาลของท้าวฟ้าไค โอรสของท้าวฟ้าคัม ขณะนั้นครองเมืองไค เมื่อได้รับอัญเชิญมาเป็นกษัตริย์เมืองเชียงทองได้ ๓ ปี ก็ได้ถูกพระนางแก้วพิมพาจับไปสำเร็จโทษประหาร โดยนำไปทิ้งที่ผาเคี้ยวกลางแม่น้ำโขงส่วน

คำจัน ประดิศ (๒๕๒๕ : ๒๕) กล่าวแย้งว่าท้าวฟ้าไคหรือผาไคเป็นอนุชาของพระเจ้าสามแสนไท ไม่ใช่โอรสของท้าวฟ้าคัม และต่อมาก็เป็นรัชกาลของพระยาเชียงใหม่ครองเมืองเชียงสา ชื่อว่าท้าว ก้อนคำ ครองราชย์ได้ ๗ เดือนก็ถูกพระนางพิมพาจับสำเร็จโทษ

ส่วน อุ่คำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๒๐) ได้กล่าวถึงพระยาเชียงใหม่แตกต่าง ออกไปว่า พระยาเชียงใหม่ ขณะนั้นครองเมืองเชียงสามี่ชื่อว่าท้าวทองแก้วเป็นราชโอรสของพระยาแสน ไท เมื่อขึ้นครองราชย์สมบัติจึงได้ทรงพระนามว่า “พระยาเชียงใหม่” เมื่อพระองค์ถูกสำเร็จโทษแล้ว เสนาอำมาตย์ได้ไปอัญเชิญท้าวบุตรราชโอรสองค์ที่ ๒ ของเจ้าพระยาคำแดงขึ้นครองราชย์ทรงพระ นามว่า “พระเจ้ายุกค” ครองราชย์สมบัติได้ ๒ ปี สืบทราบข่าวพระนางแก้วพิมพาจะให้คนลอบปลง พระชนม์จึงเสด็จหนี พระนางแก้วพิมพาให้คนติดตามไปจับตัว และจับได้ที่ตอนใต้ของนครล้านช้าง แล้วพระนางก็ได้สำเร็จโทษประหาร หลังจากนั้นเสนาอำมาตย์จึงอัญเชิญท้าวคำเกิดมาหาเด็กที่โปรด ปรานของพระนางแก้วพิมพาขึ้นครองราชย์สมบัติทรงพระนามว่า “พระยาคำเกิด” อยู่ในราชสมบัติ ได้ ๓ ปีก็สวรรคต พงศาวดารล้านช้างกล่าวว่าเป็นลมสวรรคต ส่วนคำจัน ประดิศ (๒๕๒๕ : ๒๕) กล่าวถึง ท้าวคำเกิดว่า เป็นโอรสท้าวคำเต็มพระยาปากห้วยหลวงถือเป็นหลานของพระเจ้าสาม แสนไทได้ครองราชย์ ๒ ปีกว่าแล้วก็สิ้นพระชนม์ด้วยโรคท้องร่วง หลังจากที่นางพิมพาได้ประหาร กษัตริย์ล้านช้างถึง ๗ พระองค์แล้วเสนาอำมาตย์ทั้งหลายต่างไม่พอใจที่ต้องผลัดแผ่นดินเรื่อย ๆ เพราะเหตุมาแต่นางแก้ว พิมพาผู้เดียว พอหมดแผ่นดินของพระยาคำเกิดแล้วเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันจับพระนางแก้วพิมพาผู้โหดร้ายสามานย์หรือผู้เป็นต้นเหตุให้บ้านเมืองเกิดยุคเข็ญไป สำเร็จโทษโดยนำไปฆ่าทิ้งที่ผาเตี้ยด้วยวิธีเอาเชือกมัดดินมัดมือแล้วเอาหัวหนุนหินดินจุ่มน้ำทรมาน จนตาย

๒.๖ สมัยรัชกาลของพระเจ้าไชยจักรพรรดิ หลังจากที่เสนาอำมาตย์ได้จับตัว พระนางพิมพาไปสำเร็จโทษแล้วก็ได้อัญเชิญพระราชโอรสของพระยาล้านคำแดงขึ้นเสวยราชสมบัติ เป็นพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้ว อาณาจักรล้านช้างจึงกลับคืนสู่ความสงบอีกครั้ง เป็นการยุติความ ยุ่งเหยิงซึ่งกินเวลานานถึงสิบกว่าปี บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๐๘) กล่าวว่าขณะที่พระเจ้า ไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้วครองราชย์นั้นช้างเวียงจันทน์อันมีพระยาไชยมุนีเป็นใหญ่อยู่ ได้สั่งให้เตรียม ไพร่พลยกไปตีกรุงล้านช้าง แต่ฝ่ายเสนาข้าราชการทั้งหลายเมื่อได้ทราบข่าวว่าพระเจ้าไชยจักรพรรดิ ได้ราชสมบัติแล้วก็ไม่เต็มใจที่จะยกไปรบพุ่งกับกรุงล้านช้างจึงสมคบกันลอบฆ่าพระไชยมุนีเสี ยการที่จะยกไปแย่งราชสมบัติจึงเป็นอันเลิกด้วย ด้วยกตติศัพท์ความดีงามของพระเจ้าไชยจักรพรรดิ หัวเมืองฝ่ายอื่น ๆ เมื่อได้ทราบข่าวไม่มีใครกล้าแข็งเมือง เหตุการณ์ในอาณาจักรล้านช้างจึงค่อยสงบ เรียบร้อยต่อมา เดิม วิภาคพนกกิจ (๒๕๔๐ : ๒๘) กล่าวว่า พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแล้วทรง พระปรีชาสามารถบำรุงบ้านเมืองอย่างดี โปรดฯ ให้ท้าวก้อนแก้วราชโอรสองค์ใหญ่เป็นพระมหา อุปราชเจ้าเมืองล่อ บางคนเรียกท้าวล่อ พระองค์ทรงมีรับสั่งให้เสนาพฤตมาตย์พร้อมด้วยไพร่พลไป

อัญเชิญพระบางมาจากเมืองเวียงคำเพื่อนำไปไว้ที่นครล้านช้าง ครั้นมาถึงแก่งจันทร์เรือที่รับพระบางมานั้นบังเอิญให้ล่ม พระบางจมน้ำหายไป ต่อมาปรากฏตามตำนานว่าพระบางได้ปาฏิหาริย์กลับมาอยู่ที่เวียงคำอย่างเดิม ทั้งนี้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า เหตุที่อัญเชิญพระบางไปที่นครล้านช้างไม่สำเร็จนั้น เพราะพระบางรู้ว่าลาวจะยกกองทัพมายึดเมืองหลวง จึงไม่ยอมเสด็จไป แล้วกลับไปประดิษฐานอยู่ ณ เมืองเวียงคำ เวียงจันทร์ ดังเดิม

ครั้นต่อมา พ.ศ. ๒๐๒๒ พระเจ้ากรุงเวียงคนามรัชกาลของพระเจ้าเลทันทง ซึ่งสืบราชสมบัติจากพระเจ้าแหลมลอยยังมีความแค้นเคืองลาวคราวที่ญวนขอกำลังกองทัพให้ไปช่วยรบจีนแต่ลาวกลับไปเข้าข้างจีนในสมัยพระเจ้าล้านคำแดง ญวนได้มาเกลี้ยกล่อมเอาแคว้นเมืองพวนเข้าไปเป็นพรรคพวก ได้สำเร็จได้ร่วมกันยกมาตีกรุงล้านช้าง หลังจากรบกันได้สามวันสามคืนแล้ว กองทัพล้านช้างสู้กองทัพพวนไม่ได้เพราะมีกำลังมากกว่าจึงถอยทัพเข้าเมืองเพื่ออัญเชิญพระเจ้าไชยจักรพรรดิและพระบรมวงศานุวงศ์กับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน อพยพไปเชียงคาน มหาอุปราชไม่สามารถป้องกันเมืองไว้ได้จึงถอยข้ามน้ำโขงสุดท้ายก็จมน้ำตาย คำฉัน ประคิด (๒๕๒๕ : ๓๐) กล่าวถึงสงครามล้านช้างกับแคว (ญวน) ไว้ว่า กองทัพแควได้มาตีประเทศล้านช้างเนื่องจากว่าพระเจ้าเลทันทงแห่งอันนามได้หาเรื่องมาขอชนช้างเผือกแต่ได้รับชัยชนะนั้นเองจึงทำให้พระองค์ทรงกริ้ว แล้วได้แต่งกองทัพมติดีกรุงล้านช้างเป็นการแก้แค้น เมื่อพระเจ้าไชยจักรพรรดิและพระบรมวงศานุวงศ์ได้พากันลงเรือพระที่นั่งออกจากกรุงล้านช้างล่องลงมาตามลำน้ำโขงก่อนกรุงแตก ทรงหยุดขบวนรอฟังข่าวอยู่ที่เชียงคาน บั้วขวงซุนแม่ทัพเวียงคานได้พาทหารยกตามมาถึงปากน้ำพูน ฝ่ายทหารลาวที่ถอยมาจากกรุงล้านช้างได้มารวมกันที่เชียงคานแล้ว จึงได้โปรดให้เจ้าแห่งค่านำกองทหารไปตีแควที่ปากน้ำพูน ทหารแควสู้ไม่ได้ก็แตกถอยหนีไปทั่วแห่งค่านำทหารตามตีแควไปถึงกรุงล้านช้าง บั้วขวงซุนและเนกองค์ แม่ทัพแควนำทหารที่เหลือตายกลับไปยังกรุงเวียงคาน เมื่อเข้าไปถึงแดนแควบั้วขวงซุนถูกฟ้าผ่าตาย ซึ่งเป็นข้อที่นำมาเล่ากันภายหลังว่าแควคิดคำสาบานของขุนบรมผู้เป็นต้นสกุลที่ท่านให้กล่าวสาบานกันไว้ถ้าใครไปปรุกรานเมืองอื่นที่เป็นต้นสกุลเดียวกันนั้นว่า “...เที่ยวทางให้ฟ้าผ่า เมื่อป่าให้เสือกิน...” เมื่อเสร็จสงครามแล้วท้าวแทนคำเจ้าอัญเชิญพระบิดาให้กลับไปครองเมืองดังเดิมจนสิ้นสมัยพระเจ้าไชยจักรพรรดิท้าวแทนคำจึงได้ครองราชย์แทนพระบิดาทรงพระนามว่าพระเจ้าสุวรรณบัลลังก์

๒.๓) รัชสมัยพระเจ้าสุวรรณบัลลังก์ เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์พระองค์ก็ได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระราชบิดาแล้วได้ทรงสร้างวัด ๆ หนึ่ง และสร้างพระปฏิมากับพระเจดีย์องค์หนึ่งบรรจุพระอัฐิพระชนกไว้ในเจดีย์นั้น ต่อมามีนามว่า วัดสบเชียงคาน ปรากฏมาเท่าทุกวันนี้แล้ว ทรงให้นามเมืองว่า เมืองเชียงคาน แล้วก็ทรงอพยพพระราชวงศานุวงศ์พร้อมด้วยประชาราษฎร์ทั้งปวงขึ้นไปประทับ ณ นครล้านช้างตามเดิม พระเจ้าสุวรรณบัลลังก์ประสูติเมื่อ พ.ศ. ๑๕๘๘

สวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕ พระชนมายุ ๔๑ ปี ไม่มีราชโอรสและราชธิดาสืบราชสมบัติ แสันท้าว
พญาจิงพร้อมกันอัญเชิญยกท้าวแสนไทพระอนุชาขึ้นสืบราชสมบัติแทน

๒.๘ รัชสมัยพระเจ้าหล้าแสนไทภูวนาท ในรัชกาลนี้ได้อัญเชิญพระบางที่เมือง
เวียงคำขึ้นมายังนครหลวงพระบางสำเร็จ ได้กระทำพิธีต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่ ครั้งแรกได้อัญเชิญมา
ประดิษฐานไว้ในพระวิหารนี้ เมืองเชียงทองหรือเมืองหลวงแต่ในรัชกาลของพระเจ้าหล้าแสนไท จึง
มีนามว่า “เมืองหลวงพระบาง” โดยเอานามของพระบางเดิมทำยเมืองหลวงแต่นั้นมาจนบัดนี้ พระ
เจ้าหล้าแสนไทภูวนาทครองราชย์อยู่ได้ ๑๐ ปี สวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๕ พระชนม์ได้ ๓๓ ปี
ก่อนสวรรคตได้มอบพระราชสมบัติให้แก่เจ้าชมพูพระราชโอรสครอบครอง (เดิม วิกาศพจนกิจ
๒๕๔๐ : ๓๒)

๒.๙ รัชสมัยเจ้าชมพู ในรัชสมัยเจ้าชมพูนั้น เดิม วิกาศพจนกิจ (๒๕๔๐ :
๓๒) กล่าวว่า พระองค์ได้ครองราชย์เมื่อพระชนม์ได้ ๗ ปี เจ้าวิษุทธราช (หรือเจ้าภูพาน) เป็น
ผู้รักษาราชการแผ่นดินแทน ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๕ แสันท้าวพญาจิงพร้อมกันอภิเษกเจ้าชมพูขึ้นเป็น
พระเจ้าแผ่นดิน แต่อยู่ในราชสมบัติได้ไม่นาน พอถึง พ.ศ. ๒๐๔๔ ก็ถูกปลดออกจากราชสมบัติ
และในปีต่อมาที่สวรรคต ส่วนอุ้มคำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๒๔) กล่าวว่า เจ้าชมพูครองราชย์เมื่อพระ
ชนม์ได้ ๘ พรรษาครองราชย์อยู่ได้ห้าปีก็ถูกบรรดาขุนนางร่วมกันก่อกบฏแล้วจับสำเร็จโทษเสีย เจ้า
ชมพูครองราชย์ได้ ๓ ปีก็สวรรคต แสนเมืองคือพระวิษุทธราชได้ครองราชย์ต่อมา

๒.๑๐ รัชสมัยพระเจ้าวิษุทธราช พระราชโอรสของพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดิน
เสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. ๒๐๔๔ พระองค์โปรดให้สร้างวัดวิษุทธราชแล้วอัญเชิญพระบางจากวัด
มโนรมประดิษฐานที่วัดวิษุทธราช บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๑๒) กล่าวว่า ขณะที่ทรงอภิเษก
เป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น เกิดปรากฏการณ์คือบังเกิดแสงส่องไปทั่วทิศเพราะบุญญาภิหารของ
พระองค์เสนาอำมาตย์จึงถวายพระนามว่า พระเจ้าวิษุทธราชธิปัต และก่อนที่จะประสูติพระโอรส
พระองค์ทรงพระสุบินนิมิตว่า ได้ทอดพระเนตรเห็นโพธิ์ใหญ่ต้นหนึ่งออกดอกผลเต็มต้นมีฝูงวิหค
นานาได้ฟังพาทาสัย โหรทำนายว่าพระองค์จะได้พระโอรสอันกอปรด้วยบุญญาธิการ พระองค์จึงได้
พระราชทานนามพระโอรสว่า พระโพธิสารราชกุมาร มหาคำ จำปาแก้วมณี (๒๕๒๕ : ๓๑)
ได้กล่าวว่า ในสมัยของพระเจ้าวิษุทธราชนี้ ศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากมีนักปราชญ์ อาจารย์หลวง
มากมาย มีคัมภีร์เป็นภาษาบาลีสันสกฤต ในสมัยนี้ท้าวก้อนคำเจ้าเมืองตะบองเกิดกบฏ แต่แล้วก็มา
ยอมจำนนแล้วออกบวชเสีย พระเจ้าวิษุทธราชครองราชย์ได้ ๒๐ ปีก็สวรรคต เสนาอำมาตย์จึงได้
อัญเชิญโอรสของพระองค์ครองราชย์ต่อไป

๒.๑๑ รัชสมัยพระเจ้าพระโพธิสารราช นับได้ว่าเป็นรัชสมัยแห่งความรุ่งเรืองใน
ด้านศิลปะและวรรณกรรมต่าง ๆ ในด้านพระพุทธศาสนา พระองค์ก็ได้ทรงประกาศห้ามมีการบูชาผี
ต่าง ๆ และทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยความเลื่อมใสอย่างยิ่งโดยมีการรับอิทธิพลด้านพุทธ

ศาสนามาจากอาณาจักรล้านนาซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับล้านช้างในเวลานั้นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการใช้อักษรธรรมล้านนาเป็นเครื่องมือศึกษาพระพุทธศาสนาอักษรดังกล่าวนี้ได้พัฒนาเป็นอักษรธรรมลาวในเวลาต่อมา

สำหรับโอรสของพระเจ้าพระโพธิสารราชนั้น มหาสิลา วีระวงศ์ (๒๕๓๕ : ๕๑) กล่าวว่าพระองค์มีพระราชโอรส ๓ องค์ คือเจ้าเชษฐาวังโส ประสูติจากพระนางยอดคำพระราชธิดาเมืองเชียงใหม่ เจ้าท่าเรือประสูติจากแม่สหายซ้ายพระราชธิดาเมืองอุทยาและพระล้านช้าง ประสูติจากพระสนมเอกธิดาของเจ้าขวาทพา พระเจ้าแผ่นดินเชียงใหม่สวรรคตพระองค์ไม่มีพระราชโอรสเหล่าเสนาอำมาตย์จึงมาขอเจ้าเชษฐาวังโสไปครองราชย์ซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุ ๑๔ พรรษา สมเด็จพระโพธิสารราชทรงพอพระทัย จึงมีพระราชอาชญาให้ตกแต่งขบวนแห่พระราชโอรสไปปกครองเมืองเชียงใหม่และพระองค์ได้เสด็จไปดูแลจัดการพิธีต่าง ๆ จนเกิดความเรียบร้อยแล้วจึงเสด็จกลับมาที่นครเข็ญทอง ต่อมากษัตริย์พม่าได้แต่งทูตมาสัมพันธ์ไมตรีพร้อมด้วยเครื่องบรรณาการมาถวาย เวลานั้นมีทูตต่างประเทศมาถึงเข็ญทอง ๑๕ เมืองเพื่อเข้าเฝ้า พระองค์มีพระประสงค์จะให้ทูตเหล่านั้นเข้าเฝ้าพร้อมกันที่สนามคล้องช้างหลวง เพื่อจะให้ทูตทั้งหลายได้ชมฝีพระหัตถ์ในการคล้องช้าง จึงมีพระราชอาชญาสั่งให้พวกทูตรออยู่ ให้หม่อช้างทั้งหลายไล่ช้างป่ามาถึงก่อน พอหม่อช้างไล่ช้างป่าเข้าเพนียด แล้วพระองค์ก็เสด็จขึ้นขี่ช้างพังชื่อนางกาย อันเป็นช้างต่อออกไปยืนรออยู่ที่สนาม แล้วจึงให้ราชทูตต่าง ๆ เข้าไปเฝ้าถวายบังคมอยู่ที่สนามนั้น ครั้นเสร็จพิธีรับทูตแขกเมืองแล้ว พระองค์ก็ทิ้งบ่วงบาศคล้องช้างป่า พอเชือกบ่วงบาศถูกช้างป่าตัวนั้นก็ตื่นตกใจวิ่งลงทางน้ำโขง ช้างนางกายที่พระองค์ขี้อยู่ก็นั่งล้มทับพระองค์ไว้ เสนาอำมาตย์ทั้งหลายต่างวิ่งเข้าช่วย แม้พระองค์จะถูกช้างทับแต่หลังจากได้รับความช่วยเหลือยังคงมีสติอยู่ จึงมีรับสั่งให้พระอรชุนและพระยาศรีสังฆกรรมไตรโลกนาถบอกให้ทูตต่างประเทศกลับ ต่อมาได้ ๗ วันก็สวรรคตรวมพระชนมายุได้ ๔๓ พรรษา

๒.๑๒ รัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช นับได้ว่าเป็นสมัยหนึ่งของประวัติศาสตร์ลาวที่มีความรุ่งเรืองมาก ท่ามกลางวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นรอบด้าน ชาวลาวล้วนนับถือพระองค์ว่าทรงเป็นมหาราชและทรงเป็นวีรกษัตริย์พระองค์สำคัญในประวัติศาสตร์ลาว พระองค์ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่สำคัญไว้หลายประการ โดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนาซึ่งได้รับการทำนุบำรุงอย่างกว้างขวาง ทรงโปรดให้มีการสร้างและบูรณะปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาหลายแห่ง เช่น ทรงสร้างหอพระแก้วเพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกตอันได้ทรงอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านนา และทรงสร้างพระเจดีย์ โลกจุฬามณี (พระธาตุหลวง) ที่นครเวียงจันทน์ ทรงสถาปนาพระธาตุศรีสองรัก ร่วมกับอาณาจักรอยุธยาที่เมืองด่านซ้าย ทรงปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมที่เมืองนคร (นครพนม) เป็นต้น ในระยะเวลาที่อาณาจักรหงสาวดีในรัชสมัยพระเจ้าบุเรงนองมีกำลังที่เข้มแข็งและทรงอิทธิพลอย่างมาก และพยายามจะขยายอาณาจักรมาทางทิศตะวันออก พระองค์จึงโปรดให้มีการย้ายราชธานี

จากหลวงพระบางมาอยู่ที่นครเวียงจันทน์เพื่อหลีกเลี่ยงอำนาจของหงสาวดีในปี พ.ศ. ๒๑๐๓ และพระราชทานนามราชธานีแห่งใหม่นี้ว่า "พระนครจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตอุมราชธานี" ทั้งยังทรงสร้างสัมพันธไมตรีกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยาเพื่อเป็นกำลังในการต่อต้านพม่า ซึ่งเป็นศัตรูร่วมกัน

กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม (๒๕๕๑ : ๑๒๑-๑๒๒) กล่าวว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้ขอพระนางเทพกษัตริย์ศรี ซึ่งเป็นพระธิดาของพระมหาจักรพรรดิและพระนางศรีสุริโยทัย มาเป็นเอกอัครมเหสี แต่ขณะที่ทำการส่งตัวไปให้นั้นพระมหาธรรมราชาแห่งเมืองพิษณุโลกได้แจ้งข่าวให้บุเรงนองทราบบุเรงนองจึงถือโอกาสทำลายความสัมพันธ์ทั้งสองเมือง โดยแต่งคนไปดักข่มเพื่อแย่งชิงตัวแล้วนำตัวพระนางไปที่เมืองพม่า เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมีความแค้นใจเป็นอย่างยิ่งจึงได้ยกกองทัพไปตีเมืองพิษณุโลกร่วมกับพระมหินทรราชา กษัตริย์องค์ใหม่แห่งอยุธยาแต่แม่ทัพของอยุธยาหักหลัง จึงทำให้พ่ายกลับไปในปี พ.ศ. ๒๑๐๓ ทัพพม่าได้ติดตามจับกุมขุนนางล้านนาเชียงใหม่มาถึงเวียงจันทน์ และสามารถตีกรุงเวียงจันทน์ได้ในขณะที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมิได้ประทับอยู่ในพระนคร พร้อมทั้งกวาดต้อนชาวเมืองและเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงกลับไปยังพม่าเป็นจำนวนมาก รวมถึงพระมหาอุปราชวรวิงโส พระราชอนุชาของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช แล้วจึงถอยทัพกลับไป พระองค์ทรงคุมแค้นฝ่ายหงสาวดีอยู่มาก เมื่อฝ่ายอยุธยาขอความช่วยเหลือให้ช่วยรบพม่าในช่วงปี พ.ศ. ๒๑๑๐ – ๒๑๑๒ พระองค์จึงทรงส่งกองทัพไปช่วยเหลืออยุธยาแต่ไม่สำเร็จเนื่องจากถูกฝ่ายพม่าและพระมหาธรรมราชาเมืองพิษณุโลกซ้อนกลจนแตกพ่าย หลังอาณาจักรหงสาวดีพิชิตกรุงศรีอยุธยาได้แล้วพระเจ้าบุเรงนองจึงทรงส่งกองทัพมาปราบปรามล้านช้างแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐาได้ทรงนำกองทัพและชาวเมืองหลบภัยในป่าและคอยลอบโจมตีกองทัพพม่า จนกองทัพพม่าต้องถอนกำลังกลับไปสู่ถึงปี พ.ศ. ๒๑๑๔ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้เสด็จออกปราบกบฏ ณ เมืองรามรักโองการ (เชื่อกันว่าอยู่ในพื้นที่แขวงอัตตะปือในปัจจุบัน) แล้วสูญหายไปในพื้นที่นั้น ในเวลานั้นพระองค์ทรงมีพระราชโอรสพระองค์เดียวคือพระหน่อแก้วกุมาร ซึ่งประสูติจากบาทบริจาริกาผู้เป็นธิดาของพระยาแสนสุรินทร์ลือชัย และเพิ่งประสูติได้ไม่นาน

๒.๑๓ รัชสมัยพระสุเมงคโลโปธิสัตว์ เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชสาบสูญไปแล้ว หลังจากนั้นในกรุงเวียงจันทน์ก็เกิดสงครามกลางเมือง จากการแก่งแย่งตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระหน่อแก้วกุมารระหว่างเสนาบดีผู้ใหญ่ ๒ คน คือ พระยาแสนสุรินทร์ลือชัย อัครมหาเสนาบดีฝ่ายซ้ายผู้มีสถานะเป็นพระอัยกาของพระราชกุมาร กับพระยาจันทลีหราช อัครมหาเสนาบดีฝ่ายขวา ที่สุดแล้วพระยาแสนสุรินทร์ลือชัยเป็นฝ่ายชนะ จึงสถาปนาตนเองเป็นพระสุเมงคละอัยโกโปธิสัตว์ราชา เป็นผู้ว่าราชการแผ่นดินแทนพระหน่อแก้วกุมารผู้ทรงพระเยาว์

คนทั่วไปเรียกว่า “พระเจ้าปู่หลาน” มหาจัน อินทุพิลาศ (๒๕๒๕ : ๔๕) กล่าวว่า การหายไปของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ในการไปปราบกบฏที่เมืององการนั้นอาจจะเป็นกลอุบายของพระยานคร หรืออาจจะร่วมมือกันกับพระยาแสนสุรินทร์ลือชัย ก็เป็นไปได้

ขณะนั้นพระหน่อแก้วกุมารมีพระชนม์เพียง ๕ พรรษา พระยาแสนสุรินทร์ลือชัย จึงทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทน และเกิดการแก่งแย่งตำแหน่งกันจนเกิดเป็นสงครามกลางเมือง และพระยาแสนสุรินทร์ลือชัย เป็นผู้ชนะจึงถือโอกาสสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์เสียเอง ในนามว่า พระสุมังคลโพธิสัตว์ ซึ่งทรงครองราชย์ได้ ๒ ปี พม่ารู้ข่าวความวุ่นวายในการแย่งชิงราชสมบัติจึงได้ยกกองทัพมาตี พระสุมังคลโพธิสัตว์ ไม่อาจต้านทานได้ อันเนื่องมาจากประชาชนได้รับความลำบากยากแค้นและเบื่อหน่ายต่อการแย่งชิงราชสมบัติกัน อีกทั้งไม่เลื่อมใสต่อพระสุมังคลโพธิสัตว์จึงได้พากันหลบหนีไม่มีกำลังใจต่อสู้เหมือนครั้งก่อน เมื่อพม่าเข้าเมืองได้ พม่าจับเอาพระสุมังคลโพธิสัตว์และพระหน่อเมืองไปพม่าแล้วแต่งตั้งให้พระมหาอุปราชวรวิงโส พระอนุชาของสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชซึ่งถูกคุมตัวไปหงสาวดีตั้งแต่ครั้งที่พม่าตีเมืองเวียงจันทน์ครั้งแรก ขึ้นปกครองบ้านเมือง

๒.๑๔ รัชสมัยพระมหาอุปราชวรวิงโส ในรัชสมัยพระมหาอุปราชวรวิงโสนี้เกิดความวุ่นวายขึ้นในแผ่นดิน เต็ม วิชาคพจนกิจ (๒๕๔๐ : ๔๕) กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๒ ได้มีผู้อ้างตนว่าเป็นพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชซึ่งได้หายสาบสูญไปแล้วนั้นจะกลับมากอบกู้บ้านเมือง โดยไปเกลี้ยกล่อมผู้คนทางประเทศลาวตอนใต้ได้หลายหัวเมืองแล้วยกเป็นขบวนทัพมาตีได้หัวเมืองรายทางมาจนถึงเมืองคำทองใหญ่ พระเจ้ากรุงเวียงจันทน์ได้แต่งตั้งให้ พญาเชียงใต้ พญาเชียงเหนือ พร้อมด้วยกำลังเมืองคุมกองทัพไปตีหัวเมืองฝ่ายใต้ รบกันเป็นสามรบแต่สู้กำลังรบพวกลาวฝ่ายใต้ไม่ได้ก็แตกทัพกลับไปยังเวียงจันทน์ พาเอาพระราชธิดาแลบ่าวไพร่ลงเรือที่นั่นอพยพไปทางเหนือพอไปถึงแก่งฟ้าแก่งจันทน์เรือล่ม พระเจ้าแผ่นดินและราชธิดาพิราลัยในน้ำ พม่าส่งกองทัพมาปราบจลาจลได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๓ แล้วตั้งให้พระสุมังคลโพธิสัตว์ขึ้นครองเวียงจันทน์อีกเป็นครั้งที่ ๒ อยู่ในราชสมบัติได้ ๒ ปีก็สิ้นพระชนม์ พยานครน้อยราชบุตรพระสุมังคลโพธิสัตว์ได้สืบราชสมบัติ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๕-๒๑๒๖ แต่ไม่ต้องอยู่ในทศพิชราชธรรม เสนาบดีทำพญาทั้งปวงจึงพร้อมกันไปทูลพระเจ้ากรุงหงสาวดี พระเจ้ากรุงหงสาวดีจึงให้คุมเอาตัวพระยาน้อยไปเมืองพม่า แต่ก็หาได้แต่งตั้งใครขึ้นปกครองแทนไม่ เวียงจันทน์ไม่มีกษัตริย์ครอบครองมา ๘ ปี บรรดาหัวเมืองต่าง ๆ ก็แยกออกปกครองตัวเอง ภายหลังต่อมาทำพญาเมืองเวียงจันทน์จึงขอพระหน่อแก้ว คีนมาครองกรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์

๒.๑๕ รัชสมัยพระหน่อแก้วกุมาร ในรัชสมัยพระหน่อแก้วกุมารนั้นในการขึ้นครองเมืองนั้น มหาสีลา วีระวงส์ (๒๕๓๕ : ๖๕) กล่าวว่า พระหน่อเมืองเสด็จออกจากนครหงสาวดีเมื่อเดือนหกขึ้น ๑๐ กำวันพุธ มาถึงเวียงจันทน์เมื่อเดือน ๗ ขึ้น ๕ กำ พ.ศ. ๒๑๒๔

(จุลศักราช ๕๕๓) พอถึงเดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ จึงได้ทำพิธีราชาภิเษกขึ้นเสวยราชสมบัติเวลานั้นมีพระชนมายุ ๒๐ พรรษาเมื่อพระหน่อแก้วขึ้นเสวยราชย์แล้ว ประเทศชาติบ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุข บรรดาหัวเมืองทั้งหลายที่ยังแข็งข้ออยู่ที่พากันมาอ่อนน้อมถวายเครื่องราชบรรณาการตามเดิม พระหน่อมืองขึ้นเสวยราชย์ได้ ๗ ปีก็เสด็จสวรรคต รวมพระชนมายุได้ ๒๗ พรรษา พระองค์ไม่มีราชโอรสสืบราชสมบัติแต่ประการใด เดิม วิภาคพจนกิจ (๒๕๔๐ : ๔๕) กล่าวว่า ขณะที่พระหน่อแก้วคืนมาครองกรุงศรีสัตนาคณหุตเวียงจันทน์ ซึ่งตรงกับแผ่นดินไทยเป็นรัชสมัยรัชกาลของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อพม่าพ่ายแพ้แก่ไทย พ.ศ. ๒๑๓๕ แล้วลาวจึงประกาศอิสรภาพไม่ขึ้นแก่พม่า

๒.๑๖ รัชสมัยพระวรวงศาธรรมิกราช เมื่อพระหน่อแก้วสวรรคตแล้วเสนาอำมาตย์ทั้งหลายเห็นพร้อมที่จะอัญเชิญเอาพระวรวงศา โอรสของน้ำสาวพระหน่อมืองขึ้นครองราชย์ จึงพากันไปขอต่อพระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีมีพระราชดำรัสว่า พระวรวงศายังน้อยอยู่มีพระชนม์เพียง ๑๓ ปี จะไม่สามารถคุ้มครองประเทศได้จึงแต่งให้บิดาของพระวรวงศาชื่อพระวรพิดา เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินพระวรพิดาเป็นบุคคลธรรมดาจึงไม่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน มหาจันอินทูปิลาศ (๒๕๒๕ : ๕๒) กล่าวว่า สมัยนั้นพม่าประสบความยุ่งยาก เพราะบุเรงนองผู้เข้มแข็งสวรรคต พระเจ้านันทบุเรงผู้บุตรได้ครองราชย์สืบต่อไป ซึ่งความเข้มแข็งลดลง เป็นเหตุให้พระนเรศวรแห่งกรุงศรีอยุธยาประกาศอิสรภาพและยกทัพขึ้นไปตีถึงหงสาวดี พวกครอบครัวลาวที่ถูกอพยพไปในคราวก่อนก็ถือโอกาสนี้กลับคืนมาแต่ก็ถูกกองทัพเมืองเชียงใหม่มัดกักตักส่งคืนกรุงหงสาวดี ในขณะที่พระวรพิดาจึงได้ส่งกองทัพไปรับครอบครัวลาว และตีเมืองตามรายทางคือเมืองพะเยา เมืองเชียง เมืองล่อ เมืองเชียงแสน และเมืองเชียงราย ได้หมด แล้วยกเข้าล้อมเมืองเชียงใหม่แต่ตีไม่ได้ซึ่งขณะนั้นทั้งเสบียงก็ขาดเงินจึงได้เลิกทัพกลับมา พระวรพิดาโกรธที่ไม่สามารถตีเมืองเชียงใหม่ จึงไม่ยอมให้กองทัพเข้าเมือง และจะประหารชีวิตแม่ทัพนายกองให้หมด พวกแม่ทัพนายกองจึงลี้ภัยหนีเอาเจ้าวรวงศาหนีไปกับกองทัพ ไปตั้งอยู่สนามพลาญชัย แล้วยกกองทัพมาตีเอาพระนคร กองทัพพม่ากับกองทัพถูกรบกันอยู่ ๔ เดือน ไพร่พลล้มตายลงเป็นอันมากและเกิดการอดอยากพระสงฆ์องค์เจ้าจึงไปถวายพระพรให้พ่อลูกคืนดีกัน พระสงฆ์ไปชุมนุมอยู่ที่ดอนจันเจ้าวรวงศาก็เข้าไปขอสมบิดาของพระองค์และพระวรพิดาผู้บิดาจึงมอบเวนคืนราชสมบัติแก่เจ้าวรวงศาแล้วพาครอบครัวไปอยู่นครพนม

ทองสีบ สุกะมาร์ค (๒๕๒๘ : ๑๑๕) กล่าวว่า พระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช พระองค์มีโอรส ๓ องค์ คือ เจ้าอุบุญราชเจ้าหม่อมแก้ว (หรือพระหม่อมแก้ว) และเจ้าหม่อมมัยครั้น พ.ศ. ๒๑๖๔ มีผู้ยุยงว่า เจ้าอุบุญราช คิดแย่งชิงราชสมบัติ จึงให้จับกุมตัว เจ้าหม่อมแก้วกับขุนนางร่วมกันยึดนครได้ในเดือน ๔ พ.ศ. ๒๑๖๕ แล้วอัญเชิญเจ้าอุบุญราชขึ้นครองราชย์ ส่วนพระวรวงศาธรรมิกราชเสด็จหนีลี้ภัยไปทางใต้เจ้าอุบุญราชยกทัพตามพระราชบิดาและ

ทำปิตุมาตที่บ้านแดงแล้วขึ้นครองราชย์ได้ ๕ เดือน ก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าอุบุยวราชมีโอรส ๒ องค์ คือ เจ้าต่อนคำและเจ้าวิชัย

๒.๑๗ รัชสมัยพระยาบัณฑิตโพธิสาร หลังจากที่พระอุบุยวราชเสด็จสวรรคต ประชาชนก็ได้ร่วมกันอัญเชิญพระยามหานามอันเป็นขุนนางผู้ใหญ่ดำรงตำแหน่งพระยานคร อยู่คำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๔๗) กล่าวว่า พระยามหานาม เดิมขึ้นครองเมืองนคร (นครพนม) ได้รับ อัญเชิญมาขึ้นครองราชย์ขึ้นเป็นกษัตริย์ มีพระนามว่าพระยาบัณฑิตโพธิสาร มหาสีลา วีระวงศ์ (๒๕๑๕ : ๗๒) กล่าวว่า พระยามหานามเดิมครองนครอยู่ที่เมืองศรีโคตรบองเวลานั้นพระองค์มี พระชนมายุ ๗๑ พรรษา พระองค์ครองราชย์ได้ ๒ ปี พระยาเวียงกิดการเป็นกบฏ เอาไฟเผา พระราชวัง (หอสนามหลวง) พระองค์จึงโปรดให้สร้างหอใหม่ขึ้นที่สนามพระลานไชย พระยา บัณฑิตโพธิสารทรงครองราชย์ได้สี่ปีก็เสด็จสวรรคต

๒.๑๘ รัชสมัยพระหม่อมแก้ว เมื่อพระยาบัณฑิตโพธิสารเสด็จสวรรคตแล้ว เสนาอำมาตย์ก็อัญเชิญเจ้าหม่อมแก้วขึ้นครองราชย์ถวายพระนามว่า พระหม่อมแก้ว มหาสีลา วีระวงศ์ (๒๕๑๕ : ๗๒) กล่าวว่า ในเวลาที่หม่อมแก้วเสวยราชย์อยู่นั้นเหตุการณ์บ้านเมืองยิ่ง วิกฤตความเลวร้ายขึ้น เนื่องจากเจ้านายพี่น้องแย่งชิงความเป็นใหญ่กัน มีความเคียดแค้นจองเวรกัน ไม่รู้จัก ต่างคนต่างก็รวบรวมเอาพวกไพร่ของตนประหัดประหารกัน จนประชาชนพลเมืองใน เวียงจันทน์อยู่ไม่ได้ ต้องอพยพหนีภัยข้ามแม่น้ำโขงไปตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงเป็นอันมาก บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๓๓) กล่าวว่า เมื่อพระเจ้าบัณฑิตโพธิสารสวรรคตก็ถึงยุคแย่ง อำนาจราชสมบัติกันอย่างรุนแรงโดยมีพระเจ้าต่อนคำเสวยราชสมบัติต่อมาพระเจ้าต่อนคำมีราชโอรส ๓ พระองค์คือ เจ้าชมพู เจ้าบุญชู เจ้าสุริยะกุมาร พระเจ้าต่อนคำถูกเจ้าวิชัยแย่งราชสมบัติ และ ต่อมาเจ้าวิชัยถูกเจ้าสุริยะกุมารชิงราชสมบัติอีกและหลังจากนั้นบ้านเมืองจึงสงบร่มเย็นต่อมา

๒.๑๙ รัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองอีกยุค หนึ่ง เนื่องด้วยพระองค์มีวิธีการปกครองบ้านเมืองหลักแหลมและเป็นธรรม ทำให้ล้านช้างมีความ มั่นคงและสงบร่มเย็นกว่าครึ่งศตวรรษ ทั้งความรุ่งเรืองทางสถาปัตยกรรม อักษรศาสตร์ ศิลปะแขนง ต่าง ๆ ตลอดจนการค้าขายกับต่างชาติพระองค์ทรงเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม จากกรณีที่พระราชโอรส ของพระองค์ได้กระทำความผิดลักลอบเป็นชู้กับภริยาของขุนนางผู้หนึ่ง พระองค์ก็ลงโทษตามอาญา ถึงขั้นประหารชีวิตโดยมิได้ใส่ใจว่าเป็นพระโอรส ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงอยู่ในสภาพที่ไร้รัชทายาท ไม่มีผู้สืบราชสมบัติ ทองสืบ สุกะมาร์ค (๒๕๒๘ : ๑๒๒) กล่าวว่า เมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าต่อนคำ บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายมาก เนื่องจากญาติวงศ์ทั้งหลายไม่ถูกต้องปรองดองกัน เวลานั้นพวกญาติพี่น้อง ฝักใฝ่เจ้าสุริยะกุมารมาก และอภิเษกเจ้าสุริยะกุมารขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินถวายพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เมื่อได้ขึ้นเสวยราชสมบัติแล้วก็ได้ไล่พี่ชายทั้งสองและ

พระญาติวงศ์ที่เป็นศัตรูออกจากเมืองทั้งหมด พระองค์มีราชบุตร ๑ องค์คือ เจ้าราชบุตรซึ่งภายหลังได้ทำมิชฌาการกับภริยาของเจ้าโกผู้เป็นมหาดเล็กของบิดาเมื่อได้สืบดูเห็นเป็นความจริงแล้วก็ให้เอาพระราชบุตรไปประหารเสียที่ผาร้าง เพื่อเป็นแบบอย่างในการบริหารบ้านเมืองเมื่อพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสวรรคตแล้วจึงไม่มีราชบุตรสืบสกุล มหาจัน อินทุพิลาศ (๒๕๒๕ : ๕๘) กล่าวว่า ในสมัยนี้ผู้สำเร็จราชการฮอลันดาได้ส่งทูตการค้ำมาผูกสัมพันธ์ไมตรีด้วยโดยส่ง วุสตอบเป็นทูตถือสาสน์มาพร้อมกับคณะในบันทึกของวุสตอบกล่าวว่า เมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ปลูกข้าวได้หอมกว่าทุกเขตมีกองทัพที่ยิ่งใหญ่ผู้คนมีจิตใจดีไม่มีการลักขโมย แต่เมื่อสิ้นรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชผู้เข้มแข็งแล้วบ้านเมืองก็ขาดกษัตริย์สืบราชสมบัติ จึงทำให้ขุนนางแย่งอำนาจกัน บ้านเมืองจึงได้รับความเดือดร้อนในยุคต่อมา

๒.๒๐ รัชสมัยพระเจ้าองค์หล่อและพระยาเมืองจันทร์ เมื่อสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชผู้เข้มแข็งแล้วเหตุการณ์ของประเทศก็แปรปรวนไปราชบัลลังก์อันเป็นหลักแห่งอำนาจสูงสุดของประเทศก็เป็นที่อยากจะแย่งชิงกันทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และเจ้านายในราชวงศ์ที่ถูกขับไล่ไปในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ก็พากันสอ่ลมุขกำลังของตน ยกเข้าสู่กรุงศรีสัตนาคณหุตเวียงจันทน์ หมายกำอำนาจไว้ในอุ้งมือของตนเอง บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๓๔) กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชไม่มีโอรสมีแต่ราชนัดดาคือเจ้ากิ่งกิสราชกับเจ้าอินทโสม เมื่อพระยาเมืองจันทน์แย่งราชสมบัติแล้วต้องการได้พระนางสุมังคละราชธิดาสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเป็นมเหสี แต่พระนางไม่ยอมซึ่งขณะนั้นพระนางสุมังคละเป็นหม้ายมีโอรสองค์หนึ่งนามเจ้าองค์หล่อและขณะเดียวกันพระนางก็ยังตั้งครรถ์อยู่ ทำให้พระยาเมืองจันทน์ไม่พอใจจึงคิดฆ่าโอรสองค์ใหญ่ของพระนาง อำมาตย์คนสนิทจึงนำองค์หล่อหนีไปอยู่เมืองพานภูมประเทศเวียดนามส่วนพระนางหนีไปพึ่งพระครูยอดแก้ววัดโพนเสม็ด อู่คำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๔๕) กล่าวว่า พระยาเมืองจันทน์เห็นคนนับถือพระครูยอดแก้วมาก ก็เกรงว่าพระครูจักจะแย่งราชสมบัติ จึงคิดกำจัดพระครูยอดแก้ว พระครูรู้ตัวก่อนจึงได้พาญาติโยมประมาณ ๓,๐๐๐ คนพร้อมด้วยพระนางสุมังคละ หนีจากเมืองเวียงจันทน์ล่องไปตามลำน้ำโขงถึงบ้านจิวพันลำโสมสนุกก็พาญาติโยมพักอาศัยที่นั่น ส่วนพระนางสุมังคละหนีไปซ่อนอยู่ภูสะง้ำหอคำ และได้ประสูติโอรสทรงนามว่า “เจ้าหน่อกษัตริย์” พระยาเมืองจันทน์เป็นกษัตริย์อยู่ ๖ เดือนก็ถูกพวกเจ้าองค์หล่อยกทัพมาพิฆาตเสียให้เจ้าองค์หล่อครองราชย์แทนพระเจ้าองค์หล่อครองราชย์ได้ ๔ ปี ครั้นต่อมาเจ้านันทราชซึ่งหนีไปอยู่เมืองนครพนมได้ยกกองทัพมาจับเจ้าองค์หล่อปลงพระชนม์

๒.๒๑ รัชสมัยพระเจ้านันทราช เจ้านันทราชโอรสของเจ้าบุญ ซึ่งหนีภัยไปอยู่เมืองนครพนมในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนั้น เมื่อทราบข่าวว่าทางเวียงจันทน์เกิดความวุ่นวายแย่งราชสมบัติกัน ก็ยกกองทัพมาตีเวียงจันทน์ จับเจ้าองค์หล่อได้ก็ฆ่าเสียแล้วขึ้นครองราชย์

แทน เจ้านันทราชครองราชย์ได้ ๑ ปีก็ถูกเจ้าไชยของเวียงกกองทัพมาจากเมืองเว้ประเทศเวียดนามมาตี และจับพระเจ้าันทราชฆ่าเสีย

๒.๒๒ รัชสมัยพระเจ้าไชยองค์เว้ พระเจ้าไชยองค์เว้หลังจากที่ได้ขึ้นครองราชย์ ได้ทรงพระนามว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ มหาสิลา วีระวงศ์ (๒๕๓๕ : ๖๕) กล่าวว่ เจ้าไชยองค์เว้เป็นโอรสของเจ้าชุมพู เจ้าชุมพูเป็นเชษฐาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เมื่อพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เจ้าชุมพูได้หนีภัยไปอยู่เมืองเว้ประเทศเวียดนามและไปมีลูกอยู่ที่นั่นมีนามว่าเจ้าไชยกุมาร แต่คนทั้งหลายเรียกว่า “เจ้าไชยองค์เว้” ตามชื่อเมืองที่เกิด เมื่อได้ขึ้นครองราชย์แล้วได้ตั้งเจ้าลองอนุขาร่วมมารดาเดียวกันขึ้นเป็นอุปราชครองเมืองหลวงพระบาง อู่คำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๕๐) กล่าวว่ ขณะที่เจ้าไชยองค์เว้ขึ้นครองราชย์นั้นเจ้ากิงกิสราชกับเจ้าอินทโสมนเจ้าองค์นคราษนัคดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนั้นเกรงว่เจ้าไชยองค์เว้จะทำร้ายจึงได้อพยพหนีเจ้ากิงกิสราชไปอยู่เมืองพงอพยพเจ้าอินทโสมนไปอยู่เมืองแพร์ ต่อมาเจ้ากิงกิสราชและเจ้าองค์นคราษนัคได้ยกกองทัพมาตีเมืองหลวงพระบางได้เจ้าลองสูไม่ได้อจึงหนีลงมาเมืองเวียงจันทร์ เจ้ากิงกิสราชจึงตามมาตีเมืองเวียงจันทร์เจ้าไชยเมืองเว้เห็นจะสู้ไม่ได้จึงไปขอให้กองทัพสยามมาช่วยฝ่ายกรุงสยามในแผ่นดินพระเพทราชาให้แม่ทัพยกกองทัพมาช่วย แต่แม่ทัพสยามได้ใกล้เคียงให้เจ้ากิงกิสราชและเจ้าไชยองค์เว้ปรองดองกัน โดยแบ่งการปกครองออกเป็นรัฐอิสระ ๒ รัฐอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางนับเขตตั้งแต่ปากแม่น้ำเหืองขึ้นไป อาณาจักรล้านช้างนครเวียงจันทร์นับแต่ปากน้ำเหืองลงมาบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๗๖) กล่าวว่ครั้ง พ.ศ. ๒๒๕๐ ลาวภาคใต้ซึ่งตามปกติไม่ขึ้นอยู่ในความปกครองของเวียงจันทร์อย่างแน่นอน และตั้งอยู่ห่างไกลลงไปทางเวียงจันทร์ดูแลปกครองไม่ทั่วถึงได้ตั้งตนเป็นอาณาจักรหนึ่งอีกต่างหากเรียกว่า อาณาจักรล้านช้างนครจำปาสัก นับแต่นั้นมาราชอาณาจักรลาวจึงแบ่งแยกออกเป็น ๓ อาณาจักร คืออาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์และอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

จากประวัติความเป็นมาของอาณาจักรข้างต้นจะเห็นว่า มีการพัฒนามาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีกษัตริย์ปกครองหลายพระองค์ มีการขยายอาณาเขตได้กว้างใหญ่ไพศาล มีความองอาจเข้มแข็งในบางรัชสมัยและมีความอ่อนแอในภาวะที่มีการแย่งชิงราชสมบัติกัน ซึ่งเป็นธรรมดาของการปกครองในระบบศักดินากษัตริย์ หรือเป็นธรรมดาของบ้านเมืองหากขาดความสามัคคีปรองดองและขาดผู้นำที่เข้มแข็งแล้วบ้านเมืองก็เข้าสู่ความระส่ำระสายมีความเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง

๓. แผ่นดินล้านช้างแบ่งเป็น ๓ อาณาจักร

นับตั้งแต่พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสวรรคตแล้ว ประเทศล้านช้างอันมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล และบ้านเมืองวัดวาอารามที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากก็เข้าสู่กาลเวลาแห่งความเสื่อม

และถดถอยลง มหาสีลา วีระวงศ์ (๒๕๓๕ : ๖๕) กล่าวว่า ในสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนั้น บ้าน เมือง วัฒนาอารามมีความเจริญรุ่งเรืองปานประดุจเดือนเพ็ญแต่พอพระองค์สวรรคตก็ค่อยเศร้าหมองลงราวกับเดือนข้างแรมทั้งนี้สาเหตุมาจากความอิฉาธิษยาความอาฆาตเคียดแค้นคอยแค้นแย่งกันปกครองประเทศของบรรดาผู้นำผู้มีอำนาจทั้งหลาย ภายในระยะเวลา ๘ ปีนั้นมีพระเจ้าแผ่นดินถึง ๔ องค์ ผู้ขึ้นครองบัลลังก์ก็ถูกปลงพระชนม์ไป ๓ องค์ ผลที่ร้ายแรงคือเป็นเหตุให้อาณาจักรล้านช้างซึ่งเคยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแต่ปางก่อนต้องแตกออกเป็น ๓ ส่วน คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางอยู่ทางเหนือ อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์อยู่ตอนกลางและอาณาจักรล้านช้างจำปาสักอยู่ทางตอนใต้ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ อาณาจักรนี้คืออาณาจักรที่สืบทอดมาจากอาณาจักรล้านช้างศรีสัตนาคนหุตเดิม ซึ่งมีอาณาเขตปกครองดินแดนลาวภาคกลางซึ่งมีพื้นที่ราบในปัจจุบันมีพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ เป็นปฐมกษัตริย์พระเจ้าไชยเชษฐาองค์นี้ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ที่ลี้ภัยการเมืองไปอยู่ที่จักรวรรดิเวียตนาม ซึ่งมีราชธานีในขณะนั้นอยู่ที่เมืองเว้ คนทั้งหลายจึงขนานพระนามอีกอย่างว่าพระเจ้าไชยองค์เว้หรือพระเจ้าองค์เวียด พระองค์ได้นำกำลังจากเวียตนามเข้ายึดกรุงเวียงจันทน์ทำการจับเจ้านันทราชสำเร็จโทษแล้วราชาภิเษกพระองค์เองเป็นกษัตริย์ในปี พ.ศ. ๒๒๔๑ จากนั้นจึงทรงแต่งตั้งท้าวทองเป็นเจ้าอุปราชครองเมืองหลวงพระบางแต่ไม่ได้รับการยอมรับจากชาวลาวทั้งหมดเพราะพระองค์มีความใกล้ชิดกับจักรวรรดิเวียตนาม ในปี พ.ศ. ๒๒๕๐ เจ้ากิงกิสราชกับเจ้าองค์คำ พระราชนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ที่หนีไปประทับที่เมืองหงสา (อยู่ในแขวงไซยะบูลีในปัจจุบัน) สาเหตุที่มีการแยกอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางออกจากอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์นั้น อุ่คำ พมวงสา (๒๕๐๑ : ๕๐) กล่าวว่า ขณะที่เจ้าไชยองค์เว้ขึ้นครองราชย์นั้นเจ้ากิงกิสราชกับเจ้าอินทโสมเจ้าองค์นกราชนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนั้นเกรงว่าเจ้าไชยองค์เว้จะทำร้ายจึงได้อพยพหนีเจ้ากิงกิสราชไปอยู่เมืองพงอพยพเจ้าอินทโสมไปอยู่เมืองแพร์ ได้ยกทัพเข้ามาชิงเมืองหลวงพระบาง จับเจ้าอุปราชท้าวทองสำเร็จโทษ และเตรียมจะยกทัพเข้าตีกรุงเวียงจันทน์พระเจ้าไชยองค์เว้จึงทรงมีพระราชสาส์นไปยัง สมเด็จพระเพทราชาแห่งกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอความช่วยเหลือ ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาจึงใกล้เคียงทั้งสองฝ่ายให้ยุติการรบและปักปันเขตแดนต่อกัน มหาคำ จำปาแก้วมณี และคณะ (๒๕๒๕ : ๖๕) กล่าวว่า การแบ่งอาณาจักรล้านช้างออกเป็น ๒ อาณาจักรนั้นสมเด็จพระเพทราชาคงจะมีส่วนปรึกษาให้ความคิดด้วยคงไม่เห็นด้วยกับความคิดของเจ้ากิงกิสราชหรือของพระเจ้าองค์เว้ เจ้ากิงกิสราชคงจะไม่ยอมในเบื้องต้นเพราะเป็นฝ่ายได้เปรียบแต่อาจยอมอำนาจของพระเพทราชาข่มขู่อยู่จึงจำใจยอมรับข้อเสนอก็เป็นได้ ถ้าหากว่าข้อเสนอให้แบ่งอาณาจักรล้านช้างออกเป็น ๒ อาณาจักรเป็นของพระเพทราชาก็นับว่าเป็นกุศโลบายอันหนึ่งของกรุงศรีอยุธยาที่ประสงค์จะตัดกำลังอันยิ่งใหญ่ของอาณาจักรล้านช้าง จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้หลวงพระบางกลายเป็นอาณาจักรเอกราชไม่ขึ้นกับเวียงจันทน์มานับแต่นั้น ในยุคนี้จึงนับได้ว่าเป็นยุคที่ลาว

แตกแยกเป็น ๒ อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์และอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง ซึ่งเวียงจันทน์เองก็ไม่ไว้ใจและหาทางทำลายฝ่ายหลวงพระบางอยู่ตลอด ตราบแผ่นดินพระราชอาณาจักรลาวเป็นตราประจำราชวงศ์ล้านช้างหรือราชวงศ์ขุนลอ ซึ่งสืบเชื้อสายทางผู้ปกครองอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง

๓.๒ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางถือ

กำเนิดจากความแตกแยกระหว่างเวียงจันทน์และหลวงพระบางในปี พ.ศ. ๒๒๕๐ ดังได้กล่าวมาแล้ว อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางมีอาณาปกครองดินแดนลาวภาคเหนือในปัจจุบัน โดยมีพระเจ้ากิงกิสราชเป็นปฐมกษัตริย์ (พ.ศ. ๒๒๔๕ - ๒๒๕๖) และมีเชื้อสายกษัตริย์สืบราชสมบัติต่อมา จนกระทั่งประเทศลาวเป็นเอกราชจากฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ และเป็นกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรลาวต่อมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ในยุคแรกอาณาจักรนี้เกิดการแย่งชิงอำนาจภายในของตนเองเป็นระยะ และมีการจะขอกำลังจากรัฐที่ใหญ่กว่าอย่างพม่ามาช่วยเหลือเสมอ สำหรับฝ่ายหลวงพระบางก็ไม่ไว้ใจและหาทางทำลายฝ่ายเวียงจันทน์เช่นกัน อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางเมื่อสูญเสียเอกราชใน พ.ศ. ๒๑๒๑ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๕๕) กล่าวว่า ในสมัยเจ้าสุริยวงค์ มีเรื่องพิพาทกับนครเวียงจันทน์ ซึ่งมีพระเจ้าสิริบุญสารเป็นเจ้าครองนครเวียงจันทน์พระองค์ได้ยกกองทัพไปล้อมเมืองเวียงจันทน์เป็นเวลา ๒ เดือน เจ้าสิริบุญสารไปขอความช่วยเหลือจากพม่าที่นครเชียงใหม่ให้ยกมาตีเขตหลวงพระบาง เจ้าสุริยวงค์จำต้องยกทัพกลับไปเจรจาขอสัมพันธไมตรีกับพม่าฝ่ายพม่าก็ยินยอมตามเพราะขณะนั้นพม่ากำลังทำสงครามติดพันกับสยามอยู่

ต่อมาอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางเห็นว่าพม่าทำสงครามแพ้สยามทุกครั้ง จึงเอาใจออกห่างจากพม่ามาขึ้นกับสยาม เมื่อสยามยกกองทัพไปตีเวียงจันทน์ก็อาสาช่วยรบจนเวียงจันทน์พ่ายแก่กองทัพสยามเวียงจันทน์จึงตกเป็นเมืองขึ้นสยาม ขณะเดียวกันก็บังคับหลวงพระบางให้เป็นเมืองขึ้นด้วยเช่นกัน ในขณะที่ตกเป็นเมืองขึ้นสยามนั้นพระองค์ได้ถูกคุมตัวลงไปที่กรุงธนบุรี ภายหลังจึงถูกส่งคืนมาเป็นเจ้านครหลวงพระบาง และเสด็จสวรรคตในปี พ.ศ. ๒๑๓๔ บรรดาเสนาอำมาตย์จึงทูลเชิญเจ้าอนุรุทธ พระอนุชาของเจ้าสุริยวงค์ขึ้นครองราชย์ เมื่อเจ้านันทเสนแห่งเวียงจันทน์ยกทัพมาตีหลวงพระบางได้ เจ้าอนุรุทธจึงถูกส่งลงไปขังที่กรุงเทพฯ อยู่ ๔ ปี จึงได้เสด็จกลับมามีขึ้นครองราชย์ตามเดิม และเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๑๓๕ เจ้ามันธาดราช โอรสของเจ้าอนุรุทธจึงได้ขึ้นครองเมืองแทนใน พ.ศ. ๒๑๖๐ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จสวรรคต เจ้ามันธาดราชจึงได้เสด็จลงไปกรุงเทพฯ เพื่ออุปสมบทต่อหน้าพระบรมศพ แล้วจึงเสด็จกลับมาครองราชย์ตามเดิม โดยในปี พ.ศ. ๒๑๗๐ เกิดเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ เจ้ามันธาดราชจึงได้ส่งกำลังพลไปช่วยกองทัพสยามตีเวียงจันทน์เมื่อเจ้ามันธาดราชสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. ๒๑๗๕ ทางกรุงเทพฯ จึงตั้งให้เจ้าสุกเสริม โอรสของเจ้ามันธาดราชขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินหลวงพระบางใน พ.ศ. ๒๑๘๑ และสิ้นพระชนม์ ใน พ.ศ. ๒๑๘๓ เจ้านันทราชราชโอรสองค์ที่ ๒

ของเจ้ามันธาตุราชได้ครองราชย์สืบแทนและครองราชย์ อยู่ ๒๐ ปี จึงสวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๑๔ ทำให้เจ้าอู่คำโอรสของเจ้ามันธาตุราช ได้ครองราชย์สมบัติสืบต่อ ในรัชสมัยนี้เจ้าอู่คำนี้ได้เกิดกบฏฮ่อขึ้นทำให้พระองค์หนีไปอยู่ที่เมืองปากลาย รัฐบาลสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้จึงได้ส่งกองทัพมาปราบ พร้อมทั้งปลดเจ้าอู่คำออกจากบัลลังก์ แล้วตั้งเจ้าคำสุกโอรสของเจ้าอู่คำขึ้นครองราชย์แทน จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ เกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส รัฐบาลสยามได้ยอมยกดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดให้แก่รัฐบาลฝรั่งเศส เจ้าคำสุกจึงเป็นพระเจ้าแผ่นดินหลวงพระบางภายใต้การอารักขาของฝรั่งเศส จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงได้สิ้นพระชนม์

๓.๓ อาณาจักรล้านช้างจำปาสักคือ แขวงจำปาสักหรือนครจำปาสัก เป็นเมืองเก่าแก่มีการปกครองสืบต่อกันมาแต่โบราณเมืองหนึ่งมีสถานโบราณคือวัดภูจำปาสัก เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ (มหาสีลา วีระวงส์. ๒๕๓๕ : ๔๗) อาณาจักรล้านช้างจำปาสักมีกำเนิดมาจากการอพยพหลบภัยการเมืองของเจ้านางสุ้มงคละและประชาชนส่วนหนึ่งภายใต้การนำของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก พระเถระผู้ใหญ่ในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช มูลเหตุมาจากพระยาเมืองจันผู้เป็นเสนาบดีได้ชิงราชสมบัติขึ้นครองอาณาจักรหลังพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชเสด็จสวรรคต และคิดจะเอาเจ้านางสุ้มงคละ พระราชนัดดาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (ซึ่งทรงเป็นหม้ายและกำลังทรงครรภ์) เป็นมเหสี แต่นางไม่ยอม จึงหนีไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กจึงพาญาติโยมของตนประมาณ ๓,๐๐๐ คนและเจ้านางสุ้มงคละหนีออกจากเวียงจันทน์ทางใต้ไปซ่อนตัวอยู่ที่บ้านจิวพันลำโสมสนุก ณ ที่แห่งนั้นเจ้านางสุ้มงคละได้ประสูติพระโอรสนามว่า เจ้าหน่อกษัตริย์

ต่อมานางแพงเจ้าเมืองจำปาสักชาวพื้นเมืองได้อาราธนาเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กมาปกครองบ้านเมือง เจ้าราชครูหลวงปกครองบ้านเมืองได้ระยะหนึ่งก็เกิดปัญหาการปกครองในบางประการซึ่งเอาหลักทางธรรมมาตัดสินและยุติปัญหาไม่ได้ ท่านจึงให้คนไปเชิญเจ้าหน่อกษัตริย์ซึ่งเจริญพระชนม์มากพอที่จะปกครองบ้านเมืองได้แล้ว มาทำพิธีราชาภิเษกเป็นกษัตริย์ปกครองนครจำปาสักในปี พ.ศ. ๒๒๕๗ ทรงพระนามว่า เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร อาณาจักรล้านช้างแห่งที่ ๓ คือ อาณาจักรล้านช้างจำปาสัก จึงถือกำเนิดขึ้นในปีนี้ พระองค์ได้ประกาศอาณาเขตแยกออกจากเวียงจันทน์ ปกครองดินแดนลาวภาคใต้ตั้งแต่เขตเมืองนครพนม เมืองคำม่วน ลงไปจนถึงเมืองเชียงแตง เมืองมโนไพรต่อแดนเขมร ส่วนทางด้านตะวันตกอาณาเขตไปไกลจนถึงเมืองท่งหรือเมืองสุวรรณภูมิ เชื้อสายของกษัตริย์แห่งอาณาจักรนี้ได้ปกครองจำปาสักต่อมาทั้งในฐานะกษัตริย์ เจ้าผู้ครองนคร และผู้ว่าราชการเมือง จนกระทั่งแผ่นดินลาวรวมเป็นหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ แต่ยังคงมีบทบาททางการเมืองในลาวยุคพระราชอาณาจักรมาตลอดจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๕๑๘

ภายหลังจากที่จำปาศักดิ์ได้แยกเป็นอิสระจากอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๓ โดยมีเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ผู้เป็นหลานของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๑ ในสมัยของเจ้าไชยกุมาร นครจำปาศักดิ์ก็ต้องเสียเอกราชให้แก่สยาม ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๔ ได้เกิดกบฏขึ้นในนครจำปาศักดิ์ทำให้เจ้าไชยกุมารต้องเสด็จหนีแล้วไปสวรรคตในป่า แต่ท้าวฝ่ายหน้าแห่งบ้านสิงห์ท่า (เมืองยโสธร) กับพระปฐมสุรราช (คำผง) เจ้าเมืองอุบล ได้ยกกองกำลังไปปราบกบฏและตีเอาเมืองจำปาศักดิ์คืนมาได้ ทำให้ท้าวฝ่ายหน้าได้รับแต่งตั้งจากสยามให้เป็นเจ้านครจำปาศักดิ์มีนามว่า พระวิไชยราชขัตติยวงศาเมื่อพระวิไชยราชขัตติยวงศาถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๒๓๕๐ ฝ่ายอาณาจักรสยามจึงได้แต่งตั้งเจ้าอนุ โอรสของเจ้าไชยกุมาร ขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน แต่ก็ถึงแก่พิราลัย หลังรับสุพรรณบัฏเจ้าเมืองได้เพียง ๓ วัน ฝ่ายสยามจึงได้แต่งตั้งให้เจ้าหมาน้อย โอรสของอุปราชสุริโย เป็นเจ้านครจำปาศักดิ์ ต่อมาเกิดกบฏอ้ายสาเกียดโง้งขึ้นในเมือง ทำให้เจ้าหมาน้อยถูกส่งตัวลงไปยังกรุงเทพฯ และได้ถึงแก่กรรมที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๓๗๐ เจ้าราชบุตรโย โอรสของเจ้าอนุวงศ์ ที่มีความชอบจากการปราบกบฏอ้ายสา จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้านครจำปาศักดิ์ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้น เจ้าราชบุตรโยจึงถูกเจ้าสุยจับตัวส่งให้แก่ทางกรุงเทพฯ เจ้าสุยจึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้านครจำปาศักดิ์ใน พ.ศ. ๒๓๗๑ เมื่อเจ้าสุยถึงแก่พิราลัยใน พ.ศ. ๒๓๘๔ เจ้านาคผู้เป็นอุปราชจึงได้ครองเมืองสืบแทน จนถึงแก่พิราลัยด้วยอหิวาตกโรคใน พ.ศ. ๒๓๘๖ ทางฝ่ายสยามจึงได้แต่งตั้งเจ้าคำใหญ่ ผู้เป็นโอรสของเจ้าสุย ขึ้นเป็นเจ้านครจำปาศักดิ์ มีนามว่า เจ้ายุติธรรมธร (คำใหญ่) จนถึง พ.ศ. ๒๔๐๒ ก็ถึงแก่กรรม เจ้าคำสุกผู้เป็นอนุชาจึงได้เป็นเจ้านครจำปาศักดิ์สืบแทน มีพระนามว่า เจ้ายุติธรรมธร (คำสุก) พระองค์ได้ส่งบุตรชายทั้ง ๓ ไปยังกรุงเทพฯจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ ทั้งสามคนได้แก่ เจ้าราชดนัย (หุย) เจ้าศักดิ์ประสิทธิ์ (เจ้าเบง) และเจ้าศักดิ์ประเสริฐ (เจ้าอูย) เมื่อเกิดกรณีพิพาทสยาม-ฝรั่งเศส ฝ่ายอาณาจักรสยามได้ยกดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ เมื่อเจ้ายุติธรรมธร (คำสุก) ถึงแก่พิราลัย เจ้าราชดนัย (หุย) ก็ได้รับแต่งตั้งจากฝรั่งเศสให้เป็นผู้ว่าการนครจำปาศักดิ์ ดังนั้นอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์จึงมีฐานะเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส

๔. สาเหตุที่อาณาจักรล้านช้างตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม

การสูญเสียเอกราชแก่สยามเมื่ออาณาจักรล้านช้างแตกเป็น ๓ อาณาจักรเอกราช แต่ละอาณาจักรต่างตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันและไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะกับหลวงพระบางและเวียงจันทน์แล้วทั้งสองอาณาจักรนี้ล้วนถือว่าอีกฝ่ายเป็นศัตรูของตน ต่างก็จ้องหาทางทำลายล้างต่อกันด้วยการอาศัยกำลังทหารพม่าที่มีอำนาจในล้านนาอยู่ตลอด มูลเหตุที่อาณาจักรล้านช้างทั้งสามจะเสียเอกราชให้แก่สยามมาจากความขัดแย้งภายในของอาณาจักรล้านช้าง ระหว่างพระเจ้าสิริบุญสารกษัตริย์เวียงจันทน์กับเจ้าพระวอ เจ้าพระตา สองขุนนางผู้ใหญ่ ทั้งสองคนนี้เป็นพี่น้องกัน

มีเชื้อสายเจ้าปางคำเมืองเชียงรุ่ง ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากกษัตริย์เวียงจันทน์ให้ตั้งถิ่นฐานที่เมืองหนองบัวลุ่มภูซึ่งเป็นเมืองหน้าด่าน ทั้งสองเคยได้ช่วยเหลือให้พระเจ้าสิริบุญสารได้เสวยราชสมบัติในเวียงจันทน์มาก่อน

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๑๓ พระเจ้าสิริบุญสารทรงขอตัวลูกสาวของขุนนางทั้งสองท่านองจะเอาไว้เป็นตัวประกัน เจ้าพระวอ เจ้าพระดา เกิดความรู้สึกไม่พอใจพระเจ้าสิริบุญสารเป็นอย่างมาก จึงกลับมาตั้งมั่นเตรียมสู้รบอยู่ที่เมืองหนองบัวลุ่มภู สาเหตุที่ขัดแย้งกันยังมีต่างออกไปอีกตามหลักฐานแต่ละแห่ง เดิม วิชาคพจนกิจ (๒๕๔๐ : ๘๘) กล่าวถึงสาเหตุความขัดแย้งว่าด้วยสาเหตุที่เจ้าแผ่นดินประกอบกิจต่อราษฎรให้ได้รับความเดือดร้อนโดยทั่วไป เช่น ได้ชี้ช้างม้าเหยียบย่ำข้าวนาของราษฎร แม้เจ้าพระดา เจ้าพระวอ จะได้พยายามทักทวนในฐานะที่เคยได้อุปการะพระเจ้าสิริบุญสารกับพระอนุชาแต่เยาว์เสมือนหนึ่งลูกหลานจนได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็หาเชื่อฟังไม่ นอกจากนี้บางตำนานก็ว่าพระเจ้าสิริบุญสารบีบบังคับเอาบุตรเจ้าพระดา เจ้าพระวอไปเป็นห้ามอีกด้วย เผอิญจะเป็นคราวชะตาเวียงจันทน์ถึงมาต เวลานั้นเวียงจันทน์มีเสนาหามากซึก้าเป็นส่วนมาก ประจบสอพลอสื่อเสียดยุยงให้พระเจ้าแผ่นดินระแวงพระทัยว่า เจ้าพระดา เจ้าพระวอ จะชิงราชสมบัติ และว่าเคยฝักฝ่ายทางหลวงพระบางมาแต่ก่อน ตั้งแต่คราวได้ช่วยเหลืออุปการะให้เจ้ากิงกิสราชกับเจ้าอินทร์โสม ๒ พี่น้องหลบภัยไปอยู่เมืองแสนหิววิสาขสองปีนาคดังกล่าวแล้ว บางตำนานก็ว่า เจ้าพระดา เจ้าพระวอ ได้ยกย่อง ช่วยเหลือพระเจ้าสิริบุญสารได้เป็นถึงพระเจ้าแผ่นดิน แทนที่จะตั้งตนเป็นที่อุปราชตามที่สัญญากันไว้กลับไปตั้งอนุชาแทน เหตุผลทั้งนี้เขาไปที่ว่า เจ้าพระดา เจ้าพระวอ ขอเป็นที่อุปราชก็ดี พระเจ้าสิริบุญสารบังคับเอาธิดาเจ้าพระดา เจ้าพระวอ ไปเป็นห้ามก็ดี มิสมกับเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ด้วยกันทั้งสองฝ่ายหรือจะเป็นจริงตามที่เจ้าพระดา เจ้าพระวอ ขอเป็นที่อุปราชก็เป็นที่ยกใหญ่ไฝสูงไปหน่อย แต่เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารรับปากมีสัญญาไว้ต่อกันเช่นนั้นคือ เมื่อได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้วจะให้เป็นที่อุปราช แต่กลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น เจ้าพระดา เจ้าพระวอ ก็ย่อมจะเสียใจอยู่บ้างเป็นธรรมดาของปวงชน แต่ก็ไม่เป็นการแปลกประหลาดอะไรเหตุวิวาทขัดใจกันคงมีมูลมาจากสาเหตุในข้อที่ว่าเจ้าพระดา เจ้าพระวอ เอาใจฝักฝ่ายพระราชวงศ์ทางหลวงพระบางมากไปหน่อยก็ได้ แต่ก็เป็นการล่วงเลยมาแล้ว

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๔๘) กล่าวว่า ช้างฝ่ายนครเวียงจันทน์ พระเจ้าสิริบุญสารทรงพิโรธ เมื่อทราบข่าวเจ้าพระดา เจ้าพระวอ ไปสร้างเมืองใหม่ จึงแต่งกองทัพออกไปปราบ ถึงสามครั้ง กองทัพฝ่ายเจ้าพระวอเจ้าพระดาก็ชนะทุกครั้ง แต่เมื่อรบนานไปฝ่ายหนองบัวลุ่มภูเห็นว่าจะแพ้เพราะกำลังรบลดลงแน่นอนจึงได้ขอความช่วยเหลือจากกองทัพพม่า ทว่ากองทัพพม่ากลับให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายเวียงจันทน์เพราะฝ่ายเวียงจันทน์ส่งคนไปขอความช่วยเหลือตัดหน้าฝ่ายหนองบัวลุ่มภู ในการรบครั้งต่อมาฝ่ายหนองบัวลุ่มภูจึงแพ้ เจ้าพระดาตาย

ในที่รบ เจ้าพระวอจึงนำไพร่พลและเชื้อสายที่รอดตายหนีไปพึ่งพระเจ้าองค์หลวงไชยกุมารแห่งอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก โดยไปตั้งมั่นอยู่ที่บ้านเวียงคอนกอง ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีของสยามในปัจจุบัน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๑๕ เจ้าพระวอเกิดความขัดแย้งกับพระเจ้าองค์หลวงไชยกุมารจากเรื่องการสร้างกำแพงเมืองกับการสร้างหอคำ (เรือนหลวง) จึงได้พาไพร่พลมาตั้งมั่นที่บ้านคอนมดแดงและทำหนังสือขอเป็นขอขมขณาสีมาของกรุงสยามในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งพระองค์ก็ได้รับไว้ ฝ่ายเวียงจันทน์เห็นว่าถ้าส่งกำลังไปปราบเจ้าพระวอแล้วฝ่ายจำปาสักจะไม่ให้ความช่วยเหลือเจ้าพระวอแน่นอนจึงทรงส่งกองทัพมาจับเจ้าพระวอที่บ้านคอนมดแดงเสีย

เมื่อพระวอถูกฆ่าตายแล้ว ท้าวคำผง ท้าวทิดพรหม และท้าวกำ บุตรหลานของเจ้าพระวอและเจ้าพระตา ซึ่งดีฝ่ายล้อมออกมาได้จึงแจ้งเรื่องราวบทูลไปยังกรุงธนบุรีผ่านทางเมืองนครราชสีมาสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงพระพิโรธมากที่ฝ่ายเวียงจันทน์ส่งกองทัพมาฆ่าผู้ที่อยู่ในขอขมขณาสีมาของพระองค์ กอปรกับพระองค์เองก็ไม่ทรงไว้ใจฝ่ายเวียงจันทน์ที่มีท่าทีฝักใฝ่อาณาจักรพม่า ซึ่งยังคงคุกคาม ฝ่ายสยามอยู่ตลอด ในปี พ.ศ. ๒๓๒๑ พระองค์จึงทรงส่งกองทัพภายใต้การนำของสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ขึ้นไปตีอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ โดยไล่ตีมาทางใต้ผ่านทางอาณาจักรล้านช้างจำปาสักก่อน ฝ่ายจำปาสักเห็นว่าจะสู้กองทัพสยามไม่ได้จึงยอมอ่อนน้อมโดยดี จากนั้นจึงยกทัพขึ้นเหนือตีหัวเมืองหน้าด่านของเวียงจันทน์เรื่อยมา จนสามารถหักเอาเมืองเวียงจันทน์ได้สำเร็จ ฝ่ายสยามจึงกวาดต้อนทรัพย์สิน ผู้คน ชุนนาง เชื้อพระวงศ์ และกุมตัวพระเจ้าสิริบุญสารลงมายังกรุงธนบุรี ด้านอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางซึ่งเป็นอริกับเวียงจันทน์มาตลอดก็ได้ให้ความช่วยเหลือฝ่ายสยามในสงครามครั้งนี้ยิ่งเต็มที่ แต่พอสิ้นศึกก็ถูกฝ่ายสยามบังคับให้ยอมอ่อนน้อมเป็นเมืองขึ้นด้วยเช่นกัน อาณาจักรล้านช้างทั้งสามแห่งจึงตกเป็นประเทศราชของสยามทั้งหมดในปี พ.ศ. ๒๓๒๑ นี้เอง

แม้ต่อมาภายในสยามก็เกิดการเปลี่ยนแปลงราชวงศ์สุริยวงศ์จักรีและย้ายราชธานีมายังกรุงรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ก็ตามแต่ภาวะความเป็นประเทศราชของทั้งสามอาณาจักรก็มิได้เปลี่ยนแปลงการปกครองของสยาม อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ภายหลังที่สูญเสียเอกราชให้แก่อาณาจักรสยาม พระเจ้าแผ่นดินสยามจึงให้เจ้านันทเสนโอรสของพระเจ้าสิริบุญสาร เสด็จขึ้นครองราชย์แทน แล้วแต่งตั้งเจ้าอินทวงศ์เป็นอุปราช ส่วนเจ้านุวงศ์และเจ้าพรหมวงศ์ให้ลงไปเป็นตัวประกันที่กรุงธนบุรี แต่ต่อมาก็เกิดข้อพิพาทฟ้องร้องกันกับเจ้านุวงศ์แห่งนครหลวงพระบางหลายครั้ง จนครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. ๒๓๓๖ นั้น เจ้านันทเสนถูกกล่าวหาว่าสมคบกับเจ้าเมืองนครพนมและเวียงคนามจะก่อการกบฏ จึงได้ถูกเรียกตัวลงไปสอบสวนที่กรุงเทพฯ พระองค์ต่อสู้อยู่ ๒ ปีก็เสด็จสวรรคต เจ้าอินทวงศ์พระอนุชาของเจ้านันทเสนได้ครองราชย์สืบต่อ และครองเมืองมาถึงปี พ.ศ. ๒๓๔๖ ก็ถึงแก่พิราลัย

เจ้าอินทวงศ์เสด็จสวรรคตทำให้เจ้าอนุวงศ์ พระราชโอรสองค์ที่ ๓ ของพระเจ้าสิริบุญสารได้ขึ้นครองราชย์สมบัติในนครเวียงจันทน์ พระองค์เป็นผู้มีความสามารถในหลายด้าน โดยได้เคยยกทัพไปช่วยฝ่ายสยามรบกับพม่าจนได้รับชัยชนะหลายครั้ง ตลอดจนได้ทรงจัดแจงสร้างบ้านแปลงเมืองให้เจริญรุ่งเรืองในหลายด้าน ทั้งในทางพระพุทธศาสนาและทางทหาร ทั้งได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับหลวงพระบางและจำปาศักดิ์ พระองค์ทรงมีความพยายามที่จะกอบกู้อิสรภาพคืนจากสยามแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จึงถูกจับตัวส่งลงไปที่กรุงเทพฯ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๓๗๑ เมื่อกองทัพอาณาจักรสยามตีนครเวียงจันทน์ครั้งที่ ๒ ในรัชกาลของเจ้าอนุวงศ์นี้ ฝ่ายสยาม (รัชกาลที่ ๓) ได้สั่งให้ "ทำลายนครเวียงจันทน์ให้สิ้นซาก" ทั้งกำแพงเมืองและวัดวาอารามต่างๆ ตลอดจนถึงไม้และไผ่ไร่นาก็ถูกเผาจนหมดสิ้น อีกทั้งให้ล้มเลิกอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์เสีย มิให้มีเมืองและเจ้าครองนครอีกต่อไป นครเวียงจันทน์ที่เคยรุ่งเรืองและอุดมสมบูรณ์มาหลายร้อยปี ก็ถูกทำลายลงจนถึงกาลอวสานกลายเป็นเมืองร้าง ในปี พ.ศ. ๒๓๗๑

จากการที่อาณาจักรล้านช้างแบ่งออกเป็น ๓ อาณาจักรนี้เองทำให้เกิดความอ่อนแอขึ้นไม่มีอาณาจักรใดที่เข้มแข็งพอที่จะยืนหยัดอยู่ได้ด้วยกำลังพลของตนเองต้องคอยขอความช่วยเหลือจากเมืองอื่นในคราวที่มีศึกเข้ามาประชิด ชำรายต่างก็หมายปองทำร้ายแก่กันเองยิ่งเป็นการชักศึกเข้าบ้านนำภัยเข้ามาสู่อาณาจักรของตน ในที่สุดทั้งสามอาณาจักรจึงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรอื่น ๆ ร่วมกัน ทำให้ขาดความเป็นเอกราช ทรัพยากรของมีค่าต่าง ๆ ถูกกอบโกยไปเกือบหมดสิ้น

๕. สมัยอยู่ภายใต้การปกครองและการต่อสู้เพื่อเอกราช

ประเทศลาวเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ที่ได้ก่อตั้งขึ้นในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม ในศตวรรษที่ ๑๔ อยู่มาเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควรในศตวรรษที่ ๑๖ อาณาจักรล้านช้างก็ได้ถูกศักดินาพม่ารุกราน และตกเป็นเมืองส่วยของพม่า ๒๐ กว่าปี แล้วก็กลับคืนเป็นอิสระ ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๘ (ปี ค.ศ. ๑๗๗๘) ได้ถูกศักดินาสยามทำการรุกรานและตกเป็นเมืองส่วยของสยาม อีกในปี ค.ศ. ๑๘๒๗ พระเจ้าอนุวงศ์ พร้อมกับประชาชนลาวได้ลุกขึ้นต่อต้านศักดินาสยาม ในสมัยนั้นประชาชนลาวได้ถูกศักดินาสยามปกครองอย่างเข้มงวด ในปี ค.ศ. ๑๘๕๓ ประเทศลาวซึ่งประกอบด้วย ดินแดนในปัจจุบัน ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสและถูกกดขี่ขูดรีดอย่างมาก ทรัพยากรธรรมชาติของลาวได้ถูกเก็บกวาดไปเกือบหมด ความกล้าหลังได้ปกคลุมไปทั่วดินแดน

คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (๒๕๔๘ : ๘) กล่าวว่า อาณาจักรล้านช้างทั้งสามเสียเอกราชให้แก่ไทยจนถึงปี ค.ศ. ๑๘๕๓ รวมระยะเวลาที่ไทยปกครองนานถึง ๑๔๔ ปีหลังจากนั้นจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสจนมาถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทในลาวแทนที่ฝรั่งเศส ครั้นญี่ปุ่นประกาศแพ้สงครามฝรั่งเศสก็กลับเข้ามายึดครองอีก การกลับเข้ามาของ

ฝรั่งเศสมีผลทำให้ผู้นำลาวเกิดความแตกแยก เจ้าเพ็ชชะราชในฐานะเป็นมหาอุปราชและ
 นายกรัฐมนตรีของรัฐบาลอาณาจักรหลวงพระบางได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับสิทธิอำนาจธิปไตยและ
 ผืนแผ่นดินของลาว และประกาศลบล้างบรรดาศาสนธิสัญญาข้อผูกพันทางการเมืองที่เคยมีระหว่าง
 ลาวกับฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ค.ศ. ๑๙๔๕ แต่อย่างไรก็ตามฝ่ายเจ้ามหาชีวิตลาวกลับไม่เห็น
 ด้วยและทรงเรียกร้องขอให้ราชอาณาจักรหลวงพระบางเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสต่อไป และทาง
 ฝ่ายของเจ้าเพ็ชชะราชก็ได้ดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชของลาวต่อไป โดยในเดือนกันยายนปี
 เดียวกันนั้นได้ประกาศรวมลาวทุกแขวงให้เป็นอาณาจักรเดียวกัน จะแบ่งแยกไม่ได้ โดยไม่ต้องรับ
 สอนของพระบรมราชโองการ มีผลให้เจ้าเพ็ชชะราชถูกปลดออกจากตำแหน่งมหาอุปราชและ
 นายกรัฐมนตรีทันทีและถูกกล่าวหาว่าดำเนินนโยบายทางการเมืองไม่ถูกต้องตามประสงค์
 ของชาวลาวและไม่ได้กราบทูลปรึกษากับพระเจ้าแผ่นดินก่อน

อุ้น ชนะนิกร (๒๕๑๕ : ๑๙๗) กล่าวว่าหลังจากที่เจ้าเพ็ชชะราชถูกปลดออกจาก
 ตำแหน่งมหาอุปราชและนายกรัฐมนตรีแล้ว พระองค์ก็ได้ประกาศเอกราชอย่างเป็นทางการ และ
 ประกาศแต่งตั้งคณะรัฐบาลของตนขึ้นเรียกว่า “ลาวอิสระ” เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๕
 ดวงไซ หลวงพะสี (๑๙๕๕ : ๑๗) กล่าวว่า ในที่สุดก็เกิดความแตกแยกในลาวขึ้นเป็น ๒ ฝ่ายคือฝ่าย
 เจ้ามหาชีวิตสนับสนุนโดยฝรั่งเศส และฝ่ายเจ้าเพ็ชชะราช ฝรั่งเศสไม่ยอมรับการประกาศเอกราชของ
 ประเทศอินโดจีนยังต้องการกลับเข้ามาปกครองอินโดจีนให้เป็นอาณานิคมแบบเดิม จึงส่งทหารเข้า
 มาและทำสงครามกับขบวนการกู้ชาติทั้งในเขมร ลาว และเวียดนาม สำหรับในประเศลาวนั้น
 ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองครั้งที่สอง วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ และได้ขับไล่ญี่ปุ่นออกจาก
 ประเทศลาว รัฐบาลอิสระไม่สามารถต้านทานกำลังฝรั่งเศสได้จึงข้ามแดนมาตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นใน
 ประเทศไทย

มาร์ติน สจิวต-ฟอกซ์ (๒๕๕๑ : ๔๘) กล่าวถึงการปกครองลาวของฝรั่งเศสว่า
 ฝรั่งเศสไม่ได้มีความตั้งใจหรือไม่ได้มีความสนใจที่จะสร้างและฟื้นฟูประเทศลาวให้เป็นชาติที่รวม
 เป็นหนึ่งเดียวเลย แม้กระทั่งดินแดนทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ราบสูงโคราชซึ่งตามสนธิสัญญาระบุว่า
 ฝรั่งเศสสามารถขยายอิทธิพลเข้าไปได้หากต้องการ ส่วนด้านการพัฒนาประเทศนั้น นอกจากเกณฑ์
 แรงงานสร้างถนนที่พอใช้ได้ขึ้นเพียง ๕,๐๐๐ กิโลเมตรแล้ว ก็ไม่ได้ทำคุณูปการ ใด ๆ ให้กับลาวอีก
 เลย ไม่ว่าจะเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจหรือเพื่อปรับปรุงสวัสดิการสังคมก็ตาม ราษฎรลาว ๕๐% ยังคงยัง
 ชีพด้วยการเป็นเกษตรกรกรรม ไม่มีอุตสาหกรรมใด ๆ การลงทุนทำเหมืองดีบุกเล็ก ๆ ทำกำไรให้กับ
 เฉพาะนายทุนฝรั่งเศสและเวียดนาม อัตราการตายของทารกแรกเกิดก็ไม่ได้ลดลงเลย การศึกษาขึ้น
 พื้นฐานยังต้องอาศัยโรงเรียนวัดในพุทธศาสนาอยู่เช่นเดิม การศึกษามัธยมในระบบของฝรั่งเศสอยู่ใน
 แนววงจำกัดนโยบายหลักของฝรั่งเศสในลาว คือ ต้องปกครองอาณานิคมแบบประหยัดที่สุด

การต่อสู้เพื่อเอกราชนั้น ศรีสว่าง วัฒนา (๒๕๑๘ : ๑๗-๓๖) ได้กล่าวไว้ว่า ประชาชาติลาวได้ลุกขึ้นต่อต้านพวกล่าเมืองขึ้นอย่างไม่ขาดระยะ ขบวนการที่มีบทบาทเด่นกว่า ขบวนการอื่น ๆ ของลาวในขณะนั้น คือ ขบวนการของประชาชนสุวรรณเขตที่นำโดย พ่อกะควด (ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๕๐๑ ถึงปี ค.ศ. ๑๕๓๖) ขบวนการของประชาชนภาคใต้ที่นำโดยองแก้ว อองมมะดำ (ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๕๐๑ ถึงปี ค.ศ. ๑๕๓๖) ขบวนการของประชาชนที่นำโดย เจ้าฟ้าปัดใจ (ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๕๑๘ ถึงปี ค.ศ. ๑๕๒๒) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว การลุกขึ้นต่อสู้เหล่านั้นแม้จะไม่ได้รับชัยชนะ แต่ก็ได้เสริมสร้างประเพณีแห่งความรักชาติ และต่อสู้อย่างกล้าหาญเป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชนลาว

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๕๓๐ เป็นต้นมา ลัทธิมาร์กซิส เลนิน ก็ได้แผ่ขยายเข้ามายังประเทศลาว และในปี ค.ศ. ๑๕๓๔ คณะพรรคแคว้นลาวของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้รับการจัดตั้งขึ้น ขบวนการกรรมกร ขบวนการนักเรียนในหลายตัวเมือง ได้เริ่มต้นมีการเคลื่อนไหวภายใต้การนำของพรรค ปี ค.ศ. ๑๕๔๐ พวกฟาสซิสต์ญี่ปุ่นได้ยกทัพเข้าอินโดจีน ประเทศลาวได้ตกอยู่ภายใต้ การครอบครองของทั้งฝรั่งเศสและญี่ปุ่น ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๕๔๕ พวกฟาสซิสต์ญี่ปุ่นได้โค่นล้มพวกล่าเมืองขึ้นและเอาประเทศลาวเป็นเมืองขึ้น ขณะเดียวกันประเทศเวียดนามและกัมพูชาก็ตกเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่นเช่นกัน ประชาชนลาวก็ได้ดำเนินการต่อสู้ต่อต้านพวกฟาสซิสต์ญี่ปุ่น เพื่อกอบกู้เอกราชคืนมา

ต่อมาประเทศอเมริกาซึ่งทำหน้าที่เป็นสารวัตรทหารสากลได้เข้ามาขับไล่พวกล่าเมืองขึ้นคือฝรั่งเศสออกไป แล้วเข้ามาครอบครองแทน อเมริกาได้จัดตั้งกลุ่มรุกรานเอเชียอาคเนย์ขึ้น (ซีเอาโต้) วันที่ ๘ กันยายน ค.ศ. ๑๕๕๔ และได้เอาประเทศลาว เข้าอยู่ในความอารักขาของกลุ่มดังกล่าวดำเนินการแทรกแซงและรุกราน โดยมุ่งที่จะเอาประเทศลาวเป็นเมืองขึ้นแบบใหม่ และเป็นฐานทัพก่อสร้างรุกรานในเขตนี้ เมื่อเผชิญหน้ากับศัตรูตัวใหม่ ประชาชนลาวได้สามัคคีกันเข้าจัดตั้งกำลังของตนขึ้นใหม่เพื่อดำเนินการต่อสู้ต้านจักรวรรดินิยมอเมริกาผู้สนับสนุน

ในประวัติศาสตร์ลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๕ : ๔๕) ได้กล่าวถึงการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนขึ้นว่าวันที่ ๒๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๕๕๔ ลาวก็ได้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ขึ้นซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่า พรรคประชาชนปฏิวัติลาว อันเป็นพรรคลัทธิมาร์กเลนิน เป็นพรรคของชนชั้นกรรมกรลาวได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อนำการปฏิวัติ ในวันที่ ๖ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๕๕๖ ชาวลาวรักชาติอันเป็นแนวร่วมแห่งชาติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพันธมิตรกรรมกรชาวนาได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อสืบต่อภารกิจของแนวลาออิสระ และกองทัพปลดปล่อยประชาชนลาว มีการปรับปรุงกองกำลังอย่างเข้มแข็ง

ในวันที่ ๕ พฤษภาคม ๑๕๖๕ ศูนย์กลางพรรคปฏิวัติได้เรียกร้องให้กองทัพและประชาชนลาว ปฏิบัติการรุกทางยุทธศาสตร์สามประการ คือ

๑. การลุกฮือขึ้นยึดอำนาจการปกครองของประชาชน

๒. การลุกฮือขึ้นของพวกทหารฝ่ายขวาเพื่อแยกตัวออกจากบรรดากำลังของฝ่ายขวา และร่วมมือกับบรรดากำลังรักชาติ

๓. ใช้การทหารของบรรดากำลังติดอาวุธปลดปล่อยประชาชนลาว

จากการเรียกร้องของศูนย์กลางพรรคดังกล่าว ประชาชนลาวไม่ว่าชนชั้นใด ไม่ว่าชาติพันธุ์ใด ไม่ว่าหญิงชาย น้อยใหญ่ได้สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน “ล้านคนประดุจคนเดียว” ลุกฮือขึ้นยึดอำนาจ ทำลายกลไกปกครอง กลไกการทหารของพวกอุดมการณ์ขวาจัด ทำลายองค์การยูเสค และบรรดากลไกสงครามอื่น ๆ ของจักรวรรดินิยมอเมริกาที่มีในแผ่นดินลาว บรรดาแขวงทั่วเขตควบคุมของฝ่ายเวียงจันทน์ และในเขตเป็นกลางได้ทยอยกันจัดตั้งอำนาจการปกครองของปฏิวัติประชาชนขึ้น และถึงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๑๙๗๕ นครเวียงจันทน์และแขวงเวียงจันทน์ ก็ได้จัดตั้งอำนาจปกครองปฏิวัติประชาชนขึ้น และถึงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๑๙๗๕ นครเวียงจันทน์และแขวงเวียงจันทน์ ก็ได้จัดตั้งอำนาจการปกครองปฏิวัติของประชาชน ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งการยึดอำนาจของประชาชนทั่วประเทศไว้ได้ในขั้นพื้นฐาน

ในประวัติศาสตร์ลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๔๕ : ๑๐๘) กล่าวว่า จากการลุกฮือขึ้นต่อสู้ของประชาชนลาวพร้อมกับชัยชนะอันสมบูรณ์ของประชาชนกัมพูชาในวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ และชัยชนะของชาวเวียดนามในวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๑๘ ดังนั้นในวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ลาวก็ได้ประกาศยึดอำนาจแห่งสุดท้ายที่นครหลวงเวียงจันทน์ และในเดือนธันวาคม ต่อมาผู้แทนประชาชนทุกเขตได้ร่วมเปิดกองประชุมขึ้นที่นครเวียงจันทน์กองประชุมได้รับรองใบลาออกจากราชบัลลังก์ของเจ้าชีวิตศรีสว่างวัฒนา ประกาศยุบรัฐบาลประสมชั่วคราวแห่งชาติและคณะมนตรีประสมการเมืองแห่งชาติ ลงมติรับรองเอกราชชาติ เนื้อร้องเพลงชาติใหม่ ภาษาชาติ และประกาศเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่งตั้งเจ้าสุภานุวงศ์เป็นประธานประเทศแต่งตั้งท่านไกสอน พมวิหาน เป็นนายกรัฐมนตรี แต่งตั้งสภาประชาชนสูงสุดโดยเจ้าสุภานุวงศ์เป็นประธาน

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเคยเป็นเมืองส่วยและเมืองขึ้นของชาติอื่นรวมระยะเวลาทั้งหมด ๑๕๗ ปี ถูกขูดรีดทรัพยากรและต่อด้วยการส่งส่วยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เมื่อการปฏิวัติชาติประชาธิปไตยประชาชนสำเร็จโดยเด็ดขาดแล้วทำให้ประเทศชาติเป็นเอกภาพ นำการปฏิวัติในประเทศก้าวสู่ชีวิตใหม่พร้อมกับประชาชนเวียดนามและเขมร ร่วมกันสร้างสรรค์ระบอบสังคมนิยม ปรับปรุงปรากรด้านหน้าของค่ายสังคมนิยมในบริเวณอินโดจีนและเอเชียอาคเนย์

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๔๒) กล่าวว่า “พณฯ คัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้กล่าวสดุดีในการต่อสู้เพื่อเอกราชของประชาชนลาวว่า “เขาพยายามเต็มสติกำลังเลี้ยงชาวโลกเสรี ในอันจะต่อต้านความเป็นทาส และเขาก็ได้รับความยก

ย่องนับถือจากการกระทำเช่นนั้น” แม้ประชาชนจะสามารถยึดอำนาจได้สำเร็จลง ประเทศชาติได้รับการปลดปล่อยโดยสมบูรณ์แต่วันหลังที่ลัทธิล่าอาณานิคมทิ้งไว้ยังคงเป็นปัญหาหนักที่ต้องแก้ไขได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ภัยอดอยาก ภัยจากเงินเฟ้อ ปัญหาวัฒนธรรมที่ฝืนชาติ ฝืนวิทยาศาสตร์ ฝืนมหาชน ภัยสังคมต่าง ๆ และบาดแผลจากสงคราม ล้วนแต่เป็นปัญหาที่ประชาชนต้องรับและร่วมกันแก้ต่อไป

แม้ว่าชาตินิยมได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชาติอื่น อันสาเหตุเนื่องมาจากการกระทำของบรรพบุรุษ แต่คนรุ่นหลังก็ได้ทำการต่อสู้เพื่อเอกราชถึงแม้จะเป็นการยากลำบากเพียงใด แต่น้ำใจนักสู้ของชาตินิยมยังเข้มแข็ง และหาวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชความเป็นอิสระภาพในการปกครองบ้านเมืองของตน ไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบอบใดก็เป็นสิ่งที่ตั้งงามมีความสำคัญทั้งสิ้นขอเพียงความเป็นอิสระที่ไม่อยู่ใต้อำนาจค้ำของชาติอื่น ไม่ถูกกดขี่ ไม่ถูกกอบโกยทรัพยากรของชาติไม่ถูกชาติอื่นตักตวงเอาไป นี่เป็นสิ่งสำคัญที่น่าภาคภูมิใจที่ประชาชนชาวลาวรุ่นหลังสามารถทำได้นำความเป็นชาตินิยมกลับมาได้ดังเดิม

๖. สปป. ลาว ในสมัยปัจจุบัน

ประเทศลาว ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เป็นรูปยาวลงมา มีเนื้อที่ตอนเหนือกว้างกว่าตอนใต้ อยู่ระหว่างเส้นรุ้ง ๑๔ กับ ๒๒.๓๐ องศาเหนือ และ ๑๐๑ กับ ๑๐๗.๓๐ องศาตะวันออก ทิศเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศจีน และญวนเหนือ ทิศตะวันออกติดกับประเทศญวนเหนือและญวนใต้ ทิศใต้ติดกับประเทศกัมพูชา หรือเขมร ทิศตะวันตกติดเขตรัฐชานแห่งสหภาพพม่าและเขตประเทศไทยโดยมีลำแม่น้ำโขงกั้นพรมแดนบางตอน เนื้อที่ประเทศลาวมีประมาณ ๒๓๖,๘๐๐ ตารางกิโลเมตร ยาวจากเหนือจดใต้ประมาณ ๑,๑๐๐ กิโลเมตร (บุญช่วยศรีสวัสดิ. ๒๕๔๗ : ๑๔)

๖.๑ ประชากร จากสถิติในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ (ตามข้อมูลกระทรวงการต่างประเทศของไทย) ประเทศลาวมีประชากรรวม ๖,๐๖๘,๑๑๗ คน ประกอบด้วยชนชาติต่าง ๆ หลากหลายเชื้อชาติ ซึ่งในภาษาลาวจะเรียกรวมกันว่า "ประชาชนบรรดาเผ่า" สามารถจำแนกได้เป็น ๖๘ ชนเผ่าโดยประมาณ แบ่งเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ตามถิ่นที่อยู่อาศัย ดังนี้

๖.๑.๑ ลาวลุ่ม หมายถึงชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเขตที่ราบ ส่วนใหญ่ได้แก่คนเชื้อชาตินิยม ภูไท ไทดำ ไทลื้อ ฯลฯ ใช้ภาษาลาวหรือภาษาตระกูลภาษาไทเป็นภาษาหลัก ประชาชนกลุ่มนี้มีอยู่ร้อยละ ๖๘ ของจำนวนประชากรทั้งหมดและอาศัยกระจายอยู่ทั่วประเทศ ถือว่าเป็นกลุ่มชาวลาวที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศ

๖.๑.๒. ลาวเทิง หมายถึงชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเขตที่ราบสูง เช่น ชาวบรมมกะองงาน ตะโอย ตาเลียง ละเมียด ละเวน กะดั่ง ฯลฯ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคใต้ของประเทศ เช่น แขวงจำปาสัก แขวงเซกอง แขวงอัตตะปือ คิดเป็นร้อยละ ๒๒ ของจำนวนประชากรทั้งหมด

๖.๑.๓. ลาวสูง หมายถึงชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเขตภูเขาสูง เช่น ชาวเมือง เข้ามูเซอ ผู้น้อย และชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ส่วนมากอาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือของลาว เช่น แขวงหลวงพระบาง แขวงเชียงขวาง และตามแนวตะเข็บชายแดนภาคเหนือ ชาวลาวกลุ่มนี้คิดเป็นจำนวนร้อยละ ๕ ของจำนวนประชากรทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีชาวลาวเชื้อสายเวียดนาม ชาวลาวเชื้อสายจีน รวมทั้งชาวต่างชาติอื่น ๆ ในลาวคิดเป็นร้อยละ ๒ ของจำนวนประชากรทั้งหมดด้วย

๖.๒ ภาษา ประเทศลาวใช้ภาษาลาวเป็นภาษาทางการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และระบบการเขียน ส่วนในกลุ่มชาวลาวเทิงและชาวลาวสูงยังคงมีการใช้ภาษาประจำเผ่าของตนควบคู่กับภาษาลาว ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นที่มีการใช้ได้แก่ ภาษาฝรั่งเศสซึ่งมีการใช้มาตั้งแต่สมัยอาณานิคม ปัจจุบันยังคงใช้ในวงราชการและการติดต่อค้าขายบ้าง อีกภาษาหนึ่งที่สำคัญคือภาษาอังกฤษ ซึ่งใช้ในการติดต่อกับต่างประเทศและการค้า ซึ่งนับวันการศึกษาภาษาอังกฤษก็ยิ่งจะขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับอัตราการรู้หนังสือของลาวนั้น ประชากรเพศชายรู้หนังสือร้อยละ ๖๗ หญิงร้อยละ ๔๓ เมื่อคิดเฉลี่ยรวมทั้งสองเพศแล้วปรากฏว่าประเทศลาวมีอัตราประชากรที่รู้หนังสือ ร้อยละ ๕๖ การแบ่งภาษาออกเป็นหมวดนั้น ศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ (๒๕๕๑ : สารบัญ) ได้แบ่งหมวดภาษาใน สปป. ลาว ออกเป็น ๔ หมวด ได้แก่

๖.๒.๑ หมวดภาษาลาว-ไต มี ๘ ชนเผ่า ได้แก่ เผ่าแซก (Xaek) เผ่าฮวน (Nhuan) เผ่าไต (Tai) เผ่า ซึ่งได้แก่ ไตดำ ไตแดง ไทเหนือ (Thaneua) เผ่าผู้ไท (Phuthay) เผ่ายัง (yang) เผ่าลาว (Lao) เผ่าลื้อ (Lue)

๖.๒.๒ หมวดภาษามอญ-เขมร มี ๓๒ ชนเผ่า ได้แก่ เผ่ากิมมู (Khmou) เผ่ากะตาง (Katang) เผ่ากะตู (Katu) เผ่าเกรียง (Kriang) เผ่ากรี (kree) เผ่าซะแม (Khmer) เผ่าฮวน (Ngouan) เผ่าเจง (Cheng) เผ่าสามตำว (Samtao) เผ่าสะดาง (Sadang) เผ่าฮ่วย (Xuay) เผ่าซิงมูน (Xingmoun) เผ่าซะเหิน (Nhahum) เผ่าตะโอย (Ta-oy) เผ่าเตี๋ยง (Triang) เผ่าตรี (Tri) เผ่าตุม (Toum) เผ่าแท่น (Thaen) เผ่าบีด (Bid) เผ่าเบรา (Brao) เผ่าปะโกะ (Pakoh) เผ่าไปร (Pray) เผ่าฟอง (Phong) เผ่ามะกอง (Makong) เผ่าม้อย (Moy) เผ่ายรู (Yrou) เผ่าแยะ (Yae) เผ่าละเมด (Lamed) เผ่าละวี (Lavi) เผ่าโอย (Oy) เผ่าเอื้อดู (Oedou) เผ่าฮ่ารัก (Harak)

๖.๒.๓. หมวดภาษาจีน-ทิเบต มี ๗ ชนเผ่า ได้แก่ เผ่าสิงสิลี (Sngsily) เผ่าสีลา (Sila) เผ่าลาฮู (Lahu) เผ่าโลโล (Lolo) เผ่าฮ้อ (Hor) อาข่า (Akha) ฮ่ายี (Hanyi)

๖.๒.๔ หมวดภาษาม้ง-อิวเมี่ยน มี ๒ ชนเผ่า ได้แก่ เผ่าม้ง (Hmong) ฮิวเมี่ยน (Iewmien)

๖.๓ ศาสนา ชาวลาวส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ (ร้อยละ ๖๐ ของชาวลาวทั้งหมด) ควบคู่ไปกับลัทธินับถือผีบรรพบุรุษของชนชาติส่วนน้อยในแถบภูเขาสูง ส่วนชาวลาวที่นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามมีจำนวนที่ค่อนข้างน้อย

มาก โดยศาสนาคริสต์ส่วนมากจะมีผู้นับถือเป็นกลุ่มชาวเวียดนามอพยพและชาวลาวเชื้อสายเวียดนาม ส่วนศาสนาอิสลามพบว่ามีผู้นับถือในหมู่ชนชาติส่วนน้อยจีนฮ่อที่อาศัยตามชายแดนด้านติดกับประเทศพม่า และมีชุมชนมุสลิมที่มีเชื้อสายเอเชียใต้ และจามในเวียงจันทน์

๖.๔ วัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมกลางที่เป็นภาพรวมได้แก่กลุ่มตระกูลไต ได้แก่ ไทดำ ไทแดง และลาวลุ่ม เป็นต้น วัฒนธรรมจะมีความคล้ายคลึงกับคนภาคอีสานของไทยเป็นอย่างมาก ยังมีคำกล่าวที่ว่า “ มีลาวอยู่แห่งใด มีมัดหมี่ แลลายจกอยู่ที่นั่น ” ในด้านดนตรี ลาวมีแคนเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติ มีหมอลำ หมอลำ ลาวมีประเพณีทางพระพุทธศาสนาและอื่น ๆ เช่น วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ วันออกพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญเข้าฉลาก บุญสว่างเอื้อ (แข่งเรือ) บุญธาตุหลวงเวียงจันทน์ ในเดือน ๑๒ เป็นต้น พุทธศาสนาแบบเถรวาท นับเป็นแบบแผนหลักของวัฒนธรรมลาว ซึ่งปรากฏให้เห็นทั่วประเทศ ทั้งในด้านภาษา และศิลปะ วรรณคดี ศิลปะการแสดง ฯลฯ สำหรับดนตรีลาวนั้นมี แคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติ วงดนตรีของลาวก็คือวงหมอลำ มีหมอลำ และหมอลำแคน ท่วงทำนอง ของการขับลำจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ส่วนทางภาคเหนือเรียกว่าขับ ภาคใต้จากบอลิคำไซลงไป เรียกว่า ลำ เช่น ขับจิมเวียงจันทน์ ขับพวนเชียงขวาง ลำสาละวันของแขวงสาละวัน ลำภูไท ลำดงหาย ลำคอนสะหวัน ลำบ้านซอกของแขวงสะหวันนะเขต ขับโสม ลำสีพันดอนของแขวงจำปาสัก ลำมะหาไซของแขวงคำม่วน ขับฟืมของแขวงหลวงพระบาง ขับลื้อของชาวลื้อ เป็นต้น จากการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ อย่างหนึ่งของลาวคือผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น (ผ้าถุง) อาหารของคนลาว ลาวจะทานข้าวเหนียวเป็นหลัก อาหารที่เป็นเอกลักษณ์คือแจ่ว ส้มตำ ไก่ย่าง เป็นต้น อารยธรรมเก่าแก่ของลาวนั้น มีปรากฏจากหลักฐานด้านโบราณคดียุคหินที่ทุ่งไหหินในแขวงเชียงขวาง

๖.๕ การแบ่งเขตการปกครอง สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ

(๒๕๕๒ : ๓) ได้กล่าวถึงแบ่งเขตการปกครองใน สปป. ลาว ๑๗ แขวงกับอีก ๑ กำแพงนครเวียงจันทน์ ได้แก่ แขวงพงสาลี แขวงหลวงน้ำทา แขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไซ แขวงไชยะบุรี แขวงหลวงพระบาง แขวงเวียงจันทน์ แขวงห้วยพัน แขวงเชียงขวาง แขวงเขตพิเศษไซสมบูนธ์ แขวงนครหลวงเวียงจันทน์ แขวงบอลิคำไซ แขวงคำม่วน แขวงสุวรรณเขต แขวงสาละวัน แขวงเซกอง แขวงจำปาสัก แขวง อັตปือ กัญญา ลีลาลย์ (๒๕๔๔ : ๓๐๘-๓๑๕) กล่าวถึงห้วยพันทั้งห้าทั้งหกว่าเป็นที่อยู่ของชาวไทดำที่เดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของสิบสองจุไทแต่ต่อมานั้นก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรหลวงพระบาง ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทย ได้แสดงแผนที่ของสิบสองจุไทจะเห็นได้ชัดเจนว่า ห้วยพันทั้งห้าทั้งหก (ห้าเหนือ) อยู่ในเขตสิบสองจุไทดังนั้นแขวงห้วยพันจึงเป็นแขวงที่มีชาติพันธุ์ไทดำอาศัยอยู่มากที่สุด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยเลือกเป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในพื้นที่ศึกษามากยิ่งขึ้นจึงขอก้าวในรายละเอียดดังนี้

๖.๕.๑ แขวงหัวพัน แขวงหัวพัน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองหลวงพระบาง เหนือแขวงเชียงขวาง ทางทิศตะวันออก ทิศเหนือ และตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตประเทศญวนเหนือ อยู่ใต้เมืองแดงหรือบริเวณที่เรียก เดียนเบียนฟู เพียงเล็กน้อยมีถนนจากชำเหนือไปยังเขตญวนจนถึงเมืองมกเจา ฮานอย ไฮฟอง เวียดนาม (online : <http://th.wikipedia.org/wiki/>) กล่าวไว้ว่า ในอดีตหัวพันเคยตกเป็นเมืองขึ้นของเวียดนามสลับกับการดำรงอยู่ในฐานะรัฐเอกราช และเพิ่งถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของลาวในสมัยที่ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ปัจจุบันมีประชากรราว ๑๒๒,๒๐๐ คน ภูมิประเทศเป็นภูเขาตลิ่งชัน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ อากาศค่อนข้างหนาว ประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยกว่า ๒๐ เผ่า ได้แก่ ไทขาว ไทแดง ไทเหนือ ไทน้อย ม้ง ขมุ ยูนนาน ส่วนใหญ่ใช้ภาษาตระกูลภาษาไท

สำหรับ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๘๕) กล่าวว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ถึง ๒๔๕๗ บริเวณแขวงหัวพันเป็นสนามรบระหว่างญวนกับฝรั่งเศส ก่อนป้อมทหารฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟูแตก เมื่อลาวได้รับเอกราชภายใต้เครือสหภาพฝรั่งเศสแล้ว แขวงหัวพันหรือชำเหนือกับแขวงฟองสาลี ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของกองทหารเจ้าสุภานุวงศ์ ซึ่งประกาศตนเป็นขบวนการประเทศลาว โดยได้รับการสนับสนุนทางกำลังอาวุธจากญวนเหนือและประเทศจีน มีการปะทะกันกับฝ่ายรัฐบาลลาวหลายครั้ง บางครั้งรุกล้ำแดนประเทศลาวเข้ามาเกือบจะเข้ายึดตัวเมืองหลวงพระบางและเมืองต่าง ๆ ทางเหนือเวียงจันทน์ เมื่อประเทศลาวร้องเรียนไปยังสหประชาชาติทางสหประชาชาติได้ส่งผู้แทนมาสอบสวนทำการไกล่เกลี่ย การเจรจาเพื่อรวบรวมนั้น ๒ ฝ่ายเป็นไปด้วยดี ในที่สุดทางฝ่ายขบวนการประเทศลาวกับรัฐบาลประเทศลาวตกลงทำสัญญากัน ณ กรุงเฮินวายอมให้ชำเหนือกับฟองสาลีเข้าร่วมประเทศลาว แต่มีเงื่อนไขและปัญหาอยู่หลายประการ ทำให้การรวมกันชะงักงัน คือทางฝ่ายเจ้าสุภานุวงศ์ขอให้บรรดาบุคคล ซึ่งเป็นข้าราชการและทหารในชำเหนือและฟองสาลีดำรงตำแหน่งเดิม คณะกรรมการสงวนสิทธิส่งมาตามมติสหประชาชาติที่กรุงเฮินวายาได้เดินทางมายังประเทศลาวเพื่อช่วยเหลือการรวมลาวนี้ด้วยจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อเจ้าสุภานุวงศ์มาจัดตั้งรัฐบาลใหม่เป็นครั้งที่ ๒ หลังจากได้ลาออกไปโดยแพ้โหวตในสภาเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ การเจรจารวมลาวทั้ง ๒ ประเทศเข้าร่วมอยู่ในประเทศเดียวกันก็สำเร็จผล การรบราฆ่ากันเองของชาวลาวเป็นอันสงบลง เจ้าสุภานุวงศ์ได้เข้าร่วมรัฐบาลในเดือนธันวาคมปีนั้นเอง โดยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงโยธาธิการ และแผนผังการมอบแขวงหัวพันชำเหนือเข้าร่วมอยู่ในพระราชอาณาจักรลาว เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม และแขวงฟองสาลี เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

เหตุที่เมืองชำเหนือถูกเรียกเป็นแขวงหัวพัน แทนที่จะเรียก แขวงชำเหนือ นั้น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๕๑) กล่าวว่า เดิมหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งเรียกกันว่า หัวพันห้าทั้งหกนั้น สมัยก่อนมีเมืองรวมอยู่ คือ ๑) เมืองหัวเมือง ๒) เมืองชำเหนือ ๓) เมืองชำใต้ ๔) เมือง

ช่อน ๕) เมืองซุย นามเมืองเหล่านี้อยู่ในแขวงหัวพันหรือชำเหนื่ออย่างครบถ้วน ประวัติของเมือง
แกลงในตอนต้นแจ้งไว้ว่า เมืองต่าง ๆ ในแขวงหัวพันคือเมืองช่อน เมืองเปว เมืองกูด เมืองชำเหนื่อ
เมืองชำใต้ เมืองสบแอต เมืองเซียงค้อ เมืองปันลือ เมืองเหี้ยม (อยู่แขวงเซียงขวาง) เป็นเขตแดน
ตอนใต้ของเมืองแกลง สมัยนั้นมีขุนลือคำ อนุชาของขุนลือ (ปฐมกษัตริย์ลาว) เป็นกษัตริย์ปกครอง
อาณาจักรเมืองแกลง

ส่วน กัญญา ลีลาถัย (๒๕๔๔ : ๓๐๘-๓๑๕) ได้กล่าวว่า เมืองหัว
พันห้าทั้งหกเคยส่งเครื่องราชบรรณาการถวายต่อเมืองหลวงพระบาง เมืองเวียงจันทน์ และเวียงคานม
แขวงหัวพัน (ชำเหนื่อ) มีเมืองใหญ่สำคัญคือเมืองชำเหนื่อ เมืองเซียงคำ เมืองช่อน เมืองเปิน เมือง
หัวเมือง เมืองรองลงมาคือเมืองซุย เมืองพูน เมืองแอต เมืองเปว เมืองกูด เมืองสะตน เมืองลับ
รายชื่อกอง (กิ่งอำเภอ) ของแขวงนี้ยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด การสำรวจพลเมืองของประเทศลาวเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๘ นั้น แขวงหัวพันยังไม่ได้เข้าร่วมกับพระราชอาณาจักรลาวเพียงจำนวนประมาณ
๖๕,๐๐๐ คน มีอยู่ ๖ เมือง (อำเภอ) คือ ชำเหนื่อ ชำใต้ เซียงค้อ เมืองช่อน เมืองเปิน เมืองหัว
เมือง มี ๔๐ ตาแสงหรือตำบล ๘๗๓ หมู่บ้าน

นอกจากนี้ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๕๒-๕๔) ยังกล่าวว่า
พลเมืองของแขวงหัวพัน ส่วนมากเป็นชาวผู้ไทดำ เพราะตั้งอยู่ติดกับเขตเมืองแกลงแห่งสิบสองจุไท
และไม่ห่างไกลจากแม่น้ำดำ (ดำ Black river ชาวผู้ไทเรียกแม่น้ำเท้) ชาวผู้ไทดำ ได้อพยพเข้ามา
อยู่ในแขวงหัวพันนานหลายร้อยปีมาแล้ว คือเมื่อเกิดการรบกับพวกฮ่อ พวกญวน พวกฝรั่งเศส และ
พวกไทกันเอง จึงอพยพเข้ามาอยู่เขตหัวพันหลายครั้งหลายคราว พวกลาวเรียกพวกนี้เป็นพวกไท
เหนื่อบ้าง ผู้ไทบ้าง ในแขวงหัวพันนี้มีพวกชาวลาวเข้าไปอยู่ปะปนหลายหัวเมืองซึ่งขณะนั้น
เมืองต่าง ๆ ได้แก่

๖.๕.๒ เมืองช่อน ตั้งติดกับเขตแขวงหลวงพระบางทางทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือ มีเมืองเปว ซึ่งตั้งอยู่ทางเหนือรวมอยู่ด้วย ทิศเหนือของเมืองเปวเป็นดินแดน
เมืองแกลงญวนเหนือ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นระยะทางเดินเท้าหลายวัน ตัวเมืองเป็น
พื้นที่ราบ มีทุ่งนาป่าไม้ และภูเขาเนินเขาล้อมรอบมีทางแยกต้องเลี้ยวไปตามไหล่เขา ๓ ทาง
จึงเรียกกันว่า เมืองช่อน

บริเวณพื้นที่ราบนั้นแบ่งออกเป็น ๒ เขต คือเมืองช่อนลาว กับเมือง
ช่อนไท เมืองช่อนลาวมีพลเมืองเป็นลาวอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ทางด้านตะวันตกหลายหมู่บ้าน เมือง
ช่อนไทเป็นชาวผู้ไทดำ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกหลายหมู่บ้าน ตามป่าตามภูเขามีชาวข่าเผ่าต่าง ๆ
ซึ่งรวมกันเรียกว่า “ข่าเงะ” ชาวเมี้ยว เข้า หลายหมู่บ้าน มักโยกย้ายไปมาอยู่เสมอ

๖.๕.๓ เมืองชำเหนือ เป็นที่ตั้งที่ว่าการแขวงหัวพัน อยู่ใต้เมืองเชียงค้อ ตะวันออกเมืองซ่ง และตะวันออกเฉียงเหนือเมืองเป็น อาณาเขตจดกับเขตญวนเหนือทางด้าน ตะวันออก โดยมีถนนรถยนต์เดินทางไปได้ถึงเมืองมกเจา และติดต่อถึงเมืองฮานอย ญวนเหนือได้ ตลอดฤดูแล้ง พลเมืองของชำเหนือเป็นชาวผู้ไทดำ ซึ่งชาวลาวเรียกว่า ไทเหนือ มีชาวลาวยาวเข้า ไปอยู่บ้างแต่จำนวนน้อยกว่าชาวผู้ไทดำ ภูเขาทางด้านตะวันออกติดแดนญวนมีน้อยกว่าทางไปยัง เมืองซ่ง เมืองเป็น เมืองหัวเมืองทำให้ชาวเมืองชำเหนือ ชาวเมืองเชียงค้อ และชำใต้ เมืองซุย เมืองพูน (อยู่ระหว่างชำเหนือกับชำใต้) ติดต่อกับชาวผู้ไทดำ ผู้ไทแดง ผู้ไทขาว ทางเขตญวน มากกว่าทางหลวงพระบาง เวียงจันทน์ เมืองชำเหนือมีป่าไม้สนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ บ่อเหล็ก ยังไม่ได้ขุดขึ้นมาอยู่ทางใต้ พลเมืองมีอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลูกฝ้าย ยาสูบ ฯลฯ ไม่ได้ เป็นสินค้าขายออกสำคัญเพราะเป็นจำนวนน้อย (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ๒๕๔๗ : ๕๔-๕๕)

๖.๕.๔ เมืองเชียงค้อ ตั้งอยู่เหนือเมืองชำเหนือ ตะวันออกเฉียงใต้เมืองฮุน (เขตสิบสองจุไทใต้เมืองแดงสิบสองจุไทของญวนเหนือ) ทิศตะวันตกเป็นเมืองสบแอด เมืองวาน ทิศตะวันออกเป็นเขตผู้ไทดำของญวนเหนือ ณ เมืองนี้กองทัพไทยซึ่งพักอยู่เมืองซ่ง ได้ส่งทหารไทย เข้าไปรักษาเมืองเชียงค้อ และเมืองสบแอด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ พื้นที่เป็นที่ราบมากกว่าภูเขา นอก จากทำนาแล้ว ยังทำสวนฝ้าย ยาสูบ พลเมืองเป็นผู้ไทดำ

๖.๕.๕ เมืองชำใต้ อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของแขวงและของเมืองชำ เหนือดินแดนทางทิศตะวันออก ทิศใต้และตะวันออกเฉียงเหนือติดกับประเทศญวนเหนือ นอกจาก ทำนา ทำสวนแล้ว มีสินค้าสำคัญคือกำยาน และเลี้ยงม้ามากทางใต้ ข้าว ยาสูบ ฝรั่ง ของป่า สมุนไพร หนัง สัตว์เป็นสินค้าขายออก พลเมืองเป็นผู้ไทดำมากกว่าชาวลา

๖.๕.๖ เมืองเป็น ตั้งอยู่ระหว่างภูเขาและป่าไม้ ตะวันออกเฉียงใต้เมือง ซ่งเหนือเมืองหัวเมือง ตะวันตกเฉียงใต้เมืองชำเหนือ เป็นเมืองเล็ก ๆ เลี้ยงโคมาก

๖.๕.๗ เมืองหัวเมือง อยู่ด้านตะวันออกเฉียงใต้เมืองเป็น ติดกับเขตแขวง เชียงขวาง พลเมืองเป็นผู้ไทดำ ลาวพวน ชาวข่า แม้ว เข่า มีเมืองลับ เมืองสะโตน ห่างจากเมืองเหี้ยม (ติดแขวง หลวงพระบาง) โดยมีภูน้ำปากัน บริเวณนี้เมื่อฝรั่งเศสรบกับญวนในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ และ ๒๔๕๖ นั้น ฝรั่งเศสส่งสยงชาวเมืองเหี้ยม เมืองลับ เมืองหัวเมือง ได้เผาบ้านเรือนทิ้งระเบิดฆ่า ชาวบ้านในเขตเมืองเหล่านี้ และบริเวณหมู่บ้านในน้ำเสื่อ น้ำอู สบแจ็ก นาโพธิ์ ล้อมตายกันเป็น จำนวนมาก

ปัจจุบันแขวงหัวพันหรือชำเหนือ เข้าร่วมอยู่ในพระราชอาณาจักรลาวมีการ เลือกลงผู้แทน ราษฎรเข้าไปนั่งประชุมในสภาของประเทศลาว มีเขตการเลือกตั้งในแขวงหัวพัน ๓ เขต คือ ๑) เขตเมืองชำเหนือ ๒) เขตเชียงค้อ ๓) เขตชำใต้เมืองซุย ถึงแม้จะเกิดเหตุการณ์

อันยุ่งยากเกิดขึ้นทางการเมืองของลาวอยู่เสมอก็ตาม แขวงหัวพันก็ยังคงรวมอยู่ในพระราชอาณาจักรลาวอยู่ในปัจจุบันนี้การแบ่งเขตการปกครองในแขวงหัวพันนั้นแบ่งออกเป็น ๘ เมือง คือ เมืองแอต สบเบา เวียงทอง เวียงไซ ซำเหนือ ซำใต้ เชียงค้อเมืองหัวเมือง

จะเห็นได้ว่า สปป. ลาว ในปัจจุบันนี้เป็นประเทศที่มีอาณาเขตกว้าง ลักษณะภูมิประเทศจะเป็นภูเขา มีที่ราบลุ่มตามแหล่งน้ำส่วนใหญ่จะอยู่ทางใต้ของประเทศคือบริเวณลาวได้ ส่วนทางเหนือจะเป็นที่ราบลุ่มตามหุบเขา สปป. ลาว เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมที่ยังคงความสมบูรณ์เป็นแบบดั้งเดิม มีเอกลักษณ์ของตน เช่น ภาษา การแต่งกาย การดำรงชีวิต โดยเฉพาะลาวเหนือ แขวงหัวพัน จะเป็นภูเขาสูงมีชนเผ่าอาศัยอยู่มากแต่ชนเผ่าไทดำมีมากที่สุดเพราะเป็นเขตที่ติดต่อกับเขตสิบสองจุไท และเดิมพื้นที่บางส่วนก็เคยมีประวัติความเป็นมาร่วมกับสิบสองจุไท

๗. ความรู้เกี่ยวกับเมืองชอน

เมืองชอนเป็นเมืองที่ชาวไทดำตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่มาก่อนและต่อมาได้มีชาติพันธุ์อื่นมาอาศัยร่วมอยู่ด้วย เมืองชอนเป็นดินแดนที่อยู่ในเขตพื้นที่หุบเขามีภูเขาล้อมรอบ เป็นเขตที่อยู่ห่างไกลจากเมืองอื่น ๆ เหมือนเป็นดินแดนที่ชอนอยู่สมัยก่อนชื่อว่าเมืองส้วนต่อมาชื่อได้เปลี่ยนไปจึงเรียกว่าเมืองชอนในเวลาต่อมาเพื่อให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นจะได้กล่าวถึง ตำนานชื่อเมืองชอน การก่อตั้งเมือง อาณาเขต ประชากร สภาพทั่วไป การประกอบอาชีพ ดังนี้

๗.๑ ตำนานชื่อเมืองชอน ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของเมืองชอนนั้นมีความน่าสนใจ อุณแพง เลื่องคำมา (๒๕๕๑ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าเมืองชอนเดิมชื่อว่า เมืองส้วน ซึ่งหมายถึงการโอบอุ้ม บรรพบุรุษเชื่อว่ามีเทวดาโอบอุ้มป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ให้ โดยเฉพาะจากข้าศึกศัตรูที่จะเข้ามารุกราน เป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มตามหุบเขามีเทวดาอารักษ์เมืองเปรียบเสมือนคันร่ม คอยปกป้องคุ้มครองเมืองเอาไว้ให้อยู่เย็นเป็นสุขเสมอมา ในสมัย ก่อนนั้นเมื่อข้าศึกจะมาโจมตีก็จะมองไม่เห็นเมืองชอนเมืองชอนโดยเชื่อว่ามีเทวดาอารักษ์มาคุ้มครองโดยมีคันร่มหिनมาคลุมเอาไว้

ในสมัยก่อนนั้นมักจะมีศึกสงครามระหว่างเมืองต่าง ๆ เสมอ มีครั้งหนึ่งที่มีข้าศึกมาบุกโจมตีเมืองชอน แต่ข้าศึกมองไม่เห็นเมืองชอนเลยจึงได้ระดมอาวุธยิงกระหน่ำเข้าใส่เมืองชอน ข้าศึกมองเห็นแต่เพียงใบไม้ปลิวว่อนอยู่เท่านั้น แต่มองไม่เห็นบ้านเรือนและประชาชนเลยทหารข้าศึกจึงแอบซุ่มดูเห็นแต่หมูของชาวบ้านออกมากินอาหารเท่านั้นแต่พอวิ่งตามตัวหมู ไปก็ไม่ทันและหมูก็หายตัวไป ทหารข้าศึกจึงวางแผนการติดตามหมูไปโดยใช้รำโรยใส่หลังหมู เมื่อหมูเดินทางไประาก็จะปลิวหล่นลงมาเป็นทาง ทำให้สามารถติดตามหมูไปได้ แต่เมื่อหมูเดินเข้าไปในเขตเมืองชอนแล้วหมูก็จะหายตัวไปเช่นเดิม เมื่อเห็นเป็นดังนั้นนั้นข้าศึกจึงคิดว่าผู้คนเจ้าของหมูต้องอยู่บริเวณนี้แน่นอน ข้าศึกจึงใช้ปืนใหญ่ยิงถล่มเข้าไปในบริเวณที่หมูเข้าไปนั้นในที่สุดคันร่มหिनก็พังทลายลง

จึงทำให้ข้าศึกมองเห็นเมืองชอนได้ต่อมาผู้คนจึงเรียกเมืองส่วนใหม่ว่า เมืองชอน เพราะเคยชอนไว้มาก่อน

อีกนัยหนึ่ง แนก่าป็น แก้วอุคร (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าที่เมืองชอนเป็นจำนวนมาก อาจจะเป็นเพราะเมืองชอนมีถ้ำไว้ซ่อนตัวจึงมีชื่อว่าเมืองชอน โดยเฉพาะถ้ำที่อยู่ติดกับหมู่บ้าน เลขห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๓๐๐ เมตรจะมีถ้ำขนาดใหญ่ปากทางเข้าจะแคบพอคนมุดเข้าไปได้ ถ้าไม่สังเกตจะไม่ทราบว่าเป็นถ้ำแต่พอเข้าไปข้างในแล้วจะมีความกว้างใหญ่ อีกทั้งมีความยาวมากซึ่งใช้เวลาเดินทางประมาณ ๒ ชั่วโมงจึงจะสิ้นสุดระยะทาง สามารถบรรจุคนได้จำนวนมาก เป็นเรือนหมื่นคนทีเดียว มีทางออกได้หลายทาง ชาวบ้านจะมีความชำนาญทางมาก เมื่อมีศึกสงครามก็สามารถใช้เป็นที่พักซ่อนตัวจากข้าศึกได้ ใช้เป็นที่พักอาศัยหุงหาอาหารได้

๑.๒ การก่อตั้งเมืองชอน เมืองชอนเป็นดินแดนที่อยู่ในเขตเมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหกซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของสิบสองจุไทยมาก่อน สิบสองจุไทยนั้นเป็นดินแดนของชาวไทดำเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเมื่อเมืองทั้งสองเคยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงทำให้มีชาวไทดำบางส่วนได้ขยายแหล่งทำมาหากินโดยอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ดังนั้นในเขตนี้จึงมีชาวไทดำอาศัยอยู่

ต่อมาได้เกิดสงครามเขียนเขียนฟูซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างฝรั่งเศสและเวียดนาม มีชาวไทดำบางส่วนอยู่ฝ่ายเวียดนามและบางส่วนเข้าข้างฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสพ่ายแพ้ชาวไทดำที่อยู่ฝ่ายฝรั่งเศสจำเป็นต้องอพยพหนีลงมา และขณะเดียวกันก็มีชาวไทดำบางส่วนที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและรักสงบไม่ชอบสงคราม เมื่อเกิดศึกสงครามขึ้นจึงได้อพยพหนีลงมา แสงทอง แพงสมบูรณ์ (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า คุณพ่อเพ็งสุบัน ซึ่งเป็นคุณพ่อของคุณพ่อแสงทองได้อพยพมาจากเมืองแกลงตอกเขียนเขียนฟู ได้พากันหนีแตกกระจายมาเพราะสงคราม ครั้งแรกได้มาสมทบกับชาวไทดำที่อาศัยอยู่เดิมที่บ้านบ่อเขียน เมื่อมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี้ในระยะหนึ่งปรากฏว่ายังไม่มีความมั่นคงเพราะมีกำลังคนน้อย เมื่อปี ค.ศ. ๕๓๕-๕๔๐ จึงได้อพยพมารวมกันอยู่ที่เมืองชอน โดยมีพ่อไมชนะซึ่งปกครองเมืองชอนเป็นผู้รวบรวมให้มาอยู่ด้วยกันจะได้มีกำลังแข็งแกร่ง หลังจากนั้นคุณพ่อเพ็งสุบันก็ได้เป็นผู้ปกครองเมืองชอนต่อจากพ่อไมชนะ

ตามประวัติของเมืองชอนนั้นมีเจ้าเมืองปกครองมาแล้วหลายสมัย มีเจ้าเมืองประมาณราว ๒๐ คน ต่อมาเมืองชอนได้ถูกยุบเป็นเขตปกครองที่ขึ้นกับเมืองอื่น ซึ่งสาเหตุที่ถูกยุบนั้นมีตำนานที่พ่อสมบูรณ์เล่าว่า เดิมเจ้าเมืองชอนเป็นเพื่อนกันกับเจ้าเมืองเชียงข้อ มีอะไรก็จะช่วยเหลือกันตลอดมา เมืองเชียงข้อมีเจ้าเมืองชื่อ “ขุนบรม” ส่วนเจ้าเมืองของเมืองชอนชื่อ “ท้าวคำพัน” ในเวลานั้นเจ้าเมืองหลวงพระบางได้จัดแจงให้น้องชายยกกองทัพมาตีเมืองเชียงข้อ ท้าวคำพันจึงยกกองทัพไปช่วยเจ้าเมืองเชียงข้อ ได้ยกทัพสกัดกองทัพของน้องชายเจ้าเมืองหลวงพระบางและจับตัวได้ จึงได้นำตัวไปมอบให้แก่ขุนบรมเจ้าเมืองเชียงข้อ ขุนบรมจึงนำไปประหารชีวิตเสีย หลังจากนั้นเจ้าเมืองหลวงพระบางจึงมีความโกรธแค้นขุนข้อมองใจกับเมืองชอนและ

เมืองเชียงข้อเรื่อยมา และเกิดศึกสงครามกันไม่ว่างเว้น ยิ่งทำให้เมืองชอนและเมืองเชียงข้อรักกันและร่วมมือกันอย่างแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม และยังได้ไปร่วมมือกับเมืองชานเหนือเมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหก ยิ่งทำให้มีกำลังแข็งแกร่งมากกว่าเดิม ส่วนเมืองหลวงพระบางก็ได้หันไปร่วมมือกับเมืองเวียงจันทน์เพื่อต่อสู้กับหัวเมืองทางเหนือ

ต่อมาเจ้าเมืองเวียงจันทน์และเจ้าเมืองหลวงพระบางจึงใช้แผนหลอกล่อเพื่อจะฆ่าเจ้าเมืองเชียงข้อซึ่งเป็นหัวหน้าใหญ่ของกลุ่มเจ้าเมืองทางเหนือ โดยเชิญให้ไปเยี่ยมเที่ยวชมเมืองเวียงจันทน์ เมื่อไปแล้วก็ชวนไปทอดแหที่ลำน้ำโขง เจ้าเมืองเชียงข้อก็รับคำเชิญชวน เมื่อไปถึงก็จัดให้เจ้าเมืองเชียงข้อไปทอดแหในที่มิดิ่งไม้ซึ่งได้เตรียมไว้แล้ว เมื่อทอดแหลงไปแล้วไม่สามารถนำแหขึ้นมาได้ต้องมุดลงไปแก้ส่วนที่แหเกาะเกี่ยวกับกิ่งไม้ ออก ในขณะที่เจ้าเมืองเชียงข้อมุดลงไปนั่นเองก็ให้ทหารเวียงแหลุมเอาไว้พร้อมทั้งเอาเรือหรือไม้ขนาดใหญ่ทับเอาไว้ จนเห็นว่าตายแน่แล้วจึงพากันกลับเข้าเมืองไป แต่เจ้าเมืองเชียงข้อไม่ตายสามารถเอาชีวิตรอดขึ้นมาจากน้ำได้ จนพอถึงเวลาทานข้าวเย็นก็กลับมาถึงที่ประทับของเจ้าเมืองเวียงจันทน์ ทำให้เจ้าเมืองเวียงจันทน์และเหล่าทหารพากันตกใจมากที่เจ้าเมืองเชียงข้อรอดชีวิตมาได้

หลังจากนั้นเจ้าเมืองเวียงจันทน์และเจ้าเมืองหลวงพระบางจึงใช้แผนสอง โดยเชิญให้ไปปราบเสื่อที่คอนจันทน์ ซึ่งเป็นเสื่อที่มีความโหดร้ายมาก ทุกคนที่ไปปราบต่างก็ถูกเสื่อกัดตายทั้งสิ้นเมื่อเจ้าเมืองเชียงข้ออาสาไปปราบดังนั้น เจ้าเมืองเวียงจันทน์และเจ้าเมืองหลวงพระบางต่างก็คิดที่จะทำให้เจ้าเมืองเชียงข้อตายสมใจ แต่ผลปรากฏว่าเมื่อเจ้าเมืองเชียงข้อไม่เป็นอันตรายแต่อย่างใด กลับจับได้เสื่อที่คุร้ายที่คอนจันทน์มาที่เมืองเวียงจันทน์ทำให้เหล่าทหารต่างตื่นกลัวในอิทธิฤทธิ์ของเจ้าเมืองเชียงข้อ และกลัวเสื่อร้ายจึงขอร้องให้เจ้าเมืองเชียงข้อนำกลับไปปล่อยที่คอนจันทน์ดังเดิม ด้วยความกลัวในอิทธิฤทธิ์ความสามารถของเจ้าเมืองเชียงข้อดังกล่าว เจ้าเมืองเวียงจันทน์และเจ้าเมืองหลวงพระบางจึงขอทำสัญญากับเจ้าเมืองเชียงข้อ ขอเป็นเพื่อนกันจะไม่รบพุ่งกันตลอดไป

หลังจากหมดยุคสมัยของเจ้าเมืองทั้งสาม พอมาถึงยุคของรุ่นลูกหลานก็ไม่ได้ยึดถือในสัญญาต่อไป เจ้าเมืองหลวงพระบางคนใหม่ยังมีใจโกรธแค้นกลุ่มหัวเมืองทางเหนืออยู่ และอยากได้เมืองเหล่านี้เป็นเมืองขึ้นจึงได้ยกกองทัพมาปราบและได้เมืองชอนเป็นเมืองขึ้น ส่วนเมืองเชียงข้อได้ไปขึ้นกับเมืองมกเจาประเทศเวียดนาม ต่อมาพอฝรั่งเศสสถาปนาปกครองได้แบ่งเขตประเทศใหม่ โดยให้ใช้สันภูเขาคือเป็นเขตแดน และเอาไม้ล้มแบ่งเป็นเขต คือถ้าต้นไม้บนภูเขาคือเป็นเขตแดนเอียงล้มไปทางใดก็จะถือว่าเป็นเขตของเมืองนั้น หรือคู่มือคร่าวฝนตกหากน้ำไหลไปทางเมืองใดจุดนั้นก็จะเป็นพื้นที่ของเมืองนั้น ดังนั้นเมืองเชียงข้ออยู่ในลักษณะที่ต้องขึ้นกับ สปป. ลาว เพราะอยู่ปากสันภูเขามาทางนี้ฝนตกน้ำก็ไหลมาทางเขต สปป. ลาว จึงจัดให้ขึ้นอยู่กับ สปป. ลาว

๑.๓ อาณาเขต อาณาเขตของเมืองชอนเดิมติดกับเขตเมืองต่างๆ ดังนี้
ทิศเหนือ ติดกับ เมืองเปว ซึ่งตั้งอยู่ทางเหนือรวมอยู่กับดินแดน
เมืองแดงญวน

ทิศใต้ ติดกับเมืองเชียงขวาง และเมืองหัวเมืองบางส่วน

ทิศตะวันออก ติดกับเมืองแอ็ดและเมืองซาเหนือ

ทิศตะวันตก ติดกับเมืองหลวงพระบาง

๑.๔ ประชากร บริเวณพื้นที่ราบนั้นแบ่งออกเป็น ๒ เขต คือเมืองชอนลาว
กับเมืองชอนไท เมืองชอนลาวมีพลเมืองเป็นลาวอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ทางด้านตะวันตกหลายหมู่บ้าน
เมืองชอนไทเป็นชาวไทดำ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกหลายหมู่บ้านซึ่งมีจำนวนมากกว่าเผ่าต่าง ๆ
ตามป่าตามภูเขามีชาวป่าเผ่าต่าง ๆ ซึ่งรวมกันเรียกว่า “ป่าแจะ” ชาวเมี้ยว เย้า หลายหมู่บ้าน มัก
โยกย้ายไปมาอยู่เสมอ

๑.๕ สภาพทั่วไป สภาพภูมิประเทศ จะเป็นภูเขาล้อมรอบประชาชนจะอาศัยอยู่
ตามที่ราบหุบเขา มีการทำเหมืองส่งน้ำและกั้นลำธารตามซอกเขา สภาพทั่วไปยังคงความเป็น
ธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีป่าไม้ที่ติดตามไหล่เขา

๑.๖ การประกอบอาชีพ ชาวบ้านจะทำนาตามที่ราบลุ่มในหุบเขาและทำไร่ข้าว
ตามไหล่เขา นอกจากนั้นก็มีการทำไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง ทำไร่ปลูกแต่งฟักทองดำลิ่งซึ่งเป็น
พืชผักที่ใช้เป็นอาหารในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่

ความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทดำ

การศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทดำนั้นจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจชาติพันธุ์ไทดำในแง่มุม
ต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นสภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม
จารีตประเพณี จักรวาลทัศน์หรือคติความเชื่อ การเข้าใจสิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษา
วิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทดำเพื่อให้เกิด
ประโยชน์ ดังกล่าวผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทดำ วัฒนธรรม
ประเพณีของชาติพันธุ์ไทดำ จักรวาลทัศน์หรือคติความเชื่อของชาติพันธุ์ไทดำ ดังรายละเอียด
ต่อไปนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของไทดำ

การศึกษาประวัติความเป็นมาของไทดำนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นภูมิ
หลังชัดเจนยิ่งขึ้น จึงจะกล่าวถึงที่มาของคำว่า “ไทดำ” และประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทดำ
ต่อไปนี้

๑.๑ ที่มาของคำว่า “ไทดำ” คำว่า “ไตดำ” หรือ “ไทดำ” นั้นเนื่องจากชาวไทดำนิยมสวมใส่เสื้อผ้าสีดำ คนไทยทั่วไปจึงเรียกชาวไทดำ ว่า “ลาวโซ่งดำ” “ไทดำ” “ลาวซ่งดำ” “ผู้ไทดำ” “ผู้ไตซ่งดำ” “ไทดำ” “ไทดำดำ” ซึ่งก็คือ “ไทดำ” นั่นเอง แต่คำว่า “ไทดำ” จะเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คำว่า “โซ่ง” มาจากคำว่า “ซ่ง” ซึ่งเป็นภาษาไทดำ หมายถึง “กางเกง” แต่ไทดำเรียกตัวเองว่า “ไต” (Tai) (เพชรตะบอง ไพศุนย์. ๒๕๕๓ : ๑๑)

ส่วนที่เรียกว่า ลาวโซ่ง หรือลาวโซ่งดำ นั้นเป็นชื่อที่คนไทยเรียกกลุ่มชาวไทดำที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย สาเหตุที่มีคำว่า “ลาว” ประกอบด้วยนั้นเนื่องจากได้ถูกกวาดต้อนมาจาก สปป. ลาว แต่สำหรับชาวไทดำ ที่อยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ จะเรียกชื่อตัวเองว่า ไทดำ ไทล้า หรือไตดำ ไตล้า สำหรับชาวไทดำ ที่อยู่ในประเทศไทย ต้องการให้ชนกลุ่มอื่นเรียกพวกเขาว่า ไทดำ หรือ ไททรงดำเพราะพวกเขาสืบเชื้อสายมาจากชนชาติไต (ไท) สำหรับส่วนที่เรียกว่า ผู้ไทดำ หรือผู้ไททรงดำนั้น สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติลาว (๒๐๐๕ : ๗๗) กล่าวว่า เดิมชาวผู้ไททั้งที่อยู่ในประเทศไทยและในลาวนั้น ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ทุ่งน่าน้อยฮ้อยหนู เมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม แต่ก่อนนั้นขึ้นกับกลุ่มไทดำและไทขาวแต่เมื่อได้เคลื่อนย้ายมาที่ภาคกลางของลาวแล้วได้เปลี่ยนชื่อเป็นเผ่าผู้ไท สำหรับผู้ที่อยู่ทางภาคเหนือของลาวยังใช้ชื่อเดิมคือ ไตขาว ไตดำ ไตแดง ลักษณะภาษามีความใกล้เคียงกันเข้าใจว่าไทดำเป็นชาวผู้ไท ดังนั้นจึงเรียกชาวไทดำว่า “ผู้ไทดำ”

๑.๒ ประวัติของชาติพันธุ์ไทดำ ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทดำนั้นมีความสัมพันธ์กันกับชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งจะมีการกล่าวถึงตำนานการเกิดของชนเผ่าไท รวมไทดำอยู่ด้วย และการตั้งบ้านเมืองของชนชาติไท การปกครองการอยู่ร่วมกัน และการอพยพโยกย้ายลงมาทางใต้ด้วยสาเหตุต่าง ๆ และไทดำกับการมาอยู่ใน สปป. ลาว ดังนี้

๑.๒.๑ ตำนานการกำเนิดชาติพันธุ์ไทดำ ตำนานการเกิดชาติพันธุ์ไทดำนั้นมีความสัมพันธ์กันกับชนชาติไทกลุ่มอื่น ๆ โดยมีเมืองแถนเป็นจุดเริ่มต้นของตำนานเมื่อชนเผ่าไทมีที่มาจากตำนานร่วมกันแล้ว ภายหลังจึงแยกออกเป็นไทกลุ่มต่าง ๆ ดังที่ กัญญา ลีลาชัย (๒๕๔๔ : ๓๐๓) ได้กล่าวถึงตำนานไทดำว่า ปู่ลางเซิงขุนเล็กและขุนคาน สร้างบ้านเรือนในเมืองลุ่ม ต่อมาไม่สนใจใฝ่ คีจิงโกธ ได้บันดาลให้น้ำท่วมบ้านเมือง ทั้งสามจึงต้องแพพาครอบครัวของตนว่ายทวนน้ำไปหาพระยาแถนซึ่งอยู่บนสวรรค์เพื่อร้องทุกข์ พระยาแถนให้ครอบครัวทั้งสามอยู่บนสวรรค์ แต่ทั้งสามครอบครัวอยู่บนสวรรค์แล้วเกิดความอึดอัดใจ ขอมายู่เมืองคนตามเดิม พระยาแถนจึงให้ลงมาอยู่ที่ตำบลนาบ่อน้อยฮ้อยหนู และมอบควายให้มาช่วยทำนาด้วย ต่อมาเกิดน้ำเต่าลูกใหญ่ขึ้นในตำบลนี้ น้ำเต่าโตขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อโตเต็มที่ปู่ลางเซิงและขุนทั้งสองจึงจะน้ำเต่าออกเป็น ๒ รู รูหนึ่งขุนคานเจาะด้วยเหล็กเผาไฟ อีกรูหนึ่งขุนเล็กเจาะด้วยส่ว ปรากฏว่ามีคนจำนวนมากกรูกันออกมาจากน้ำเต่านั้น ข่า ขมู ออกมาทางรูที่เหล็กเผาเจาะจึงมีผิวดำ พวกนี้กระจายไปอยู่ตามภูเขา ส่วนพวกกลุ่มไท ออกมาทางรูที่เจาะด้วยส่วจึงมีผิวขาว กระจายอยู่ตามที่ลุ่มต่าง ๆ คนเหล่านี้ออกมาจากน้ำเต่า

เป็นจำนวนมากใช้เวลา ๓ วัน ๓ คืน จึงหมด แต่บางตำนานกล่าวว่า มีการเจาะน้ำเต้าด้วยไฟเพียงรูเดียว กลุ่มที่ออกมาก่อนคือพวกข่าถูกความร้อนจึงมีผิวดำ พวกที่ออกมาทีหลังคือพวกกลุ่มไท เมื่อผิวน้ำเต้าเย็นและเขม่าไฟสีดำติดออกมากับพวกข่าหมดแล้ว พวกไทจึงมีผิวขาว เมื่อมีผู้คนออกมา มากมายปูลาดเชิงขุนเล็กและขุนคนไม่สามารถดูแลปกครองคนทั้งหมดได้ จึงได้ขอความช่วยเหลือจากพระยาแฉก พระยาแฉกส่งขุนครุกับขุนครองมาช่วยปกครอง แต่ก็ยังไม่สามารถจัดระเบียบปกครองได้ พระยาแฉกจึงได้ส่งขุนบรมลงมาปกครอง พร้อมประทานชายาให้ ๒ องค์ คือ นางเอตเคง และนางยมพาลา ชายาทั้งสองของขุนบรมให้กำเนิดลูกชาย ๘ คน ต่อมาขุนบรมได้ส่งลูกชาย ๖ คนไปสร้างบ้านแปงเมืองในอาณาจักรต่าง ๆ

นอกจากตำนานที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กัญญา ลีลาชัย ยังกล่าวว่า ในพงศาวดารเมืองแฉกได้กล่าวถึงน้ำเต้าปุงในอีกลักษณะหนึ่ง โดยกล่าวว่า มีเทพบุตรเทพดา ๕ คู่ถึงกำหนดจะต้องมาจุติจึงปรึกษากันว่าจะมาร่วมกันสร้างบ้านแปงเมืองในแผ่นดิน ที่ขณะนั้นยังเป็นเพียงท้องทุ่งและป่าเขาจึงอธิษฐานให้เกิดน้ำเต้าปุง แล้วทั้ง ๑๐ องค์จึงเข้าไปอยู่ในน้ำเต้านั้น น้ำเต้านั้นลอยมาตกที่ภูเขาทางทิศตะวันออกของเมืองแฉก แล้วน้ำเต้านั้นก็แตกออก ข่าจะออกมาก่อนเป็นคู่แรก ผู้ไทคำออกมาเป็นคู่ที่สอง ลาวออกมาเป็นคู่ที่สาม ฮ้อออกมาเป็นคู่ที่ ๔ และแกว (ญวน) ออกมาเป็นคู่ที่ห้า เมื่อออกมาแล้วจึงพากันไปชำระกายและดื่มน้ำที่หนองสกลหนองสายอันเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ผิวพรรณผ่องใส แต่ข่าจะกลัวความหนาว จึงไม่ได้ร่วมชำระกายและดื่มน้ำที่หนองน้ำนั้นจึงทำให้ผิวกายหมองคล้ำแตกต่างจากพี่น้องคนอื่น ๆ นอกจากนั้นข่ายังไม่คิดสร้างบ้านแปงเมืองเหมือนผู้อื่น ๆ อีกด้วย ส่วนผู้อื่น ๆ นั้นได้แยกย้ายกันไปสร้างบ้านแปงเมืองในที่ต่างกันไป

ส่วนสุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๓๖) ได้กล่าวถึงตำนานการกำเนิดชาติพันธุ์ไทดำ ว่าในเอกสารเรื่อง "ความโตเมือง" ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญของชาวไทดำที่แต่ละเมืองจะจดบันทึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และมโนภาพเกี่ยวกับจักรวาลและการกำเนิดมนุษย์ สัตว์ สรรพสิ่งในโลก ซึ่งแต่ละเมืองอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันโดยเฉพาะส่วนท้ายของความโตเมือง แต่ส่วนท้ายมักจะคล้ายกัน สำหรับตำนานการกำเนิดมนุษย์ของชาวไทดำในความโตเมืองของชาวไทดำในสิบสองจุไทยนั้น กล่าวไว้ว่า เดิมแผ่นดินของเมืองมนุษย์ เมืองฟ้าหรือเมืองสวรรค์อยู่ติดกันและมีสายเชื่อมโยงกัน มีรูปพรรณ สัตฐานคล้ายดอกเห็ด คือ มนุษย์อยู่บนดินตอนล่าง ส่วนตอนบนของดอกเห็ดเป็นพื้นฟ้า เป็นที่อยู่ของแฉกหรือผีฟ้า เนื่องจากฟ้าและดินอยู่ใกล้กันมากจนผู้คนและสัตว์เดินไปมาลำบาก เพราะศีรษะมนุษย์และเขาสัตว์ไปกระทบกับฟ้าบ่อย ๆ จึงก่อให้เกิดความรำคาญแก่บรรพบุรุษของมนุษย์ (ปู่เจ้า) ปู่เจ้าจึงตัดสายโยงฟ้าออกจากดินอย่างสุดที่ตาคนจะมองเห็นดังคำว่า

“จึงก่อเป็นดินเป็นหญ้า ก่อเป็นฟ้าทอดวงเห็ด ก่อเป็นดินเจ็ดก้อน ก่อเป็นน้ำแก้วแคว ปากแตดาว ฟ้าดำเชื่องหม้อขาง ฟ้าบางเชื่องเปลือกล้วย คำข้าวยังสูงสาก คำข้าวยังสูงเพิน วัวดำไปสูงหมอก หมูผอกไปสูงคั่ง”

ในสมัยก่อนสัตว์ต่าง ๆ พุคภาษามนุษย์ได้จึงมีการส่งเสียงร้องบอกกันอ้ออิ่ง ก่อความรำคาญให้กับแดนหรือผีฟ้ามาก แดนโกธรจึงบันดาลให้เกิดความแห้งแล้ง เพื่อให้มนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ ในโลกตายหมด แต่ปู่เจ้าทำพิธีขอฝนโดยข่มงูหลอกมาทำเป็นผี มัดตราสังเหมือนมัดให้คนตาย เอาหอยมาทำเป็นผัก เอานกเค้าแมวมาทำเป็นเจ้าผี เอาแมลงวันมาทำเป็นเจ้าเสื้อ เอาตัวปลาไหลมาแทนปูรินเหล่าแสนเหล่าขึ้นฟ้า ทำให้แดนโกธรมากเท่าควายสามตัวโมโหเท่าช้างเจ็ดเชือก บันดาลฝนทั้งเจ็ดทิศ บันดาลแดดแปดทิศ ฟ้าแลบแปลบปลาบ เมฆทะมึนดำทั้งโลก มีดมนเหมือนจมอยู่ใต้หมอน้ำคราม เม็ดฝนเท่าลูกหว้า แม่น้ำลำธารต่างเอ่อท่วมบึง สระ ร่องน้ำทุกสายต่างจมหายน้ำเอ่อท่วมถึงประตูฟ้า เศษหินทรายไหลเข้าสู่ประตูฟ้า สามเดือนยังลงมีฝนตก หกเดือนจึงมีน้ำแห้ง ไม่เหลือมนุษย์สักคน พืชหญ้าต่างตายสิ้น แดนวางแผนจัดส่งมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณต่าง ๆ ลงมาสู่โลกมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง โดยเอาใส่ไว้ในน้ำเต้าปุงขนาดใหญ่ ๘ ลูกมอบให้ท้าวสวงและท้าวเงินนำลงมาสู่โลก พร้อมด้วยเสาทองคำ ๘ ต้น เมื่อน้ำลดลงสัตว์ต่าง ๆ จึงถูกปล่อยออกจากน้ำเต้าปุง ตามลำดับ ควายลงมาก่อน วัว หมู หมา กวาง และสัตว์อื่น ๆ จึงตามกันลงมา เมื่อถึงเมืองอมเมืองอายซึ่งอยู่ในดินแดนจีนจึงแบ่งน้ำเต้าปุงออกเป็น ๖ ลูกและเสาทองคำ ๖ เสาให้กับจีนและน้ำเต้าปุง อีก ๒ ลูกและเสาทองคำ ๒ ต้นแบ่งให้เมืองต่าง ๆ ดังนี้

“...ยามนั้นจึงลงมาสอดเมืองอาย จึงเป็นหมากน้ำเต้าปุงเมื่อเมืองหานหกหน่วยเสาทองคำ ฟ้าจึงปันให้เมืองมาน เมืองลือ เมืองแก้ว เมืองลาว เมืองโกย เมืองญ่อ เมืองบาง สองหน่วยทองคำสองเสาทองคำ ฟ้าปู้ท้าวสวงท้าวเงินจึงมาถึงเมืองลือ ท้าวเงินไปเมืองอมเมืองอาย ท้าวสวงกินเมืองลือ จึงเอาเมียมีลูกชื่อท้าวลือ”

ต่อมาขุนลือได้ปกครองเมืองลือ มีลูกหลานสืบเชื้อสายกันมาอีกหลายรุ่น ได้ขยายบ้านเมืองไปเป็นอาณาบริเวณกว้างขวางให้ลูกหลานไปปกครองบ้านเมืองเหล่านั้น ต่อมาได้มีตระกูลอื่น ๆ อพยพเข้ามาอาศัยอยู่อีก เช่น ตระกูล เลื่อง กว่าง ทอง แล่ว ฯลฯ เจ้าเมืองจึงมอบหมายให้คนตระกูลเลื่องเป็นหมอ เพื่อช่วยเหลือดูแลในพิธีกรรมต่าง ๆ ของบ้านเมืองให้ถูกต้องตามจารีตประเพณี ซึ่งยึดถือปฏิบัติต่อมาในสังคมไทดำ

ส่วน “กวิ้มโด้เมือง” ของชาวไทดำใน สปป. ลาว ซึ่งปรากฏในคำขับที่ใช้ประกอบพิธีศพนั้นพบว่ามีลักษณะเนื้อความในตอนต้นคล้ายคลึงกันกับของชาวไทดำในสิบสองจุไทแต่ในส่วนของรายละเอียดปลีกย่อยจะแตกต่างกันไปบ้าง เช่น สาเหตุที่ทำให้น้ำท่วมจนทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่น้ำล่างคือโลกมนุษย์ตายหมดคือเอี้ยนางยี่อินางคำไปทำหลี่ (เครื่องมือดักปลา) ไปสร้างหลี่ไว้ที่แดนเหนือทำให้ “แข่งบ่าหวាប់ตอก แข่งกหวាប់หล่อง” คือ ไม่ได้ปลาตามที่ต้องการ มีความแห้งแล้งเกิดขึ้น ไม่มีปลาเข้ามาสู่หลี่ของตนเลยจึงทำพิธีแก้โดยหลอกเอาตัวงูมาเหยียดเหมือนตาย เอาตัวเขียดมาคอย (นำมาวางนอนไว้เหมือนศพ) นำหอยมาทำเป็นที่ใส่เหล่าดืม นำนกเค้าแมวมาทำเป็นเจ้าผี เอาแมลงวันมาเป็นเจ้าเสื้อ เอาเสื้อผ้าที่ตีมาห่มให้ตัวแบ้ เอาเสื้อเดบแย้มาให้ควายนอน ฟ้าจึงโกธร

จึงทำให้เกิดมีดีฟ้ามีวดินเกิดฝนตกเม็ดเท่าลูกหว้า อยู่สามเดือนน้ำท่วมจนถึงแดนคนที่อยู่เมืองลุ่มและ
สิ่งต่าง ๆ จึงตายหมดพอหกเดือนน้ำจึงแห้งซอด

ส่วนที่มาทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตใหม่ในโลกคือ ท้าวจวงและท้าวเงินจึงได้นำ
คนลงมาอยู่เมืองมนุษย์โดยใส่ในน้ำเต้าปุง ๘ ผล และเสาทองคำฟ้า ๘ เสา เอลงทางเมืองโอมเมือง
อายุ ส่วนสัตว์นั้นชาวไทดำใน สปป. ลาว เชื่อว่าฟ้าให้วัวลงก่อนวัวลงไม่ได้มันจึงร้อง “อำบ้อ”
เขามันไปข้างหน้ามันจึงลงได้ ต่อมาฟ้าจึงให้ม้าลง ม้าลงไม่ได้จึงร้อง “อีแฮม” แล้วก็ถอดเขาออกม้า
จึงลงได้ ต่อมาฟ้าจึงให้กวางและฟานลงจึงได้เก็บเอาเขาม้ามาใส่หัวของตน ต่อมาฟ้าจึงให้ควายลง
ควายจึงร้อง “อาหว่า” เขากวายเป็นไปทางด้านหลังควายจึงลงได้ ต่อมาฟ้าจึงให้หมูลงหมูร้องอู๊ด ๆ
หมูจึงขุดลงได้ ต่อมาฟ้าจึงให้ตัวแมลง แม้อ้อ “แม้อ้อ ๆ ” เขาแม้อ้อเป็นอ้อแม้อ้อจึงลงได้ สัตว์ทุกชนิด
ตกลงสู่พื้นมนุษย์ ส่วนคนนั้นใส่ไว้ในน้ำเต้าปุง ๘ ลูกพร้อมกับ ๘ เสาทองคำฟ้า จึงเอลงมา
เมืองล่อ ๓ ลูก ๓ เสาทองคำฟ้า เอลงมาเมืองเกียว (เวียดนาม) ๒ ลูก ๒ เสาทองคำฟ้า เอลงมา
เมืองล่อ ๓ ลูก ๓ เสาทองคำฟ้า เอลงมาเมืองลาว ๒ ลูก ๒ เสาทองคำฟ้า และอีก ๑ ลูก ๑ เสา
ทองคำฟ้า นั้น เอลงเมืองล่อจำ หลังจากนั้นจึงมีผู้สร้างเมืองมนุษย์ มีเชื้อสายเผ่าไทดำและได้มีการ
สืบเชื้อสายต่อกันมาตราบจนเท่าทุกวันนี้ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ส่วน James R. Chamberlain (๑๙๕๒ : ๑๙-๕๕) กล่าวถึงการกำเนิด
โลกที่ภาพรวมมีความคล้ายคลึงกันแต่มีบางส่วนแตกต่างออกไป ในส่วนที่แตกต่างกันคือ

สาเหตุที่คนในพื้นที่ตายหมดนั้นเนื่องมาจากฟ้าต่ำมาก ต่ำลงมาเกือบติด
หลังวัว ทำอะไรก็ขัดเคืองกันไปหมด จึงมีเจ้าโจะกัมฟ้า (Co kom² faa²) ที่ป้องกันท้องฟ้ามาตัด
สายฟ้าทำให้ฟ้าลอยขึ้นข้างบน ท้องฟ้าลอยไปสวรรค์ชั้นฟ้า คนไม่สามารถขึ้นไปได้หรือไม่สารถ
ติดต่อกันได้ ในขณะนั้นคนและสัตว์ต่างก็พูดสื่อสารกันต่างจึงพากันไปต่อว่าแดน จึงทำให้แดน
โกรธแค้นจึงวางแผนกำจัดเหล่าสรรพสัตว์บนพื้นดิน จึงทำให้เกิดความแห้งแล้งทำให้สัตว์ผู้คน
เดือดร้อนล้มตาย

ปู่เจ้าโจะกัมฟ้า (Co kom² faa²) จึงเอานูมาเหยียด เขาเขียดมาคอย เขา
หอยมาเป็นที่วางเหล่า เขาแมงง่วนมาเป็นจ่าบัด (ผู้ประกอบพิธีบั้งควาน) เขาปลาหลดมาเป็น
บ่าวจิว เอนกถั่วมาเป็นนางหล่าม หลังจากนั้นจึงเกิดฟ้ามีดมนไปทั่วแล้วจึงมีห้าฝนตก ฝนตกมาก
จนน้ำท่วมทำให้เหล่าสัตว์ทั้งหลายต่างก็ตายกันหมด หลังจากนั้นฟ้าจึงแบ่งคนลงมาสร้างบ้านเมือง
สร้างโลกใหม่โดยใส่ผลน้ำเต้าปุงมีสามร้อยสามสิบพันคน มีสามร้อยสามสิบพันข้าวในนา มีสาม
ร้อยสามสิบพันปลาในน้ำ ใส่ในน้ำเต้าปุง แต่งให้ปู่สวงปู่เงินนำลงมา เมื่อสามเดือนน้ำแห้งแล้วจึงลง
มา โดยให้ควายลงก่อนเขากวายจึงไค้งขึ้นและร้อง “แงแง” แล้วจึงเอาวัวลงวัวก็ถอยหลังลง
เขาวัวจึงงอไปทางด้านหน้า จึงให้หมูลง หมูใช้จมูกขุดลงหมูจึงร้อง “อิดอิด” แล้วให้ม้าลงม้าจึงถอด

เขาออก กวางตามลงมาจึงเก็บเอาเขามา หลังจากนั้นลงมาถึงเมืองโอมเมืองอายจึงแบ่งลูกน้ำเต้าปู้งให้เมืองห่าน (จีน) หกลูกหกเสาทองค้ำฟ้า แล้วจึงแบ่งให้เมืองมาน เมืองลื้อ เมืองแกว เมืองลาว เมืองโกย เมืองย้อ เมืองบาง สองลูกสองเสาทองค้ำฟ้า เท้าสวางและเท้าเงินจึงเดินทางมาถึงเมืองล่อ หลังจากนั้นจึงให้เท้าเงินกลับไปเมืองโอมเมืองอาย แล้วสองคนก็สร้างบ้านเมืองต่อไป

จะเห็นได้ว่าตำนานหรือก๊วมโตเมืองที่กล่าวมานี้จะมีความเหมือนและความต่างกันในบางส่วนอาจจะเกิดจากการพลวัตให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนของตนจึงทำให้เกิดความแตกต่างกัน

๑.๒.๒ ถิ่นกำเนิดของชาติพันธุ์ไทดำ สำหรับถิ่นที่ตั้งดั้งเดิมของชาวไทดำนั้น ส่วนใหญ่จะกล่าวตรงกันว่ามีถิ่นกำเนิดที่สิบสองจุไท โดยเฉพาะที่เมืองน่าน้อยอ้อยหนู บริเวณเมืองเดียนเบียนฟู ซึ่งสุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๑) ได้กล่าวถึงประวัติไทดำว่า แคว้นสิบสองจุไทหรือสิบสองเจ้าไทเป็นถิ่นเดิมของไทดำ ซึ่งตั้งอยู่ที่ชายแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ติดต่อกับเขตของลาวที่แขวงพงสาลี หลวงพระบาง และหัวพัน

เดิมแคว้นสิบสองจุไทเรียกว่าสิบหกเจ้าไท เพราะมี ๑๖ เมือง ได้แก่ เมืองล่อ เมืองเตียน เมืองเต็ก เมืองลาช เมืองหวาด เมืองมวก เมืองลา เมืองม้วย เมืองแกลง เมืองไล เมืองคุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียงเขม เมืองจุก เมืองเซียงมี ส่วนมณู อุดมวาช (๒๕๓๗ : ๗๕) ได้กล่าวอีกว่า ต่อมาฝรั่งเศสทำสัญญายกให้กับจีน ๖ เมือง คือ เมืองคุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียงเขม เมืองจุก เมืองเซียงมี จากที่กล่าวมาแล้วสอดคล้องกับแนวคิดของกัญญา ลีลาสัย (๒๕๔๔ : ๓๐๘-๓๑๕) ซึ่งกล่าวว่า หลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เจ้าเมืองของกลุ่มไทได้แก่ เมืองแกลง เมืองไลได้สู้รบกันจนกระทั่งแตกออกเป็น ๑๖ เมืองที่เป็นอิสระต่อกันกลายเป็นความสัมพันธ์แบบสหพันธรัฐไทขึ้นมาใหม่เรียกว่า สิบหกเจ้าไทหรือสิบหกจุไท แต่จากดินแดนสิบหกจุไท ก็ได้กลายมาเป็นสิบสองจุไท ในสมัยที่ลัทธิล่าอาณานิคมแผ่เข้าครอบงำภูมิภาคนี้ เมื่อมีการเซ็นสัญญาเทียนสินระหว่างฝรั่งเศส (ยึดครองเวียดนาม) กับจีน ตามสนธิสัญญานั้นฝรั่งเศส ตกลงให้เมืองไทหกเมืองเป็นของจีน (ฝ่ายจีนอ้างว่าเป็นของจีน ตามหลักฐานการส่งบรรณาการ) ดินแดนไทยในการปกครองของฝรั่งเศสจึงเหลือ ๑๐ เมือง ต่อมาฝรั่งเศสยกอำเภอขึ้นเป็นเมืองอีกจำนวน ๒ เมือง จึงเพิ่มเป็น ๑๒ เมืองจึงเรียกเป็นสิบสองเจ้าไทหรือสิบสองจุไท หลังจากนั้น ดินแดนที่เรียกว่าสิบสองจุไทก็มีศูนย์กลางอยู่ ๒ แห่งทางใต้มีศูนย์กลางที่เมืองแกลง ประกอบด้วยเมืองไทดำ ๘ เมืองส่วนทางเหนือมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไล ประกอบด้วยเมืองไทขาว ๔ เมือง สำหรับ ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๔๕ : ๓๗) ได้กล่าวถึงประวัติของชาวไทดำไว้ในแนวเดียวกันว่า ไทดำเป็นชนชาติไทที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทในเขตเวียดนามตอนเหนือ แคว้นสิบสองจุไทเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของคนไทก่อนที่ญวนจะขยายอำนาจเข้าไปแคว้นสิบสองจุไทมีอาณาเขตติดกับภาคใต้ของจีนและภาคเหนือของลาว ไทดำตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง เมืองสำคัญของ

ไทดำคือเมืองแกน (เดียนเบียนฟู) เมืองลา (เซินลา) เป็นต้น นอกจากนั้นยังอาศัยอยู่แขวงหัวพันทั้งห้าทั้งหกของประเทศลาวด้วย

สำหรับ เพชรตะบอง ไพศุนย์ (๒๕๕๓ : ๑๒) ได้กล่าวถึงประวัติไทดำว่า ในอดีตนั้นไทดำอยู่ร่วมกับคนไทกลุ่มอื่น ๆ ในอาณาจักรน่านเจ้า เมื่ออาณาจักรน่านเจ้าล่มสลายแล้วไทดำจึงได้ไปตั้งอาณาจักรของตนขึ้น “เรียกว่าสิบหกเจ้าไต กลุ่มไทดำต้องปรับตัวให้เข้ากับคนในพื้นที่ดั้งเดิม เพราะบริเวณสิบสองจุไทนั้นเดิมมีผู้คนมาอาศัยอยู่ก่อนแล้ว แต่ไม่ทราบว่าเป็นกลุ่มใดบ้าง ดินแดนสิบสองจุไทนั้นจะมีเมืองเถงหรือเมืองเดียนเบียนฟูเป็นเมืองศูนย์กลางหรือเมืองหลวง และต่อมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงเมืองหลวงไปยังเมืองอื่นตามเจ้าเมืองผู้ที่ได้เป็นกษัตริย์ เช่น เมืองหม้วย เมืองสาบ ส่วนลักษณะภูมิประเทศของดินแดนสิบสองจุไทเป็นภูเขาน้อยใหญ่ที่สลับซับซ้อน และมีความสูงชัน เป็นดินแดนหมื่นขุนเขา อากาศค่อนข้างหนาวตลอดปี มีที่ราบกว้างใหญ่ ๔ ท่ง คือ ท่งเมืองเถง ท่งเมืองล่อ ท่งเมืองถาน ท่งเมืองเด็ก เป็นพื้นที่ทำนาปลูกข้าว มีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน คือ แม่น้ำดำ (แต้) แม่น้ำแดง (ต้า) ฝรั่งเศสเรียกดินแดนนี้ว่าสิบสองจุไทดินแดนสิบสองจุไทนี้ในปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในทางภาคตะวันตก เฉียงเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยมีอาณาเขตดังนี้ทางทิศเหนือจดประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทิศใต้จดประเทศสปป. ลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ทิศตะวันออกจดสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ทิศตะวันตกจดประเทศ สปป. ลาว ดินแดนสิบสองจุไทอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำ (น้ำแต้) แม่น้ำแดง (ต้า) แม่น้ำอู และแม่น้ำโขงดังที่กล่าวไว้ในหนังสือก๊วมาโตเมือง ว่า “ก่อนเป็นน้ำแก้วแก้วก่อนเป็นป๊ะแต้ ต้าว อู๋ ของ” (Tai Studies Center. ๑๕๕๕ : ๑)

จากข้อมูลที่มีผู้ที่ศึกษาไว้แล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าชาวไทดำจะอยู่ที่สิบสองจุไทในเบื้องต้น เมื่อฝรั่งเศสเข้ามายึดครองแล้วได้แบ่งอาณาเขตกับจีนจึงทำให้พื้นที่ของชาวไทดำที่เป็นเขตสิบสองจุไทปรากฏอยู่ทั้งในเวียดนามและจีนดังที่ มนุ อูคมเวซ (๒๕๓๗ : ๘๐) กล่าวว่า ในสาธารณรัฐประชาชนจีนมีไทดำอยู่ทางตอนใต้ส่วนที่ติดกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นไทดำที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่อยู่ในดินแดนที่ตกเป็นของสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงระยะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนและฝรั่งเศสแบ่งอาณาเขตกัน ไทดำในสาธารณรัฐประชาชนจีนมีอยู่ที่ เมืองตุง เมืองฮวาง เมืองเตียง เมืองเจียงแฉม เมืองจู้ก และ เมืองเซียงมี ส่วนชาวไทดำที่อาศัยอยู่ในเวียดนามปัจจุบันนั้น สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๑๕๔-๑๕๕) กล่าวว่า ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มีไทดำอยู่หลายจังหวัดทั้งภาคเหนือโดยเฉพาะทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามที่เป็นที่อยู่ดั้งเดิมของไทดำจนถึงปัจจุบันมีไทดำเกือบสองล้านคนยังคงดำรงชีวิตอยู่ที่นั่นตราบจนทุกวันนี้ บริเวณที่มีไทดำอาศัยอยู่มากที่สุด คือ เมืองล่อ เมืองเตียน เมืองเด็ก เมืองถาย เมืองหวาด เมืองมั่วะ เมืองลา เมืองม้วย เมืองเถง เมืองโล เมืองมุน เมืองควาย ส่วนทางภาคใต้ก็มีไทดำอาศัยอยู่เช่นกันซึ่ง

ม.ศรีบูรพา (๒๕๓๐ : ๕๗) กล่าวว่าชาวไทดำที่อยู่ทางภาคใต้นั้นเป็นไทดำที่อพยพไปเมื่อเมืองแกลงแตกในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ อยู่ที่ตำบลตุงเจีย จังหวัดคาลัด ซึ่งอพยพไปราว ๔,๐๐๐ คน

๑.๒.๓ การปกครองของชาวไทในสิบสองจุไท การปกครองของชาวไทในสิบสองจุไทนั้นแต่ละเมืองจะปกครองตนเองต่างก็มีอิสระในการปกครองตนเองแต่ทุกเมืองก็มีความสัมพันธ์กัน เป็นการรวมกันอยู่อย่างหลวม ๆ ส่วนชาติพันธุ์ไทดำจะมีบทบาทสำคัญในการปกครองในดินแดน สิบสองจุไทดังที่ ศิริพร ณ ถลาง (๒๕๔๕ : ๓๗) กล่าวว่า การปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในดินแดนสิบสองจุไทนั้น มีระบบการปกครองที่มีเจ้าเมือง ๑๒ เมือง ปกครองโดยค่อนข้างมีอิสระต่อกันบางเมือง ก็เกี่ยวข้องกันโดยการแต่งงาน ผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นเจ้าของส่วนมากเป็นสกุลและสกุลคำ ซึ่งเป็นชาวไทดำสำหรับ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ และคณะ (๒๕๔๕ : ๕๓) กล่าวว่า คนไทดำเคยเป็นชาวเมือง ตามประวัติศาสตร์ล่าสุดคนไทดำได้เป็นผู้ปกครองระดับ “เจ้า” มากที่สุดในบรรดาชนเผ่าไททั้งหมด ในครั้งที่เป็นส่วนการปกครองระดับล่างสมัยจีนปกครองดินแดนตอนใต้ยู่จินได้ยินยอมให้คนท้องถิ่นเป็นผู้ปกครองตนเองในระดับนี้ได้ มีบันทึกจีนว่าผู้ปกครองเหล่านี้เรียกตนเองว่าเป็น “เจียว-จ้าว” มีมากมายหลายแห่ง มาถึงสมัยเวียดนาม คำว่า “เจ้า” กลายเป็นคำว่า “จู่” และส่วนการปกครองของคนไทย ที่เรียกชื่อว่า “สิบสองจุไท” เป็นดินแดนในการปกครองของไทดำ ๘ เมือง คือ เมืองแกลง เมืองควาย เมืองตุง เมืองม้วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองวาด และเมืองสาง อีก ๔ เมืองเป็นไทขาว คือ เมืองไล เมืองมน เมืองเจียง เมืองบาง และต่อมาชาวไทได้มีการอพยพไปในเขตต่าง ๆ โดยเฉพาะทางใต้ในเขตอินโดจีน ได้แก่ ประเทศ สปป. ลาว และประเทศไทย เป็นจำนวนมาก

๑.๒.๔ การอพยพลงมาทางใต้ของชาติพันธุ์ไทดำ ไทดำได้มีการโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่อาศัยลงมาทางใต้ ส่วนใหญ่จะเป็นสาเหตุมาจากสงครามเป็นสำคัญ กัญญา ลีลาชัย (๒๕๔๔ : ๓๐๓) กล่าวว่าสาเหตุที่ชาวไทบางส่วนได้อพยพลงมาทางใต้นั้นเนื่องจากในคราวที่ฝรั่งเศสได้ทำสงครามกับเวียดนามในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝรั่งเศสได้จัดตั้งสหพันธรัฐไทขึ้นที่เมืองไลเจา ผู้นำชาวไทในเวียดนามแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเข้าร่วมกับเวียดนามต่อสู้กับฝรั่งเศสมาตั้งแต่ต้น อีกฝ่ายหนึ่งต้องการเป็นสหพันธรัฐไทเพราะเห็นว่าแม้จะอยู่ภายใต้สหพันธรัฐฝรั่งเศส แต่ก็มิมีสถานะเทียบเท่ากับลาว จึงเข้าร่วมกับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสตกเป็นฝ่ายรับเรื่อยมา จึงถอนกำลังจากจุดอื่น ๆ แล้วถอยร่นเข้าสู่เมืองเดียนเบียนฟู ซึ่งมีลักษณะเป็นเมืองในหุบเขา พร้อมดำเนินการสร้างค่ายรอบเมือง พอถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ เมืองเดียนเบียนฟูซึ่งเป็นที่ยึดสุดท้ายของฝรั่งเศสก็แตก ชาวไทดำที่อยู่ฝ่ายฝรั่งเศสประมาณ ๔,๐๐๐ คน ได้อพยพลงมาสู่เวียดนามใต้และประมาณ ๕,๐๐๐ คน อพยพเข้าสู่ประเทศลาว หรือสำหรับบางคนที่ไม่ชอบความวุ่นวายจากสงครามก็อพยพลงมากี่มากซึ่งผลกระทบที่เกิดจากภัยสงครามและการยึดครองของฝรั่งเศสนั้น มีผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทในดินแดนสิบสองจุไทเป็นอย่างมาก สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๕) ได้กล่าวว่า เมื่อฝรั่งเศสทำการ

ยึดครองประเทศ สปป. ลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และกัมพูชาประชาธิปไตยได้แล้ว ได้กำหนดเขตเป็นรัฐชาติเป็นกลุ่มประเทศอินโดจีนขึ้น ทำให้กลุ่มคนพื้นเมืองต่าง ๆ ได้รับความกระทบ เกิดปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนพื้นเมืองและเกิดการต่อต้านจากกลุ่มชนต่าง ๆ ชาวไทดำซึ่งเป็นกลุ่มคนหนึ่งที่รับผลกระทบอย่างรุนแรง โดยฝรั่งเศสแบ่งดินแดนสิบสองจุไทออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งยกให้จีน (สิบสองปันนา) มี ๖ เมือง คือ เมืองตุง เมืองฮวง เมืองเตียง เมืองเจียงแจม เมืองจู้ก และเมืองเซียง มีอีกส่วนหนึ่งอยู่กับประเทศเวียดนามที่ฝรั่งเศสปกครองอยู่มี ๑๐ เมือง คือ เมืองลือ เมืองเตียน เมืองเล็ก เมืองสาง เมืองหวาด เมืองมัวะ เมืองลา เมืองหม้วย เมืองแถง เมืองโล บางกลุ่มที่ไม่ต้องการอยู่ในความปกครองของชนชาติอื่นก็ได้อพยพหนีลงมาทางใต้ ส่วน ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๔๕ : ๑๔๖) ได้กล่าวถึงการอพยพของชาวไทดำซึ่งในช่วงสงครามอินโดจีนหรือสงครามฝรั่งเศส นั้นว่า ไทดำได้อพยพหนีเข้ามาฝั่งลาวบริเวณแขวงห้วยพัน แขวงเชียงขวาง แขวงเวียงจันทน์ก็มาก เมื่อลาวถูกฝรั่งเศสยึดเป็นอาณานิคมนี้ทั้งชาวลาวและชาวไทดำก็ได้อพยพเข้าประเทศไทยอีกคนไทยเรียกไทดำที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนมว่า ผู้ไท หรือภูไท

๑.๒.๕ ชาติพันธุ์ไทดำกับ สปป. ลาว ชาติพันธุ์ไทดำมีความสัมพันธ์กับ สปป. ลาว มานานแล้วตั้งแต่สมัยที่อยู่ดินแดนสิบสองจุไทจนมาถึงยุคการอพยพโยกย้ายหรือถูกกวาดต้อนเข้ามาสู่ สปป. ลาว ดังที่ ภัททิยา ยิมเรวัต (๒๕๔๔ : ๑๒-๑๓) กล่าวถึงประวัติศาสตร์ สิบสองจุไทที่มีความสัมพันธ์กับ สปป. ลาว ว่า เมื่อสมัยล้านช้างซึ่งมีกรุงศรีสัตนาคณหุดเป็นเมืองหลวงและมีอาณาเขตติดต่อกับเมืองสิบสองจุไทล้านช้างได้มีอำนาจและแผ่ขยายอาณาเขตไปครอบครองห้วยพันทั้งห้าทั้งหก รวมไปถึงสิบสองจุไท ประมาณ พ.ศ. ๑๙๐๐ สิบสองจุไทจึงได้เข้าไปอยู่ในความคุ้มครองของเมืองหลวงพระบาง เช่นเดียวกับเมืองห้วยพันทั้งห้าทั้งหก ปี พ.ศ. ๒๒๕๐ อาณาจักรล้านช้างถูกแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งนั้นเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวง และอีกฝ่ายเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองหลวง บรรดาเมืองขึ้นของอาณาจักรล้านช้าง คือเมืองห้วยพันทั้งห้าทั้งหก และเมืองสิบสองจุไท ต่างก็ถูกมองว่าเป็นเมืองขึ้นของทั้งสองฝ่ายด้วย ส่วนการส่งส่วยก็ต้องส่งให้ทุกฝ่ายเช่นกัน ห้วยพันทั้งห้าทั้งหกซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวไทดำซึ่งเดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของสิบสองจุไทนั้น แต่ต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรหลวงพระบาง ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทย ได้แสดงแผนที่ของสิบสองจุไทจะเห็นได้ชัดเจนว่า ห้วยพันทั้งห้าทั้งหก (ห้าเหนือ) อยู่ในเขตสิบสองจุไท

ส่วน ม.ศรีบุษรา (๒๕๓๐ : ๕๗-๕๘) กล่าวว่าไทดำเข้ามาใน สปป. ลาว ครั้งเมื่อเมืองแถงแตกในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ สองกลุ่มคือ กลุ่มแรกประมาณ ๒,๐๐๐ คนอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณเมืองหลวงพระบาง อีกกลุ่มหนึ่งประมาณ ๓,๐๐๐ คนอพยพเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านนางาม แขวงเชียงขวาง และต่อมาไทดำส่วนหนึ่งได้อพยพไปอยู่ที่บ้านอีโล แขวงเวียงจันทน์ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๘ กลุ่มไทดำจากสปป. ลาวและเวียดนาม ได้อพยพหนีภัยสงครามคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทย

ขณะเดียวกัน เพชรตะบอง ไผ่สุณย์ (๒๕๕๓ : ๑๒) กล่าวว่าใน สปป. ลาว มีไทดำอยู่ทุกแขวงทางภาคเหนือตั้งแต่แขวงเวียงจันทน์ขึ้นไป มีจำนวน ๑๐ แขวง กับ ๑ เขต การปกครอง ได้แก่ เขตปกครองนครเวียงจันทน์ แขวงเวียงจันทน์ แขวงหลวงพระบาง แขวงอุดมไซ แขวงบ่อแก้ว แขวงพงสาลี แขวงหัวพัน แขวงเชียงขวาง แขวงไชยะบุรี แขวงบอลิคำไซ และแขวงหลวงน้ำทา ในอดีตบริเวณเมืองหลวงน้ำทาคือเมืองของไทดำที่อยู่ในอาณาเขตอาณาจักรสิบสองจุไทย เมื่อเมืองแดงแตกไทดำในสิบสองจุไทยได้อพยพเข้ามาที่เมืองหลวงน้ำทา ที่บ้านปุง บ้านต่งดี บ้านต่งอ้ม บ้านน้ำแฉ่นและบ้านต่งใจใต้ เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้กระจายกันออกไปตั้งหมู่บ้านอยู่ทั่วเขตทุ่งราบหลวงน้ำทา และเคลื่อนย้ายไปยังแขวงอื่น ๆ ของลาวด้วย สำหรับ สิบไซ มณีวง และคณะ (๒๕๕๑ : ๑๑) กล่าวถึงบรรดาชนเผ่าใน สปป. ลาวว่า ไทดำจัดอยู่ในเผ่าไต ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ สปป. ลาว มาหลายร้อยปีแล้วโดยเคลื่อนย้ายมาจากตอนใต้ของประเทศจีน เข้าสู่ประเทศลาว เดินทางตามแม่น้ำคำแม่น้ำเมา มาที่เมืองเซินลา เมืองเดียนเบียนฟู และเมืองไลเจา ประเทศเวียดนามแล้วเข้าสู่ สปป. ลาว แขวงทางตอนเหนือ ลงมาจนถึงแขวงบอลิคำไซ

ชาวไทดำได้อพยพลงมาจากทางใต้ลงมาสู่ สปป. ลาว และประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ และปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้เกิดการอพยพครั้งใหญ่ของชาวไตขึ้นสาเหตุก็มาจากศึกสงครามแย่งชิงอำนาจกันระหว่างบรรดาหัวหน้าของไตดำกลุ่มต่าง ๆ ในแคว้นสิบสองจุไทย พวกเขาจึงได้อพยพเข้ามาในประเทศลาว และในภาคอีสานของประเทศไทยในเวลานั้น ชาวไทดำส่วนมากได้ตั้งถิ่นฐานในแขวงหลวงน้ำทา แขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไซ และแขวงทั้งหมดในประเทศลาว ส่วนในประเทศไทย จะอพยพเข้ามาอยู่ที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยซึ่งมีการอพยพเข้าออก ย้ายกลับไปกลับมาระหว่างในลาวกับฝั่งไทยหลายครั้ง สุดท้ายก็ตั้งถิ่นฐานถาวรที่ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๕๗ ได้เกิดสงครามในเมืองเดียนเบียนฟู ซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองของแคว้นสิบสองจุไทยเดิม ชาวไทดำจึงได้อพยพหลบหนีการเกณฑ์ทหารของฝรั่งเศส เข้ามาในประเทศลาว และไทยอีกกระลอกหนึ่งในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ครั้นพระองค์ทรงไปตีกรุงเวียงจันทน์ ในปี พ.ศ. ๒๓๒๒ พระองค์ทรงได้กวาดต้อนชาวไทดำที่อพยพมาจากสิบสองจุไทย ส่งไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองเพชรบุรี และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๓๕ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และในปี พ.ศ. ๒๓๘๑ สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ก็ทรงยกทัพไปตีล้านช้าง และก็ได้กวาดต้อนมาอีก ซึ่งในปัจจุบัน ตั้งถิ่นฐานกระจายกันอยู่ในพื้นที่หลายจังหวัด เช่น ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี พิจิตร พิษณุโลก กาญจนบุรี ลพบุรี สระบุรี เลย ชุมพร และสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันเรียกคนเหล่านี้ว่า ชาวไทยโซ่ง หรือ “ไทยทรงดำ”

จะเห็นได้ว่าชาวไทดำมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีพัฒนาการมาพร้อมกับชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ โดยเคลื่อนย้ายมาจากอาณาจักรหนองแสแล้วอพยพมาสร้างบ้านเมืองที่เมืองน่าน้อยอ้อยหนู เกิดเป็นแคว้นสิบสองจุไทที่มีความอุดมสมบูรณ์มีความสุขสงบ ในบางยุคสมัยแล้วก็มาประสบกับภัยสงครามจากชนเผ่าต่าง ๆ ที่อยู่รอบด้านและลัทธิล่าเมืองขึ้นฝรั่งเศส ทำให้ผู้รักความสงบไม่ชอบสงครามต้องหนีการอพยพโยกย้ายลงมาทางใต้ด้วยความสมัครใจโดยเดินทางมาจนถึงแคนลาว แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ต้องมาอยู่ทางใต้นั้นมาด้วยความจำเป็น เพราะถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึกในภาวะสงคราม

๒. วัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทดำ

ชาวไทดำ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นกลุ่มชน มีวัฒนธรรมประเพณีที่งดงาม มีภาษาพูด ภาษาเขียน เป็นของตนเอง มีการแต่งกายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งที่ดีงามทุกอย่างบรรพบุรุษได้สั่งสม สืบทอดสู่ลูกหลานไม่ขาดสาย ศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ กรมชนเผ่า (๒๕๕๑ : ๑๑-๑๓) กล่าวว่า ด้านประเพณี สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อของชาวไทดำนั้นนับว่ายังมีความสมบูรณ์ เพราะมีการสืบทอดกันมาตลอดเวลา และเนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่รวมกันเฉพาะกลุ่มของตน โดยเลือกทำเลที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหุบเขา การเดินทางเข้าไปลำบากจึงทำให้ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ดังนั้นวัฒนธรรม ประเพณีจึงมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์และสามารถรักษาความเป็นดั้งเดิมไว้ได้มาก สำหรับวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทดำ ที่สำคัญได้แก่

๒.๑ ประเพณีการเกิด นับตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนถึงวันคลอด ผู้เป็นแม่คงทำงานตามปกติ ไม่มีการพักผ่อน โดยเชื่อว่าการออกใช้แรงงานนั้นจะทำให้คลอดลูกง่าย เพชรตะบองไพศุณย์ (๒๕๕๓ : ๘๗) กล่าวว่า การที่คนท้องทำงานนั้นจะทำให้ท้องได้เคลื่อนไหวโยกไปมา (ก๊อน) ทำให้ลูกในท้องได้ออกกำลังกายไม่อ้วนไม่มีไขมันมากทำให้คลอดง่าย แต่มีข้อห้ามคือ ห้ามข้ามไถ ข้ามคราด เพราะจะทำให้ตั้งท้อง ๑๒ เดือนเหมือนควาย (ลูกเกิดมาจะโง่) ไม่ให้กินน้ำร้อน เพราะเด็กเกิดมาจะหัวแดงเลี้ยงยาก ห้ามฆ่าหมู เพราะลูกเกิดมาจะแลบลิ้นเหมือนงู ห้ามฆ่าหมูเพราะลูกเกิดมาจะหายใจครืดคราด ห้ามกินเนื้อติดกระดูกเพราะจะทำให้รักติดมดลูกจะออกยาก และห้ามฆ่าสัตว์ทุกชนิด เมื่อมีอาการเจ็บท้องก่อนคลอดนั้นจะต้องทำพิธีเสนผีเรือนก่อนซึ่งเรียกว่า "วานขวัญผีเรือน" การวานขวัญผีเรือนนั้น วีระ อินพันทังและคณะ (๒๕๔๕ : ๔๕) กล่าวว่าเป็นการเสนไหว้ผีญาติพี่น้องที่ตายขณะคลอดบุตร เพื่อไม่ให้มารบกวนขณะที่กำลังคลอด การประกอบพิธีกรรมให้หมอขวัญเป็นผู้ทำพิธีฆ่าไก่ ๑ ตัว เสนให้ผีญาติพี่น้องที่ตายทั้งกลมหรือตายในขณะคลอดลูกกินก่อน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มารังควาญรบกวนใน ขณะคลอดเมื่อเด็กคลอดพ้นจากครรภ์มารดาแล้ว ก็จะตัดสายรกซึ่งเรียกว่าสายแห่ยาวประมาณ ๒ ข้อมืออาบน้ำเด็กน้อยด้วยน้ำอุ่น แล้วจึงนำไปวางไว้ในกระด้งต้องรองจนกระทั่งสายรกลุดออกมา เมื่อสายรกลุดพ้นออกจากครรภ์แล้วจึงนำไปไว้ในป่า

การมัดและการตัดสะดือของเด็กทารกแรกเกิดนั้น อภิญญวัฒน์ โพธิ์สถาน (๒๕๕๒ : ๑๓๔) กล่าวถึงไว้ว่า ในการตัดสายสะดือเด็ก หมอตำแยจะมัดก่อนแล้วจึงตัดด้วยความระมัดระวัง โดยจะไม่ใช่มีดหรือเหล็กมีคมตัด ด้วยเกรงว่ามีดหรือเหล็กอาจไม่มีความสะอาดพอหากนำไปตัดสายสะดือเด็กแล้วอาจทำให้ติดเชื้อโรคได้ ดังนั้นจึงใช้มีดที่คม ๆ ไปตัดไม้รวกซึ่งชาวไทดำเรียก “ไม้ฮั่ว” ผ่าเอาผิวที่คมประหนึ่งใบมีดโกน มาตัดแล้วนำไปล้างบรรจุใส่กระบอกล้างไม้ไฟที่เตรียมไว้แล้วนำไปแขวนที่คบไม้ใหญ่ในป่าบึงแห่ง ซึ่งเป็นป่าสำหรับทิ้งรกเด็กแรกเกิด โดยแขวนสูงจากพื้นดินระดับเสมอสีรษะคนเดินผ่าน ส่วนแม่ก็ให้ล้างชำระทำความสะอาดร่างกายเล็กน้อยแล้วนั่งอยู่ไฟเรียกว่า “อยู่กำเดือน” เมื่อถึงเตาไฟให้หันหน้าเข้าหาเตาไฟเอามือควักเขม่าควันไฟมากิน หลังจากนั้นคั้นน้ำร้อนอยู่ไฟและอาบน้ำร้อนที่ต้มผสมใบไม้ซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านจนครบเดือน การอยู่กำหรืออยู่ไฟ ภายหลังคลอดเริ่มอยู่ไฟตั้งแต่วันแรกเป็นเวลา ๓๐ วัน ในระยะแรก การอยู่ไฟจะนั่งอยู่ที่เตาไฟตลอดเวลา ๓ วัน เรียกว่า “อยู่กำไฟ” แม่กำเดือนหรือหญิงที่อยู่ไฟจะต้องระมัดระวังเรื่องอาหารรับประทานได้แต่ข้าวเหนียวหนึ่งกับเกลือคั่วหรือเกลือเผาจนครบ ๓ วัน จึงจะ “ออกกำไฟ” ในระยะนี้จะมีญาติพี่น้องและผู้ใกล้ชิดมาเยี่ยมเยียนและอยู่เป็นเพื่อนตลอดเวลา เมื่อออกกำไฟแล้วให้ไปสระผมที่ทำน้ำแต่จะไม่อาบน้ำ ใช้ผ้ารัดเอวไว้ผืนหนึ่งพร้อมทั้งคาด “ผ้าฮ้าย ผืนใต้ไฟ” (ชุดติดไฟ) ทับไว้อยู่ข้างนอกเพื่อให้เกิดความอบอุ่นแก่ร่างกาย สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๖ : ๘๑) กล่าวถึงการสระผมว่า หากแม่ลูกอ่อนสระผม ๓ วัน จะเป็นการเร่งให้แม่มีน้ำนมให้ลูกกิน เมื่อกลับมาถึงเรือนแล้วทำพิธีเสนผียาไฟโดยใช้ไข่ไก่ ๑ ฟอง ไปวางไว้ตรงที่ทารกคลอด ทำพิธีสู่ขวัญให้แก่เด็กน้อย สู่ขวัญนมและสู่ขวัญที่นอนเพื่อขอให้ช่วยดูแลรักษาและเลี้ยงดูเด็กน้อยที่เกิดใหม่ ส่วนแม่ใช้ไข่ต้ม ข้าวต้ม ขนมหัน จักใส่สำหรับ ทำพิธีสู่ขวัญ หลังจากนั้นเมื่อถึงเวลากลางคืนก็ให้แม่และเด็กน้อยย้ายไปนอนบริเวณที่นอนตามปกติ แต่ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟต่อไปจนกระทั่งครบ ๓๐ วัน จึงออกจาก “อยู่กำเดือน” อาหารการกินในเวลาอยู่ไฟจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทั่วไป มีแต่ผักและปลาบางชนิด เช่น ปลาดิ่ง ปลาแก้ม โดยการนำมาปิ้ง หรือกินข้าวหลาม เมื่อครบ ๒๐ วัน ฆ่าเป็ด ๑ ตัว ทำพิธีเสนผี จากนั้นจึงเริ่มรับประทานเนื้อสัตว์ได้โดยเริ่มจากเป็ดก่อนต่อมาเป็นไก่ หมู ปลาอย่าง ปลาไหลอย่าง ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย จนกว่าจะออกจากกำเดือน โดยเฉพาะเนื้อควายเผือกห้ามรับประทานเด็ดขาด เพราะจะทำให้มีอาการแสดงอาจถึงตายได้

๒.๒ ประเพณีวัยหนุ่ม เมื่อลูกเกิดมามีชีวิตรอดจากความตายในวัยเด็กแล้วเมื่อโตเป็นหนุ่มสาวพ่อแม่ก็จะคอยอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนปู้ย่าตายายก็จะพากันหล่อหลอมกลมเกลียวให้รู้จักวัฒนธรรมเดิมของหมู่บ้าน อภิญญวัฒน์ โพธิ์สถาน (๒๕๕๒ : ๑๕๓) กล่าวว่า เมื่อลูกหลานของตนเจริญเติบโตขึ้นเป็นหนุ่มสาว พ่อแม่ปู้ย่าตายายย่อมหวังให้แต่งงานมีครอบครัวเพื่อสืบเผ่าพันธุ์ ดังนั้นต้องมีการเตรียมความพร้อมให้ลูก ให้การศึกษาอบรม โดยพ่อจะสอนลูกชายให้รู้จักการทำไร่

ไถนา จักสาน เช่น สานกะเหล็บ กระบุง ข้อง ไช และภาชนะต่าง ๆ ส่วนแม่จะสอนลูกสาวให้ รู้จัก เวียกเหี้ย การเรือน ปั่นฝ้าย เลี้ยงไหม สาวไหม ทอผ้า และการประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ บน ผืนผ้า เลือกคู่ครอง เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยหนุ่มวัยสาว ภัททียา ยิมเรวัต (๒๕๔๔ : ๒๓๕-๒๔๒) กล่าวว่า ตามฮีต ของคนไทนั้นถ้าหากว่า “หญิงผู้เย็บฝ้าย ชายผู้สานแห” ได้เมื่อใดก็แต่งงานได้แล้ว การหาคู่ครองสำหรับฝ่ายชายเมื่อเป็นหนุ่มอายุ ๑๗-๑๘ ปีแล้วก่อนจะแต่งงานผู้ชายจะออกไปเล่น ตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อหาผู้รักเรียกว่า “ไปอิน” ส่วนผู้สาวจะชวนเพื่อน ๆ ไปลงช่วงปั่นฝ้ายเป็น กลุ่ม ๆ ในยามค่ำคืนของฤดูหนาว ส่วนผู้บ่าวก็จะชวนกันไปเที่ยวสาวปั่นฝ้าย โดยเป่าปี่แล้วขับ วนเวียนไปตามช่วงโน้้นบ้างช่วงนี้บ้าง มีการขับโต้ตอบกันไปมาระหว่างหนุ่มสาวจนคิดตื่นจึง กลับขึ้นเรือนโดยมีผู้บ่าว (หนุ่ม) ที่ชอบพอกันติดตามไปส่ง กระทำเช่นนี้เป็นกิจวัตรประจำจนเกิด ความรักซึ่งกันและกัน ฝ่ายชายจะเล่าให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับเรื่องที่ตนไปรักหญิงสาวแล้วอยากได้เป็น ภรรยา หลังจากนั้นพ่อแม่ก็จะไปหาหรือบรรดาลุงป้าน้าอาที่นับถือแล้วแต่ง “พ่อใช้” ไปถามผู้ใหญ่ ฝ่ายหญิง ๒-๓ ครั้ง โดยปกติการไปถามครั้งแรกหรือครั้งที่สองพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะยังไม่ตอบตกลง หรืออาจบอกปัดก็ได้ ดังนั้นจึงไปถามอีกเป็นครั้งที่สามเรียกว่า ถามขาด เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตอบรับ ก็เป็นอันว่าตกลงให้แต่งงานกันได้ หลังจากนั้นจะเตรียมพิธีกินดองน้อย กินดองน้อยเป็นพิธีคู่ขอ เรียกว่า “ไปส่อง”

สำหรับขั้นตอนก่อนที่จะแต่งงานของชาวไทดำ เพชรตะบอง ไผศุณย์ (๒๕๕๓ : ๑๐๖) กล่าวว่าไว้ว่า จะมี ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ การเจาะ คือการไปถามพ่อแม่ฝ่ายหญิง ว่าชอบหรือไม่โดยแต่งลามาไปสอบถามโดยลามาจะมอบข้าวหาคู่หรือกะเหล็บให้ เป็นทำนองไปบอก กล่าวว่า ขณะนี้ลูกชายมารักชอบลูกสาวบ้านนี้ จึงขอเป็นลูกเป็นหลานจะมีความคิดเห็นอย่างไร หาก เวลาผ่านไป ๓ วันแล้วฝ่ายหญิงไม่ส่งข้าวหาคู่คืนแสดงว่าตอบรับ ขั้นที่ ๒ การไปใหม่ เป็นการ ไปถามว่าจะยอมแต่งงานด้วยหรือไม่ หลังจากที่ไปเจาะแล้วฝ่ายหญิงไม่ขัดข้องการไปครั้งนี้ก็ให้ลามา คนเดิมโดยการถือข้าวหาคู่ไปตอนเย็นหลังจากมอบข้าวหรือกะเหล็บหมากให้เฒ่าแก่ลุงตาแล้วก็พูดคุย ตกลงกันนัดมือที่จะมาพบกันอีกครั้งหนึ่งเรียกว่าจะมา “ส่อง” เมื่อผ่านไป ๓ วันถ้าฝ่ายหญิงไม่ คืนข้าวหาคู่แสดงว่าตอบรับ ขั้นตอนที่ ๓ การส่อง คือการไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงโดยลามาคนเก่า นำ สิ่งของไปบ้านของฝ่ายหญิงในตอนเย็น เฒ่าแก่จะมาเยาะมากในวันนี้ เพื่อจะได้นัดแนะวันแต่งงาน กัน ฝ่ายชายจะนอนที่บ้านฝ่ายหญิง ช่วยฝ่ายหญิงทำงานจนกว่าจะถึงวันแต่งงาน แล้วจึงถึงขั้นตอนที่ ๔ ขึ้นแต่งงาน

สำหรับขั้นตอนการส่องนั้นเว็บบไซต์ (online : <http://thaisongdumphet.is.in.th>) กล่าวว่า ฝ่ายชายจะจัดเตรียมพข้าวหรือขันหมากคู่ขอ โดยฆ่าไก่ ๔ ตัว แยกเป็น ๔ ห่อ สิ่งของ ประกอบพิธีคู่ขอจะทำเป็นห่ออย่างละ ๔ ห่อ ได้แก่ ปลาปิ้ง ๔ ห่อ น้่างหาค ๔ ห่อ (เปลือกไม้ ใช้เกี่ยวกับหมาก) พลุ ๔ ห่อ เหล้า ๔ ขวด จัดใส่สำหรับมอบให้เฒ่าแก่ญาติฝ่ายเจ้าสาว แล้วมอบตัว

เป็นแขกบ้านในวันนั้นเพื่อเตรียมพิธีกินคองใหญ่ (แต่งงาน) ต่อไป แขกบ้านจะอาศัยอยู่ที่บ้าน
เจ้าสาวเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่พิธีกินคอง โดยใช้เวลา ๒ เดือน ถึง ๑ ปี บางรายอาจใช้เวลา ๓-๔ ปี
และยังไม่มีสิทธิ์อยู่กินกันฉันสามีภรรยา เพราะผัดผีเรือน จะต้องนอนอยู่ทางกวัน (ปลายเท้าของ
พ่อตาแม่ยาย) หลังจากพิธีส่ง ฝ่ายหญิงยังมีสิทธิ์เสรีในการพูดคุยกับผู้ชายคนอื่นที่มาเกี่ยวพาราสี
โดยที่สามีจะต้องทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นและไม่โกรธ ทั้งนี้เพื่อทดสอบความอดทน ออกคั่นในอารมณ

๒.๓ พิธีกินหลอง (แต่งงาน) พิธีกินหลองหรือการแต่งงานหรือพิธีแต่งงาน

เป็นพิธีที่มีความสำคัญมากในวิถีชีวิตของชาวไทยดำ สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๑๗) กล่าวถึงพิธี
กินหลอง ว่า เป็นพิธีที่มีความสลับซับซ้อน ใช้เวลายาวนาน มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงระบบ
ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ และการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจอย่างลึกซึ้งระหว่างครอบครัว หนุ่มสาว
จะรู้จักชอบพอกันเป็นอย่างดีก่อนตกลงใจแต่งงาน เจริญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๔) กล่าว
ว่า การแต่งงานจะเกิดขึ้นได้ก็โดยที่หนุ่มสาวตกลงปลงใจต่อกันไว้แล้ว คือ หมายความว่า ชอบพอ
พึงพอใจ รู้จักนิสัยใจคอกันดี พอที่จะเป็นคู่ครองอยู่กินด้วยกัน อันสืบเนื่องจากการพบปะใน
ลานช่วงนั่นเอง

เมื่อทั้งสองฝ่ายยินยอมพร้อมใจกัน ชายหนุ่มจะเริ่มด้วยการทำกิจการงาน
สะสมข้าวปลาอาหาร ฝึกหัดทำเครื่องจักสานทุกชนิด ฝึกหัดเข้าแขกเข้าเฝ้าให้เป็นพร้อมไว้ทุกอย่าง
คือเตรียมเป็นพ่อบ้านแม่เรือนต่อไปนั่นเอง โดยฝ่ายหญิงก็ต้องฝึกหัดเย็บปักถักร้อย เตรียมใน
ขบวนการของฝ่ายหญิงไว้ให้พร้อมเช่นเดียวกัน พอถึงโอกาสดีพ่อแม่ข้างฝ่ายชายจะจัดหาเจ้าแก็คือ
ผู้ใหญ่ที่รู้ลัทธิธรรมเนียม ไปสู่ขอหมั้นหมายทางฝ่ายเจ้าสาวเจ้าแก็ที่ไปสู่ขอเจ้าสาวดังว่านี้ ชาวไทดำ
เรียกว่า “ไปโลม” และจำเป็นต้องเลือกเอาบุคคลที่รู้ลัทธิธรรมเนียม พุดจาพาที่เป็นหลักเป็นฐานเป็น
ที่เชื่อถือได้ ทำนองแม่สื่อแม่ชัก ต้องรู้จักกล่าวพรรณนาคุณความดีทางฝ่ายเจ้าบ่าวให้เกียรติไปเป็น
ทูตเจรจาขอลูกสาวทีเดียว เจ้าแก็ที่ว่านี้ไม่ใช่พ่อแม่ของเจ้าบ่าว หากแต่จะต้องเลือกมาจากเจ้าแก็ที่
เป็นผู้มีคนรู้จักทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจึงจะเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง

เจ้าแก็ที่จัดไปโลมหรือไปสู่ขอหญิงสาว มีหน้าที่ต้องจัดเตรียมห่อหมากพลู
บุหรี่ยื่นสองชุด พร้อมทั้งหญิงสาวสองคนสำหรับเป็นผู้ถือหมากพลูมงคล ทั้งเจ้าแก็และหญิงสาว
สองคนต้องนุ่งห่มเสื้อฮีให้ถูกต้องธรรมเนียม มิเช่นนั้นจะถูกตำหนิติเตียนว่า ไม่รู้จักฮีด ลัทธิธรรมเนียม
ซึ่งในที่สุดพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะคิดว่าไม่ให้เกียรติแก่ครอบครัวของตน บางทีอาจสู่ขอไม่สำเร็จก็
ได้ เพียงแต่ไม่ทำตามธรรมเนียม ครั้นไปถึงบ้านเจ้าสาว เจ้าแก็กับหญิงสาวสองคน ขึ้นสู่บ้านเรือน
พ่อแม่เจ้าสาวให้การต้อนรับด้วยดี หลังจากนั้นจึงพุดจาพาข้อความแก่กัน ถ้าทางเจ้าสาวยอมตกลงตาม
สัญญา หรือข้อตกลงตามธรรมเนียมได้ การไปโลมคือการสู่ขอหญิงสาว ถ้าหากสำเร็จต่อไปก็จะนัด
หมายกำหนดหมั้น เจริญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๕) ยังกล่าวว่า การหมั้นเป็นการจองโดย
ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดหาของหมั้นเป็นเงินกีบบาท พร้อมด้วยหมากพลูมงคล ทั้งขนมมมเนยตามที่พุดตกลง

กัน เมื่อพร้อมแล้ว เจ้าแก้วกับหญิงสาวสองคนทำหน้าที่ถือหมากพลูมงคล เฉพาะหญิงสาวสองคน นั้น ต้องจัดหาหญิงสาวพรหมจารี หญิงสาววัยรุ่นที่พ่อแม่ยังอยู่ครบทั้งสองคน เป็นผู้ (ถือ) สะพาย กะเหล็บหรือกะแอบบรรจุหมากพลูมงคล พาขบวนของหมั้นไปสู่บ้านเจ้าสาวเจ้าแก้วผู้พุดจาธรรม เนียมคู่ขอหมั้นหมาย เรียกว่า “องลาม” องลาม จะพุดมอบกะเหล็บหรือกะแอบหมากพลูมงคล พร้อมกับสิ่งของทองหมั้นให้เป็นสักขีพยานต่อพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง เมื่อทั้งสองฝ่ายรับรู้ รับทราบแล้วก็ป็นอันเสร็จพิธีหมั้นตามลัทธิธรรมเนียมโดยสมบูรณ์แบบ

เมื่อการหมั้นเสร็จสิ้นแล้วในช่วงระหว่างนี้ แนน่าปิ่น แก้วอุคร (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า หลังจากพิธีหมั้นผ่านไปแล้วก็จะต้องคอยเวลาการแต่งงานเป็นครั้งสุดท้าย ใน ระหว่างที่หมั้นกันไว้อย่างไม่ถึงกำหนดแต่ง เจ้าบ่าวมีสิทธิไปมาหาสู่เจ้าสาวของตนได้ทุกโอกาส โดย ไม่ถือว่าผิดผีหรือผิดทางธรรมเนียมประเพณี การที่เจ้าบ่าวไปมาหาสู่เจ้าสาวของตนนั้น ลัทธิธรรมเนียมของชาวไทดำเรียกว่า “ไปหยามหอมะปรู” หมายความว่าไปเยี่ยมบ้านหมากพลู หรือไปเยี่ยม เจ้าสาวให้พบหน้าพบตัวกันบ่อย ๆ พอถึงกำหนดการแต่งงาน เขาเรียกว่า “นัดมือส่ง” หมายความว่า ส่งตัวเจ้าสาวเข้าพิธีแต่งงานอยู่กินกันเลย ในกรณีทำเรื่องใหญ่ขึ้น โดยบอกกล่าวป่าวร้องให้ บรรดาหมู่ญาติได้ทราบทั่วกัน เรียกว่า “กล่าวบ่าวกล่าวสาว” มีความหมายว่าประกาศการแต่งงาน ระหว่างบ่าวสาวคู่กัน ๆ ให้บรรดาหมู่ญาติทราบทั่วกัน เพื่อจะได้มาเป็นสักขีพยานระหว่างคู่บ่าว สาว ให้เป็นไปตามลัทธิธรรมเนียมประเพณี และก็ข่าวเช่นนี้จะแพร่ไปสู่สังคมหนุ่มสาวในลานช่วง อย่างรวดเร็วหลังจากข่าวการหมั้นผ่านไปแล้ว เจ้าสาวก็งดการลงช่วงไปตลอดชีวิตไม่หันกลับไปสู่ ลานช่วงอีกเลย

วิธีการกล่าวบ่าวกล่าวสาว ก็คือการเตรียม ทำขนมจัดหาสิ่งของ หมู เหล้า ไก่ ฯลฯ ซึ่งเหรียญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๖) ได้กล่าวว่า จะต้องเตรียมหีบกระจาด สำหรับใส่ขนม สิ่งของต่าง ๆ จัดขบวนหีบขันหมากแต่งงาน จัดเป็นคู่หีบทั้งสิ้น สิ่งสำคัญคือเงิน หนักตามที่ตกลงกันแทนกำไลเงินซึ่งชาวไทดำเรียกว่า “เป๊าะเขน” เป็นสินสอดทองหมั้นสำหรับ เรื่องนี้ไม่พิธีพิถันนัก ไม่ใช่เป็นอุปสรรคของการแต่งงานแต่ถือเอาเหตุผลของหนุ่มสาว ทั้งพ่อแม่ เครือญาติเห็นดีเห็นงามพร้อมกันเป็นข้อสำคัญ เรื่องสินสอดทองหมั้นเป็นเพียงไม่ให้เสียทางประเพณี ลัทธิธรรมเนียมเท่านั้น ซึ่งได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา

ขบวนหีบขันหมากทองหมั้น เคลื่อนออกจากบ้านเจ้าบ่าวตรงไปบ้านเจ้าสาว พร้อมกับบรรดาญาติทั้งหลาย มีพ่อแม่เจ้าแก้วติดตามไปพร้อมกันกับเจ้าสาว เมื่อถึงบริเวณใกล้บ้าน ขบวนหีบขันหมากหยุดพักอยู่นอกบริเวณใกล้บ้านเจ้าสาวก่อน เพื่อเป็นการพักหีบ ทั้งเป็นการให้ ทางเจ้าสาวได้มีเวลารู้อับขันหมาก โดยทางฝ่ายเจ้าสาวจะจัดผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้รู้ธรรมเนียมลงไปต้อนรับ ขบวนขันหมาก พุดจากกันถามตามประสาธรรมเนียมจึงกลับเข้าบ้าน ขบวนขันหมากก็เดินตามเข้าไป

ขบวนขันหมากขึ้นเรือนเรียบร้อย เจ้าแก่ฝ่ายชายจึงจัดสิ่งของ มีเหล้าหนึ่งขวด ไก่ต้มหนึ่งตัว หมากพลูบุหรี่ นำไปให้เจ้าบ่าวทำพิธีเสนโหว้ผีเรือน เมื่อเสนโหว้ผีเรือนข้างฝ่ายเจ้าสาวแล้ว เจ้าแก่จึงจัดมอบสิ่งของตามจำนวนหาบ มอบให้ข้างฝ่ายเจ้าสาว พร้อมกับทำพิธีวางสินสอดทองหมั้น เชิญญาติพี่น้องพ่อแม่มาดูเป็นสักขีพยาน ก็เป็นอันเสร็จพิธี

ที่บ้านเจ้าสาว จัดอาหารเลี้ยงแขกในมือกลางวัน กินอาหารเสร็จจึงทำพิธีโหว้ญาติข้างเจ้าสาว และเจ้าสาวก็โหว้ญาติข้างเจ้าบ่าว ในการโหว้ของเจ้าบ่าว จะมีผู้นำคือ “องลาม” เป็นผู้นำเจ้าบ่าวให้โหว้ญาติ คือการให้รู้จักญาติข้างฝ่ายเจ้าสาวนั่นเอง โดยเจ้าบ่าวจะต้องจัดเพื่อนเป็นคู่เปิด เพื่อนเจ้าบ่าวทุกคนจะต้องนุ่งห่มด้วยชุดช่วงสี เสื้อสี ทุกคน ยืนเรียงหน้ากระดานเอามือประสานกัน โดยใช้มือขวาจับมือซ้าย ยกขึ้นข้างหน้าสามครั้ง แล้วคุกเข่าลงกราบ (คล้ายคนจีนโหว้เจ้า) เมื่อยืนรอญาติคนต่อไป จะเอามือขวาแตะแขนซ้ายไว้เสมอเมื่อคุกเข่าลงกราบอยู่นั้น ญาติข้างฝ่ายเจ้าสาวจะให้ศีลให้พรตามแต่จะพูดจะสรรเสริญ ทำกันอย่างนี้จนหมดญาติ มีข้อที่น่าสังเกตอยู่ว่า เจ้าบ่าวจะต้องยืนเรียงเป็นคนที่สองเสมอ นี่เป็นระเบียบประเพณีที่ทำสืบกันมา สำหรับเจ้าสาวนั้น จะมีเพื่อนอย่างน้อยสองคน แต่งตัวนุ่งผ้าจีน สวมเสื้อสีตั้งทรงผมให้สูง เพื่อนเจ้าสาวก็ให้แต่งแบบเดียวกัน การไปโหว้ญาติข้างฝ่ายเจ้าบ่าวของเจ้าสาวนั้น จะไม่ยืนเรียงแถวอย่างเจ้าบ่าว แต่เพื่อนเจ้าสาวจะถือพานหมากพลูบุหรี่ พาเจ้าสาวไปโหว้ญาติได้เลย ซึ่งจะมาพร้อมกับขบวนขันหมาก เพื่อนเจ้าสาวจะกล่าวนำคำโหว้สาให้เจ้าสาวว่าตามแล้วก็กราบลงกับพื้น การโหว้ญาติพี่น้องก็มีขั้นตอนเพียงเท่านี้ อันเป็นลัทธิประเพณีที่ได้กระทำสืบเนื่องกันมาแต่โบราณ

พิธีเลี้ยงแสงเทียน อภิภูวัตน์ โพธิ์สถาน (๒๕๕๒ : ๑๘๑) กล่าวว่า หลังจากที่ทำพิธีสู่ขวัญเสร็จเรียบร้อยแล้ว และพิธีนี้จะจัดทำขึ้นต่อเมื่อ ได้ส่งเจ้าสาวให้ไปบ้านเจ้าบ่าวหลังจากได้โหว้ผีทางฝ่ายเจ้าสาวเป็นการเรียบร้อยแล้ว ใช้เวลาในช่วงนี้ที่บ้านเจ้าสาวก่อนวันโดยจัดการเลี้ยงอาหารหวานคาวเสร็จ เป็นเวลาราวบ่ายสองหรือสามโมงเสร็จพิธีโหว้ผีโหว้ญาติเลี้ยงแขกหรือ ต่อจากนั้นจึงเป็นการจัดขบวนไปส่งเจ้าสาว เจ้าสาวจะถือกระบอกน้ำ ภาษาชาวไทดำเรียกว่า บั้งน้ำม ทำด้วยไม้ไผ่ กระจายห่อผ้า ใส่เสื้อผ้า เขาเรียกว่า โห้ เป็นกระจาดคล้ายกระบอกแต่เตี้ยกว่า และการสานประณีตกว่า เล็กกว่ากระบอก สำหรับใส่เสื้อผ้า เครื่องมือในการเย็บปักถักร้อยตัวเจ้าสาวก็ต้องสวมเสื้อสีพร้อมกับเพื่อนเจ้าสาวอีกสองคนก็ต้องสวมเสื้อสี เจ้าสาวเข้าลาพ่อแม่และญาติ จึงพากันไปส่งตัวเจ้าสาวที่บ้านเจ้าบ่าวทางฝ่ายบ้านเจ้าบ่าวก็นั่งเตรียมรับฝ่ายเจ้าสาว เมื่อเจ้าสาวถึงบ้านเจ้าบ่าว สิ่งแรกคือการเข้าโหว้ผีเรือนฝ่ายเจ้าบ่าว

จากนั้นก็เริ่มเป็นเวลาราวเกือบห้าโมงเย็น ทางฝ่ายเจ้าบ่าว ยกอาหารมาเลี้ยงญาติฝ่ายเจ้าสาว มีเหล้าไก่ อาหารของกินจัดเป็นถาดยกมาตั้งให้ญาติทางฝ่ายเจ้าสาว ดื่มเหล้า กินไก่ หมู มีน้ำจิ้ม ไม่มีข้าว สำหรับญาติทางเจ้าบ่าวไม่มาร่วมถาดอาหาร แต่จะจัดไว้อีกทางหนึ่ง ดื่มเหล้า

กินไก่ หมู เหมือนกัน แต่ทว่าแยกพวกกันไว้คนละฝ่าย ส่วนทางคู่บ่าวสาว จัดอาหารเป็นพิเศษ มีเหล้า ไก่ หมู ก๋วยเตี๋ยวหนึ่งหวี น้ำเย็น และวางกำไลมือ เรียกว่า เป้าะแขน ไว้ในถาดอาหารด้วย ถาดอาหารของบ่าวสาวเรียกว่า ป้านขวัญ สำหรับบ่าวสาวจะได้ดื่มเหล้า กินไก่ หมูก่อนเข้าหอ โดยทางฝ่ายญาติผู้ใหญ่ได้จัดปูที่นอนเรียงหมอนไว้แล้วแต่ก่อนจะค่ำ พอค่ำลงเข้าได้เข้าไฟ ญาติฝ่ายเจ้าสาวก็ลากลับไปสิ้น ต่อจากนั้นทางฝ่ายเจ้าบ่าว ก็เริ่มทำพิธีเสี่ยงแสงเทียนโดยเทียนที่จะเสี่ยงนั้น ทำจากจี๊ตึงอย่างดี คือสิ่งมีมีม หนักเล่มละหนึ่งบาท จุดคู่กันไว้ หมายถึงคู่บ่าวสาวคนละเล่ม ระหว่างเสี่ยงแสงเทียนนั้นผู้รู้จะขับลำนออริชฐาน และอวยพรให้คู่บ่าวสาว จนตีประมาณราว 22 นาฬิกา เสี่ยงขับลำน่าจึงเงียบ นั้นแสดงว่า บ่าวสาวเข้าหอ เป็นจบพิธี

พิธีกางมุ้งเรียงหมอน เจริญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๗) กล่าวว่า หลังจากเสร็จพิธีไหว้ญาติได้ผ่านไปแล้วก็เป็นเวลาบ่ายเย็นเข้าแก่ฝ่ายหญิง ทำพิธี ปูที่นอน และเรียงหมอน แล้วเชิญคู่สามีเมียที่เป็นผู้ใหญ่เคารพนับถือมีลูกหลานมากฐานะดี ให้มานั่งมานอนเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย ให้เป็นสิริมงคลแก่บ่าวสาว ทั้งประสงค์ต้องการให้ญาติได้สรรเสริญพรแก่คู่บ่าวสาวทั่วหน้า พร้อมกันนี้ ก็เป็นการอวดฝีมือลายมือการเย็บปักถักร้อย เครื่องที่นอนหมอนมุ้งทุกชิ้นทุกฝืนสำเร็จลงด้วยฝีมือการเย็บของเจ้าสาว อันเป็นความสามารถ ความอดทนที่ทำได้อย่างเรียบร้อย สวยงาม ประณีต โดยเจ้าสาวต้องฝึกปรือมาเป็นแรมปี พิธีเรียงหมอนก็จบสิ้นเพียงเท่านี้ ส่วนเรื่องการส่งตัวเจ้าสาว เป็นหน้าที่ของเจ้าแม่ฝ่ายหญิงบอกส่งสอนแล้วก็พาตัวเจ้าสาวมอบให้เจ้าบ่าวไป

ในพิธีป้านขวัญของชาวไทดำบางที่นั้น บ่าวสาวจะนั่งดื่มเหล้า กินไก่หมู ก่อนเข้าหอ และกำลงจุดเทียนสองเล่มให้มีแสงสว่าง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับประเพณีจีนโบราณ ซึ่งบ่าวสาวจะต้องเสพสุราสะกินด้วยกันก่อนเข้าหอ ซึ่งลักษณะการปฏิบัติเช่นนี้คล้ายกันกับประเพณีชาวไทดำแต่การเสี้ยวอริชฐานแสงเทียนกับการเข้าลำนออริชฐาน ข้างฝ่ายเงินไม่ปรากฏ การขับลำนออริชฐานนั้นถ้าหากว่าวันเทียนม้วนตัวเข้าหากันเป็นเกลียว แสดงว่าคู่บ่าวสาวจะยั่งยืนทุกประการ

สำหรับฤกษ์ยามวันเวลาในการกินหลอนนั้น วีระ อินพันทั้ง และคณะ (๒๕๔๕ : ๔๕) กล่าวว่า ชาวไทดำจะไม่แต่งงานในวันที่ถือว่าเป็นวันอัปมงคลได้แก่ มือกั๊ด มือโหด และในเดือน ๕ เพราะเชื่อว่าจะอยู่กันได้ไม่นาน ส่วน อภินิวัดน์ โพธิ์สาน (๒๕๕๒ : ๑๘๒) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการแต่งงานของชาวไทดำไว้ว่าจะมี ๔ ขั้นตอนคือ ส่ง คู่ ส่ง สว การจัดพิธีกินดองถ้าเป็นการกินดองใหญ่ จะมีกำหนด ๓ วัน บางครั้งจะจัดพิธีพร้อมกับการ "เสนเรือ" วันแรกฝ่ายชายจะทำพิธีเสนเรือที่บ้านเจ้าสาว โดยฆ่าหมู ๑ ตัว ไก่ ๘ ตัว ปลาบั้ง ๘ ห่อ หาด ๘ ห่อ พลุ ๘ ห่อ เหล้าไห ๒ ไห พร้อมกับเงินสินเลี้ยงหรือค่าน้ำนม ๕ หมัน ๒ บี ฆ่าควาย ๑ ตัว เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน วันที่สองสะใภ้ใหม่จะไปหยามเรือพ่อปู่แม่ย่า คือ ไปเยี่ยมพ่อแม่ของสามีตั้งแต่ตอนเช้าเพื่อแสดงความเคารพ สะใภ้จะต้องมีของไปฝาก เช่น ผ้าเป็ยว (ผ้าคลุมศีรษะของสตรีเผ่าไทดำ) ผ้าปู ที่นอน ชันไหม เสื้อ ถูย้อม ที่ทำจากฝีมือของตนเอง ส่วนพ่อปู่แม่ย่าจะให้เงินรับไหว้จำนวน

๕-๑๐ หมั้น หรือให้สิ่งของตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะ หลังจากนั้นก็จะไปบวชเณรใหญ่ของสามี จนกระทั่งถึงตอนบ่ายจึงเดินทางกลับไปรับประทานอาหารเรียกว่า “กินงายหัว” ส่วนวันที่สามของพิธีแต่งงานเป็นวันสรุปเพื่อเก็บของที่ขี้มมาจัดงานส่ง ทำอาหารเลี้ยงผู้ที่อยู่ช่วยงาน ส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องเพื่อนสนิทและเพื่อนบ้านใกล้เคียงธรรมเนียมดั้งเดิมของไทย ผู้เป็นชายจะต้องอยู่ที่บ้านของพ่อตาแม่ยาย มีกำหนดคนานถึง ๑๒ ปี จึงจะมีสิทธิ์กลับคืนไปอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายสามีหรือปลูกเรือนใหญ่อยู่ใกล้ ๆ กับพ่อแม่และญาติฝ่ายสามี ต่อมาลดลงเหลือ ๘ ปี ปัจจุบันลดลงเหลือ ๔ ปี

ตามประเพณีของชาวไทยค่านั้นหากมีกรณี "มานทาง" คือถ้าหากหญิงใดมีท้องนอกสมรสเรียกว่า "มานทาง" จะถูกสังคมลงโทษ โดยถูกอำนาจการปกครองของหมู่บ้านปรับไหมทั้งชายและหญิงเป็นเงิน ๑ หมั้น ๕ ปี เรียกว่า "เงินล้างน้ำล้างท่า" แล้วให้อยู่กินเป็นสามีภรรยาอีก ถ้าหากฝ่ายชายไม่ยอมรับเป็นภรรยาจะต้องเสียค่าปรับไหมให้แก่ฝ่ายหญิงเป็นเงิน ๓๐ หมั้น ในกรณีที่หญิงนั้นตายจะถูกชาวบ้านปรับไหมเรียกว่า "เสียชวา" โดยให้ฆ่าควาย ๑ ตัวเพื่อเลี้ยงผู้มาช่วยงานศพแล้วมอบความรับผิดชอบการจัดงานศพให้ฝ่ายชายรับภาระทั้งหมด

การกินหลองในอีกรูปแบบหนึ่งคือ การสู่เมียหรือสูเมีย เป็นลัทธิพิธีแต่งงานแบบเพิ่มทุนเพิ่มกำลัง เจริญเพชร ดาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๘) กล่าวว่า การแต่งงานในรูปแบบนี้ไม่ต้องเสียเบียดสินสอดทองหมั้นคำว่า สูเมีย คือการแต่งงานแบบอาสา หมายความว่า ฝ่ายชายจะพาตัวเองไปร่วมชกคาเดียวกับเจ้าสาวอันเป็นความตกลงระหว่างผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย โดยให้เจ้าบ่าวไปไหว้ผีเรือนทางเจ้าสาว แล้วอยู่ช่วยทำการทำงานให้กับทางฝ่ายเจ้าสาวโดยถือเสมือนว่าเจ้าบ่าวเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว โดยทางฝ่ายเจ้าสาวได้คนเข้ามาเพิ่มช่วยทำงาน ไม่มีกำหนดว่าจะอยู่ช่วยทำมาหากินสักกี่ปี แต่ว่าหญิงชายบ่าวสาวนั้นก็เสมือนสามีภริยากัน โดยสังคมยอมรับในประเพณีนี้ทั่วกัน ถึงจะมีลูกด้วยกันก็ไม่ผิดประเพณี เพราะฝ่ายชายจะเข้าไปอยู่ในบ้านร่วมชกคาเดียวกับเจ้าสาวนั้นได้ไหว้ผีเรือนแล้วตลอดทั้งพ่อแม่ด้วย

การแต่งงานในรูปแบบ สูเมีย หรืออาสา นี้มักจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายรักใคร่กัน เช่น ลูกของพี่ชายกับน้องสาว หรือของพี่สาวกับน้องชาย หรือของพี่สาวกับน้องสาว หรือมิตรสหายของบ่าวสาวรักใคร่ชอบพอกัน งานแต่งงานแบบสูเมียจึงเกิดขึ้น แต่ทว่าห้ามผีเดียว ซึ่งเดียวกันแต่กันไม่ได้คือลูกชายลูกสาวของพี่ชายซึ่งเดียวกันไม่ได้ ผิดประเพณีเพราะชาวไทยค้ำถือซึ่งข้างฝ่ายชายเป็นหลักลูกหญิงแต่งงานไปแล้ว ก็ไปกินผีข้างสามี ขาดไปจากซึ่งเดิมทันที

การแต่งงานแบบสูเมีย หรืออาสา จึงเป็นประเพณีการแต่งงานที่สังคมนิยมยอมรับว่าเป็นการถูกต้องด้วยประเพณีเพราะญาติของบ่าวสาวตกลงยินยอมกัน บางทีคู่บ่าวสาวมีลูกแล้วหลายคนจึงได้แยกเรือนก็มี บางทีก็ครองเรือนเลี้ยงพ่อแม่ในบ้านนั้นไปเลยทีเดียวจนพ่อแม่ตาย

จากไปก็มีจะเรียกว่า การแต่งงานแบบใช้แรงงานเป็นเดิมพันแทนสินสอดทองหมั้น ชดใช้ค่าเลี้ยงดูลูกสาวพ่อตาแม่ยาย โดยทางอ้อมก็คงไม่ผิด

๒.๔ ประเพณีการตาย ประเพณีการตายหรือการจัดงานศพนั้นเป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึง ความรักความกตัญญูของลูกหลานที่มีต่อผู้มีพระคุณที่ตายจากไป ดังนั้นประเพณีนี้จึงนับว่าเป็นประเพณีสำคัญ การจัดงานจะมีพิธีกรรมหลายขั้นตอนและมีความยุ่งยากและจะต้องร่วมมือกันทั้งชุมชน สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๖ : ๘๔) กล่าวถึงการจัดงานศพว่า ประเพณีการตายเป็นประเพณีที่มีความสลับซับซ้อน และต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากจึงจะถูกต้องตามประเพณีโบราณครอบครัวไทดำจึงจัดพิธีศพอย่างสมบูรณ์ให้เฉพาะผู้อาวุโส เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อและแม่ เท่านั้น หากเด็กหรือคนหนุ่มสาวตายก่อนวัยอันสมควร หรือตายด้วยเหตุผิดปกติก็มักทำพิธีฝังศพอย่างรวบรัดเท่านั้น

การจัดพิธีศพตามแบบแผนของไทยดำเรียกว่า “ฮีดคองแตงปางเฮ่ว” การช่วยเหลือกันในการจัดงานศพนั้น วีระ อินพันทั้ง และคณะ (๒๕๔๕ : ๕๐) กล่าวว่า เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะมีการยิงปืนขึ้นฟ้า ๓ นัด เพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่ชาวบ้าน ซึ่งทุกคนจะหยุดทำงานจนกว่าจะนำศพไปฝัง ภายหลังจากบรรดาญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำศพ จากนั้นก็แต่งตัวด้วยชุดเสื้อผ้าของเผ่าไทดำ โดยมีเสื้อฮีดด้านเรียบสวมอยู่ชั้นนอกสุด ต่อจากนั้นศพจะถูกห่อด้วยผ้าลาวหรือผ้าที่ทอขึ้นเองหรือนำผ้าแพรสีขาวมาเย็บเป็นถุงบรรจุศพแล้วใช้ไหมเย็บติดให้เรียบร้อย บรรจุลงในโลงศพโดยใช้ผ้าแพรสีแดงปิดหน้าศพไว้ผืนหนึ่ง โลงศพจะคลุมด้วยเสื้อฮีดด้านที่มีลวดลาย ศพจะตั้งไว้ที่เรือนของผู้ตาย ๒-๓ วัน โดยหันปลายเท้าไปทางทิศเหนือเพื่อเวลาคนตายลุกขึ้นจะได้เดินขึ้นทิศเหนือกลับบ้านเมืองเดิมที่สิบสองจุไท

ในกรณีเด็กน้อยตายนั้น จะไม่ประกอบพิธีกรรม ตายวันไหนให้นำไปฝังในวันนั้น ส่วนคนหนุ่มสาวถ้าตายตอนกลางคืนในเช้าวันรุ่งขึ้นให้ฆ่าหมูหรือวัว ควาย ๑ ตัว ทำอาหารจัดสำรับทำบุญอุทิศให้ผู้ตายกิน เรียกว่า "เฮ็ดงาย" พอถึงตอนเย็นก็นำไปฝัง ส่วนคนวัยกลางคนหรือผู้สูงอายุตายเก็บศพไว้ ๑-๒ คืน แล้วจึงนำไปฝังและฆ่าหมูหรือวัวควาย ๑ ตัว เฮ็ดงายให้ผู้ตายในเช้าของวันที่จะนำไปฝัง การทำพิธีฝังฆ่าหมู ๑ ตัว อุทิศให้เรียกว่า หมูเข้าชุม หลังจากนั้นอีก ๓ วัน จะทำพิธีเฮ็ดเฮียว อภิญวัตน์ โพธิ์สถาน (๒๕๕๒ : ๒๓๓) ได้กล่าวถึงการเฮ็ดเฮียวว่า คือเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ส่งไปให้ผู้ตายเพื่อนำไปเมืองผี คือขึ้นไปสู่เมืองฟ้าเมืองแถนซึ่งถือเป็นบ้านเก่าเมืองเดิมของชาวไทดำแสวงแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือแสวงสำหรับผู้หญิงและแสวงสำหรับผู้ชาย แสวงของผู้ชายจะประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ คือ เสือนป่า หอกแก้ว (ถ้าผู้ตายมีอายุ ๗๐ ปีขึ้นไป) เส้าหลวงหรือกกขาว ใบไม้ (รง) จาวฟ้า นกหงส์ และเชียน (ร่ม) ส่วนแสวงของผู้หญิงประกอบด้วยสิ่งสำคัญ คือ เสือนป่า หอกแก้ว (ถ้าผู้ตายมีอายุ ๗๐ ปีขึ้นไป) เส้าหลวงหรือกกขาว ใบไม้ (รง) นกปลีหรือปลี และเชียน (ร่ม) แสวงที่เตรียมเสร็จแล้ว จะยกไปตั้งไว้ที่ป่าแสว (ป่าช้า) ในตอนเช้า

วันรุ่งขึ้นหลังจากวันเผาศพและหลังจากทำพิธีบอกทางส่งผีไปสู่เมืองฟ้าเมืองแถนที่บ้านเสร็จสิ้นแล้ว เมื่อเสร็จพิธีฝังศพ ผู้ไปร่วมพิธีศพทุกคนจะลงไปอาบน้ำชำระร่างกายและสระผมในแม่น้ำ เพื่อชำระสิ่งอัปมงคลทั้งหลายออกจากร่างกาย พอถึงตอนเย็นหมอขวัญจะทำพิธีสู่ขวัญให้แก่ครอบครัวของผู้ตายและผู้ที่เป็นผู้ไปส่งศพ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ทุกคน หลังจากนั้นครอบครัวของผู้ตายจะจัดสำหรับอาหารไปทานอุทิศให้ที่หลุมฝังศพผู้ตายเป็นเวลา ๗ วัน พอครบวันที่เจ็ด เขยยก จะทำพิธีเชิญขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเป็นผีเรือน โดยนำไปไว้ด้านในสุดของเรือนเรียกว่า "กะลอหอง" เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป หลังจากนั้นเมื่อครบรอบวันตายทุก ๆ ๑๐ วัน จะจัดพาข้าวเป็นสำรับเล็ก ๆ ทำพิธีเสนผีเรือนเรียกว่า "เสนเทวดาปาดตง" หรือ "มือปาดตง" นำไปวางไว้ที่ห้องผีเรือนโดยใช้อาหารจากที่สมาชิกในครอบครัวรับประทานในชีวิตประจำวัน ส่วนการ "เสนปาดตง" พิเศษจะทำในช่วงเวลาที่ได้ ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวข้าว ทำพิธีเสนปาดตงเพื่อทานข้าวใหม่ให้ผีเรือนกินก่อนสมาชิกของครอบครัว เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและลูกหลาน

๒.๕ ประเพณีการเสนเรือน พิธีเสนเรือนเป็นพิธีเสนไหว้ผีเรือนของเผ่าไทดำซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตามปกติพิธีเสนเรือนนั้นจะปฏิบัติกันทุกครอบครัวเป็นประจำ ๒-๓ ปีต่อครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของแต่ละครอบครัว ชาวไทดำเชื่อว่าการเสนเรือนเป็นการทำเพื่อให้ผีเรือนคือผีบรรพบุรุษจะได้คุ้มครองบุตรหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินเจริญก้าวหน้า

การเสนเรือนนั้น เพชรตะบอง ไพศุนย์ (๒๕๕๓ : ๕๗) กล่าวว่า คำว่า "เสนเรือน เสนเฮือน หล่อเฮือน หรือ หล่อ" คำเหล่านี้มีความหมายเดียวกันหมายถึง การนำสิ่งของไปเสนไหว้ผีเรือน คำว่า "เสนเฮือน เสนเรือน หรือเสน" ใช้สำหรับการเสนไหว้ผีเรือนผู้น้อย ส่วนคำว่า "หล่อเฮือน หล่อ" ใช้สำหรับผีเรือนผู้ตัว การจัดทำพิธีเสนหรือพิธีหล่อ ไทดำทุกครอบครัวจะจัดพิธีทุก ๓ ปีหรือถ้าหากจัดได้ทุกปียิ่งดีจะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ "หมอเสน" ส่วนผู้ร่วมพิธีได้แก่บรรดาลูกหลานและญาติ ๆ รวมทั้งแขกเชิญ ในกรณีที่เจ้าบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นพนักงานของรัฐมีตำแหน่งสำคัญจะเชิญแขกจำนวนมาก บางครั้งแขกมาร่วมงาน ๒๐๐-๓๐๐ คน ญาติที่มาร่วมงาน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือญาติสืบสายโลหิตจะแต่งกายแบบธรรมดา และญาติจากการแต่งงานได้แก่ฝ่ายเขยหรือสะใภ้ จะแต่งกายพิเศษด้วยชุด "เสื่อฮี" หรือเสื่อยาวเพื่อเป็นการเคารพผีเรือนและเป็นที่ยกย่องให้ผู้มาร่วมงานรู้ว่าเป็นเขยหรือสะใภ้

ก่อนทำพิธีเสนเรือนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เหล้าหมู ๑ ตัว ตามปกติจะเตรียมคัมเกล้าไว้ล่วงหน้าใส่ไหฝังดินไว้ ๖ เดือน ถึง ๑ ปี เพื่อให้ได้เหล้าที่มีคุณภาพดี ส่วนหมูจะเตรียมเลี้ยงไว้ล่วงหน้าเป็นเวลา ๑ ปี พิธีเสนเรือน เริ่มตั้งแต่ในตอนเช้า

โดยมีหมอเสนเป็นผู้ประกอบ พิธีกรรมในห้องผีเรือน ผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ญาติที่อยู่ในสังหรือตระกูลผีเดียวกัน พิธีกรรมเริ่มจากเจ้าบ้านยกสำรับเครื่องเสนถวายผีเรือน จากนั้นหมอเสนจะเริ่มประกอบพิธี โดยกล่าวเชิญผีเรือนให้มารับเครื่องเสน โดยเรียกชื่อผีเรือนจาก "ปี่บ" รายชื่อผีเรือน ให้มากินเครื่องเสนที่ละคน ขณะที่เรียกชื่อผีเรือนหมอเสนจะใช้ไม้ทุ (ตะเกียบ) ทิบอาหารและเครื่องเสนป้อนให้ผีเรือนกิน โดยหย่อนลงทางช่องเล็ก ๆ ลงไปได้ถนัดบ้านแล้วหยอดน้ำตามลงไป จนกระทั่งเรียกชื่อผีเรือนครบทุกคน พิธีเสนให้ผีกินอาหารเช่นนี้จะทำ ๒ ครั้ง คือตอนเช้าและกลางวัน หลังจากนั้นจะเสนเหล่าหลวง โดยใช้เหล่า ๑ ขวด และกับแก้มเป็นเครื่องเสน หมอเสนจะทำพิธีเรียกผีบรรพบุรุษมากินตามรายชื่อในปี่บผีเรือนจนครบทุกคนเป็นเสร็จพิธี

การเสนเรือนมีหลายประเภท งามพิศ สัตย์สงวน (๒๕๔๕ : ๑๔๒)

กล่าวถึงประเภทของพิธีเสนออกเป็น ๘ ประเภทได้แก่

๑. การเสนเรียกขวัญหรือเสนคันเสื่อ เป็นการเสนให้ผู้ที่กำลังเจ็บป่วยหายจากอาการเจ็บป่วย โดยให้ผี (หรือเทวดา) ช่วยนำขวัญของผู้ป่วยให้กลับมาสู่ตัว

๒. เสนสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีเรียกขวัญอย่างธรรมดา ผู้ที่มีเคราะห์เป็นเพราะผีอื่นทำให้ได้รับเคราะห์หรือโชคร้าย ต้องทำพิธีเสนเป็นการเรียกขวัญให้กลับคืนมา

๓. เสนรับผิมด เป็นพิธีเสนให้ผีแม่ผิมด (มด หมายถึง หมอที่ทำพิธี) แก่แก่ให้มาอยู่ด้วย เป็นพิธีการรับมอบหรือครอบครองแก่ผู้รับหน้าที่เป็นแม่ผิมดคนใหม่ หลังจากที่คุณเดิมได้สอนความรู้ในเรื่องพิธีการแก่แม่ผิมดคนนั้นแล้ว

๔. เสนฆ่าเกียด เป็นพิธีเสนเพื่อฆ่าแม่ผิมดของเด็กเมื่อแรกเกิด เพราะไทดำเชื่อว่าเมื่อชาติก่อนเด็กคนนี้มีแม่ผิมดก่อนเมื่อมาเกิดใหม่วิญญาณของแม่ผิมดยังคงตามมาอีก ซึ่งจะมีผลทำให้เด็กต้องเจ็บป่วยออก ๆ แอด ๆ จึงต้องทำพิธีเสนฆ่าแม่ผิมด

๕. เสนตง เป็นพิธีเรียกขวัญอย่างหนึ่ง คือการที่คนในบ้านมีอาการเจ็บป่วยอยู่เสมอเมื่อไปถาม หมอเฮียง (หมอดู หมอส่อง) บอกว่าแกนจับผีเรือนของตนไป จึงต้องทำพิธีเสนตงแก้ไขให้แกนปล่อยผีเรือนกลับมา

๖. เสนกวัดไกว หรือเสนกวัดคว้าย เป็นพิธีเสนปัดกวาดให้สิ่งชั่วร้ายออกไปจากเรือน พิธีปัดรังควาน เนื่องจากบ้านนั้นมีคนตายจึงเรียกว่า “เฮือนฮ้าย” เมื่อจัดการศพผู้ตายไปแล้วประมาณ ๑ เดือน จึงทำพิธีนี้เพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากบ้านเรือน

๗. เสนปาดตง เป็นการนำเครื่องเสนไหว้ให้ผีเรือนของตนกิน เพื่อผีเรือนจะได้คุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข

๘. เสนตั้งบั้ง เป็นการเสนไหว้ผีบรรพบุรุษที่เป็นผู้มีเวทมนต์ มีวิชาสามารถรักษาไข้ ถอนพิษไข้ได้ เมื่อผู้นั้นตายไป ลูกหลานต้องอัญเชิญมาเป็นผีเรือน

๒.๖ ขั้มมด เป็นจาริตในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของไทดำกล่าวคือ เมื่อมีคนเจ็บป่วยเรื้อรังในครอบครัว รักษาด้วยหมอยาพื้นเมืองแล้วไม่หาย สามภรรยาหรือญาติของผู้ป่วยจะไปหา "หมอยา" มาเสกเป่าเยียวยาแก้ไข ถ้ายังไม่หายก็จะไปเชิญหมอมดมาทำพิธีรักษา หมอมดจะรักษาต่อไป สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๖ : ๓๓) กล่าวว่า เมื่อมีการเจ็บไข้ไทดำจะรักษาด้วยยาพื้นบ้าน ซึ่งประกอบด้วยรากไม้และว่านต่าง ๆ ก่อน ถ้าไม่ทุเลาลงมีอาการเรื้อรังหรือเจ็บไข้มีอาการแปลก ๆ เขาเชื่อกันว่าเจ็บไข้นั้นเกิดจากการกระทำของผีต่าง ๆ ต้องเชิญมด (Sorcerer) มารักษา ซึ่งมดนั้นเป็นได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง แต่ผู้จะเป็นมดต้องมีเชื้อสายเกี่ยวข้องกับมดโดยมีพ่อแม่หรือบรรพบุรุษเป็นมดมาก่อน และผีมดจะมาเข้าทรงแสดงความจำนงว่าอยากให้คุณคนนั้นเป็นมดต่อไป โดยทำให้บุคคลนั้นป่วย หลังจากนั้นผู้คนตัดสินใจว่าจะเป็นมดแล้วอาการเจ็บป่วยก็จะหาย เขาก็จะเริ่มฝึกหัดเล่าเรียนทางไสยศาสตร์ และวิธีประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการรักษาคนไข้โดยการติดต่อผีแต่ละชนิด ซึ่งถ่ายทอดโดยมดที่มีความชำนาญนี้โดยเฉพาะ มดผู้หญิงเรียกว่า "แม่มด" มดผู้ชายเรียกว่า "พ่อมด" หรือ "มดลาว" พ่อมดหรือมดลาวจะประกอบพิธีรักษาคนไข้ที่มีอาการหนัก เพราะมีเวทมนต์เครื่องรางของขลังต่าง ๆ สำหรับบังคับผีได้และมีความเชื่อในอำนาจที่อยู่ในวัตถุที่เป็นเครื่องรางของขลัง เช่น ดาบ พัด เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมูป่า ลูกหินต่าง ๆ

หมอมดจะรักษาด้วยการขั้มมดและเสี้ยมทาย เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย ถ้าหากถูกผีทำก็จะทำพิธีเสี้ยมผีแก้ไขอาการเจ็บป่วย เดิมการรักษาของหมอมดมีค่าคาย (ขั้มครุ) ๒ บี แต่ปัจจุบันใช้เงิน ๑,๐๐๐ กีบ เทียน ๘ คู่ ไข่ ๒ ฟอง กระทบ ๒-๓ หัว ฝ้าย ๑ มัด เกลือ ๑ ห่อ ข้าวสารใส่กะละมัง หวี และปอขม ๑ ปอขม เพื่อถวายให้ผีมด การรักษาเริ่มด้วยการให้ผู้ช่วยหมอมด ๒ คนช่วย กันเป่าเป่า หมอมดจะทำการขั้มมดเพื่อเชิญผีมาช่วยในการวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยสุ่มถามผีมดว่าถูกผีอะไรทำ เช่น ถามว่าถูกผีเรือนทำไหม แล้วเสี้ยมทายหาคำตอบด้วยการสาธิตข้าวสารลงบนพื้น ๓ ครั้ง ให้ได้จำนวนคู่-คี่สลับกัน กล่าวคือ ถ้าครั้งแรกได้จำนวนคู่ ครั้งที่สองจะต้องได้จำนวนคี่ และครั้งที่สามได้จำนวนคู่ แสดงว่าผีเรือน ถ้าเสี้ยมทายไม่ได้จำนวนดังกล่าวก็จะเป่าเป่าขั้มมดต่อไปอีกจนจบคำขั้มมด แล้วเสี้ยมทายอีกเช่นนี้ จนกระทั่งได้จำนวนคู่สลับคี่ตามที่ต้องการ ดังนั้นการขั้มมดจึงใช้เวลาตั้งแต่ตอนบ่าย จนกระทั่งถึงกลางคืน เมื่อทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าถูกผีใดมาทำ หมอมดก็จะให้ญาติผู้ป่วย จัดเตรียมเหล้า อาหาร และสิ่งของสำหรับเสี้ยมเสี้ยม เพื่อให้เลิกทำแก่ผู้เจ็บป่วยการรักษาของหมอมดไม่มีข้อห้ามในการรักษาพร้อมกับแพทย์แผนปัจจุบัน แม้ว่าคนป่วยจะนอนอยู่โรงพยาบาล หมอมดทำพิธีรักษาที่บ้านไปด้วยก็ได้ ผู้ร่วมพิธีขั้มมดได้แก่ ญาติพี่น้องใกล้ชิด เพื่อนบ้านใกล้เคียง รวมทั้งคนในหมู่บ้านจะมาร่วมโดยไม่ต้องบอกกล่าว ขั้มมดเป็นการรักษาทางด้านจิตใจ การเชิญหมอมดมา รักษาแสดงว่าลูกศว์ (สามี) รักแพง รวมทั้งมีญาติและเพื่อนบ้าน มาเยี่ยมเยียนทำให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจดีขึ้น ซึ่งอาจทำให้หายจากการเจ็บป่วย

๒.๗ ประเพณีการเล่นคอน (อินก๊อ้น) เป็นประเพณีหนึ่งของชาวไทดำที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสมาพบปะกันเพื่อเลือกคู่ครองและเป็นการละเล่นสนุกสนานสร้างความบันเทิงในอีกรูปแบบหนึ่ง พรพิมล ชันแสง (๒๕๔๑ : ๕๖) กล่าวว่า การเล่นคอนจะมีขึ้นในเดือน ๕-๖ ทางจันทรคติเป็นช่วงเวลาที่ชาวไทดำว่างเว้นจากการทำนามาตลอดทั้งปี ช่วงนี้ถือเป็นช่วงของเวลาแห่งการพักผ่อนหาความบันเทิงใจ เป็นพื้นฐานให้หนุ่มสาวได้พบปะกันอย่างเปิดเผย

นอกจากนี้ในการเล่นทอดคอนนั้น เจริญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๐) ยังได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันอีกว่า จะเริ่มเล่นแต่เดือน ๔ วันตรุษไปจนถึงวันสงกรานต์เรียบร้อยไปจนเข้าเขตเดือน ๕ ทั้งเดือน เป็นเทศกาลรื่นเริงหญิงสาวชาวไทดำจะลงลานช่วง พอสิ้นแสงตะวัน แตรมล้มตกทั่วละแวกหมู่บ้านชาวไทดำจะได้ยินเสียงปี่เสียงแคน เสียงขับลำ เสียงสรวลเสเฮฮา ล่องลอยไปตามลมแล้ง ปลุกทุกคนให้สดชื่น ไม่แห่งแล้งไปกับฤดูกาล หนุ่มต่างบ้านเยือนลานช่วงสาว สำหรับหนุ่มโสดชาวไทดำพอถึงเทศกาลรื่นเริงลานช่วง จะถือโอกาสออกจากบ้านเที่ยวเตร่ออกเล่นคอน คล้ายกับการไปทัศนจรในสมัยปัจจุบันนั่นเอง หนุ่ม ๆ จะรวมกลุ่มกันไม่น้อยกว่าสิบคน มีหัวหน้าหมู่คนหนึ่ง อันว่าผู้เป็นหัวหน้านี้ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถจับได้เชี่ยวชาญ ถ้าขาดคนนี้ได้แล้ว ก็ไม่อาจไปเล่นรื่นเริงเล่นคอนตามลานช่วงได้ เรียกคนจับนี้ว่า ช่างจับหรือหมอจับ คนที่สองคือคนเป่าปี่เป่าแคนเรียกว่า หมอเป่าหรือหมอแคน จะต้องมือน้อยสองคนผลัดกันเป่า คนที่สามเป็นคนจับหรือแอ่ว เรียกว่า ช่างจับหรือช่างจับ ในกลุ่มคนสิบคน จะต้องมี หมอจับ หมอเป่าหรือหมอแคน จึงจะออกเที่ยวรื่นเริงเล่นคอนตามลานช่วงได้ คนสามคนนี้ต้องยืนโรง นอกนั้นเป็นลูกคู่ เมื่อรวมกลุ่มกันได้แล้ว จึงนัดแนะออกเดินทางค้ำแรมไปตามลานช่วงสาว ตลอดเทศกาลหน้าแล้งการเล่นคอนนั้นจะมีสองลักษณะคั้งที่ มนุ อุดมเดช (๒๕๔๗ : ๑๘๕) กล่าวถึงประเภทของการเล่นคอนว่า การเล่นคอนมี ๒ รูปแบบคือ “อินคอนเดี่ยว” และ “อินคอนค้ำ” ทั้งสองรูปแบบลักษณะการเล่นเหมือนกันแต่ “อินคอนค้ำ” เป็นกรณีที่ชายหนุ่มออกจากบ้าน ไปเล่นสนุกสนานตามช่วงในหมู่บ้านอื่น ๆ ตลอดคืนตลอดวันเป็นเวลาหลาย ๆ วันส่วน “อินคอนเดี่ยว” คือการที่ชายหนุ่มออกจากบ้านไปเล่นคอนตามช่วงตั้งแต่หัวค่ำแล้วกลับมาเมื่อเสร็จการอินคอนในตอนเช้าการเตรียมออกเดินทางไปเล่นคอนตามลานช่วง คนผู้เป็นหัวหน้าทีม ได้แก่ หมอจับ รองลงไปคือหมอเป่าหรือหมอแคน พร้อมกับลูกคู่ดังกล่าวแล้ว ของที่จะเตรียมไปในการเล่นคอนชนิดค้ำแรม มีถุงย่ามใส่เสื้อผ้า มีเสื้อฮี ช่วงฮี เสื้อก้อมช่วงก้อม ผ้าขาวม้า ชุดเหล็กไฟ กระเป่าหลวม บรรจุของใช้เบ็ดเตล็ดประจำตัว เรื่องอาหารการกินไม่ต้องห่วงไปกินบ้านสาวลานช่วง เพราะบ้านสาวลานช่วง เตรียมรับมือเต็มที่ นับแต่เหล้า ข้าวปลาสารพัด ขอให้พวกหนุ่ม ๆ ยกทีมกันไปเท่านั้น หัวหน้าทีมพาลูกหมู่ของตนออกจากละแวกบ้าน กะว่าเดินทางไปให้ถึงหมู่บ้านลานช่วงสาวในเวลาพลบค่ำ ให้พอมีเวลาเลือกช่วงสาวได้ก่อนหมู่อื่น ๆ และได้ลานช่วงสาวที่เลื่องลือที่สุดว่าสวยและงามกว่าช่วงอื่น ๆ เรื่องนี้หัวหน้าหมู่ต้องฉลาดหาไวตาไว และลูกหมู่ต้องเชื่อฟังผู้เป็นหัวหน้าเสมอ เมื่อเลือกลานช่วงได้

ก่อนหมู่อื่น ๆ แล้วหมอบีบผู้เป็นหัวหน้า ก็จับ บอกหมู่อื่นว่า โสธมาจากบ้านโน้นแขวงนั้นให้สาว
 ลานช่วงได้ขึ้นเป็นสัญญาณ พอเข้าใกล้ลานช่วงเต็มที่แล้ว หมอแค้นก็เริ่มเป่าเป่าแค้นกระทิงสู้ม
 เสี่ยงกระชั้นเข้าสู่ลานช่วง พร้อมกับบรรดาลูกคู่ปรบมือเข้าไปทีเดียวเป่าเป่าแค้น ปรบมือร้องรำกัน
 ไปสักครู่ สาวเจ้าผู้เป็นหัวหน้าลานช่วง จะลงจากเรือนพร้อมกับเพื่อนสาว ๒-๓ คน มาทักทาย
 ต้อนรับปราศรัย ถามไถ่ มาจากบ้านใดเมืองใด ถ้าสาวไม่พึงพอใจก็จะปฏิเสธไม่เล่นทอดคอนด้วย
 ฝ่ายชายก็ต้องพุดอ้อนอ่อนหวานเข้าไป บางทีเสียไม่ได้ก็เล่นช่วงทอดคอนด้วยเพียงคนเดียว
 พวกชายหนุ่มก็ต้องจากไปสู่ลานช่วงอื่นอีกต่อไป ถ้าหมูใดฝูงใดเป็นที่ชอบใจหรือถูกใจสาวเจ้าก็จะ
 ชวนให้ค้างแรมกันเล่นช่วงถึงสามคืนทีเดียวก็มีการต้อนรับหนุ่มที่มาเล่นคอนของหญิงสาวนั้น อุ
 นแพง เลื่องคามา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า เมื่อสาวเจ้ารับหมูชายไว้เล่นคอนแล้วหัวหน้าฝ่าย
 หญิงจะกลับขึ้นเรือนบอกเพื่อนสาวทั้งหลายสาว ๆ ก็จะแต่งตัวห่มผ้าเปียที่มีสีสันทัดเลือก
 แล้วว่าสวยที่สุดและยังมีผ้าเล็ก ๆ พันทับผ้าเปียไว้อีกที ทรงผมก็เกล้าอย่างสวยงาม ตกแต่งด้วย
 เครื่องประดับที่ทำด้วยเงิน แล้วช่วยกันจัดข้าวปลาอาหารมาสมทบเลี้ยงดู ฝ่ายชายก็หลบอาศัยอยู่ใน
 เฝิงที่ฝ่ายหญิงจัดไว้ให้ หัวหน้าฝ่ายชายก็ขับไปพักใหญ่ ๆ เมื่อจับแล้วฝ่ายหญิงก็ขับตอบโต้ลงมา
 จากบนเรือน การขับโต้ตอบกันของชายและหญิง ผู้ใหญ่จะจ้องฟังสำนวนโวหารระหว่างชายกับ
 หญิง ซึ่งลองถามปัญหาความรู้กัน อุณแพง เลื่องคามา ยังได้เล่าอีกว่า คู่ขับส่วนมากมักจะแต่งงาน
 เป็นคู่ครองกันเพราะการขับที่แทรกโวหารในเชิงบอกรักหักสาวทขอผูกสัมพันธ์ไมตรีมีการชมความ
 งามหญิงสาว ฟังฝากไว้ด้วยน้ำใจใฝ่คะนึงมิรู้ลืม ตลอดถึงความรอบรู้ใส่กลชั้นเชิงที่มีความหมายที่
 เข้าถึงจิตใจผู้ฟังอีก ทั้งสู้มเสี่ยงแผ่วเบาสูงต่ำ ละห้อยอ้อยอิ่ง คลุกเคล้าประสานเข้าไปในบทลำนำ
 นั้นเองเป็นบทเพลงที่ผู้ฟังวาบหวนมาสะท้านใจด้วยลีลาถ้อยคำสัมผัส คล้องจอง ในเชิงพรรณนาอัน
 อ่อนไหวลึกซึ้งอย่างจับใจ

ในการเลี้ยงอาหารค่านั้นจะเริ่มเมื่อเสียงขับโต้ตอบระหว่างฝ่ายชายและหญิง
 พอประมาณแล้ว ฝ่ายหญิงจะขับเชื้อเชิญเจ้าหนุ่มต่างถิ่นให้ขึ้นเรือนสู่เหย้าเรือนกินอาหาร ซึ่งฝ่าย
 หญิงสาวเตรียมไว้ต้อนรับตั้งแต่หัวค่ำ ระหว่างช่วงของเวลานี้ เป็นเวลาที่มีค้ำลงแล้วประมาณราวหุ่
 เศษ ๆ การเลี้ยงข้าวปลาอาหารก็เริ่มขึ้น มีเสียงพูดเสียงเจรจาตั้งชมจากเสียงพูดจากแก้เกี้ยวเชิงหนุ่ม
 สาว ช่วงนี้เองฝ่ายหญิงจะคอยจ้องมองฝ่ายชายดูอาการปรีชาทำที่ สำหรับฝ่ายชายบางคนหิวแทบลม
 จับก็ต้องอดทนต้องเสี้ยมเจียมตัว ต้องสงบปากสงบคำรีบกลืนอาหาร ทำนองพูดน้อยต่อยมมาก
 บางรายที่ถนัดดื่มสาวเจ้าจะเข้ามากรอกเหล้า ที่ช่างพูดช่างเจรจาเฮฮาที่ทะเลาะเบาะลง ทุกคนจะดื่มเหล้า
 รับไมตรีจากสาวเจ้า อาหารมันช่างมีรสชาติและเมื่อได้กินอาหารครึ่งกระเพาะแล้วครานี้ก็เริ่มจะมีการ
 พูดเจรจากันได้บ้าง ขณะนี้ก็จะมีการกินกันไปพูดกันไปคุยกันไปอย่างสนุกสนานภายใต้แสงตะเกียง
 โคมรั้วหลายดวงสว่างมองเห็นใบหน้ากันถนัด ต่างก็จับจ้องมองกันทั้งชายทั้งหญิง การเลี้ยงดูผ่าน
 ไปแล้วฝ่ายชายก็ลาทัพกลับลงไปข้างล่างไปยังเฝิงพักอาศัยที่ฝ่ายหญิงจัดไว้ให้ หัวหน้าฝ่ายชายเริ่ม

จับชมเชยความเอื้ออารีไมตรีจิต เชิญชวนให้สาวเจ้าลงสู่ลานช่วงเล่นฟ้อนรำด้วยกัน จับพรรณนาไปสักครู่หนึ่ง หมอปีหมอแคน ก็เริ่มตั้งวงกลางลานที่กว้าง ๆ ลูกคู่ปรบมือเป่าเป่าแคนเล่นสนุกรื่นเรียงคอยสาว ๆ ไม่ช้าก็เห็นพวกสาว ๆ ยกขบวนกันลงมาสู่ลานช่วง แล้วก็ฟ้อนรำทำเพลงกันไปราวๆ เกือบเที่ยงคืน ก็เลิกฟ้อนรำทำเพลงเวลาราว ๆ เกือบเที่ยงคืน หยุดพักกันชั่วระยะหนึ่ง

จับคู่สนทนารอบคึก หลังจากเลิกเล่นขับร้องรำทำเพลงแล้ว พวกหมู่หญิงสาวกลับขึ้นเรือนแต่งตัวใหม่ พอเสร็จกลับลงมานั่งเป็นแถว ใช้ผ้าแถบผ้าสไบคลุมศีรษะและโบหน้าพอเป็นพิธี ฝ่ายชายก็เดินเข้ามาหาพูดจาอ่อนหวานจับคู่กัน ตอนเช้าชาวไทดำเรียกว่า “วานสาว” จับคู่กันได้แล้ว ต่างก็แยกไปนั่งคุยกันระหว่างหนุ่มสาวสองต่อสองห่าง ๆ กันพอมองเห็นระหว่างคู่ต่าง ๆ รอบบริเวณลานช่วงนั่นเอง พูดจาสนทนาภาษาหนุ่มสาว ๆ ฝากไมตรีกันไป จนต่างคนต่างวงก็แยกกลางจากกัน บางคู่คุยกันลูกออกลูกใจ คุยกันจนสว่างก็มี พอถึงวันใหม่เข้ามาแทนเมื่อสว่างดีแล้วบางคนมีญาติพี่น้องในหมู่บ้านนั้น ต่างก็แยกกันไปเยี่ยมญาติของตนตามบ้านตามเรือน ที่ไม่มีญาติก็พักอยู่ที่เพิงลานช่วง ช่วยทำงานให้กับบ้านหัวหน้าสาวลานช่วง จะเป็นตักน้ำ ต่ำข้าว ผ่าฟัน ฯลฯ แล้วแต่จะช่วยทำ

หลังจากกิจกรรมอื่นผ่านไปก็ถึงเวลาเล่นคอน พอเวลากลางวันผ่านไปจนถึงตอนบ่ายเย็น ๆ พอแคว้นลมตกก่อนจะลงมือเล่นขับร้องรำทำเพลง พวกหนุ่มสาวจะแต่งตัวนุ่งเสื้อฮีช่วงฮี ฝ่ายละ ๔ ถึง ๕ คนเท่ากัน ยืนอยู่คนละข้างห่างกันประมาณ ๑๐ วา โยนลูกมะก๊อนส่งกันไปมาระหว่างคู่ ชาวไทดำเรียกว่า “ตอคมะก๊อน” ลักษณะลูกมะก๊อนหรือมะก๊อน ทำด้วยผ้าสีดำเย็บเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่า ภายในบรรจุเมล็ดมะขามหรืออย่างอื่นที่ทำให้นุ่มมือเวลารับ เช่น เมล็ดฝ้าย ผูกสายเชือกติดไว้ยาวประมาณฟุตเศษ ๆ สำหรับถือโยนไปมา ในลูกมะก๊อนนั้นเขาทำฟุติดไว้เป็นสีต่าง ๆ ด้วยสีประยุกต์แตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่นซึ่ง เพชรตะบอง ไพศุนย์ (๒๕๕๓ : ๒๑๑-๒๑๓) กล่าวถึงวิธีทำลูกมะก๊อนว่า จะนำเอาผ้าสี่เหลี่ยมสีดำมาเย็บเป็นถุง ภายในบรรจุเมล็ดฝ้ายหรือเมล็ดมะขามหรืออาจจะใช้อย่างอื่นซึ่งสามารถโยนรับกันได้โดยไม่เจ็บมือขณะรับ โดยขณะเล่นฝ่ายชายและฝ่ายหญิงก็จะจับโต้ตอบกันไปมา

สำหรับวิธีการเล่นนั้นฝ่ายหญิงจะเป็นผู้โยนให้ฝ่ายชายรับก่อนแล้วผลัดกันโยน ถ้าฝ่ายใดรับไม่ได้จะต้องเสียสิ่งของให้อีกฝ่ายหนึ่ง และจะคืนให้ภายหลังจากเลิกเล่นคอน การโยนลูกมะก๊อนนั้นคงจะหมายคูรูปร่างเรือนกายกันมากกว่า ประกอบกับคูน้าใจในการเล่นการหัว การพูดการจา บางโอกาสฝ่ายชายมักจะโยนลูกมะก๊อนให้ถูกต้องกายฝ่ายหญิงอยู่เสมอ ฝ่ายหญิงก็มักจะขอของฝากจากชาย หรือชายขอจากหญิง ระหว่างหนุ่มสาวตอคมะก๊อนอยู่นั้นหัวหน้าฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงจะจับโต้ตอบปัญหา ซึ่งกันและกัน ทั้งฝากความรักความอาลัยฝาก ไมตรีจิตมิตรภาพ ใส่ชีวิตวิญญาณลงในบทขับอย่างลึกซึ้ง ใช้ชั้นเชิงโวหารพรรณนาความเป็นที่วาทหวมจิตใจ

ผู้ฟังจะเก็บคิดและใฝ่ฝันได้นาน ๆ ซึ่งหมอบับนี่จะต้องเป็นผู้สามารถใช้ถ้อยคำได้ลึกซึ้งกินใจ ร้อยกรองโวหารได้รวดเร็วแหลมคม ซึ่งเขาจะต้องฝึกหัดมาเป็นเวลานานจึงจะเป็นผู้สามารถ จนเวลาพบคำที่เล็กต่อคมะก้อน เลิกขับ ต่อจากนั้นก็เป็นเวลาเลี้ยวอาหารคำกันอีก การเลี้ยวอาหารก็สนุกยิ่งกว่าวันแรกนั้นอีก กินเลี้ยงกันผ่านไป เริ่มลงเล่นร้องรำทำเพลงกันไปอีก สลับกันอย่างนี้เรื่อยไป เล่นกันครบสามคืนแล้ว ก็ย้ายไปสู่ลานช่วงอื่นต่อไป บางครั้งก็เวียนมาบรรจบอีกรอบหนึ่งก็ยังสามารถสนุกสนานกันอย่างนี้ตลอดเดือน ๔ เดือน ๕ บางคนผู้ชายกลับบ้านก็ผิครูปผอมลงไปบ้าง พออย่างเข้าฤดูฝนตกเดือน ๖ เลิกสนุกรื่นเริงกัน ตั้งหน้าทำมาหากินกันต่อไป

๒.๘ ประเพณีเที่ยวช่วง เมื่อว่างจากภารกิจการทำงานโดยเฉพาะการเก็บเกี่ยวหญิงสาวชาวไทดำจะลงช่วง มนุ อุคมเดช (๒๕๔๓ : ๑๘๔) กล่าวว่า ในภาวะที่ไม่ใช่เทศกาลพิเศษใด ยามค่ำคืนหญิงสาวนิยมลงจากเรือนไปก่อกองไฟที่ลานบ้านแล้วปั้นฝ้าย ปั่นด้าย คำข้าวทุกคืน เรียกว่า “อยู่ช่วง” ซึ่งในแต่ละช่วงจะมีหญิงสาวประมาณ ๒-๕ คน ในเวลานั้นชายหนุ่มก็ไปเที่ยวหาเพื่อพูดคุยกันอาจจะคุยกันเล่นหรืออาจกลายเป็นคู่รักกันเลยทีเดียว บางท้องถิ่นเมื่อเลิกช่วงแล้วหญิงสาวก็จะกลับขึ้นเรือนถ้าหากชายหนุ่มรักก็จะตามไปที่บ้าน เมื่อต้องการให้หญิงสาวออกมาคุยด้วยก็จะใช้ไม้แห่ขึ้นตรงที่ห้องนอนของหญิงสาว โดยมีสัญลักษณ์เป็นที่เข้าใจกันทั้งสองฝ่ายหรือไม่ก็อาจใช้มือแห่ขึ้นไปเมื่อรู้ว่าเป็นคนรักก็ออกมาคุยกันที่ชานเรือนเป็นต้น

การเที่ยวช่วงคือการไปไอ้สาว คำว่า “ช่วง” หมายถึงสถานที่แห่งหนึ่งในลานบ้าน มักยกเป็นแคร่ ซึ่งยามกลางคืนในฤดูว่างงานจากการทำนา สาว ๆ ประจำหมู่บ้านกลุ่มหนึ่ง (ถ้าหมู่บ้าน ขนาดใหญ่มีหญิงสาวมากก็แบ่งเป็นหลายกลุ่มที่เป็นบ้านใกล้เคียง และตกลงกันว่าจะใช้สถานที่บ้านของใครเป็นช่วง ประมาณ ๓ - ๔ คนขึ้นไปมานั่งรวมกันทำงานฝีมือน้อยหญิง เช่น ปั่นด้าย ปักหน้าหมอน เป็นต้น เริ่มนั่งช่วงประมาณสองทุ่ม การนั่งช่วงเป็นประเพณีมาแต่เดิม เพื่อให้ได้ประโยชน์ในการผลิตเครื่องนุ่งห่มอย่างหนึ่ง และเพื่อเปิดโอกาสหนุ่มสาวในการเลือกคู่ครอง

นอกจากนี้ เจริญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๒) ยังได้กล่าวถึงการลงช่วงในลักษณะที่สอดคล้องกันว่า พอหมดเทศกาลรื่นเริงลานช่วง ร้องทำเพลงถึงฤดูทำไร่ทำนาก็ตั้งหน้าทำมาหากินกันต่อไป ส่วนชายหนุ่มหญิงสาว ที่พึงเนื้อต้องใจกันแต่ครั้งเทศกาลลานช่วง โดยหญิงสาวนัดมารวม กันทำงานอดิเรกในเวลากลางคืน โดยจะมีกองไฟสุ่มไว้ให้มีแสงสว่าง ถ้าหากข้างขึ้นเดือนหงายจัด ๆ ก็อาศัยความสว่างของแสงจันทร์ทำงาน การนัดหมายของหญิงสาวอย่างนี้ เป็นธรรมเนียมเพื่อต้องการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาว และเรียกงานอย่างนี้ว่า “ลงช่วง” การลงช่วงของหญิงสาว ไม่จำเป็นจะเป็นงานอะไร พอใจทำแล้วก็นำไปรวมกันที่ลานช่วง เช่น ปั่นฝ้าย กรอผ้า กรอไหม ถักหญ้า ปักหน้าหมอน เป็นต้น

บางโอกาสหญิงสาวที่อยู่ไกลจากลานช่วงจะทำงานที่ลานบ้านของตนก็ได้ก็เรียกว่าอยู่ลานช่วงเหมือนกัน เช่น ตำข้าว สีข้าว เย็บผ้า ฯลฯ เมื่อสรุปก็จะให้ความอยู่เพียงว่าหญิงสาวทำงานในเวลาค่ำคืน กลางลานบ้านหรือภายในบ้านเรือนก็เรียกว่าอยู่ลานช่วง ลานช่วงเปรียบเสมือนสังคมนาญ์ของชาวไทดำทำไมจึงไม่ลงช่วงทำงานในเวลากลางวัน แต่กลับลงช่วงทำงานเวลากลางคืน เหตุผลก็มีอยู่ว่า เพราะในตอนกลางวันทุกคนจะต้องออกจากบ้านไปทำงานกลางไร่กลางนา หาดอาหารการกิน เมื่อตกเย็นจึงมารวมกัน หลังจากนั้นทุกคนในครอบครัวก็จะอยู่กับเหย้าเรือน พักผ่อนหลับนอน ส่วนลูกชายลูกสาว ก็จะพากันหางานอดิเรกทำ ที่เรียกว่าลงช่วง จะมีโอกาสพบปะระหว่างคนหนุ่มคนสาว โดยพวกสาว ๆ จะได้มีโอกาสทำงานยามว่าง ทั้งจะได้พบปะชายหนุ่มมาสนทนาพาที สรวลเสเฮฮา พูดจาหยอกเข้าตามภาษาหนุ่มสาว พวกชายหนุ่มที่มาเที่ยวลานช่วง จะมาจากใกล้หรือไกลก็ตาม พวกคนหนุ่มเหล่านี้จะไม่หึงหวงหญิงสาวโดยถือเป็นกฎว่า ถ้าพวกชายหนุ่มพวกแรกมีอยู่ก่อนในลานช่วงสาว พวกชายหนุ่มพวกหลังจะเข้าไปเที่ยวในลานช่วงได้อย่างเสรี พวกแรกมานานพอควรแล้ว ก็จะถือโอกาสพูดจาจากไป ทิ้งให้ชายหนุ่มพวกหลังพูดคุยกับหญิงสาวต่อไป ชายหนุ่มพวกแรกก็ไปสู่ลานช่วงอีกต่อไป ถ้าจะเปรียบก็คล้ายกับแมลงบินร่อนหาเกสรดอกไม้ จากดอกไม้ไปสู่ดอกไม้โน้นก็ทำนองเดียวกัน

ดังนั้นในค่ำคืนหนึ่ง ๆ จะมีเวลาลงช่วงราวสามถึงสี่ชั่วโมง หญิงสาวจะได้พบกับชายหนุ่มมากหน้าหลายตา เพราะลานช่วงเป็นทั้งสถานที่บอกข่าว เล่าเรื่องนิยาย ได้ทราบข่าวเรื่องราวของหมู่ บ้านห่างไกลออกไป เรื่องการไปทำงานในไร่นา หาดของป่า เรื่องร้ายเรื่องดี การทำมาหากิน ได้รู้ได้ทราบกันที่ลานช่วงนี้เอง ซึ่งชายหนุ่มจะนำมาเล่าสู่กันฟัง สลับไปกับการพูดจาหยอกเข้าไปด้วยตามภาษาหนุ่มสาว ลานช่วงจึงเป็นเสมือนสถานที่ส่งข่าวรับสารต่าง ๆ อันเป็นความเคลื่อนไหวของหมู่ชน ข่าวต่าง ๆ จึงแพร่ไปสู่บิดามารดา พี่น้องวงศ์ญาติรู้ทั่วกัน การลงช่วงนั่งช่วงอยู่ช่วง ก็เปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาวกลายสภาพจากการผูกมิตรไมตรีมาเป็นความชอบเนื้อพึงใจแล้วได้แต่งงานอยู่กินเป็นสามีภริยากัน ต่อมาเมื่อชายหนุ่มหญิงสาวได้มีโอกาสสนทนาพูดคุยกันเพียงสองต่อสอง เป็นธรรมเนียมชาวไทดำเรียกว่า “ไอ่สาว” ซึ่งเป็นทำนองว่าจะตกลงอยู่กินเป็นภริยาสามีกัน จะต้องเข้าใจกัน รู้จัก ความคิดอ่าน ซึ่งกันและกัน เมื่อแต่งงานกันแล้ว ทุกคู่ที่ครองเรือนจะไม่ปรากฏการทะเลาะวิวาทต่อกัน ไม่ผิดลูกเมียคนอื่น รักเดียวใจเดียว ซื่อสัตย์ต่อกันจนแก่เฒ่า

การลงช่วง นั่งช่วงของหญิงสาวจึงมีเหตุผลในทางดีเกือบทุกด้าน นอกจากเป็นความบันเทิงในยามว่าง ซึ่งทำงานอดิเรกเล็กน้อยในเวลาค่ำคืน ถ้าคืนเดือนหงายก็เป็นความสนุกสนานของหนุ่มสาว แต่ถ้าเดือนมืดก็ต้องสูมไฟกองใหญ่ให้ลูกโซนอยู่เสมอ หญิงสาวต้องถือเป็นธรรมเนียมทีเดียวว่า ถ้ายังเป็นสาวโสดก็ต้องลงช่วง นั่งช่วงถ้าไม่ลงช่วงก็เท่ากับขาดการศึกษาหาความรู้ อันเป็นประสบการณ์สำคัญในชีวิต ลานช่วงจึงเปรียบเสมือนสถานสังคมนาญ์ของหนุ่มสาว ไม่จำเพาะ

เพียงแต่ความหมายไว้เลือกคู่ แต่เป็นสถานที่เรียนรู้ถึงอุปนิสัยของบุคคล เป็นสถานที่ได้คารมโวหาร การแก้เกี้ยว เมื่อหมัดวัยหนุ่มสาวก็หมดโอกาสที่จะลงช่วงไปจนแก่เฒ่าเลยทีเดียว

นี่เป็นลัทธิธรรมเนียม ความมุ่งหมายของการลงช่วงของผู้หญิงสาวชาวไทดำ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานทางจิตใจ เป็นการได้ศึกษาแบบธรรมชาติได้รับความรู้ความบันเทิง ลานช่วงจึงเป็นลานแห่งความผาสุก เท่ากับสถานพักผ่อนยามว่าง เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการ ในเวลากลางวัน

๒.๕ ประเพณีการแต่งกาย การแต่งกายของไทยดำนั้น ม. ศรีบุญรา (๒๕๒๒ : ๒๓) กล่าวว่า การแต่งกายเครื่องนุ่งห่ม ผู้ชายนุ่งกางเกงขาแคบ ห่มเสื้อยาวอย่างญวนเกล้าผมมวย ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นไว้ผมมวยเมื่อมีสามีแล้วก็เกล้าสูงเป็นเครื่องหมายสำคัญ ผ้านุ่งห่มนั้นใช้สีดำทั้งสิ้น สำหรับความแตกต่างในด้านการแต่งกายของผู้หญิงและไทดำนั้น ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และ สุจิตต์ วงศ์เทศ (๒๕๓๔ : ๕๖) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้หญิงไทยดำจะมุ่นผมหรือมวยผมตั้งเกล้าให้สูงแล้วมีผ้า โปกหัว ซึ่งต่างจากผู้หญิงไทยขาวไม่ต้องมุ่นผมแต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการแต่งกายของไทยดำ และไทยขาวได้มีการเปลี่ยนแปลงประยุกต์ไปบ้างตามสมัยนิยมของสังคม

นอกจากนั้น เจริญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๕๕) ยังได้กล่าวถึงการไว้ ทรงผมของผู้หญิงไทดำไว้ว่า ทรงผมของวัยรุ่น เส้นผมยังไม่ยาวเท่าใด แต่ไม่สั้นเกินไปแต่พอรวบได้ จะทำเป็นทรงผมขั้นต้นเรียกว่า “เอื่อมไพล” วัยรุ่นสาวชาวไทดำทุกคนจะต้องผ่านการทำทรงผมทรง นี้ก่อน หลังจากนั้นเมื่อผมยาวเกือบจะถึงฟุตพอยมวดเป็นก้อนได้แต่ยังไม่แน่นคืนักเรียกทรงผมใน ระยะที่สองนี้ว่า “จุกผม” เมื่อผมยาวได้ที่ตัวเต็มสาวแล้วจะทำเป็นแบบทรงผมที่ประณีตสวยงาม สามารถเกล้าผมมวยได้แน่นเพราะมีผมยาวได้ขนาดเกล้ารัดได้ดีทรงผมแบบนี้เรียกว่า “ขอดชอย” และแบบสุดท้ายถือว่าเป็นแบบพื้นสาวระดับต่าง ๆ มาแล้วเป็นวัยผู้ใหญ่มีความสุขุมเยือกเย็นขึ้น พร้อมทั้งจะมีครอบครัวหรือมีครอบครัวแล้วทรงผมจะเปลี่ยนเป็นแบบผู้ใหญ่ทรงนี้เรียกว่า “ทรงปั้น เกล้า” และเมื่อสามีตายผู้หญิงที่เป็นภรรยาของผู้ตายจะต้องปล่อยผมลงหมดเลยไม่ปั้นเกล้าจนกว่าจะ เสร็จสิ้นทางพิธีศพ ทรงผมแบบนี้เรียกว่า “ปั้นเกล้าตก” จะไว้ทรงนี้ประมาณหนึ่งปีจึงจะออกทุกข์ เมื่อจะกลับมาเกล้าผมตามเดิมนั้นต้องให้ผู้หญิงที่มีเรือนแล้วมีความเจริญรุ่งเรือง ชีวิตมีความราบรื่น มีความพร้อมสมบูรณ์พูนสุขหรือประสบความสำเร็จในการครองเรือน เป็นผู้ทำผมให้โดยกำหนด ตามวันที่ชอบหรือสะดวก ระหว่างทำผมจะมีคนมาอวยพรให้ ต่อจากนั้นแล้วก็สามารถมีสามีใหม่ได้

สำหรับการแต่งกายของชาวไทดำ ผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นปลายแคบเรียวยาว ปิดเป้า นุ่งแบบกางเกงจีน เรียกว่า “ส้วงขาคั้น” หรือ “ส้วงก้อม” แปลว่า กางเกงขาคั้น ตัวเสื้อ เป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอก ปลายแขนปล่อยกว้างขนาดข้อมือผ่าหน้าตลอด ติดกระดุมเงินยอด แหลมมีลวดลายเรียงกันถี่ประมาณ ๑๐-๑๕ เม็ด ตัวสั้นเลยเอวไปนิดหน่อย ตัวเสื้อเย็บเข้ารูปทรง

กระสอบ หน้าอกผาย คอตั้ง ด้านข้างตอนปลายผ่าทั้ง ๒ ข้าง ใช้เศษผ้า ๒-๓ ชั้นตัดขนาดรอยผ่า เย็บติดไปกับรอยผ่า เรียกว่า เสื้อซอน ส่วนผู้หญิงในชีวิตประจำวันจะนุ่งผ้าถุงพื้นดำ ประกอบด้วย ผ้า ๓ ชั้น ชั้นที่ ๑ เป็นสีดำ ไม่มีลวดลายกว้างประมาณ ๑๒ นิ้ว เป็นชั้นทั้งผืน ชั้นที่ ๒ เป็นชั้น สีดำสลับลายสีขาว ชั้นที่ ๓ กว้างประมาณ ๑ ฟุต มีลวดลายสีขาวสองสามริ้ว เย็บติดเป็นดินชั้น ถ้าสามีตายต้องแกะดินชั้นนี้ออก เพื่อไว้ทุกข์ ส่วนเสื้อใช้แขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อเย็บเข้าตัว คอตั้งผ่าอกตลอด ติดกระดุมเงินถี่ ๑๐ เม็ด เรียกว่า เสื้อก้อม บางทีจะใช้ผ้าคาดอกเรียกว่าผ้าเปี้ยว ปีกลวดลายไว้ที่ชายทั้งสอง ชายหญิงที่แต่งงานแล้วจะใช้ ผ้าเปี้ยวสีดำหรือครามแก่ ในโอกาสพิเศษ เช่น พิธีแต่งงาน ชาวไทดำจะแต่งชุดใหญ่ เรียกว่า เสื้อฮี ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายข้อมคราม มี ๒ ด้าน เสื้อฮีของชายยาวคลุมสะโพก คอกกลม ก้นรอบคอด้วยผ้าไหมสีแดง แล้วเดินด้ายเส้นทับด้วยผ้าไหม สีอื่น ตรงคอด้านข้างติดกระดุมแบบคล้อง ๑ เม็ด ผ่าตลอดตั้งแต่กระดุมป้ายทบมาทางด้านข้าง แขนเสื้อเป็นแขนกระบอกยาวปลายแคบ ชายเสื้อจะปักด้วยผ้าไหมสีต่าง ๆ พร้อมติดกระดุมขึ้นเล็ก ๆ ด้านข้างผ่าตั้งแต่ปลายเสื้อจนถึงเอว ปีกตกแต่งอย่างงดงาม ส่วนของผู้หญิงตัวเสื้อใหญ่และยาวกว่า มาก คอแหลมเล็ก ไม่ผ่าหน้า แขนเสื้อแคบเป็นแขนกระบอก ใส่ถุงกับผ้าถุง ทรงผมของลาวโซ่ง สมัยก่อนเด็กหญิงและชายจะถูกกร้อนผม พอเริ่มเป็นหนุ่มสาว ผู้ชายจะตัดผมทรงดอกกระทุ่ม หรือ ทรงสูง ส่วนผู้หญิงเริ่มไว้ผมยาว สำหรับหญิงที่สามีตาย ต้องปล่อยผมสยาย ไม่เกล้าผม และห้ามใช้ เครื่องประดับทุกชนิดระหว่างที่ไว้ทุกข์ ๑ ปี ต้องทำผมแบบปิ่นเกล้าตก คือให้กลุ่มผมอยู่ข้างหลัง เมื่อออกทุกข์แล้วจึงทำผมเกล้าแบบเดิมได้

นอกจากการแต่งกายในเวลาปกติแล้วยังมีการแต่งกายในโอกาสที่มีพิธีกรรม การแต่งกายในพิธีกรรมนั้นจะแต่งกายแตกต่างกันไปโดยเฉพาะการสวมเสื้อนั้น จะมีความ หลากหลายดังนี้

เสื้อฮี เสื้อฮีเป็นเสื้อที่มีความยาวเพราะคำว่า “ฮี” แปลว่ายาวเป็นเสื้อผ้าที่ ข้างนอกไม่มีการทำลวดลายแต่อย่างไร แต่ข้างในนั้นจะเสี้ยวไหม (ปักให้มีสีสัน) ใส่ลวดลาย สวยงามอย่างเต็มที่ ทอง บันจูน (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงการใช้เสื้อฮีว่า ชาวไทดำจะใช้ เสื้อฮีในโอกาสสำคัญ ๆ เท่านั้น เช่น ในพิธีแต่งงาน หรือเฝ้าแก่ที่เป็นล่ามสู่ให้เจ้าบ่าว การไปงาน ศพ หรือใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นหมอมดเมื่อประกอบพิธีจะต้องใส่เสื้อฮี และเมื่อตายแล้วจะ กลับเอาทางด้านในที่มีการปะเสี้ยวมีสีสันอันสวยงามนั้นมาคลุมโลงศพไว้ แต่ก็มีบางครั้งที่หนุ่มชาว ไทดำไปเที่ยวช่วงหรือไปอื่นก่อนอาจจะใส่เสื้อฮี

เสื้อไว้ทุกข์ เป็นเสื้อไว้ทุกข์ใช้ในงานศพของชาวไทดำ ซึ่งจะตัดเย็บด้วยผ้า ขาวหรือผ้าด้ายดิบเป็นเสื้อแขนสั้น การตัดเย็บไม่ต้องมีความเรียบร้อยมากนัก รูปทรงตัดให้คอแหลม

ลงมาสำหรับผู้ที่ใส่เสื้อไว้ตักนั้นได้แก่ ลูกชาย สามีหรือภรรยาของผู้ตาย สำหรับภรรยาของผู้ตาย นอกจากจะใส่เสื้อไว้ตักแล้วยังต้องปล่อยผมลงไม่ปิ่นเกล้า รวมทั้งให้เลาะชายผ้าถุงที่เป็น “ตีนจก” ที่มีการเสี้ยวเย็บปักด้วยไหมสีต่าง ๆ ออก ส่วนหลานหรือญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดให้ปกหัวขาว (เอาผ้าสีขาวปกหัว) ซึ่งเขาเรียกว่า “บ้ำหัวต่อน”

การนุ่งเสื้อปิ่น เป็นการสวมใส่เสื้อผ้ากลับด้านนำข้างในมาไว้ทางด้านนอกของลูกเชือก (ลูกเขย) ลูกไก่ (ลูกสะใภ้) หลานเชือก หลานสะใภ้ ของผู้ตายในขณะที่นำศพ เคลื่อนย้ายเพื่อไปเผาที่ป่าช้าของชาวไทดำใน สปป. ลาว ซึ่งปกติแล้วชาวไทดำจะสวมใส่เสื้อผ้าแบบธรรมดา แต่ถ้าหากเป็นงานศพ ในขณะที่แห่ศพไปเผาที่ป่าช้าลูกหลานผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ลูกเชือก (ลูกเขย) ลูกไก่ (ลูกสะใภ้) หลานเชือก หลานไก่ จะต้อง “นุ่งเสื้อปิ่น” คือสวมใส่เสื้อผ้าแบบกลับด้านนั่นเอง

๒.๑๐ ประเพณีการสร้างบ้านเรือน การสร้างบ้านเรือนของไทดำนั้น ม.ศรีบุญรา (๒๕๒๒ : ๒๓) กล่าวว่า การสร้างบ้านเรือนของชาวไทดำจะเป็นโรงเช่นเดียวกับลาวทั่วไปแต่ปลูกกัน ในที่เฉลี่ยทางด้านสกัดนั้นทำเป็นวงโค้งกลมเหมือนกระโจมโรงหีบ ใหญ่ยาวถึง ๕-๑๑ ห้อง เรือนหลังหนึ่งอยู่ด้วยกันได้หลายครัวเรือน ลูกเขย ลูกสะใภ้ และพวกญาติพี่น้องมักอยู่รวมในบ้านเดียวกัน ไม่ได้ทำห้อง ๆ อย่างมิดชิด ตรงกลางเรือนนั้นมีเตาไฟเรียงกัน ๓-๔ เตา ตามแต่เรือนใหญ่หรือเล็ก เตาไฟนี้จัดไว้สำหรับผิงไฟเพื่อความอบอุ่นเพราะในเขตที่ชาวไทดำอาศัยอยู่จะเป็นหุบเขาจึงมักจะมีความหนาวเย็นมากโดยเฉพาะหน้าหนาวและส่วนเตาไฟที่ใช้สำหรับประกอบอาหารก็มีอีกเตาหนึ่งต่างหากที่พื้นเรือนจะทำด้วยไม้ไผ่ไม้เสี้ยน เป็นไม้ที่บางนำมาจักสานเป็นลายสองลายสาม

การสร้างบ้านเรือนแบบดั้งเดิม ชาวไทดำจะสร้างบ้านด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ หญ้าแฝก หญ้าคา ต้นไม้ต่าง ๆ เสาทำด้วยต้นไม้เนื้อแข็งที่มีง่าม (ไว้สำหรับวางคาน) ทั้งต้น พื้นบ้านเป็นฟากสับ ที่ทำด้วยไม้ไผ่ทาบให้แบนเป็นชั้น ๆ แผ่นออกเป็นแผ่นติดกันหรือไม้ก็เป็นกระดานไม้จริง ซึ่งเลื้อยและตากให้เป็นแผ่นหลังคาและปีกนกหัวท้ายบ้านลากลงมาเสมอกับชายคาบ้านและมีลักษณะโค้งเป็นกระโจมมุงด้วยแฝก มีลักษณะยาวคลุมลงมาเสมอพื้นเรือนคลุมผนังบ้านทุกด้าน (สามารถป้องกันลมหนาวที่พัดแรงได้ด้วย เพราะถิ่นเดิมของชาวไทยทรงดำ อยู่ในอาณาเขตที่ค่อนข้างหนาวมาก่อน) จากลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ วีระ อินพันทัง และคณะ (๒๕๔๕ : ๑๗๗) ที่กล่าวถึงอัตลักษณ์เรือนไทดำว่ามีลักษณะเด่นคือ คล้ายกระดองเต่า หากดูรูปลักษณะของเต่าแล้วจะเทียบเคียงได้กับเรือนทรงกระดองเต่า ในประการที่กระดองเต่ามีผังเป็นรูปวงรี ตรงกลางนูนสูงและโค้งลาดต่ำลงมาโดยรอบ หลังคาเรือนไทดำก็มีผังเป็นรูปวงรีกลมเช่นเดียวกัน สันกลางสูงและทิ้งชายลาดต่ำลงมาโดยรอบด้านในลักษณะเดียวกันกับกระดองเต่า

เมื่อวิเคราะห์แง่ประโยชน์หน้าที่กระดองเต่ายังสัมพันธ์แบบสนิทกับหลังคาเรือน เพราะกระดองเต่าที่ปิดคลุมอยู่ด้านบนช่วยปกป้องตัวเต่าที่ซ่อนอยู่ภายใต้จากพองภัยในสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างจากหลังคาเรือนที่ต้องแดดคุ้มฝนให้ผู้ที่อยู่อาศัยได้ชวยคาอย่างปลอดภัย

จะเห็นได้ว่าชาวไทดำเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งงามสืบทอดกันมาไม่ขาดสาย และถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์เข้ามามีอิทธิพลต่อคนรุ่นหลัง แต่ความเหนียวแน่นในการรักษาวัฒนธรรมประเพณียังคงอยู่โดยเฉพาะประเพณีในการประกอบพิธีกรรมคนเก่าแก่ยังร่วมกันปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่เยาวชน แม้ว่าอาจจะเปลี่ยนไปบ้างแต่ก็คงเป็นลักษณะของพลวัตที่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมกับสภาพสังคมยุคสมัย

๓. จักรวาลทัศน์ความเชื่อของชาวไทดำ

ในด้านจักรวาลทัศน์ความเชื่อ ของชาวไทดำนั้นจะเชื่อเรื่องผีและขวัญ สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับผีนั้นจะนับถือศาสนาผี โดยบูชาผีบรรพบุรุษและนับถือแถน ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง (๒๕๔๕ : ๓๕) กล่าวว่า คนไทดำนั้นมีความเชื่อว่า แถนเป็นผู้สร้างมนุษย์ เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตมนุษย์ และพิธีกรรมบูชาแถนแต่ละแถนก็ไม่เหมือนกันตามโอกาสและประโยชน์ที่จะได้จากแถน เช่น ถ้าอยากร่ำรวยก็ทำพิธีเสนแถนบุญแถนจ้ง ถ้าจะขอฝนก็ทำพิธีเสนแถนสูงแถนขาว เป็นต้น โลกทัศน์เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำไม่มีนรก สวรรค์ เพราะไม่ได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา แต่แยกจักรวาลออกเป็น ๔ ระดับ คือ เมืองบนฟ้า ซึ่งเป็นเมืองของแถน เมืองกลางหาวเป็นเมืองของผีที่ไม่มีคน เสนหรือผีของคนที่ยายลำบาก เมืองลุ่ม คือเมืองมนุษย์และเมืองลุ่มที่อยู่ในดิน เป็นเมืองของคน แคระ ผีนา ผีป่า ผีน้ำ เฉือกก็คือตัวนาค ก็งูที่มีหงอน และถือว่าเป็นเจ้า ของเมื่อน้ำ และมีพิธีเสนวังน้ำด้วยความเชื่อและมนต์เสน่ห์ที่เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำ สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๓๘) นั้นกล่าวว่า สามารถจัดแบ่งโครงสร้างระบบความเชื่อและมนต์เสน่ห์ที่เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำออกเป็นสองขั้วในลักษณะตรงข้ามกัน (Binary Opposition) อย่างชัดเจน ตำแหน่งเมืองฟ้าที่อยู่ของผีฟ้าและผีอื่น ๆ ตั้งอยู่ตอนบนของโครงสร้าง ส่วนเมืองลุ่มหรือโลกของมนุษย์ตั้งอยู่ตอนล่างใต้เมืองฟ้าผีฟ้าและผีต่าง ๆ ส่วนที่อยู่บนฟ้าล้วนมีอำนาจอิทธิฤทธิ์ ตรงข้ามกับมนุษย์ที่อยู่เมืองลุ่ม ซึ่งไม่มีอำนาจพิเศษใด ๆ (ยกเว้นอำนาจที่ชนชั้นปกครองอ้างว่าได้รับมอบผ่านผีฟ้าอีกทอดหนึ่ง) ผีต่าง ๆ แม้จะไม่มีร่างมองเห็นได้แต่ก็ถือว่ามีความตัวตนและอำนาจจึงเป็นตัวแทนสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Supernatural) ส่วนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนั้น สามารถมองเห็นรูปพรรณสัณฐานด้วยตาเปล่าและจับต้องได้ด้วยระบบประสาทสัมผัสอื่น ๆ คือธรรมชาติ (Nature) ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติในลักษณะที่ต้องรองรับความประสงค์ของผีในรูปแบบต่าง ๆ อย่างสิ้นเชิง (Subordinate) แบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์จึงอยู่ภายใต้การตีความ

ของสัญลักษณ์ ที่ส่งมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้นกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนของสังคมจึงผูกติดอยู่กับความเชื่อในเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งหากผู้คนยึดถือปฏิบัติได้ผลดี เชื่อกันว่าแบบแผนเหล่านั้น ถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของผี (ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งเหนือธรรมชาติ) หากสิ่งใดที่เป็นปัญหาต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และความเป็นไปของธรรมชาติแล้ว ก็มักเชื่อกันว่าเกิดการละเมิดผี หรืออีกนัยหนึ่งเกิดความไม่สมดุลขึ้นในโครงสร้างระหว่างตัวของคนกับตัวของผี เมื่อผีถูกละเมิดจึงส่งสัญญาณบอกเหตุมาเตือนหรือลงโทษเพื่อให้มนุษย์รับรู้และหาทางแก้ไขปัญหานั้นมนุษย์จึงต้องมีเครื่องมือในการติดต่อ สื่อสารกับผีซึ่งก็คือการประกอบพิธีกรรมโดยบุคคลที่มีความสามารถพิเศษในการสื่อสารกับผีได้ (มดและหมอ) บุคคลที่สามารถติดต่อกับผีได้ย่อมถูกเลือกโดยตรงจากผีในกรณีของมด หรือถูกเลือกโดยการแต่งตั้งของเจ้าเมืองที่รับอำนาจการปกครองผ่านผีฟ้าในกรณีของหมอทั้งมดและหมอต้องเรียนรู้วิธีการติดต่อกับผีจากผู้อาวุโสที่เป็นมดและหมอ ที่สืบทอดหน้าที่พิเศษนี้มาแต่โบราณ มดและหมอ ในแต่ละชุมชนมีจำนวนไม่มากนักนอกจากนี้สุมิตรยังได้อธิบายถึงมโนทัศน์เรื่องขวัญว่ามีความสำคัญมากในระบบความเชื่อของชาวไทยคำขวัญเป็นสิ่งที่ไม่เห็นแต่เคลื่อนไหวได้ เมื่อคนมีชีวิตตามปกติขวัญจะอยู่ในร่างกายคนตามอวัยวะต่าง ๆ อย่างครบถ้วน แต่ถ้าขวัญออกจากร่างกายไปบางส่วน เมื่อคนตกใจ หรือร่างกายอ่อนแอจนเจ็บไข้ครอบครว้ผู้นั้นต้องประกอบพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้าอยู่ในร่างกายตามเดิม คนจึงจะหายจากการเจ็บป่วย สามารถดำเนินชีวิตตามปกติต่อไป แต่ถ้าขวัญไม่กลับเข้าร่างเดิมการเจ็บป่วยก็จะไม่ทุเลาเบาบางลง หากขวัญออกจากร่างกายจนหมดคนก็จะตาย เคลื่อนไหวไม่ได้อีกตลอดไป ขวัญที่ออกจากร่างกายจึงกลายเป็น “ผีขวัญ” กล่าวคือไม่มีรูปร่างแต่ก็อาจสามารถทำอะไรบางอย่างที่กระทบกระเทือนถึงผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ โดยเฉพาะลูกหลานที่อยู่ในครอบครว้ ขวัญของผู้ตายบางส่วนนั้นจะถูกเชิญมาไว้ในบ้านเรือนเพื่อดูแลคุ้มครองลูกหลานในครอบครว้ อีกส่วนหนึ่งจะส่งขึ้นไปอยู่กับผีบรรพบุรุษ (คำ) ในเมืองฟ้า ขวัญจึงสามารถเคลื่อนไหวไปอยู่ได้ทั้งเมืองลุ่ม (โลกมนุษย์) และเมืองฟ้า (สวรรค์) ในเวลาเดียวกัน ขวัญเมื่ออยู่ในร่างกายก็เป็นคน เมื่อออกจากร่างกายก็กลายเป็นผี ฉะนั้นขวัญจึงเปรียบเสมือนเป็นตัวกลางหรือตัวเชื่อมระหว่างความเป็น (ชีวิต) กับความตาย (ผี) ขวัญเป็นคนที่ได้เป็นผีก็ได้ ขวัญจึงเป็นเนื้อแท้ของตัวตนของบุคคล ส่วนร่างกายนั้นไม่ค่อยสำคัญนัก เพราะไทดำเชื่อว่าขวัญของคนไม่ได้สลายไปตามร่างกายแต่ประการใด ขวัญจึงมีคุณสมบัติเป็นอมตะที่ครอบครว้ต้องให้ความเคารพและต้องสนใจหัวผีขวัญของบรรพบุรุษตามประเพณี

สำหรับ วีระ อินพันทัง และคณะ (๒๕๔๕ : ๑๓๕) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องขวัญของชาวไทยว่า ภายใต้วงกายของคนเราประกอบด้วยมิ่งและขวัญ โดยมิ่งจะอยู่กับร่างกายไม่หนีไปไหน แต่ขวัญอาจออกจากร่างกายได้ เช่น เวลาหลับ ถ้าขวัญออกจากร่างกายแล้วไม่กลับมาจะเป็นผลให้มิ่งไม่สบาย ร่างกายเกิดความเจ็บป่วย ไทดำจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับคืนสู่ร่างกาย บ้างกล่าวว่าร่างกายมนุษย์มีขวัญ ๓๒ ขวัญ หรือ ๘๐ ขวัญ อาศัยอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

หลังจากที่มนุษย์เสียชีวิตแล้ว ขวัญจะแยกออกเป็น ๓ ส่วน คือ ขวัญก ขวัญหัว และขวัญปลาย เพื่อแยกไปสู่สวรรค์ชั้นฟ้า ครอบครัวยุคและป่าแล้ว เสาผีเรือนภายในกะหลอห้องเป็นที่พำนักของขวัญ หัวบิดามารดาฝ่ายสามี ส่วนบิดามารดาฝ่ายภรรยาจะพำนัก ณ ศาลนอกเรือนที่เรียกว่า เรือนเซ ชั้นฟ้ายังแบ่งออกได้เป็น ชั้นเรือนพานหลวง ชั้นเรือนพานน้อยและชั้นค้ำคอย

ในเอกสารบรรดาชนเผ่าใน สปป. ลาว. ของ สิบไซ มณีวง และคณะ (๒๕๕๑ : ๑๒) ได้กล่าว ถึงความเชื่อของชาวไทดำนั้นว่า ด้านความเชื่อนับว่ายังมีความสมบูรณ์ เพราะมีการสืบทอดกันมาตลอดเวลา ชนเผ่าไทจะนับถือผี เช่น ผีพ่อ ผีแม่ ผีเรือน ผีบ้าน ผีเมือง ผีป่า และผีนา เป็นต้น แต่ผีที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรกคือผีเรือน ทั้งนี้ทุกเรือนจะตั้งร้านบูชาผี (เทวดาเรือน) ซึ่งจะเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นสถานที่ที่ชาวไทดำต้องสักการบูชากราบไหว้จึงได้แก่ เทวดาเรือน หอผีบ้าน หิ้งผีมด ป่าช้า เป็นต้น เกี่ยวกับสารัตถะคติความเชื่อและพิธีกรรมของชาว ไทดำนั้น อภิญาวัฒน์ โพธิ์สถาน (๒๕๕๒ : ๓๕) กล่าวว่าคติความเชื่อสำคัญที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ ของชาวไทดำคือคติความเชื่อเรื่องผีและขวัญ อันเป็นลัทธิศาสนาแนววิญญาณนิยม (animism, คือลัทธิที่ถือว่าวิญญาณมีอยู่จริง) เป็นการนับถือที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่อยู่ในแคว้นสิบสองจุไท ความเชื่อเรื่องขวัญและผีนั้นมีรายละเอียดดังนี้

คติความเชื่อเรื่องผี ผีเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ไม่สามารถมองเห็นได้ในเวลาปกติทั่วไป เชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง มีอำนาจให้คุณหรือโทษได้ ดังนั้นจึงให้ความเคารพและเกรงกลัวต่อสิ่งเหนือธรรมชาติลึกลับนี้มาก บางคนในเบื้องต้นอาจจะไม่เชื่อถือมาก แต่เมื่อเกิดการเจ็บป่วยแล้วเมื่อได้รับการทำนายจากหมอเขื่อง (หมอดูหรือหมอส่อง) ว่ามีสาเหตุการเจ็บป่วยมาจากผีเป็นผู้ทำให้เจ็บป่วย เมื่อ ไปบอกเล่าผีขอให้หายแล้วจะทำการเซ่นไหว้ให้กิน ทำการขอขมาผีแล้วเลี้ยงผี (เลี้ยงผี) ก็หายจากอาการเจ็บป่วยโดยพลันทั้ง ๆ ที่ไม่ได้กินยาอะไร จึงทำให้เชื่อถือเรื่องผีในเวลาต่อมา

จักรวาลทัศน์เกี่ยวกับผีของชาวไทดำนั้นมีความหมายกว้างมาก โดยมองว่าผีมีตั้งแต่ระดับอยู่บนพื้นดินไปจนถึงระดับอยู่บนฟ้าสูงสุดซึ่งก็คือผีแดนและผีฟ้า ทั้งยังรวมไปถึงขวัญของคนเป็นและคนที่ตายไปแล้วที่เรียกว่า “ผีขวัญ” ด้วย ชาวไทดำเชื่อว่าโลกมนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจของผีประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีทั้ง “ผีดี” ที่ให้คุณแก่มนุษย์ประเภทผีร้ายที่ให้โทษแก่มนุษย์ ซึ่งเป็นที่เกรงกลัวของชาวไทดำเพราะอาจทำให้เกิดอันตรายแก่ตนเองและครอบครัว ตั้งแต่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยเล็กน้อยจนรุนแรงไปถึงขั้นเสียชีวิตผีดีได้แก่ ผีแดนหรือผีฟ้า ผีประจำหมู่บ้าน ผีเขื่อนหรือผีบรรพบุรุษผีประจำ สถานที่ ส่วนประเภทผีร้ายได้แก่ ผีตายโหง ผีปลวก ผีเหล่านี้เป็นผีที่ไม่มีคนเคารพนับถือ บูชา และเสนาสรวง ผีเหล่านี้จะมีจิตใจโหดร้าย คิดเอาแต่จะได้อะไร เป็นผีที่ให้โทษแก่มนุษย์ แม้ใครดีต่อก็เสมอตัว แต่ถ้าหากหลบหลู่ดูหมิ่นล่วงละเมิดแล้ว ก็จะทำให้โทษต่อผู้นั้นได้

จะเห็นได้ว่าจักรวาลทัศน์หรือความเชื่อของชาวไทดำนั้นสามารถรักษาลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ไทได้ดี เพราะรากเหง้าของชาติพันธุ์ไทหรือไทนั้น จะต้องบูชาผีเป็นสำคัญและขณะเดียวกันความเชื่อเรื่องขวัญนั้นก็เป็นการเชื่อที่ฝังแน่นในวิถีชีวิตมาแต่บรรพบุรุษ สิ่งเหล่านี้ปรากฏได้ชัดเจนในชาติพันธุ์ไทดำ ซึ่งยังคงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะชาวไทดำที่เมืองซอนแขวงหัวพัน สปป. ลาว นี่ก็ถือเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของชาวไทดำ สิ่งเหล่านี้จะปรากฏให้เห็นผ่านวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะคำขับของชาวไทดำซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านได้ทำหน้าที่บันทึกและถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่น ดังจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

บทที่ ๓

ลักษณะคำขับไทดำ

คำขับไทดำ เป็นการขับหรือร้อง ซึ่งการขับหรือร้องนั้น ถือว่าเป็นสิ่งเดียวกัน เหมือนกัน หรือมีลักษณะเดียวกันแต่มีผู้ใช้คำเรียกขานแตกต่างกันไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับความหมายของการ “ขับ” หรือ “ขับลำ” นั้น สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๐ : ๑๑๕) ได้อธิบายไว้ว่า คำว่า “ขับลำ” เอกสารรุ่นเก่า ๆ จะใช้คำว่า “ขับ” ในความหมายเดียวกันกับปัจจุบันว่า “ร้อง (เพลง)” ซึ่งลักษณะความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกันกับการให้คำนิยามของ เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (๒๕๕๒ : สัมภาษณ์) ซึ่งกล่าวถึงคำขับว่า “คำขับ” หรือ “ขับลำนำ” มีความหมายรวมถึงการขับร้องต่าง ๆ ด้วย ขณะเดียวกันมนู อุคมเดช (๔๕๔๗ : ๑๘๐) ก็ได้กล่าวถึงการขับโดยให้ความหมายของการขับไว้ว่า การขับหมายถึง การร้องตามท่วงทำนองอันเป็นแบบเฉพาะใช้ในโอกาสต่าง ๆ สำหรับ ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๘๒) ได้ให้ความหมายของการขับที่กว้างออกไปมากกว่าการร้อง ซึ่งจะรวมถึงการอ่านออกเสียงที่เป็นสำเนียง ทำนองที่เกิดความเสนาะก็ถือว่าเป็นการขับ โดยประคองให้ความหมายของคำว่า “ขับ” ในภาษาไทยดำ ว่า หมายถึง การอ่านเป็นทำนอง หรือร้องเพลง ถ้าเป็นการอ่านหนังสือเรียกว่า “ขับสื่อ” ปกติจะอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะ

คำขับเป็นเพลงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งตามปกติแล้วลักษณะอุปนิสัยของชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้นจะชอบความสนุกสนานรื่นเริง ชอบการละเล่น ภาษาที่ใช้ก็มักจะมีคำคล้องจอง หรือจัดได้ว่าเป็นพวกเจ้าบทเจ้ากลอนมีสำนวน ผญา ภาษิต คำขับหรือเพลงพื้นบ้านใช้ในกลุ่มของตน ลักษณะดังกล่าวนี้ สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๐ : ๑๑๕) ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะร่วมของผู้คนในตระกูลไทย-ลาว หรือที่เรียกว่าตระกูลไทนั้นจะมีสิ่งหนึ่งที่มีร่วมกันคือต่างก็จะชอบความสนุกสนานมีการละเล่น “ขับลำ” ซึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้นจะนิยมการขับแต่อาจจะใช้คำเรียกขานสิ่งที่ขับนั้นแตกต่างกันออกไปในกลุ่มไทที่มีความเป็นลักษณะดั้งเดิม ยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีอย่างเหนียวแน่น ยังนิยมใช้คำว่า “คำขับ” เป็นชื่อเรียกเพลงพื้นบ้านของตน “คำขับ” เป็นรากฐานของเพลงพื้นบ้านของชนชาติไทก่อนที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปไปและเรียกชื่อเป็นการร้องการสวดชนิดอื่น ๆ (ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๔๖ : ๒๘)

สำหรับเพลงพื้นบ้านประเภทคำขับของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้แก่ ขับคำวซอของชาวไทยวน ขับลือของชาวไทลื้อ เช่นเดียวกับในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นั้น จะใช้คำเรียกเพลงพื้นบ้านว่าคำขับเป็นส่วนใหญ่ เช่น ขับไทดำของชาวไทดำ ขับไทแดงของชาวไทแดง ขับจิมเวียงจันทน์ของชาวเวียงจันทน์ ขับพวนเซียงขวางของชาวเซียงขวาง ขับโสมของแขวงจำปาสัก ขับทุ้มของแขวงหลวงพระบาง ขับลือของชาวลื้อ

ในส่วนของการขับของชาวไทยคำนั้นนับว่า “การขับ” มีความสำคัญเป็นอย่างมาก การขับเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เพราะในกิจกรรมต่าง ๆ มักจะมีขับเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับด้ายเสมอ อัครเดช จารุโสภณ (๒๕๕๑ : ๔๕) กล่าวถึงบทบาทของคำขับหรือเพลงขับของชาวไทยคำหรือลาวโซ่งไว้ว่า การขับหรือการร้องเพลงขับเป็นการบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงวัตถุประสงค์หรือความต้องการของตนแก่ผู้อื่น นิยมใช้กันทั้งการขับเล่นคอน ขับแนะนำตนเอง ขับเกี่ยวพาราตี ขับโต้ตอบกันในเชิงโวหาร การขับแนะนำสั่งสอน เช่น ขับสอนคู่บ่าวสาวในการแต่งงานขับสอนลูกหลาน การขับนอกจากจะบอกกล่าวกับคนแล้ว ยังสามารถสื่อสารบอกกล่าวแก่ผีสงนางไม้ได้ เช่น การขับมด การขับเสน หรือการขับบอกทางแก่ผู้ตาย เป็นต้น

ในการศึกษาคำขับไทยคำใน สปป. ลาวนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างละเอียด และเห็นภาพรวมทั้งหมดที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ในเบื้องต้นจะขอกกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของคำขับไทยคำในภาพรวม ซึ่งเป็นลักษณะที่ปรากฏในคำขับไทยคำในทุกภูมิภาค อันรวมถึงคำขับไทยคำในประเทศเวียดนามและคำขับไทยคำในประเทศไทยด้วย โดยจะกล่าวถึงรูปแบบและลักษณะของคำขับ รูปแบบและทำนอง การขับ ประเภทและโอกาสในการขับ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นความรู้พื้นฐานสำคัญอันจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาคำขับไทยคำใน สปป. ลาว ยิ่งขึ้นในลำดับต่อไป หลังจากนั้นจึงจะได้กล่าวถึงคำขับไทยคำใน สปป. ลาว โดยจะศึกษาการจัดแบ่งประเภทของคำขับและศึกษาลักษณะของคำขับในแต่ละประเภท เป็นลำดับต่อไป

ลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมคำขับไทยคำ

การขับคำของชาติพันธุ์ไทนั้นี่มีหลายประเภทดังที่กล่าวมาแล้ว ในการที่จะแยกประเภทออกจากกันได้นั้นย่อมมีลักษณะที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นท่วงทำนองที่มีลักษณะเฉพาะรูปแบบการขับ ลีลาวรรณศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนที่สามารถแยกการขับของแต่ละประเภทออกจากกันได้ แต่ในลักษณะภาพรวมที่เหมือนกันก็คือยังเป็นการ “ขับ” หรือ “ขับคำ” เช่นเดียวกัน สำหรับการขับของชาวไทยคำนั้น โดยภาพรวมจะคล้ายคลึงกัน แต่อาจแตกต่างกันในส่วนย่อยลงไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจคำขับไทยคำชัดเจนยิ่งขึ้นจะขอกกล่าวถึงรูปแบบและลักษณะ ของคำขับท่วงทำนองลีลาวรรณศิลป์ ประเภทและโอกาสในการขับ และวรรณกรรมที่นำมาใช้ในการขับตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑. รูปแบบและลักษณะของคำขับ รูปแบบและลักษณะของคำขับนั้นจะเป็นรูปแบบง่าย ๆ ไม่มีความสลับซับซ้อนมาก ไม่มีฉันทลักษณ์ที่แน่นอนแบบคงเส้นคงวา จะมีความยืดหยุ่นสูง ซึ่งจัดว่าเป็นลักษณะแบบชาวบ้าน ไม่มีความตายตัวในด้านรูปแบบ จากการพิจารณาพบว่า ภาพรวมเป็นลักษณะเดียวกัน สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๐ : ๑๑๕) ได้กล่าวถึงรูปแบบและลักษณะ

ของคำขับไว้ว่า คำขับทุกประเภทก็คือกลอนที่มีการพัฒนามาจากคำคล้องจองของผู้คนในตระกูล ภาษาไทย-ลาว ที่ใช้พูดในชีวิตประจำวันนั่นเอง เช่น “ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกอุ้มตามใจผู้นอน” คำคล้องจองอาจจะยืดยาวออกไปเรื่อย ๆ แต่จะมีกฎเกณฑ์ในการใช้จำนวนคำ แต่มิได้เคร่งครัดนัก เช่น “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น” ลักษณะเริ่มแรกอย่างนี้ก็คือ “กลอน” เป็นการเรียกอย่างกว้าง ๆ หรือรวม ๆ โดยยังไม่จำแนกลักษณะออกเป็นฉันทลักษณ์ชนิดต่าง ๆ ต่อเมื่อมีพัฒนาการอย่างสลับซับซ้อนและมีระเบียบแบบแผนเข้มงวดขึ้นมา เพื่อให้ทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป การกำหนดชื่อเรียกให้แตกต่างกันจึงเกิดขึ้น เช่น ร่าย กาพย์ กลอน โคลง แต่ถึงกระนั้นก็จำแนกออกได้กว้าง ๆ ตามลักษณะสัมผัสเพียง ๒ ประเภท คือ ลักษณะสัมผัสแบบกลอนร่าย จะมีลีลาเก่าแก่ที่สุด เพราะมีพื้นฐานมาจากคำคล้องจองนั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้จากกลอนประเภท “แข็ง” เช่น แข็งบั้งไฟ แข็งแห่นางแมว และบรรดาคำขับทั้งหลายในประเพณีขับลำของผู้คนในตระกูลไทย-ลาวที่อยู่ตอนบนทั้งหมด รวมทั้งคำขับทำขวัญประเภทต่าง ๆ ที่พัฒนาไปเป็นกลอนเทศน์ (มหาชาติ) อีกลักษณะหนึ่งคือ ลักษณะสัมผัสกลอนเพลง จะมีลีลาซับซ้อน แต่เน้นการส่งสัมผัสท้ายวรรคเป็นสำคัญ ทำให้เกิดความงามและมีวรรณศิลป์ในการร้อยเรียงกลอนเพลงที่มีการส่งสัมผัสท้ายวรรค เช่น กลอนเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองทั้งหลาย ได้แก่ เพลงปรบไก่ เพลงเทพทอง เพลงโคราช เพลงพาดควาย เพลงเดินกำรำเคียว เพลงฉ่อย รวมทั้งขับทุ้มหลวงพระบาง เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนี้ ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๔๖ : ๒๘) ยังได้กล่าวถึงความงดงามและวรรณศิลป์ ในคำขับว่า คำขับจะแต่งขึ้นสำหรับเป็นทำนองที่ให้ความไพเราะมีรูปแบบเป็นร้อยกรอง และเป็นร้อยกรองพื้นบ้านที่ใช้วิธีการถ่ายทอดทางมุขปาฐะ จึงมีลักษณะยึดหยุ่นในด้านจำนวนคำในแต่ละวรรค หรือแต่ละบาท และไม่เคร่งครัดในด้านเสียงสัมผัส จะเห็นว่าในแต่ละวรรคมีจำนวนคำไม่แน่นอน มีตั้งแต่ ๗-๑๓ คำ มีการส่งสัมผัสแบบร่าย มีลักษณะเรียบง่ายแต่มีความงามและมีวรรณศิลป์ในตัวเอง

๒. รูปแบบและทำนองการขับ รูปแบบและทำนองในการขับของแต่ละเมืองนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของเพลงพื้นบ้านของประเทศเพื่อนบ้านของถิ่นนั้น ๆ ทำให้รูปแบบและทำนองของการร้องการขับเปลี่ยนไป จึงทำให้แต่ละท้องถิ่น นั้นมีทำนองแตกต่างกัน กัททिया ยิมเรวัต (๒๕๔๔ : ๒๕๗-๒๕๘) ได้กล่าวถึงความแตกต่างในทำนองการขับไว้ว่า ในการขับเพลงนั้นแต่ละเมืองจะมีทำนองเฉพาะของตน มีการใช้เสียงที่แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างทำนองการขับของไทยที่เป็นแบบดั้งเดิมในประเทศเวียดนามก็แบ่งออกได้หลายทำนอง เช่น ขับเมืองมวก ขับเมืองหม้วย ขับเมืองไล ขับเมืองแกลง และอื่น ๆ ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับ ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๒-๕๕) ซึ่งกล่าวไว้ว่า ทำนองของเพลงหรือคำขับของแต่ละเมืองจะแตกต่างกันออกไป มีหลายทำนอง เช่น ทำนองเมืองวาด

ทำนองเมืองโล ทำนองเมืองสาง เป็นต้น ในรูปแบบของการขับนั้นในแต่ละท้องถิ่นอาจจะแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยแต่ในลักษณะภาพรวมแล้วยังคงคล้ายคลึงกัน ภัททิยา อิมเรวัต

(๒๕๔๔ : ๒๕๗-๒๕๘) ได้กล่าวถึงรูปแบบการขับของชาวไทดำไว้ว่า โดยทั่วไปในการขับนั้นจะนั่งขับโดยไม่มีเครื่องดนตรี แต่จะมีการร้องรับตรงสร้อยคำ หรือบางครั้งอาจจะปรบมือให้จังหวะเพื่อเป็นการร้องรับตรงสร้อยคำนี้ แต่สำหรับปัจจุบันบางท้องถิ่นก็นำดนตรีมาประกอบเพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัย สำหรับในการขับในสมัยก่อนนั้นการขับเพลงจะขับถึงรุ่งเช้าถึงยามสายกันเลยทีเดียวโดยเจ้าภาพจะเตรียมอาหารมาวางไว้ใกล้ ๆ ผู้ขับ ถ้าหากหิวก็สามารถรับประทานได้เลย รวมทั้งมีเหล้าวางไว้ด้วย ในการขับเพลง แต่ครั้งมักจะเริ่มตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ขับเมือง คือ เป็นการบรรยายถึงเมืองของตน และเล่าถึงประวัติความเป็นมา

ขับพื้น คือ การขับเล่าเรื่องราวต่าง ๆ คนที่ขับจะต้องรู้หนังสือ เพราะจะต้องอ่านหนังสือ แล้วจึงนำไปขับ เช่น ขับไตปู่เค็ก ขับพื้นนี้ใคร ๆ ก็ขับได้เพราะถ้าใครจำได้ก็ขับกันไป

ขับบ่าวสาว เป็นการขับโต้ตอบกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย

ชาวไทดำเล่าว่าการขับเพลงนี้ถ้าขับในงานแต่งงานจะขับนานที่สุด ในการขับนั้นอาจจะมีการฟ้อน (แสด) ประกอบด้วย บางท้องถิ่นจะมีการจัดตั้งคณะสาวแสดประจำเมืองไว้ด้วย เพื่อไปร่วมแสดงในงานต่าง ๆ หรือไว้ต้อนรับแขกที่มาเยือน หรือใช้ในกิจกรรมของท้องถิ่น เช่นเดียวกับช่างขับก็ต้องจัดตั้งไว้ด้วย การขับบางครั้งยังรับใช้สังคมโดยให้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่สื่อสารให้ข้อมูล ความรู้แก่ชุมชนอีกด้วย

๑. ประเภทและโอกาสในการขับ ในการขับนั้นจะขึ้นกับโอกาสเป็นสำคัญ ในโอกาสที่แตกต่างกันนั้นลักษณะเนื้อความที่ใช้ขับก็ต้องแตกต่างกันไปด้วยดังนั้นโอกาสจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะจำแนกประเภทของการขับให้ต่างกันอย่างชัดเจน ในการจำแนกประเภทนั้นมีหลากหลายความคิด และใช้เกณฑ์กำหนดที่ต่างกัน จึงทำให้มีการแบ่งประเภทที่แตกต่างกันออกไป มนุ อุดมเดช (๔๕๔๗ : ๑๘๐) ได้กล่าวว่า การขับเป็นการร้องตามท่วงทำนองอันเป็นแบบเฉพาะใช้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การขับเพื่อเล่าเรื่องเป็นลำนำ การขับในขณะที่เล่นระหว่างหนุ่มสาว สำหรับการขับเพื่อเล่าเรื่องเป็นลำนำนั้น เป็นที่นิยมกันในหมู่ไทดำ เมื่อมีการขับคนอื่น ๆ จะสนใจฟังเรื่องราวและซาบซึ้งกับความไพเราะเป็นอย่างมาก ตลอดจนคอยร้องรับเสมือนลูกคู่เป็นครั้งคราว สำหรับเรื่องที่น่ามาขับนั้นก็มีความหลากหลาย อาจจะเป็นประวัติความเป็นมาของเมือง ชุมชน ตำนาน เรื่องเล่า นิทาน เป็นต้น วรรณกรรมไทดำที่นิยมนำมาขับเพื่อเล่าเรื่องเป็นลำนำนั้นมีจำนวนมากและนิยมขับในเกือบทุกถิ่นของชาวไทดำ ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๒-๕๕) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมไทดำที่นิยมนำมาขับเพื่อเล่าเรื่องว่ามีหลายเรื่อง เช่น วรรณกรรมเรื่องส่งซู้สอนสาว เรื่องนี้ขับได้ ๒ แบบ คือ ขับสือ เป็นการอ่านจากหนังสือซึ่งแต่งเป็นร้อยกรองและมีทำนองในการอ่าน นอกจากนี้ยังนำมาขับ

เป็นเพลงพื้นบ้าน เรื่องไต่ปู่ศึก คำว่า “ไต่” แปลว่า “ถาม” ไต่ปู่ศึกเป็นตำนานที่ได้จากการสอบถาม ไต่เสียงกันมา วรรณกรรมเรื่องนี้ได้เล่าถึงการอพยพเคลื่อนย้ายและการต่อสู้ข้าศึกของบรรพบุรุษ เริ่มตั้งแต่สมัยเมื่ออยู่ที่แม่น้ำลาย เขตเมืองหนองแส จนกระทั่งมาถึงเมืองแกลง ต้องต่อสู้ทำศึก ไต่ปู่ศึกฉบับของเมืองหม้วย่านยากกว่าฉบับของเมืองลา คำว่า “ปู่” ในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษซึ่งเป็นผู้นำ รวมถึงแต่ท้าวสวง ท้าวเงิน ล้านเจือง เป็นต้น ในเนื้อหากล่าวถึงเมือง ๒ เมือง คือเมืองอัมกับเมืองอ้าย แล้วปู่ลงมาเมืองลอ ผู้รบกับพวกข้า ไต่เมืองลอจนถึงเมืองแกลงเมืองหม้วย เรื่องนี้มีการนำมาขับและฟ้อนรำ

ในบางท้องถิ่นนับถือขุนเจืองหรือเจืองหาญ เป็นเทพารักษ์ เมื่อได้ข่าวใหม่มีพิธี เช่นไหว้ขุนเจืองหรือเจืองหาญก็มีการ “ขับเจือง” คือขับเรื่องขุนเจืองหรือเจืองหาญ เล่าเรื่องราวขุนเจืองตั้งแต่ก่อนเกิดในเนื้อเรื่องนั้นจะกล่าวถึงขุนจอมอยากได้ลูก แถนจึงได้มอบลูกองค์หนึ่งของแถนให้ลงมาเกิดเป็นขุนเจือง ขุนเจืองได้ทำการรบกับพวกแถนอย่างแกล้วกล้า ขุนเจืองนั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรบ

ส่วนการขับในขณะที่เล่นระหว่างหนุ่มสาว เช่นในการขับลำขณะอื่นก่อน บางถิ่นเรียกว่า “ขับสายเปง” ในโอกาสรื่นเริงและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ในการเล่นคอนหรือ ที่ชาวไทดำเรียก “อินก๊อน” จะมีการขับประกอบด้วยเสมอ ผู้ขับจะขับจากที่อ่านมาใน “ปิ่น” คือ ในสมุดบันทึกเรื่องราวนั้น ๆ ซึ่งปกติก็จะท่องได้ขึ้นใจอยู่แล้ว ในการขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงานก็มีการขับเพื่อเป็นสิริมงคล ส่วนในงานศพก็จะใช้คำขับซึ่งจะมีขอบอกทางเป็นผู้อำนาจบอกที่ไปให้แก่ผู้ตาย โดยอาศัยคำขับบอกทางจากหนังสือที่จดไว้ หากว่ายังไม่สามารถท่องจำได้อย่างแม่นยำ สำหรับบทขับต่าง ๆ ที่ใช้มาแต่เดิมก็จะถูกบันทึกไว้ด้วยภาษาไทดำ เช่น บท “ขึ้นบ้านใหม่” ใช้ขับในโอกาสขึ้นบ้านใหม่ เนื้อความจะบรรยายถึงขั้นตอนการไปหาไม้จากป่าว่ามีไม้อะไรบ้าง บทขับชนิดนี้ใช้หมอบขับสองคนได้ต่อกัน บทขับ “หลาแนน” อันเป็นบทขับซึ่งใช้เสียงเทียบในพิธีแต่งงานซึ่งจะต้องใช้สองคนขับเช่นกัน นอกจากนั้นก็ยังมีขับแซ (แสด) ฟ้อน การขับแซฟ้อนนั้น หมายถึงการขับร้องและฟ้อนรำ มีทั้งการขับร้องและฟ้อนรำประกอบกันไปด้วย

การขับเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว เป็นการขับที่นิยมมากมีในทุกท้องถิ่นเพราะเป็นวิถีวัฒนธรรมการเลือกคู่ครองของหนุ่มสาวชาวไทดำ ดังนั้นจึงมีความหลากหลายในด้านเนื้อหาและรูปแบบและอาจมีคำที่ใช้เรียกแตกต่างกันไป ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๒-๕๕) กล่าวว่า เพลงขับของหนุ่มสาวเรียกว่า “ความขับบ่าวสาว” เป็นเพลงร้องโต้ตอบของหนุ่มสาวขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ งานปีใหม่ เข้าป่า ทำนา เป็นต้น การขับมักมีดนตรีประกอบส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักซึ่งมีหลายแบบ ได้แก่ ด้านโธ่ด้านมักเป็นบทพูดถึงความรัก อาจมีการเกี่ยวพาราสิ ด้านซู้เส็ดเสื่องเป็นบทชมความงามผู้หญิง ด้านซู้สองเสื่องเป็นบทต่อว่าคนรัก คำสะแก๊ะสะแก้นเป็นบทหยอกล้อประชดประชัน ความลาลาย เป็นการใช้สำนวนโวหารที่มีการ

เล่นคำซ้ำ คำสัมผัสนอกจากนั้น ภัททิยา ยิมเรวัต (๒๕๔๔ : ๒๕๗-๒๕๘) ยังได้กล่าวถึงโอกาสของการจับว่า ในงานเทศกาลรื่นเริงต่าง ๆ เช่น เทศกาล “กินเจียง” ซึ่งตรงกับเทศกาลเฉลิมฉลองปีใหม่ของเวียดนาม ในเทศกาลกินเจียงนี้จะมีการกินเลี้ยง สำหรับงานเลี้ยงจะมีการฆ่าไก่ ฆ่าหมู กินเหล้ากันสนุกสนาน นอกจากกินอาหารร่วมกันแล้วก็จะมีการ “จับเพลง” กันด้วย รวมทั้งอาจจะมีการเล่นต่าง ๆ เช่น “ทอดมะก๊อน” ซึ่งนิยมเล่นกันมากตอนกินเจียงในโอกาสที่เป็นพิธีการ การจับก็ยังมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ การจับในโอกาสที่เป็นพิธีการก็มีมาก ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๕-๕๕) กล่าวถึงการจับในพิธีการตัวอย่างได้แก่การจับความอ่อนอก มีลักษณะเป็นบทเรียกขวัญหลังจากคลอด ซึ่งเป็นฮีตออกลูกเลี้ยงลูกมีใจความขอให้เด็กโตเร็ว ๆ ขณะทำพิธีจะให้เด็กนอนในกระด้ง ถ้าเป็นเด็กชายจะมี แห มง (เครื่องมือจับปลา) หนังสือ และหน้าไม้วางข้าง ๆ และถ้าเป็นเด็กหญิงก็มี เครื่องใช้ในการทอผ้า พัด และกระสา (เครื่องใช้สำหรับช้อนปลา) วางไว้ นอกจากนี้ในประเพณีของการทำศพ จะมีบทจับเรื่องการตายซึ่งเรียกว่า “ให้सान” จะจับเพื่อพรรณนาความรู้สึกเศร้าเสียใจ ความอาลัยอาวรณ์ของผู้อยู่ คนฟังจะร้องไห้เพราะเศร้าเสียใจไปด้วย นอกจากนั้นประคอง นิมมานเหมินท์ ยังกล่าวว่า บทจับในพิธีการหรือพิธีกรรมมีอีกจำนวน มากเช่น ในบทจับเรียกขวัญหรือบทป่าวขวัญ ไทดำเชื่อว่าคนและสิ่งมีชีวิตทุกสิ่งย่อมมีขวัญอยู่ประจำ ขวัญของคนอยู่ประจำวัยละต่าง ๆ ไทดำส่วนมากเชื่อว่าขวัญของคนมีอยู่ ๘๐ ขวัญ โดยมี ๓๐ ขวัญอยู่ข้างหน้า ๕๐ ขวัญอยู่ข้างหลัง นอกจากมีบทจับเรียกขวัญคนในโอกาสต่าง ๆ แล้วยังมีบทเรียกขวัญข้าว บทจับเรียกขวัญควาย บทจับเรียกขวัญจิไฟฟ้าในโอกาสขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น จับมด เป็นการจับในพิธีกรรมเพื่อรักษาความเจ็บไข้ ในพิธีเสนแถนหรือเสนแถนเพื่อเป็นการบูชาแถน ก็จะมี “จับแถน” เพื่อเชิญแถนมารับเครื่องเสนและขอพรจากแถน นอกจากนี้ก็อาจมีการจับสำหรับเพื่อนรำเรียกว่า “จับแซ” หรือ “จับก้วงแซ” เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วในประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการนิยามความหมายของการจับคำจับซึ่งมีผู้ให้ความหมายว่าหมายถึงการร้องและบางท่านกล่าวว่าการจับนั้นเป็นการร้องรวมทั้งการอ่านซึ่งเรียกว่า “จับสือ” การอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบและลักษณะของคำจับทำให้เข้าใจลักษณะและรูปแบบของการจับของชาวไทยดำที่แตกต่างจากการจับของชาติพันธุ์อื่นอย่างไร ตลอดจนกล่าวถึง รูปแบบและทำนองการจับ การจัดประเภทและโอกาสในการจับ ข้อความรู้เหล่านี้จะทำให้เกิดความกระจ่างชัด เข้าใจ มองเห็นภาพเกี่ยวกับการจับของชาวไทยดำได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาคำจับไทดำใน สปป. ลาว ต่อไป

วรรณกรรมคำขับของไทยใน สปป. ลาว

คำขับไทยใน สปป. ลาว เป็นวัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านที่ใช้ขับร้องในกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ การขับนั้นนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวไทดำ เพราะจะใช้คำขับทั้งในงานมงคลและงานอวมงคล หรือตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวาระสุดท้ายคือความตาย จะต้องใช้คำขับ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นงานที่สนุกสนานรื่นเริง งานสังสรรค์หรือในทางตรงกันข้ามเมื่อเจ็บป่วย เกิดมีเหตุเคราะห์เจ็บหรือเมื่อความตายเข้ามาเยือนคำขับจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เพราะในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้คำขับจะมีบทบาทสำคัญเป็นส่วนที่ใช้ประกอบพิธี หรือเป็นตัวเชื่อมประสานทำให้คนอยู่ร่วมกิจกรรมได้ตลอดงาน ตั้งแต่เข้าขันสว้างไม่มีการหลับนอน โดยทุกคนนั้นต้องทำการขับร่วมกัน หรือไม่มีก็มีความสุขกับการฟังขับ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าคำขับคือตัวจักรสำคัญในสังคมไทดำที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมขับเคลื่อนไปได้ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

การขับของชาวไทดำนั้นเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ที่ได้มีการสืบทอดกันมายาวนาน การขับมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษคือตั้งแต่สมัยโบราณ (ตั้งแต่เปาแต่ปู่) สมัยที่ชาวไทดำอยู่ที่เมืองแฉง (เขินเบียนฟู) ในประเทศเวียดนาม โดยมีรูปแบบและเนื้อความที่ใช้ขับเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่ม สิ่งเหล่านี้มีการสืบทอดส่งต่อเรื่อยมา ดังนั้นวิธีการขับและเนื้อความที่ใช้ขับนั้นจะเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นชาวไทดำที่อพยพโยกย้ายไปอยู่ในท้องถิ่นใด อยู่ห่างกันเพียงไรก็ตาม ส่วนของรูปแบบและเนื้อความที่ใช้ขับก็ยังคงคล้ายคลึงกัน ในส่วนที่ต่างกันนั้นอาจจะมีบ้างเพียงเล็กน้อย สาเหตุที่ต่างออกไปนั้นอาจจะเป็นเพราะเพื่อปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัย หรือให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมท้องถิ่นที่อยู่แวดล้อมของชาวไทดำกลุ่มนั้น ๆ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๔ : สัมภาษณ์)

ส่วนเนื้อหาและวิธีการขับของแต่ละประเภทนั้นย่อมมีความแตกต่างกันออกไปทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่ขับดังที่ มนุ อุดมเดช (๔๕๔๗ : ๑๘๐) ได้กล่าวไว้ว่า การขับนั้นเป็นการร้องตามท่วงทำนองอันเป็นแบบเฉพาะใช้ในโอกาสต่าง ๆ ดังนั้นการขับในงานรื่นเริง (มงคล) ก็จะเป็นการขับเพื่อความสนุกสนาน ถ้าขับในงานพิธีหรือพิธีกรรมก็จะมีรูปแบบเป็นการเป็นงานมากยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์น่าเกรงขาม แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้จะเป็นการขับในงานพิธีหรือพิธีกรรมถ้าเป็นพิธีกรรมที่แตกต่างกันลักษณะการขับก็จะมี ความแตกต่างกันออกไปด้วย ดังนั้นการขับจึงขึ้นอยู่กับประเภทของงาน ในการแบ่งประเภทของคำขับนั้นจึงขึ้นอยู่กับโอกาสในการขับ สำหรับประเภทของคำขับของชาติพันธุ์ไทดำนั้นก็มีผู้ศึกษาและปราชญ์ชาวบ้านได้จำแนกต่างกันไป สำหรับประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๔) ได้แบ่งประเภทหรือจำแนกลักษณะการขับไว้ โดยแบ่งการขับออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ได้แก่

การขับหนุ่มสาว เพลงของหนุ่มสาวเรียกว่า “ความขับบ่าวสาว” เป็นเพลงร้องโต้ตอบของหนุ่มสาวขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ งานปีใหม่ เข้าป่า ทำนา เป็นต้น

การขับในพิธีกรรม เช่น บทขับเรียกขวัญหรือบทป่าวขวัญโตคำ บทเรียกขวัญข้าว บทขับเรียกขวัญควาย บทขับเรียกขวัญจีไฟให้ข้าวในโอกาสขึ้นบ้านใหม่ การขับในพิธีเสนแถน หรือเสนแถนเป็นการบูชาแถนก็จะมี “ขับแถน” เพื่อเชิญแถนมารับเครื่องเสนและขอพรจากแถน เป็นต้น

การขับแซ เป็นการขับสำหรับเพื่อนรำไปด้วยจะเรียกว่า “ขับแซ” หรือ “ขับกั้วแซ”

การขับเจือง จะปรากฏในบางท้องถิ่นที่นับถือขุนเจืองหรือเจืองหาญเป็นเทพารักษ์ เมื่อได้ข่าวใหม่มีพิธีเช่นไหว้ขุนเจืองหรือเจืองหาญจะมีการ “ขับเจือง” คือขับเรื่องขุนเจืองหรือเจืองหาญโดยเล่าเรื่องราวขุนเจืองตั้งแต่ก่อนเกิด เนื้อเรื่องกล่าวถึงขุนจอมอยากได้ลูก แถนได้มอบลูกองค์หนึ่งของแถนให้ลงมาเกิดเป็นขุนเจือง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเก่งกาจได้รับกับพวกแถนอย่างสามารถ

การขับกลอน หมายถึง การขับร้องเพลงพื้นบ้าน ทำนองของเพลงแต่ละเมืองจะแตกต่างกันออกไป มีหลายทำนอง เช่น ทำนองเมืองวาด ทำนองเมืองไล ทำนองเมืองสาง ขับแซ ฟ้อน หมายถึงการขับร้องและฟ้อนรำ

ขับมด เป็นการขับในพิธีกรรมเพื่อประโยชน์ในการรักษาความเจ็บไข้ ให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วย ให้อยู่เย็นเป็นสุข

การขับความอ่อนออก มีลักษณะเป็นบทเรียกขวัญหลังจากคลอด ซึ่งเป็นฮีตออกลูกเลี้ยงลูก สำหรับใจความนั้นจะขอให้เด็กโตเร็ว ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน

นอกจากนั้นยังแบ่งลักษณะการขับตามลักษณะการเปล่งเสียงว่า แบ่งออกเป็น การอ่านเป็นทำนอง หรือร้องเพลง และการอ่านหนังสือเรียกว่า “ขับสือ” ปกติแล้วจะอ่านออกเสียงเป็นทำนองเสนาะเพื่อให้เกิดความไพเราะไปด้วย ส่วน กัททिया ยิมเรวัต (๒๕๔๔ : ๒๕๕) กล่าวว่า การขับนั้นจะประกอบไปด้วย

ขับเมือง คือ เป็นการบรรยายถึงเมืองของตน และเล่าถึงประวัติความเป็นมา

ขับพื้น คือ การขับเล่าเรื่องราวต่าง ๆ คนที่ขับจะต้องรู้หนังสือ เพราะจะต้องอ่านหนังสือแล้วจึงนำไปขับ เช่น ขับไตปู่ศึก ขับพื้นนี้ใคร ๆ ก็ขับได้เพราะถ้าใครจำได้ก็ขับกันไป

ขับบ่าวสาว เป็นการขับโต้ตอบกันระหว่างหญิงกับชายต้องใช้ปฏิภาณไหวพริบในการขับสำหรับ อิศม์เดช จารุโสภณ (๒๕๕๑ : ๔๕-๔๘) ได้ศึกษาเพลงขับสายเป๋งของลาวโขงบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี กล่าวถึงลักษณะการขับของชาวไทดำว่ามี ๒ ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นลักษณะที่ผู้ขับสามารถประดิษฐ์เนื้อหาสาระได้เองด้วยการใช้ปฏิภาณไหวพริบหรือที่เรียกว่า “ด้นกลอนสด” ดังนั้นผู้ขับจะต้องมีลักษณะ “แตกคำ” คือสามารถนำทุก

เรื่องมากกล่าวเป็นบทขับได้ทันที การขับจะเกริ่นนำบอกเกี่ยวกับเนื้อหาขับว่าจะขับเกี่ยวกับเรื่องอะไร ส่วนใหญ่เนื้อหาคือเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเป็นสำคัญ ส่วนลักษณะการขับประเภทที่สอง เป็นการขับที่มีเนื้อหาที่มีแบบแผนได้แก่คำขับในพิธีต่าง ๆ ได้แก่ ขับมด ขับเสน เป็นขับที่สื่อสารระหว่างคนกับผี สำหรับประเภทการขับนั้นแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. การขับทำขวัญ (แปงขวัญ) เป็นการขับสำหรับในพิธีทำขวัญให้เด็กที่เกิดใหม่ เมื่อเด็กเกิดใหม่พ่อแม่จะทำสัญลักษณ์ประจำตัวเด็กไว้ซึ่งทำด้วยใบตาลหรือดอกไม้ไฟ เก็บไว้ในกะหลอกห้อง ถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะเรียกว่า “ไต” เด็กผู้หญิงจะเรียกว่า “หอยา” การทำขวัญเด็กเกิดใหม่จะทำเมื่อเด็กมีอายุราว ๒-๓ เดือน ซึ่งมีความเชื่อว่าคนที่เกิดมาจะมีผีขวัญ หรือแม่ซ้อ แม่นาง เป็นผีขวัญคุ้มครองอยู่ จึงนำเอาไข่ต้ม เกลือ ข้าวสุกมาทำพิธี โดยหมอลำขวัญจะเอาตัวเด็กมานั่งตรงหน้าเพื่อทำการผูกข้อมือ ขณะนั้นก็ทำการขับไปพร้อมกัน เนื้อหาของคำขับจะเป็นการเรียกขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เป็นโรคภัยต่าง ๆ ไม่ให้ภูตผีร้ายมาตามตัวเด็กไป เมื่อเด็กอายุ ๗ ขวบ และช่วงวัยหนุ่มสาวก็จะมีการทำขวัญอีกครั้งตามลำดับ

๒. การขับพร เป็นการขับของผู้มาเยือนทำการขับให้พรกับเจ้าของบ้าน สมัยก่อนจะพบเห็นในพิธีเสนเรือน ซึ่งชาวบ้านผู้มาเยือนหรือมาร่วมงานจะให้พรกับเจ้าของบ้าน เป็นการอวยพรให้เจ้าบ้านอยู่ดีกินดี อย่าเจ็บไข้ได้ป่วย มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ครอบครัวอยู่ดีมีสุข เมื่อให้พรเสร็จแล้วอาจจะขอดืมเหล้าจากเจ้าของบ้าน

๓. การขับเล่าเรื่อง เป็นการขับเรื่องราวที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มีทั้งเรื่องที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์และเรื่องที่ย้ายถอดแบบมุขปาฐะคือเป็นการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก สำหรับเนื้อหาส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาของผู้ขับ ซึ่งมีการพูดถึงเรื่องราวตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน พูดถึงวิถีการดำรงชีวิต ครอบครัว การอพยพถิ่นฐาน การทำมาหากิน การประกอบอาชีพ ส่วนคำขับที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์นั้นจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับตำนาน นิทาน เรื่องเล่า ประวัติของสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

๔. คำขับเกี่ยวสาว เป็นเพลงขับที่มีกันอย่างแพร่หลาย ในปัจจุบันนี้ยังคงหลงเหลืออยู่ การขับเกี่ยวสาวจะขับหลังจากเสร็จภารกิจการทำงาน เป็นช่วงเวลาพักผ่อนหลังจากการทำงาน การเกษตรมาตลอดทั้งปี อาจจะขับในการลงช่วง บุญสงกรานต์ หรือการขับในการเล่นตลกตลกเป็นต้น

การจำแนกประเภทการขับของปราชญ์ชาวบ้านนั้นก็มีความคิดแตกต่างกันออกไปตามบริบท ประสบการณ์ของปราชญ์แต่ละคน อินทิ อธิธิตต์ (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงการขับว่า การขับมี ๒ ลักษณะคือ ขับในงานรื่นเริงทั่วไป สำหรับการขับในงานรื่นเริงทั่วไปได้แก่ ขับต่อแยบ่าวสาว ขับขึ้นบ้านใหม่ เาบุญบ้าน (บุญประจำปีในวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันสงกรานต์)

และการขับในพิธีกรรม ส่วนการขับในพิธีกรรมนั้นได้แก่ ขับมด ขับเสนเรื่อน การขับตามขวัญ ตลอดจนขับในงานแต่งงาน การขับในพิธีส่วนใหญ่จะเป็นการตาม ก็คือตามหาขวัญให้กลับมา
นั่นเอง

สำหรับ พ่อขุนเปง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) นั้นกล่าวถึงประเภทการขับว่า การขับนั้นมีทุกประเภทขับได้ทุกแบบ ถ้าช่างขับนั้นเป็นช่างขับที่เก่งเชี่ยวชาญ เพราะในการขับนั้น จะใช้ปฏิภาณ ไหวพริบในการขับ มองเห็นอะไรก็นำมาเป็นคำขับ ส่วนไม่ชอบ เลื่องคำมา (สัมภาษณ์ : ๒๕๕๔) นั้นกล่าวว่า การขับนั้นที่นิยมในปัจจุบันนี้มี ๒ ลักษณะคือ การขับบ่าวสาว หรือที่เรียกว่าขับเสียดหรือขับตอแย และการขับในการอวยพรต้อนรับแขกผู้มาเยือน

ส่วนคำเผย ลอคำดี (๒๕๕๔ : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นช่างขับที่มีผลงานมีประสบการณ์ในการขับมามากและได้มีโอกาสบันทึกแผ่นเสียงหลายชุด ได้สรุปประเภทของการขับไว้ว่า การขับนั้น จำแนกได้ ๔ ประเภทได้แก่

ขับปิ่น (พิ่น) เป็นการขับเพื่อเล่าเรื่องราวต่าง ๆ อันได้แก่ นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า พร่ำพรรณนาความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งมีขนาดยาว ในการขับนั้นจะขับเพียงคนเดียวไม่มีการโต้ตอบกัน ผู้เล่าจะเป็นคนขับเล่าเรื่องราวให้ผู้อื่นฟังส่วนใหญ่ผู้เล่าจะต้องจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดีมากแล้วจึงเล่า เป็นคำขับส่วนเนื้อความอาจจะมาจากการท่องจำหรือไม่ก็ต้องใช้ปฏิภาณในการเล่า

ขับบ่าวขับสาว ขับบ่าวสาวหรือขับเสียดหรือขับตอแยเป็นการขับหยอกเย้า พูจจา ตอแยกันระหว่างหนุ่มสาว เป็นการเกี้ยวพาราสีหรือจีบกันระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งเป็นการขับหยอกล้อกัน ตามวัฒนธรรมการขับ ในการขับจะแบ่งออกเป็นชายหญิง แล้วมีการขับโต้ตอบกัน

การขับสิ่งขับพร เป็นการขับอวยพรต้อนรับหรือชื่นชมยกย่องสรรเสริญ หรือเป็นการขับเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้พรแก่เจ้าภาพ เมื่อไปร่วมงานมงคลต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้าน ใหม่จะ ต้องขับยกย่องชมเชยบ้าน งานแต่งงานต้องยกย่องชมเชยเหยใหม่หรือสะใภ้ใหม่ หรือเมื่อมีงานของฝ่ายการปกครองของรัฐบาลในระบอบใหม่ ช่างขับก็จะขับยกย่องระบบการปกครองแนวใหม่เพื่อไม่ให้ขัดกับนโยบายของภาครัฐ หรือเมื่อเข้าสู่สังคมได้แก่มีผู้มาเยือนของชนชั้นผู้นำแขกคนสำคัญระดับต่าง ๆ ต้องมีการขับต้อนรับแสดงความยินดีและอวยพรให้กับผู้มาเยี่ยมเยือนนั้น เป็นต้น

การขับเสนขับมดหรือการขับในพิธีการ เป็นการขับในงานพิธีต่าง ๆ เช่น

การขับเสน เป็นการขับในพิธีเช่นไหว้ ซึ่งคำว่า “เสน” ในภาษาไทยคำจะตรงกับคำว่า “เสน” ในภาษาไทย ดังนั้นการเสนของชาวไทยคำจึงเป็นการบูชาดวงสรรพดีในความเชื่อของเขา เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัวหรือสังคม

การขับมด เพื่อรักษาผู้ได้รับการเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังมีขับในพิธีกรรมอื่น ๆ ซึ่งลักษณะของการขับในพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะมีลักษณะเดียวกันกับการสวดในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ นั่นเอง

จากการศึกษาการแบ่งประเภทของคำขับจากผู้รู้ ซึ่งได้ศึกษาและรวบรวมการจำแนกประเภทของคำขับตามแนวคิดต่าง ๆ เอาไว้แล้ว ตลอดจนจากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นช่างขับ หรือผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ตลอดจนได้คลุกคลีอยู่ในกระบวนการขับ ซึ่งอาจจะทำหน้าที่เป็นช่างขับหรือทำหน้าที่เป็นผู้ฟังการขับแล้ว ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิด ทักษะของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แล้วนำมาสรุปจัดกลุ่มแบ่งประเภทของคำขับไทคำในสปป.ลาว ทำให้สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภทคือ

๑. ขับปิ่น (พิน)

เป็นการขับเพื่อเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตของบรรพบุรุษ ที่น่าบันทึก น่าจดจำ และอาจมีสาระสำคัญในแง่มุมต่าง ๆ ใ้หูอนุชนได้รับฟังเพื่อเป็นคติหรือสืบทอดซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการขับที่เกิดก่อนการขับชนิดอื่น ๆ การขับประเภทนี้มีลักษณะคล้ายการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ สู้กันฟัง โดยเริ่มจากการเล่าด้วยคำพูดธรรมดา แล้วพัฒนาการมาสู่การใส่ทำนองเข้าไป มีลีลาในการเล่าให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น ซึ่งคำว่า “ปิ่น” นี้มีความหมายเดียวกันกับคำว่า “พิน” ในภาษาไทยถิ่นอีสาน หรือลาวลุ่มซึ่งเป็นสิ่งที่พินฐานดังนั้นการขับปิ่นจึงน่าจะเป็นการขับที่เกิดขึ้นก่อนการขับชนิดอื่น ๆ ในเพลงพินบ้านของชาวอีสานและลาวใต้ก็มีการ “ลำ” ซึ่งประเภทของการลำที่เกิดขึ้นในระยะแรก ๆ นั้นก็เรียกว่า “ลำพิน” เช่นเดียวกัน ดังนั้นคำว่า “ขับปิ่น” และ “ลำพิน” น่าจะมีลักษณะเดียวกันเพราะทั้ง “ขับ” และ “ลำ” นั้นน่าจะเป็นสิ่งเดียวกันแต่ใช้เรียกแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับคำว่า “ขับ” และ “ลำ” นั้น สัจจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๐ : ๑๑๖) ได้อธิบายไว้ว่า ในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยามีใช้ทั้งคำว่า “ขับ” และ “ลำ” คำว่า “ขับ” เช่น ขับเสภา ส่วนคำว่า “ลำ” เช่น คำว่า ลำสวด (ของนักสวดคฤหัสถ์) และลำต่าง ๆ ของเพลงร้องในการเล่นสักวา เช่น ลำพระทอง ลำแขกลพบุรี ลำลา ในเพลงพินบ้านภาคกลางที่มีคำว่าลำได้แก่คำว่า ลำตัด นอกจากนี้ยังมีการนำทั้งสองคำมาประกอบกันเป็น “ขับลำ” ดังที่ปรากฏในบทร้องเพลงแขกมอญบางขุนพรหมว่า “ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา” ไม่ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมของ “ขับ” หรือวัฒนธรรมการ “ลำ” ต่างก็ต้องมีการเปล่งเสียงออกมาเป็นคำขับเช่นกัน ดังนั้นทั้งขับและลำนั้นจึงเป็นสิ่งเดียวกัน

สำหรับลักษณะของ “ขับปิ่น” และ “ลำพิน” นั้นน่าจะเป็นลักษณะที่สอดคล้องกัน ลักษณะที่มาของ “ลำพิน” นั้น เพชรดา บัวแก้ว (๒๕๓๗ : ๕๖) ได้กล่าวไว้ว่า ที่มาของหมอลำเกิดมาจากการเล่านิทานการเล่าเรื่องต่าง ๆ ทั้งทางศาสนา เช่น พุทธประวัติคำสอนต่าง ๆ

นิทานชาดกและนิทานท้องถิ่นจากปากผู้รู้หนังสือ ซึ่งในสมัยก่อนจะมีเพียงพระภิกษุและผู้ที่เคย บวชเรียนแล้วเท่านั้นเรียกขานนามกันว่า “ลำพืน” อันหมายถึงลำหลักหรือลำพืนฐาน อาจเรียกได้ อีกอย่างหนึ่งว่า “ลำอ่านหนังสือ” ลำพืนมีด้วยกันสองแบบคือ แบบหนึ่งเป็นแบบดั้งเดิมที่มาจาก การพูด อีกแบบหนึ่งมาจากการอ่านหนังสือผูก (หนังสือโบราณ) จากแนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับ งานวิจัยของจารุบุตร เรื่องสุวรรณ (๒๕๒๐ : ๘๖-๑๐๕) ซึ่งได้กล่าวถึง “ลำพืน” ไว้ว่า หมอลำเป็น การร้อง เป็นทำนอง ตามคำกลอนในหนังสือผูก การลำในสมัยโบราณจะเริ่มจากการยี่นิทานเรื่องใด เรื่องหนึ่งเป็นหลักแล้วแต่ผู้ฟังกับผู้ลำจะตกลงกัน ซึ่งเรียกว่า “ลำพืน” ต่อมาการลำก็ได้มีการพัฒนา ตัวเองไปหลายรูปแบบ โดยมีผู้คิดแต่งกลอนแปลก ๆ ที่มีข้อความต่างไปจากเดิม หรือผูกเป็น เรื่อง ขึ้นให้เข้ากับเหตุการณ์บ้านเมือง ส่วนประเทือง คล้ายสุวรรณ (๒๕๓๑ : ๑๐๘) ได้กล่าวถึง ลักษณะของ “ลำพืน” ไว้ว่า เพลงชาวบ้านภาคอีสานที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายเป็นที่รู้จักของ คนทั่วไปนั้นคือ “หมอลำ” การลำในระยะแรกนั้นเป็นลักษณะการ “ลำพืน” เป็นการลำเล่าเรื่อง นิทาน แต่ในปัจจุบันหมอลำได้วิวัฒนาการการเล่นและวิธีการขับร้องเป็นหลายประเภท จะเห็นได้ว่า “ขับปี่” ของไทดำนั้นจะมีลักษณะเดียวกันกับ “หมอลำพืน” ซึ่งเป็นการขับลำที่เกิดขึ้นในระยะแรก โดยเริ่มจากการเล่าเรื่องอาจจะเล่าจากความจำหรืออ่านจากสิ่งที่บันทึกเอาไว้ เรื่องที่เล่านั้นอาจจะ เป็น นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า การพรรณนาความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งเรื่องที่เล่ามักจะมีขนาดยาว ในการขับลำ หรือเล่านั้นจะทำเพียงคนเดียวไม่มีการโต้ตอบกันหลังจากนั้นการเล่าจึงมีการพัฒนาไปสู่รูปแบบที่ น่าสนใจยิ่งขึ้น โดยการใส่ทำนองเสียงสูงต่ำหรืออาจจะใช้ดนตรีประกอบให้เร้าใจมากยิ่งขึ้น สำหรับการขับปี่นั้นหากพิจารณาตามเนื้อหาแล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑.๑ การขับปี่ประเภทเล่าเรื่องนิทาน ได้แก่ การขับเพื่อเล่านิทาน ลักษณะ ของนิทานของชาวไทดำนั้นอาจเป็นเรื่องที่เล่าต่อกันมาเพื่อให้เกิดความบันเทิงหรือเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ เพื่อเสียดสีหรือสะท้อนสภาพสังคมในแง่มุมใดมุมหนึ่ง ทั้งสองประการนั้นมีความแตกต่างกัน ดังนี้

๑.๑.๑ การขับเล่านิทานเพื่อความบันเทิง เป็นการเล่าเรื่องเพื่อให้ผู้ฟังเกิด ความสนุกสนานเพลิดเพลินอย่างเดียว ไม่ได้มีน้ำเสียงเพื่อเสียดสีประชดประชันสังคมหรือหา มี่ เงื่อนงำอื่นใดแอบแฝงไม่ ตลอดจนไม่มีการต่อรองเพื่อประโยชน์หรือเรียกร้องสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น สำหรับเรื่องที่นิยมนำมาขับเพื่อความบันเทิงได้แก่ ขุนลู-นางอ้ว สัจจู้สอนสาว ท้าวคำโดยกับนาง เอือนหอม อิดำอิดอน ท้าวสามเลื่องกับนางอึ้งลาย เป็นต้น เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะสะท้อนความรักที่ ซื่อสัตย์ และบริสุทธิ์ มีความจงรักภักดีในความรัก เป็นความรักเดียวใจเดียวแม้ตายก็ยอมพร้อมที่จะ ยังรักมั่นในคนเดียวเท่านั้น สำหรับเรื่องความรักที่ตัวเองรักกันซื่อสัตย์มั่นในความรักจนตายนั้น คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ได้แก่เรื่องท้าวคำโดยกับนางเอือนหอม และ เรื่องขุนลู-นางอ้ว

เนื้อเรื่องของเรื่อง ขุนลู-นางอ้ว นั้นอาจจะมีความแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับในฉบับของชาวไทดำนั้นเนื้อเรื่องจะกล่าวถึงความรักที่ถูกกีดกันเนื่องจากพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายนั้นทะเลาะกันและฝ่ายชายมีความยากจน เมื่อความรักถูกกีดกันแม่ของฝ่ายหญิงต้องการให้ลูกสาวแต่งงานกับคนที่ร่ำรวยกว่าแต่นางอ้วไม่ยอมทำตาม เมื่อความรักไม่สมหวังแล้วทำให้ฝ่ายหญิงคือนางอ้วต้องตัดสินใจฆ่าตัวตาย ส่วนฝ่ายชายนั้นได้แก่ ขุนลู ซึ่งเป็นคนที่นางอ้วรัก และขุนนางซึ่งเป็นคนหลงรักนางอ้วและเป็นคนที่แม่ของนางอ้วอยากได้มาเป็นลูกเขยเพราะความรวย ต่างก็ได้ฆ่าตัวตายตามไปด้วย เมื่อวิญญูณทั้งสามคนขึ้นไปสู่สวรรค์แล้วพญาแถนจึงได้ตัดสินคดีเรื่องความรักให้ จึงเป็นที่สิ้นสุด ส่วนเรื่องท้าวคำโดยกับนางเฮือนหอมนั้นก็เป็นเรื่องของความรักมันที่บริสุทธิ์และซื่อสัตย์ของหญิงสาว แม้นายก็ไม่ยอมจากไป ยังรอคอยจนกว่าจะได้สมหวัง ดังตัวอย่างในเรื่องกล่าวว่า ท้าวคำโดยเป็นชายหนุ่มขยันขันแข็งเป็นคนดีแต่มีความยากจน ซึ่งไปรักกันกับนางเฮือนหอม ทั้งสองรักกันมากแต่พ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่ยอมให้แต่งงานเพราะฝ่ายชายยากจนแต่ฝ่ายชายก็ขอเวลาไปทำการค้าขายเพื่อหาเงินทองมาแต่งงาน ถ้าหากว่ามีพร้อมแล้วจึงจะมาสู่ขอตกแต่งงานตามประเพณี ฝ่ายชายได้ไปค้าขายหลายเดือนก็ไม่กลับมา ฝ่ายหญิงซึ่งรอคอยการกลับมา นั้น ได้ตั้งตารอด้วยใจจดใจจ่อ ซ้ำภายในครรภ์ได้ตั้งท้องและท้องนั้นก็โตขึ้นทุกวัน ส่วนพ่อแม่ของตนก็คอยดูแลและไม่ให้รอคอยชายที่ตนรักอีกต่อไป ถ้าหากว่ามีใครจะมาสู่ขอพ่อแม่ก็จะให้แต่งงานด้วยทันที

เมื่อการรอคอยผ่านไปนางคิดว่าฝ่ายชายคงจะไม่กลับมาตามสัญญาแล้วท้องตัวเองก็โตเป็นที่อับอายขายหน้าหากออกไปพ่อก็จะต้องบังคับให้แต่งงานกับชายอื่น นางจึงได้ตัดสินใจฆ่าตัวตาย โดยที่มีลูกติดท้อง เป็นการตายที่กลม เมื่อนางตายชาวบ้านได้ร่วมกันทำพิธีศพเมื่อจะยกโลงศพไปป่าช้าปรากฏว่าไม่สามารถยกโลงศพขึ้นได้ เป็นปาฏิหาริย์โลงศพมีความหนักมากคนทั้งหมู่บ้านก็ไม่สามารถยกได้ จำต้องทิ้งศพไว้บนเรือน ส่วนชาวบ้านนั้นต่างก็ตื่นกลัวพากันอพยพย้ายบ้านหนีอยู่ที่อื่นเหลือไว้เพียงบ้านที่มีศพนางเฮือนหอมหลังเดียวเท่านั้น ส่วนญาติพ่อแม่ของนางก็หนีไปด้วยเช่นกัน ส่วนท้าวคำโดยซึ่งไปค้าได้พยายามเก็บออมเงินทองซึ่งกะว่าเพียงพอที่จะไปสู่ขอได้แล้วก็รีบกลับมา เมื่อกลับมาถึงเขตบ้านของนางเฮือนหอม ก็อดที่จะผ่านมาทางบ้านของเฮือนหอมไม่ได้ จึงต้องผ่านมาดูนางก่อนแต่ก็แปลกใจไม่เห็นบ้านเรือนใครเลย มีเฉพาะบ้านของนางเฮือนหอมหลังเดียว ส่วนนางเฮือนหอมซึ่งเป็นผีที่รอคอยการกลับมาของคนรักทราบว่าคนรักกลับมาจึงปรากฏกายเป็นมนุษย์ ให้คนรักมองเห็น ด้วยความรักที่ท้าวคำโดยมีต่อนางเฮือนหอมเมื่อผ่านมาเห็นนางในระยะไกล ๆ อยู่บ้านก็รู้สึกดีใจแต่ก็อดใจไว้ก่อนยังไม่แวะบ้านของนางจึงกลับไปบ้านตนเองก่อนซึ่งอยู่คนละหมู่บ้านเมื่อท้าวคำโดยกลับมาถึงบ้าน พ่อแม่ก็เล่าให้ฟังว่าแฟนสาวได้ตายไปแล้วอย่าได้แวะเวียนไปที่นั่นอีก แต่ท้าวคำโดยไม่เชื่อเพราะคิดว่าพ่อแม่พูดโกหกไม่อยากจะให้ตนแต่งงานกับนาง และท้าวคำโดยเชื่อมั่นในสายตาตนเองว่าเมื่อตอนที่กลับมา

ได้ผ่านมาที่เรือนของนางยังเห็นนางยังอยู่ที่เรือนของนางอยู่เลย เมื่ออาบน้ำแต่งตัวทานอาหารเย็นเรียบร้อย ท้าวคำโดยก็รีบไปหานางเอนหอมทันที ส่วนนางเอนหอมก็ได้พรางตัวเป็นคนดั้งเดิมเพื่อต้อนรับการกลับมาของคนรัก ทั้งสองเมื่อพบกันต่างก็จิตใจที่ได้กลับมาพบกันหลังจากที่รอคอยมานานหนุ่มสาวทั้งคู่ได้พูดคุยโอ้โลมจนจะสว่าง การพรางตัวของนางเอนหอมก็เสื่อมคลายลงในบางช่วงขณะ พอนางหมดพลังอำนาจในการพรางตัวก็ปรากฏร่างของซากศพให้เห็นเป็นครั้งแรกในชั่วพริบตา ทำให้ฝ่ายชายทราบว่ายายหญิงเป็นผีแน่แล้วจึงเกิดความนึกกลัวจึงคิดหาวิธีจะขอตัวกลับแต่นางเอนหอมรู้ทันว่าฝ่ายชายเริ่มรู้ว่าตนเป็นผีแล้วคงจะนึกรังเกียจ นางจึงอ่อนวอนบอกกับท้าวคำโดยว่าตนรักและรอคอยมาเป็นเวลานานแล้ว เมื่อได้พบกันแล้วจะต้องนอนกับนางก่อนและขอให้อยู่กับนางตลอดไป

ท้าวคำโดยนั้นรู้สึกกลัวจึงคิดกลอุบายเพื่อที่จะหนีไปจากนางเอนหอม ท้าวคำโดยจึงบอกว่าตนกระหายน้ำขอกลับไปบ้านตนก่อน แต่นางก็บอกว่าที่บ้านของนางนั้นน้ำดื่มก็มี ท้าวคำโดยจึงออกอุบายใหม่ว่าตนปวดเบาขอไปเบาได้ก่อน นางอนุญาตแต่นางขอไปด้วยแต่ท้าวคำโดยบอกว่าถ้าไปด้วยตนจะถ่ายไม่สะดวก ถ้าหากไม่เชื่อใจขอให้เอาเชือกมัดเอาตนเองไว้ก็ได้ นางเอนหอมจึงเอาเชือกค้ายสายสัญญาณที่ใช้ในงานศพมาอำพรางให้เป็นเชือกผูกเอาท้าวคำโดยแล้วดึงให้ตึงเอาไว้ เพื่อจะได้รู้ว่าท้าวคำโดยยังอยู่หรือไม่ ส่วนท้าวคำโดยนั้น พอลงไปได้ก่อนแล้วก็เอาระดิกน้ำกรอกน้ำให้เต็มแล้วจึงเอาเชือกไปผูกกระดิกน้ำไว้ แล้วรินให้มีเสียงดังเหมือนเสียงคนปัสสาวะ แล้วท้าวคำโดยก็วิ่งหนีกลับไปบ้านของตน ส่วนนางเอนหอมก็คอยฟังเสียง ได้ยินเสียงปัสสาวะซึ่งดังอยู่นานมาก เมื่อเสียงเงียบลงแล้วจึงดึงเชือกดูปรากฏว่าเหลือแต่เชือกผูกกระดิกน้ำไว้ นางจึงรู้ว่าท้าวคำโดยได้หนีไปแล้ว นางได้วิ่งตามไปที่บ้านแต่ไม่สามารถเข้าไปในบ้านของท้าวคำโดยได้ ผีนางเอนหอมจึงต้องกลับไปที่บ้านของตนด้วยความเสียใจ แล้วรอโอกาสที่เหมาะสมเพื่อจะได้พบกับท้าวคำโดยต่อไปเมื่อเวลาผ่านไปหลายเดือนความกลัวของท้าวคำโดยก็ซาลง มีหญิงสาวในหมู่บ้านมาแอบชอบพอ ท้าวคำโดย และได้มาชักชวนให้พาไปเก็บผลไม้ในป่า ท้าวคำโดยไม่อาจปฏิเสธได้จึงได้ตกลงไป พอไปถึงป่าผลไม้ขณะที่กำลังปีนเก็บผลไม้อยู่นั้น ผีนางเอนหอมได้ปรากฏตัวขึ้นทำให้ทุกคนกลัว วิ่งหนีกลับบ้านไป ส่วนผีนางเอนหอมก็วิ่งไล่ตามแต่ไม่สามารถจับตัวท้าวคำโดยได้ ต่อมาหลายเดือนก็ถึงเวลาทำนา พอได้สั่งให้ท้าวคำโดยออกไปทำนาถอนกล้า พอถอนได้พอสมควรแล้วผีนางเอนหอมก็ออกมาปรากฏตัวท้าวคำโดยตกใจกลัว จึงวิ่งหนีกลับมายังบ้านของตน ผีนางเอนหอมได้วิ่งไล่ตามท้าวคำโดยมาอีก คราวนี้ท้าวคำโดยกลัวจนเป็นไข้หนาวสั่นและก็ตาย ในที่สุดดวงวิญญาณของคำโดยได้ถูกรอรับโดยวิญญาณของนางเอนหอมแล้ววิญญาณของทั้งคู่จึงได้ล่องลอยไปด้วยกัน การรอคอยของนางเอนหอมได้สมหวังไม่เสียแรงที่รอคอยมานานแสนนาน นางได้อยู่กับคนรักในสัมปรายภพในที่สุด (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จับปิ่นเกล้านิทานที่เป็นอมตะในหมู่ชาวไทยคำคือบทจับปิ่นสั่งจู้สอนสาวก็เป็นปิ่นนิทานที่เป็นที่รู้จักทั่วไปของชาวไทยคำและนิยมนำมาขับในทุกถิ่นที่มีชาวไทยคำ จับปิ่นนิทานสั่งจู้สอนสาวเป็นนิทานที่สะท้อนถึงความรักอันบริสุทธิ์เป็นรักแท้ที่มีต่อกันเป็นปิ่นนิทานที่ตราตรึงในหัวใจของชาวไทยคำ ตลอดมาแม้ในปัจจุบันนี้ยังนิยมขับกัน ไม่ซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ชาวไทยคำเมืองซอนซึ่งเป็นผู้ที่เห็นความสำคัญและเก็บรวบรวมเผยแพร่วัฒนธรรมและมรดกของชาวไทยคำกล่าวว่า คำจับปิ่นเรื่องสั่งจู้สอนสาวนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปของชาวไทยคำเพราะเป็นเรื่องเก่าแก่มีมาแต่เปาแต่ปู่ ตั้งแต่อยู่เมืองเดียนเบียนฟู เมื่ออพยพไปที่ถิ่นอื่นก็ยังจำติดตัวไปดังนั้นการขับก็ยังคงเหมือนกันในส่วนใหญ่เนื้อความที่จับอาจแตกต่างกันไปแต่เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะเหมือนกัน

จากการสัมภาษณ์ คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ถึงเนื้อเรื่องของจับปิ่นสั่งจู้สอนสาวของชาติพันธุ์ไทยคำใน สปป. ลาว ปรากฏว่าเนื้อเรื่องมีความสอดคล้องกับจับปิ่นสั่งจู้สอนสาวของไทยคำถิ่นอื่น ๆ ในประเทศเวียดนามซึ่งศึกษาโดยประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๑๐๑) ในเนื้อเรื่องก็มีความสอดคล้องกัน โดยกล่าวถึงความรักของหนุ่มสาวที่น่าประทับใจ เป็นความรักที่มีอุปสรรคในเบื้องต้น แต่ทั้งคู่ก็มีความมั่นคงอดทนรอคอยในที่สุดก็ได้สมหวังในรัก ในเนื้อเรื่องจะบรรยายถึงหญิงชายคู่หนึ่งตั้งแต่อยู่ในท้องของแม่ แม่ต้องทะนุถนอมดูแลประคบประหงมอย่างดีจนคลอด เมื่อเป็นเด็กทั้งคู่ได้เล่นคลุกคลีมาด้วยกัน พอโตขึ้นก็มีความรักต่อกัน แต่ทั้งคู่ไม่ได้แต่งงานกัน อันเนื่องมาจากความยากจนของฝ่ายชายจึงถูกกีดกัน ฝ่ายชายจึงไปหาเงินโดยจากบ้านไปหาค้าขายที่เมืองลาว เพื่อหาเงินมาสู่ขอหญิงสาว แต่เวลาผ่านไปฝ่ายชายยังไม่กลับมา พ่อแม่ฝ่ายหญิงจึงยกลูกสาวให้กับชายอื่น หญิงสาวไม่รักแต่ก็ต้องแต่งด้วยความจำใจจนเวลาผ่านไปมีลูกด้วยกันสองคน ฝ่ายหญิงได้พยายามทำทุกอย่างให้ฝ่ายชายเกลียดชัง ในที่สุดก็ประสบความสำเร็จนางจึงถูกสามีซึ่งเกลียดชังนางแล้วน่านางไปขายที่ตลาด โดยแลกกับใบตอง คนที่ซื้อไปคือคนรักเก่าของนางนั่นเองแต่หาจำได้ไม่ว่าเป็นคนรักเก่าของตน แต่เขาต้องการซื้อไปเพื่อให้เป็นคนใช้ส่วนฝ่ายหญิงนั้นจำคนรักเก่าได้ สำหรับฝ่ายชายในขณะนั้นได้มีเมียและมีลูกแล้วสองคน พอซื้อนางมาเป็นคนใช้แล้วภายหลังจึงรู้ว่าเป็นคนรักเก่าของตน และด้วยความรักที่ยังมีเชื่อใจต่อกันอยู่จึงทำให้ฝ่ายชายกลับมารักนางดังเดิม ส่วนภรรยาเก่าของเขาได้ขอหลักทางให้ทั้งคู่ โดยแบ่งลูกกันไปเลี้ยงคนหนึ่งให้อยู่กับพ่อและอีกคนหนึ่งก็ไปอยู่กับแม่ ในที่สุดชายหญิงที่รักกันนั้นก็ได้อยู่ด้วยกัน สมตั้งใจปรารถนา เรื่องนี้มุ่งสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงในรักแรกของหนุ่มสาวที่รักกันอย่างมั่นคงซึ่งไม่ได้มองในประเด็นอื่น เช่น การหย่าร้างของทั้งสองฝ่ายแล้วจึงได้มาอยู่ร่วมกัน ตัวอย่างคำจับปิ่นสั่งจู้สอนสาว (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๑-๒)

ตาราง ๒ บทขับสั่งจู้สอนสาว

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ฮาจี้คิด แต่เก่ามาหลัง คิดแต่หลัง มาบั้งเอาหน้า คิดแต่ฟ้า ปางก่อนหม่างเหลือ คิดแต่เมื่อ ผู้สองเฮายังอยู่ โปกหม่างขวา ยังอยู่ ป้าหม่างซ้าย นั้นเต้ แดคร้อนแล้ว แม่เอ้มหล้า ยังเฟือกินแตง แดคแรงแล้ว แม่เอ้มเป็ง ยังเฟือกิน ส้มปายอง อ่อนน้อยเข้าต้องแม่ สามเบือน มาค้อ แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลี่ อ่อนน้อย เข้าต้องแม่ สี่เบือน มาค้อ แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาล่า อ่อนน้อย เข้าต้องแม่ ห้าเบือน มาค้อ แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลก อ่อนน้อย เข้าต้องแม่ หกเบือน มาค้อ แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลเต็ด อ่อนน้อย เข้าต้องแม่ เจ็ดเบือน มาค้อ แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลแสด	หากจะคิดแต่ก่อนมาหลัง คิดแต่หลังมาฟั้งเอาปัจจุบัน คิดแต่ครวาก่อนที่ผ่านมานาน คิดแต่เมื่อเราสองยังอยู่ กระโปกด้านขวา ยังอยู่ทางด้านซ้ายนั้น ไง แดคร้อนแล้วแม่ของน้อง ยังใฝ่อยากกินแตง แดคแรงแล้วแม่ของน้อง ยังใฝ่อยากกินปลาต้ม น้องน้อยเข้าอยู่ในท้องแม่ สามเดือนมาแล้วหนอ แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาต้มจากหลี่ น้องอยู่ในท้องแม่ สี่เดือนมาแล้วหนอ แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาต้มปาล่า น้องเข้าท้องแม่ ห้าเดือนมาแล้วหนอ แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาต้มปาลก น้องเข้าท้องแม่ หกเดือนมาแล้วหนอ แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาต้มปาลเต็ด น้องเข้าท้องแม่ เจ็ดเดือนมาแล้วหนอ แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาต้มปาลแสด	เนื้อความนี้กล่าวถึงเรื่อง อดีตเมื่อยังอยู่ในท้องแม่ว่า คิดถึงสมัยที่เราอยู่ในท้อง ด้านขวาอยู่ในท้องด้านซ้าย เมื่อแดคร้อนแม่ของน้องยัง อยากกินแตงเมื่อแดคจัดแม่ ของน้องยังอยากกินปลาต้ม น้องอยู่ในท้องแม่ สามเดือนมาแล้ว เมื่ออยากกินส้มปาลี่ น้องอยู่ในท้องแม่ เป็นเวลาสี่เดือนมาแล้ว แม่ของน้องอยากกินส้มปาล่า น้องอยู่ในท้องแม่ เป็นเวลาห้าเดือนมาแล้ว แม่ของน้องอยากกินส้มปาลก น้องเข้าอยู่ในท้องแม่ เป็นเวลาหกเดือนมาแล้ว แม่ของน้องอยากกินส้มปาลเต็ด น้องเข้าอยู่ในท้อง เป็นเวลาเจ็ดเดือนมาแล้ว แม่ของน้องอยากกินส้มปาลแสด

จากตาราง ๒ เป็นตัวอย่างคำขับปิ่นสังข์สูนสาวโนที่นี้เป็นการกล่าวถึงสมัยที่เริ่มก่อกำเนิดของคนทั้งสอง โดยเริ่มตั้งแต่เข้าไปอยู่ในครรภ์มารดาช่วง ๒-๘ เดือนนั้นแม่ต้องอดทนอุ้มท้อง มีแพ้ออกอยากกินสิ่งนั้นสิ่งนี้แม่ก็อดทนดูแลลูกในครรภ์จนครบเก้าเดือนจึงจะคลอดออกมาโดยอาศัยญาติพี่น้องช่วยกันดูแล

๑.๑.๒ การขับเกล้านิทานเพื่อเสียดสีประชดประชัน ส่วนเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อเสียดสีการเมืองการปกครองของรัฐหรือสะท้อนสภาพสังคมในแง่มุมใดมุมหนึ่งนั้นได้แก่เรื่องท้าวเองชื่อฆ่ายุงเถิน ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เป็นนิทานที่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้หรือต่อรองเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคม ซึ่งมีการเอารัดเอาเปรียบกันขึ้น ขาดความยุติธรรม หรือไม่ก็สะท้อนถึงการขาดความมีเมตตาธรรมของชนชั้นผู้ปกครองที่มีการบังคับใช้แรงงาน เบียดบังผลประโยชน์ ผลักภาระความลำบากยากจนให้ประชาชน ซึ่งชนชั้นผู้ปกครองในสมัยก่อนนั้นได้แก่ พระราชาหรือผู้นำ มักจะชู้ตริตเรียกภานีหรือสาวจากประชาชน คนรากหญ้า คนจน คนหาเช้ากินค่ำ ซึ่งปัจจุบันแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบอบ คักดินามาเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การเอารัดเอาเปรียบจากชนชั้นการปกครองก็ยังมีให้เห็นซึ่งวิธีการเอารัดเอาเปรียบ อาจจะเปลี่ยนรูปแบบต่างออกไปจากเดิม ในปัจจุบันมักจะเอาเปรียบในรูปการออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มของตน มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างถูกกฎหมาย ผลักภาระความรับผิดชอบด้านภาษีอากร แต่ใช้วิธีการเก็บจากประชาชนคนชั้นล่างหรือคนรากหญ้าให้รับภาระแทน เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องมีการเรียกร้องต่อสู้ ในการต่อสู้นั้นอาจใช้พื้นที่ที่แตกต่างกัน สำหรับในกรณีของชนชาวไทดำนั้นอาศัยการขับปิ่นนิทาน ซึ่งผู้แต่งจะไม่บอกชื่อตนเองเพราะกลัวความผิด เนื้อเรื่องของท้าวเองชื่อฆ่ายุงเถินนั้นมีดังต่อไปนี้

ในถิ่นไทดำสมัยก่อนนั้นมียุงตัวหนึ่งชื่อยุงเถิน เป็นยุงยักษ์ที่แปลงร่างมาหากินคนทั่วไป ส่วนพระราชาพอทราบเรื่องการหากินคนของยุงทำให้พระองค์กลัวตายมากจึงได้ไปพูดต่อรองยื่นข้อเสนอให้กับยุงเถินว่าไม่ให้กินคนในครอบครัวของตน ซึ่งเจ้าเมืองจะหากินไปให้กินในทุกคราวที่ยุงต้องการ โดยจะไปสร้างบ้านไว้ในกลางป่าเมื่อถึงเวลาขึงหิวก็จะนำคนไปส่งไว้ให้ หลังจากนั้นพระราชาก็นำคนไปให้ยุงเถินกินทุกสัปดาห์จนคนในเมืองแทบจะว่างเปล่าเพราะถูกจับไปให้ยุงกินจนหมด ต่อมากล่าวถึงเองชื่อซึ่งมีพ่อแม่และพี่สาวสองคนต่างก็ถูกจับไปให้ยุงเถินกินจนหมด เหลือไว้แต่เองชื่อคนเดียว เองชื่อมีความอาลัยอาวรณ์พ่อแม่และพี่ ๆ ที่ตายไป ด้วยความทุกข์เศร้าโศกใจในแต่ละวันก็จะไปหาผลไม้ในป่ามาเช่น ไข่หูลุมฝิงศพพ่อแม่พี่ของตนทุกวันด้วยความคิดถึง จนวันหนึ่งไปเจอคราบงูซึ่งลอกคราบไว้ตรงที่ห้อยเสื้อผ้าของพ่อแม่บริเวณหูลุมฝิงศพเองชื่อเข้าใจว่าเป็นขวัญของพ่อแม่ของตน จึงนำเอามาคัดไว้รอบเอวของตน เดินไปไหนมาไหนก็รัด

เอาไว้และนำติดตัวไปด้วยทุกที่ จนชาวบ้านเห็นต่างรำลือว่าเองข้อมีของวิเศษรัศไว้ที่เอว ชาวรำลือไปจนถึงหูของพระราชาก็ให้คนมาดูและให้โหรมาทำนายทายทักดูว่าเป็นความจริงหรือไม่ หมอคูหลายคนทำนายว่าเป็นของวิเศษจริงและเป็นคนมีบุญวาสนา มีโอกาสที่จะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแทนพระองค์เมื่อทราบดังนั้นพระเจ้าแผ่นดินมีความทุกข์ใจเป็นอย่างมาก กินไม่ได้นอนไม่หลับ จึงปรึกษาเหล่าโหรเสนาอำมาตย์ว่าทำอะไรจึงจะได้ของวิเศษจากท้าวเองข้อม ในที่สุดก็มีผู้ทูลวิธีการว่าควรจะทำงานเลี้ยงและเชิญเองข้อมมาร่วมด้วย จัดให้เองข้อมกินอิมหนาสำราญทั้งหลายยาเลี้ยงให้มากมายแล้วหลอกล่อเอาของวิเศษนั้น พระเจ้าแผ่นดินจึงทำตามโดยสั่งให้เสนาไปตีหม้อร้องปาวทำหนังสือแจกประชาชน แจ้งข่าวว่าพระเจ้าแผ่นดินจะจัดงานเลี้ยงยิ่งใหญ่สามเดือนเป็นการกินเลี้ยงพิเศษของพระเจ้าแผ่นดิน ขอให้ประชาชนเอาอาหารการกินที่ดี ๆ วัวควาย เหล้ามาเป็นส่วนเพื่อใช้ในงานเลี้ยง ประชาชนก็เรียไรจัดส่งให้แม้จะลำบากยากจนเพียงใดก็ต้องจำทนหามาให้ได้ พอถึงวันงานก็จัดสำหรับพิเศษที่มีครบทุกอย่างมีแต่ของดี ๆ แล้วไปเชิญเองข้อมที่เดินอยู่ที่ถนนให้มาร่วมกินอาหารสำหรับเดียวกับพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนเองข้อมก็ตกใจไม่ยอมรับร่วมด้วย โดยบอกว่าตนเป็นคนต่ำต้อยใส่เสื้อผ้าสกปรกมอมแมม ไม่คู่ควรจะไปนั่งกินร่วมกับพระเจ้าแผ่นดิน แต่อำมาตย์ก็บอกว่าพระราชานี้ไม่ถือสาอะไรถือว่าเป็นกันเองถือเป็นลูกหลานญาติพี่น้อง เองข้อมจึงได้ไปร่วมกินด้วย เมื่อเองข้อมกินสำราญและเมาเหล้าได้ที่แล้วพระราชาก็ขอของวิเศษแต่เองข้อมก็ไม่อยากให้อู๋จึงเข้าเมืองจึงพูดหวานล้อมต่าง ๆ นานา ทั้งปลอบทั้งขู่และยื่นข้อเสนอให้ว่า ถ้าเองข้อมเดินออกไปข้างนอกตามตลาดร้านค้าอยากได้อะไรจะให้ได้ตามใจจำนวน ๔ อย่างเป็นการตอบแทน เมื่อเองข้อมเห็นว่าไม่สามารถขัดใจพระราชาก็ได้จึงได้มอบคราบงูที่คิดว่าเป็นวิญญูณพอมแมงของตนให้กับให้พระราชาก็ด้วยความจำใจ ส่วนพระราชานั้นก็แสนจะดีใจเมื่อได้ของวิเศษตามที่ตนเองต้องการ

เมื่อท้าวเองข้อมออกมาข้างนอกบริเวณตลาดแล้ว มาพบเขาวัวป่าขนาดใหญ่ เองข้อมเห็นแล้วอยากได้ โดยคิดว่าหากนำไปใช้รอกน้ำไปป่าแล้วน่าจะดี ส่วนคนขายเมื่อเห็นเป็นโองการของพระราชาก็ขัดไม่ได้แล้วจึงได้ยกให้ตามเองข้อมต้องการ ต่อมาได้มาพบร่มกันแดดสำหรับนั่งชายสินค้าขนาดใหญ่เองข้อมก็อยากได้ เขาคิดว่าเมื่อเวลาไปไร่ไปนาจะได้กันแดดกันฝนได้ เจ้าของร่มเขาก็ยกให้ พอเองข้อมเดินไปอีกพบคนเล่นหม้อวงเสียงเพราะกังวานมากก็อยากได้ เพราะตนเองอยู่คนเดียวมีความทุกข์ความเหงาหากได้หม้อวงไปจะได้ใช้ตีเล่นให้หายเหงาเปล่าเปลี่ยวได้ เจ้าของหม้อวงก็ยกให้ เดินต่อมาอีกพบนักเลงกำลังทะเลาะกันและกำลังจะเอาปืนยิงกันเองข้อมก็เข้าไปขอปืนและขอให้ทั้งสองคนเป็นเพื่อนกันไม่ให้ทะเลาะกันอีกต่อไป พอเองข้อมได้สิ่งของสามใจแล้วจึงเดินทางกลับบ้านไปอย่างมีความสุข

หลังจากนั้นมาชีวิตของเองซ้อก็มีแต่ความสุข เวลาเข้าป่าก็มีปืนใช้ล่าสัตว์ป่า พอได้เนื้อสัตว์เองซ้อก็นำมาแบ่งปันให้ชาวบ้านชาวเมืองจนเป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป วันหนึ่งเองซ้อเดินป่าไปเรื่อย ๆ ด้วยความเพลินจนพบบ้านหลังหนึ่งอยู่กลางป่าใกล้ดินเขาด้วยความสงสัยจึงเดินย่องเข้าไปดู เองซ้อค่อย ๆ เปิดประตูเข้าไปเห็นเงาคนอยู่ไหว ๆ จึงเข้าไปดูใกล้ ๆ จึงเห็นเป็นหญิงสาวรุ่มกำดัด ส่วนหญิงสาวนั้นมีอาการสั่นกลัวขดตัวงอไม่ยอมออกมาเพราะนึกว่าเป็นยูงเงินจะมากัดกินตน เองซ้อจึงร้องบอกไปว่าตนเป็นคนมาล่าเนื้อไม่ให้กลัวอะไร หลังจากนั้นหญิงสาวจึงกล้าออกมา เองซ้อจึงถามไถ่ความหญิงสาวว่าเป็นใครมาทำอะไร พอทราบความแล้วเองซ้อจึงอาสาช่วยเหลือทำให้นางร้องไห้ดีใจที่มีคนมาช่วยเหลือชีวิตของนาง จนถึงเวลาที่ยูงเงินจะมากินคนตามที่พระราชাজัดไว้ให้ ขณะนั้นเป็นช่วงเวลากลางคืนใกล้ขึ้นรอบที่สามพอดี ยูงเงินก็บินมาที่บ้านแห่งนั้นขณะนั้นก็เกิดเสียงดังลั่นสั่นสะเทือนไปทั้งป่าเขา

พอยูงเงินบินมาถึงแล้วเห็นท้าวเองซ้อและหญิงสาว ยูงเงินจึงกล่าวว่า พระราชาช่างใจดีเหลือเกินที่เอาคนมาให้กินถึงสองคน ตนจะได้กินให้อิ่มอร่อยกว่าทุกครั้ง ส่วนเองซ้อเห็นยูงเงินกล่าวดังนั้นจึงพูดกล่าวตวาดโต้ตอบไปว่า ไม่รู้ว่าพระราชารู้หรือใจดีและไม่รู้ว่าวันนี้ผีจะกินคนหรือคนจะกินผีกันแน่ ยูงได้ฟังดังนั้นก็โมโหและก็กล่าวว่ามนุษย์นั้นหรือจะมาบังอาจกินตนได้ ให้อูฟนตนสิใหญ่กว่าของมนุษย์พร้อมทั้งอ้าปากให้เห็นฟันที่ใหญ่โต และทำว่าถ้าฟันมนุษย์เท่านี้จึงจะมากินตนได้ ส่วนเองซ้อเห็นดังนั้นก็รับคำท้าและแสดงฟันใหญ่ของตน โดยเอาเขี้ยวป่าที่ได้มาแนบใส่ปากทั้งสองข้างเพื่อข่มขวัญยูงและบอกว่านี่แหละคือฟันของตน และถามยูงไปว่าใหญ่พอหรือยัง เมื่อยูงเห็นดังนั้นก็ไม่สามารถสู้ได้แต่ก็ไม่ยอมแพ้และคิดว่าเสียงตนมีพลังอำนาจมาก จึงท้าเองซ้อไปอีกว่าเสียงใครจะดังมีพลังอำนาจเหนือกว่ากัน ถ้าเสียงใครดังมีพลังอำนาจกว่าจึงจะสามารถกินอีกฝ่ายหนึ่งได้ แล้วยูงจึงขับเสียงดังลั่นไปทั้งป่าสัตว์น้อยใหญ่ต่าง ๆ พากันตื่นกลัววิ่งกันไปทั้งป่า หลังจากนั้นก็เป็นทีของเองซ้อ ส่วนเองซ้อก็สู้โดยการคว้าเอาหม้อทั้งสองลูกออกมาตีเสียงดังลั่นกระหึ่มไปทั่วทั้งป่าเสียงดังกังวานมากจนยูงต้องยอมแพ้ แต่ยูงก็ยังพูดอีกว่ายังไม่พอจะต้องแข่งปีกกันถ้าปีกใครใหญ่กว่าจึงจะได้กินอีกฝ่ายหนึ่งได้ ว่าแล้วยูงจึงลูกลงปีกใหญ่เท่ากับกระดัง ยูงคิดว่ามนุษย์สู้ไม่ได้แน่คงจะได้กินแล้วคราวนี้ ส่วนเองซ้อก็สู้โดยเอาร่มแนบใส่แขนสองข้างพัดไปมาให้ยูงดูยูงเห็นแล้วตกใจเพราะใหญ่กว่าปีกตนมาก แต่อย่างไรก็ตามยูงก็ยังไม่ยอมจำนนอยู่ดี ยังจะต้องหาเรื่องกินมนุษย์ให้ได้ แล้วยูงจึงกล่าวว่า ถ้าใครบินขึ้นฟ้าได้จริงจึงจะได้กินอีกฝ่าย พอว่าแล้วยูงก็กางปีกกางหางบินขึ้นบนท้องฟ้า บินโฉบเฉี่ยวไปมา พร้อมยิงฟันจะบินมากัดกินเองซ้อและหญิงสาว

ส่วนเองซ้อไม่ได้หวาดกลัวแต่ประการใดและได้เตรียมปืนไว้เมื่อยูงบินโฉบเข้ามาใกล้พอได้ระยะที่พอเหมาะแล้ว เองซ้อก็เอาปืนยิงรัวใส่ยูงยักษ์ เมื่อยูงถูกยิงก็ร้อนถลากลมมาบนพื้นดินก่อนที่จะสิ้นใจตายนั้นยูงยักษ์คืนทูลนทูลรายอย่างแสนสาหัส การคืนทูลนทูลรายของยูง

ยักษ์ได้เกิดการสิ้นสะเทือนมีเสียงกัมปนาทหวั่นไหวไปทั้งป่าเขา การสิ้นสะเทือนนั้นรู้สึกได้ไปทั่วทั้งเมือง ขณะนั้นเป็นเวลารุ่งสางพอดี เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนกำลังตื่นนอนพอดียินเสียงดังลั่นกอบปรักอาการสิ้นสะเทือนของแผ่นดินจึงเป็นที่สงสัยของคนทั่วไป ต่างจึงออกตามหาต้นตอสาเหตุจึงได้มาพบเห็นยุงยักษ์ร้ายทुरนทุรายจวนเจียนจะขาดใจตาย และได้ทราบว่ามีผู้ฆ่าคือตัวเองข้อต่างก็พากันดีใจเพราะว่าชีวิตของตนจะได้ปลอดภัย ไม่ต้องไปให้ยุงผีร้ายกินอีกแล้ว และด้วยความโกรธแค้นที่มีต่อยุงผียักษ์ร้ายที่กินญาติพี่น้องของตนไปมากมายเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงได้โอกาสแก้แค้นได้พากันนำมีดพร้าอาวุธมาฟันแทงยุงผีซ้ำให้หน้าใจ จนทำให้เนื้อยุงกระเด็นกระดอนแตกกระจายกลายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยตกไปในที่ต่าง ๆ เนื้อชิ้นเล็กชิ้นน้อยเหล่านั้นได้กลายมาเป็นยุงตัวเล็กและตัวขุ่น(สัตว์คู่คี่เล็กคล้ายรีน) ชอบกินเลือดของมนุษย์เป็นอาหารในกาลต่อมา

หลังจากนั้นตัวเองข้อก็ได้รับการยกย่องสรรเสริญ เป็นที่ชื่นชมของชาวบ้าน ได้รับการยกย่องเป็นวีรบุรุษของประชาชน และตัวเองข้อก็ได้นางคนนั้นเป็นเมียโดยชาวบ้านได้จัดงานแต่งงานให้อย่างยิ่งใหญ่ใคร่รู้ข่าวก็มาร่วมงานกันโดยไม่ต้องบอกกล่าว ต่างก็นำข้าวของมามอบให้ชาวบ้านต่างก็มาช่วยกันสร้างบ้านสร้างเรือนให้ ต่างก็ยอมเป็นทาสรับใช้ ไม่ว่าจะให้ช่วยทำอะไรก็ยินดีช่วยทุกประการยิ่งกว่าเจ้าเมือง และขณะเดียวกันนั้นชาวบ้านต่างก็คำทอคูห่มินดูแคลนพระราชอาชญาของคนที่ไม่มีความสามารถปกป้องประชาชนของตน ซ้ำยังคอยจัดหากคนไปให้ยุงกินแทนคนในครอบครัวของตนอีก นับว่าเป็นการเอาเปรียบข่มเหงรังแกประชาชน ในที่สุดประชาชนจึงร่วมกันขับไล่พระราชอาชญาให้ออกจากเมืองไป และได้ยกย่องตัวเองให้ขึ้นเป็นพระราชอาชญาแทน หลังจากนั้นตัวเองข้อก็ได้ปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขต่อมา ดังตาราง ๓ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : ตัมภานันท์)

ตาราง ๓ บทขับปี่นตัวเองข้อฆ่ายุงเถิน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ดินเมืองปู้แต่ปางก่อนซันยามเจ้า	ดินเมืองภูเขาแต่เมื่อก่อน	เนื้อความอารัมภบทถึง
เจียนก้าวเต้าสอดไค้เลิงไอ้สู่กัน	จักพุดถึงเล่าเพลินให้กันฟัง	ที่มาและสาเหตุการเล่าเรื่อง
เฮียะหว่ามิยุงเถินหัวเปา	เรียกว่ามิยุงใหญ่หัวใหญ่	แล้วจึงเล่าตั้งข้อความว่า จะ
หลังควายสามน้อง	ตั้งควายสามน้อง	เล่าสู่กันฟังเพื่อความเพลิน
หุงคำอ้าปะฮ้อง เทียวกั๊กินกัน	สว่างมีดอ้าปากร้องหาคันกินคน	ใจยังมียุงเถินหัวใหญ่ตัว
เมืองมนกว้างฮามมองเฮือเปา	เมืองกลมใหญ่หม่นหมองร้าง	เท่ากับควายมีลูกสามรุ่นทุก
ก็เปื้อปัวห่วมเป้า	ก็เพราะเจ้าเมืองร่วมมือกับ	คำเข้าจะร้อง หากินคน

ตาราง ๓ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ยุงฆ่าบาปเย็น ปั่วหนึ่งเต็นฝกป็น ใส่เรือนเอนไฮ้ มีฮ่อนไล่เกียงเว็น ความกำแก่แจ้งโคนา เถิงใจแั้นเว็นเฮียน เต้าส่งเมื่อไหล เฮือนปั่วจั่งสำหา เป่าทือ เป็น โฮ้ย โน้ยเวียะได้เฮื่องจั้น ปั่วจั่งฟังสา บ่อจ๊กก็ปีฟ้า ยังเผ็ดขมขึ้น เพื่อเฮือนปั่วเบ่านึ่ง ปิดฮายเย็นน้อย ฮ้อยจ่องไ้ เวื่อหึ่งตายตาง หลังมาแล้ว มีเองฮ้อยหนึ่ง ขันต่อฆ่ายุงฮ้าย ปอไปก็ว่เย็น ปั่วหนึ่งเห็นสันแก้ว เหล่าพอยตายเมียน เมืองกับบ้านเหล่าล้าย คืนเตียงนอนฮาน มาจั่งเขียนसानไว้ เป็นความเหล่าขับ โลมคู่ฮ้ายแก่งน้อง ตางขอคโวจา กกกอกความแห่งไหล ค้อยฟังคูแฉ้ง	ยุงฆ่าทำบาปร้าย เจ้าเมืองจัดการจัดแบ่ง ใส่เรือนให้ได้รับความทุกข์ ไม่มีได้ปฏิเสธ กล้าหาญแข็งข้อแต่อย่างไร ถึงเวลาวันครบมาถึง ต้องส่งไปให้ เรือนของเจ้าเมืองจึงปราศจาก ไม่ได้เป็นอันตรายชั่วร้าย เมื่องานได้ค้อย่างนั้น เจ้าเมืองจึงรับพอใจ ไม่รู้ว่่าก็ปีฟ้ายังเผ็ดขมขึ้น เพราะเรือนเจ้าเมืองนั่นเอง ผลึกการระความร้ายสงบสุขน้อย เข้ารับใช้จึงได้ตายแทน หลังจากนั้นต่อมามีเองฮ้อยคนหนึ่ง อาสาต่อฆ่ายุงร้าย พอไฟฟ้าได้รับรมเย็น เจ้าเมืองนั้นเห็นสันแก้ว เหมือนจะพลอยตายเก็บ เมืองและบ้านที่ร้าย กลับคืนมาเป็นนอนสบายดี มาจั่งเขียนเนื้อความไว้ เป็นความคำขับ พุดคุยคู่พี่หรือน้อง เพื่อแทนเนื้อความพุดสนุก คืนเค้าเนื้อความอย่างไร ค้อยฟังคู่ชัดเจน	เมืองเจียบไร้ผู้คนก็เพราะเจ้า เมืองตกลงกับยุงว่าจะส่งคน ไปให้ยุงกินจัดแบ่งเวียน เปลี่ยนกันไปในแต่ละ หลังคาเรือน แต่ไม่มีใครกล้า เกียงหรือแจ้งข้อไม่ยอมทำ ตาม เมื่อมาถึงคราวของตน แล้วก็จำต้องส่งคนไปให้ยุง กินเรือนของเจ้าเมืองจึงไม่ ปลอดภัยจากยุงโหด เมื่อชาวบ้านทำตามอย่างนั้นเจ้า เมืองก็มีความพอใจ ชาวบ้านขมขื่นทุกข์ใจตลอดมา เพราะว่าเจ้าเมืองนั่นเอง นำความเดือดร้อนมาให้ ประชาชนจึงได้ตายแทน หลังจากนั้นมามีท้าวเองฮ้อย ได้ทำการฆ่ายุงร้าย ทำให้ชาวบ้านมีความร่มเย็น เจ้าเมืองเห็นก็เกิดหวั่นกลัว เหมือนใจจะขาดตาย บ้านเมืองที่เดือดร้อน กลับมาอยู่สุขสบาย จึงได้นำเขียนเป็นเรื่องไว้ เพื่อ เป็นความขับ เล่าคู่พี่น้องฟัง เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ส่วนเนื้อความจะเป็นอย่างไร นั้นก็ขอให้รับฟังให้เข้าใจ

จากตาราง ๓ บทขับท้าวเองชื่อฆ่าขุนเถิน กล่าวถึงใจความโดยย่อของเรื่องท้าวเองชื่อฆ่าขุนเถิน ในเนื้อความกล่าวว่า ในอดีตนั้นมีบ้านป่าเมืองภูเขาซึ่งมีฝูงผีโหดร้ายออกอาละวาดจับมนุษย์กินเป็นอาหาร แต่ก็ไม่มีใครสามารถกำจัดได้ ส่วนเจ้าเมืองนั้นมีความกลัวมากกลัวว่าจะมากินคนในครอบครัวของตน เจ้าเมืองจึงได้ไปทำความตกลงกับขุนว่าห้ามมาจับกินคนในครอบครัวของตน แต่ตนจะจัดหาคนไปให้กินเองทุกสัปดาห์ หลังจากนั้นเจ้าเมืองก็ได้บังคับประชาชนทุกหลังคาเรือนให้หาคนไปให้ขุนโหดกินโดยให้มีการหมุนเวียนกันไปมา ชาวบ้านทำตามด้วยความทุกข์ใจโดยไม่มีใครกล้าทัดทานทั้งที่ก็กลัวตายกันทุกคน เวลาต่อมาจึงมีท้าวเองชื่อเป็นผู้ปราบขุนได้จึงเป็นที่รักของชาวบ้านส่วนกษัตริย์ก็กลัวเกรงท้าวเองชื่อที่มีความสามารถเกินตน กล่าวที่ชาวบ้านจะไปเห็นความสำคัญมากกว่า และในที่สุดก็เป็นดังเช่นนั้น ประชาชนยกย่องให้เองชื่อเป็นกษัตริย์แทนและขับไล่พระราชอาออกจากวัง เองชื่อได้เป็นพระราชอาปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขต่อมา

๑.๒ การขับปี่ประเภทเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจทราบที่มาของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน ประวัติบ้านเมือง ประวัติของสถานที่หรือการก่อกำเนิดสิ่งต่าง ๆ ในพื้นถิ่นของตน การขับของชาวไทดำในลักษณะเช่นนี้นั้น ภัททิยา ยิมเรวัต (๒๕๔๔ : ๒๕๕) เรียกว่า “ขับปี่” เป็นการขับเล่าเรื่องราวต่าง ๆ คนที่ขับจะต้องรู้หนังสือ เพราะจะต้องอ่านหนังสือ แล้วจึงนำไปขับ เช่น ขับไตปู่เส็ก ขับปี่นี้ใคร ๆ ก็ขับได้เพราะถ้าใครจำได้ก็ขับกันไปหรือสำหรับบางคนที่มีความจำดีเป็นเลิศก็จะจำนำมาขับได้ทันที สำหรับการขับในลักษณะเช่นนี้แบ่งออกได้ดังนี้

๑.๒.๑ การเล่าเรื่องที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นลักษณะการบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ของตนไว้ แล้วนำมาขับเล่าสู่กันฟัง เพื่อให้ชนรุ่นหลังทราบประวัติ รากเหง้าของตนว่าเป็นใครมาจากไหน โดยใช้วิธีการบันทึกในรูปแบบคำขับ และใช้วิธีการขับเป็นเครื่องมือในการสื่อสารจากรุ่นสู่รุ่น เป็นการบอกเล่าและให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างมีวรรณศิลป์ และมีความเพลิดเพลินเป็นลำนำประกอบด้วย ดังนั้นลักษณะเนื้อความจะกล่าวถึงถิ่นฐานรากเหง้าเดิมของชาติพันธุ์ไทดำว่ามาจากที่ไหนบรรพบุรุษนั้นอยู่ที่แห่งใด สาเหตุใดจึงต้องโยกย้ายหนีจากถิ่นฐานเดิม และปัจจุบันเผ่าพันธุ์ของพวกเราได้กระจัดพลัดพรากกันไปอยู่ที่ไหนบ้าง หลังจากนั้นแล้วอาจกล่าวถึงกลุ่มชนไทดำที่อยู่ในพื้นถิ่นเดียวกันในถิ่นนั้น ๆ ว่ามีจำนวนเท่าใดและขอให้มีความสามัคคีกันไว้ และอวยพรให้มีความสุขความเจริญ ดังตัวอย่างคำขับต่อไปนี้ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔ บทขับปี่ไทดำ

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
โอ โอัย บัดนี้ปี่จักวาด้านจาวัว ปี่นเผ่าไต้หลังก่อนเน้อ ต่งเจียงกำเวียดหนาม กำวาท่านเว้า มีแห่งเจ้าปี่น้องสิบหกเจ้าไต้ อาศัยสร้างดินเกี่ยวบ้านอยู่ เป่าปู้เจือสิบแปดเปิงกนแล้วลอ กุนแก่งกวานจุกันมาเฮ้า เจ้าปี่น้องจุ่มหมูไต้หล่า เฮาเอย เหมือนันเหิงนานได้ปี่นปีถ้วนถ่าง ไต้สืบสร้างแผ่นดิน อยู่แห่งดินไต้เฮานา อันหว่าป่าหลอนหลอนปู้ซำหล่าเข้า เจ้าปี่น้องบ่ไกวหัวเฮือน เปือหว่าลูกหลานหล่าเอาเฮือนแปดคีม ข่านต่อลูเปือหล่า เขยเจืออิดขาดมัวกิน ซุมหนึ่งจิ่งไต้ตัดสินใจ ไปวางปู้เป้า มาอยู่เต้าแผ่นดินกำฝ้ายดินลาว นี่ล่อบัวลาวจ้ายเอย เหมือนันอยู่ดินลาว ก็หากมีหลายแขวง แผ่นดินไต้เฮาสร้างนั้นนา อยู่แอบอ้างหลายแต่หม่นอยู่ หัวปี่นแก่งเวียงจันทนสะหว่า	โอ้ หนอ ต่อไปนี้จะกล่าวถึง ประวัติความเป็นมาไทดำก่อนนะ ทุ่งเชียงคำเวียดหนาม มีคิ้วท่านกล่าวไว้ มีเจ้าเมืองพี่น้องสิบหกเจ้าเมืองไท อาศัยสร้างดินแถวเป็นที่อาศัย ปู้ตาวตลิสแปดชั่วอายุคนแล้ว เจ้าเมืองทุกคนมารวมกัน เจ้าพี่น้องไทดำเราเอ๋ย ขณะนั้นเวลานานไต้หลายพันปี ไต้สืบสร้างความเป็นปึกแผ่น อยู่ที่แผ่นดินไทเราหนอ อันว่าป่าดอนภูเขาที่ใช้ปลูกข้าว เหล่าพี่น้องไม่เพียงพอครวเรือน เพราะว่าลูกหลานขยายเผ่าพันธุ์ กลัวแต่ลูกสะใภ้คนเล็ก เขยเชื้อสายอดอยากการกิน พวกหนึ่งจิ่งไต้ตัดสินใจ ปล่อยวางบรรพบุรุษ มาอยู่ตักแผ่นดินฝ้ายลาว นี่หนอคนสวยพี่เอย เมื่อขณะนั้นอยู่ดินลาว ก็หากมีหลายแขวง แผ่นดินไทเราสร้างนั้นนา ที่อ้างถึงไต้มากนักไต้ช้อย หัวพันและเมืองเวียงจันทน์	เนื้อความกล่าวถึง ประวัติของเผ่าไทดำ ทุ่งเชียงคำแห่งเวียดหนาม ท่านว่าไม่น่าอยู่อาศัย มีพี่น้องตระกูลไทสิบหกเมือง ไต้อาศัยอยู่ในเวียดหนาม สิบกันมาชั่วสิบแปดรุ่นแล้ว เจ้าเมืองและทุกคนร่วมกัน เหล่าพี่น้องไทดำของเรา เมื่อเวลาผ่านไปหลายพันปี ไต้สร้างบ้านเมืองมั่นคง อยู่ที่เมืองไทของเรา ที่ทำมาหากินทั้งที่ลุ่ม ภูเขา ไม่เพียงพอต่อครวเรือน เพราะลูกหลานเพิ่มขึ้น กลัวแต่ลูกสะใภ้ ลูกเขยจะอดอยากขาดเงิน พวกหนึ่งจิ่งไต้ตัดสินใจ หนีจากถิ่นฐานดั้งเดิม มาอาศัยอยู่ที่ดินแดนลาว นี่แหละคนสวยของพี่เอย ขณะนั้นอยู่ที่ประเทศลาว ก็มีหลายแขวง ที่คนไทไต้สร้างขึ้น ที่อยู่มากนั้นไต้แก่อยู่ที่ แขวงหัวพันและเวียงจันทน์

ตาราง ๔ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ค.ศ. ปีหนึ่งปีนเจ็ดร้อย	คอสอปีหนึ่งพันเจ็ดร้อย	เมื่อช่วงเวลาปี ค.ศ. หนึ่ง
เข้ามัวหลงเจ็ดแปด	เกือบจะหลงลืมเจ็ดสิบแปด	พันเจ็ดร้อยเจ็ดสิบแปด
ยังมีเจ้าแผ่นดินไทใหญ่อสะหลาม	ยังมีเจ้าเมืองไทเมืองสยาม	เจ้าเมืองไทยเมืองสยาม
จื่อพะญาบอหลิน	ชื่อพระยาบดินทร์	ส่งพระยาบดินทร์
แห่มทัพไทควานัน	แม่ทัพไทยควานัน	มาเป็นแม่ทัพในควานัน
มาตีปุ่นเวียงจันเผ้าผ่าน	มาตีโน้นเวียงจันทน์เมืองใหญ่	ตีเอาเมืองเวียงจันทน์
จับเอาเจ้าล้านช้างอนุลงตั้ง	จับเอาเจ้าล้านช้างอนุลงลงไป	ได้จับเอาเจ้าอนุวงศ์ไป
มันกวาดเอาลาวไต้หวันไป	มันกวาดเอาลาวไทหนีไป	ได้กวาดเอาลาวและไทไป
ข้ามแม่น้ำลำห่อ โอของนั้นนา	ข้ามแม่น้ำสายใหญ่โงงนั่นเอง	ข้ามแม่น้ำใหญ่คือแม่น้ำโขง
ไคนี้ เผ้าได้หล้ายังหลงห่างเมืองไกล	เดี๋ยวนี้ไทค้ายพลัดห่างบ้านไกล	เดี๋ยวนี้เผ้าไทค้ายพลัดถิ่น
กำไอ้อัย มาไคนี้ แหนถึง	ไอ้อัยมาบัดนี้วนถึง	มาบัดนี้ ขวอนถึง
เจ้าพี่น้องชนเผ่าไคนี้	เจ้าพี่น้องชนเผ่าไทค้ำ	พี่น้องพวกชนเผ่าไทค้ำ
มาทำสร้างดินลาวบ้านอยู่ก่อนเนอ	มาทำสร้างดินลาวบ้านอยู่ก่อนนะ	มาทำสร้างดินลาวที่เราอยู่
เฮาก็มีเจ้าพี่น้องหยายอยู่หลายแขวง	เราก็มีพี่น้องกระจาย อยู่หลาย	เราก็มีพี่น้องกระจายกันอยู่
นับแต่หลวงน้ำทา หัวป็น	แขวงนับตั้งแต่หลวงน้ำทาหัวพัน	นับแต่แขวงหลวงน้ำทาหัวพัน
ไซยะบุรีอุหมไซ เชียงขวาง	ไซยะบุรีอุคมไซ เชียงขวาง	ไซยะบุรีอุคมไซ เชียงขวาง
แก่งเวียงจันหมื่นปู้บังจัน	และเวียงจันทน์หมื่นภูกางกัน	และเวียงจันทน์มีหมื่นเขากันไว้

จากตาราง ๔ เนื้อความจะกล่าวถึงบรรพบุรุษของชาวไทยคำว่าอาศัยอยู่ที่เขตแคว้นสิบหก
เจ้าไทติดดินแดนเวียงคานมได้สร้างบ้านเมืองมาชั่วพันปี มีการขยายเผ่าพันธุ์ทำให้พื้นที่ทำมาหากินมี
น้อยไม่พอเพียง บรรพบุรุษก็กลัวลูกหลานจะอดอยากจึงให้มีการอพยพมาสร้างที่ทำกินใหม่ ชาวไท
คำในบางส่วนได้อพยพมาสร้างบ้านเมืองใหม่ในดินแดนลาว จนถึงพ.ศ. ๑๗๗๘ ประเทศสยามได้
ส่งพระยาบดินทร์มาตีดินแดนลาวได้ชัยชนะและจับเจ้าอนุวงศ์กษัตริย์ลาวไป ขณะเดียวกันก็กวาด
ต้อนผู้คนไปเป็นจำนวนมากรวมทั้งพวกไทคำด้วย ส่วนชาวไทยคำที่อยู่ในประเทศลาวนั้นก็ยังมีอยู่ใน
หลายแขวง และสุดท้ายก็ขอให้ชาวไทยคำเรานั้นมีความสามัคคีอย่าได้อดอยากข้าวปลาอาหาร

๑.๒.๒ การเล่าเรื่องเกี่ยวกับสภาพพื้นถิ่น เป็นการเล่าให้ทราบว่าสภาพพื้นถิ่นของตานั้นมีสภาพภูมิศาสตร์เป็นอย่างไร บรรยากาศของชุมชน วิถีชีวิตของชุมชนดำรงอยู่กันอย่างไร อาจจะกล่าวถึงการประกอบอาชีพ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน แสดงออกให้เห็นมุมมองหรือโลกทัศน์ของชุมชนที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการจับในลักษณะนี้นั้น กัททียา ยิมเรวัต (๒๕๔๔ : ๒๕๕) เรียกว่า “จับเมือง” เป็นการจับบรรยายถึงบ้านเมืองของตน ให้รายละเอียดถึงสภาพความเป็นอยู่และเล่าถึงประวัติความเป็นมา สภาพความเป็นอยู่ ของท้องถิ่น หรืออาจเป็นตำนานความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชน อุณแพง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การจับป็นประเภทนี้ ในสมัยก่อนนั้นจะมีการกล่าวถึงประวัติการสร้างหมู่บ้านว่าใครเป็นผู้ก่อตั้งหลังจากนั้นก็กล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ สภาพพื้นถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม และขอให้ผู้นุชนได้สืบทอดประเพณีอันดีงามเหล่านี้เอาไว้ ไม่ให้เศร้าหมอง หรือเสื่อมไป แต่ปัจจุบันนี้การจับในลักษณะนี้ก็ยังคงมีอยู่บ้างแต่ก็มีการปรับเปลี่ยนเนื้อความในการจับไป เพราะคนจับเป็นคนรุ่นใหม่จำเนื้อความสำคัญเกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านชุมชนไม่ได้เมื่อจับจึงได้มีการตัดทอนบางส่วนบางตอนทิ้งไปโดยจับเฉพาะเนื้อความส่วนที่จำได้เท่านั้นและยังมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเนื้อหาให้สอดคล้องกับยุคสมัย หรือระบอบการปกครอง และหากใครสามารถจับโดยนำสิ่งที่ป็นปัจจุบันเข้าไปอยู่ในสาระเนื้อความที่จับได้ก็จะเป็นที่น่าสนใจเพราะมีความทันสมัยเยาวชนคนรุ่นใหม่ก็จะสนใจฟัง ดังตาราง ๕ (แนก่าป็น แก้วอุคร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕ บทจับป็นบ้านป่าเมืองปู้

บทคำจับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปัดมาเจอไคนี้นา	บัดมาถึงเดี๋ยวนี้นา	เป็นการเล่าถึงสภาพของ
มือบ่อจับบ่อม่วนนา	วันไม่จับมันไม่สนุกหนา	ความเป็นอยู่ เนื้อความกล่าว
สองเฮาแก่งสามฮาบ้อจา	สองเราและสามไม่พูด	ว่า ถ้าไม่จับถ้าไม่จับก็จะทำ
มันบ่อม่วนบ้าน	มันไม่สนุกสนานบ้านเมือง	ให้ไม่สนุกสนานและก็จะ
มือบ่อด่านจาเว้า	วันไม่พูดจาพูดคุย	เสียประเพณีบ้านเมืองบ้าน
ลิเสียเปียบเมืองเฮา เป็งเอย	จะเสียเปรียบเมืองเราน้องเอย	น้องบ้านพื้นนั้น บ้านทำไร่
บ้านหล้าแก่งเมืองเป็ง	บ้านน้องและเมืองน้อง	ล้อมรอบภูเขาบ้านทำนารอบ
บ้านเอ็ดให้ห่มผาแต่ไอ้	บ้านทำไร่ล้อมภูเขาแท้แล้ว	หมู่บ้าน ตั้งบ้านเรือนตาม
บ้านเอ็ดนาห่มบ้าน	บ้านทำนาล้อมบ้าน	ดินเขามองสุดสายตาเห็นแต่
ตั้งบ้านแล้วก็อยู่ตีนภู	ตั้งบ้านแล้วก็อยู่ตีนเขา	ภูเขาบ้านที่อยู่ห่างไกลมาก

ตาราง ๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
<p>สุดจ้าวहुแก่งตาเป็นปู้มำคั้น บ้านอยู่กำขอบฟ้า ลักผู้หย่อเวียงจันทน์ แต่ไอ้ ซุมเอย ปี่หล้าเอย ปี่เป็งเอย พรรคนำพาบอกสอน เบ็งแขงฮอบล้าน ไคนี้ เห้อมีโสงเฮียนคิ จอบงามหลายห้อง แต่ไค ลุหล้ากั้นคั้น จบปอแปดสือ ลาว ลูอาวแก่งลูลง หมั้นกั นสิ่งย่อง ไว้แต่งสร้างแปนปิ่น บ้านห่างเมืองเป็น ซุมเอย ปี่หล้าเอย ปี่เป็งเอย เวียะเจ็บไส้เหงาฮ่าย เอ็ดเต้เส่อยา เป็งเอย เมืองอยู่ดี เป็งกั้นหลาย เมื่อย่านควา แก่งจาวย่านคู ไปหยามน้ำบ้านลัก ก็ยั้งคั้นน้ำแอ็ดฟองขาว ไปหยามอวแก่งคั่วต่างเฟือง ต่างเมืองน้ำนองไหลคั้น ไคโน้ ฮือมิเก้าหย่อข้ามแม่น้ำ แสแล่นสืบตาม แล้วล่อ ตามเมืองเยื่อเพื่อ เอ็ดคณาสองกำ ลาดเยื่อตั้งแต่งไว้ ขายเหยื่อหมูปี่ ของกินดีจั้นเก้ เตื่อหน้า</p>	<p>สุดจ้าวหู่จ้าวตามิภูเขามากั้น บ้านอยู่ที่ห่างไกลมาก ไคลผู้ใหญ่เวียงจันทน์แต่หนอ พวกเราเอยพี่น้องเอยที่รักเอย รัฐนำพาอบรมสั่งสอน คูแลรอบค้ำ เดียนี้ให้มีโรงเรียนคิ สวยงามหลายห้องแต่หนา ลูกหล้าคนคิจบปอแปดภาษาลาว ลูกอาและลูกลุงหมั้นคนยกย่อง ไว้สร้างสรรคบ้านเมือง บ้านห่างไกลให้ดีพวกเราเอย พี่น้องเอยที่รักเอย เรื่องเจ็บป่วยเหงาร้าย ไม่ลำบากไคย่าน้องเอย เมืองอยู่ดีรักคนมาก เมื่อช่วงเวลาและช่วง ผ่านมา ไปเยี่ยมน้ำบ้านไกล ยังคั้นน้ำแอ็ดฟองสีขาว ไปเยี่ยมอาและญาติต่างถิ่น ต่างเมืองน้ำนองไหลคั้น เดียนี้มีสะพานใหญ่ข้ามน้ำ รถเล่นไปตามทางแล้วหนอ ตามเมืองใหญ่ทำนาสองครั้ง ตลาดใหญ่ตั้งจัดการมีไว้ ขายอาหารหมูฮ้วน ของกินดีกองมากมาย เต็มหน้า</p>	<p>ไคลเจ้านายที่เวียงจันทน์ หนอพวกเราพี่น้องทั้งหลาย มิพรรครัฐบาลได้เป็นผู้นำ คูแลในเรื่องต่าง ๆ ปัจจุบันได้มีโรงเรียนที่ดี งดงามมีหลายห้องเรียน เรียนภาษาลาวจบถึงปอแปด ลูกป้าลูกลุงต่างก็ยกย่อง จะได้พัฒนาบ้านเมืองต่อไป ให้เป็นบ้านเมืองเจริญ พี่น้องพวกเราทั้งหลาย เมื่อป่วยไข้ไม่สบาย เราก็มีโรงพยาบาลรักษา เป็นเมืองที่อยู่ดีมิสุขรักผู้คน ซึ่งต่างจากในสมัยโบราณ กาลก่อนนั้นถ้าจะไปเยี่ยมอา บ้านที่อยู่ไกลก็จะมีแม่น้ำกั้น ไว้ จะไปเยี่ยมญาติต่างบ้าน ต่างเมืองก็จะมิน้ำนอง ปัจจุบันนี้มีสะพานข้าม ไปมาหาสู่กันได้มีรถขี่สบาย ตามใหญ่ทำนาได้สองครั้ง สร้างตลาดขนาดใหญ่เอาไว้ มีอาหารเนื้อหมูตัวใหญ่ขาย มีของกินที่ดีวางขายมากมาย มีทั้งผักกาดหัวใหญ่ ๆ มี หน่อไม้หน่อสมบูรณ</p>

ตาราง ๕ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
มีเต็งฝักกาดเป้าเยอไอ้ เต็งหน่อควงดำ ลูกหญิงจ้ายี่แสะ เดี่ยวต่างหาซื้อ เฮากี่บ่อไล้อิดเปื้อ ดำแจ่วต่างแลง ปีหล้าเอย ปีเป็งเอย ไคนี่ฮิตคองหล้า ปางก่อนบ่อเฮือไหล ฮิตคองตั้งแต่เหิงแก่งฮี บ่อวางเสียวไล้	มีทั้งฝักกาดใหญ่แพ้นอ ทั้งหน่อไม้ขนาดใหญ่ ลูกหญิงลูกชายซี้รถ ไปมาตามถนนหาซื้อ เราก็ไม่ได้ดอยอยากอาหาร ค่าน้ำพริกเป็นอาหารเย็น พี่น้องที่รักเอ๋ย เดี๋ยวนี้จาริตประเพณีของน้อง เมื่อก่อนไม่ให้ทิ้งไป จาริตประเพณีเก่าแก่มานาน ไม่ให้ละวางปล่อยทิ้ง	มีลูกหลานชายหญิงก็ซี้รถ ไปมาหาซื้อกันได้ง่าย เราก็ไม่ได้ดอยอยาก ไม่ต้อง กินข้าวเย็นกับน้ำพริก พวกเรา พี่น้องลูกหลาน ทั้งหลายจาริตประเพณีแต่ โบราณขอให้ช่วยกันรักษา จาริตประเพณีแต่โบราณนั้น ขออย่าได้ละทิ้ง

จากตาราง ๕ บทขบขึ้นบ้านป่าเมืองปู้ นี้จะกล่าวถึงสภาพบ้านเมืองของตนว่าเป็นอย่างไร แล้วกล่าวถึงการพัฒนาในยุคปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าอันเนื่องมาจากระบอบการปกครองที่มี พรรครัฐบาลนำพาให้มีความเจริญมากขึ้นมีการตั้งโรงเรียนได้เรียนภาษาลาวมีการพัฒนาถนนมีตลาด มีสาธารณูปโภคเข้ามาทำให้มีความเจริญสะดวกสบายมากกว่าเก่า แต่อย่างไรก็ตามในช่วงท้ายก็ได้ เชิญชวนให้เยาวชนนั้นอย่าได้ละทิ้งวัฒนธรรมของตนสิ่งที่ดีให้รับไว้ส่วนไม่ดีให้ทิ้งไปให้พากัน พัฒนาบ้านเมืองให้ถิ่นอื่นได้เอาเป็นตัวอย่าง

การขบขึ้นประเภทเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพ พื้นถิ่นนั้นมีหลายสำนวน บางสำนวนก็จะไม่กล่าวถึงอำนาจรัฐอาจจะเป็นเพราะว่าเป็นสำนวนที่แต่ง ในช่วงที่ภาวะทางการเมืองไม่เข้มข้นหรือมีอำนาจต่อวรรณกรรมชิ้นนี้ หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่ตก อยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจรัฐดังนั้นจึงมีความเป็นอิสระในการแต่งเพื่อใช้ขบ ดังนั้นเนื้อหาที่จะ กล่าวถึงวิถีชีวิตที่เป็นตัวตนของชาวไทดำที่แท้จริง มีความงดงามในวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติ สะท้อน ให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่มีความดั้งเดิม (Original) มีกลิ่นไอที่ไม่มีการปรับแต่งจึงมีความหอมหวาน สำหรับผู้ที่ได้ลิ้มรสหรือสัมผัส

๑.๒.๓ การเล่าเรื่องเกี่ยวกับสาเหตุการโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นฉบับป็นประเภทเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ สาเหตุของการโยกย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษซึ่งจะเป็นข้อมูลหรือหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทดำในอดีต ดังตาราง ๖ (กวาง วันบุญ. ๒๕๕๓ : ๒๑๕)

ตาราง ๖ บทขับเจื่องเจือกันเขื่อน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
อันหว่าเผอแอหน้ายังเขื่อน เข็ดมะมัวกินชุมเอ้ย ดินนาเฮาหลอบมีเจือเหลอ ติ่มแต่มไขกว้าง ฮาหว่ากัณอยู่บ้านเขื่องมื่อ เขื่องแปหลายปุนแตลล ลุนหลังมาเหม็ดดินแล้ว ด่านยังแอบให้ปุนน้อย เฮียนแตงหลายเมือง เฮาลอ เหมื่องก่ายดินเค็งได้ ยังจี้ก่ายเป็นป่าเลาวางเฮือ เถียงเหยอกกว้างยามเจ้า ยังจี้กัณตาวเป็นกำ ไหลเนื่อ ฮาหว่าปั้งอี่เอื้อยฝุงน่อง ปายหม่างเมืองเดิม เฮียะหว่า ป้าใจข้อง บ่มีเจือใดสร้างก้านนา ก็เปื่อนาบักกว้างแถบน้อย ฮอมเฮาะดินปู้ ดึ่นาฮอมแล้ง นีหลอ แป็งฮักกัน เอ้ยฮอ	อันว่าใครบ้างที่ยังต้อง ทำมาหากิน พี่น้องเอ้ย ดินนาของเราหนอ ไม่มีจะเหลือ เพิ่มเติม ให้กว้างขวาง แต่ว่า คนอยู่บ้าน ทุกวันนี้ ยิ่งขยายหลายขึ้น แท้หนอ ภายหลังมาหมดดินเสียแล้ว ท่านยังฝึกให้คนรุ่นหลัง ฝึกสร้างบ้านเมือง เราหนอ เหมื่องที่มีน้ำรินไหล ยังจะกลายเป็นป่าเลารกเรือ กระท่อมใหญ่ ที่พักอาศัย ยังจะกลับเป็นหญ้าคา นั่นเอง หากว่า ทั้งพี่และเหล่าน้อง เบื่อนายบ้านเมืองเดิม ทว่า พาใจขัดข้อง ไม่มีจิตใจจะสร้างบ้านทำนา ก็เพราะ ที่นามีแคบมีน้อย มีนินคเดียวอยู่ตามดินภูเขา ที่นามันน้อยแห้งแล้ง นีหนอ ให้รักกัน ไว้ละ	เป็นการกล่าวถึงสาเหตุ การย้ายถิ่นฐานเพื่อความ กล่าวว่า ที่นาเดิมมีน้อย ไม่สามารถขยายเพิ่มได้ สำหรับคนที่อยู่ในหมู่บ้าน ทุกวันนี้มีแต่เพิ่มขึ้น คนรุ่นหลังที่เกิดใหม่ก็จะ ไม่มีที่อาศัยทำมาหากิน ท่านจึงสอนให้ชนรุ่นหลัง ไปสร้างบ้านเมืองใหม่ เหมื่องที่เคยไหลรินก็จะ กลายเป็นป่าเลาที่รกเรือ เถียงนาที่ใหญ่กว้าง ก็ จะ กลายเป็นป่าหญ้าคา ทั้งญาติพี่น้องทั้งหลายต่างก็ เบื่อนายถิ่นเดิมตน จิตใจมีความขุ่นข้องหมอง มัวไม่อยากจะสร้างอะไร เพราะว่าที่นามีน้อยคับแคบ มีอยู่เลียบดินภูเขา อยู่กันอย่างแออัดที่นามีน้อย แห้งแล้งขอให้รักกัน

ตาราง ๖ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไคนี้ เอื้อยแก่งนอง	เดี๋ยวนี้อีพี่สาวและน้อง	ไม่ว่าพี่หรือน้อง ต่างก็มี
ป้ายหม่างเฟื่องฮา นี่เนอ	เบื้อหน้ายทุกอย่าง นันหนอ	ความเบื้อหน้าย
บ่ป่าเจอกว้าง เป็สวยลิม	ไม่พาใจกว้าง ผ่ากระสวยลิม	ไม่มีใครมีจิตใจเบิกบาน
หลอด บ่มีเผอสู้ออดหล้าย	หลอดไม่มีใครตำหูกสอดด้าย	อยากจะทำหูกทอผ้า
ส้าว ๆ เป็นจิดเป็ดาว แล้วลอ	ส้าว ๆ ทำผ้าจิด ผ้าลายดาว แล้ว	ไม่รู้จักรทอหูกทอผ้า
เฮียะหว่าจุ่มแห่มหึงเฮา	หนอเรียกว่า ผู้หึงเราทุกคน	ทำจิดลวดลายต่าง ๆ เลย
แลเห็นเขาแก่งพิมท่าวแลไปยื้อ	มองเห็นเขาและพิมแล้วไม่สนใจ	ผู้หึงของเรา เห็นเขา-พิมก็
สวยbungซ้องจุ่มมือ	ถือกระbung ซ้อง ทุกวัน	ไม่สนใจหยับจวย
หุลาดเบื้อเฮือ	หูกนั้นปล่อยกองไว้	มีแต่หยับจวยกระbungตะกร้า
ปานหลังเจือเขาเกี้ยว	เหมือนคังเครือเขาเกี้ยว	ไปซ้อของที่ตลาด
ลามตอไม้เลาะ	มัดไปตามตอไม้ที่ตายคุดแล้ว	เหมือนเครือหูกไม้ที่พันตอ
เผอแลเห็นก็จิงเอือนหน้า แด่ลอ	ใครมองเห็นก็เบือนหน้าหนี	ไม่มีผู้ ใคร ๆ เห็นก็เบือน
เปือแอให้เฮาหมา	เพื่อให้เราดีขึ้นกว่าเดิม	หน้าหนี เพื่อให้เราสุขสบาย
ต่านยังมอบมัวกินใหม่เนอ	ท่านยังได้มอบที่ทำกินให้ใหม่	กว่าเดิมท่านจึงหาที่อยู่ใหม่
ดินไห่ข้าวป็นหา	ดินไร่ปลูกข้าวก็แบ่งปันให้	ให้แบ่งปันที่ไร่ข้าว และ
ดินนาหลอมามัวป็นเหอ	ดินนาหนอกก็มาแบ่งปันให้	ที่ดินทำนาก็จัดแบ่งให้
ดินเหล่าหญ่าป่าไม้	ดินตามป่าหญ่าป่าไม้	ดินทุ่งหญ่าป่าไม้ก็แบ่งปัน
ยวาก้อบจุ่มเอือน	ก็แบ่งปันให้ทุกหลังคาเรือน	ทุกครัวเรือนจึงได้ที่นาดี
จุ่มเอือนน่ายังเป็นน้ามันกั้นเกียง	ทุกเรือนยังเป็นนาดีคั้นนาสวย	น้ำทำก็มีตลอดไม่ขาด
น้ำบ่อแห่งฝายกั้นกั้นหยิ่งใดเคิง	น้ำไม่แห้งตามฝายกั้นให้มีน้ำไหล	

จากตาราง ๖ บทขับเรื่องเจือกันเอือน นี้เนื้อความกล่าวถึงบรรพบุรุษของชาวไทดำที่ตั้งถิ่นฐานกันมานานนม และมีลูกหลานเกิดขึ้นมาเพิ่มจำนวนคนตลอดเวลาแต่สภาพพื้นดินยังคงเท่าเดิม เมื่อ เป็นเช่นนี้จึงทำให้คนเริ่มได้รับความลำบากที่ทำมาหากินไม่พอเพียง ไม่มีจิตใจอยากจะทำอะไร ปู่ตาทั้งหลายจึงเป็นห่วงลูกหลานเยาวชนเกิดใหม่กลัวว่าจะได้รับความลำบากยากแค้น บางส่วนจึงได้พากันอพยพลงมาจากใต้มาที่ประเทศลาว มาสร้างที่ทำกินแห่งใหม่ ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ชาวบ้านมีความสุขมากขึ้น ช่วยกันพัฒนาประเทศลาวที่ตนอยู่ให้มีความเจริญต่อไป

๑.๓ ขับป็นประเภทเล่าเรื่องระบายความรู้สึกและอารมณ์ เป็นการขับเพื่อเล่าหรือระบายอารมณ์ความรู้สึกของตนให้สังคมได้รับรู้ โดยกล่าวออกมาตามความรู้สึกของตนผ่านคำขับ ซึ่งความรู้สึกนั้นเป็นความรู้สึกที่สะเทือนใจ อัศจรรย์ใจ ไม่พอใจซึ่งอาจจะมาจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดขี่ทางสังคม ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ความรู้สึกเหล่านี้จะไม่สามารถพูดออกมาได้โดยตรงเพราะกลัวมีความผิด อันเนื่องมาจากอำนาจอิทธิพลของผู้ปกครองจึงอาศัย คำขับที่เป็นเพลงพื้นบ้านเป็นเวท หรือเป็นพื้นที่ในการระบายความรู้สึกและขณะเดียวกันถ้าหากมีสิ่งที่ดี ๆ ที่ประทับใจ พอใจ ชื่นชม ยินดี ก็ใช้คำขับเป็นพื้นที่หรือเวทในการระบายอารมณ์ความรู้สึกได้เช่นกัน

ดังนั้นการขับป็นประเภทเล่าหรือระบายอารมณ์ความรู้สึกของตนนั้นจึงมีทั้งสองลักษณะคือในลักษณะทางบวกและลักษณะทางลบ นอกจากนั้นก็ยังมีการระบายความรู้สึกถึงวิถีชีวิตความลำบากยากจนของคนในสังคมอาจจะเป็นความยากจนที่เกิดขึ้นกับเฉพาะส่วนบุคคลแต่มันก็เป็นผลมาจากการพัฒนาสังคมเนื้อความ จะพรรณนาถึงความยากลำบากเป็นการสื่อสารหรือสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชน ดังนั้น การขับป็นประเภทเล่าหรือระบายอารมณ์ความรู้สึกของตนให้สังคมได้รับรู้ จึงแบ่งออกได้ดังนี้

๑.๓.๑ การเล่าระบายอารมณ์ความรู้สึกในปัญหาระดับสังคม เป็นการขับเพื่อเล่าหรือระบายอารมณ์ความรู้สึกของตนให้สังคมได้รับรู้เกี่ยวกับ ปัญหาของสังคมส่วนรวม ซึ่งความรู้สึกนั้นเป็นความรู้สึกที่สะเทือนใจ อัศจรรย์ใจ ไม่พอใจซึ่งอาจจะมาจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดขี่ทางสังคม ถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพ ความรู้สึกเหล่านี้จะไม่สามารถพูดออกมาได้โดยตรงเพราะกลัวมีความผิดอันเนื่องมาจาก อำนาจ อิทธิพลของผู้ปกครองจึงอาศัยคำขับที่เป็นเพลงพื้นบ้านเป็นเวท หรือเป็นพื้นที่ในการระบายความรู้สึก ดังตาราง ๗ (อนุแพง เลื่องบุญตา.

๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๗ บทจับความขมใจเอนเมืองจนเต่า

บทคำขบขันภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
อันนี้มือบ่จับ	อันนี้วันไหนไม่ได้จับ	กล่าวถึงความไม่เป็น
มันบ่ห่มวนนา	มันก็ไม่มีความสุข	ธรรมของชนชั้นผู้ปกครอง
มือบ่จา มันบ่ห่มวนบ้าน	ถ้าไม่พูด บ้านไม่ครึกครื้น	ในสมัยก่อนที่เอาเปรียบ
มือบ่ต้านจริงแท้	หากไม่พูดคุยจริงแล้ว	ชาวบ้านหรือประชาชนใน
เสียเสียสิบุญเฮา	จะทำให้เสียครรถงประเพณี	การแบ่งที่นาส่วนที่ดีหรือ
อันนี้ผู้จ่ายเป็งสิเว้า	บัดนี้พี่ชายจะเล่า	งามชนชั้นผู้ปกครองจะจัด
แต่ก่อนมาหลัง ก่อนเนื้อ	เรื่องแต่ก่อนมาแล้ว ก่อนนะ	ให้เป็นของคนส่วนที่ไม่งาม
เว้าแต่หลัง มาฟังอันหน้า	พูดเรื่องเก่าให้ฟังใหม่	ได้ผลผลิตน้อยให้เป็นของ
ด้านแต่เจ้า ปางก่อนยามเหิง	พูดแต่สมัยก่อนนานมาแล้ว	ชาวบ้าน มีการเบียดบัง
นาเฮื้อเพียงเหยื่อหลวง	นาที่ราบเรียบดีกว้างใหญ่	ทรัพย์สินจากคนจนไปส่ง
แห่ม่นากวานบ้าน	จะเป็นนาของผู้ปกครองบ้าน	ช่วยภาษีให้ส่วนกลางจึงทำ
นาหาบ้านจันจัน	นาใกล้บ้านที่งาม	ให้ประชาชนอยู่อย่างลำบาก
ผู้อื่นกวานแซน	จะเป็นนาของกวี้นบ้าน	ขาดแคลนเป็นที่เบียดหน้าย
นาดินแล้งคอตรายปายน้ำ	นาแล้งดินทรายน้ำไม่ขัง	ทั่วกัน แต่ต่อมามีการ
เฮาจั่งล่างเฮ็ดเขียน	จึงให้เป็นนาของชาวบ้าน	เปลี่ยนแปลงมีพรรครัฐ
บ่จันฮวงบาง	ไม่งามรวงข้าวก็บาง	ระบบใหม่จึงทำให้เกิดการ
แลงจายเตี้ยบ	แลงจายเปรียบ	พัฒนาถนนหนทาง ทำให้
ปานเดียวถั่วยเจียว	ได้ดั่งกับถั่วยน้ำพริก	การจราจรไปมาหาสู่กัน
ลูเอี้ยวให้สู่มือ เฮาห่มผ่าบาง	ลูกร้องให้ทุกวันเพราะห่มผ่าบาง	สะดวก มีการติดต่อกับชาว
อ้ายแก่งนอง	พี่และน้อง	ลาวลุ่ม และลาวลุ่มได้นำ
เฮาจ่มหมางหมัน	เราบ่นบาดหมางในใจ	สินค้ามาขายทำให้มี
ปิ่นจู้อันบ่เป็น	แบ่งปิ่นทุกอย่างไม่เป็นธรรม	เครื่องใช้ทุกอย่าง
เข่นเมืองตกไฮ้	บ้านเมืองเกิดความลำบาก	โดยเฉพาะมีฝ้ายเส้นมาขาย
ได้แต่เจ้ากวี้นตัว	ส่วนกวี้นบ้านหรือผู้นำหมู่บ้าน	ทำให้ไม่ต้องปั่นฝ้ายในยาม
กินอ่มนอนดี	ก็สุขสบายกินอ่มนอนดี หลายปี	ค้าคืน และนอกจากนั้นยังมี
หลายปีฟ้าปีมาเวียนกบ	ต่อมาเวียนมาครบ	ฟิมอย่างดีจากลาว

ตาราง ๘ (ต่อ)

บทคำขวัญภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จั่งมีหลวงต่างอันแนวดี	จั่งมีรัฐให้แนวทางที่ดี	ทำให้การดำเนินชีวิตมีความ
พักเบงเสื่องหน้า	รักแพงให้เสมอหน้ากัน	สะดวก อีกทั้งเกิดความ
พักบ่ให้ฮ่วยฮ้าย เสิงเมื่อกายมา	รัฐไม่ให้ลำบากดังที่ผ่านมา	เป็นธรรมขึ้นในการแบ่งที่
พักนำพาเบาะสอน	พรรคเป็นผู้นำสั่งสอน	นาทำกิน จึงทำให้ชาวบ้าน
จู้คนเห็นฮู้	ให้ทุกคนเข้าใจ	อยู่ดีมีความสุขกันทั่วไป
ขู้อ้ายหันแนวฮ้าย	ทุกสิ่งที่ไม่ดีนั้น	
ปาป่อยวางเสียบ	ก็ให้เลิกไปเสียบ	
ไคนี้ ต้างเสฝ้าย	บัดนี้ถนนไปมา	
เมืองลาวมาสู่	จากชาวลาวผ่านมาถึงไทดำ	
กักคักก้องลุ่มฟ้า	ทำให้คักคักขึ้น	
ตกลิ่งมีหนอ แล้วหลอ	มีทุกสิ่งทุกอย่างครบครันแล้ว	
ของคานหัน	เครื่องใช้ต่าง ๆ	
มันขายฮ้อยถื่อ	มาจำหน่ายมากมายหลายชนิด	
ไคนี้เฮากี้ บ่ได้ปั่นฝ้าย	เดี๋ยวนี้เราก็ไม่ต้องปั่นฝ้าย	
ตาเสบหลายกิ้นแลงขึ้นแล้วลอ	ให้เสบตาหลายค่าคิ้น แล้วหนอ	
คั้นเจือตกล่ามาเป็นเส้น	มีเส้นฝ้ายเครื่องสำเร็จรูปเป็นเส้น	
เอมกับอ้ายแก่งน้อง	เอมกับอ้ายและน้องทำहुกได้	
เงินฮูกหลายเจือ	หลายเครื่องหลายรอบขึ้น	

จากตาราง ๘ บทขวัญความขมใจเอนเมืองจนแต่นี้ เนื้อหากล่าวถึงความไม่เป็นธรรมของชนชั้นผู้ปกครองในสมัยก่อนที่เอาเปรียบชาวบ้านหรือประชาชนในการแบ่งที่นาส่วนที่ดีหรืองามชนชั้นผู้ปกครองจะจัดให้เป็นของตนส่วนที่ไม่งามได้ผลผลิตน้อยให้เป็นของชาวบ้าน มีการเบียดบังทรัพย์สินจากคนจนไปส่งส่วยภาษีให้ส่วนกลางจึงทำให้ประชาชนอยู่อย่างลำบาก ขาดแคลนเป็นที่เบื่อหน่ายทั่วกัน แต่ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงมีพรรครัฐระบบใหม่จึงทำให้เกิดการพัฒนาถนนหนทาง ทำให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในการแบ่งที่นาทำกิน จึงทำให้ชาวบ้านอยู่ดีมีความสุขกันทั่วไปไม่เป็นเหมือนเดิม

๑.๓.๒ การเล่าระบายนามความรู้สึกในปัญหาระดับปัจเจกบุคคล เป็นการขับเพื่อเล่าหรือระบายนามความรู้สึกของตนเพื่อให้สังคมได้รับรู้เกี่ยวกับปัญหา อาจจะ เป็นปัญหาของส่วนบุคคล แต่ปัญหาเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งในสังคม อันเป็นผลมาจากการพัฒนา สังคมของผู้บริหารบ้านเมืองอาจมีความบกพร่องจึงเกิดปัญหาขึ้นหรือไม่ปัญหาอาจเกิดจาก สภาพธรรมชาติที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของชุมชนนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นส่วน ใหญ่จะเป็น ปัญหาด้านความยากจนอดอยากแร้นแค้น ในเนื้อความจะพรรณนาถึงความยากลำบาก เป็นการ สื่อสารหรือสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ดังตาราง ๘ (กวาง วันบุญ, ๒๕๕๓ : ๑๕๖)

ตาราง ๘ บทขับเจียนตักเจียนขอ

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
น้องหล้าเอ๋ย สายเจ้อายเอ๋ย เมื่อหว่าเค้ เมืองปั๋วยุง ปู้ผาล้านเกื้อน ซึ่นนา อ้ายห้งมา ตักกาย หลอ แม่บ่อเอื้อนตาฮ้อย แป็งอ้ายนี่นา ขวัญฮาลอ แม่เอ้มฮือ ยังได้เจียขุดปู จุงแขนมุฮ้อย ก็แหมนปีหล้านี้ ลอ ห้อยฮอยไหล่ แหม่หล้า ผู้สอเกือเลอื้นเฮือน จ้ายเอ๋ย ขวัญฮาสือ ห้อยกือเอ้ม จึ้นเฮือนเหนือสอข้าว ยังได้หมอบตาเต้า เฮือนเต้าวเฮือน เต้าสองายเกือหวาลอ ห้งเมื่อหล้า ห้งเมื่อกาย ได้ อุ่นเฮือนจ้ายอ้า แม่เอ้มเจียฮยังหยาย หวังหวาตัว	น้องรักเอ๋ย สายใจพี่เอ๋ย เมื่อคราวที่บ้านเมืองยุ่งเหยิงดัง ภูเขาด้านหินทลายลง พี่ชายนั้นทุกข์ยากลำบาก แม่ต้องร้องให้น้ำตานอง ที่รักของพี่เอ๋ย ขวัญใจของชายเอ๋ย แม่ของพี่ ยังได้อุ้มลูกไปขุดปู จุงแขนเดินตามคุณแม่น้ำมูกไหล นั่นก็คือพี่น้องนั่นเอง ตามแม่ห้อยบ่าไหล่คุณแม่ ไปขอเกลือ ที่รักของชายเอ๋ย พี่ชายนั้นหรือห้อยคอคุณแม่ ไปบ้านเหนือไปขอข้าว ยังได้หมอบกราบกรานบ้านท่าน บ้านหลังคาเต้าขอข้าวเข้า คิดแล้วมีความโศกเศร้าหัวใจใน ชีวิตที่ผ่านมา น้องรักพี่เอ๋ย แม่ได้อุ้มใส่ทางด้านหลังพา เที่ยวไป	เมื่อในอดีตนั้นเกิดใน ครอบครัวที่ยากจนพ่อแม่ ทุกข์ยากขาดแคลนบ้านมี ความยุ่งเหยิงไม่สงบสุข แม่ ของตาก็มีความยากจนหากิน ตามประสายาก แม่ต้องพา กันหาขุดปู ได้พาลูกไปขอข้าวขอเกลือ จากบ้านอื่นมาเป็นอาหาร หรือไม่ก็หาขุดเผือกขุดมัน ตามป่ามากินแทนข้าว เสื้อผ้า ก็ไม่มีเพียงพอ ใส่เสื้อผ้า ขาดๆ ซึ่งเหตุการณ์ในช่วง นั้นเปรียบเหมือนท้องฟ้าที่มี ครึ้ม

ตาราง ๘ (ต่อ)

บทกวีภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
บ้านเจี่ยข้ามน้ำลอยคุ่มหมัน นั้น นารู้หล้าเอ๊ยบุญปิ่นอ้ายเอ๊ย โอ้ยเมื่อ ซื่อ ลุด่านเผื่อข้าวหนึ่ง แต้เต้ แป้ง อ้ายเอ๊ย ฮาว่า ลุหล้าแม่เอี่ยมลอ ได้เบือมันแกงใหม่เล ขวัญจ้ายมาได้เบือ ศักเต็ง ไส้เฮ็ดอ ลุด่านซ้อสามสี่ ฮาว่า ลุหล้าแม่เอี่ยมเอ๊ย เสื่อผุงต่อ ก็ยังได้หยอมนา แม่เอี่ยมยังหวาคือ จอมเจอเอ๊ย อู๊ยมก้อยหน้า ให้แห่มเนื้อ ลุหล้าเนื้อ สายเจอแห่มเอ๊ย โอ้ยเมืองปั่วย่งหลายปีแกงหลาย เบือน มันฮาสา่ง คือเชื่องดั่งฝนมัวหลิ้ม ฮาจีเถิง ฮอดยามยังเอื่อน แม่เอี่ยมยังหวา ฟ้าแดคแซมเหงมือ ก็จิมมือลมนเย็น โอ้ยไคนี้นาฮือกว้ามตักห้อยสอง ไหล่ ปี่หล้าก็ป้ง ความขมขื่นที่ห้อยอยู่ที่หูสองข้างก็ หายไป ก็ไป มาหลอ ไคนี้ปี่หล้า ได้อยู่ส้าง เฮียงด่านเกือแดง-แฝงดาวเหลืองปู้ โสเปียงเมื่อ ได้แข่งเชื้อกินเอื่อน เฮียงบ้านเหยอสูง มาไคไนน่าสายเจออ้ายนา	ทั่วทั้งหมู่บ้าน อู๊มข้ามน้ำไปหมัน ซู้ ที่รักพี่เอ๊ย สายแนนพี่เอ๊ย เมื่อคราว ก่อนนั้นลูกบ้านอื่นนั้นได้กินข้าวหนึ่ง ที่รักพี่เอ๊ย ส่วนลูกของคุณแม่คือพี่ชายนั้น ได้กิน แกงมันแทน พี่ชายนั้นได้ศัก ได้แดงจากรั้วรังกนั้นหนอ ลูกบ้านอื่นนั้นใส่เสื้อฟ้าสามชั้น แต่ว่าลูกของแม่นั้นหนอ ใส่เสื้อที่ปะขาดอย่างประหยัด แม่ยังบอกว่าหนอ ลูกของแม่เอ๊ย ขอให้อดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก นี้ อดทนให้แม่นะลูกสุดที่รักของแม่ บ้านเมืองได้วุ่นวายและ หลายเดือน มันก็สร้างชาลง เหมือนดั่งฝนฟ้าที่มีดครึ้ม เมื่อถึงคราวมันก็หาย แม่ยังพูดว่าฟ้าที่มีแดดร้อนจ้ำก็จะ มีเวลาที่มีลมเย็น มาบัดนี้ความทุกข์ยากที่มีอยู่ก็ได้หาย จากไปแล้ว ความขมขื่นที่ห้อยอยู่ที่หูสองข้างก็ หายไป เดี๋ยวนี้พี่ชายได้สร้างหลักปักฐานมี ความเป็นอยู่ทัดเทียมกับคนอื่น มีเสื้อฟ้าสีแดงสีเหลืองเหมือนท่าน ได้มีอยู่มีกินอย่างสุขสบาย ทัดเทียมกันกับท่านผู้มั่งมี มาในปัจจุบันนี้ สายใจของพี่เอ๊ย	แต่พอคนโตขึ้นมาก็ได้สร้างเนื้อ สร้างตัวทำมาหากินจนมีความ เป็นอยู่ดีเสมอทัดเทียมกับคน อื่น ๆ เขา

จากตาราง ๘ บทจับเจียนตักเจียนขอนี้ ในเนื้อความนั้นกล่าวถึงเรื่องราวตนเอง ว่าเมื่อในอดีตนั้นเกิดในครอบครัวที่ยากจนพ่อแม่ทุกข์ยากขาดแคลนบ้านมีความยุ่งเหยิงไม่สงบสุข พ่อแม่ของตนได้พาลูกไปขอข้าวขอเกลือบ้านอื่นมาเป็นอาหารหรือไม่ก็หาขูดเผือกขูดมันตามป่ามากินแทนข้าว เสื้อผ้าก็ไม่มีเพียงพอ ใส่เสื้อผ้าขาด ๆ ซึ่งเหตุการณ์ในช่วงนั้นเปรียบเหมือนท้องฟ้าที่มีดครีမ် แต่พอตนโตขึ้นมาก็ได้สร้างเนื้อสร้างตัวทำมาหากินจนมีความเป็นอยู่ดีเสมอทัดเทียมกับคนอื่น ๆ เขา ซึ่งเปรียบดังท้องฟ้าหลังฝนนั่นเอง

๒. จับบ่าวจับสาว

จับบ่าวสาวหรือจับตอแยหรือจับเสียด เป็นการจับหยอกเย้า พุดจาตอแยกันระหว่างหนุ่มสาว เป็นการเกี่ยวพา หรือจับกันเพื่อสานสัมพันธ์ความรักระหว่างหนุ่มสาว หรือเป็นการจับหยอกล้อกันตามวัฒนธรรมการจับ ซึ่งการจับจะแบ่งออกเป็นชายหญิง มีการจับได้ตอแยกัน การจับบ่าวสาวของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นจะตรงกันกับการจับสายเป่งเกี่ยวสาวของชาวไทดำ บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่อพยพมาจากสปป. ลาว ในอดีต อัครเดช จารุโสภณ (๒๕๕๑ : ๔๘) กล่าวถึงเพลงจับสายเป่งเกี่ยวสาวไว้ว่า การจับสายเป่งเกี่ยวสาว ปัจจุบันยังคงหลงเหลืออยู่จะปรากฏเห็นในช่วงวันปีใหม่ของชาวไทย คือช่วงวันสงกรานต์ของไทย อัครเดช จารุโสภณ ยังกล่าวไว้ในสมัยก่อนนั้นช่วงหลังฤดูกาลเกี่ยวเกี่ยว จะเป็นช่วงเวลาของการพักผ่อนหลังจากทำเกษตรกรรมมาทั้งปี และจะจับสายเป่งเกี่ยวพาราสิกัน โดยเมื่อฝ่ายชายมาเที่ยวบ้านฝ่ายหญิงก็จะมาจับเพลงสายเป่ง เพื่อขอเหล่าไปดื่มกัน จากนั้นฝ่ายหญิงก็จะจับเพลงสายเป่งเพื่ออวยพรให้ฝ่ายชายผู้มาเยือนและบอกกล่าวแก่ผีบ้านผีเรือน โดยฝ่ายหญิงจะเริ่มจากการจับถามชื่อของฝ่ายชายที่มาหา โดยให้บอกชื่อ นามสกุล และบอกว่าตนมาจากหมู่บ้านใด โดยฝ่ายหญิงจะต้องจัดหาคำข้าวไว้เลี้ยงต้อนรับ จากนั้นฝ่ายชายก็จะจับหรือพุดให้พร ฝ่ายหญิงก็จะรับพรนั้นไว้ และจะจับให้พรตอบกลับไป การจับเพลงประเภทนี้ หนุ่มสาวจะสามารถจับได้เกือบทุกคน เพราะจะต้องมีการจับได้ตอแยกัน พอตอนเย็นจะมีการเล่นลูกช่วง ฟ้อนแคน และสุดท้ายจะขอทาบตามจับคู่หญิงสาวเพื่อพุดคุย และฝ่ายหญิงจะชวนฝ่ายชายเข้าช่วงเพื่อฟ้อนรำกัน ซึ่งจะมีการจับสายเป่งที่เรียกว่า “จับผู้บ่าวเข้าช่วง” เป็นการเชิญชวนให้ฝ่ายชายเข้ามาฟ้อนรำ และมีการร้องโต้ตอบกันไปมาระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งการเข้าช่วงนั้นจะมีการสลับสับเปลี่ยนไปมาในแต่ละหมู่บ้านหมุนเวียนไปมา

ลักษณะของการจับบ่าวจับสาวหรือจับตอแยหรือจับเสียดใน สปป. ลาว นั้นนับได้ว่ามีความหลากหลายเหมือนกับชาวไทดำในถิ่นอื่น ๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๒-๕๕) ที่ได้กล่าวถึงการจับเกี่ยวกับความรักของบ่าวสาวไทดำในเวียดนาม เห็นว่ามีหลายลักษณะเช่นลักษณะการดำเนินไต่ด้นมัก จัดว่าเป็นบทพุดถึงความรักอาจมีการเกี่ยวพา

ราลี ด้านผู้เสียสละเป็นบทชมความงามผู้หญิง ด้านผู้สองเสียงเป็นบทต่อว่าคนรัก คำสะก๊าะสะแก้นเป็นบทหยอกล้อประชดประชัน ความตายตาย เป็นการใช้สำนวนโวหารที่มีการเล่นคำซ้ำ คำสัมผัส จากการที่ได้ศึกษาข้อมูลภาคสนามนั้นปรากฏว่าพบลักษณะของการขับบ่าวขับสาวหรือขับตอแยหรือขับเสียด ใน สปป. ลาว สามารถแบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้

๒.๑ ขับไอ้โลมและทักทาย เป็นการขับไอ้โลมเกี่ยวพากันระหว่างหนุ่มสาว เพื่อให้เกิดความ สัมพันธ์สานใยรักต่อกัน อันเป็นรูปแบบหรือกลวิธีในการหาคู่ครองของหนุ่มสาว ชาวไทดำ หรือหากมีครอบครัวแล้วก็มีการขับเกี่ยวเพื่อให้เกิดความครื้นเครง ตามวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เพื่อให้บรรยากาศของงานสนุกสนาน สมไฟ บุญล่อกำ (สัมภาษณ์ : ๒๕๕๓) กล่าวว่าการขับเกี่ยวบ่าวสาวเพื่อหาคู่ครองนั้น ตามธรรมเนียมของชาวไทดำนั้นฝ่ายชายจะเป็นผู้ลงจากบ้านไปหาไอ้โลมพูดคุยกับสาว ๆ ซึ่งอาจจะลงช่วงหรือทอหูกปั่นฝ้ายที่บ้านของฝ่ายหญิง หรือไม่ก็อาจจะเป็นฤดูเทศกาลงานบุญก็จะเป็นโอกาสสำคัญที่จะมีการขับโดยฝ่ายชายจะเป็นผู้เริ่มชักชวนให้เกิดการขับส่วนใหญ่จะเริ่มด้วยการชี้ให้เห็นความสำคัญของการขับ หลังจากนั้นก็จะมีการขับการทักทายถามข่าวคราวถามต้นตระกูลหรือสิ่งของกันและกันชมความงาม พูดจายกยอให้ประทับใจ แล้วจึงเข้าสู่การขับเกี่ยวเป็นลำดับต่อไป ดังนี้

๒.๑.๑ การพูดคุยไอ้โลมกัน เป็นการชักชวนพริ้วพรรณนาอ่อนหวาน หรือ โน้มน้าวใจให้ฝ่ายหญิงเห็นใจว่า โอกาสที่จะได้มาพบกันนั้นมีน้อยนาน ๆ จะได้มีโอกาสเยี่ยงนี้ เมื่อมีโอกาสแล้วเราควรจะมาเล่นมาขับกันให้มีความสุข และยังชี้ให้เห็นความสำคัญของการขับ ซึ่งอาจจะทำเพื่อรักษาขนบประเพณีของตน และเป็นการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดบรรยากาศครื้นเครงในชุมชนหรือหมู่บ้านของตน จึงชักชวนให้มีการขับ ตัวตาราง ๕ (กว้าง วันบุญ, ๒๕๕๓ : ๒๑๕)

ตาราง ๕ บทขับปี่นซามเตือ

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ซามเตือจั่งเห็นลวงก้อนบิน ต่างโดยมาจบบองหง่าบ้ำ ซามเตือจั่งเห็นหน้า จั่งเห็น หน้ามิ่งจู้ฮักป่อยดินกำ จำผัวเป็งมาหยาม ป่านู้อือนไฮ้ ซามเตือ น้ำแห่งจั่งเห็นหาด น้ำ ขาดจั่งเห็นทราย	บางครั้งจั่งเห็นตัวลวงบิน มาจบบองอยู่ทักังบ้ำ บางครั้งจั่งเห็นหน้าน้อง ผู้เป็นสุดที่รัก ที่ยังไม่ได้หมั้นไว้ คงหนีสามีมาเยี่ยม บ้านป่าเมืองภูที่แสนยากไร้ บางครั้งเมื่อน้ำแห่งจั่งเห็นหาดน้ำ ขาดแห่งจั่งเห็นเม็ดทราย	เป็นการชักชวนให้มีการขับ โดยให้เหตุผลว่านาน ๆ ครั้ง จะได้มีโอกาสมาพบปะกันซึ่ง ไม่ใช่ว่าจะได้พบกันในทุก ๆ วันหรือทุก ๆ เดือน ดังนั้น เมื่อมีโอกาสแล้วเรามาด้วยกัน ขับเพื่อทำให้บ้านเมืองของเรา มีความ

ตาราง ๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
บุญหลายจั่งเห็นผู้สายเปง ค่อน เทียวเดินเต้า เบ่าจื้อจู้มู้จู้ดั่งเจื้อน จู้เบื้อนจู้ดั่งเต้า ชามเต๋อจั่งได้กินข้าวฮ่วมเอง ชามเต๋อจั่งได้กินแกลงฮ่วมน้อง ชามเต๋อจั่งได้ไวกว๋วมต้าน คอมแพงอินหม่วน คางเป็นคู่แก่งโดย แพงเฮย สอง เฮจั่งไวกันให้หม่วนมัว ไวหัว ให้หม่วนบ้าน หม่วนบ้านแล้วสองเฮออย่าให้ มันเคื่องหม่วนเมืองแล้วเจื้อกัน สมสร้าง คัดเย็ดให้เมืองบ้านป่า เฮื้อ หุ่งเสียงส่องใส ปูนปานเฮ แข่งกันเฮื้อแสงกินเขื่อนแต่นา แพงเฮย	บุญมีมากจึงได้เห็นน้องสุดที่รัก เดินทางมาเยี่ยมเยียน ใจว่าจะได้มาพบหน้ากันทุกวันไม่ ได้มาพบกันทุกเดือน นานครั้งจึงได้กินข้าวร่วมกัน นาน ครั้งพี่จะได้กินข้าวกับน้องนาน ๆ ครั้งจึงจะได้พูดคุยกันอย่างมี ความสุข หรือว่าเราจะเป็นบุพเพสันนิวาส สองเราจึงได้พูดคุยโอ้โลมกันอย่าง มีความสุข ให้ชุมชนเรา สนุกสนานอย่าให้หมู่บ้านเรามี ความหมองหม่นบ้านเมืองมี ความสุขแล้วเรามาช่วยกัน สร้างสรรค์บ้านป่าของเราให้ รุ่งเรือง ช่วยกันอดทนร่วมกัน สร้างให้เจริญรุ่งเรือง น้องเอย	สดไสเบิกบาน บ้านเมืองของ เราจะได้ไม่หม่นหมอง

จากตาราง ๕ บทขับปี่นชามเต๋อนี้ เนื้อความจะกล่าวถึงโอกาสที่จะได้มาพบปะกันได้ สนุกสนานร่วมขับเพลงหรือได้กินข้าวร่วมกันนั้นมีไม่บ่อยนัก เพราะอาจจะเป็นเพราะภาระหน้าที่ต่างคนก็ต่างสิ่งที่จะต้องรับผิดชอบ เช่น อาจจะมีครอบครัวดังนั้นเมื่อมีโอกาสได้มาพบกันจึงชวนกันขับเพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง เพื่อสร้างบรรยากาศที่ครึกครื้นตามธรรมเนียม หรือไม่ให้บ้านเมืองมีความเศร้าหมอง และเมื่อเสร็จจากการขับแล้วยังได้เชิญชวนให้ทุกคนร่วมกันสร้างสรรค์สังคมของตนให้มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปอีกด้วย

๒.๑.๒ การทักทายถามข่าวคราว ถามต้นตระกูลหรือสิ่งของกัน
การทักทายหรือถามข่าวคราวนั้น คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การทักทายนั้น ส่วนใหญ่จะเริ่มการทักทายจากฝ่ายหญิงก่อนอาจจะกล่าวเชิงประชดว่า ตั้งใจมาหาตนจริง

หรือเปล่าหรือตั้งใจจะไปที่อื่นแล้วแต่หลงทางเลยมาที่บ้านของตน หลังจากนั้นจึงมีการถามข่าวคราวถึงบ้านเรือน ต้นตระกูล ถามข่าวญาติพี่น้อง เป็นต้น ตัวตาราง ๑๐ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐ บทขับกวีวามตัก (หญิง)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
หึ่งห้อยน้อย บินจับหง่าก้าย จ้ายดิ่งเต้า ต้างโคมาปอง เลฮา ผู้สายเป่งไปไเฮ่หลงทางมาดอกว้า ผู้สายเป่งไปนา หลงต้างมาเต้า จีเข้าปุงจ้าง มาหม่นปุงกวาง ดงสาวนาหมาหม่น สาวบ้าน ดอกว้า สายเป่งมาต้างน้ำ หว่ามาต้างบก เลฮา มาต้างน้ำน้องหล้า จีขอถามข่าวหาปลา มาต้างนา สายเป่ง จีขอถามข่าวหาข้าว เต้าต้างนี้้องหล้า จีถามข่าวหาห้อยเองสาย ต้างหนึ่งข้าวอยู่ไเฮ่ ก็ยังเป็น เกือดฮวงหนา ลอกวา ปายู่หนองอยู่นา หมิ่นฟงยัง เหลื่อม เบือฝักน้อย ยังปงเสือนเทือน กวงเฮือนแพง ยังอยู่ดีจีผู้ ชู้กันแก้วแนบเนื้อ ก้อยู่นาดี ดอกว้า แพงเฮย เบ่าเจ็บไล่ปวนเนื้อ เป็นไล่ เหน้อยหนาว สังกวา	หึ่งห้อยน้อยบินจับก้างกาย พี่ชายนั้นเดินทางมาจากที่ใด ที่จะไปไร่แล้วหลงทางมาหรือเปล่า พี่ไปนาแล้วได้หลงมาทางนี้หรือไม่ จะเข้าป่าข้างแต่มาเป็นป่ากวาง ตั้งใจจะไปหาสาวนา แต่กลายเป็นสาวบ้าน พี่ชายสุดที่รักมาทางนี้ แต่บอกว่ามาทางบก ถ้าหากมาทางน้ำน้อง จะขอถามข่าวหาปลา ถ้าหากมาทางนา น้องสาว จะขอถามข่าวหาข้าว มาทางนี้แล้วน้องสาว จะขอถามข่าวพี่ชาย ทางหนึ่งคือข้าวอยู่ไเฮ่ยังเป็น หมากผลรวงหนาวอยู่หรือ ปลาอยู่ที่หนองที่นา จำนวนมากยังตัวโตหรือไม่ เบือฝักยังออกใบมากอยู่หรือไม่ ทุกคนในเรือนยังอยู่ดีหรือไม่ ชู้คนรักของพี่นั้น ยังอยู่ดีมีความสุขอยู่หรือไม่ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยอะไร เหน้อยหนาว ดอกหรือ	เป็นการทักทายถามข่าว คราวกันของหนุ่มสาวโดยใช้ วิธีการถามอย่างมีลีลา วาทศิลป์จะไม่ถามท้อ ๆ แต่เป็นการถามเชิงหยอกเล่น หรือพูดประชดเพื่อหยั่งเชิงดู ว่ามีความตั้งใจจริงจะมาหาเขา จริงหรือไม่ หรือว่าตั้งใจ ไปที่อื่นแล้วพลัดหลงมา ทางนี้ เมื่อเห็นมาตั้งใจมาแล้วก็จะ ถามข่าวคราวถึงบ้านเรือน ญาติพี่น้องว่าทุกคนสบายดีอยู่ ดอกหรือ และถามข่าวคราว ถึงความอุดมสมบูรณ์ของข้าว ปลาอาหารว่าอยู่ทางไหน ยัง อุดมสมบูรณ์ดีอยู่หรือไม่

จากตาราง ๑๐ บทขับกวีวามตัก (หญิง) นี้ในเนื้อหาฝ่ายหญิงกล่าวทักทายว่า หลงทางมาจากไหน ไม่ใช่ตั้งใจจะไปที่อื่นแล้วพลัดหลงมาที่บ้านหรือช่วงของตนหรือ เดินทางมาทางไหนถ้าเดินทางมาทางน้ำก็จะถามข่าวเกี่ยวกับปลา ถ้าหากมาทางนา ก็จะถามข่าวคราวเกี่ยวกับข้าว แล้วจึงลงท้ายด้วยการถามข่าวคราวคนในครอบครัวว่าทุกคนเป็นอย่างไรบ้าง

เมื่อฝ่ายหญิงทักทายแล้วฝ่ายชายก็จะตอบกลับไปอย่างมีโวหาร ลำบดสำนวน เพื่อแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาไหวพริบที่เท่าทันกัน หรือเพื่อให้เกิดความสนุกสนานครื้นเครง เช่น (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๑ บทขับความตัก (ชายตอบ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ผู้จ่ายไปบ้านเคื้อ	พี่ชายไปบ้านได้	ที่ไปบ้านได้บ้านเหนือนั้น
เบ่าจี้เตี่ยวสาวหยามอา	ไม่ใช่จะไปเที่ยวเยี่ยมอา	ไม่ได้มีจุดประสงค์จะไปเยี่ยม
ขวัญจ่ายเมื่อต้างเหนือ	พี่ชายไปทางเหนือ	เยือนญาติพี่น้องแต่อย่างไรใจ
เบ่าจี้เตี่ยวสาวหยามป้า	ไม่ใช่จะไปเที่ยวเยี่ยมป้า	ประสงค์อะไรก็ไปหาสิ่งนั้น
ขวัญจ่ายแะะกินข้าว จังเอ้อหลายนา	พี่ชายอยากกินข้าว จึงทำหลายนา	อยากกินข้าวจึงได้ไปแะะ
แะะกินป้า จังเอ้อหลายบ้าน	อยากกินปลาจึงไปหาหลายบ้าน	หลายนา อยากกินปลาจึงได้
แะะค้ำจู้ จังเอ้อหลายเมือง	อยากจับสาวจึงได้แะะหลายเมือง	ไปแะะหลายบ้าน ก่อนจะลง
เมื่อจี้เต้า แก่งเมื่อจี้ดิ่ง	ก่อนจะลงจากบ้านมานั้น	จากบ้านแม่ยังได้สั่งนักหนา
แม่เอ้มแพงยังค้ำ สองสั่งสามสั่ง	แม่ยังได้กำจับสองสามรอบ	ว่าให้ไปหาพูดคุยสาวบ้านอื่น
ยังสั่งสองความ	สั่งสองความเอาไว้	ให้เอามาเป็นคู่ให้ได้ พี่มา
จังก้อยไปค้ำจู้บั้งน้อย	ให้ไปพูดคุยเอาจอมปลวกน้อย	ทางน้ำก็หวังเห็นเงือกคอกำที่
เมืองค้ำจู้เข็ดเหมือง	เมืองของท่านมาทำเหมือง	อยู่ในน้ำ พี่มาทางเหนือก็
ไปสาวสาวต่างเฟื่อง	ไปไอ้โลมหญิงสาวต่างบ้านต่าง	หวังเห็นตัวดวงคำที่เหาะเหิน
ต่างเมืองเข็ดจู้ แอ่นอ	เมืองมาเป็นคู่ให้แม่ด้วยนะ	บนอากาศได้ ส่วนพี่มาที่บ้าน
ขวัญจ่ายเต้าต้างน้ำ	พี่ชายมาทางน้ำ	น้องนั้นก็หวังเห็นน้อง
แะะเบ็งเงือกก็อลาย	หวังฟังเงือกคอกอลาย	
เมื่อฝ่ายเหนือแะะเบ็ง	พี่ชายมาทางเหนือก็หวังจะเห็นลวง	
ลวงแก่งลา จอมล้าน	และลา ที่มีค่ามาก	
เข้าบ้านแล้วแะะเบ็งหงอยแั่ง	พี่เข้าบ้านมาแล้วก็หวังมาเห็นน้อง	
สายเต้านาเป้งเอย	นี่แหละที่รักเอย	

จากตาราง ๑๑ บทขับกวีวามตัก (ชายตอบ) ฝ่ายชายได้ขับตอบฝ่ายหญิงมีใจความสรุปได้ว่า ที่ไปบ้านได้บ้านเหนือนั้นไม่ได้มีจุดประสงค์จะไปเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องแต่อย่างไรประสงค์อะไรก็ไปหาสิ่งนั้น อยากกินข้าวจึงได้ไปแวะหลายนา อยากกินปลาจึงได้ไปแวะหลายบ้าน ก่อนจะลงจากบ้านแม่ยังได้สั่งนักหนาว่าให้ไปหาพูดคุยสาวบ้านอื่นให้อามาเป็นคู่ให้ได้ พี่มาทางน้ำก็หวังฟังเงือกคอคำที่อยู่ในน้ำ พี่มาทางเหนือก็หวังฟัง ตัวลวงคำที่เหาะเหินบนอากาศได้ ส่วนพี่มาที่บ้านน้องนั้นก็หวังฟังน้อง เพื่อเอาไปเป็นคู่ครองตามที่หมายนั่นเอง

เมื่อฝ่ายหญิงทักทายและฝ่ายชายได้โต้ตอบกลับไป แล้วฝ่ายชายก็อยากจะรู้เหมือนกันว่าฝ่ายหญิงเป็นใครมาจากไหนมีคู่ครองหรือยัง ฝ่ายชายก็สามารถจับทักทายถามข่าวคราวได้เช่นกัน ซึ่งการขับลักษณะนี้ก็จะขับในเบื้องต้นก่อนที่จะเข้าสู่การขับเพื่อเกี่ยวพากันเป็นลำดับต่อไป เป็นการทำความคุ้นเคยกันก่อนในเบื้องต้น ตัวอย่างการขับทักทายถามข่าวคราวจากฝ่ายหญิง ดังตาราง ๑๒ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๒ บทขับกวีวามตัก (ชายทักทาย)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปาคุขึ้นน้ำหล้าไคมาเลสา	ปลาคุขึ้นคิดหล้าที่ไไหนมา	เป็นการถามข่าวคราวในเชิง
ปาดี่ขึ้นน้ำตอง สองโตมาคู่ก็	ปาดี่ขึ้นน้ำตองสองตัวมาเป็นคู่	โวหาร ว่าเป็นใครมาจากไหน
ลีโตมา สะลวยสะล่วย	ลีตัวมาอย่างน่าชม	ใช้สาวน้อยหนีจากข้างแม่มา
สาวน้อยไปส่าง แม่ไหลมาเล	สาวน้อยไปจากข้างแม่ที่ไไหนมานะ	หรือว่า
สาวแก่ไปส่าง ผัวไหลมาเล	สาวแก่หนีจากผัวที่ไไหนมานะ	สาวแก่หนีสามีมา
มาเจือเจ้ หว่ามาเจือสาย	มาตอนเช้าหรือมาตอนสาย	เมื่อมาถึงแล้วยังไม่ได้ทักกัน
มาเจือเจ้าขวัญหล้า เบ่าเฮได้คั้ก	มาเจื่อน้องสุดที่รักยังไม่ได้คั้ก	ก็จะทักแบบเปิดทักไก่อ่ทัก
มาเจือสายขวัญจาย เบ่าเฮได้คั้ก	มาเจื่อน้องยามสาย ยังไม่ได้ทัก	แบบไก่อ่ทักกาหรือแบบเจ้า
สอดคักแพงซังเป็ดคักไก่อ่	จะขอทักน้องดังเป็ดคักไก่อ่	เมืองสอเมืองลา เมืองฮ่อเมือง
สอดคักแพงซังไก่อ่คักกา	ขอทักน้องดังไก่อ่คักกา	ห่านทักทายกัน นอกจากนั้นก็
ซังคั้วสอลาคักฟ้อ	เหมือนท้าวเมืองสอ-ลาทักฟ้อ	ยังถามไถ่ถึงสิ่งอื่น ๆ ที่
ซังคั้วเมืองห้อเมืองห่านคักกัน	เหมือนท้าวเมืองฮ่อ-ห่านทักกัน	เกี่ยวพันกันกับคนนั้นเป็นต้น
อันคั้วไก่อ่คักน้อยยังสุกกุ่หวี ดอกว่า	กล้วยไก่อ่คักน้อยยังสุกทุกหวีดอกหรือ	
เจตียังเงินยังอยู่บ้าน	เจตียังเงินยังอยู่บ้าน	
ปราสาทแก้วก็ยังคักอยู่ปวง	ปราสาทแก้วยังคักอยู่ทุกองค์	

จากตาราง ๑๒ เป็นคำขั้บที่มีเนื้อความเป็นการถามว่าไถ่ว่า เป็นใคร มาจากที่ใด ลักษณะการถามนั้นจะใช้โวหารเชิงอุปมา ซึ่งเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ แล้วกล่าวขอกั้ด้วยการใช้โวหารอุปมาเช่นเดิม แล้วปิดท้ายด้วยการถามข่าวคราวและกล่าวว่อย่างอื่นยังมีความมั่นคงแล้วถามถึงความรักของน้องนางที่มีคนว่ายังมีความมั่นคงอยู่หรือว่อย่างไร

๒.๒ ขั้บชมความงาม เป็นการกล่าวชมความงามหรือความโดดเด่นในตัวของหญิงสาว การกล่าวชมความงาม ความโดดเด่นในตัวของหญิงสาวนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการขั้บบ่าวสาว เพราะการกล่าวชมนั้นจะทำให้ผู้ที่ถูกชมมีความพอใจสุขใจ ถ้าหากมีความรักใคร่แล้วจึงกล่าวชม หรือไม่หากไม่เห็นความงามแล้วก็จะไม่เกิดความประทับใจ ไม่พอใจก็จะไม่เข้าไปพูดคุยด้วย หากมองเห็นว่งามมีความพอใจน่าสนใจแล้วจึงเข้าไปพูดคุยด้วย ก่อนจะพูดคุยอาจจะกล่าวชมความงามความประทับใจตามที่มองเห็นก่อน เป็นการเปิดใจหรือบอกความรู้สึกของตนให้ฝ่ายหนึ่งได้รับทราบว่ตนมีความรู้สึกอย่างไร (ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๕๔ : ๕๒-๕๕) กล่าวว่ การชมความงามของหญิงสาวนั้นชาวไทดำในเวียตนามเรียกว่ “ด้านซู้เส็ดเสื่อง” เป็นการชมความงามของผู้หญิง ซึ่งเป็นธรรมดาที่ฝ่ายชายจะเป็นผู้ชมความงามฝ่ายหญิง แต่ฝ่ายหญิงจะไม่นิยมชมความงามของฝ่ายชายอาจจะเป็นค่านิยมของชาวไตทั่วไปที่มีค่านิยมว่ฝ่ายหญิงจะต้องระวังกิริยามารยาทต้องรักนวลสงวนตัว และต้องรอให้ฝ่ายชายเอ่ยถึงความรักก่อนแล้วจึงกล่าวตอบ และการชมความงามของหญิงสาวนั้นอาจจะเป็นความงามจากรูปร่างหน้าตา หรือความงามจากความสามารถความมีปฏิภาณไหวพริบความเฉลียวฉลาดอื่น ๆ ก็ได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ การชมรูปร่างหน้าตา เป็นการกล่าวชมความงามจากรูปร่างหน้าตา ผิวพรรณ อาจจะบรรยายความงามในแต่ละส่วนในเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ หรืออาจจะกล่าวถึงโดยตรง ดังตาราง ๑๓ (ทองบันคุณ กั้สวาท. ๒๕๕๓ : ๗)

ตาราง ๑๓ บทขับสิ่งสาว

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
สายเป่งผู้ดีปาน	ดอกช่างคูดีเหมือนกับ	เป็นการชมความงามหญิง
เบาะกายหายก้าน	ดอกคายที่ไม่มีก้าน	สาวว่าสวยดังดอกคาย
ปานเบาะसानลับล่อง	เหมือนดอกส้านที่กำลัง	ดอกส้าน เวลาพุดจาหรือ
ป่งอ่อนไขบัว	ป่งใบอ่อนดังดอกบัวที่มีไขติด	หัวเราะก็สวยงาม
จ่างหัวหุ้ม คิงคิงจ่างปะ	ยิ้มหัวน่ารักผิวสวยพุดจ่าน่ารัก	พุดจ่าน่ารักทำงานเย็บปักไป
จ่างปะหย่องเชือกเชือก	ช่างพุดชั่งจาอเราะ	ด้วยขนตาอันผิวพรรณ
หยับเสียวลายหวัน	เย็บปักลายจอมขวัญ	สวยงามเมื่อเดินเห็นไปมา
หางตาส้วย อำปู้เบออ่อน	หางตาเรียวคังม้วนใบพลูอ่อน	เหมือนดังตัวลงบินเหมือน
หน้าค่อนจ้อย ปานคั่งฝอนทา	หน้าขาวนวลดังเอาฟอนไปทา	แก้วราคาแพงที่แดนส่งลงมา
แพงไปมา ปานคั่งลงบินเสียว	น้องไปมาเหมือนกับตัวลงบิน	ใครเห็นก็แลดูจนตาค้าง
คือเชื่องแก้วยอดล้าน	เหมือนกับแก้วมีค่านับล้านที่	
แดนจ้งดลาง	พระยาแดนส่งลงมา	
เผอแลเห็น เหลือดแลดาก้าง	ใครมองเห็นก็มองดูจนตาค้าง	

จากตาราง ๑๓ บทขับสิ่งสาว (ขอ) นี้เป็นการชมความงามของหญิงสาวทั้งในเชิงเปรียบและกล่าวชมโดยตรง ในเนื้อความกล่าวว่า น้องนั้นช่างเป็นผู้ดี (สวยงาม) เหมือนดอกคาย เหมือนดอกส้านที่กำลังออกช่อใหม่ดังดอกบัวที่มีละอองขาวติด หน้าตากิริยาท่าทางก็สวยงามเหมือนแดนแต่งให้ลงมาเกิดใครเห็นก็ต้องตะลึงแล

๒.๒.๒ การชมความสามารถและปฏิกิริยาไหวพริบ เป็นการกล่าวชมความโดดเด่นในตัวของผู้หญิงสาว หรือความมีปฏิกิริยาไหวพริบ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ ในการทำงานด้านฝีมือ เช่น การทอผ้า การเสียวไหม (ถักทอเส้นไหมลงบนผืนผ้า) หรือมีความสามารถในการขับด้วยเสียงที่ไพเราะ ดังตาราง ๑๔ (ไมซอน เลื่องคามา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๔ บทขับสาวจ้างขับ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เสียงขับแพ่ง ปานคั่งน้ำ ตกห่าง ในท่งหลายเสียง ก้อเป็งปานคั่ง ลมออนพัด เบอข้าว ผู้สายเปงขับเส่อตัน เบาะไม้มาค่นเสือกอ ขับเส่อกอดอเฟิง ม่อซุ่มเป็นข้าว ขับเส่อเฒ่าเฮาะห้าว มาละเป็นสาว ขับเส่อเบือนแก่งดาว คิ่งลงเป็นล้าน ขับเส่อน้ำแควกว้าง ไหลป็นเมื่อเหนือ ขับเส่อเสื่อคอบหูแก่งหาง ไต่ทางเมื่อเมือบ้าน ขับเส่อตันสำนน้อย มาชืดเป็นเบอ ขับเส่อผอ ห่างเมียเสี่ยเหน้า ขับเส่อหน้าเบือนเกล้า เบือนสิบลิมฝน ขับเส่อกันต่างเฟือง ต่างเมืองเจอให้ ขับเส่อไม้ตายตั้ง คินป่งใบจิง ลึงกังจินตกเจอ ห่างซงปายกู่ ขับเส่อจู้ อ้าป๊ะลิมเสื่อง คนเต็งเมืองต่างสี่ง ต้อก้ออวนน้อง ฮากี้ เจอเฟอได้อวนน้อง มาขับเส่อหู เต็น่า	เสียงขับของน้องเหมือนเสียงน้ำตก จากคันท่านในท่งหลายเสียง เสียงคอกของน้องเหมือนกับ ลมพัดใบข้าวที่พัดย้อนไปมา หากน้องมาขับไล่ตัน คอกไม้ก็จะหล่นจากคอก ขับไล่ตอฟาง ก็จะซุ่มกลับเป็นต้นข้าว ขับไล่คนแก่ชรา ก็จะกลับมาเป็นหนุ่มสาว ขับไล่เดือนและดาว ก็จะร่วงหล่นลงมาเป็นล้าน ขับไล่แม่น้ำกว้างใหญ่ น้ำก็จะไหลย้อนกลับคืน ขับไล่เสื่อหูกจะตกและแก่งหางเดิน กลับเข้าถ้ำของตนไป ขับไล่ตันสำนน้อย ก็จะชืดเกิดเป็นใบใหญ่ ขับไล่ใคร ก็จะ หลงไหลไม่ยอมกลับบ้าน ขับไล่เดือนเกล้า เดือนสิบลิมฝนก็จะลิมตก ขับไล่คนต่างบ้าน ต่างเมืองก็จะร้องไห้ตาม ขับไล่ไม้ตายก็จะกลับมาเป็นใบใหม่ ลึงกังได้ขึ้นก็จะตกใจขึ้นตะลึงขับไล่ชู้ ก็จะอ้าปากค้างลิมพุดคนทั้งบ้านทั้ง เมืองต่างยกย่องเสียงขับของน้อง ใครก็อยากได้น้อง มาขับไล่หู ให้ฟัง แท่น่า	เป็นการชมเสียงขับของ น้องว่าเป็นเสียงขับที่ไพเราะ เพราะพริ้งมาก ขณะเดียวกันก็ เป็นเสียงขับที่อิทธิฤทธิ์มาก ขับ ในส่ สิ่งใดสิ่งนั้นก็จะต้องตกอยู่ภายใต้ อำนาจของคำขับทั้งหมดสิ้น เช่นขับไล่คนแก่ก็จะกลับมาเป็น หนุ่ม ขับไล่ต้นไม้ที่ตายแล้วก็ จะเกิดเป็นใบใหม่ ขับไล่เดือน ไล่ดาวก็ร่วงหล่นลงมา ขับไล่ คนมีลูกมีเมียแล้วจะต้องทิ้งลูก ทิ้งเมียไป และใคร ๆ ก็ใฝ่ฝัน อยากฟังเสียงขับของน้อง

จากตาราง ๑๔ บทขับสาวจางขับ เป็นการกล่าวชมความสามารถของหญิงสาวในการขับ ว่ามีความไพเราะมาก และคำขับนั้นมีพลังอำนาจอย่างยิ่ง เมื่อขับไล่สิ่งใดสิ่งนั้นก็มิอันเป็นไปใน ลักษณะต่าง ๆ เช่น ขับไล่ดอกไม้ก็ร่วงหล่นลงดิน ขับไล่ชังข้าวกลายเป็นต้นข้าว ขับไล่ภูผาก็ถล่ม ทลายลงเป็นผุยผง ขับไล่ดอกไม้ตายยืนต้นก็แตกผลิบา ขับไล่ดาวไล่เดือนก็ร่วงลงมาพื้นดิน ขับไล่ น้ำน้ำก็ไหลย้อนกลับ ขับไล่เสือร้ายเสือกก็กลายเป็นสัตว์ที่เชื่องหุดกเดินกลับบ้านตาม ขับในช่วงเดือน แปรเดือนเก้าฝนก็ลืมหอก โกร ๆ ใดยินก็หลงไหลอยากได้มาขับให้ฟัง เป็นต้น

๒.๓ การเกี่ยวพา เป็นการขับบ่าวสาวในชั้นการพูดจาเกี่ยวพาแสดงความรัก ต่อกัน เป็นการพูดเพื่อขอความรักจากกันและกัน หรือแสดงความในใจของตนต่อคนรักว่าตนมีความรู้สึกอย่างไรเพื่อให้อีกฝ่ายได้รับรู้ การขับในลักษณะนี้ ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๒-๕๕) กล่าวว่าชาวไทดำในประเทศเวียดนามเรียกการขับในลักษณะนี้ว่า การดำน ไร่ดำน มัก ซึ่งเป็นบทพูดถึงความรักที่มีต่อกัน อาจมีการเกี่ยวพาราตี ดังตาราง ๑๕ (ทองบันคุณ กำสาวท. ๒๕๕๓ : ๗)

ตาราง ๑๕ บทขับแอ๊ะเถิงแพง

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญฮา แอ๊ะเถิงแพง	พีนี่ คิดถึงน้อง	เป็นการคร่ำครวญถึงคน
ฟังเสียง อีเสียงตางหน้า	ฟังเสียงตัวอี่เสียงร้องแทน	รักยังอยู่คนเดียวในป่ากับควาย
แอ๊ะเถิงหล้าเป๊ะไม้	คิดถึงน้องสุดที่รักดั่งดอกไม้	ยังมีความเศร้าเหงาใจ
ฟังข้ามชะเสียงอวน	ฟังเสียงคางคกร้องระงม	เมื่อได้ยินเสียงนกเสียงแมลง
นอนกิ้นฝืน	นอนกลางกิ้นนอนฝืน	ต่าง ๆ ร้องระงมในป่ายิ่ง ทำ
คู่พันดอมน้อง แท้หน้า	ได้อยู่ร่วมห้องกับน้อง นั่นเอง	ให้เกิดความเหงาใจแม้แต่นอน
เสียดท่อฮาหะได้อู่ห้อง	แต่ความจริงนั้นได้แต่นอน	ฝืนก็ยังคิดถึงน้อง
ป่าไม้นอนป่าแกมควาย	อยู่ป่าไม้กับควาย	
หลายนกแมงแสงขัน	มีเสียงนกแมลงต่าง ๆ แข่งกันเป็นคู่	
คู่พันตางหน้า	ผูกพันแทนน้อง	
จ้อมเห็นหน้าวันนี้	เมื่อได้เห็นหน้าน้องวันนี้	
จีไปชื่อเป็นนา	จะเห็นเลย ๆ คงไม่ใช่	
เห็นแพงจั่วบับตา	ได้เห็นน้องเพียงชั่วพริบตา	
จีลาชื่อได้	จะให้จากไปนั้นคงไม่ได้	
จินต่อโอโฮฮ้อง	ได้ยินเสียงแข่งแข่งระงมร้อง	

ตาราง ๑๕ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ในป่าออนใจ	ที่ในป่าจิตใจพื่อนั้นอวารณ์	
ออนใจซ้อย	ใจพื่อนั้น โศกเศร้า	
มิ่งเดียวจินต	เมื่ออยู่คนเดียวได้ยินเสียงใจตก	
ฟังท่อนกโถ โดกร้อง	ได้ยินแต่เสียงนกโถ โดกร้องใน	
ในป่าเคื่องเขี้ยว	ป่าสีเหลืองแกมเขียว	
จันนี้ซ้อย	เสียงชะนีก็ร้องคร่ำครวญ	
ในดงกว่าหมู่	ในดงป่าร้องเรียกหาคู่	
เสียดท้อซ้อยอยู่แล้ง	เหมือนดั่งพีซึ่งอยู่คนเดียว	
มิ่งเปี้ยวคนเดียว แพงเฮย	ยังรู้สึกเดียวดาย น้อยเอย	

จากตาราง ๑๕ บทขบแอ๊ะเถิงแพง ในเนื้อความแสดงถึงการเกี่ยวพา โดยฝ่ายชายบอกถึงความรักที่มีต่อหญิงสาวตลอดเวลาแม้นอนก็ฝันถึง ได้ยินเสียงหมู่มสัตว์แมลงต่าง ๆ ก็ทำให้เกิดความรู้สึกจวนใจไปถึงคนรัก เป็นต้น

นอกจากนี้ในการเกี่ยวพานั้นฝ่ายชายนอกจากจะบอกรักแล้วจะต้องแสดงออกให้เห็นถึงความกล้าหาญ แสดงถึงความรักอยากอยู่ใกล้ซิดสัมผัสกายหญิงสาวเพื่อให้ได้ไออุ่น ซึ่งบางครั้งฝ่ายหญิงอาจจะใจอ่อนให้มีโอกาสได้แตะเนื้อต้องตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝ่ายหนุ่มต้องการ ดังตัวอย่างคำขบที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าว เช่น กวาง วันบุญ (๒๕๕๓ : ๑๕๒)

ตาราง ๑๖ บทขบสอนั่งแฝง

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ดึกมาแล้ว คาวย้อนมาแล้ว	ดึกมาแล้วคาวย้อนต่ำลงมาแล้ว	เป็นการเกี่ยวพาขอนั่งด้วย
ก่อนหน้าไก่อั้นขานมาแล้ว	ก่อนเวลาไก่อั้นทำการขานมาแล้ว	โดยอ้างว่าดึกมาแล้วเสียงไก่อั้น
สายเนือ อ้ายเอ้ย	สุดที่รักของพี่เอ้ย	เริ่มขานแล้วรู้สึกหนอยากจะ
ดึกมาแล้วลอ ดั้นมาแล้วลอ	ดึกมาแล้วหนอ ดั้นมาแล้วหนอ	ขอนั่งไก่อั้นพอได้ไออุ่นได้

ตาราง ๑๖ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
<p>ดึกคืนมาแล้ว ไก่เข้ตื้นขัน ไก่ตัวบ้าน ตบปีขันเนื่อง ไก่ตัวเมืองก็ตื้นขันป้อม แล้วลอ สายเจอฮาเอ้ย ดึกมาแล้ว ก่อน ๆ มาแล้ว ไก่เดือนขัน จันทร์นอนมมาลอ ไก่ก่อนขันเขียน ก่อนจีหุงมาแล้ว กันเสียงเหลืออ่าว จ้ายเอ้ย ขวัญจ้ายสอซัดจ้าน้อง อุ่นไฟแอ่เนอ สอซัดเข้าจ้าน้องเป็งแก้วอุ่นเจอ ก่อนอี สายเจอจ้ายเอ้ย ได้ขำนิ้วมือก็กน้องเป็งแล้ว ปานจ่าเงินบักปงห้า ได้ขำนิ้วมือหล้าแอมน้อง ปานจ่าเงินปักปงสอง ได้ขำนิ้วมือกลางปานเอียง ทำปุ่จวงหลังจ้วนเบอสอย สองสายตาแลกกัน บ่มีเจอช่วย ปานหลังก้วยไก่อ้อย สองหน่อเฮียงแฝง แด้นาเฮานา แลงม๊กแกงลวงกู๊ ผู้ขวัญจ้าย แล้วนา สายเจอฮ้ายเอ้ย ต้างหลักคั่นน้ำหมา เย็ดเชื่อง หนองแส</p>	<p>ดึกคืนมาแล้ว ไก่จะเข้ตื้นขันมาขัน ไก่ตัวหมู่บ้านตีปีกขันอย่างต่อเนื่อง ไก่ตัวเมืองก็ตื้นขันมาขันพร้อม แล้วหนอ สายใจพีเอย ดึกคืนจนก่อนจะสว่างมาแล้ว ไก่เดือนก็ขันถึงบนหัวห้องนอน ไก่ก่อนขันต่อเนื่องไกลสว่างแล้ว คนสวยเหลือที่จะเอย ของพีเอย พี่ชายขอขยับเข้าจิดน้อง พอให้ได้ความอุ่นบ้างนะ ขอเข้าใกล้น้องพอได้อุ่นใจ บ้างนะสุดที่รักของพีเอย ได้จับนิ้วหัวแม่มือน้อง เหมือนได้เงินบักปงห้า ได้จับนิ้วมือน้องสุดที่รัก เหมือนได้เงินบักปงสอง ได้จับนิ้วกลางของน้อง เหมือนกับไบพลูที่พันไว้ เมื่อแลดูแล้วไม่มีใจเศร้าหมอง เหมือนดังกล้วยพันธุไก่อ้อยที่ ออกหน่อคู่กัน สุดที่รักที่พี่ได้ปลงใจรักสุดหัวใจ ของพี่แล้ว สายใจพีเอย หากว่าทางยาวไกลคั่นด้วยน้ำ หมาก็จะมองว่าเป็นหนองแส</p>	<p>เมื่อพร่ำพรรณนาจนฝ่าย หึงใจอ่อนอนุญาติให้นั่ง ใกล้แล้ว ฝ่ายชายก็จะขยับ มือของฝ่ายสาว โดยพูดให้ เห็นความสำคัญว่าการที่ได้ จับมืออ่อนนั้นมันเหมือนกับ ได้เงินมหาศาลเข้ามาไว้กับ ตัว และกล่าวว่าเมื่อได้รัก น้องแล้วจิตก็จะไฝหาเมื่ออยู่ ไกลมีอุปสรรคมากมายมี แม่น้ำทางกั้น ก็จะไม่กลัว เกรงอุปสรรคใด ๆ</p>

จากตาราง ๑๖ บทขับสอนนั้่งแฝง ในเนื้อความกล่าวถึงฝ่ายชายขอนั้่งเคียงข้างใกล้ชิด ๆ ฝ่ายหญิง โดยบอกว่าคิดแล้วรู้สึกหนาวอยากขอไออุ่นจากนั้่ง ขอจับนิ้วมือขอจับส่วนนั้่นส่วนนั้ ซึ่งล้วนแต่ละส่วนถ้าฝ่ายชายได้จับแล้วล้วนแต่จะทำให้คนมีความสุข หลังจากนั้นก็พูดจาเกี่ยวพาว่ามีความรักต่อนั้่ง และชมความงาม เมื่อจากไกลก็จะคิดถึงและจะกลับมาเยี่ยมเยือนแม้จะไกลสักปานใดก็ตาม

การเกี่ยวพานั้่นบทขับเกี่ยวพาที่นิยมขับกันเป็นส่วนใหญ่นั้่น ได้แก่บทเกี่ยวสาวฮ้านช่วง ซึ่ง คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การลงช่วงนั้่นนับว่าเป็นโอกาสที่สำคัญและเป็นวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยคำที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มาพบปะพูดคุยเลือกคู่ครอง ดังนั้นก่อนที่จะเข้าไปเกี่ยวสาวได้จะต้องรู้จักการขับเกี่ยวสาวเพื่อขอเข้าไปพูดคุยด้วย โดยใช้บทขับบทนี้พูดจาเกี่ยวพาทางก่อนว่าสาวเจ้าจะอนุญาตให้เข้าไปคุยได้หรือไม่ ดังตาราง ๑๗ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๗ บทขับเกี่ยวสาวฮ้านช่วง

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญจ้ายอยู่หลัก พอเห็นไฟ อยู่ไกลพอเห็นหน้าพอเห็นน้ำ วังเล็กเจอหยั่งพอเห็นน้ำ วังกำ เจอกิน พอเห็นเสื้อ ค่านิลเจอ ไถ่ พอเห็นจู้ แก้มเหม่อเจอจา พอเห็นตา เหลือดแลเจอด้าน พอเห็นฮ้าน ช่วงตั้งเฮื้อป็น ใจขึ้นแก้ม ปนเป็องกินเต้ ช่วงผู้สายแปง ช่วงหลวงมนกว้าง ผู้สายแปงจ่างเอากันเมืองได้มาตั้ง จ่างเอาไม้หนั้่งป่าเมืองได้มาปน ขวัญจ้ายจิส้อขึ้น ถ้านลวงแ่อน ขวัญจ้ายจิส้อขึ้น แทนลวง นอน	พี่ชายอยู่บ้านไกลพอมองเห็นไฟ อยู่ห่างไกลพอมองเห็นหน้า พอเห็นน้ำวังลึกใจอยากจะหยั่ง พอเห็นน้ำวังกำแต่ใจอยากจะกิน พอมองเห็นเสื้อค่านิลใจไฝหา พอมาเห็นจู้ แก้มใสอยากคุยด้วย พอเห็นหน้าใจไฝฝ่นอยากคุยด้วย พอเห็นร้านช่วงตั้งคำติดกับพื้น ใจอยากขึ้นร่วมช่วงกับนั้่งเสียดจ้ง ช่วงนั้่งนั้่นช่วงเป็นช่วงที่กว้างใหญ่ นั้่งเอาคนจากไหนมาตั้งช่วง หรือไปหาไม้จากป่าที่ไหนมาทำ พี่ชายขอขึ้นชั้นของตัวลวงแ่อน พี่ชายขอขึ้นแทนของตัวลวงนอน	พี่ชายอยู่ไกลพอมองเห็น ได้พอมาเจอนั้่งแล้วเกิด ความรักห้ามใจไว้ไม่อยู่ ช่วงของนั้่งนั้่นก็เป็นช่วง ที่สวยงามขนาดใหญ่ไม่ไม่ ทราบว่าเขาไม้จากที่ไหนมา ทำสงสัยเอาคนจากเมืองไท มาสร้างจึงได้สวยงามอย่างนั้ ที่อยากขึ้นช่วงของนั้่ง ซึ่งสวยงามเหมือนที่พัก อาศัยที่นอนของตัวลวงเลย ทีเดียว

จากตาราง ๑๗ บทจับเกี่ยวสาวฮ้านช่วง เนื้อความกล่าวถึง ตนเองเป็นคนบ้านไกลได้มาพบน้ำวังลึกใจก็นึกอยากจะหยั่งดู เห็นน้ำวังที่มีสีเขียวเข้ม ใจก็อยากจะดื่มกิน เห็นเสื้อผ้าสีนวลจิตใจก็ไฝฝืนหาเจ้าของเสื้อ และพอเห็นหน้าแล้วก็ตะลึงแล เทียวช่วงพอมามาเห็นเจ้าของช่วงสวยงามแล้ว ตะลึงแลอีกทั้งช่วงนั้นก็นิ่งใหญ่สวยงาม คงจะใช้ช่างฝีมือดีและไม้ที่นำมาทำเป็นไม้ที่ดีเป็นที่อยู่ของเหล่าจิ้งจอกมากมายมาก่อนแสดงว่าเป็นไม้ที่ดีจึงมีสัตว์ต่าง ๆ มาพักพิงอาศัย พอเห็นช่วงสวยงามมีเสียงปี่แคนมาระงมแข่งแซ่จับกล่อมตลอดเวลา คงมีคนมาพูดคุยมาเที่ยวช่วงของน้องมากมาย เมื่อเห็นดังนั้นแล้วจึงขอขึ้นไปเล่นบนช่วงของน้องขอไปนั่งเล่นพูดคุยกับน้อง

๒.๔ ความจับหยอกล้อ เป็นการจับเพื่อหยอกล้อ เป็นการจับโต้ตอบกันระหว่างหนุ่มสาวเป็นการพูดเกี่ยวพาในรูปแบบหนึ่ง แต่เป็นการพูดในเชิงหยอกเิน กล่าวชมอย่างอ้อสร้อย เพื่อให้เกิดความสนุกสนานครื้นเครง ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๕๒-๕๕) กล่าวว่าชาวไทดำในประเทศเวียดนามเรียกการจับในลักษณะเช่นนี้ว่า “คำสะเกื้อสะเกื้อ” ซึ่งเป็นบทจับเพื่อหยอกล้อเสียดสีประชดประชัน การหยอกล้อ สะเกื้อสะเกื้อกันนั้นมีหลายลักษณะไม่ชอบ เลื่องลือมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การหยอกล้อหรือสะเกื้อสะเกื้อกันนั้นอาจจะกล่าวเสียดสีประชดประชัน ยกขบป้อนให้ดูเกินจริง หรือไม่ก็ถามให้อีกฝ่ายตอบดังตัวอย่างคำจับต่อไปนี้

๒.๔.๑ จับหยอกล้อประเภทเสียด เป็นความจับหยอกล้อหรือสะเกื้อสะเกื้อ ประเภทพูดจาเสียดประชดประชันเกี่ยวกับความรัก ในการเสียดนั้นอาจจะกล่าวถึงคนรักหรือความรักในลักษณะการหยอกเิน อาจพูดหยอกล้อกล่าวเปรียบที่เกินความเป็นจริง เพื่อหยอกล้อหรือเชิญชวนให้อีกฝ่ายได้ต่อปากต่อคำ เพื่อจะได้มีเรื่องพูดคุยกันนั่นเอง ซึ่งไม่ใช่การการพูดจาเสียดสีกันเพราะความโกรธเกลียดกันแต่อย่างไร คำเหย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การจับในลักษณะเช่นนี้ บางครั้งเรียกว่า “จับเสียดบ่าวสาว” ดังตาราง ๑๘ (คำเหย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๘ บทจับพูดจาหยอกล้อเสียดกัน

บทคำจับภาษาไทยไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
หิ้งห้อยน้อยบินจับหังก้าย	หิ้งห้อยน้อยบินจับก้างคาวที่ชายนั้น	เป็นการทักทายถามข่าวคราว
จ้ายดั่งเต้าต่างใดมาปอง เลสา	เดินทางมาจากที่ใดจึงได้มาถึงที่นี่	กันของหนุ่มสาวโดยใช้วิธีการ
ผู้สายแปงไปไเฮ่หลงทางมาดอก	พี่ชายตั้งใจจะไปไร่	ถามอย่างมีลีลาวาทศิลป์จะ
ว่า	แล้วหลงทางมาหรือเปล่าหนา	

ตาราง ๑๘ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ผู้สายเป่งไปนา หลงต้างมาเต้า จีเข้าปุงจ้าง มาเหม่นปุงกวา คงสาวนามาเหม่น สาวบ้าน ดอกวี สายเป่งมาต้างน้ำ หว่ามาต้างบก เลสา มาต้างน้ำน้องหล้า จีขอลามข่าวหาปลา มาต้างนา สายเป่ง จีขอลามข่าวหาข้าว เต้าต้างนี้้องหล้า จีถามข่าวหาห้อยเองสาย ต้างหนึ่งข้าวอยู่ไฮ่ ก็ยังเป็น เกือคชวงหนา ลอกวา ปายอยู่หนองอยู่นา หมิ่นฟงยังเหลือม เบือฝักน้อย ยังปงเสือนเทือน กวงเฮือนแพง ยังอยู่ดีจีผู้ จูกันแก้วแนบเนื้อ ก็อยู่เนาคี ดอกวี แพงเฮย เบ่าเจ็บใส่ปวนเนื้อ เป็นใส่ เหน้อยหนาว ลังกวา	พี่ชายตั้งใจจะไปนา แต่ได้หลงมาทางนี้หรือไม่ ตั้งใจจะเข้าป่าข้าง แต่มาเป็นป่ากวา ตั้งใจจะไปหาสาวนา แต่กลายมาเป็นสาวบ้าน พี่ชายสุดที่รักมาทางน้ำ แต่บอกว่ามาทางบก ถ้าหากมาทางน้ำน้อง จะขอลามข่าวหาปลา ถ้าหากมาทางนา น้องสาว จะขอลามข่าวหาข้าว มาทางนี้แล้วน้องสาว จะขอลามข่าวที่ชาย ทางหนึ่งคือข้าวอยู่ไยยังเป็น หมากผลรวงหนาอยู่หรือ ปลาอยู่ที่หนองที่นา จำนวนมากยังตัวโตหรือไม่ เบือฝักน้อยปลูกใหม่ ยังออกใบมากอยู่หรือไม่ ทุกคนในเรือนยังอยู่ดีหรือไม่ ผู้คนรักของที่นี่ ยังอยู่ดีมีความสุขอยู่หรือไม่ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยอะไร เหน้อยหนาว ดอกหรือ	เป็นการถามเชิงหยอก เล่นหรือพูดเสียดประชด ประชันเพื่อหยิ่งเชิงดูว่ามี ความตั้งใจจริงจะมาหาเขา จริงหรือไม่ หรือว่าตั้งใจจะ ไปที่อื่นแล้วพลัดหลงมา ทางนี้ เมื่อเห็นมาตั้งใจมาแล้วก็ จะถามข่าวคราวถึง บ้านเรือนญาติพี่น้องว่าทุก คนสบายดีอยู่ดอกหรือ และ ถามข่าวคราวถึงความอุดม สมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร ว่าอยู่ทางโน้นยังอุดม สมบูรณ์ดีอยู่หรือไม่

จากตาราง ๑๘ บทขับพุดจาหยอกล้อเสียดกันเนื้อหากล่าวถึง การทักทายถามข่าวคราวแต่จะใช้วาทศิลปี หรือลีลาโวหารในเชิงเสียดสีประชดประชันเพื่ออยากจะทราบให้ชัดเจนหรือให้แน่ใจว่าฝ่ายชายมีความตั้งใจจริงที่จะมาหาตน หลังจากนั้นก็ได้ถามข่าวคราวถึงข่าวปลาตลอกจนถามข่าวถึงญาติพี่น้องว่าอยู่สุขสบายดีดอกหรือเป็นต้น

๒.๔.๒ ขับหยอกล้อแบบถามตอบกัน เป็นความขับหยอกล้อหรือสะเกื้อสะเกี้ยน แบบถามตอบกัน หรืออาจเป็นการทดสอบปฏิภาณไหวพริบความสามารถเชิงปัญญาของกันและกัน คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การถามการตอบนั้นส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ถาม การถามนั้นอาจเป็นปัญหาเขาวัวเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติทั่วไป หรือเรื่องราวในสังคมวัฒนธรรมของตน หรือไม่ก็ถามเกี่ยวเนื่องกับความรักว่าฝ่ายชายมีใจรักมากเพียงใด พร้อมทั้งมีใจขันอาสาเพื่อความรักที่มีต่อกันหรือไม่ ดังนั้นความขับหยอกล้อ แบบถามตอบ จึงแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะดังนี้

๑) ความขับหยอกล้อแบบถามตอบกันประเภทปัญหาเขาวัว เป็นการถามตอบเกี่ยวกับเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติทั่วไป หรือเรื่องราวในสังคมวัฒนธรรมของตน ตลอดจนเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวกับความรักหรือการเกี่ยวพา ดังตาราง ๑๙ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๙ บทขับถามตอบความสะเกื้อสะเกี้ยน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
หญิงถาม	หญิงถาม	เป็นการถามตอบเพื่อทดสอบ
โอไอ้อัย อันนี้เป็งจีตั้นถามจู้ ลอง	น้องจะลองถามพี่ชาย	เขาวัวปัญหาของกันและกัน
เบ็งป็นยาก่อนเนอ	ลองดูสติปัญญากันก่อน	โดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ถามก่อน
หญิงจีถามกวี้มทาย ต่อจ้ายกับสู้อัน	น้องจะลองถามความทาย	ฝ่ายชายจะเป็นผู้ตอบ ในการ
ฮักหล้าเป็นจู้	ต่อพี่ชายเพื่อให้รู้ถ้ำรักน้องเป็นชู้	ตอบนั้นจะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ
ขานตอบกวี้มจา หญิงนา	ให้ตอบคำทายน้องนะ	ฝ่ายผู้ตอบมักจะออกตัวว่าตนมี
เบ้าหนึ่งเบ้าแดงย่อน	ดอกอะไรที่สีแดงเรื่อ	สติปัญญาน้อยขออย่าได้
ก้านก่ากขาว	กิ่งมันจะเข้มลำต้นสีขาว	กล่าวขวัญนินทาหัวเราะเยาะดู
แห่มนเบ้าะสังเค้	ใช่ดอกอะไรนะ	ถูกดูแคลนแต่ประการใด และ
เบ้าหนึ่งเบ้าแดงลาว	ดอกไม้ชนิดหนึ่งดอกแดงลาว ผลสีดำ	ขอภัยไว้ก่อนอย่าได้ถือสาอะไร
มะคำด้อมัด	ต้นเตี้ย	สำหรับการถามในบทนี้เป็น
เบ้าหนึ่งเบ้าะป่วนวัลหลาย	ดอกไม้ชนิดหนึ่งดอกขาวนวลคนนิยม	
กั้นตอมเต้า	ชมชอบ	
เบ้าหนึ่งเบ้าะแดงเสร์้า	ดอกไม้ชนิดหนึ่งแดงเสร์้า	

ตาราง ๑๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ก้านก่องใบยาว เบ้าหนึ่งเบ้าขาวฟอง เป็น เป่าเป็นปุด เบ้าเป็นตุคเป็นตาบิลัว นั้นเล เบ้าแดงจิวสุดท้ายตามต้อย นำหลังเหม่นเบ้าะสังเล สอดต่ออ้ายใจดี ดอพบึงงาม ถ้อยขานตอบ หล้าอ่อนน้อย ให้สา่งเสียวอน แอ่นื้อ จ้ายตอบ โอ้อ้อย ไคนี่ปี่จี่ตันตอบน้อง ตามหง่ากวงเจอ ก่อนนื้อ เผอๆ ก้อย่าเจ จ่มตันขวัญซ้อย เปือหว่ากั้วามสู่น้อยฮ่าวตัน ลองจาโดยค้อ หมู่ซุมเฮาเอี้ย เป็งถามหว่า เบ้าะแดงยอน ก้านกำ จ้ายหว่าเหม่นดอก เบ้าะกาวนั้น ค้อ เป็งเฮย เบ้าะแดงลาวนั้น มันเหม่นเบ้าะซัด เบ้าะซัดคู้คั้น เหม่นเบ้าะบัว เบ้าะปัวนั้นมัน เหม่นเบ้าะข้าว เบ้าะแดงเส้า เหม่นเบ้าะบัวลาว	ก้าน โนมใบยาว ดอกไม้ชนิดหนึ่งของคั้งฟอง แต่เป็นตะปุมตะป้า ดอกเป็นปุดเป็นเปาบิดไปบิดมา ดอกสีแดงสดใสดอกสุดท้ายที่ ถามคือดอกอะไร ขอต่อพี่ชายใจดี ขอให้ตอบน้อง ตามคำทหายที่ถาม เพื่อให้กระจ่าง หน่อยนะ ชายตอบ ตอนนี้ จะตอบคำทหายของน้อง ตามที่ต้องการในหัวใจ ก่อนนะ ใคร ๆ ก็อย่าดูแคลนกล่าวขวัญ เพื่อว่าความรู้น้อย แต่จะขอลอง กล่าวตอบดูก่อน นะพวกเรา น้องถามว่าแดงเรื่อกึ่งมันจะเข้ม ลำตันสีขาวพี่ชายขอตอบว่าดอก นั้นคือ ดอกกาว นั่นเอง ดอกแดงลาว ผลสีดำตันเตียนั้น คือดอกซัด ดอกซัดคู้คั้นคำตอบก็คือ ดอกบัว นั่นเอง ดอกขาวาวนั้น คำตอบก็คือ ดอกข้าว นั่นเอง ดอกแดงเส้าคำตอบก็คือ ดอกบัวลาว นั่นเอง	การถมเกี่ยวกับดอกไม้ ซึ่ง เป็นดอกไม้ที่ปรากฏตาม ธรรมชาติในสังคมของชาว ไทดำ ในการตั้งคำถามนั้น ก็จะนำจุดเด่นของสิ่งนั้นมา เป็นประเด็นปัญหาคำทหาย พอให้ผู้ตอบสามารถ อนุมาน คาดเดาได้ว่าน่าจะ เป็นดอกอะไร หรือ หมายถึงสิ่งใด สำหรับ ดอกไม้ที่นำมาถมใน ข้างต้นนี้ ได้แก่ ดอกกาว ลักษณะเด่น คือ สีแดงเรื่อ กึ่งมันจะเข้มลำตันสีขาว ดอกซัดลักษณะเด่นจะคล้าย ดอกแดงลาว ผลสีดำ ต้น เตี้ย ดอกข้าว ลักษณะเด่น คือปัวนัวหมายถึงขาวาว ใคร ๆ ก็ต้องเกี่ยวข้องด้วย เพราะต้องกินข้าวเป็น อาหาร ดอกบัวลาวลักษณะ เด่นคือดอกแดงเส้า

ตาราง ๑๕ (ต่อ)

บทคำขวัญภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เบ้าขาวฟองมันเหม่น เบ้าะพุด แต่ลื้อ	ดอกขาวฟองคำตอบก็คือ ดอกพุด นั่นเอง	ดอกพุดลักษณะเด่นคือดอก ขาวคล้ายฟอง ดอกจิว้ลักษณะ
เบ้าะเป็นตุคเป็นตา นั่นคือเบ้าะจิว้	ดอกเป็นตุคเป็นตา คำตอบก็คือดอกจิว้	เด่นคือดอกเป็นตุคเป็นตาไม่ เรียบ และดอกงอยแดง
เบ้าะแดงจิว้เหม่น	ดอกแดงจิว้ คำตอบ	ลักษณะเด่นคือเป็นดอกไม้ที่
เบ้าะงอยแดง	ก็คือดอกงอยแดง	แดงจัด
สอดต่อเป็งสายน้อง	ขอต่อน้องคนดีสุดที่รัก	
กั้นตีผายโผด	คนดีของพี่ชาย	
อัดกว่าด้านจาเว้า	ขอให้พุดจาปราศรัย	
คอมปีกันขม แอ่นอ	กับพี่คนยากไร้คนนี้ด้วยนะ	

ตาราง ๑๕ เป็นการถามตอบเพื่อทดสอบเขาวนั้ปัญญาปฏิภาณไหวพริบของกันและกัน โดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ถามก่อน ฝ่ายชายจะเป็นผู้ตอบ ในการตอบนั้นจะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติฝ่ายผู้ตอบมักจะออกตัวว่าตนมีสติปัญญาน้อยขออย่าได้กล่าวขวัญินทาหัวเราะเยาะดูถูกดูแคลนแต่ประการใด และขอภัยไว้ก่อนอย่าได้ถือสาอะไร สำหรับการถามในบทนี้เป็นการถามเกี่ยวกับดอกไม้ ซึ่งเป็นดอกไม้ที่ปรากฏตามธรรมชาติในสังคมของชาวไทดำ ในการตั้งคำถามนั้นก็จะเป็นจุดเด่นของสิ่งนั้นมาเป็นประเด็นปัญหาคำทายพอให้ผู้ตอบสามารถอนุมาน คาดเดาได้ว่าน่าจะเป็นดอกอะไร หรือหมายถึงสิ่งใด สำหรับดอกไม้ที่นำมาถามในข้างต้นนี้ ได้แก่ ดอกขาว ลักษณะเด่นคือ สีแดงเรื่อ กิ่งมันจะเข็มลำต้นสีขาว ดอกชัดลักษณะเด่นจะคล้ายดอกแดงลาว ผลสีดำ ต้นเตี้ย ดอกขาว ลักษณะเด่นคือปัวนัวหมายถึงขาวนวล ใคร ๆ ก็ต้องเกี่ยวข้องด้วยเพราะต้องกินข้าวเป็นอาหาร ดอกบัวลาวลักษณะเด่นคือดอกแดงเสร์้า ดอกพุดลักษณะเด่นคือดอกขาวคล้ายฟอง ดอกจิว้ลักษณะเด่นคือดอกเป็นตุคเป็นตาไม่เรียบ และดอกงอยแดงลักษณะเด่นคือเป็นดอกไม้ที่แดงจัด

๒) ความขับหยอกล้อ หรือสะเกื้อสะเก้น แบบถามตอบกันประเภทเกี่ยวเนื่องกับความรัก ว่าฝ่ายชายมีใจรักมากเพียงใด พร้อมทั้งจะมีใจขันอาสาเพื่อความรักที่มีต่อกันหรือไม่ การถามมักจะกล่าวอ้างถึงพ่อแม่หรืออุปสรรคที่จะเป็นตัวปัญหาทำให้ความยุ่งยากเกิดขึ้น ถ้าหากเป็นปัญหาอย่างนั้นหรือปัญหาอย่างนี้ พี่ชายจะทำอย่างไรเป็นต้น ดังตาราง ๒๐ (ทองบันคุณ ก้าสวาท. ๒๕๕๓ : ๕๐)

ตาราง ๒๐ บทขับความสะแกะสะแก้น

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
หญิงถาม	หญิงถาม	เป็นการถามตอบเพื่อ
พ่อหล้าแก่งแม่แพงพ่อ	พ่อแม่ของน้อง	ทดสอบฝ่ายชายว่าจะมี
แสนถ้อยแก่งแม่แสนความ	เป็นผู้ที่ชอบมากเรื่อง	ปฏิภาณไหวพริบในการ
พ่อจ้านไปแม่ไทค่า	พ่อจะเอาอย่างนั้นแม่จะเอาอย่าง	ตอบอย่างไรซึ่งในเนื้อความ
ฮ้ายเก้อหญ้า กู้ก็กัมบาง	นี้ร้ายกว่าหญ้าคาที่คมบางเฉียบ	ที่ตอบนั้นก็ตระบถึง
จ่างก่อบาด	แม่จะเซียวชาญก็บาด	จิตใจของฝ่ายชายว่ามีใจ
เป่าจ่างก่อบาด	ไม่มีเซียวชาญก็บาด	อดทนพยายามที่จะทำเพื่อ
พ่อจ่างไฮ	พ่อจัญไร	ฝ่ายหญิงหรือไม่ เพราะใน
แก่งแม่จ่างเฮาะ	และแม่ไม่ธรรมดา	ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่อ้าง
พ่อสอเก๊ะ	พ่อชอบพูดจาหยอกเย้า	พ่อแม่ว่าท่านไม่ธรรมดา
แก่งแม่สอแกน	และแม่ก็ชอบหยอกล้อ	ท่านจะต้องการเยี่ยงนั้นเยี่ยง
ลูกไปได้	พ่อได้ไปกลับมา	นี้ทำได้หรือไม่ถ้าทำได้แล้ว
แสนความมาว่า	ก็จะมีเรื่องมาเล่ามากมาย	จึงจะรักลูกสาวของท่านได้
พ่อหล้าแก่งแม่แพง	พ่อแม่ของน้อง	
ไฝกินหน่อหก	อยากกินหน่อหก	
เอ๊ะกางหว	ที่เกิดในกลางอากาศ อยากกิน	
หน่อปาวเอ๊ะกางฟ้า	หน่อปาวที่เกิดกลางท้องฟ้า	
เจอกินหน่อจ้ำ	อยากกินหน่อจ้ำ	
เอ๊ะก่อนแม่เสือนเทือนขวัญ	ออกก่อนใครทั้งมวลเลย	
จายสิงได้เป่าสิงมีเป่า	ชายจะหาได้ไหมจะมีไหม	
จ้ายตอบ	ชายตอบ	
ขวัญจาย ขานเป็นไก่อ่เถื่อน	พี่ชายนี้ หากเป็นไก่อ่เถื่อนแล้ว	
เป่าหย้านเขนมอง	ไม่กลัวตาข่ายดัก	
ขานเป็นเหล็กกวาทอง	หากเป็นเหล็กหรือเป็นทอง	
เป่ากวาต่อจ้ำ	ก็ไม่กลัวเป่า	

ตาราง ๒๐ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จึ่งเป่าห้านคอน้อย	จะไม่กลัวแม่แต่น้อย	จากบทนี้เป็นการถามปัญหา
ความผัดจีนเอาไคณา	คำพูดทำทายเป็นประการใด	เขาวัวโดยอ้างว่าพ่ออยากกิน
พ่อสอเกาะหล้า	พ่อสอเกาะของน้อง	หน่อหูกที่ออกกลางหา
หว่าเปาะแขน	ว่านั่นคือเปรียบดังปลอกแขน	หน่อดาวที่ออกกลางฟ้าและ
แม่สอแกนฮาว่า	แม่สอแกนนั้นเปรียบดัง	หน่อสำที่ออกก่อนใคร
แหวนมีทองตาแก้ว	แหวนเป็นทองตาแก้ว	ทั้งหมดจะได้ใหม่
กินข้าวแล้ว	เมื่อรับประทานอาหารแล้ว	ส่วนฝ่ายชายก็มีวิธี
เป่าได้อยู่ตาย	จะไม่อยู่นิ่งเฉย	แก้ปัญหาละและสุดท้ายก็ถาม
กินแลงแก่งกินงาย	เมื่อทานอาหารเย็นหรือเช้า	ตอบกลับไปว่าเมื่อแก้ปัญหาละ
เป่าได้อยู่ล่า	เสร็จก็จะไม่อยู่เสียเปล่า	ได้แบบนี้แล้วจะยกลูกสาว
ฟ้ากัมกำแขนเอียว	เอาพรัที่แหลมคมแขวนใส่เอว	ให้หรือยัง เป็นต้น
กวางกัมเจียวห้อยบ่า	เอาขวานที่แหลมคมห้อยใส่บ่า	
เข้าป่าป่าไม้หกดตายขวาง	เข้าไปป่าไปหักร้างถางพง	
ป่าไม่ฆางตายช่วย	ตัดไม้หกไม้ฆางโนป่า	
ลิมมือพดเหี้ยวเส้า	พอแก้ววันลิมวันกิ่งไม้ที่ตัดมัน	
แก้มือพดเหี้ยวตาย	ลิมวันใบแห้งเหี้ยวเฉาได้ที่	
ไฟใส่บั้งเมื่อเจา	ก็เอาไฟใส่กระบอกไปเผา	
ไฟใส่เจาเมื่อเผา	ให้ไหม้เป็นถ้ำถ่านจนหมด	
จ้งได้หน่อหูกเอ๊ะกางหา	จ้งจะได้หน่อหูกออกกลางหา	
หน่อปาวเอ๊ะกางฟ้า	หน่อปาวออกกลางฟ้าหน่อขึ้นมา	
หน่อจ้ำเอ๊ะก่อนแม่เสือนเทือน	หน่อสำออกมาก่อนใคร	
ได้เชื่อนั้นมานบพ่อหล้าอยู่	เมื่อได้อย่างนั้นพ่อจะยกน้องให้	
จวงสูงก็จีฆานให้เป่า	พี่หรือเปล่า	
แม่หล้าอยู่จวงเต้อจวงต่ำ	แม่ที่บ้านของน้อง	
จีฆานป็นเป่าแล	จะยอมมอบน้องให้ไหม	

จากตาราง ๒๐ บทจับความสะก๊าะสะแก้น เนื้อความจะเป็นการถามตอบเพื่อทดสอบฝ่ายชายว่าจะมีปฏิภาณไหวพริบในการตอบอย่างไรซึ่งในเนื้อความที่ตอบนั้นก็จะเป็นการถึงจิตใจของฝ่ายชายว่ามีใจคทนพยายามที่จะทำเพื่อฝ่ายหญิงหรือไม่เพราะในปัญหานั้นเป็นปัญหาที่มาจากความต้องการของพ่อแม่ฝ่ายหญิงว่าต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ซึ่งฝ่ายลูกเขยจะต้องเป็นผู้กระทำแก้ปัญหาหรือต้องหามาให้ตามต้องการ ถ้าไม่สามารถทำได้ดังกล่าวจะอยู่ร่วมชายคาได้ลำบาก เป็นต้น

๒.๕ ความขบขันตัดพ้อต่อว่า เป็นการขบขันบ่าวสาวในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งการที่จะตัดพ้อต่อว่ากันนั้นจะต้อง เกิดหลังจากที่ทั้งสองได้เกิดความรักต่อกันแล้ว แต่ต่อมาอาจมีสาเหตุบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้เกิดความไม่พอใจไม่ชอบใจ หรือไม่สมดังมุ่งหวัง จึงมีการตัดพ้อต่อว่า อาจจะต่อว่าเพียงเล็กน้อย หรืออาจจะถึงขั้นโศกเศร้ามีน้ำตา ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๔ : ๘๒-๘๕) กล่าวว่า การขบขันในลักษณะนี้ ชาวไทดำในประเทศเวียดนามเรียกว่า ด้านซู้สองเสื่อง ซึ่งเป็นบทต่อว่าคนรักในลักษณะต่างๆ ดังตาราง ๒๑ (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๒๐๐)

ตาราง ๒๑ บทขบขันบ่าวหลายใจ

บทคำขบขันภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไคนี้ ลมกวยไม้ฆางปี	บัดนี้ ลมพัดใบไม้ร่วมปี	กล่าวถึงการรอกอยคนรัก
ใบแบ่ง สายเจ้อ หญิงเฮี้ย	จนแตกออกใบใหม่ ชายเฮี้ย	ให้กลับคืนมาด้วยความที่รัก
อันแห่งข้ออยู่ปิ่น แข็งต่อ	อันตัวน้องซึ่งอยู่ที่บ้าน	เดี๋ยวใจเดียวยึดมั่นในคำพูด
เฮือนเก้ หญิงก็ใจเดียวแบ่งหา	ซึ่งเป็นเรือนที่เก่าผูกพัน	สัญญารักที่เคยมีต่อกันจึง
ปีเป็งก้อยๆ	น้องก็มีจิตใจเดียวรักเดียว	ได้แต่โศกเศร้าที่รอกอยคน
เจียนต่อปีก็ถ้อยปองน้อง	มอบให้พี่และรอกอยพี่ชาย	รักให้กลับมา แม้มีใครมา
ยังต่อหมองก้อง	พี่ยังพูดพูดให้ความหวังต่อน้อง	โอ้โหลมพูดคุยด้วยก็ไม่ได้
จាំมีหลายกันมาปะจา	จึงยังมีแต่รอกอยพี่ชาย	สนใจเพราะมีจิตใจมั่นคง
ยัวะชวนตางเบ๊ว	ทั้งที่มีหลายคนเข้ามาพูดคุย	กับคนรักเดิม แต่ไม่รู้จะไป
เฮียะหว่าน้องก็ยัง	มาพุดออดอ้อนขอเป็นคนรัก	ที่แห่งใด ได้แต่รอกอย
จื่อหนึ่งขอดเว้า	แต่น้องยังยึดมั่นต่อคำพูดของเรา	
ตีเก่าวนเสื่อง ปีเฮี้ย	ความเก่าที่เราเคยสัญญาต่อกัน	
น้องก็บ่อฟังหนึ่ง	น้องก็ไม่ได้ฟังคำ	
กวี้มเสาเบ๊วปาว	ที่เขาพุดจ้อออดอ้อนด้วย	

ตาราง ๒๑ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
น้องแข่งตั้งจู่มือก้องต่อ อยู่สอง โถยนา อันปีเป้งเหลียวน้อง ป้ายปีหลายแห่ง น้องก็เข้าป่องหน้า เวียะไฮ้สูงนั้นนา ยังต่อแสงแขงเขื่อน ก้องบุญถ้ำปี ดอนเอน ฟังถีนั่นนถ้อง ในป่าหลายเสียง โอ้ย ปีเอ้ย เสียงเสาสอน บ่อมใจหมั้น ถ้ำต่อหน้าเป้งน้อง เสียงปีเป็นโดย นั้นนา กายควายยังยาโดย ต่างกัน เขื่อนยาวก้าวแห่งหนึ่ง ปีน้องบ่อสู่วามดี ลีสามีสื่อกำเมืองไก่อ เดินป่องปีเอ้ย น้องหง่าย่านปีเว้า เฮาเจ้าห่างกันสาเยอ เข็ดสี่สานคว่นมา วอนต้อง ซื่อเค้ น้องฟังแจ้ง ถามถึหลายช้อง ก้องปีเป้ง ลิ่งเตี้ยวหยามช้อ	น้องมีแต่ตั้งใจจ่อทุกวัน รอพี่เพื่อจะได้ครองคู่กัน ส่วนพี่ได้จากน้องไป เป็นเวลาเป็นปีแล้ว ส่วนน้องนั้นมีแต่ตั้งหน้า ทำกรงานเข้าไร้ขึ้นสูง มีแต่ทำความดีเพื่อเป็นบุญ รอคอยให้พี่กลับมา นั้นเอน ได้แต่ฟังเสียงนกร้อง เสียงระงมไปทั่วทั้งป่า เมื่อฟังเสียงนกเขาขันสอนใจ ยิ่งทำให้จิตใจเกิดหวนไหว น้องรอคอยแต่พี่ชายกลับมา จะได้ครองคู่เป็นสอง เท่านั้น ขอให้พี่กลับคืนมาอย่าไปลวงเลย ให้กลับคืนมาบ้านของเรา เหล่าพี่น้องก็พูดถึงในทางไม่ดี ถ้าหากไปอยู่ที่แห่งใดขอให้พี่มี จดหมายแจ้งข่าวบ้าง พี่เอ้ย น้องหวนใจกลัวพี่บอกว่า สองเรามาเลิกราห่างไกลกันเสีย ขอให้พี่รับทำจดหมาย สื่อสารมายังน้องด้วย น้องได้คอยถามไถ่สอบถามถึงพี่ รอคอยให้พี่นั้นกลับคืนมาเยี่ยม	จึงได้วอนขอร้องให้คนรัก ส่งข่าวกับคืนไปหาตนบ้าง ว่าอยู่เป็นสุขหรือไม่อย่างไร ส่วนญาติพี่น้องก็เป็นห่วง พูดถึงด้วยความไม่สบายใจ กลัวฝ่ายชายจะหนีไปมีคน ใหม่ ส่วนตัวฝ่ายหญิงก็หวนใจ ใจด้วยเช่นกันกลัวฝ่ายชาย จะบอกเลิกราแต่อย่างไรก็ ตามฝ่ายหญิงยังรอคอยให้ กลับมาเยี่ยมกลับมาหาตน เหมือนเดิม

จากตาราง ๒๑ บทขับบ่าวหลายใจ เนื้อความกล่าวถึงความโศกเศร้าที่รอคอยคนรักให้กลับมา ด้วยที่ฝ่ายหญิงมีความรักเดียวใจเดียว แม้มีใครมาโอ้อโลมพุดคุยด้วยก็ไม่ได้สนใจเพราะมีจิตใจมั่นคงกับคนรักเดิม แต่ไม่รู้ว่าจะไปที่แห่งใด ได้แต่รอคอยแต่ใจก็คิดว่าเขาคงจะไปพบคนใหม่แล้วคงจะไม่กลับมาเหมือนเดิม

๓. การขับสิ่งขับพร

เป็นการขับอวยพร ขับกล่าวต้อนรับหรือชื่นชมยกย่องสรรเสริญ เป็นการขับเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้พรแก่เจ้าภาพซึ่งจะขับเมื่อเสร็จสิ้นพิธีการ ตามธรรมเนียมของชาวไทยดำนั้น ไมซอน เลืองคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า เมื่อคนไป เมื่อเสร็จพิธีการก็จะมีการขับอวยพรให้เจ้าภาพ หรือผู้ประกอบพิธี ในงานขึ้นบ้านใหม่ ผู้ไปร่วมจะต้องขับยกย่องชมเชยบ้านงานแต่งงานต้องยกย่องชมเชยเหยใหม่หรือสะใภ้ใหม่ หรือเมื่อมีงานของฝ่ายการปกครองของรัฐบาลในระบอบใหม่ ช่วงขับก็จะขับยกย่องระบอบการปกครองแนวใหม่เพื่อไม่ให้ขัดกับนโยบายของภาครัฐ หรือในคราวที่เข้าสู่สังคมซึ่งได้แก่การมีผู้มาเยือนของชนชั้นผู้นำ แยกคนสำคัญระดับต่าง ๆ จะต้องมีการขับต้อนรับแสดงความยินดีและอวยพร ให้กับผู้มาเยี่ยมเยือนนั้น

การแสดงออกดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน และเป็นชุมชนที่มีความปรารถนาดีต่อกัน เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความมีน้ำใจอันประเสริฐที่คนในสังคมมีให้ต่อกัน คนในสังคมจึงมีความสามัคคี กลมเกลียว ช่วยเหลืออุดหนุนค้ำจุนกัน มีความรักพวกพ้องเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เมื่อมีกิจกรรมในชุมชนจะมีผู้คนมาช่วยเหลือกันทำกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียง โดยไม่ต้องจ้างวาน แต่ทุกคนมาร่วมงานด้วยความรู้สึกว่าเป็นกิจของตนที่ทุกคนต้องช่วยกัน สำหรับการขับสิ่งขับพรนั้นจึงแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะดังนี้

๓.๑ ขับสิ่งขับพรในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการขับเมื่อเสร็จพิธีการในงานต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่แต่งงานในพิธีเสนาเรือน เป็นต้น คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในงานพิธีการต่าง ๆ นั้นจะเริ่มต้นพิธีด้วยความเป็นทางการจะมีผู้มาร่วมงานพิธีที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่หรือไม่ก็ส่วนใหญ่จะเป็นวัยผู้ใหญ่ เมื่อประกอบพิธีทุกคนต้องอยู่ในอาคารสำรวมให้ความเคารพในพิธี แต่หากเมื่อเสร็จพิธีการแล้วก็จะมีการกินดื่มกันอย่างอีกทีก็กรีกโครมทำตัวตามสบายและช่วงนี้สามารถขับไปกินดื่มกันไปอย่างครื้นเครงได้และบางส่วนเมื่อกินดื่มตามปกติเสร็จสิ้นแล้วก็ยังไม่ยอมกลับบ้านตนก็จะนั่งตั้งวงอยู่ที่บ้านของเจ้าภาพต่อไป โดยมีกิจกรรมทำการขับสิ่งขับพรซึ่งเป็นการอวยพรและยกย่องบ้าน เมื่อขับจบกลอนแล้วอาจจะขอเหล้าดื่มจากเจ้าภาพ ส่วนเจ้าของบ้านก็จะดูแลในเรื่องเหล้าอาหารการกินต่าง ๆ จนเลิกกันไปแต่ดูแลแบบไม่เป็นทางการมาก ดังตาราง ๒๒ (กวาง วันบุญ. ๒๕๕๓ : ๑๖๐)

ตาราง ๒๒ บทขับพอนเจือยใหม่

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปีสอจุกให้เจือยหล้า หมั้นแก่นยืนเหิง แอ่นื้อ บุญผัวแก่บุญเมีย สูงขึ้นเปียงกันหนักหน่อง อย่าให้ข้อนเคื่องไปมา ตังเนอ เหียงไปปั๋วแล้วบ่อมี เงินอวไหลหมุนมา น่องเอี้ย เหียงไปสอไปลาบมี เงินลุงเงินตาข่าลงหมุนเต้า ถั่วเป่าจ้อยไปข่าหมุนปั้ง โถยคอ หล้าเป็งเอี้ย ให้สูหมั้น สิบจั่วตัวลาวเนื้อ ให้สูหมั้น สิบจั่วตัวลื้อ ให้สูหมั้นคือ ๆ หลั่นกว่า แฝงเมือง แอ่นื้อ ให้สูยีนกินน้ำบ่องวัก เนื้อ ให้สูวัก กินน้ำบ่อใส หัวใจยังจิก้าเกิน ปู้ป่างหลาย ใต้ เป็งใต้ ให้สูเต่าหัวเหาะเบาะบง ให้สูเต่าหัวเหาะเบาะบาว ให้สูเต่าหัวขาว หัวฟองผิงแคด ให้สูมีหลานปู้ เฮียะกินงาย ให้สูมีหลานตา หลานนาย เฮียะกินข้าว	พี่ขอให้เขยหล้า จงมีอายุมั่นขวัญยืน เนอ ขอให้บุญสามีภรรยา ขึ้นสูงเท่าเทียมกัน อย่าได้หนักเอียงไปทางข้างใด หันเมืองปั๋วแล้วอาไม่มี ขอให้เงินอามาอุดหนุนคำจุน หันไปเมืองสอเมืองลา ขอให้เงินลุงหมุนเต้า อย่าได้ขาดแคลนขอให้มีแต่ ความร่ำรวย เกิดหนอ หลานเอย ให้มันยืนสิบชั่วเจ้าเมืองลาว ให้มันยืนสิบชั่วเจ้าเมืองลื้อ ให้มีอายุมั่นยืนเกินกว่า บ้านเมืองอื่นใดทั้งปวง แด่นื้อ ให้ได้กินน้ำบ่องวัก เนอ ให้ได้ตักกินน้ำบ่อใส หัวใจจะได้มีความแก่ล้ากล้า เกินกว่ารุ่นปู้ทั้งหลาย หน้อยนะ ให้หัวหงอกเหมือนดอกบง หัวหงอกดังดอกบาว ให้อยู่แก่เต่าจนหัวขาว หัวฟองเพราะผิงแคด ขอให้ปู้มีลูกหลาน ไว้เรียกกินข้าวกินปลาขามเช้า ให้มีหลานตา มีหลานนายไว้เรียกกินข้าว	เป็นการกล่าวววยพรให้ เขยใหม่มีอายุมั่นขวัญยืน อยู่คู่กันอย่างมั่นคง ทั้งสามี ภรรยาให้เจริญก้าวหน้าไป พร้อมกันทั้งสอง ให้ครองคู่ กันยืนนาน เมื่อไปเยี่ยม เยือนญาติพี่น้องที่อยู่ทาง เมืองปั๋วหรือเมืองสอเมืองลา ก็ขออย่าได้ยากจน ขอให้ คนเกื้อหนุน ทรัพย์สิ้นเงิน ทองหลังไหลมาเกื้อหนุน ให้ได้กินน้ำบ่องวักน้ำ บ่อใสแล้วจิตใจจะกล้าหาญ เก่งกล้ากว่าบรรพบุรุษ

ตาราง ๒๒ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ใส่สูได้สั๊กเต้า	ให้ได้แก่เต้าสั๊กไม้เท้า	ให้อยู่จนแก่จนเฒ่าจนได้ถือ
กางช่วงมาแลง	เดินกลางช่วงมากินข้าวเย็น	ไม้เท้าไปมา ขอให้ได้มีลูกมี
ใส่สูได้สั๊กเต้า	ให้ได้แก่เต้าสั๊กไม้เท้า	หลานไว้คอยเลี้ยงดูเรียกกิน
กางช่วงมางาย	เดินตามช่วงกินข้าวเช้า	ข้ากินปลาเมื่อยามแก่เต้า
กั้นเต็งหลายข้าสิ่ง	คนทั้งหลายต่างชื่นชมยกย่อง	
อู่ย้อ อู่ย้อ ชื่นก้วนนา	อยู่ดีนะ อยู่ดีนะ อยู่ดีอย่างนั้น	

จากตาราง ๒๒ บทขับพอนเขี้ยวใหม่ เนื้อความจะกล่าววอวยพรให้เขี้ยวใหม่มีอายุมั่นคงขวัญยืน อยู่คู่กันทั้งสามภรรยา ให้ครองคู่กันยืนนานได้ถือไม้เท้ามีลูกหลานไว้คอยเลี้ยงดูยามแก่เต้าเมื่อไปเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องที่อยู่ทางเมืองปั่วหรือเมืองสอเมืองลา ก็ขออย่าได้ยากจน ขอให้เงินทองหลังไหลมาเกือหนุน

นอกจากนี้ในงานขึ้นบ้านใหม่ก็จะมีพิธีกรรมสำคัญซึ่งมีผู้ประกอบพิธีกรรมที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนที่ทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะ เมื่อดำเนินการจนเสร็จพิธีแล้ว ก็จะเป็นเวลาการรับประทานอาหารร่วมกันหรือการพูดคุยเล่นขบต่าง ๆ ช่วงนี้เอง ผู้ขับจะขับสิ่งขับพรให้กับเจ้าบ้าน ดังตาราง ๒๓ (แนก่าป็น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๒๓ บทขับสิ่งบ้านใหม่

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เมื่อแก่งควาแก่งจาวหย่านคู่	เมื่อคราวก่อนนานมาแล้ว	กล่าวถึงบ้านเดิมของน้อง
เมื่อแต่กีปางก่อนกายมา	เมื่อหลายเวลาผ่านไปนานมา	นั่นเป็นบ้านที่ทำจากไม้ที่ไม่
เฮือนหล้าแก่งเฮือนหญิง	บ้านเรือนของน้องนั้น	แข็งแรง หลังเล็ก ๆ ไม่สูง
ตั้งสองเสาไม้หมี ตั้งสี่เสาไม้	ตั้งด้วยเสาสองไม้หมีสี่เสาไม้ฮ้อ	วัวควายเข้าได้ถุนไม่ได้หมา
ฮ้อ ตั้งย้อเย้าแปดวัวควาย	ตั้งเตี้ยติดหลังวัวควาย	เข้าได้เฉพาะส่วนหัวแต่หาง
ตั้งฮีสายเลียบนน้ำ	ตั้งเรียงรายเลียบริมน้ำ	จะโผล่ออกมาเพราะบ้าน
หมาเข้าหัวหางออก	หมาเข้าได้แต่หัวหางอยู่ข้างนอก	เล็กมาก

ตาราง ๒๓ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เหาะเข้าหะยังกัน บั้นมาเจอคะไม้ปีหล้าแก่งปีหญิง ฟักป่าขึ้นเมื่อกลางคองคิบ ฟักมิด ขึ้นเมื่อคองเคือย เมื่อหาต้นไม้หนึ่งแก่งลำไม้หนึ่ง ไม้กลางคองคิงเหนียวบ่เอา ไม้กลางคองคิงเซบ่เอา เมื่อต้นไม้หนึ่งแก่งลำไม้หนึ่ง ปายมันมีฮังนกกกมันช่อนคกควาย ปลายมันมีเงินลุงเงินตามาฮ้อย สายแปงจ้งป่าไม้หื้อไม้กะไม้จ้งกะ นั้งหื้อหักไม้จ้งหัก บักหื้อสามปีปีวะก็บ่เจื่อน บักหื้อสามปีปีเวอนก็บ่ส่วน เสากุดแด้มบับัวสิงฮัวแด้มบ่แอน หญ้าก้าแหวนดินกอน กวงเฮือนบ่แอนจ้าง กางเฮือนบ่แอนคอง โดย สามสิบจ้างปมป่อยก็คองคก หกสิบคนมาปงก็คองคอง หล้าก็แก่งหญิงชายก็แก่ง ขบขบฮันปานน้ำมันแถนต้า กอนเด ยายน้ำมันแถนลุ่ม เกิดแต่ น้อยช้อยบ่ทันเห็นบน เกิดเป็น คนบ่เคยเห็นฟ้า	ปลายหอกเข้าแต่คันอยู่นอก แต่มาตอนนี้น้องและพี่ ได้ถือพร้าขึ้นกลางคองป่าทึบ ถือมิดเข้าไปคองภูเขา เข้าไปหาไม้จำนวนหนึ่ง ไม้กลางคองคิงเหนียวไม่เอา ที่ไม่ดีคองคองคองคองไม่ดีไม่เอา แต่เอาต้นไม้ที่มีลักษณะที่ดี ปลายมีรังนกโคนผูกวัวควายปลา ขมมีลุงเงินของลุงตามาห้อยไว้ จึงได้ตัดคองคองให้ขาดจ้งขาด คองคองให้หักไม้จ้งจ้งหัก ถ้าไม่ใช่บุญวาสนาแล้วตัดสามปี ก็ไม่ขาดห้าปีก็ไม่กระเทือนเลย เสาวคดลาคองคองคองคองคองคอง หญ้าก้าที่มุงก็ตัดเกรียนให้เท่ากัน ภายในบ้านไม่แอนแอ็งแอ็งดี กลางบ้านก็ไม่แอนไม่โคงงอ เอาช้างสามสิบเชือกมาปล่อยก็จำ คองไม่ได้หกสิบคนก็หลงทาง ใคร ๆ ก็อยากอาศัยอยู่ วาววับคองคองคองคองคองคอง เกิดมาตั้งแต่เล็กจนโตปานนี้ยัง ไม่เคยพบเคยเห็นบ้านสวยงาม อย่างนี้	ต่อมาก็ได้ไปตัดไม้อย่าง ดีถูกต้องตามหลักการเลือก ไม้มาสร้างบ้านไม่เอาไม้ที่ เอียงบิดไปมา แต่เอาไม้ที่มี รังนก มีนกอาศัยอยู่ และ ข้างล่างก็มีความควายมา อาศัยร่วมเงา อีกทั้งมีลุงเงิน ลุงทองมาห้อย พอนำมาสร้างแล้วก็เป็น บ้านที่ใหญ่มากข้างอยู่ได้ สามสิบเชือกเดินไปมาก็ หลงคอง คนสามสิบคน เดินจนหลงทาง บ้าน สวยงามมาก เกิดมาไม่เคย เห็นที่ไหนสวยงามเท่ามี ความวาววับคองคองคองคอง แถนมาทา

จากตาราง ๒๓ บทขับสิ่งขับใหม่เนื้อความกล่าวถึงบ้านเดิมของน้องนั้นเป็นบ้านที่ทำจากไม้ที่ไม่แข็งแรง หลังเล็ก ๆ ไม่สูง วัควายเข้าได้ถุนไม่ได้หมาเข้าได้เฉพาะส่วนหัวแต่หางจะโผล่ออกมาเพราะบ้านเล็กมากต่อมาก็ได้ไปตัดไม้อย่างดีถูกต้องตามหลักการเลือกไม้มาสร้างบ้านและเป็นบ้านที่ใหญ่มากข้างอยู่ได้สามสิบเชือกคนสามสิบคน เดินจนหลงทาง บ้านสวยงามมาก เกิดมาไม่เคยเห็นที่ไหนสวยงามเท่านี้มาก่อน

๓.๒ การขับสิ่งขับพรในช่วงโอกาสอื่น ๆ ได้แก่ การขับเพื่อกล่าวต้อนรับผู้มาเยือน การกล่าวอวยพรในวาระโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น งานบุญปีใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ อุนแป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การขับสิ่งขับพร ทำได้ในทุกโอกาส ถ้าหากว่า ผู้ขับนั้นมีความสามารถมีปฏิภาณไหวพริบ หรือแม้แต่ขับสิ่งหรือขึ้นชมยกย่องสรรเสริญลัทธิการปกครองแบบใหม่หรืออื่น ๆ ก็สามรถทำได้เป็นต้น ดังตาราง ๒๔ (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๑๘๕)

ตาราง ๒๔ คำขับพอนเจียงปีใหม่

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
โอยปีฮายี่หลังจ้วน	เดือนยี่ได้ผ่านไปแล้ว	เป็นการอวยพรปีใหม่โดย
เจียงเต้า แล้วหลอ	เดือนเจียง ก็ย่างเข้ามา แล้วหนอ	กล่าวว่า เมื่อถึงคราวปีใหม่
ไคโนนา จัมหมู่เจ้าปีน้อง	เดี่ยวนี่ พวกพี่น้องเรา	นั้นพี่น้องชาวไทยดำมาร่วมกัน
หลายบ่อนมาถึง	จากหลายที่ก็เดินทางมาถึง	ฉลองเล่นกันอย่างสนุกสนาน
เก็งใจดื้อนได้เดียว	มีจิตใจยินดีต้อนรับพวกได้ด้วยกันมี	ต่างคนก็ต่างยินดีที่ได้พบปะ
อิ่นม่วน แต้ลอ	การละเล่นที่สนุกสนานมาก	ต้อนรับชาวไทยดำด้วยกัน
จู้ห้วนก็ซ้อดน้อย แหนก่าวความ	ทุกคำพูดที่กล่าวออกมา	งานนี้ทุกคนจึงมีแต่ความ
เสื่อง ก่อนน้อ	มีแต่สิ่งที่ดีงามรักใคร่ต่อกัน	สนุกสนานเพราะความเป็น
ตุ๊กเฟื่องป้านอุนเจอ	ทุกฝ่ายต่างก็สบายใจบอบอุ้น	กันเอง มีการพูดหรือทำแต่
กอบฟายยอชอง	พูดกล่าวยกย่องชมเชย	สิ่งที่ดีงามต่อกัน แล้วกล่าว
สอเฟ้อเหือปีน้อง	ขอให้ญาติพี่น้อง	อวยพรแก่ทุกคนที่มาร่วมงาน
เถ้าแก่เต็งหลาย	คนเฒ่าคนแก่ทั้งหลาย	ขอให้สิ่งดีงามบนฟ้ามาปกปัก
เต็งหญิงจายหน่อมกำ	ไม่ว่าหญิงหรือชายลูกหลาน	รักษามีกำลังใจแข็งแรง
อ่อนแออุณหล้า	เยาวชนรุ่นหลังทั้งหลาย	
ปีใหม่เต้าฮอดแล้ว	ปีใหม่เวียนมาบรรจบแล้ว	
จู้สิ่งเป็งเจอตันน้อ	ขอให้ทุกสิ่งถูกใจท่าน	
มีกำลังจิตเจือเฮือแสงแต้นหมั้น	มีกำลังใจกายที่เข้มแข็งมั่นคง	

ตาราง ๒๔ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
แสนสิ่งหนึ่งบนฟ้า	สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกสิ่งบนฟ้า	ให้มีความสามัคคีกันเพราะ
ป้านปกกวิามหยา	ขอให้มาคุ้มครองให้คนยำเกรง	คนใดเราถูกพลัดพรากจาก
ยังก่อยกำแขนกัน	ขอให้สามัคคีรักใคร่กันอย่าง	กันไปส่วนที่เหลือขอให้
เหนียวเหนียว กันเนื้อ	เหนียวแน่นต่อกันนะ	สามัคคีกันไว้ทุกสิ่งอย่าง
ฮักเป็งอย่าล้วย	ให้รักกันอย่าได้คลาย	อย่าได้ขาดแคลน หากพวก
จู้ห้วยจู้เกล้า	แหล่งน้ำทุกห้วยทุกสายน้ำ	เรามั่นคงแข็งแรงแล้วเรา
อย่าขาดเสียไหล สั้งเนื้อ	ก็ขออย่าได้ขาดให้อุดมสมบูรณ์	จึงกลับคืนสู่บ้านเมืองเดิม
คนไต้เฮาห่างไก่อ	คนไทยเราพลัดพรากห่างไกลกัน	ของพวกเรา
หลักเมืองเสียบ้าน	พลัดบ้านเสียบ้านเสียมือง	
ป้านปกกันจาดเจือ	มาปกป้องรักษาชาติเชื้อของเรา	
เฮาตี้มแข็งแวง	เพิ่มความแข็งแรง	
มีเตือแสมเมืองดี	เพื่อว่าบ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง	
เหลือมงามกุ้นเกล้า	มีความค่าคุณรำรายมั่งคั่ง	
เฮายังเต้าต่อบ้าน	เราจึงค่อยกลับไปบ้าน	
กิ้นสู่ดินเมือง	คืนกลับสู่ดินแดนบ้านเมืองเดิม	
เฮาลอ ชุมฮาเอ๊ย	ของเรา นะพวกเราเอ๊ย	

จากตาราง ๒๕ คำขับพอนเจียงปีใหม่ เนื้อความกล่าวถึง พอเดือนอ้ายเดือนยี่ผ่านไปแล้ว เดือนเจียงก็ย่างเข้ามาแทน แล้วก็ก้าวมาสู่ปีใหม่ และโอกาสแห่งปีใหม่นี้ทุกคนก็จะมารวมกันซึ่ง ต่างก็ชื่นชมยินดีที่ได้มีโอกาสมาพบปะพวกไทเดียวกัน ต่างก็ยินดีต้อนรับด้วยความเต็มใจ มีการกินเลี้ยงร่วมกัน และมีการเล่นอย่างสนุกสนานเพราะด้วยความเป็นกันเองพวกเดียวกัน หลังจากนั้นแล้วจึงได้กล่าวความดีงามให้พรแก่ทุกคนที่มาร่วมงาน ขอให้สิ่งดีงามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อยู่บนฟ้าขอให้มาปกป้องคุ้มครอง ขอให้ทุกคนมีกำลังกายกำลังใจแข็งแรงให้มีความสามัคคีกัน เพราะคนใดเราถูกพลัดพรากจากกันไปส่วนที่เหลือขอให้สามัคคีกันไว้ทุกสิ่งอย่างอย่าได้ขาดแคลน หากพวกเรามั่นคงแข็งแรงแล้วเราจึงกลับคืนสู่บ้านเมืองเดิมของพวกเรา

นอกจากการขับพอนข้างต้นแล้วจะกล่าวถึงการขับสิ่งซึ่งเป็นการขอยกย่อง
ดังตาราง ๒๕ (อนุเบียง เลื่องบุญตา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๒๕ ขับสิ่งเปิงเมืองใหม่

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
<p>บัดมาเจอ ไค่นี้ อันนี้มือบ่ขับมันบ่หม่วนนา มือบ่จามันบ่หม่วนบ้าน มือบ่ด้านจริงแท้ เสียเสียบุญเมือง เฮานา ปีหล้าแก่งปีเปงเอ้ย มือหย่านควาแก่งจาวย่าน หลู้ มีลูหญิงก็หะมีเสียหลาย มีลูชายก็หะมีเสียหล้า เวียะลักย่อยหาจ้า มันก็กหนังสือ บ่เป็นคนหลักบัน หั่งงอนเหลาได้ จั่งได้ตกจ้า หลายจั่วเลยหลัง บ่เอ็ดสังเบาะเป็น พัฒนาเหลาได้ ไค่นี้ เมืองเฮาเปียนไป ลัดพาอวนสร้าง พรรคบ่เฮ้อเฮาคู้ เฮอคู้เอียนสื่อ คูอาจารย์เบาะสอน อ่อนเดือบานอ้อย ลูเฮาจั่งเขียนเส่อเจ็ย เบือคั่นเฮ้อะงามตา</p>	<p>บัดมาถึงมาคราวนี้ หากไม่ขับก็ไม่มีควาสนุกสนาน ไม่พูดจาบ้านเมืองก็ไม่ครึกครื้น หากไม่ขับไม่ละเล่นกันแล้ว ทำให้เสียประเพณีของเรา น้องพี่ทั้งหลายเอย เมื่อในสมัยก่อนผ่านมาแล้ว มีลูกหญิงมันก็มีไว้ตาย มีลูกชายมันก็มีเสียเปล่า งานการเล็กน้อยก็ชักช้า เพราะมันไม่ความรู้หนังสือไม่ ไค่เป็นคนฉลาดหลักแหลม ไม่เป็นคนขยันหมั่นเพียร จึงทำให้บ้านเมืองตกต่ำ การพัฒนาไม่มีความล้ำหลัง ทำอะไรก็ไม่เป็น ไม่สามารถพัฒนาอะไรได้ บัดนี้บ้านเมืองเราเปลี่ยนไป รัฐบาลได้พัฒนาพาสร้างสรรค์ ไม่ให้นั่งเฉยให้เรียนหนังสือ ครู-อาจารย์ได้บอกสอน พูดจาดีอ่อนหวานดังกินน้ำอ้อย ลูกของเราจึงสามารถอ่านออก เขียนหนังสือได้ดูแล้วสวยงาม</p>	<p>บทขับสิ่งเมืองใหม่จะ เกริ่นนำโดยกล่าวถึง วัฒนธรรมประเพณีของชาว ไทดำต้องมีการขับการกล่าว เพื่อให้เกิดความครึกครื้นใน บ้านเมือง ถ้าไม่ทำดังกล่าว จะเสียวัฒนธรรมทำให้ บ้านเมืองเศร้าหมอง หลังจากนั้นกล่าวถึง ระบอบการปกครองแบบเก่า ที่ไม่พัฒนาเด็กไม่ได้เรียน หนังสือทำให้ตกต่ำขาดการ พัฒนา ต่อมารัฐใหม่ได้ พัฒนานำพาให้เจริญขึ้นให้มี การศึกษาจึงทำให้เด็กมี คุณภาพทำอะไรก็ดีขึ้น กว่าเดิม</p>

ตาราง ๒๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไช้จั้งเบ้าะดี ฮอกเขียนหลายห้อง เบี่ยะบ้านเลี้ยวคูห้อมันจบ อยู่ขู้เวียะเมือง ไปเขียนกะจุงเหื่อง บ่ปานหลอย่าน เวียะแสงสว่างตอนปิ่น ก๊ีบเงาหลอ เฮาก็มีนตาเสียง ปางสีเมืองเหม่อ ลัดบ่อเฮื้อฮ้อฮ้าย ซังเก่ากายมาเลี้ยวลอ มีบุญบ้าน เฮาเจ็องกันมา มีบุญแม่หญิงเฮาเจ็องกันเต้า แลเบ็งเฟอสูคนตาเกียง ปานดั่งเอียงกลางซัน ลงต่งนาหลวง ไคนี้เฮาก็อวนกันสร้างเอือน กินตกถื้อ ข้าวอยู่เหล้าอย่าเทียวมัวหลอ ให้ตีเหล็องถ่วงาไปหน้า อ้ายแก่งน้องซ้อไมตางแส จั่งก่อยเต้าต๋อยบ้าน แสใหม่หยามเอ้ม	ครูก็ได้สั่งสอนในสิ่งที่ดี โดยเปิดเรียนหลายห้องเรียน การทำงานที่บ้านก็ทำให้มันดี การทำงานธุระในเมือง ไปเรียนในศูนย์กลางเมืองหลวง ก็ไม่กลัวใครเกรงกลัวใคร การทำงานพื้นฐานที่บ้าน ก็ไม่ได้เลิกรหาหรือหยุดนิ่ง เราก็ได้ล้มตาอ้าปากขึ้น เมื่อเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองใหม่ รัฐไม่ให้ตกต่ำลำบาก เหมือนที่ผ่านมา แล้วหนอ มีบุญมีงานของบ้านเมือง เราก็รวมตัวกันมาร่วม มีงานเหล่าผู้หญิงก็มาร่วมกัน มองดูใครก็หน้าตาสดใส เหมือนกับนกเอี้ยง ลงสู่ท้องทุ่งนากว้างใหญ่ เดี๋ยวนี้เราก็ได้พากันสร้าง บ้านเรือนของใช้ไม่สอยต่าง ๆ ข้าวอยู่ในยุ้งฉางก็ขอให้ ให้ได้มั่งมีตลอดไปข้างหน้า พี่และน้องได้ซื้อรถสิ่งทุนแรง จึงได้กลับไปเยี่ยมบ้านเก่า นั่งรถคันใหม่ไปเยี่ยมคุณแม่	ครูอาจารย์ก็บอกสอนใน สิ่งที่ดีทำให้เด็กเยาวชนเป็น คนดีมีคุณภาพทำงานดีทั้ง งานบ้านงานเมืองสามารถ ทำได้ดี ไปเรียนต่อในเมือง หลวงก็ไม่ได้เกรงกลัวอะไร เมื่อมีงานบุญบ้านพวก ผู้หญิงก็รวมกันมาช่วยงาน มาร่วมกันสร้างสรรค์อย่าง สามัคคี ต่างคนต่างก็มี ความสุข มีการสร้างทำให้ บ้านเมืองเจริญไม่อดอยาก ถนนหนทางก็พัฒนา เหล่า พี่น้องก็มีเงินซื้อสิ่งของใช้ สอย เครื่องจักรกล เป็น เครื่องมือทุนแรง มีการซื้อ รถใหม่เดินทางไปมา มีรถ ใหม่ขับไปเยี่ยมคุณแม่

จากตาราง ๒๕ จับสิ่งเปิงเมืองใหม่ เนื้อความกล่าวชมเชยยกย่องรัฐบาลระบอบใหม่ว่า พัฒนาบ้านเมืองให้ดีกว่าเดิม ซึ่งเมื่อสมัยก่อนนั้นไม่พัฒนา ลูกหลานก็ไม่ฉลาดไม่มีความรู้ แต่ปัจจุบัน มีโรงเรียน ลูกหลานมีความรู้ทำสิ่งใดก็เป็น การคมนาคมไปมาสะดวกกว่าเดิมมีถนนหนทาง มีรถขยับไปมาสะดวกสบาย มีเครื่องจักรทุนแรง มีตลาดร้านค้า เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มก็ไม่ขาดแคลน

๔. การจับในพิธี

เป็นการจับในงานพิธีต่าง ๆ เช่น การจับเสน เป็นการจับในพิธีเช่นไหว้ ซึ่งคำว่า “เสน” ในภาษาไทยคำจะตรงกันกับคำว่า “เซ่น” ในภาษาไทย ดังนั้นการเสนของชาวไทยคำจึงเป็นการบูชา บวงสรวงผีในความเชื่อของเขา เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัวหรือสังคม นอกจากนี้ยังมีการจับในพิธีชนิดอื่น ๆ อีก ไม่ชอบ เลื่องลือมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงการจับในพิธีกรรมว่ามี การจับเรียกขวัญ การจับในพิธีกินหลองแต่งงาน การจับในพิธีขึ้นบ้านใหม่ และ จับในพิธีศพ ซึ่งลักษณะของการจับในพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะมีลักษณะ เช่นเดียวกันกับการสวดในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ นั่นเอง สำหรับ การจับในพิธีนี้จะกล่าวถึงแต่ละพิธีพอสังเขป ดังต่อไปนี้

๔.๑ การจับเสน การเสนเป็นพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษที่ตายแล้ว โดยชาวไทยคำจะเชิญขวัญส่วนที่เป็นขวัญดี คือส่วนกลางมาไว้ที่บ้านให้รักษาดูแลคุ้มครองลูกหลาน (ชาวไทยคำจะแบ่งขวัญออกเป็น ๓ ส่วน คือ ขวัญหัวอยู่สูงสุดเชิญขึ้นไปไว้ที่กะหลอห้อง ขวัญลำดับต่อมาขวัญตามตัวเป็นขวัญชั้นกลางเป็นขวัญที่ดีเชิญไปอยู่ที่เมืองแถน ส่วนขวัญล่างนั้นเอาไว้ที่ป่าช้าที่เฮือนแห้วให้อยู่ในป่า) สุมิตร ปิตพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๕๐-๗๖) กล่าวว่า ถ้าลูกหลานไม่ดูแลเลี้ยงดูผีเรือนผีเรือนก็จะโกรธอาจจะลงโทษให้เกิดเหตุต่าง ๆ เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น ดังนั้นลูกหลานต้องทำพิธีเสนหรือเช่นไหว้บวงสรวงให้ผีได้อิ่มหนำสำราญอุดมสมบูรณ์ตลอดเวลา ซึ่งเวลาเสนนั้นไม่กำหนดแน่นอน ขึ้นอยู่กับแต่ละบ้านจะกำหนดแต่ช่วงเวลาเดือนเก้าและเดือนสิบนั้นห้ามเสนเพราะผีดำไม่อยู่เรือน เพราะต้องไปเอาแถนคือไปเฝ้าแถนนั่นเอง อภิภูวัฒน์ โพธิ์สถาน (๒๕๕๒ : ๒๕๒) กล่าวว่า คำว่า “เสนเฮือน” ประกอบด้วยคำไทคำ ๒ คำ คือ “เสน” หมายถึง เช่นสังเวศ และคำว่า “เฮือน” หมายถึงผีเรือน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า เป็นต้น ที่เชิญมาไว้ที่บ้านและจัดสถานที่ให้อยู่เป็นพิเศษ ที่มุมเสาห้องหนึ่งท้ายบ้าน เรียกว่า “กะหลอห้อง ” ผีเฮือนนับว่าเป็นผีที่ยิ่งใหญ่ในบ้านเรือนทั้งหมด ดังนั้นพิธีเสนเฮือนจึงหมายถึงพิธีเช่นไหว้ผีเรือนที่อยู่มุมห้องของชาวไทยคำเป็นการเช่นไหว้ผีพ่อแม่ ปู่ย่า และผีบรรพบุรุษทุกคนให้มารับเครื่องเช่นไหว้ที่ลูกหลานและญาติผีเดียวกัน จัดเตรียมหามาเช่นไหว้จะได้ไม่คอยาก และจะได้คุ้มครองลูกหลานให้มีความสุขและความเจริญสืบไป ปกติชาวไทยคำจะทำทุก ๑ ปีเป็นอย่างน้อยไม่ให้ขาดสูญ เพื่อให้ผีเฮือนหรือบรรพบุรุษของตนได้มารับเครื่องเช่นไหว้ที่ผู้เป็นลูกหลานได้หามาเลี้ยง เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูระลึกถึง

พระคุณของผีเสื้อซึ่งก็คือพ่อแม่ ปู่ย่า หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วที่ได้ให้กำเนิดแก่ตน และเลี้ยงดูตนมา เชื่อกันว่าหากได้เช่นไหว้ผีเรือนให้มีความอุดมสมบูรณ์แล้ว ผีเสื้อจะปกปักรักษาคุ้มครองคนในครอบครัวให้มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า ทำอะไรก็เจริญทุกประการ หากไม่สนใจแล้วก็จะมึลักษณะตรงข้ามกันดังนั้นการเสนาจึงมี ๒ ลักษณะ คือ เสนเพื่อเลี้ยงดูเช่นไหว้ตามเวลาปกติ และเสนาในคราวที่คนในครอบครัวไม่สบายซึ่งหมอเอียง (หมอส่อง) ได้ทำพิธีส่งคุณแล้วทราบสาเหตุว่าเกิดจากผีเรือนลงโทษเนื่องจากการไม่เลี้ยงดูให้ดี ทำให้อดอยาก เมื่อเป็นเช่นนี้ต้องทำพิธีเสนาเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วย

ในการประกอบพิธีนั้นจะต้องมีหมอเสนาซึ่งจะต้องประกอบพิธีโดยร่ายคำขับที่ใช้ในพิธีเสนาโดยเฉพาะ สำหรับคำขับที่ใช้ในการประกอบพิธีเสนา นั้น เนื้อความจะกล่าวถึง สาเหตุที่มีการเสนาซึ่งอาจจะมาจากความรักความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษ หรืออาจมาจากสาเหตุการเจ็บป่วยทราบว่าผีบรรพบุรุษเป็นผู้กระทำจึงได้ทำพิธีขึ้นด้วยความสามัคคีของลูกหลานในตระกูลเดียวกัน โดยจะกล่าวถึงตั้งแต่เริ่มหาหมูลี้งเพื่อใช้ประกอบพิธีจนหมุเติบโตแก่พอเหมาะแก่การประกอบพิธีแล้วจึงไปหาหมอเสนาได้วันแล้วจึงทำการฆ่าหมูนำหมูมาประกอบพิธีทำเป็นอาหาร หมอเสนก็ประกอบพิธีทำการเรียกขวัญหรือเชิญขวัญที่ไปอยู่ในที่ต่าง ๆ ให้กลับมาเพื่อมากินของเช่นไหว้มีทั้งอาหารและเหล้า เมื่อขวัญกินเสร็จแล้วก็กล่าวแก่ขวัญว่าให้ปกปักรักษาคุ้มครองคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขเป็นต้น ดังตาราง ๒๖ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๒๖ บทขับเสนาผีเรือน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
กล่าวตองทูปตองยอด ทอด ความคิดความงาม บ่กล่าวจัก หน้า บ่หว่าบจักจี้ด้าสิ่งชาว... เสื่ออ้ายบานกวาน... เสื่อเท็งคบเท็งเพื่อน เสื่อเท็งเฮือนเท็งข้าว เสื่อเท็งส้าว	ขอบอกกล่าวผีดำผ่านยอดตองทูป นำไปสู่ในสิ่งที่ดีงาม ไม่บอกก็ จะไม่รู้ว่าเป็นใคร ไม่ว่าจะไม่รู้ ว่าเชื้อสายสิ่งอะไร คำเชื้อสายพี่ หรือเจ้าเมืองเชื้อสายทั้งหมด เชื้อสายทั้งบ้านทั้งเรือน เชื้อสายทั้งมวล	บทขับเสนาในช่วงต้นเป็นการเกริ่นนำว่าใช้ยอดตองทูปมาประกอบพิธีเสนาแล้วบอกกล่าวให้ดำที่เป็นเสื่อหรือเชื้อสายเดียวกันทั้งหมดให้รับรู้ ให้มากินเครื่องเสนาที่จัดให้และมีการกล่าวถึงสาเหตุที่ต้องทำการเสนา
พ่อลูกแม่ลูกเฮือนเดียว เฮ็ดสังไปดีได้ ไค้สังไปดีเป็น	พ่อลูกแม่ลูกบ้านหลังเดียวกัน ทำอะไรก็เกิดผล ทำสิ่งใดก็ไม่ดี	

ตาราง ๒๖ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เลียงเป็ดยั้งตายช่วย	เลียงเป็ด เป็ดยั้งตายมากมาย	สาเหตุของการเสนนั้นจะมีสิ่งทำให้เกิดเหตุไม่ดีมา
เลียงไก่อยั้งตายกอง	เลียงไก่อยั้งตายกันกอง	เตือนจากตัวอย่างนี้คือ เลียง
เลียงหมูยั้งเป็นหมูจ้อน	เลียงหมูหมูก็ยั้งแคะแกลน	เป็ดเลียงไก่อแล้วตายเลียงหมู
เลียงหม้อยั้งหัวเหลือง	เลียงไหม ก็เป็นหัวเหลืองตาย	แล้วไม่อ้วนเลียงไหมใหม่ก็
เย็ดไสยั้งวางจา	ทำไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ	ตายเหลืองเป็นต้น
เย็ดน้ายังเหลืองค้าย	ทำนาข้าวเหลืองเป็นเส้นค้าย	
.....	
กินข้าวฮ่วมเพื่อน	ค้ำมากินข้าวร่วมสำหรับกัน	ขั้นตอนการเสนอีก
ค้ำนอนเฮือนฮ่วมห้อง	มานอนเรือนร่วมห้อง	ขั้นตอนหนึ่งก็เป็นการเรียก
ค้ำนอนหลับว่าค้ำไปอื่น	ค้ำนอนหลับหรือว่าไปที่อื่น ถ้า	ให้ค้ำมากินเครื่องเสน ถ้า
ค้ำนอนหลับกลางหมอข่อย	ค้ำนอนหลับหมอ	นอนหลับก็ปลุกให้ตื่นหรือ
จี้สอนให้ค้ำตื่น	ก็จะสอนให้ค้ำตื่น	ค้ำไปทำอารอยู่ที่ไหนก็จะ
ค้ำไปอื่นบ่มาลงหมอข่อย	ค้ำไปที่อื่นไม่กลับมาหมอ	ตามให้กลับคืนมา มาใส่
จี้สอนให้ค้ำมา	ก็จะสอนให้ค้ำกลับมา	เสื้อผ้าแต่งตัวใหม่มากิน
ค้ำไปนาบ่เต้าลงหมอข่อย	ค้ำไปนาไม่กลับหมอ	เครื่องเสน
จี้สอนให้ค้ำเต้า	ก็จะสอนให้กลับมา	
ไปกินเหล้าเฮือนท้าว	ค้ำไปกินเหล้าที่บ้านเจ้าเมือง	
เฮือนท่านบ่ลงถั่ง	เรือนของท่านไม่ลงก็ให้ลง	
ไปไสให้วางจา	ไปไรก็ขอให้หยุดทำ	
ไปนาให้วางหลั้ว	ไปนาก็ขอให้วางจอบเสียม	
ล้อมฮั่วให้วางฮาว มานอ	ล้อมรั้วก็ขอให้วางราวเสียบก่อน	
มาใส่เสื้อผืนคิผืนงามจมเข้า	มาใส่เสื้อผืนใหม่กินข้าว	
มาใส่เสื้อผืนลั้งผืนใหม่จมเสน	มาใส่เสื้อผืนใหม่กินเสน	

จากตาราง ๒๖ บทขบเสนเฮือน เนื้อความที่ขบมากล่าวนั้นจะแบ่งออกเป็นตอนซึ่งยกมาเป็นตัวอย่าง ตอนแรกกล่าวถึงขั้นตอนเริ่มต้นในการเสนจะเชิญผีค้ำที่สถิตตามที่ตั้งต่าง ๆ และกล่าวถึงสาเหตุที่มีการเสนโดยกล่าวว่ามีคนเจ็บป่วยไปหาหมอเฮือง (ต๋อง) คว้าผีค้ำไหนมาทำแต่ปรากฏ

ว่าไม่มีจึงทราบว่าคุณที่เรือนนั้นเองจึงได้ทำการเส่นขึ้น ตอนที่สองกล่าวถึงขั้นตอนในการที่จะเส่นพอทราบว่าคุณเป็น ผู้กระทำแล้วจึงรีบไปหาหมอเส่นหาวันเวลาที่จะทำพิธี ตอนที่สามเมื่อถึงวันเส่นก็ทำการฆ่าหมูเพื่อจะใช้ในพิธีจะบรรยายวิธีการฆ่าหมูจนเสร็จนำมาทำเป็นอาหาร ตอนที่สี่เป็นขั้นตอนการเรียกคำที่อยู่ในที่ต่าง ๆ ทั้งที่หลักก็ขอให้มารวมกัน ขั้นตอนที่ห้าบอกให้คำกินของที่ยกมาเช่น ไหว้ มีทั้งอาหารเหล่าชนิดต่าง ๆ ตอนสุดท้ายเมื่อคำกินแล้วก็ขอให้คำคุ้มครองปกป้องรักษา ลูกหลานที่เช่นไหว้นั้น

๔.๒ ขั้มมด เป็นวิธีการรักษาคนป่วยของมด (Sorcerer) ซึ่งมีความเชื่อเกิดจากการกระทำของผีต่าง ๆ ในพิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ของชาวไทดำนั้น เมื่อมีอาการเจ็บไข้ชาวบ้านจะรักษาด้วยยาสมุนไพรหรือรากไม้ต่าง ๆ ตามภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน แต่ถ้าหากไม่หายก็จะรักษาโดยใช้ไสยศาสตร์โดย “มด” ทำการรักษาแต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ ชาวไทดำบางส่วนใน สปป. ลาว มีการศึกษาสูงขึ้น ได้มีการรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบัน มีการขยายงานสาธารณสุขไปตามเมืองต่าง ๆ หรือไม่ชาวบ้านก็ซื้อยาที่มีขายตามร้านขายยาในเขตเมืองมารักษาแต่อย่างไรก็ตามยังมีชาวบ้านบางส่วนที่มีการศึกษาค่ำและเศรษฐกิจไม่ดี ยังคงรักษาโดยใช้ยาสมุนไพรเป็นส่วนใหญ่

ในจักรวาลทัศน์เกี่ยวกับชีวิตของชาวไทดำนั้น สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๕๙) กล่าวว่าชาวไทดำโดยทั่วไปเชื่อว่า ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๒ ส่วน คือ “ร่างกาย” และ “ขวัญ” เมื่อขวัญอยู่กับร่างกาย ร่างกายก็สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข แต่เมื่อใดที่ขวัญออกไปจากร่างกายเมื่อนั้นจะเกิดอาการที่ไม่ปกติของร่างกาย หากว่าขวัญออกไปชั่วคราว ร่างกายจะเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย จะต้องหาวิธีตามขวัญให้กลับคืนมาอยู่ร่วมกับร่างกายเหมือนเดิม แต่ถ้าหากขวัญออกจากร่างกายอย่างถาวรไม่สามารถตามขวัญกลับมาได้อีกแล้วเมื่อนั้นถือว่าเป็นอันสิ้นสุดของชีวิต ร่างกายจะเป็นซากศพ ขวัญที่ออกจากร่างจะผ่านไปสู่อีกโลกแห่งความตาย ดังนั้นเมื่อเจ็บไข้ถ้ารักษาด้วยยาสมุนไพรไม่หายแล้วจะต้องรักษาด้วยการให้มดทำพิธีทันที มดมีทั้งมดหญิงและมดชาย มดหญิงเรียกว่า “แม่มด” มดชายเรียกว่า “พ่อมด” หรือ “มดลาว” คำเหย ลอคำดี (๒๕๕๑ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า แม่มดกับพ่อมดจะแตกต่างกันที่พ่อมดจะเก่งกว่าเพราะมีเวทย์มนต์คาถา มีเครื่องรางของขลัง เช่น ดาบ พัด เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมูป่า ลูกหิน และมีบริวาร เช่น ตัวลวง ซึ่งมีความเก่งกล้า สวยงามเหมือนตัวไก่ เหาะเหินบินได้ มีผีสาวที่เป็นบริวารมี ช้าง ม้า เป็นต้น ขณะขั้มมดก็จะมียี่ประคบ ส่วนแม่มด จะไม่ให้ยี่ และเสียงปี่เองที่ทำให้เหล่าบริวารมีจิตใจฮึกเหิม แก้วกล้ากว่าการไม่มีสิ่งใดประโคน หรือกระตุ้นจิตใจ สำหรับเนื้อความในคำขั้มนั้นจะเริ่มด้วยการเสียดทานควาผีตัวใดทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย โดยการกำหนดไว้ในใจเสียดทานควาผีตัวไหน กำหนดเป็นคู่หรือคี่ สิ่งที่ใช้เสียดทานด้วยการใช้ไม้ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับไม้ที่ใช้เสียดเชิยมิ

ในปัจจุบัน หรือไม้อาจจะใช้พัดโดยโยนข้าวขึ้นแล้วเอาพัดรองได้ได้คู่หรือก็ตามที่อธิษฐานติดต่อกัน ๓ ครั้ง ก็สรุปว่าเป็นไปตามนั้นทันทีถ้าหากไม่ได้ก็เสี่ยงทายเป็นศีตวิหมังกว่าจะได้ว่าเป็นศีตวิหมังทำให้เจ็บป่วย หลังจากนั้นก็ทำการเสี่ยงทายว่าศีตวิหมังนั้นต้องการอะไรจึงทำให้เจ็บป่วยจะให้ใ้ได้โทษด้วยการเสนหรือไหว้ด้วยอาหารชนิดใด แล้วจึงจัดหาสิ่งที่มีศีตวิหมังมาเช่น ไหว้แก่ศีตวิหมังนั้น เมื่อศีตวิหมังเสร็จแล้ว มดจะอ่อนวอนให้ศีตวิหมังส่งขวัญผู้ป่วยคืน

ต่อจากนั้นก็เสี่ยงทายคู่อีกว่าศีตวิหมังจะยอมหรือไม่ ถ้าศีตวิหมังยอมพอมดหรือมดลาวจะเรียกศีตวิหมัง เช่น ช้าง ม้า หงส์ ตัวลวง มาช่วยบังคับโถมตี ตลอดจนใช้เวทย์มนต์คาถาอาคมต่าง ๆ ขู่เชิญให้ศีตวิหมังยอมแพ้ เมื่อได้รับชัยชนะแล้วมดจะรับเอาขวัญนั้นมาอาบน้ำ ขอให้ขวัญนั้นมาอยู่กับเนื้อกับตัวต่อไป ดังตาราง ๒๗ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๒๗ บทขับมด

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ได้ขวัญแล้ว	ได้ขวัญแล้ว	เมื่อได้ขวัญแล้วก็จะพา
จั่งเอาขวัญลงทางคว้าน	จั่งเอาขวัญลงมาจากคว้านบ้าน	ขวัญลงจากเมืองฟ้าผ่า
ลงต้างคว้านเอื้อยสาว	ลงทางคว้านนั้น ขวัญที่สาว	กลับคืนไปสู่ร่างของผู้ที่ไม่
ป้าบหยั่นกันเฮา	หรือขวัญบ้านนั้นไม่กลัวคน	สบาย ในการเดินทาง
จั่งลงไปสู่ลวงสู่ตากบ้าน	ลงไปสู่ลวงหรือลาที่กลางบ้าน	ของขวัญนั้นจะมีพาหนะ
เฮาไปสู่บ้านก้านเกื้อ	เราไปสู่บ้านที่มีเสาธงกาง	นำมาคือตัวลวงลา
เพ็งกางเมืองเฮอ	เป็นร่มพากลับไป	หรือช้างม้า
ย่างเอื้องเอื้อลงสู่ไหล	เดินสบายลงสู่บันได	
ไกวแขนลงสู่จ้าง	ไกวแขนเดินลงไปหาช้าง	
ย่างบาดคว้างลงสู่ลวงลา	เดินเท้ายาวลงไปสู่ลวงลา	
ลวงแก่งลาแล้วตำหัวลงเอาเจ้า	ตัวลวงลาที่ค้อมหัวลงรับเอาส่วน	
จ้างแก่งม้าคู่เข้าเอานาง	ช้างและม้าก็ย่อขาลงรับเอา	
หย่อนเข้าให้ป้อตัวขึ้นปิ่น	ย่อเข่าลงพ้อเท้าปิ่นขึ้นได้	
หย่อนดินเหนือนางเมืองขึ้นจี	ย่อเท้าลงต่ำเพื่อให้นางเมืองขึ้นจี	
คิดสะหลักขึ้นหลังจ้าง เจ้าเห	กระโดดขึ้นบนหลังช้างได้เร็ว	
ย่อปานปิ่น	เหมือนกับลูกปิ่นพุ่ง	

ตาราง ๒๗ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ยืนหลังลวงหลังลาขำป่า	ยืนบนหลังลวงหลังลาสบาย	ในการจัดขบวนนำขวัญ
หัวกำปานเบ้ามออน	หัวแดงกำเหมือนดอกหม่อน	กลับมานั้นจะมีเหล่าทหาร
หัวซอนปานม้อนอ่อน	หัวเรียงรายซ้อนกันดังตัวหม่อน	บริวารของหมอมด จัดเป็น
ปุกเกือเคื่องแดงหมายหมู่	ผูกธงสีต่างกำกับไว้	ขบวนเดินทาง จัดแบ่งเป็น
ปุกเกือสี่เกือแสดหมายกัน	ใช้ธงนำทางเดินแยกกลุ่มกัน	หมวดหมู่มีธงหมายไว้เป็น
เกือกำบังเดี่ยวต่างคอมเจ้า	มีธงเป็นที่กำบังในขณะที่เดินทาง	ขบวนใครขบวนมัน
บ่าวเจ้ากวนตุคู	บาวนายประคุดมองดู	เมื่อผ่านเมืองต่าง ๆ ก็มีนาย
เขะเจ้าเส้า่านกุนหมื่นตือคู	แขกเจ้าหมื่นล้านคุมประตู	ประตูเปิดประตูให้ทางเดิน
ไซคูให้เพี้ยเมืองกูเอ้าะ	เปิดประตูให้เพี้ยเมืองเข้าออก	เมื่อผ่านเมืองผีต่าง ๆ ที่อยู่
เต้าะคูเป็นไม้แก่น	เปิดประตูไม้แข็งมีแก่นให้เจ้า	บนฟ้าจะห้ามไม่ให้ไปเที่ยว
ให้เพี้ยเมืองกูไป	เมืองเข้าไป	หลบนอนกับใครที่ไหน ถ้า
ไซแล้วเพี้ยเมืองให้เอ้าะ	เปิดแล้วเพี้ยเมืองก็ให้ออก	ใครไปหลงอยู่ในเมืองฟ้าไม่
เอาขวัญลงต้นข่าน้อยเอ้าะโบ	เอาขวัญลงทางต้นขาออกโบ	กลับมาก็จะเป็นบ้ามันง
ลงต้นชักไซ้เอ้าะเบ้าะ	ลงทางต้นตะไคร้ออกดอก	บริวารของมดก็จะพาขวัญ
เต้าต่างนั้นหังเฮาะฮีนเหิง	ออกไปทางนั้นจะอายุจะฮีน	เหล่านั้นลงมา
บ้าใดแก่งกันใด	ใคร ๆ คนไหนก็ตามก็ตาม	
อย่าพักลาบนอนสาว	อย่าพักนอนกับหญิงสาว	
อย่าพาตัวนอนฐู้	อย่าพาตัวพระยาไปนอนกับฐู้	
อย่าจิดกู่หัวเข่านอนนาง	อย่าไปนอนคุดคู้กับผู้หญิง	
สาวเมืองผีหน้าขาวแขน	สาวในเมืองผีนั้นหน้าขาว	
ปานเบ้าะตองเจียง	เหมือนดอกตองเจียง	
บ้าใดแก่งกันใด	ใคร ๆ คนไหนก็ตามก็ตาม	
อย่าหลงเมืองบน	อย่าไปหลงไหลอยู่ที่เมืองบน	
หลงเมืองบนเป็นบ้า	หลงเมืองบนจะเป็นบ้า	
ห่างเมืองฟ้าเป็นมินเมา	หลงเมืองฟ้าจะมินเมา	
ปีนางลงหาบน้ำใส่อนา	ปีนางลงหาบน้ำใส่อนา	

จากตาราง ๒๙ บทขั้บมด เนื้อหากล่าวถึงการตามขวัญซึ่งขวัญขึ้นไปยังเมืองฟ้าจะต้องให้บริวารไปตามกลับมา ซึ่งต้องใช้บริการที่มีความสามารถสูง ได้แก่ ตัวลวงตัวลา ช้างม้า และให้เหยื่อเมือง พาไปตามกลับ เมื่อตามขวัญได้แล้วก็จำพาลงมาข้างล่างกลับมาเข้าสู่ร่างเหมือนเดิม

๔.๓ ขั้บในพิธีศพ งานศพของชาวไทยค้ำเป็นงานที่มีพิธีรีตองที่สลับซับซ้อนมีพิธีกรรมหลายขั้นตอน ดังนั้นต้องมีผู้คนมาช่วยงานกันเป็นจำนวนมาก มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน และเจ้าภาพก็ต้องมีค่าใช้จ่ายสูง การจัดงานก็ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจหรือสิ่งของผู้จัด ถ้าเป็นถึงลือถือว่าเป็นสิ่งผู้ตัวต้องจัดยิ่งใหญ่ต้องฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น ควายอาจจะหลายตัว ตามแต่ฐานะของลูกหลาน เมื่อผู้ตายมีสถานภาพที่สูงเป็นที่รู้จักของคนมาก คนก็จะมาร่วมงานมาก ค่าใช้จ่ายเลี้ยงดูผู้คนและเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายในพิธีก็จะมากตามไปด้วย สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๘๕) กล่าวถึงพิธีศพของชาวไทยค้ำไว้ว่า พิธีจัดงานศพของชาวไทยค้ำมีความสลับซับซ้อน และต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากจึงจะถูกแบบแผนโบราณ ฉะนั้นครอบครัวชาวไทยค้ำจะจัดพิธีสมบูรณั้ให้เฉพาะผู้อาวุโส เช่น ปู่ ย่า พ่อ แม่ เท่านั้น หากเด็กหรือคนหนุ่มสาวตายก่อนวัยอันสมควรก็มักทำพิธีอย่างรวบรัดเท่านั้น การจัดพิธีศพแบบแผนของไทยค้ำเรียก “ฮีดคองแต่ปางเฮ่ว” นอกจากนั้นในความเชื่อเกี่ยวกับพิธีศพของชาวไทยค้ำ อภิญวัฒน์ โพธิ์สาน (๒๕๕๒ : ๒๒๖) ยังกล่าวว้ ความตายตามคติชาวโง่งมิใช่การสิ้นสุดสัมพันธั้เครือญาติระหว่างคนมีชีวิตอยู่และคนที่ตายแล้ว โดยเฉพาะลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ จะต้องมีความสัมพันธ์ต่อไปตลอดชีวิตโดยต้องนำขวัญบางส่วนมาไว้ที่กะหลอห้อง เพื่อให้เป็นผีเรือนคุ้มครองลูกหลานและต้องเสน หรือเซ่นไหว้เลี้ยงผีเรือนเป็นระยะตามแต่ความเหมาะสมกับตระกูล หรือเหมาะแก่ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ไมซอน เลืองค้ำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงพิธีศพของชาวไทยค้ำใน สปป. ลาว ไว้ว้ ชาวไทยค้ำเชื่อว่าภายหลังสิ้นลมหายใจดวงวิญญาณจะกลับไปถิ่นฐานบ้านเก่าของบรรพบุรุษ ไปอยู่ที่ที่มีความสุข โดยเขยกกเป็นผู้ส่งทางในการตกแต่งตามวัฒนธรรมจะมีหลายขั้นตอน เช่น เมื่อพ่อแม่ตายแล้วลูกชายคนโตหรือลูกชายที่อยู่ร่วมเรือนกับพ่อแม่ต้องออกไปฮีดที่ชายคาที่น้ำตกพอดิแล้วร้องบอกฟ้าแดนหนึ่งครั้งว้ “พ่อตายแล้ว” หรือ “แม่ตายแล้ว” ถ้าสามีตาย ผู้เป็นภรรยาต้องปล่อยผมลง ซึ่งเดิมจะเกล้ามวยผมไว้ และเลาะเอาดินฝ้ชันออก (ชาวไทยค้ำนิยมทำดินฝ้ชันด้วยลาวลายที่สวยงาม) หลังจากนั้นจึงอาบน้ำให้ศพด้วยน้ำอุ่นเซ็ดให้แห้ง แต่งตัวให้ใส่รองเท้า หวีผม ใส่หมวก แล้วเอาเงินใส่คอเสื้อ ๒ ฮ้าว ห่อศพผู้ตายโดยใช้ฝ้ขาวยาวสองวาหนึ่งศอกวางศพลงให้เหลือด้านล่าง ๑ วา ด้านบน ๑ ศอก แล้วเอาส่วนล่างพับขึ้นมาปิดให้ถึงคอ ส่วนหน้าให้ใช้แพมน (ฝ้เซ็ดหน้า) ปิด ถ้าศพผู้ชายจะใช้ฝ้สีแดง ถ้าศพผู้หญิงจะใช้ฝ้ชันลาวปิด แล้วเอาฝ้ข้าง บนพับลงมาปิดแล้วยกเข้าโลงศพ แล้วนำโลงศพมาวางไว้ตรงชื้อบ้านที่ไม่ใช่ห้องกะหลอห้อง หลังจากนั้นก็จะแต่ง “บ้านตั้ง” อาหารให้ผีเป็นการเล่า

ขึ้นจึ่งคือบอกผีขึ้นนอนในโรงศพ โดยมีคำขับกล่าวนำเมื่อทำพิธี เมื่อถึงเวลาเอาศพไปเผาก็จะมีการส่งงาย (มือปองศพ) เมื่อเผาศพเรียบร้อยแล้วก็จะมีพิธีอื่น ๆ อีกได้แก่ การทำเฮือนแฮ้ว เขยบอกทางหรือส่งผีขึ้นเมืองแถน การเอาผีขึ้นเรือน เสนกวดคว้าย แฝ้วเฮือนหรือปัดรังควาน เป็นการไล่สิ่งไม่ดีให้หนีจากเรือนไป บ้านเรือนจึงจะอยู่เย็นเป็นสุข ตัวอย่างคำขับในพิธีศพ เช่น (ไมซอน เลื่องคำมา ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๒๘ บทขับเล่าขึ้นจ้อง (บอกผีให้ขึ้นนอนในโรงศพ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ซังเจ้า นำบ้านนำเมือง ก็ไล่หลายฟ้าหน้าปี ฮ้ายค้อยมี คีค้อยได้ ตกมาถึงนาที่ปีนี้ เป็นปีกล้าฟ้าแฮง ต้องไล่ได้เจ็บ ออบน้ำบ่เย็น เสนพอนบ่ห่อน จั่งได้เหม็ดคักับดับตา เมอสู่อ่าสู่อิ่ง ลูกเจ้าบ่อปะเห่อไป บ่อไลเห่อฝ้าย จั่งมีหมูโตหนึ่ง มาฆ่าเหย็ดงายให้เจ้ากิน นีเนื้อ ตั้น ตั้น ตั้นกินข้าว ตั้นกินงาย ปัดพาเผื่อนกินงาย ปัดพาลายกินข้าว กินข้าวกินให้หลาย กินงายกินให้อิ่ม กินกัซงวาเปี้ยวกินเดิว ซังวาเปี้ยวฝ้ายเปี้ยว เนื้อ เจ้ากินแล้วจั่งขึ้น ฮ้านจวงแอน ขึ้นสู่อ่าท้าวอนน แคเนื้อ	เจ้าได้อยู่พัฒนาบ้านเมือง ก็เป็นเวลานานหลายปีแล้ว ในชีวิตก็พบมามากทั้งร้ายและดี พอดตกมาถึงปีนี้ เป็นปีกล้าฟ้าแรง จึงได้เจ็บป่วย ออบน้ำก็ไม่เย็น เสนพอนก็ไม่หาย จึงได้ถึงแก่ความตายดับ ไปสู่ด้าสู่อิ่ง ลูกเจ้าก็ไม่ปล่อยให้ไปเปล่า ไม่ละทิ้งให้ไปโดยไม่ดูแล ได้นำหมูตัวหนึ่ง มาฆ่าทำอาหารมาให้กิน ตั้นตั้น ขอให้ตั้นขึ้นมากินข้าวตั้นกิน อาหารเข้า มาเปิดสารับอาหารกินข้าวกินเปิดพาลายกินอาหาร กินข้าวกินให้มาก กินอาหารเข้าให้อิ่มหน้าสำราญ กินข้าวให้กินคนเดียว เหมือนฝ้ายเปี้ยวที่ไม่ต้องรอใคร กินแล้วให้ขึ้นไปที่ร้านจวงแอนที่เตรียมไว้ให้ขึ้นบนแท่นที่เตรียมให้ เจ้านอน	เป็นการบอกเล่าให้ผีขวัญได้รับรู้ว่าตนเองได้ตายไปแล้วโดยเล่าให้ฟังว่าได้เกิดเป็นคนมานานได้พัฒนาบ้านเมืองมามากแล้วเมื่อถึงปีไม่คิงได้เจ็บไข้ได้ป่วยลูกเต้าได้รับการแต่ก็ไม่หายจึงได้ตายจากไป เมื่อตายแล้วก็ไม่ให้ไปเปล่าได้นำหมูมาฆ่าทำอาหารให้กินก่อนจากไปขอให้มากิน กินให้อิ่ม กินคนเดียวไม่ต้องเรียกใคร กินอิ่มแล้วให้ขึ้นนอนบนจวงแอนหรือจ้อง นอนคนเดียวบนอนในหนึ่งหลับสบาย

ตาราง ๒๘ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขึ้นเมื่อนอน	ขึ้นไปนอน	ให้นอนหลับตามนอนคว่ำ
ดับตาสีลอยสอยล้อย	หลับตานิ่งหลับให้มีความสุข	ห่มผ้าลาย นอนหงายห่มผ้า
นอนขำห่มผ้าลาย	นอนหลับคว่ำห่มผ้าลาย	เพื่อนให้นอนคนเดียว
นอนหายห่มผ้าเพื่อน	นอนหงายห่มผ้าเพื่อน	เหมือนตัวลวง ถ้าหมอไม่
นอนกึ่งขัง ผู้ลวงแก่	ให้นอนเหมือนดังตัวลวง	เรียกไม่ปลุกแล้วก็ไม่ต้อง
นอนเดี่ยวซัง	นอนคนเดียว ดังแม่ตัวลวงที่	ตื่นขึ้นมา
แม่ลวงคอน เนื้อ	นอนบนคอนนอนหลับตาให้	
นอนดับตา สีลอยสอยล้อย	หลับสบาย หากหมอไม่เรียกอย่า	
หมอบ่อคัน ขวัญเจ้าอย่าลुक	ลุกมา หากหมอไม่ปลุกอย่าได้	
หมอบ่อปึก อย่านั่นเนื้อ	ตื่นขึ้นมา	

จากตาราง ๒๘ บทขับเล่าขึ้นจ้อง (บอกผีให้ขึ้นนอนในโรงศพ) เนื้อความจะกล่าวถึงผู้ตายว่าได้ทำอะไรมามากแล้ว พบเจอมาทิ้งร้ายและดี ต่อมาก็ได้เจ็บไข้รักษาอย่างไรก็ไม่หายจึงได้ล้มตายจากไปกลับไปหาดีหาสิ่งบรรพบุรุษ การจากไปนั้นลูกหลานก็ไม่ให้ไปเปล่ายังได้ฆ่าหมูให้กิน ให้ตื่นมากิน กินให้อิ่มกินให้มาก ๆ ให้กินคนเดียวกินแล้วให้ขึ้นไปนอนหลับตาในโรงศพนอนคนเดียวเหมือนตัวลวงไม่ต้องตื่นขึ้นมาถ้าหมอไม่เรียกให้ตื่นก็ไม่ต้องตื่น

๔.๔ ขับในพิธีกินหลองแต่งงาน งานกินหลองแต่งงานหรือกินคองก็คืองานแต่งงานนั่นเอง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นงานสำคัญเพราะก่อนที่จะมีงานแต่งงานได้นั้น จะมีขันตอนมากมาย และมีความสลับซับซ้อนมาก บุญทอง ขุนวงศา (๒๕๕๓ : ๒๐๐) กล่าวว่า การแต่งงานจะเกิดขึ้นได้ก็โดยที่หนุ่มสาวตกลงปลงใจต่อกันไว้แล้ว คือ หมายความว่า ชอบพอพึงเนื้อต้องใจ รู้จักนิสัยใจคอกันดี พอที่จะเป็นคู่ครองอยู่กินด้วยกัน อันสืบเนื่องจากการพบปะในลานช่วงนั่นเอง

เมื่อทั้งสองฝ่ายยินยอมพร้อมใจกัน ชายหนุ่มจะเริ่มด้วยการทำกิจการงาน สะสมข้าวปลาอาหาร ฝึกหัดทำเครื่องจักสานทุกชนิด ฝึกหัดเข้าแขกเข้าไถ หัวหมูหางยาม ให้เป็นพร้อมไว้ทุกอย่าง คือเตรียมเป็นพ่อบ้านแม่เรือนต่อไปนั่นเอง โดยฝ่ายหญิงก็ต้องฝึกหัดเย็บปักถักร้อย ขบวนการของฝ่ายหญิงไว้พร้อมเช่นเดียวกัน พอถึงโอกาสดีพ่อแม่ข้างฝ่ายชายจะจัดหาเถ้าแก่คือ ผู้ใหญ่ที่รู้ลัทธิธรรมเนียม ไปสู่ขอหมั้นหมายทางฝ่ายเจ้าสาวเถ้าแก่ที่ไปสู่ขอเจ้าสาวตั้งว่านี่ ผู้ใดขงคำ

เรียกว่า “ไปโลม” และจำเป็นต้องเลือกเอาบุคคลที่รู้ลัทธิธรรมเนียม พูดยาพาที่เป็นหลักเป็นฐานเป็นที่เชื่อถือได้ ทำนองแม่สื่อแม่ชัก ต้องรู้จักกล่าวพรรณนาคุณภาพทางฝ่ายเจ้าบ่าวให้เกียรติไปเป็นเหตุเจรจาลูกสาวที่เคียวเก่าแก่ที่ว่านี้ไม่ใช่พ่อแม่ของเจ้าบ่าว หากแต่จะต้องเลือกมาจากเก่าแก่ที่เป็นผู้มีความรู้จักทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจึงจะเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง

เก่าแก่ที่จัดไปโลม หรือไปสู่ขอหญิงสาว มีหน้าที่ต้องจัดเตรียมห่อหมากพลมงคลหรือขึ้นสองชุด พร้อมทั้งหญิงสาวสองคนสำหรับเป็นผู้ถือหมากพลมงคล ทั้งเก่าแก่และหญิงสาวสองคนต้องนุ่งห่มเสื้อให้ถูกต้องธรรมเนียม มิเช่นนั้นจะถูกตำหนิติเตียนว่า ไม่รู้จัก (ฮิต) ลัทธิธรรมเนียม แม้ที่สุดพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะคิดว่าไม่ให้เกียรติแก่ครอบครัวของตน บางทีอาจสู่ขอไม่สำเร็จก็ได้

ครั้งไปถึงบ้านเจ้าสาว เก่าแก่กับหญิงสาวสองคน ขึ้นสู่บ้านเรือน พ่อแม่เจ้าสาวให้การต้อนรับด้วยดี หลังจากนั้นจึงพูดจาสื่อความแก่กัน ถ้าทางเจ้าสาวยอมตกลงตามสัญญาหรือข้อตกลงตามธรรมเนียมได้ การไปโลมคือการสู่ขอหญิงสาวก็สำเร็จต่อไปก็จะนัดหมายกำหนดหมั้น การหมั้นเป็นการจอง โดยฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดหาของหมั้นเป็นเงินก่บาท พร้อมด้วยหมากพลมงคล ทั้งขนมนมเนยตามที่พูดตกลงกัน เมื่อพร้อมแล้ว เก่าแก่กับหญิงสาวสองคนทำหน้าที่ถือหมากพลมงคล เฉพาะหญิงสาวสองคนนั้น ต้องจัดหาหญิงสาวพรหมจารี หญิงสาววัยรุ่นที่พ่อแม่ยังอยู่ครบทั้งสองคน เป็นผู้สะพายกะriebหรือกะเอบบรรจุห่อหมากพลมงคล พาขบวนของหมั้นไปสู่บ้านเจ้าสาว เก่าแก่ผู้พูดจาธรรมเนียมสู่ขอหมั้นหมาย เรียกว่า “องลาม” องลาม จะพุดมอบกะriebหรือกะเอบหมากพลมงคล พร้อมกับสิ่งของทองหมั้นให้เป็นสักขีพยานต่อพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงทั้งสองฝ่ายรับรู้รับทราบแล้ว ก็เป็นอันเสร็จพิธีหมั้นตามลัทธิธรรมเนียมโดยสมบูรณ์แบบ

หลังจากพิธีหมั้นผ่านไปแล้วก็ต้องคอยเวลาการแต่งเป็นครั้งสุดท้าย ในระหว่างที่หมั้นกัน ใ้ยังไม่ถึงกำหนดแต่ง เจ้าบ่าวมีสิทธิไปมาหาสู่เจ้าสาวของตนได้ทุกโอกาส โดยไม่ถือว่าผิดผีหรือผิดทางธรรมเนียม การที่เจ้าบ่าวไปมาหาสู่เจ้าสาวของตนนั้น ลัทธิธรรมเนียมของผู้ใดช่างดำเรียกว่า “ไปหยามหอมะปรู” หมายความว่าไปเยี่ยมบ้านหมากพลม หรือไปเยี่ยมเจ้าสาว ให้พบหน้าพบตัวกันบ่อย ๆ พอถึงกำหนดการแต่งงาน เขาเรียกว่า “นัดมือส่ง” หมายความว่า ส่งตัวเจ้าสาวเข้าพิธีแต่งงานอยู่กินกันเลย ในการนี้ทำเรื่องใหญ่ขึ้น โดยบอกกล่าวป่าวร้องให้บรรดาหมู่ญาติได้ทราบทั่วกัน เรียกว่า “กล่าวบ่าวกล่าวสาว” มีความหมายว่าประกาศการแต่งงานระหว่างบ่าวสาวคู่หนึ่ง ๆ ให้บรรดาหมู่ญาติทราบทั่วกัน เพื่อจะได้มาเป็นสักขีพยานระหว่างคู่บ่าวสาว ให้เป็นไปตามลัทธิธรรมเนียมประเพณี และก็ข่าวเช่นนี้จะแพร่ไปสู่สังคมหนุ่มสาวในลานช่วงอย่างรวดเร็ว หลังจากข่าวการหมั้นผ่านไปแล้ว เจ้าสาวก็งดการลงช่วงไปตลอดชีวิตไม่หันกลับไปสู่ลานช่วงอีกเลย

ในพิธีแต่งงานนั้นการขับเป็นสิ่งสำคัญเพราะต้องมีการเรียกขวัญให้เข้ามาอยู่กับเนื้อกับตัวของคู่บ่าวสาว เพื่อให้เกิดสิริมงคล มีอายุมั่นขวัญยืนครองคู่กันไปจนแก่เฒ่า มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตครอบครัว กล่าวไว้ในพิธีแต่งงานนั้นจะต้องขับเพื่อสู่ขวัญ หรือสร้างขวัญ

ให้แก้กล้าแข็งแรงเพื่อจะได้ดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีความสุข ดังตาราง ๒๕ (คำเผย ลอคำดี.
๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๒๕ บทขับสู้ขวิญบัวสาว

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวิญท้าวแก่งขวิญนาง ยังไปตคน้ำคอมปาด คกหาดคอมปาโน ขวิญไปไกลเสียเจ้า เข้านอนมุ้งหลอมเงื่อคคาลัย บ่มาก็มา ขวิญท้าวแก่งขวิญนาง ยังไปขายเคื่องอยู่เมืองของ ยังไปขายของอยู่แดนลือ ไปซื้อผ้าอยู่เมืองหญ่แอแดนไท บ่มาก็มา ขวิญท้าวแก่งขวิญนาง ยังไปอัดน้ำหาดินแดง ไปแปงเมืองหาดินส้าง ไปห่างเจ้าพี่น้อง หลายหาดคอนปา บ่มาก็มา ขวิญท้าวแก่งขวิญนาง ยังขึ้นเมือบนเมือเทิงคอเหมาะ เอาะเนาะฟ้าเมืองห่างเมืองผี บ่มาก็มา กินเทิงปาวังหกวังชางม้อมจิ่ง กินเทิงถั่วยข้าว แล้วหน่วยใส่พี่น้องเอามา ถ้วย ปาแล้วลุงตาเอาด้อน ขวิญจ้งซ้อน สองไหล่มกิน	ขวิญท้าวและขวิญนาง ขวิญไปตคน้ำกับปลาจาด ไปตคหาดกับปลาโน ขวิญไปไกลจากเจ้า ขวิญนอนในมุ้งของเงื่อคคาลัย ไม่มาก็ขอให้กลับมา ขวิญท้าวและขวิญนาง ขวิญที่ไปขายสินค้าที่เมืองของ ไป ขายสิ่งของที่เมืองลือ ไปซื้อผ้าที่เมืองไทย ไม่มาก็ขอให้กลับมา ขวิญท้าวและขวิญนาง ขวิญที่ไปอัดน้ำหาดินแดง ไปหาที่เพื่อสร้างบ้านเมือง ขวิญห่างพี่น้องไปหาปลา ตามหาดต่าง ๆ ก็ให้กลับมา ขวิญท้าวและขวิญนาง ขวิญขึ้นไปบนฟ้ากับเมฆหมอก ขวิญที่ออกนอกห้องฟ้าไปเมืองผี ถ้าไม่มาก็ขอให้มา กินทั้งปลาวังหก ปลาวังชาง กินถั่วยข้าว ใส่ไข่ต้มที่พี่น้องเอามา กินทั้งปลาที่ลุงตาเอามาฝาก ขวิญจ้งลงมากิน มากินร่วมกัน	เป็นการเรียกขวิญของบัว สาวให้กลับมาอยู่กับร่างกาย ไม่ว่าขวิญจะไปทำอะไรที่ ไหนก็ขอให้กลับมา ขวิญไปตคน้ำหาปลา ขวิญ ไปนอนกับเงื่อกร้าย ขวิญไป ค้าขายในแดนต่างๆ ก็ให้ กลับมา เมื่อมาถึงแล้วก็ให้มา กินข้าวกินอาหารที่เตรียมไว้ ให้ซึ่งมีทั้งส่วนที่ลุงตาเอามา ฝากและที่เตรียมไว้จากที่ บ้าน

ตาราง ๒๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญกินแล้ว จึ่งค่อยเคี้ยวมะเหมี้ยงอันอยู่แหล พูแพอันอยู่ถั่วย ไผ่ได้เคี้ยวแดงอินเบาะมอน ไผ่ได้เคี้ยวแดงออน เบาะเคือยีนเหิง ยังทอขวัญกินแล้ว จึ่งค่อยมาอดน้ำให้เป็นหนองปลา มาตีน้ำให้เป็นทุ่งกว้าง สร้างบ้านเข็ดสวนยาง กางเขื่อนวางเจื่องค้ำ หน้าเขื่อนวางเจื่องขาย คนเทิงหลายข้าเงินมาซื้อ จุ่มือจุ่มือค้ำเคี้ยงเอาเงิน จุ่มือจุ่มือค้ำเคี้ยงเอาค้ำ ปานตักน้ำห้ำเงินปานห้ำยวะ พันปีวะเปียใส่ถง เงินปงเอาบ่อนซื้อก็ไค้ ท่านจางตักเจ้าจางไค้ ท่านจางไค้เจ้าจางฮั่ง ยามนั่งให้เป็นคู่ ยามอยู่ให้เป็นโดย ให้เป็นโดยซังโดยถู่ ให้เป็นคู่ซังขาคิม สิบปีอย่าเบือหน้า	เมื่อขวัญกินแล้ว ค่อยเคี้ยวหมากกินเมียงอยู่ชั้น ค่อยเคี้ยวพลูที่อยู่ถั่วย ใครเคี้ยวจะแดงคังคอกหม่อน ใครได้เคี้ยวจะสีแดงเข้ม คังคอกมะเคือแดงทนนาน เมื่อขวัญกินแล้ว ให้ไปปิดร่องน้ำใส่หนองปลา มาทำนาให้เป็นทุ่งกว้าง มาสร้างบ้านทำสวนยาง กลางเรือนวางของสินค้ำ หน้าบ้านวางสินค้ำไว้ขาย คนทั้งหลายก็จะนำมาช่วยซื้อ ทุกวันทุกค้ำจะได้แต่เงิน ทุกวันทุกค้ำจะได้แต่ค้ำ คังตักน้ำคังคัดเอาหยวก คัดปีวะเอาใส่ถง เงินหาเอาตามซื้อก็ไค้ ท่านคกค้ำ ส่วนเราขอให้เรา เขายากจนรวยขึ้น ยามนั่งให้เป็นคู่สามีภรรยากัน เมื่ออยู่ให้เป็นสอง ให้เป็นคังไม้ตะเกียบ ให้เป็นคังขาประแจที่อยู่เป็นคู่ สิบปีไม่เบือหน้า	เมื่อขวัญกินแล้วก็ให้ เคี้ยวหมากกินเมียงกินพลู หลังจากนั้นก็เป็นการสั่ง สอนขวัญให้รู้จักทำการงาน ในวิถีชีวิตได้แก่การทำไร่ทำ นา และให้รู้จักค้าขายให้มี เงินมีทองสร้างครอบครัว และสุดท้ายก็อวยพรให้อยู่ ด้วยกันเป็นคู่ รักกันจนแก่ แต่อย่าได้ร้างลาจากกันไป ไหน

จากตาราง ๒๕ บทจับคู่ขวัญบ่าวสาวเนื้อความกล่าวถึงการเรียกขวัญของบ่าวสาวที่ไปอยู่ในที่ต่าง ๆ ขอให้กลับมา มากินให้อิ่มแล้วมาทำงานดูแลทรัพย์สินที่นา มารู้อัก้าขายทำมาหากินร่วมกันและให้รักกันยั่งยืนนานจนแก่เฒ่า อยู่กันเป็นคู่เหมือนตะเกียบหรือประแจที่มีขาเป็นคู่

๔.๕ จับในพิธีขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่ นับว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญในชีวิตชาวไททรงดำ ตลอดจนชาวไทยในกลุ่มอื่น ๆ เพราะบ้านเป็นที่อยู่อาศัย ถ้าบ้านเป็นมงคลก็จะนำความสุขมาให้ผู้ที่อยู่อาศัย เรณู เหมือนจันทร์เชย (๒๕๔๒ : ๖๕) ได้กล่าวว่า ชาวไทดำให้ความสำคัญกับบ้านเรือนมาก นอกจากให้อยู่อาศัยแล้วบนเรือนยังเป็นที่อยู่ของผีเรือนอีกด้วย ซึ่งเรียกว่า “กะล่อหอง” บ้านเรือนของชาวไทดำสมัยดั้งเดิมนั้นจะไม่ตอกตะปูเพราะเชื่อว่าตะปูจะทำให้ผีเรือนกลัวไม่มาอยู่บนตัวเรือน จะมีการกั้นห้องสำหรับผีเรือน แต่ส่วนอื่น ๆ จะไม่นิยมกั้นเป็นห้องในมุมห้องผีเรือนที่เป็นเสาเอกจะเก็บไว้สำหรับพิธีปาดตง ในห้องผีเรือนจะห้ามคนที่ถือคนละผีเข้าเพราะเชื่อว่าจะทำให้เจ้าของเรือนเจ็บป่วย

การเลือกวันปลูกเรือนนั้นจะต้องดูฤกษ์ให้ดี โดยเลือกวันที่ไม่เป็นอัปมงคล โดยเลือกจากหลักมือเวตงซึ่งมี ๑๐ วัน คือ มือฮับ มือฮาย มือกัด มือขด มือฮวง มือเต่า มือกำ มือกาบ มือเมิง มือเป็ก จาก ๑๐ วันนี้ มือเต่าดีที่สุด เพราะจะทำให้อายุยืน ส่วนมือฮับนั้นหมายถึงรับ ถ้าหากว่ารับสิ่งที่ดีแล้วแหวนเงินทองก็นับเป็นวันดี หากรับโรคภัยไข้เจ็บก็จะไม่ดี ดังนั้นหากจำเป็นต้องขึ้นบ้านใหม่ในวันอื่น ๆ ที่ไม่ใช่มือเต่าต้องพุดให้เป็นมงคลโยงใส่แต่สิ่งที่ดี ๆ เช่น มือฮับต้องพุดว่า เป็นวันที่รับโชครับลาภรับแก้วแหวนเงินทอง ส่วนสารานุกรมไทดำล้ำค่า (๒๕๔๗ : ก) กล่าวถึงเดือนที่ขึ้นบ้านใหม่ว่า นิยมทำในเดือน ๖ และเดือน ๑๒ ที่ห้ามเด็ดขาดคือเดือน ๕ เพราะเป็นเดือนที่พัดผ่อน อากาศร้อน น้ำท่าไม่อุดมสมบูรณ์ และอีก ๓ เดือน คือ เดือน ๕ เดือน ๑๐ และเดือน ๑๑ เป็นเดือนที่ผีเรือนพากันไปเฝ้าผีแดน สำหรับวันดีให้เลือกวันดีที่ไม่ตรงกับวันเวตงของครอบครัว เวลาประกอบพิธีทำในช่วง ๑๗.๐๐-๑๘.๐๐ น. ขั้นตอนในการประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่นั้น นุกูล ชมพูนิช (๒๕๓๒ : ๑๕๕) กล่าวว่า เมื่อได้เวลาหมอปิธีจะทำนํ้ามนต์ด้วยคาถาเพื่อให้ได้นํ้ามนต์ ๑ ขัน เพื่อใช้สำหรับประพรมทั่วบ้านไล่ผี ปีศาจควาญ สิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ซึ่งไม่เป็นมงคลที่อาจจะแฝงอยู่ในบ้านให้ออกไป นอกจากนั้นยังมี ข้าวสาร เกลือ ทราย และถั่วงาโปรยซัดไปทั่วบริเวณบ้าน พ่อบ้านจะแต่งชุดประเพณีไทดำคือสวมเสื้อสี สะพายย่าม สวมงอบสาน และเหน็บมิดได้มีฝักไว้ที่เอว ส่วนแม่บ้านแต่งชุดประเพณีสำหรับหญิงชาวไทดำคือสวมเสื้อสี นุ่งซิ่น สะพายแอบข้าวเหนียว ส่วนญาติ ๆ ก็ถือเครื่องใช้อื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในบ้าน ทุกคนจะจัดกลุ่มโดยมีหมอปิธีนำหน้าตามด้วยพ่อบ้านแม่บ้านแล้วพากันเดินอ้อมบ้าน ๓ รอบ แบบทักษิณาวรรตก่อนจะก้าวขึ้นบันไดบ้านหมอปิธีจะใช้มิดฟันหัวบันได ๑ ครั้งพร้อมเสกคาถาเพื่อข่มขวาง แล้วจึงก้าวขึ้นบันได ส่วนเจ้าของบ้านก่อนจะขึ้นบ้านจะมีคนถามเนื้อความว่า “ไปค้าขายได้อะไรมาบ้าง”

เจ้าของบ้านต้องตอบว่า “ได้เงินได้ทองข้าของมากมายจะมาขออยู่อาศัยในบ้านนี้” แล้วจึงขึ้นไป โดยมีสาวน้อยบริสุทธิมาจากครอบครัวที่อบอุ่นและหนุ่มน้อยถือกระบุงข้าวเดินนำหน้าขบวนในกลุ่มคนอื่น ๆ เมื่อขึ้นบนบ้านหมอกก็ตอกตะปูล้อยยามสะพายแล้วทำพิธีเลือกหินสามก้อนมาทำที่คั้งหม้อ ทำอาหารในห้องครัว เมื่อได้แล้วก็ให้สาวน้อยเป็นผู้จุดไฟ คนที่ถือที่นอนหมอนก็วางข้าวของเครื่องใช้ไว้มุมสำหรับนอน แล้วจัดวางสำหรับเสนาผีสาวนางไม่ให้กินอิมหน้าสำราญ และพิธีต่อไปคือ พิธีเชิญลุงตามไปชี้เขตที่จะทำเสาเปิดไถ่ คอกหมู และมีการรับขวัญลุงตาเพราะเป็นผู้กเสาเอกของบ้าน สำหรับคำขับที่ใช้ประกอบพิธีการขึ้นบ้านนั้น ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า โดยทั่วไปเนื้อความจะกล่าวคำทนิบ้านเดิมว่าไม่ดีและชมบ้านที่สร้างใหม่ว่ายอดเยี่ยมดีเลิศ ประเสริฐนักหนา มีความสวยงามอยู่ก็เป็นมงคล แล้วเรียกขวัญเจ้าของบ้านให้มาอยู่กับเนื้อกับตัว มาอยู่บ้านแล้วอวยพรให้มี สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงอายุมั่นคงขวัญยืนและร่ำรวยยิ่งขึ้น ดังตาราง ๓๐ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๓๐ บทขับสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เสียดหัวเอือนเก่าหมั้นบหลาย	บ้านเก่าไม่ค่อยมั่นคง	เนื่องจากบ้านเก่านั้นไม่มี
ลายลงแค้นสิ่งชั่วยังมุด	ลวดลายที่มีก็เลือนลาง	ความมั่นคงแล้วลวดลายก็เลอะ
เสาทุกตั้งเสียดฟ้า	เสาที่ตั้งไว้สูงระฟ้า	เลื่อนไปเสาก็ผุกร่อนสั้นเข้าฝน
ยังเห็นจังกอน	ยังตั้งลงจนจะถึงพื้นดิน	ตกก็เป็ยกแคะออกก็ส่อง
ยามนอนฝนยังส้าย	เวลานอนฝนยังสาด	เจ้าของบ้านจึงได้ไปหาไม้จาก
แคะยามจ้ายยังส่องลาย	เวลาแคะก็ส่องเข้าบ้าน	ป่าเลือกไม้ที่ดีเป็นมงคลมา
เจ้าเสื่อแก่งเจ้าขวัญ	เจ้าของบ้านนั้นและเจ้าขวัญ	สร้างไม้ที่โน้มเอียงก็ไม่เอาไม้
กินข้าวแล้วยังบ่อได้อูหลาย	กินข้าวเสร็จก็ไม่ได้นิ่งเฉย	ลายเป็นโพรงมีตำหนักก็ไม่เอา
กินแลงแก่งกินงาย	กินข้าวเย็นข้าวเช้า	
บ่อได้อูเป่า	เสร็จก็ไม่ได้อูเป่า	
จึงได้พาเดบขึ้นเมื่อหลง	พายตะกร้าขึ้นไปดง	
ฟาดงขึ้นเมื่อเหล่า	สะพายถุงขึ้นไปยังป่าทึบ	
เต้าย่างย้ายเมื่อสู่หลางหลวง	เดินทางไปที่ป่าดงใหญ่	
จ้งเมื่อเห็น ไม่นี่	จึงได้ไปพบไม้เอียงไม่สวย	
จ้งเจือกันกาย	จึงพากันเลยไป	
เมื่อเห็นไม้ลาย	พบเห็นไม้ลายไม่เป็นมงคล	
จ้งเจือกันเวิน	จึงมากันไม่เอา	

ตาราง ๓๐ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จ้งเมื่อเห็นต้นเลียงคิ เลียงเลาะ ต้นเลียงเป้าะเลียงลาย ปลายมันซ้อนฮังนาก กกมันซ้อนคควาย ปลายหยายหัน ถงเงินถงคำมาห้อย ขวานดวงน้อย เจ้าเสื่อจ้งลงแอว ขวานลงป้าห้าสองเตื่อ สามเตื่อ ไม้จ้งตะ ถะห้าบาดหกบาด ไม้จ้งชวน ไม้จ้งลี้มเสียดฮาก ไม้จ้งจะเสียดอ เจ้าเสื่อแก่งเจ้าขวัญ จ้งได้หาเจือหมั้นมาเย็ดหัน หาเจือฮันมาเย็ดต้อง ชอยเอ้าะเป็นเพิน จ้งได้ไม้หน้าสิบเย็ดฮาว ได้ไม้หน้าซาวเย็ดแปหัวชื้อ เจ้าเสื่อแก่งเจ้าเสน จ้งได้หาสิบจ่างเต่า มาคูน สิบจ่างปุนมาเต๊ะ เต๊ะไปเตื่อย่านถึงาเชื้อ เต๊ะไปเหนือย่านถึงาแก้ง เสาจ้งตั้งแห่งนี้ หมั้นแก่นฮันเหิง	จ้งไปพบไม้ที่ดี เรียงรายสวยดู ต้นที่มีดอกเรียงราย ปลายมันมีนกทำรังอยู่ โคนต้นความชอบมาอาศัย ปลายของต้นไม้ มีเงินเงินถงคำมาห้อยอยู่ จ้งเอาขวานน้อย ที่ห้อยไว้ที่เอวจึงปลดลง ขวานตัดสองครั้ง สามครั้ง ไม้จ้งมีเสียงลั่น ถากห้าหกครั้ง ไม้จ้งชวนลี้มลง ไม้จ้งลี้มลงมันจึงขาดจากราก ไม้จ้งตัดออกจากตอ เจ้าเสื่อและเจ้าขวัญ จ้งหาเครือไม้ที่เหนียวมาทำบ่วง หาเครือไม้ที่เหนียวมาทำเป็นวง จ้งตัดชอยออกเป็นแผ่น ได้ไม้หน้าสิบนี้นำทำราว ได้ไม้หน้ายี่สิบมาทำเป็นชื้อแป เจ้าเสื่อเจ้าและเจ้าเสนบ้าน จ้งไปหาช่างเต่าที่ชำนาญสิบคน สิบช่างที่เก่าแก่มาวางแผนผังวาง วางไปทางใต้ถูกกิ่งมะเขือ วางไปทางเหนือโดนกิ่งมะเขือพวง จ้งได้ตั้งตรงนี้ ซึ่งมีความมั่นคง ยั่งยืนตลอดไป	เลือกเอาต้นไม้ที่ที่ดอกเรียง รายเต็มไปทั้งต้น ปลายมัน มีรังนก ส่วนต้นชอบเป็นที่ อยู่ของควาย ปลายมันมีถง เงินถงคำมาห้อยอยู่ จ้งได้ ตัดเลือกเอามาทำบ้านใหม่ การสร้างบ้านก็จัดหาหมอผู้ ที่มีความชำนาญในการสร้าง บ้านเลือกทำเลที่มีความ เหมาะสมเพื่อความเป็นสิริ มงคลผู้อยู่อาศัยก็จะอยู่เย็น เป็นสุขมีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน

จากตาราง ๓๐ บทขับสู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ เนื้อความกล่าวถึง บ้านเก่า นั้นไม่มั่นคงเสากุด (ผุกร่อน) ลวดลายก็กลางเดือนเจ้าบ้านก็ไม่ได้นั่งเฉยได้ไปหาตัดไม้ที่เป็นมงคลในป่าดงเพื่อจะมาทำ ขึ้นใหม่โดยหาช่างที่มีอายุที่มีความชำนาญจำนวน ๑๐ คน มาสร้างวางแผนผังในตำแหน่งที่ไม่ กระทบต้นไม้พืชพรรณที่ปลูกเอาไว้ จึงได้ที่ที่เหมาะสมและมีความมั่นคง

จากการจำแนกประเภทของคำขับที่กล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งจัดแบ่งประเภทตาม ลักษณะเนื้อหาที่ปรากฏในคำขับ จะเห็นได้ว่าสามารถจำแนกออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ **คำขับปิ่น** เป็นการเล่าเรื่องราวในอดีต หรือสิ่งที่เป็นการดำเนินเรื่องเล่า ที่ควรจะเล่าสู่กันฟังรุ่นต่อรุ่น ดังนั้นเรื่องที่น่ามาขับปิ่นจึงเป็นเรื่องที่มีความเป็นอมตะ ประเภทที่สอง **คำขับบ่าวสาว** หรือ การขับต่อแยหรือขับเสียด ลักษณะเนื้อความในคำขับก็จะเป็นลักษณะการเกี่ยวพาการพูดคุยตาม ประสาของคนหนุ่มสาว จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรัก อันเป็นหนทางนำไปสู่การเป็นคู่ครอง แต่งงาน สร้างครอบครัวใหม่ขยายเผ่าพันธุ์ในสังคมนั่นเอง ประเภทที่สาม **การขับถึงขับพร** เป็นการขับอวยพร ขับกล่าวต้อนรับ หรือชื่นชมยกย่องสรรเสริญ เป็นการขับเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม ต่าง ๆ เพื่อให้พรแก่เจ้าภาพ หรืออวยพร ต้อนรับแขกผู้มาเยือน ประเภทที่สี่ **คำขับในพิธี** ในการประกอบพิธีต่าง ๆ ในสังคมก็จะมีคำขับประกอบพิธีเพื่อเป็นการบอกกล่าวสื่อสารซึ่งมี เนื้อความที่ยาวเพื่อให้เกิดการจดจำที่ง่ายขึ้นก็มีการเรียบเรียงโดยมีสัมผัสคล้องจอง จะทำให้จดจำ ได้ง่ายฟังไพเราะรื่นหูเมื่อเวลาทำการขับ

คำขับประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ล้วนแต่มีวรรณศิลป์หรือความงามที่แตกต่าง กันเพราะชาวไทยดำมีวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับของคนไม่ว่าจะเป็นด้านเสียง ด้านคำ ด้านความหมาย ด้านโวหาร และการใช้จังหวะ ดังจะกล่าวถึงในรายละเอียดเป็นลำดับต่อไป

บทที่ ๔

วรรณกรรมคำขับไทดำกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์

การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของวรรณกรรมคำขับไทดำใน สปป. ลาว เป็นกลวิธีที่ใช้ศิลปะทางภาษาในการสร้างสรรค์สำนวน ลีลาภาษา จังหวะ ในคำขับ หรือเป็นการใช้กลวิธีทางภาษาอย่างมีศิลปะในการเรียบเรียง รังสรรค์ถ้อยคำ ให้มีความงาม ความไพเราะ ไพเราะทั้งทางด้านรูปแบบการนำเสนอ ด้านเสียง ด้านคำ ด้านความหมาย ตลอดจนการใช้โวหาร สำหรับวรรณกรรมคำขับของชาติพันธุ์ไทดำโดยเฉพาะชาวไทดำที่เมืองซ็อน แขวงหัวพัน สปป. ลาว นั้นมีความเก่าแก่ เนื้อความยังมีลักษณะเป็นความดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ส่วนลักษณะคำขับจะคล้ายกับเพลงพื้นบ้าน มีการสืบทอดกันมายาวนานรักษาความเป็นเอกลักษณ์ได้เป็นอย่างดี มีความเก่าแก่ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบและการสร้างสรรค์วรรณศิลป์

สาเหตุที่คำขับไทดำเมืองซ็อน รักษาความเป็นดั้งไว้ได้เป็นอย่างดีนั้น เนื่องจากชนกลุ่มนี้มักจะรวมกันอยู่เป็นกลุ่มคบค้าสมาคมเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และชอบอยู่ตามซอกเขาหรือที่ราบลุ่มที่มีภูเขาล้อมรอบ เส้นทางสัญจรไปมาหาสู่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นไม่มี หรือมีก็เป็นเส้นทางที่ไปมาลำบาก ดังนั้นจึงไม่ค่อยคบค้าสมาคมกับชนกลุ่มอื่น สำหรับเนื้อความหรือการสร้างสรรค์คำขับใน สปป. ลาว นั้นคำเผย ลอคำดี (๒๕๕๔ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า คำขับของชาวไทดำไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตามส่วนใหญ่ จะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นจะมีความเหมือนกันมากเพราะชาวไทดำจะมีการติดต่อคบหากันอยู่เสมอ จึงทำให้ลีลาการขับหรือการสร้างสรรคับทขับมีความคล้ายคลึงกันหรือไม่ก็มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนกันไปมา และประการสำคัญที่สุดคือคำขับส่วนใหญ่จะสืบทอดมาจากรากเหง้าบรรพบุรุษเดียวกัน ก็มาจากเมืองแฉงเหมือนกัน หากมีส่วนที่แต่งขึ้นใหม่เนื้อความของคำขับก็มัก จะมีลักษณะแสดงออกถึงความอาลัยอาวรณ์ หรือมีการกล่าวอ้างถึงดินแดนที่อยู่ของบรรพบุรุษของพวกตนที่อยู่เมืองแฉง (เดียนเบียนฟู) ในเวียดนาม ด้วยความชื่นชม ด้วยจิตใจที่หวนระลึกถึง เป็นส่วนใหญ่ ดังตัวอย่างคำขับ (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๒๐๐ ; คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ไต่กับหล้ามิ่งน้อง	ก็จี่ม่วนเมิงเจอ เต้ลอ
ผู้เขียดปาน	เบาะจัคเมืองแฉง
กิ่งขาแหลงปาน	เบาะแดงเมืองหม่วย

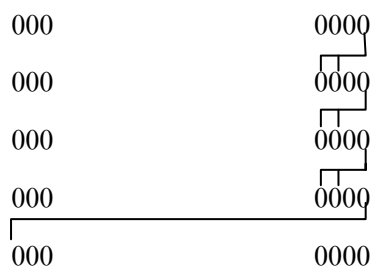

๑. รูปแบบคำประพันธ์

ในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ให้เกิดความงามนั้นรูปแบบหรือฉันทลักษณ์ก็มีส่วนสำคัญเพราะจะทำให้มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเป็นแบบอย่างในการแต่ง เมื่อคนรุ่นหลังต้องการสร้างสรรค์ก็จะใช้เป็นแบบอย่างได้ แต่อย่างไรก็ตามคำขับของชาติพันธุ์ไทดำนั้นมีลักษณะเป็นเพลงพื้นบ้านรูปแบบและฉันทลักษณ์ ก็จะไม่เคร่งครัดมาก เพราะความเป็นชาวบ้านจะไม่มากเรื่องหรืออยู่ในกฎเกณฑ์จนอึดอัด อุณเป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า คำขับของชาวไทดำนั้นจะเรียนรู้บอกต่อกันปากต่อปากต้องอาศัยความจำเป็นสำคัญ ส่วนที่บันทึกไว้นั้น มีเป็นเพียงส่วนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะอาศัยการจำเอาจากการได้ยิน ได้ฟังมาหรือมีผู้รู้บอกสอนให้จึงจะจับได้ บางคนที่มิพรสวรรค์จะสามารถจับได้ในทุกเรื่องโดยอาศัยปฏิภาณไหวพริบความชาญฉลาดในตัวเองโดยไม่ต้องคำนึงรูปแบบหรือคิดถึงเรื่องฉันทลักษณ์ ส่วนสุกัญญา สุจนายา (๒๕๔๕ : ๓) นั้นได้กล่าวถึงลักษณะของเพลงพื้นบ้านไว้ว่า เพลงพื้นบ้านจัดเป็นงานวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ (Oral literature) ซึ่งจะมีการร้องอาจจะมีคนตรีประกอบเข้าด้วยกัน คนตรีก็จะมีควมเรียบง่ายที่ทำได้จากธรรมชาติในแต่ละภูมิภาค มีการสืบทอดกันแบบปากต่อปากมีลักษณะเด่นอยู่ที่ความเรียบง่าย ของถ้อยคำ การร้อง การแสดงออก การคิดสรรค์ถ้อยคำเพื่อสื่ออารมณ์ ความรู้สึกและสื่อความคิด อันเป็นคุณสมบัติสำคัญของมนุษย์ ในกลุ่มชาวบ้านถ้อยคำที่คิดขึ้นมาใช้นั้นนิยมนำเสนอออกมาในรูปการถ่ายทอดปากเปล่า ซึ่งการถ่ายทอดปากเปล่านี้นี้ ถ้ามีการจัดวางจังหวะของคำ จังหวะของเสียง ก็จะก่อให้เกิดรูปแบบของร้อยกรองง่าย ๆ ขึ้นเรียกว่า ร้อยกรองมุขปาฐะ (Oral poetry) ซึ่งเป็นพื้นฐานของร้อยกรองที่มีกฎเกณฑ์ในภาษาเขียน และถ้ามีความงามทางศิลปะ มีการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ ทั้งทางเสียง คำ ความหมาย หรือมีโวหารภาพพจน์เชิงเปรียบเทียบต่าง ๆ คุณค่าก็ยิ่งจะสูงขึ้นไปอีก สำหรับรูปแบบคำประพันธ์ของคำขับไทดำใน สปป. ลาว นั้นก็ได้มีการกำหนดรูปแบบเอาไว้ แต่เป็นฉันทลักษณ์ที่มีการยืดหยุ่นสูง ซึ่ง คำเหย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นช่างขับและเคยเป็นอาจารย์อยู่ที่โรงเรียนสร้างครูกล่าวว่า ลักษณะของคำขับไทดำนั้นแบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ฉันทลักษณ์ในคำขับทั่วไป และฉันทลักษณ์ของคำขับในพิธี ดังนี้

๑.๑ ฉันทลักษณ์ในคำขับทั่วไป คำขับทั่ว ๆ ไปนั้นจะขับเพื่อความเพลิดเพลินเป็นการสื่อสารกับผู้คนทั่วไป ดังนั้นการขับจะเน้นความไพเราะฟังแล้วเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน ทำให้เกิดความเพลิดเพลินไปด้วย ซึ่งเป็นการขับให้คนฟังดังนั้นการกำหนดฉันทลักษณ์จะมีรูปแบบที่เอื้อต่อจังหวะทำนองโดยจะกำหนดจำนวนคำ คือ “กักสามปายสี่” โดยในหนึ่งบาทหรือหนึ่งบรรทัดนั้นจะแบ่งออกได้เป็น ๒ วรรคคือ วรรคหน้าและวรรคหลัง วรรคหน้า (กัก) กำหนดจำนวนคำ ๓ คำ (พยางค์) ส่วนวรรคหลัง (ปาย) กำหนดจำนวนคำ ๔ คำ (พยางค์) และมีสัมผัสระหว่างบาทดังตัวอย่าง (คำเหย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

พอเห็นน้ำ	วังเล็กเจือหยั่ง
พอเห็นน้ำ	วังกำเจือกิน
พอเห็นเสื่อ	ค่านิลเจือไถ่
พอเห็นจู้	แก้มใหม่เจือจา
พอเห็นตา	เคียดแลเจือเหลือ
พอเห็นฮ้าน	ช่วงตั้งเฮือปิ่น
เจือขึ้นแก้ม	ปนเป็องเกินเต้

จากรูปแบบคำประพันธ์ของคำขับไทคำข้างต้นนี้มีความคล้ายคลึงกับร้อยกรองอีสานหรือกาพย์กลอนสองฝั่งโขงประเภทกาบ (กาพย์) อีสานหรือกาพย์วชิรป็นตีของเวียงจันทน์ และ กอน (กลอน) หรือโคลงสารอีสาน หรือกลอนคำวชิรป็นตีของกาพย์กลอนสองฝั่งโขง ซึ่งในหนึ่งบาทนั้นจะแบ่งเป็น ๒ วรรค วรรคหน้ามี ๓ คำ วรรคหลังมี ๔ คำ เช่นเดียวกันกับคำขับไทคำ แต่อาจจะมีคำสร้อยหรือคำเชื่อมในบางวรรค วัฒนธรรม บุญจับ (๒๕๔๓ : ๖๕) กล่าวว่า ร้อยกรองท้องถิ่นอีสาน ได้แก่ ร้อยกรองที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ทั้งวรรณกรรมลายลักษณ์ และวรรณกรรมมุขปาฐะ มีลักษณะคำประพันธ์แตกต่างกัน แบ่งออกได้เป็น ๔ แบบคือ ๑) กาบ (กาพย์) ๒) กอน (กลอน) หรือโคลงสาร ๓) ฮ่าย (ร่าย) หรือโสก (โสลก) ๔) โคลง

สำหรับคำประพันธ์ประเภท กาบ (กาพย์) และ กอน (กลอน) หรือโคลงสาร จะมีลักษณะคล้ายกับคำขับไทคำเพราะมีฉันทลักษณ์ดังต่อไปนี้

กาบ (กาพย์) เป็นคำประพันธ์ที่ใช้แต่งในวรรณกรรมมุขปาฐะเพื่อนำไปขับร้องเรียกว่า กาพย์เซ็ง หรือไต่กาพย์ไต่กัน เป็นคำประพันธ์ที่นิยมแต่งเพื่อขับร้องและแต่งวรรณกรรมขนาดสั้น ฉันทลักษณ์หนึ่งบทจะมี ๔ วรรค วรรคละ ๗-๘ คำ วรรคละ ๗ คำ เรียกว่า กาพย์บาทที่ ๗ วรรคละ ๘ คำ เรียกว่า กาพย์บาทคู่ การส่งสัมผัสจากคำสุดท้ายของวรรคแรกไปยังคำใดคำหนึ่งระหว่างคำที่ ๑-๓ ของวรรคต่อไป การวางรูปประโยคทำได้ ๒ แบบคือ แบบที่ ๑ บรรทัดละ ๑ วรรค และแบบที่ ๒ บรรทัดละ ๒ วรรค ดังตัวอย่าง แบบที่ ๑

แบบที่ ๑

000	0000
┌┐┐	┌┐┐┐
000	0000
┌┐┐	┌┐┐┐
000	0000
┌┐┐	┌┐┐┐
000	0000

สาธุสา	ขอมือใส่เกล้า
ข้าพเจ้า	ขอกล่าวตำนาน
เป็นนิทาน	สืบสานมาก่อน
เว้าแต่บ่อน	ปางขุนบูนม
ตั้งปฐม	ลงเอามาเกิด
ลงมาเกิด	ในถิ่นชมพู
ขุนบูนม	กับนางเอกไค้
ได้เป็นใหญ่	กองเขตเมืองลาว

(คำเชิงขุนบรม)

แบบที่ ๒

0000000	0000000
┌┐┐	┌┐┐
0000000	0000000
┌┐┐	┌┐┐

ภาพย์บาทคู่	น โมนมาวันทาขูลิต	ภาพย์ติดภาพย์ต่อภาพย์ก่อเป็นสาร
ภาพย์บาทสี่	เป็นนิทานภาพย์หลานสอนปู่	หลานหากู้เหตุปู่สั่งสอน
	หลานสะออนจ้อจำเอาไว้	จำได้แล้วหลานน้อยชื่นชม

(ภาพย์หลานสอนปู่)

กลอน (กลอน) หรือ โคลงสาร เป็นคำประพันธ์ที่แต่งเพื่อขับร้องและเพื่ออ่าน
 กลอนที่แต่งเพื่อขับร้องเรียกว่า “กลอนลำ” กลอนที่แต่งเพื่อขับอ่านเรียกว่า “กลอนอ่าน”
 วรรณกรรมลายลักษณ์อักษรส่วนใหญ่แต่งด้วยกลอน เช่น สังข์ศิลป์ไชย ผาแดง-นางไอ่

หรือ บัดนี้กล่าวถึง	บุตรน้อย	กุมารทั้งสี่
เขาก็	ถ่มใส่น้ำ	ไหนนั้นก็บ่จม
เป็นเพราะ	สมภารเท่า	กุมารมีมาก
	ครุฑนาคเข้า	แนมเฝ้าช่วยชู

กลอนอีสานหากแบ่งตามลักษณะบังคับแบ่งออกได้ ๒ ประเภทคือ กลอนไม่บังคับสัมผัสและ กลอนบังคับสัมผัส

กลอนไม่บังคับสัมผัส ได้แก่ กลอนอ่าน หรือกลอนที่ใช้แต่งวรรณกรรมลายลักษณ์เรื่องต่าง ๆ ฉันทลักษณ์ของกลอนชนิดนี้ได้แก่กลอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง แต่อาจเพิ่มความไพเราะด้วยการใช้สัมผัสในทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ

กลอนบังคับสัมผัส คือกลอนที่คล้ายกับกลอนที่กล่าวมาแล้วแต่เพิ่มบังคับสัมผัส และบังคับเสียงเอกโท มีลักษณะเช่นเดียวกันกับกาพย์แต่มีการเพิ่มคำบุพบทข้างหน้าบ้างและเพิ่มคำสร้อยไว้ข้างหลังบ้าง เป็นต้น

จากที่กล่าวถึงลักษณะฉันทลักษณ์ของกาพย์กลอนอีสานมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่ามีความสอดคล้องหรือตรงกันกับฉันทลักษณ์ของกาพย์กลอนของเวียงจันทน์ซึ่ง สีลา วีรวงศ์ (๒๕๓๗ : ๑๖-๒๔) ได้กล่าวไว้ในหนังสือกาพย์กลอนสองฝั่งโขง ทำให้สรุปได้ว่า ในส่วนของการแต่งกาพย์หรือฉันทลักษณ์จะมีลักษณะเหมือนกันกับกาพย์อีสาน ส่วนกลอน (กลอน) หรือโคลงสารอีสานนั้น ในส่วนกลอนไม่บังคับสัมผัสจะมีลักษณะตรงกันกับกลอนลาวหรือฉันทลักษณ์ และในส่วนของกลอนบังคับสัมผัสจะมีลักษณะตรงกันกับกลอนลาวหรือฉันทลักษณ์ของชาวไทยอีสานและเวียงจันทน์

สำหรับคำขับไตคำนั้นนอกจากจะวางบรรทัดละ ๑ บาทคือ “กั๊กสามปายสี่” เหมือนกาพย์อีสานหรือกาพย์หรือฉันทลักษณ์ของเวียงจันทน์แล้วยังสามารถวางบรรทัดละ ๒ บาท เช่นเดียวกับกลอนอีสานหรือกลอนลาวหรือฉันทลักษณ์ของเวียงจันทน์ โดยมีคำบุพบทและคำสร้อยในบางบาทหรือจำนวนคำในบางวรรคก็มีจำนวนไม่แน่นอนอาจจะมีมากกว่า ๗ คำ ตลอดจนการสัมผัสก็ไม่แน่นอนตายตัวเช่นเดียวกัน ดังในตัวอย่างคำขับต่อไปนี้

ไคนี่ เสาถ่อวนกันสร้างเฮือนกินตกลือ	ข้าวอยู่เหล้าอย่าเทียวมัวไหล
ให้ตีเหลืองถั่วงาไปหน้า	เฮาจั่งสร้างเฮ็ดเขียนเฮ้าบ่ปายมื่อ
เงินคำไล่ ซื่อดีปางก่อน	เจ้าปี่น้องซื่อไมตางแสง
ผิวเมียบั่นเป็งกันคิกว่า	อ้าวจั่งไล่เจื่องบ้าน ตกถื่อมีหนอ
ผิวเสื่องเมียบ่อกันแต่งเฮือนสมสร้าง	จั่งก้อยเต้าต๋อยบ้าน แสไมหยามเอ้ม

ถ้าจัดวางบรรทัดละ ๑ บาทจะได้ดังนี้ (อุณพวง เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ไคนี่เฮาก็	อวนกันสร้าง	เฮือนกินตกถือ	
	ข้าวอยู่เหล่า	อย่าเทียวมัวไหล	
	ให้ดีเหลือ	ถ่วงไปหน้า	
เฮาจั่ง	สร้างเอ็ดเขียน	เอ๊ะบ่ปายมือ	
	เงินคำไล่	ซื้อดีปางก่อน	
	เจ้าปี่น้อง	ซื้อไมตางแส	
	ผิวเมียหัน	แบ่งกันดีกว่า	
	อัวจั่งไล่	เจื่องบ้านตกถือ	มีหนอ
	ผิวเสื่องเมีย	ต่อกันแต่งเฮือน	สมสร้าง
จั่งก่อย	เต้าต๋อยบ้าน	แสใหม่หยามเอ้ม	

จากการศึกษาวิเคราะห์ฉันทลักษณ์ของคำขับไทคำสรุปได้ว่า มีลักษณะคล้ายกับฉันทลักษณ์ของกาพย์อีสานและกาพย์วชิรป็นดี ถ้าหากมีคำบุพบทหรือคำสร้อยก็จะคล้ายกับกลอนอีสานและกลอนลาววชิรป็นดี ฉันทลักษณ์ของคำขับไทคำเป็นไปตามธรรมชาติของเพลงพื้นบ้านที่มีสัมผัสแต่ไม่คงที่แน่นอน รวมทั้งจำนวนคำในแต่ละวรรค ทั้งนี้ขึ้นกับจังหวะ ถ้าลงจังหวะไม่ได้ก็ต้องมีจำนวนคำเพิ่มหรือลด และความหมายที่ปรากฏในเนื้อร้อง ถ้าไม่ได้ความหมายก็จะมีคำมากขึ้นเพื่อให้สื่อความหมายได้ตามที่ต้องการ

๑.๒ ฉันทลักษณ์ของคำขับในพิธี การขับในพิธีนั้นเป็นการสื่อสารระหว่างคนกับผีหรือเป็นการกล่าวเพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นลักษณะการขับจึงมีความแตกต่างจากการขับทั่วไป ไม่ซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การขับในพิธีนั้นเป็นการขับโดยหมอสู้ทำพิธีไม่ได้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอื่นที่ร่วมอยู่ในพิธี ดังนั้นการขับจึงไม่ต้องคำนึงถึงความไพเราะความชัดเจน หรือมีจังหวะที่งดงามแต่ประการใด แต่มุ่งอยู่ที่ความสำเร็จในพิธีกรรม การขับจึงมีความรวดเร็วเพราะมีเนื้อความที่ขี้ดยาว

ฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการแต่งจึงมีลักษณะคล้ายกับร่ายที่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่มีความแน่นอน มีการสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่มีความสม่ำเสมอ ซึ่งลักษณะฉันทลักษณ์ดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับร่ายยาวและร่ายโบราณของไทย ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๐ : ๓๕๓ - ๓๕๕) ได้กล่าวถึงร่ายโบราณและร่ายยาวไว้ว่า ร่ายโบราณนั้นบทหนึ่งประกอบด้วยคำ ๕ วรรคขึ้นไป ซึ่งปกติแต่ละวรรคมี ๕ คำ อาจมีคำสร้อยเสริมท้ายบทหรือเสริมระหว่างวรรคก็ได้

จังหวะร้ายโบราณในแต่ละวรรคแบ่งออกเป็น ๒ จังหวะ คือ ๒-๓ หรือ ๓-๒ ขึ้นอยู่กับความในวรรคหรือสัมผัสระหว่างวรรค ส่วนร้ายยาวนั้น คณะไม่กำหนดแน่นอน บทหนึ่งไม่จำกัดจำนวนวรรค แต่ละวรรคไม่กำหนดจำนวนคำ เมื่อจบความอาจมีคำสร้อยเสริมท้ายบทได้ สัมผัสบังคับเป็นสัมผัสสระไม่มีตำแหน่งคงที่ คำสุดท้ายของวรรคหน้าส่งสัมผัสไปยังคำใดคำหนึ่งยกเว้นคำสุดท้ายในบทต่อไป อย่างนี้เป็นต้น นอก จากนี้ สีลา วีรวงส์ (๒๕๓๖ : ๔๘) ยังได้กล่าวถึงร้ายยาวของเวียงจันทน์ไว้ในหนังสือกาพย์กลอนสองฝั่งโขงว่า มีกำหนดให้วรรคหนึ่ง ๆ ให้มีตั้งแต่ ๕ คำไปถึง ๑๔ คำเป็นอย่างมาก แต่ไม่กำหนดจำนวนตายตัว ส่วนการสัมผัสนั้นจะลงในกลางวรรคหรือท้ายวรรคก็ได้

จากลักษณะของร้ายทั้งสามประเภทนี้เองมีความสอดคล้องกับฉันทลักษณ์คำขับในพิธีของชาวไทดำใน สปป. ลาว เพราะคำขับประเภทนี้จะมีคำในแต่ละวรรคส่วนใหญ่ ๕ คำ แต่ในบางวรรคก็มีมากหรือน้อยกว่านี้บ้างโดยไม่มีความแน่นอน และมีสัมผัสระหว่างวรรคบ้างแต่ไม่มีความสม่ำเสมอ ดังตัวอย่างคำขับ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

“เสื้อเทิงคบเทิงเพื่อน เสื้อเทิงเฮือนเทิงย่าว เสื้อเทิงสาวพ่อลูแม่ลูเฮือนเดียว เข็ดสังไปตีได้
ได้สังไปตีเป็น เลี้ยงเป็ดยังตายช่วย เลี้ยงไก่อังตายกอง เลี้ยงหมูยังเป็นหมูจ้อน เลี้ยงม้อนยังหัวเหลือง
เข็ดไช้ยังวางจา เข็ดนวยังเหลืองด้าย บักก็ป้องฮ้ายมาฮ้อนใส่โต บักผีสังเข็ด บักเป็ดสังไช้
ไม้สังตีบสังเต็ง เสาจั่งฮุ้มเสื้อไปฮุ้มอ ขอแพไปสู้อย่าง ฮู่ฮ้อยบมีผีสังทอ ไปฮุ้มบมีผีสังทอ
ยังเอะหน้าไก่อ่านตอ เอะกลางมอสายได้ เฮยะว่า หน้าตางยังมีเพื่อน กวงเฮือนยังมีคำ ยังมีคำเฮือน
ฮู่เฮือนคิ ผีเฮือนน้อยเฮือนใหญ่”

๒ รูปแบบโครงสร้างคำขับ การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างของคำขับนี้จะกล่าวถึงแบบโครงสร้าง (structural typology) ว่าในคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นมีองค์ประกอบหรืออนุภาค (motifeme) อะไรบ้างโดยจำแนกตามลักษณะประเภทของการขับ สำหรับการศึกษาวเคราะห์ด้านองค์ประกอบหรืออนุภาค (motifeme) ของวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทเพลงพื้นบ้านนั้น สุกัญญา สุจฉายา (๒๕๔๕ : ๑๒๑-๑๓๑) ได้ศึกษาแบบโครงสร้างเพลงกล่อมเด็กอีสานในแง่ของแบบโครงสร้าง (structural typology) เชิงคติชนวิทยา โดยนำวิธีการของอลัน ดันคิส ที่ศึกษาแบบโครงสร้างของนิทานชาวอินเดียแดงมาปรับใช้

จากการศึกษาพบว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานประกอบด้วยอนุภาคต่าง ๆ ๔ อนุภาค คือ การปลอบ การขู่ การให้สินบน และการขอ และเมื่อวิเคราะห์เพลงกล่อมเด็กอย่างละเอียดแล้วพบว่าในเพลงกล่อมเด็กแต่ละเพลงนั้นจะมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันจำแนกได้ ๓ แบบ

คือ แบบที่หนึ่ง เป็นแบบโครงสร้างที่สั้นที่สุด ประกอบด้วยอนุภาคเพียงอนุภาคเดียว แบบที่สอง เป็นแบบที่มี ๒ อนุภาคประกอบกันและแบบที่สาม เป็นเพลงที่ประกอบด้วยอนุภาคมากกว่า ๒ อนุภาคขึ้นไป จะเห็นได้ว่าจำนวนอนุภาคในเพลงพื้นบ้านในแต่ละเพลงนั้นมีส่วนประกอบหรือ โครงสร้างที่แตกต่างกัน ดังนั้นโครงสร้างของแต่ละเพลงจึงไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป

ในการศึกษาแบบโครงสร้าง (structural typology) ของคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ในครั้งนี้จะนำแนวคิดวิธีการของ สุกัญญา สุจฉายา ซึ่งศึกษาแบบโครงสร้างเพลงกล่อม เด็กอีสาน มาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา และเนื่องจากคำขับของชาวไทดำมีความ หลากหลายดังนั้นโครงสร้างย่อมมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของการขับ เพื่อให้การ วิเคราะห์มีความครอบคลุมและมองเห็นภาพที่ชัดเจน จะทำการวิเคราะห์แบ่งตามประเภทตามที่ได้ จำแนกไว้แล้วในบทที่ ๓ ตามลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทขับปี่ (พื้น) คำขับประเภทขับปี่ (พื้น) เป็นการขับประเภทเล่าเรื่องซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานหรือเป็นก้าวแรกของจุดประสงค์ในการขับลักษณะ ของการเล่านั้นได้แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะอันได้แก่ การขับปี่ประเภทเล่าเรื่องเพื่อความบันเทิง และการขับปี่ประเภทเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทราบที่มา การขับในสองลักษณะนี้มี วัตถุประสงค์ที่ต่างกันลักษณะของเนื้อหาที่มีความแตกต่างกันด้วย ดังนั้นโครงสร้างของการขับ ทั้งสองประเภทนี้จึงน่าจะมีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ คำขับปี่ประเภทเล่านิทาน สำหรับรูปแบบโครงสร้างการขับ ประเภทเล่านิทานนี้ ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าเป็นการขับเป็นเรื่องราวที่ ยาว เนื้อเรื่องมักเป็นนิทานตำนาน ที่ฟังแล้วให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน อาจให้ข้อคิดคติเตือนใจ หรืออาจเป็นเรื่องที่สะท้อนสังคมในแง่มุมใดมุมหนึ่งลักษณะโครงสร้างนั้นภาพรวมน่าจะมีความ คล้ายคลึงกัน แต่อาจมีส่วนย่อยในบางประเด็นที่แตกต่างกันออกไป สำหรับการศึกษาวเคราะห์ โครงสร้างของนิทานหรือเรื่องเล่านั้น อลัน ดันคิส (สุกัญญา สุจฉายา, ๒๕๔๕ : ๑๒๑-๑๓๑) ได้ศึกษาโครงสร้างนิทานของชาวอินเดียนแดงจำนวนมากพบว่าอนุภาค (motifeme) การเปลี่ยนจาก ความไม่สมดุลมาสู่ความมีสมดุล ความไม่สมดุลคือ การมีความขาดหรือความเกินอยู่ในภาวะอัน ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

แบบโครงสร้างที่สั้นที่สุดของนิทานอเมริกันอินเดียนประกอบด้วย ๒ อนุภาคได้แก่ ความขาด lack (L) และการกำจัดความขาด liquidated (LL) ตัวอย่างนิทานเรื่อง การปลดปล่อยน้ำที่ถูกขังของ Melacite สัตว์ประหลาดกักน้ำบนโลกไปเก็บไว้ (L) วีรบุรุษใน วัฒนธรรมสังหารสัตว์ประหลาดและปลดปล่อยน้ำออกมาได้ (LL)

แบบโครงสร้างอีกชนิดหนึ่งที่พบบันมากประกอบด้วย ๔ อนุภาค ซึ่งได้แก่ ข้อห้าม Interdiction (Int) การฝ่าฝืน violation (Viol) ผล Consequence (Conseq) การพยายามหนีผล Attempted Escape (AE) นิทานส่วนใหญ่จะมีเพียง ๓ อนุภาคส่วน AE จะมีหรือไม่ก็ได้ แต่ผู้เล่า ดังตัวอย่างในนิทานของเผ่า Swampy Cree เนื้อเรื่องกล่าวถึง พี่สาวห้ามน้องชายยิงกระรอกเมื่ออยู่ใกล้น้ำ (Int) น้องชายยิงกระรอกเมื่ออยู่ใกล้น้ำ (Viol) ขณะที่เขาพยายามเก็บลูกกระรอกที่ตกลงไปในน้ำปลากลิ่นเขาลงไป (Conseq) พี่สาวฆ่าทิ้งปลาช่วยน้องออกมาได้ (AE)

ถ้าหากนิทานมีความยาวมากขึ้นอาจประกอบด้วยการเชื่อมรูปแบบอนุภาคสั้น ๆ หลายอนุภาคคือ มีทั้งอนุภาค L, LL Int, Viol, Conseq, AE อาจมีการสลับลำดับกันได้ สำหรับการวิเคราะห์รูปแบบเนื้อหาโครงสร้างคำขับประเภทขับป็นของชาติพันธุ์ไทดำใน สปป. ลาว นี้จะวิเคราะห์ตามแนวคิดของอลัน ดันคิส ดังนี้

โครงสร้างคำขับป็นนิทานเรื่องทำคำโดยกับนางเขื่อนหอม

ทำคำโดยเป็นคนยากจน (L) พ่อแม่นางเขื่อนหอมจึงไม่ให้แต่งงานด้วย (Int) ทำคำโดยจึงออกไปค้าขายเพื่อหาเงินจนมีเงินมีทอง (LL) พ่อแม่นางเขื่อนหอมบังคับให้แต่งงานกับคนใหม่ไม่ให้หรือทำคำโดยซึ่งไปค้าขายยังไม่กลับมาแต่นางไม่ยอม (Viol) นางจึงผูกคอตาย (Conseq) เมื่อทำคำโดยกลับมานางก็รอแม่ทำคำโดยทราบความจริงและพยายามหนีไกลจากนางแต่นางก็เฝ้ารอจนในที่สุดนางก็ได้วิญญาณของทำคำโดยไปอยู่ด้วยกัน (AE)

อนุภาคนิทานเรื่องนี้ประกอบด้วย ๖ อนุภาค คือ L, Int, LL, Viol, Conseq, AE

โครงสร้างคำขับป็นนิทานเรื่องตั้งจู๋สอนสาว

หนุ่มสาวคู่นี้รักกันแต่ฝ่ายชายนั้นยากจน (L) พ่อแม่ฝ่ายหญิงจึงไม่ยอมให้แต่งงานด้วย (Int) ฝ่ายชายจึงออกไปค้าขายเพื่อหาเงินจนมีเงินมีทอง (LL) พ่อแม่นางบังคับให้แต่งงานกับคนรวยนางแต่งด้วยแต่ไม่ยอมที่จะเป็นภรรยาที่คืนางทำทุกอย่างเพื่อให้สามีเกลียดชัง (Viol) นางจึงถูกสามีนำไปขายที่ตลาด (Conseq) ผลสุดท้ายนางก็ได้พบกับคนรักเดิมและได้กลับไปอยู่ด้วยกัน (AE) อนุภาคนิทานเรื่องนี้ประกอบด้วย ๖ อนุภาค คือ L, Int, LL, Viol, Conseq, AE

โครงสร้างคำขับป็นนิทานเรื่องทำขุนลูนางอ้ว

แม่ของนางอ้วตั้งครรภ์ไม่มีผลไม้กิน อยากกินผลไม้ของแม่ทำขุนลู (L) แต่แม่ทำขุนลูตระหนัห้ามไม่ให้กินผลไม้ของตน (Int) เมื่อทำขุนลูเป็นหนุ่มรูปงามแต่ยากจน (L) มารักนางอ้วแม่ของอ้วจึงห้ามไม่ให้แต่งงานกัน (Int) แต่บังคับให้นางอ้วแต่งกับขุนกลางที่รวยกว่า แต่นางไม่ยอม (Viol) จึงได้ผูกคอตาย (Conseq) สุดท้ายทั้งขุนลูและขุนกลางก็ได้ฆ่าตัวตายตามไป วิญญาณของทั้งสามคนได้ไปเฝ้าแดน แดนจึงได้ตัดสินให้ขุนลูเป็นคู่เมียกันกับนางอ้ว (AE)

อนุภาคนิทานเรื่องนี้ประกอบด้วย ๕ อนุภาค คือ L, Int, Viol, Conseq, AE แต่จะมีอนุภาควางซ้อนกันในเนื้อเรื่อง

จากผลการวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างเนื้อหาคำขับประเภทขับป็นของชาติพันธุ์ไทดำใน สปป. ลาว ตามแนวคิดของ อลัน คันคิส นี้ ปรากฏว่าจะมีอนุภาคคล้ายกันและจำนวนใกล้เคียงกัน ได้แก่ อนุภาค L, Int, LL, Viol, Conseq, AE ในการวางอาจจะเรียงลำดับที่ต่างกันบ้างเล็กน้อยแต่ภาพรวมจะวางลำดับคล้ายกัน

๒.๑.๒ คำขับป็นประเภทเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ รูปแบบโครงสร้างการขับป็นประเภทเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์นั้น เป็นการเล่าเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทราบที่มาจากประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตน โดยการบอกกล่าวจากผู้รู้ผู้เข้าใจผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น จุดประสงค์ในการบอกกล่าวอาจจะเพื่อให้ทราบสาเหตุ ทราบภูมิหลังของตน หรือไม่ก็สั่งสอนหรือเพื่อให้เป็นคติเตือนใจ อันจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมของตน อุนเป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การขับลักษณะนี้จะมีรูปแบบในการขับประกอบด้วย

การกล่าวนำหรือส่วนนำ เป็นการนำเข้าสู่ส่วนที่เป็นเนื้อใน (เนื้อความหรือเนื้อเรื่อง) ปกติแล้วชาวไทดำจะกล่าว ถึงความสำคัญของการขับว่าถ้าไม่ขับก็จะไม่ครึกครื้นทำให้บ้านเมืองเศร้าหมองทำให้เสียธรรมเนียมประเพณีบ้านเมือง นอกจากนี้อาจจะขับนำเกริ่นถึงที่มาที่ไปที่เกี่ยวข้องกับส่วนของเนื้อความ ส่วนใหญ่จะเป็นการทำความ กล่าวถึงสาเหตุก่อนที่จะมีผลอื่น ๆ ตามมา

เนื้อใน (เนื้อความหรือเนื้อเรื่อง) เป็นส่วนของเนื้อความที่ต้องการกล่าวถึงหรือเล่าให้ฟัง

การลงท้ายหรือส่วนท้าย การกล่าวปิดท้าย อาจจะอวยพร สั่งสอน หรือให้ข้อคิดต่าง ๆ จากการศึกษาวิเคราะห์ทำให้ผู้วิจัยสามารถแบ่งรูปแบบโครงสร้างคำขับป็นประเภทเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทราบที่มาก่อได้เป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนการกล่าวนำหรือส่วนนำ ส่วนเนื้อใน (เนื้อความหรือเนื้อเรื่อง) ส่วนการลงท้ายหรือส่วนท้าย ซึ่งสามารถจำแนกให้เห็นชัดเจนได้ ดังตาราง ๓๑ (แนก่าป็น แก้วอุคร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๓๑ รูปแบบคำขับป็นประเภทเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปิดมาเจอไคนี่นา มือบ่อขับบ่อมวนนา สองเฮาแก่งสามฮาบ่อจา มันบ่อมวนบ้าน มือบ่อตันจาเว้า เสียบเปียบเมืองเฮา เป็งเอย	บัดมาถึงเดี๋ยวนี่หนา วันไม่ขับมันไม่สนุกหนา สองเราและสามไม่พูด มันไม่สนุกสนานบ้านเมือง วันไม่พูดจาพูดคุย จะเสียบเปียบเมืองเราน้องเอย	ส่วนนำ กล่าวถึงความ สำคัญของการขับว่าถ้าไม่ ขับก็จะไม่ครีกครื้นทำให้ บ้านเมืองเศร้าหมองทำให้ เสียบธรรมเนียมประเพณี บ้านเมือง
.....
บ้านหล้าแก่งเมืองเป็ง บ้านเอ็ดไห่ห่มผาแต่ไอ บ้านเอ็ดคนาห่มบ้าน ตั้งบ้านแต่วก้อยู่ตีนภู สุดจั่วหูแก่งตาเป็นปู้มากัน ชุมเอย ปี่หล้าเอย ปี่เป็งเอย พรรคนำพาบอกสอน เบ็งแยงฮอบล้าน ไคนี่ เหมมีโฮงเฮียนดี จอบงามหลายห้อง แต่เด ลูกหล้ากันคั่น จบปอแปดสือ ลาว	บ้านน้องและเมืองน้อง บ้านทำไร่ล้อมภูผาแท้แล้ว บ้านทำนาล้อมบ้าน ตั้งบ้านแล้วที่อยู่ตีนเขา สุดชั่วหูชั่วตามีภูเขามากัน พวกเราเอยพี่น้องเอยพี่ที่รักเอย รัฐนำพาอบรมสั่งสอน ดูแลรอบด้าน เดี๋ยวนี่ให้มีโรงเรียนดี สวยงามหลายห้องแท้หนา ลูกหล้าคนดีจบปอแปดภาษาลาว	เนื้อเรื่อง ในบทขับนี้เนื้อ เรื่องกล่าวถึงสภาพ ภูมิศาสตร์ที่ตั้งบ้านเมือง สภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต การดำรงอยู่ของคนในสังคม อาชีพ ตลอดจนการ ปกครอง พัฒนาบ้านเมือง ของรัฐบาล ซึ่งกล่าวถึงใน เชิงบวก มีความชื่นชม พอใจ
.....
ไคนี่ฮิตคองหล้า ปางก่อนบ่เฮื้อไหล ฮิตคองตั้งแต่เหงแก่งฮี บ่อวางเสียวได้	เดี๋ยวนี่จาริตประเพณีของน้อง เมื่อก่อนไม่ให้ทิ้งไป จาริตประเพณีเก่าแก่มานาน ไม่ให้ละวางปล่อยทิ้ง	ส่วนท้าย เป็นการขอให้คน รุ่นหลังรักษาจาริตประเพณี เก่าหลังเอาไว้อย่าปล่อยให้ เสื่อมสูญไป

จากตาราง ๓๑ แสดงรูปแบบคำขับป็นประเภทเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์
ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ ส่วน คือส่วนนำ ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนท้าย

๒.๒ คำขับประเภทขับบ่าวขับสาว เป็นการขับเกี่ยวพา อาจจะเป็นการขับเมื่อมีการลงช่วง การเล่นทอดคอน หรือขับตามเทศกาลสำคัญ เช่น บุญปีใหม่ ตลอดจนขับในงานรื่นเริงต่าง ๆ ของชุมชน การขับมักจะขับเป็นคณะหรือกลุ่มเพราะการขับนั้นมักจะมีดนตรีหรือไม่ก็จะมีลูกคู่ ดังนั้นเมื่อหนุ่ม ๆ ชาวไทดำไปเล่นคอน หรือไปเที่ยวช่วง จึงมักจะไปเป็นกลุ่มโดยจะมีหมอแคนหรือผู้เป่าปี่ทำหน้าที่ฝ่ายดนตรีและช่างขับหรือผู้ขับร้องและมีคนอื่น ๆ ร่วมเป็นลูกคู่ สำหรับฝ่ายหญิงนั้นเมื่อจะลงช่วงหรือเล่นคอนก็จะไปเป็นกลุ่มเช่นกัน แนก่าปิ่น แก้วอุดร (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การขับบ่าวขับสาวนั้นเป็นการขับที่สนุกสนานครึกครื้นมาก การขับมักจะใช้เวลาสำหรับรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทนี้นั้นประกอบไปด้วย ๓ ประการคือ ขั้นตอนการนำเข้าสู่การขับ ขั้นตอนการขับ ขั้นตอนการลาหรือการลงท้าย และจากการศึกษาค้นคว้าทำให้สรุปได้ว่ารูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทขับบ่าวขับสาวนั้นแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ส่วนการนำเข้าสู่การขับ เป็นขั้นตอนการเริ่มต้นที่จะเข้าสู่การขับ อาจจะใช้วิธีการทักทายถามข่าวคราว อันจะทำให้อีกฝ่ายได้โต้ตอบอย่างมีโวหารชวนให้มีการต่อความได้ซึ่งจะเป็นขั้นตอนการนำเข้าสู่การขับโต้ตอบกันไป หรือไม่อาจจะใช้วิธีการชี้ชวนให้มีการขับโดยอ้างถึงวัฒนธรรมประเพณีของบ้านเมืองว่าถ้าไม่ขับบ้านเมืองก็จะเศร้าหมองทำให้เสียวัฒนธรรมที่ดีงามของพวกตน หรือไม่อาจจะกล่าวอารัมภบทอย่างมีชั้นเชิงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กล่าวพรรณนา เพื่อชมความงามของหญิงสาว กล่าวขอความเห็นใจหรือสงสารโดยกล่าวว่านาน ๆ จะได้มีโอกาสมาพบปะมากขึ้น เมื่อได้มาพบแล้วก็ขอให้โอกาสได้พูดคุยด้วยสักเล็กน้อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) วิธีการชี้ชวนให้มีการขับโดยอ้างถึงวัฒนธรรมประเพณีของบ้านเมืองว่าถ้าไม่ขับบ้านเมืองก็จะเศร้าหมอง เช่น (แนก่าปิ่น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์ : อุนเป็งเลื่องบุญตา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ปัดมาเจอไคนี่นา	มือบ่อขับ	มันบ่อม่วนนา
สองเฮาแก่งสามฮา	มือบ่อจา	มันบ่อม่วนบ้าน
	มือบ่อด้าน จาเว้า	สิ เสียเปียบเมืองเฮา เป็งเอย
หรือ อันนี้	มือบ่อขับ	มันบ่อม่วนนา
	มือบ่อจา	มันบ่อม่วนบ้าน
	มือบ่อด้าน จริงแท้	สิเสียโส้บุญเฮา

๒) เข้าสู่การจับโดยใช้วิธีการทักทายถามข่าวคราว เป็นการแสดงออกถึงความ เป็นห่วงเป็นใย หรือเป็นการแสดงมารยาทตามค่านิยมของสังคมเมื่อพบปะกันต้องถามข่าวคราว แสดงความใส่ใจสนใจในกลุ่มสนทนาหรือแขกที่มาเยี่ยมเยือน ดังตาราง ๓๒ (คำเผย ลอคำดี, ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๓๒ วิธีการทักทายถามข่าวคราว

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
หึ่งห้อยน้อย บินจับหง่าก้าย จ้ายดิ่งเต้า ต้างโคมาปอง เลฮา ผู้สายเป็งไปไฮ้หลงทางมา ดอกว่า ผู้สายเป็งไปนา หลงต้างมา เต้าจีเข้าปุงจ้าง มาหม่นปุงกวาง ดงสาวนา มาหม่นสาวบ้าน สายเป็งมาต้างน้ำหว่ามาต้างบก มาต้างน้ำน่องหล้า จีขอถามข่าวหาปลา มาต้างนา สายแพง จีขอถามข่าวหาข้าว เต้าต้างนี้่น้องหล้า จีถามข่าวหาห้อยเองสาย ต้างหนึ่งข้าวอยู่ไฮ้ ก็ยังเป็น เกือดขวงหนา ลอกวา ปายูหนองอยู่นา หมั้นฟงยัง เหลื่อม เบือฝักน้อย ยังปงเสือนเทือน กวงเฮือนแพง ยังอยู่ดีจู้ผู้ เบ่าเจ็บไล่ปวนเนื้อ เป็นไล่ เหน้อยหนาว สังกวา	หึ่งห้อยน้อยบินจับกึ่งกาย พีชายนั้นเดินทางมาจากที่ใด พีจะไปไร่แล้วหลงทางมาหรือ ต้างใจจะไปนาแล้วได้หลงทางมา จะเข้าป่าข้างแต่หลงมาป่ากวาง จะไปหาสาวนาแต่มาเป็นสาวบ้าน ที่รักมาทางน้ำหรือว่ามาทางบก มาทางน้ำน่องสาว จะขอถามข่าวหาปลา ถ้าหากมาทางนาน้อง จะขอถามข่าวหาข้าว มาทางนี้แล้วน้อง จะขอถามข่าวเกี่ยวกับพีชาย ทางหนึ่งข้าวอยู่ไรรายัง มีรวงหนาคือหรือ ปลาอยู่ที่หนองที่นา จำนวนมากยังตัวโตหรือไม่ เบือฝักยังออกใบมากอยู่หรือไม่ ทุกคนในบ้านยังอยู่ดีหรือไม่ ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย เหน้อยหนาวอะไร ดอกหรือ	เป็นขั้นตอนการนำเข้าสู่ การจับ โดยใช้วิธีการกล่าว อย่างมีชั้นเชิง ใช้อุปมา โวหารและมีการถามอย่างมี วาทศิลป์ก่อนจะเข้าสู่การจับ

จากตาราง ๓๒ เป็นการทักทายด้วยการถามข่าวคราวเป็นการถามเพื่อความมั่นใจว่าจะมาหาตนจริงหรือไม่ หรือตั้งใจจะไปที่อื่นแต่พลัดหลงมาเท่านั้น ลักษณะรูปแบบการถามเช่นนี้เป็นลักษณะของความงามอีกรูปแบบหนึ่งในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับ และแสดงออกถึงไหวพริบปฏิภาณตลอดถึงประสบการณ์ในการขับของผู้ที่มีความชำนาญมากน้อยเพียงไร

๓) การกล่าวอรัมภทอย่างมีชั้นเชิงในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการนำเข้าสู่การขับโดยมีการเกริ่นกล่าวนำหรือกล่าวอรัมภท เพื่อเป็นการชี้ชวนให้มีการขับเกิดขึ้นโดยอาจจะอ้างเหตุผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นเมื่อมีการขับ ดังตาราง ๓๓ (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๒๐๐)

ตาราง ๓๓ การกล่าวอรัมภทอย่างมีชั้นเชิง

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ชามเตื่ออ้วมากิชามกืออ้ว	บางครั้งน้องจะได้มีโอกาสมา	เป็นการกล่าวชี้ชวนให้มีการขับโดยอรัมภทให้เห็นความสำคัญของการขับ
ชามกลางชางปางอ้วเมื่อเตียง	พบปะกันอย่างนี้	และกล่าวว่านาน ๆ ครั้งจะได้มีโอกาสมาขับกันสักครั้งหนึ่ง
ชามเตื่อจ้งเห็นลวงก๊อน	บางครั้งจึงเห็นตัวลวง	เมื่อมีโอกาสมาก็ควรจะมาขับกันเพื่อให้บ้านเมืองของเรา มีความสนุกสนาน
บินต่างโดย ป่าปู้เฮือนไฮ้	บินมาจับป่าภูที่แสนยากไร้	เกิดครั้นตรงเป็นการสร้างสรรค์บ้านเมืองให้มีความร่าเริงไม่มีความเศร้าหมอง
ชามเตื่อ น้ำแห่งจ้งเห็นหาด	บางครั้งน้ำแห่งจึงได้เห็นหาดน้ำ	
น้ำชาคจ้งเห็นทราย	ชาคจึงได้เห็นเม็ดทราย	
บุญหลายจ้งเห็นผู้สายเป็ง	บุญมากจึงได้เห็นน้อง	
ค่อนเทียวเดินเต้า	มาเยี่ยมเยียนไซ้จะมาพบกันทุก	
เบ่าจื่อจุ่มมือจู้ดิ่งเจ็อนจู้เบ็อนจู้ดิ่งเต้า	วันทุกเดือนนานครั้งจึงได้กิน	
ชามเตื่อจ้งได้กินข้าวฮ่วมเอง	ข้าวร่วมสำรับนานครั้งจะกินข้าว	
ชามเตื่อจ้งได้กินแลงฮ่วมน้อง	เย็นร่วมน้อง นาน ๆ ครั้งจึงจะ	
ชามเตื่อจ้งได้ไวกว้ามต้าน	ได้พูดคุยกันอย่างมีความสุข	
คอมแพงอินหม่วน	หากรักใคร่กันทั้งสองฝ่ายจึงจะ	
คางม๊กคางเป็นกู่แก่งโดย แพง	ได้เป็นคู่กัน นะที่รักสองเราจึง	
เฮย สองเฮาจ้งไวกันให้หม่วน	มาพูดคุยโอ้โลมกันอย่างมี	
มัว ไวหัวให้หม่วนบ้าน	ความสุข	

จากตาราง ๓๓ เป็นบทขับกล่าวอรัมภทอย่างมีชั้นเชิง เนื้อความจะกล่าวชี้ชวนให้มีการขับโดยอรัมภทให้เห็นความสำคัญของการขับและกล่าวว่านาน ๆ ครั้งจะได้มีโอกาสมาขับกันสักครั้งหนึ่ง เมื่อมีโอกาสเราก็ควรจะมาขับกันเพื่อให้บ้านเมืองของเรามีความสนุกสนานรื่นเริงเป็นการสร้างสรรค์บ้านเมืองให้มีความร่าเริงไม่มีความเศร้าหมอง อีกทั้งยังเป็นการรักษาจารีตประเพณีวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์อีกด้วย

๒.๒.๒ ส่วนขั้นตอนการขับ เป็นช่วงแห่งการขับซึ่งจะต่อเนื่องมาจากการนำเข้าสู่การขับเมื่อฝ่ายหญิงตกลงที่จะเล่นขับด้วยแล้วทั้งสองฝ่ายจึงมีการขับโต้ตอบกันในรูปแบบเนื้อหาต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการถามตอบ ขับเสียดกัน ซึ่งเป็นการเกี่ยวพาพูดคุยแสดงความสามารถ ปฏิภาณไหวพริบในการขับ หรืออาจเป็นการตอแยหยอกล้อเพื่อทำความคุ้นเคยกันอันอาจจะนำไปสู่ความรักใคร่ชอบพอจนถึงขั้นแต่งงานกันก็ได้ ดังตาราง ๓๔ (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๒๐๐)

ตาราง ๓๔ การขับชมความงามในการขับบ่าวสาว

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ก้องเฟ้อได้น้องเป็งมานอนสั่ง ได้กับหล้ามิ่งน้อง ก็จี่ม่วนเมิงเจอ แต่ลอ ผู้เขียดปานเบาะซัดเมืองแถง กึ่งขาวแหลงปาน เบาะแถงเมืองหม้วย หน้าส่วยเก็งนางเตียน แต่เล ผู้ส่ายเป็ง จ่างเอาหมือด เมืองหลอมากลาง เลจ่างเอาฝาง เมืองหลอมาย้อม แลเบ็งแก้ม เชือง แก้มปามาง แลเบ็งกำ งเชืองคางปาม้อม สบปะป้อม แฉ้วด่อนขาวฟอง กึ่งขาวแดง เกือเบาะดองเบือนเกล้า เผอได้เข้า สู่ช้อน นอนกั้วลิมตายแต่นา	ใจไฟฝันอยากได้น้องมานอนข้าง หากได้น้องมาเป็นภรรยาแล้ว คงจะมีความสุขใจมาก แท้หนอ น้องผู้ดีเหมือนดอกไม้เมืองแถง ผิวพรรณผิวขาวแดงปานดั่งดอก แดงเมืองหม้วย หน้าเรียวสวย เหมือนนางเทียน น้องเอาช่างเอา เหมือนดจากเมืองไหนมาทา หนอ หรือเอาฝางจากเมืองไหนมาล้อม มองดูแก้มเหมือนแก้มปลามาง แลดูคางเหมือนกับคางปลาม้อม ริมฝีปากพร้อมฟันก็ดูขาวสะอาด ผิวขาวแดงดั่งดอกต้องเดือนเกล้า ใครได้เข้านอนเคียงแล้วก็จะมิ ความสุขจนลิมความตาย แท้ณา	เป็นการขับเกี่ยวพาชมความ งามของหญิงสาว โดยกล่าว ว่ามีความไฟฝันอยากได้นาง มาเป็นคู่ครองถ้าได้แล้วคงจะ มีความสุขใจมาก น้องนั้นงามเหมือนดั่งผู้ดีจาก เมืองแถง ผิวพรรณสวย เหมือนแดงจากเมืองหม้วย หน้าตาสวยเรียวเหมือนนาง เทียน แก้มสวยดั่งแก้มปลา มาง คางดั่งคางปลาม้อมทั้ง ริมฝีปากและฟันสวยงาม

ตาราง ๓๔ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เป็งอ้าเป็งเอ้ย หน้าค่อน	น้องหล้าที่รักเอ๋ยหน้าขาวแดง	น้องนางผู้เป็นที่รักหน้า
ปานเบาะขัดเมืองแฉง	เหมือนดังดอกขัดเมืองแฉง	แดงเรื่อดังดอกขัดเมืองแฉง
แก้มเป็งแดง ปาน	แก้มน้องแดง เหมือนดังกับ	แก้มแดงเหมือนแดงเมือง
เบาะแดงเมืองหม้วย	ดอกแดงจากเมืองหม้วย	หม้วยสงสัยว่าเป็นนางฟ้า
หน้าส่วยเก็งนางเตียน	หน้าเรียวเหมือนกับนางเทียน	หรือว่านางเทียนตายแล้วมา
หลือหว่านางเตียนตาย	หรือว่านางเทียนตายแล้ว	เกิดเป็นน้องไม่ทราบว่าน้อง
มาเกิดเป็นหล้า	มาเกิดเป็นน้องนางสุดที่รัก	เกิดในยามเช้าหรือยามสาย
นางเจ้าฟ้าตายมาเกิด	หรือว่านางฟ้าตายแล้ว	ทำไม ไม่บอกพี่ด้วยพี่จะได้
เป็นเป็ง ซือเค้ เป็งเอ้ย	มาเกิดเป็นน้องหรือเปล่าน้องเอ๋ย	เกิดมาพร้อมกับน้องเพื่อจะ
ผู้สายเป็งเกิดยามเจ้า	น้องเกิดในเวลาเช้า	ได้เป็นคู่กัน
หลือหว่ายามสาย เค้เป็งเอ้ย	หรือว่าเกิดในเวลาสายนะที่รัก	
เกิดยามเจ้ากัวนอ	สงสัยว่าจะเกิดเวลาเช้า	
หน้าขาวแดงเบาะกาย ชื่นเนอ	หน้าขาวแดงเหมือนดอกกาย	
เกิดยามสายซือเค้	หรือว่าเกิดเวลาสายหรือเปล่า	
หน้าขาวแดงเบาะหมั้น เป็งฮา	หน้าจึ่งแดงเหมือนกับดอกหมั้น	
เกิดยามนั้นสั่งบ่อเฮ้อฮ้ายเกิดนำเต้	เกิดเวลานั้นทำไมจิงไม่ให้พี่เกิด	
หล้ากูเอ้ย สายเจ้อจ้ายเอ้ย	ด้วยนะที่รัก สายใจของพี่เอ๋ย	

จากตาราง ๓๔ แสดงให้เห็นขั้นตอนการขบซึ่งจะขบหลังจากมีการชี้ชวนให้มีการขบ และได้รับการตอบรับแล้วจึงเข้าสู่ขบวนการขบซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นการกล่าวชมอันจะนำไปสู่การเกี่ยวพาเกิดความรักใคร่ต่อกัน

๒.๒.๓ ส่วนขั้นตอนการลาหรือการลงท้าย เมื่อจะยุติเลิกรากันตามธรรมเนียมนิยมในการขบมักจะมีการกล่าวลาหรืออวยพรให้กัน ส่วนนี้จัดเป็นขั้นตอนการลาหรือการลงท้าย ดังตาราง ๓๕ (กว้าง วันบุญ. ๒๕๕๓ : ๑๕๒)

ตาราง ๓๕ ขั้นตอนการลาหรือการลงท้ายในการจับบัวสาว

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ว่าจีไป ก่อขไปคิเนอ ต้นอ้อย คำหญิงเอ้ย	ถ้าจะไปที่ขอให้ไปตีพบสิ่งดี ๆ สุดที่รักของน้องนี้เอ้ย	เป็นขั้นตอนการลาหรือการ ลงท้ายของการจับ ซึ่งใน
ลำอ้อยต่งหญิงเอ้ย จ้างโตถ่าง งาเขียว	ต้นอ้อยคำลำอ้อยทุ่งของน้องเอ้ย ตัวช่างงาใหญ่ของน้องนี้เอ้ย	ข้อความนี้ฝ่ายหญิงจะสั่งลา ว่าขอให้กลับไปด้วยดีมี
โตเดียวไปไปปิ้งจ่อมมอม ไป หลักอ้อมเผือกฟ้า	เดินทางไปคนเดียวจนอย่าได้เหงา แม้ไปห่างไกลสุดขอบฟ้า	ความปลอดภัยเดินทางกลับ ก็อย่าได้โศกเศร้าเหงาหงอย
ก็อย่าลืมเสียดึงสังเนอ	ก็ขอย่าได้ลืมน้องคนนี้นะ	แม้ไปไกลกันก็อย่าได้ลืม
เป็นเจ็บแล้วอย่าเป็นได้	การเจ็บป่วยใช้ก็ขอย่าได้เป็นถ้า	น้องอย่าได้เจ็บป่วยอะไร
เป็นไส้แล้วอย่าเป็นหลาย	หากป่วยใช้ก็ขอย่าได้เป็นมาก	ความเจ็บความป่วยให้ทิ้งไว้
เป็นการสั่งอย่าปะป่อยไว้	เป็นอะไรอย่าได้ปล่อยทิ้งเอาไว้	ในป่าทิ้งลงไปใต้น้ำถ้าหาก
ไส้เจ็บฮ้ายยังสังกั้วหมา แอ่นเออ	เป็นป่วยใช้ขอให้ส่งข่าวหาด้วย	เจ็บป่วยให้ส่งข่าวมาบอก
เป็นเจ็บ ยังวางเสียดป่าไม้	เป็นเจ็บป่วยให้เอาไปทิ้งไว้ที่ป่า	น้องข้าง
เป็นไส้ยังวางไส้เสียดป่าปาง	เป็นเจ็บใช้ให้เอาไปทิ้งที่ป่าปาง	
วางเสียดเขินแก่งหนาว	ให้วางเสียดความเหน็บหนาว	
ตัดต่อ ในน้ำ	เอาไปทิ้งเสียดในน้ำ	

จากตาราง ๓๕ แสดงขั้นตอนการลาหรือการลงท้ายของบทจับบัวสาว เป็นการสั่งลาด้วยการอวยพรให้มีความสุขความเจริญ ไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วย อย่าได้โศกเศร้าเหงาหงอยแต่ประการใด หากเจ็บไข้ก็ขอให้ส่งข่าวมาบอกบ้าง ถ้าเป็นเจ็บไข้ก็อย่าได้เป็นหนักเป็นนาน หากเป็นก็ขอให้หนีไปทิ้งไว้ในป่าหรือเอาไปโยนลงยังแม่น้ำเสีย

๒.๓ คำขับประเภทการขับสิ่งขับพร รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับสิ่งขับพร เป็นการขับเพื่ออวยพรหรือให้พรแก่เจ้าของงานหลังจากเสร็จสิ้นจากงานพิธีกรรมต่าง ๆ รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทนี้นั้น อินทิ อิดทิลัด (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าในการจัดงานอะไรก็ตามจะต้องมีผู้มาร่วมงานจึงจะเป็นงานได้อย่างสมบูรณ์ และเมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้วต้องมีการกินเลี้ยงหรือกินข้าวกินปลา ก่อนจะให้แขกกลับบ้าน ในช่วงนี้จะต้องมีความรื่นเริงสนุกสนานกัน สำหรับชาวไทดำแล้วสิ่งที่จะทำให้เกิดความสนุกสนานได้ก็คือการกินดื่มพูดคุยกันและขับในรูปแบบ

ต่าง ๆ มีทั้งขับเดี่ยวและการขับโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงส่วนใหญ่แล้วถ้าเป็นงานพิธีในช่วงนี้จะขับสิ่งขับพรเป็นการอวยพรแสดงความชื่นชมยกย่องเจ้าภาพ ซึ่งขั้นตอนในการขับนั้นจะต้องกล่าวถึงโอกาสของงานก่อนว่าเป็นงานอะไรแล้วจึงกล่าวชื่นชมแสดงความยินดีแล้วอวยพรให้ ดังนั้นรูปแบบของงานจึงแบ่งออกได้ ๒ ส่วน คือ ส่วนการกล่าวถึงที่มาหรือโอกาสที่ต้องมีการให้พร และส่วนการกล่าวให้พรให้มีความสุขความเจริญ ดังตาราง ๓๖ (แนก่าป็น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๓๖ ส่วนรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับสิ่งขับพร

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไอ้ยี่ปี่ฮายี่หลังจ้วน	เดือนยี่ได้ผ่านไปแล้ว	ส่วนแรก
เจียงเต้า แล้วหลอ	เดือนเจียง ก็ย่างเข้ามา แล้วหนอ	กล่าวถึงโอกาสของปีใหม่
ไคโนนา จ้มหมู่เจ้าปี่น้อง	เดี๋ยวนี พวกพี่น้องเรา	ซึ่งได้แก่เดือนเจียงเป็นวัน
หลายบ่อนมาถึง	จากหลายที่ก็เดินทางมาถึง	สำคัญถูกหลานญาติมิตรที่
เก็งใจต้อนใต้เดียว	มีจิตใจยินดีต้อนรับพวก ด้วยกัน	จะมารวมกัน
อินม่วน แต่ลอ	มีการละเล่นที่สนุกสนานมาก
.....
สอฝ่อเหือปี่น้อง	ขอให้ญาติพี่น้อง
เถ้าแก่เต็งหลาย	คนเฒ่าคนแก่ทั้งหลาย	ส่วนที่สอง
ปีใหม่เต้าฮอดแล้ว	ปีใหม่เวียนมาบรรจบแล้ว	เป็นการอวยพรให้ทุกคนจง
จู้สิ่งเบ็งเจอด่านเนื้อ	ขอให้ทุกสิ่งถูกใจท่าน	มีความสุขความเจริญชีวิตมี
มีกำลังจิตเจือเฮือแสงแต้นหมั่น	มีกำลังใจกายที่เข้มแข็งมั่นคง	แต่ความสุขอย่าได้ขาด
แสนสิ่งหนึ่งบนฟ้า	สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกสิ่งบนฟ้า	แคลนในสิ่งต่าง ๆ แม้แต่
ป้านปกกว้าหมย้า	ขอให้มาคุ้มครองให้คนยำเกรง	น้ำในห้วยหนอง ตาม
ยังก้อยกำแขนกัน	ขอให้สามัคคีรักใคร่กันอย่าง	ธรรมชาติก็ขอให้มีความ
เหนียวเหนียว กันเนื้อ	เหนียวแน่นต่อกันนะ	อุดมสมบูรณ์อย่าได้ขาด
ฮักเป็งอย่าล้วย	ให้รักกันอย่าได้คลาย	แคลน
จู้ห้วยจู้แคน้ำ	แหล่งน้ำทุกห้วยทุกสายน้ำ	
อย่าขาดเสียไหล สั้งเนื้อ	ก็ขออย่าได้ขาดให้อุดมสมบูรณ์	

จากตาราง ๓๖ ส่วนรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับสิ่งขับพบขับพรเจียงปี
เหม่อ (ใหม่) นี้กล่าวถึง ส่วนแรก คือโอกาสของปีใหม่ที่ให้แก่เดือนเจียงเป็นวันสำคัญลูกหลาน
ญาติมิตรก็จะมารวมกันแล้วจึงกล่าวถึง ส่วนที่สอง คือการอวยพรให้ทุกคนจงมีความสุขความเจริญ
ชีวิตมีความสุขอย่าได้ขาดแคลนในสิ่งต่าง ๆ แม้แต่น้ำในถ้วยหนอง ตามธรรมชาติก็ขอให้มีความ
อุดมสมบูรณ์

ในการขับสิ่งขับพรนั้นบางครั้งอาจจะกล่าวไม่เต็มรูปแบบโดยไม่กล่าวถึง
โอกาสที่มีการจัดงานในครั้งนั้น คงเป็นการละไว้ในฐานที่เข้าใจว่ากำลังอยู่ในงานสำคัญอะไร หรือ
เพื่อไม่ให้เสียเวลาที่จะเข้าสู่การอวยพรไปทันที ดังตาราง ๓๗ (แนก่าป็น แก้วอุคร. ๒๕๕๓ :
สัมภาษณ์)

ตาราง ๓๗ ขับสิ่งขับพรแบบกล่าวไม่เต็มรูปแบบ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปีสอจุกให้เขือยหล้า	พื้ขอให้เขือยหล้า	เป็นการกล่าวอวยพรให้เขือ
หมั้นแก่นฮั้นเหิง แอ่เนื้อ	จงมีอายุมั่นขวัญฮั้น เนอ	ใหม่มีอายุมั่นขวัญฮั้น อยู่คู่
บุญผัวแก่บุญเมีย	ขอให้บุญสามภรรยา	กันอย่างมั่นคง ทั้งสามี
สูงขึ้นเปียงกันหนักหน่อง	ขึ้นสูงเท่าเทียมกัน	ภรรยาให้เจริญก้าวหน้าไป
อย่าให้ข่อนเคื่องไปมา สั้งเนอ	อย่าได้หนักเอียงไปทางข้างใด	พร้อมกันทั้งสอง ให้ครองคู่
เหียงไปปั๋วแล้วบ่อมี	หันเมืองปั๋วแล้วอาไม่มี	กันยืนนาน เมื่อไปเยี่ยมเยือน
เงินอาวไหลหมุนมา นื่องเฮี้ย	ขอให้เงินอามาอุดหนุนค้ำจุน	ญาติพี่น้องที่อยู่ทางเมืองปั๋ว
เหียงไปสอไปลาบมี	หันไปเมืองสอเมืองลา เ	หรือเมืองสอเมืองลา ก็ขอ
เงินลุงเงินตาข้างหมุนเต้า	ขอให้เงินลุงหนุนเต้า	อย่าได้ยากจน ขอให้มีคน
ให้สุหมั้น สิบจ้าวตัวลาว เนื้อ	ให้มันฮั้นสิบจ้าวเจ้าเมืองลาว	เกื้อหนุน ทรัพย์สินเงินทอง
ให้สุหมั้น สิบจ้าวตัวลื้อ	ให้มันฮั้นสิบจ้าวเจ้าเมืองลื้อ	หลังไหลมาเกื้อหนุน
ให้สุฮั้นกินน้ำบ่อววก เนื้อ	ให้ได้กินน้ำบ่อววก เนอ	
ให้สุกวัก กินน้ำบ่อใส	ให้ได้ตักกินน้ำบ่อใส	
หัวใจยังจิก้าเกิน	หัวใจจะได้มีความแกล้วกล้า	
ปู่ปางหลาย ใต้ แป้งใต้	เกินกว่ารุ่นปู่ทั้งหลาย น้อยนะ	
ให้สุเผ่าหัวเหาะเบาะบง	ให้หัวหงอกเหมือนดอกบง	
ให้สุเผ่าหัวเหาะเบาะบาว	หัวหงอกดังดอกบาว	

จากตาราง ๓๗ บทจับสิ่งจับพรแบบกล่าวไม่เต็มรูปแบบ จะกล่าวอวยพรโดยไม่เท่าความ ถึงโอกาสที่อวยพรซึ่งอาจจะเป็นที่รู้กันอยู่แล้วเพื่อให้เกิดความกระชับ จึงได้กล่าวอวยพรซึ่งเป็น จุดมุ่งหมายสำคัญที่ต้องการกล่าวถึง

๒.๔ คำขับประเภทการขับในพิธี เนื่องจากการขับในพิธีนั้นมีหลายประเภท ดังนั้นรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับในพิธีนั้นแบ่งออกได้หลายประเภท รูปแบบโครงสร้าง คำขับในแต่ละประเภท จะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของพิธี ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การขับในพิธี แต่ละพิธีนั้นจะมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันดังนั้นคำขับที่ใช้ ประกอบพิธีนั้นก็จะมีความแตกต่างกันไปด้วย ตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ก็จะมีแตกต่างกัน ดังนั้นในการวิเคราะห์รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับในพิธีจึงต้องกล่าวแยกออกจากกันในแต่ละประเภทดังนี้

๒.๔.๑ ขับเสนา รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับเสนา นั้นก็มี ลักษณะเฉพาะอีกแบบหนึ่ง เนื่องจากการเสนาเป็นพิธีเช่นไหว้ผีเรือนของเผ่าไทดำซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ ได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งชาวไทดำเชื่อว่าการเสนาเรือนเป็นการทำเพื่อให้ผีเรือนคือผีบรรพบุรุษจะได้กินอาหารอิมหนาสำราญ แล้วจะได้ทำหน้าที่ของผีเรือนคือ เป็นผู้ที่ยกยอ คุ่มครองบุตรหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำมาหากินเจริญก้าวหน้า เจริญเพชร ดาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๑๓) กล่าวถึงผีเสือนว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทดำสืบเนื่องมาจากการนับถือ ผีเสือน คำว่า “ผีเสือน” ก็คือผีเรือนนั่นเอง และคำว่าผีในที่นี้ไม่ใช่ภูตผีปีศาจใด ๆ ไม่ หากแต่เป็น คำสมมติเรียกบรรพบุรุษที่ตายจากไป ทั้งเป็นความคิดคติคุณของบรรพบุรุษ เช่น ปู่ย่า ตาทวด อันเป็นต้นแซ่ต้นซิงเหล่ากอ สืบเนื้อเชื้อชาติ ซึ่งบรรพบุรุษเหล่านี้ ได้ล้มหายตายจากไป ด้วยมูลเหตุ ดังว่ามา ลูกหลานว่านเครือผู้อยู่ภายหลัง จึงทำพิธีเช่นไหว้วิญญาณ โดยได้เขียนชื่อบรรพบุรุษในแซ่ เดิมเข้าไปไว้สืบทอดมาถึงบุตรหลานเหลน ชาวไทดำเรียกว่า “บ๊อบผีเสือน” ยึดถือไว้ตามแซ่ตามซิง แล้ว อ่านขานนามตามรายชื่อ เจริญให้วิญญาณเหล่านั้นกลับมาสถิตอาศัยอยู่กับบ้านเรือนเช่นไหว้ต่อไป วิธีการเช่นนี้จึงเกิดเป็นคำว่า “ผีเสือน” ขึ้น

“ผีเสือน” จึงเสมือนหนึ่งหลักยึดมั่นทางใจ จะทำสิ่งใดก็ต้องนึกถึงผีเสือนต้อง เคารพบนอบเสมอ ตัวอย่างง่าย ๆ ที่มองเห็นในความเคารพผีเสือนของผู้ใดซิงดำ เช่น มีแขกหรือ ญาติไปมาหาสู่เข้าบ้าน เจ้าบ้านเลี้ยงแขกด้วยเหล้า ข้าวปลาอาหารใด ๆ ก็ตาม ก่อนกินเลี้ยงอาหาร เจ้าบ้านจะต้องนำเหล้าหนึ่งถ้วยไปเช่นผีเสือนก่อน แล้วบอกเรื่องราวให้ทราบเป็นการเช่นไหว้เคารพ ต่อวิญญาณ ชาวไทดำเรียกว่า “หนองกิ” หลังจากนั้นก็รับประทานกันตามปกติ ที่ทำเช่นนั้นก็เพื่อ เป็นการแสดงความเคารพต่อผีเสือนคือวิญญาณปู่ย่าตายายให้มาคุ้มครอง โดยเข้าใจว่าผีเสือนอาจให้ คุ้มครองให้โทษได้ จากความเชื่อถือด้วยประการเช่นนี้เมื่อถึงคราวขบปี จึงมีการเสนาเช่นไหว้เคารพนึก

ถึงบุญคุณ เชื่อเชียววิญญาณป่วนตาทวดให้มากินเครื่องเช่นไห้ว ที่พวกลูกหลานจัดการเช่นไห้วทั่วกัน เมื่อลูกหลานทำพิธีเช่นไห้วแล้ว เข้าใจว่าวิญญาณบรรพบุรุษเหล่านั้นจะไม่คดไม่ยาก ไม่เดือดร้อน อยู่ดีมีสุข แล้วก็คลันดาลคุ้มครองรักษาลูกหลานว่านเครือ ตลอดทั้งทรัพย์สินสิ่งของสมบัติทั้งปวงใน ครอบครัวให้เป็นปกติสุข ไม่เจ็บไม่ไข้ได้ป่วย อันเป็นลัทธิธรรมเนียมความเชื่อถือสืบต่อกันมาแต่ โบราณกาล สำหรับรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับเสนนั้น อุณแพง เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า เนื้อความในการเสนจะเริ่มจากการกล่าวถึงเชื้อสายตระกูลหรือสิงใดเป็นผู้เสน ทำไมจึงต้องมีการเสนลูกหลานได้เตรียมเครื่องเสนอย่างไร แล้วจึงเป็นขั้นตอนการเรียกคำให้มากิน เครื่องเสน เมื่อคำกินแล้วหอมเสนก็จะสั่งสอนคำ เป็นต้น จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ผู้วิจัย สามารถแบ่งรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับเสนออกเป็น ๕ ส่วน ดังนี้

๑) ส่วนการบอกให้รู้ว่าตระกูลเชื้อสายหรือสิงใดที่ทำการเสน โดยจะบอก กล่าวให้ผีคำรู้ว่าตระกูลใด เชื้อสายใดหรือสิงใด เป็นผู้ทำการเช่นไห้ว อาจจะมีจุดประสงค์ให้ผีที่อยู่ ในคำหรือตระกูลเดียวกันได้รับรู้เพื่อจะได้ลงมารับของเสนได้ถูกต้อง ดังตาราง ๓๘ (ไม่ซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๓๘ ส่วนการบอกให้รู้ว่าตระกูลเชื้อสายหรือสิงใดที่ทำการเสน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
บ่ก่าวบักหน้า	ไม่บอกก็จะไม่รู้ว่าเป็นใคร	บอกกล่าวให้รู้ว่าตระกูลใด
บ่หว่าบักจี้คำสิ่งชาว...	ไม่ว่าก็จะไม่รู้ว่เชื้อสายสิงอะไร	เป็นผู้เช่นเพื่อจะให้คำที่เป็น
เสื่ออ้ายบานกวน....	คำเชื้อสายพี่หรือเจ้าเมือง	เสื่อหรือเชื้อสายเดียวกัน
เสื่อเทิงคบเทิงเพื่อน	เชื้อสายทั้งหมดตระกูล	ทั้งหมดให้รับรู้ และให้มา
เสื่อเทิงเฮือนเทิงย้าว	เชื้อสายทั้งบ้านทั้งเรือน	กินเครื่องเช่นที่จัดให้
เสื่อเทิงสาว	เชื้อสายทั้งหมด	
พ่อลูแม่ลูเฮือนเดียว	พ่อลูกแม่ลูกบ้านหลังเดียวกัน	
	ทำ	

จากตาราง ๓๘ เป็นบทขับที่แสดงรูปแบบในการเสน ซึ่งในส่วนนี้เป็นส่วนแรกซึ่งจะให้รู้ว่าตระกูลเชื้อสายหรือสิงใดที่ทำพิธีเช่นไห้ว เพื่อบอกให้ผีคำผีขวัญได้รู้ ผีคำหรือขวัญที่อยู่ในเชื้อสาย ตระกูลนั้น ๆ ก็จะได้พากันมากินเครื่องเช่นไห้วได้ถูก

๒) ส่วนสาเหตุที่ทำให้มีการเสนเอื้อน เป็นการทำความหรือกล่าวถึงสาเหตุที่ต้องมีการเสนเกิดขึ้นซึ่งสาเหตุการเสนเอื้อนนั้นจะมี ๒ ประการ คือ ประการแรกเป็นการเสนตามวาระที่เคยปฏิบัติมาเพื่อเช่นไหว้ฝิบรรพบุรุษ ส่วนสาเหตุที่สองเกิดจากการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากการกระทำของฝิบรรพบุรุษ ก็ต้องเสนแก้เพื่อให้หายเจ็บป่วย ดังตาราง ๓๕

ตาราง ๓๕ ส่วนสาเหตุที่ทำให้มีการเสนเอื้อน

บทคำขั้บภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เย็ดสังไปดีได้ ใ้สังไปดีเป็น	ทำอะไรก็ไม่ได้ดีเกิดสิ่งไม่ดีขึ้น	สาเหตุของการเช่นนั้นจะมี
เลียงเป็ดยังตายช่วย	เลียงเป็ด เป็ดยังตายมากมาย	สิ่งทำให้เกิดเหตุไม่ดิมมา
เลียงไก่ยังตายกอง	เลียงไก่ก็ตายกันก่ายกอง	เดือนจากตัวอย่างนี้คือ เลียง
เลียงหมูยังเป็นหมูจ้อน	เลียงหมูหมูก็ยังแคะแกลน	เป็ดเลียงไก่แล้วตายเลียงหมู
เลียงหม้อนยังหัวเหลือง	เลียงไหม ก็เป็นหัวเหลืองตาย	แล้วไม่อ้วนเลียงไหมใหม่ก็
เย็ดไ้ยังวางจา	ทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ	ตายเหลืองอย่างนี้เป็นต้น
เย็ดน้ายเหลืองค้าย	ทำนาข้าวเหลืองเป็นเส้นค้าย	

จากตาราง ๓๕ บทขั้บแสดงให้เห็นส่วนประกอบที่สองของบทขั้บเสน ซึ่งเป็นส่วนสาเหตุที่ทำให้มีการเสนเอื้อน เป็นการบอกให้ทราบถึงที่มาของการเสนว่ามีเหตุการณ์อะไรหรือมีสาเหตุจากเรื่องอะไรจึงได้จัดทำพิธีเสนขึ้นในครั้งนี้ ซึ่งเป็นการบอกให้ฝิเรื่อนได้รับทราบหากฝิเรื่อนมีความเกี่ยวข้องในลักษณะใด จะได้ปฏิบัติตามได้ถูกต้อง หากเป็นกรณีทีฝิเรื่อนโกธที่ลูกหลานไม่มีการเช่นไหว้ทำให้ฝิเรื่อนอดอยากจึงได้มาบอกให้ทราบโดยบันดาลให้ลูกหลานเจ็บป่วย ซึ่งตามปกติแล้วประมาณ ๓ ปี ต้องมีการเช่นไหว้แต่เมื่อเวลาผ่านไปหลายปีแล้วยังไม่มีการเสนอีก อาจจะเป็นเนื่องจากลูกหลานไม่มีความพร้อมยังยากจนอยู่ จึงยังไม่ได้ทำการเสนดังกล่าว เมื่อเป็นกรณีทีฝิเรื่อนมาบอกโดยบันดาลให้ลูกหลานเจ็บป่วยเช่นนี้จะต้องบอกให้ฝิเรื่อนรู้ และขอให้ลูกหลานทีเจ็บป่วยนั้นได้หายจากอาการเจ็บป่วยเสีย แต่ถ้าหากเป็นการเสนปกติทั่วไปซึ่งไม่มีสาเหตุมาจากเกิดการเจ็บป่วยก็จะเป็นการเชิญให้ขั้ววิญญูณาของบรรพบุรุษมากินเครื่องเสนและขอให้คุ้มครองรักษาลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตต่อไป

๓) ส่วนการเตรียมเครื่องเสน เมื่อทราบว่าจะต้องทำพิธีเสนแล้วก็จะหาเครื่องทีจะใช้ในพิธีเสนตลอดจนการไปหาหมอสเอนมาทำพิธี ดังตาราง ๔๐ (คำเผย ลอคำดี.

๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๐ ส่วนการเตรียมเครื่องเสน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ยามนั้นเยี่ยมบ่มี	ซึ่งตอนนั้นแม้ว่าไม่มี	เป็นการเตรียมเครื่องเช่น
เสาจ้งแหล่นไหว	จ้งวิงหาไหววาน	ถ้าไม่มีสิ่งใดก็วิงหาขอไหว
ไต้ยีนเสียงสองหวาง	ไต้ยีนไต้ทราบ	วานจากญาติพี่น้อง เมื่อรู้ว่า
ไต้เงินล่างสองฮู	ไต้รู้้อย่างละเอียดแล้ว	สิ่งใดขาดหาไม่ได้ก็ไปซื้อ
ยังมีทางหลวงฝ้าย	ยังถนนผ่านไปมา	มาจากตลาด ส่วนพี่น้องลุง
ชาวเมืองบ่ขาด	ชาวบ้านไปมาตลอด	ตาที่รักใคร่เขาก็หาให้ จึงมี
ลาดใหญ่ตั้งเจ้อลาดบ่เสีย	แล้วมีตลาดมีสินค้าที่ต้องการ	เครื่องเช่นมีลูกหมอมูมาเลี้ยง
ไปซื้ออยู่ลาดนา	จึงไปซื้อมาจากตลาด	ไว้ได้ถุนบ้าน แล้วก็ไปหา
ไปหานำลุงตาพี่น้อง	ไปหาเอากับลุงกับตา ญาติพี่	โอบตองจากปามาเตรียมและ
ตองข้าแขบเสาหว่าลายหนา	น้อง	เตรียมทำเหล้าบองไว้เพื่อใช้
ตองลึงตองลายเสาหว่าลายถี่	ตองข้าแขบลายหนา	ประกอบพิธี
เสาจ้งตัดเอาเงินเปียงไปหา	ตองลายจะมีลายถี่	
ตัดเอาเงินสองเงินลาไปซื้อ	เขานำเงินที่มีไปแลกหา	
ไปซื้ออยู่ลาดนา	ใช้เงินสองเงินลาที่มีไปซื้อ	
ไปหานำลุงตาพี่น้อง	ไปซื้อมาจากตลาด	
พี่น้องฮักเสาจ้งแบ่งมา	ไปหาเอากับลุงกับตา ญาติพี่	
จ้งไต้เจ้อหมูมัน	น้อง	
พันหมูอุลหมูดำ	พี่น้องรักเขาจ้งแบ่งปันให้มา	
หมุดีมามัดค้ำถุน	จึงทำได้พันธุ์หมูมัน	
มาฮุนไว้ค้ำหล่าง	พันธุ์หมู อุลหมูดี หมูดำ	
เข้าป่าแล้วเสาจ้งตัดตอง	มาผูกไว้ได้ถุนบ้าน	
มาเอือนจ้งบองเหล้า	มามัดเตรียมไว้ถุนบ้าน	
	เข้าป่าไปตัดโอบตอง	
	มาบ้านเรือน แล้วจึงทำเหล้า	

จากตาราง ๔๐ เป็นบทขับกล่าวถึงส่วนการเตรียมเครื่องเสน ซึ่งเมื่อคิดว่าจะทำการเสน แล้วต้องเตรียมเครื่องเสนที่สำคัญคือตัวหมู และเครื่องใช้อื่น ๆ สำหรับใช้ประกอบพิธี

๔) ส่วนการเรียกค้ำมากินเครื่องเสน เป็นส่วนที่อยู่ในพิธีที่หมอสันเชิญ ค้ำหรือเรียกค้ำทุกประเภทที่อยู่ในปีบผีเสือนให้มากินเครื่องเสน ซึ่งเครื่องเสนจะมีทั้งส่วนที่เป็น อาหารและกี้ยี่หล้า ดังตาราง ๔๑ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๑ ส่วนการเรียกค้ำมากินเครื่องเสน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
กินข้าวฮ่วมเผื่อน	ค้ำมากินข้าวร่วมสำหรับกัน	การเรียกให้ค้ำมากิน
ค้ำนอนเอนฮ่วมห้อง	มานอนเอนร่วมห้อง	เครื่องเช่น ถ้านอนหลับก็
ค้ำนอนหลับว่าค้ำไปอื่น	ค้ำนอนหลับหรือว่าไปที่อื่น ถ้า	ปลุกให้ตื่นหรือค้ำไปทำ
ค้ำนอนหลับลางหมอช่อย	ค้ำนอนหลับหมอ	อะไรอยู่ที่ไหนก็จะตามให้
จิสอนให้ค้ำตื่น	ก็จะสอนให้ค้ำตื่น	กลับคืนมา มาใส่เสื้อผ้า
ค้ำไปอื่นบ่มาลางหมอช่อย	ค้ำไปที่อื่นไม่กลับมาหมอ	แต่งตัวใหม่มากินเครื่องเช่น
จิสอนให้ค้ำมา	ก็จะสอนให้ค้ำกลับมา	
ค้ำไปนอนบ่เตาลางหมอช่อย	ค้ำไปนอนไม่กลับหมอ	
จิสอนให้ค้ำเต้า	ก็จะสอนให้กลับมา	
ไปกินเหล้าเอนเท้า	ค้ำไปกินเหล้าที่บ้านเจ้าเมือง	
เอนท่านบ่ลงกึ่ง	เรือนของท่านไม่ลงกึ่งให้ลง	
ไปไฮ้ให้วางจา	ไปไรก็ขอให้หยุดทำ	
ไปนาให้วางหลั่ว	ไปนาก็ขอให้วางจอบเสียม	
ล้อมฮั่วให้วางฮาว มานอ	ล้อมรั้วก็ขอให้วางราวเสียดก่อน	
มาใส่เสื้อผืนดี	มาใส่เสื้อผืนที่ดี	
ผืนงามจมนเข้า	เสื้อผืนใหม่กินข้าว	
มาใส่เสื้อแผ่นลิ่ง	มาใส่เสื้อผืนที่มีลวดลาย	
ผืนใหม่จมนเสน	เสื้อผืนใหม่กินเสน	

จากตาราง ๔๑ เป็นบทขับที่แสดงส่วนการเรียกค้ำมากินเครื่องเสนในพิธีเสน ซึ่งใน ขั้นตอนนี้หมอสันเชิญจะเรียกค้ำหรือผีบรรพบุรุษที่อยู่ในสิ่งเดียวกันมากินเครื่องเช่น ไหว้จากลูกหลานผู้ที่ ทำการเสน

๕) ส่วนหมอเสนสอนคำ เมื่อคำกินเครื่องเสนอิมเรียบร้อยแล้วซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นอาหาร สำหรับอาหารนั้นก็ควรเป็นอาหารที่ฝึกคำต้องการซึ่งทราบได้จากการเลี้ยงทายหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับประเภทของการเสน และตำแหน่งของผู้ประกอบพิธีถ้าเป็นผู้ตัวเครื่องเสนก็จะมากและอาหารก็ต้องเป็นควาย หรือเป็นสัตว์ใหญ่ นอกจากอาหารแล้วต้องมีเหล้าไว้ให้คำกิน เมื่อกินเสร็จแล้วหมอเสนก็จะสอนคำให้รู้หน้าที่ตนเองให้เป็นคำที่ดี เป็นผีที่มีความซื่อสัตย์สุจริต คือให้ทำประโยชน์ให้เจ้าของผู้ทำเครื่องเสน โดยให้ปกป้องรักษาให้มีมีความสุขความเจริญอย่าได้ป่วยไข้จากวันที่เสน เป็นต้นไป ดังตาราง ๔๒ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๒ ส่วนหมอเสนสอนคำ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
คำกินปลาแล้ว	คำกินปลาแล้ว	เป็นการสั่งสอนคำว่าเมื่อกิน
กลางหมอจีสอนถ้อย	หมอจะสั่งสอนเนื้อความ	เครื่องเช่นหรือข้าวปลาแล้ว
สอนทั้งน้อยทั้งอ่อนจุกคน	สอนทั้งเล็กน้อยทุกคน	อย่าให้เสียเปล่าให้มาเป็น
เป็นคำให้เป็นดี	เป็นคำให้เป็นคำดี	คำเป็นผีที่ดี ให้มาปกป้อง
เป็นผีให้เป็นสื่อ .	เป็นผีให้เป็นผีที่ซื่อสัตย์ .	คุ้มครองลูกหลานให้
คำกินข้าวแล้ว	คำกินข้าวอิมแล้ว	ประสบแต่ความสุขความ
อย่าเสียข้าวหย่านทาง	อย่าเสียข้าวระหว่างทาง	เจริญ
อย่าเสียปางหย่านกุ่ม	อย่าเสียให้หล่นเสียระหว่างกุ่ม	
กินข้าวแล้วให้มาคุ้มคิงคาง	กินแล้วให้มาคุ้มครองชีวิต	
กินปางแล้วให้มา	กินเสนกินปางแล้วให้มา	
คุ้มสะเพาเจ้าเสื่อ	คุ้มครองสะเพาเจ้าเชื้อ	
คำกินแล้วจึงส่งขวัญหัว	คำกินแล้วจึงจะส่งขวัญหัว	
เจ้าเสื่อกินปลา	ขวัญเจ้าเชื้อให้กินปลาเสีย	
ขวัญหัวสู่เฮือนกินข้าว	ขวัญหัวให้กลับสู่เรือนกินข้าว	
เสื่อเท็งกบเท็งเพื่อน	เชื้อทั้งหมดทั้งมวล	
เสื่อเท็งเฮือนเท็งเข้า	เชื้อทั้งเหย้าทั้งเรือน	
เสื่อเท็งสาวพอลู	เชื้อทั้งชั่วพอลู	

ตาราง ๔๒ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
แม่ลูกเหือนเดียว	แม่ลูกเรือนเดียวกัน	ให้เจ้าเสื้อเจ้าเช่นทำอะไรให้
เจ้าเสื้อแก่งเจ้าเสน	เจ้าเชื้อและเจ้าเสน	ได้ดี จากนั้นไปข้างหน้า
เย็ดสังให้ดีได้	ทำอะไรก็ขอให้ได้	ความเจ็บขอย่าได้ความไข้
ไค้สังให้ดีเป็น	ปรารถนาอะไรขอให้เป็น	ขอย่ามิให้อยู่รอดปลอดภัย
ให้ดีค่านี่เมื่อหน้า	ให้ดีจากนี้ไปข้างหน้า	เหมือนกับไขปลอกที่เกลี้ยง
หม่าค่านี่เมื่อเหนือ	ให้ก้วหน้าดีจากนี้ขึ้นไป	เกลา
เจ็บขอย่าได้	ความเจ็บขอย่าได้มาแผ้วพาน	
ไส้อย่าถึง	ความป่วยไส้อย่าได้มาถึง	
สายไส้อย่าถ่อ	สายใยความเจ็บไส้อย่าถึง	
สายหม้อย่าได้	สายแห่งความตายอย่าได้มาพาล	
ให้ดีซังหลอด	ให้ดีเหมือนหลอด	
ให้ปลอดสังไส่	ให้ปลอดเหมือนไขที่เกลี้ยงเกลา	

จากตาราง ๔๒ บทขบแสดงส่วนหอมเสนสอนดำในการประกอบพิธีเสน เมื่อเรียกดำมา กินเครื่องเสนเช่นไหว้อิมหน้าสำราญแล้วหมอกก็จะสอนดำให้เป็นดำดีให้ดูแลลูกหลานให้มีความสุข สงบร่มเย็นตลอดไป

๒.๔.๒ การขบมด การขบมดเป็นการขบในพิธีเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ใน ประเพณีความเชื่อของชาวไทดำโดยอาศัยมด (sorcerer) เป็นผู้ประกอบพิธีนี้ สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๓๓) กล่าวว่า มดนั้นเป็นได้ทั้งเพศหญิงเพศชายแต่ผู้ที่จะเป็นมดต้องมีเชื้อสายเกี่ยวกับ มด โดยมีพ่อแม่หรือบรรพบุรุษเป็นมดมาก่อนและฝึมดจะเข้าทรงแสดงความจำนงว่าอยากให้บุคคล นั้นเป็นมดต่อไปโดยการทำให้บุคคลนั้นเจ็บป่วยหลังจากที่ผู้้นั้นตัดสินใจว่าจะเป็นมดแล้วอาการ เจ็บป่วยนั้นก็หาย เขาก็จะเริ่มฝึกหัดเล่าเรียนทางไสยศาสตร์และวิธีประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ เกี่ยวกับการรักษคนไข้โดยการติดต่อผีแต่ละชนิด ซึ่งถ่ายทอดโดยมดที่มีความเชี่ยวชาญนี้โดยเฉพาะมด ผู้หญิงเรียกว่า “แม่มด” มดผู้ชายเรียกว่า “พ่อมด” หรือมดลาว

สำหรับพ่อมดหรือมดลาวจะประกอบพิธีรักษคนไข้ที่มีอาการหนักเพราะมี เวทมนตร์และเครื่องรางของขลังต่าง ๆ สำหรับบังคับผีได้ ความเชื่อในอำนาจที่อยู่ในวัตถุมงคลที่

เป็นเครื่องรางของขลัง เช่น ดาบ พัด เขี้ยวเสือ เขี้ยวหมูป่า ลูกหิน ชิ้นส่วนจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ คล้ายคลึงกับมโนภาพของอำนาจในวัตถุมงคลต่าง ๆ ในความเชื่อของไทยสยาม หรือ Mana ของชาวเกาะไพนินลิเซีย มดลาวมีอำนาจในการเรียกผีผดและบริวารจากเมืองมดมาต่อสู้แย่งชิงขวัญของผู้ป่วยจากผีได้ หากผีคือรึ้นไม่ยอมส่งขวัญของคนไข้คืนให้แต่โดยดี การประกอบพิธีของมดลาวจะมีผู้ช่วยเป่าปี่ตลอดพิธีอาจจะใช้ผู้เป่าหลายคนผลัดเปลี่ยนกัน คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การขับมดนั้นเนื่องมาจากมีผู้ป่วยแล้วรักษาด้วยยาสมุนไพรหรือยาแผนปัจจุบันแต่ไม่หายก็จะไปคูหมอเชียง (ส่อง) ดูว่าสาเหตุการป่วยเกิดจากอะไร ผีตัวไหนมาทำ ถ้าเป็นผีบ้านผีบรรพบุรุษก็ทำพิธีเสน แต่ถ้าเป็นผีอื่น ๆ ทำหรือเอาขวัญไปก็ต้องมาให้หมอมดรักษาโดยการไปตามหาขวัญสำหรับบริวารของมดนั้นมี ผีผด ผีแถน ผีเพียงเมือง ตัวलग (ลักษณะคล้ายนกหรือไก่อบินไปมาได้มีแสงประกายจากลำตัว) ช้าง ม้า หัวหน้าผีผดจะขี่ตัวलग พวกทหารผีผดจะขี่ช้างม้า ดังนั้นเครื่องในพิธีขับมดต้องมีข้าวเปลือกข้าวสาร ฟ้าย เทียน เงิน ไข่ เป็นต้น ส่วนข้าวสารนั้นไว้ให้เป็นอาหารตัวलग ข้าวเปลือกเป็นอาหารของม้า ส่วนช้างให้กินหญ้าตามป่าส่วนเงิน เทียน ไข่ นั้นเป็นค่าจ้างผีผดในการตามขวัญถ้าเป็นผีธรรมดาที่ใช้บริวารที่ไม่ต้องมีฤทธิ์เดชมาก แต่ถ้าเป็นผีที่เก่งหรือผีในเมืองฟ้าเมืองแถนจับตัวไปก็ต้องใช้ตัวलगพาบินขึ้นไปและต้องใช้บริวารที่มีฤทธิ์เดชมาก และการใช้ปีนั้นจะมีประโยชน์มากเพราะเสียงปีนั้นจะทำให้มีความครึกครื้นทำให้ขวัญได้ยินแล้วอยากกลับมา ดังนั้นในการขับมดจะมีส่วนประกอบไปด้วย ๒ ส่วน ดังนี้

๑) ส่วนการเรียกขมนุมบริวาร การเรียกขมนุมบริวารนั้นจะทำการปลุกพวกที่หลับอยู่ให้ตื่นขึ้นมา เรียกพวกที่ตื่นอยู่แล้วแต่ไปเที่ยวในที่ต่าง ๆ ก็ให้มาหาพ่อมดแม่ผดเมื่อมารวมกันแล้วจึงเลี้ยงดูให้อิ่มหนำสำราญและบอกให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังตาราง ๔๓ (อุณเป็ง เลื่องบุญตา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๓ ส่วนการเรียกขมนุมบริวาร

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
วีปัดหน้านางเจ้าเฮียะหา	พัดปัดหน้านางเจ้าเรียกหา	เมื่อเริ่มพิธีขับมดหมอมดก็จะใช้พัด พัดไปมาแล้วก็
ลากวมหัวนางเจ้าเฮียะเจ้อ	ลากวมหัวนางเจ้าเรียกใช้	เรียกบริวารให้มารวมกัน
ฟ้ากวมเกล้าเจ้าเฮียะลง	ฟ้ากวมเกล้าขอให้เจ้ารีบลง	เพื่อจะใช้ให้ไปตามขวัญ
ต้นเขอด้าวสิบก้าเต็งก้า	ต้นเขอด้าวสิบก้าและก้าค้ำ	ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งใดก็ขอ
ด้าวเขานอนเต็งหัว	เท้าที่เขานอนบนหัวที่นอนเท้า	

ตาราง ๔๓ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ตัวอยู่หึ่งลายขอกี่ตื่น	ที่อยู่หึ่งลายขอกี่ให้ตื่น	ให้มาช่วยกันตามขวัญ
เพ็ญอยู่ขอขันคำลายเฮ้า	ขวัญเจ้าเมืองอยู่ขันทองลายใหญ่	ส่วนเหล่านางบริวารก็ให้มา
ตัวอยู่เจือสานถึลายขวาง	เท่าอยู่ที่ภานะสานถึลายขวาง	นั่งเฝ้าคอยช่วยทำหน้าที่ต่าง
อ้อน้อยผู้นั่งแฝง	นื่องผู้น้อยที่นั่งแฝง	ๆ นางที่นั่งข้างหน้าก็คอย
แองคำผู้นั่งล้อม	นื่องคำผู้นั่งล้อม	รับฟัง นั่งข้างหลังก็คอย
อ้อมล้อมนั่งเฮียงนาง	ผู้ที่นั่งเคียงข้างนาง	บอกนั่งสองข้างก็คอยเตือน
นางหนึ่งเข้ามานั่งบังหน้า	นางหนึ่งเข้ามานั่งบังข้างหน้า	เมื่อเมื่อล้าก็มาให้ฟังพุง
นางเจ้าแก่งฟัง	เพื่อรับฟัง	ไว้ หมดเสียงก็เอาตัวอี่เสียง
นางหนึ่งเข้ามานั่งบังหลัง	นางหนึ่งบังทางข้างหลัง	มาปล่อยเข้าปาก คอยระวัง
ปี่นางแต่งเบาะ	ปี่นางจะคอยบอก	ไม่ให้เสียงแหบเป็นหวัด
นั่งเคาะข้างนางเจ้าแต่งเดิน	นั่งทางด้านข้างคอยเตือน	เป็น ไอ
บ่เป็นนางเจ้าหื้อเบาะ	ทำไม่เป็นให้นางเจ้าคอยบอก	
กว่าบ่เอาะนางเจ้าตื่นเดิน	พูดไม่ออกให้นางเจ้าช่วยเตือน	
ข้อเหม็ดข้อเมืองหลุ่มมาตาม	หมดคำพูดให้มีคำเมืองหลุ่มมาต่อ	
ความเหม็ดความเมือง	หมดคำพูดขอให้ความเมือง	
เปียงจวงกางมาสืบ	เปียงจวงมาสืบต่อ	
ไปหลปีเมื่อตื่นมาโฮ้น	พอเมื่อไปหลก็ขอให้มาฟัง	
โหลปีเหมือตื่นมาเพื่อ	พอเมื่อก็ขอให้มาช่วยพุงอ้อมชู	
กือนางเกือสองเขือมาเกือย	ถ้าเสียงเครือก็ขอให้มาช่วยเหลือ	
อี่เมื่อยแต่สองอ้อเกือยเอา	ถ้าเหนื่อยมากขอให้อ้อมาช่วยไว้	
ตื่นมาป่อยอี่เสียงใส่ปีะ	ตื่นมาปล่อยตัวอี่เสียงเข้าปาก	
ป่อยคำคะเสือก้อ	ปล่อยคางคกใส่ค้อ	
ตื่นมาป่อยก้อแก่แมงคำเสือก้อ	ตื่นมาปล่อยแมงคำใส่ลิ้น	
อย่าหื้อเหมาะะกอนเกี้ยว	อย่าให้หมอกมาเกาะเกี้ยว	
ก้อปีเป็นไอ	ทำให้ค้อปีเป็นไอ	

จากตาราง ๔๓ บทขับแสดงส่วนการเรียกชุมนุมบริวารในพิธีขับมดเป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการขับมด ซึ่งหม่อมจะเรียกรวมบริวารของตนเพื่อไปตามขวัญของผู้ป่วยกลับมาสู่ร่างดั้งเดิม ซึ่งบริวารก็จะมีจำนวนมากมีทั้งส่วนที่เป็นผู้มีฤทธิ์เดชมากเหาะเหินหรือบินได้และผู้มีฤทธิ์เดชน้อยเป็นพลเดินเท้าเป็นต้น

๒) ส่วนการตามหาขวัญ เป็นการตามขวัญเพื่อนำกลับคืนมาให้เข้าสู่ร่างร่างกายของผู้ป่วยดั้งเดิม ในขบวนการตามนี้จะต้องมีการต่อสู้ถ้าหากผีขัดขืน ดังตาราง ๔๔ (ไม่ชอบ เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๔ ส่วนการตามหาขวัญ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ได้ขวัญแล้ว	ได้ขวัญแล้ว	เมื่อได้ขวัญแล้วก็จะพาขวัญ
จั่งเอาขวัญลงทางกว้าน	จั่งเอาขวัญลงมาทางกว้านบ้าน	ลงจากเมืองฟ้านำกลับคืน
ลงต่างกว้านเอื้อยสาว	ลงทางกว้านนั้น ขวัญพี่สาว	ไปสู่ร่างของผู้ที่ไม่สบาย ใน
ป้าบหยั่นกินเฮา	หรือขวัญป้านั้นไม่กลัวคน	การเดินทางของขวัญนั้นจะมี
จั่งลงไปสู่ลวงสู่ลากงบ้าน	ลงไปสู่ลวงหรือลาที่กลางบ้าน	พาหนะนำมาคือตัวลวงลา
เฮาไปสู่บ้านก้านเกือ	เราไปสู่บ้านที่มีเสาตรงกาง	หรือช้างม้าจะให้ขวัญขึ้นขี่
เฟ็งกางเมืองเขอ	เป็นร่มพากลับไป	หลังจากพวกกลับลงมา
ย่างเอื้องเอื้อลงสู่ไหล	เดินสบายลงสู่บันได	
ไกวแขนลงสู่จ้าง	ไกวแขนเดินลงไปหาช้าง	
ย่างบาดกว้างลงสู่ลวงลา	เดินเท้ายาวลงไปสู่ลวงลา	
ลวงแก่งลาแล้วตำหัวลงเอาเจ้า	ตัวลวงลาก็ค้อมหัวลงรับเอาส่วน	
จ้างแก่งม้ากู่เข้าอานาง	ช้างและม้าก็ย่อخالงรับเอา	
หย่อนเข้าให้ป้อตัวขึ้นป็น	ย่อเข้าลงพอเท้าป็นขึ้นได้	
หย่อนดินเหอนางเมืองขึ้นขี่	ย่อเท้าลงต่ำเพื่อให้นางเมืองขึ้นขี่	
คิดสะหลักขึ้นหลังจ้าง	กระโดดขึ้นบนหลังช้างได้เร็ว	
เจ้าเหยอปานป็น	เหมือนกับลูกป็นพุ่ง	
ย็นหลังลวงหลังลาข่าป่า	ย็นบนหลังลวงหลังลาสบาย	
หัวก่าปานเบ้าะมอน	หัวแดงก่าเหมือนดอกหมอน	
หัวซอนปานม้อนอ่อน	หัวเรียงรายซ้อนกันดังตัวหมอน	

จากตาราง ๔๔ บทขับแสดงส่วนการตามหาขวัญในบทขับมดซึ่งหม่อมจะให้บริวารยกกองทัพไปตามหาขวัญ ถ้าผีที่จับขวัญไปมีอิทธิฤทธิ์ไม่มากก็จะใช้บริวารที่ไม่เก่งมากถ้าผีที่จับขวัญไปมีฤทธิ์มากก็จะใช้กองทัพใหญ่มีช้างม้าพวกเดินเท้า และตัวลวงซึ่งจะเหาะเหินบินไปมาได้

๒.๔.๓ การขับในงานศพ พิธีศพเป็นพิธีที่สำคัญมากในวิถีชีวิตของชาวไทยคำ โดยเฉพาะผู้ตายที่เป็นผู้ใหญ่ที่ได้นำพาครอบครัวมานานทำประโยชน์แก่ครอบครัวมาก ดังนั้นการจัดพิธีต้องให้สมเกียรติเพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูของผู้ที่เป็นลูกหลาน สำหรับพิธีการในการจัดงานศพนั้นก็มีความซับซ้อนมาก สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๘๔) กล่าวว่า การจัดงานศพของไทยคำมีความซับซ้อนมากและต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง จึงจะถูกต้องตามแบบแผนโบราณ ฉะนั้นครอบครัวไทยคำจึงจัดพิธีศพอย่างสมบูรณ์ให้เฉพาะผู้อาวุโส เช่น ปู่ ย่า พ่อ และแม่ เท่านั้นหากเด็กหรือหนุ่มสาวตายก่อนวัยอันสมควร หรือตายด้วยสาเหตุผิดปกติก็มักทำพิธีอย่างรวบรัดเท่านั้น สำหรับโครงสร้างของคำขับในพิธีศพนั้น สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๘๓) กล่าวว่าประกอบไปด้วย ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นบทนำ เป็นส่วนที่เรียกผีกลับมาและบอกให้ขวัญรู้ว่าตนเองเป็นใครมาจากไหน เคยทำอะไรมาก่อน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนขอให้ผีขวัญกลับมาที่เรือน เพื่อเตรียมตัวเดินทางไปพบบรรพบุรุษที่อยู่บนเมืองฟ้า ส่วนที่สองเป็นส่วนคำบอกทางสู่เมืองฟ้า เป็นข้อความที่ต่อมาจากที่บอกให้ขวัญรู้ว่าตายแล้ว หมอหรือแขกก็จะบอกเส้นทางในการเดินทางไปสู่เมืองฟ้า เส้นทางนี้จะผ่านเส้นทางต่าง ๆ หลายแห่ง ผีขวัญจะต้องใช้เส้นทางตามที่หมอบอก ซึ่งสามารถแบ่งเส้นทางออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ คือ เส้นทางระหว่างอยู่บนเมืองลุ่ม (โลกมนุษย์) และเส้นทางขณะขึ้นสู่เมืองฟ้า เส้นทางของผีขวัญระหว่างที่อยู่บนเมืองลุ่มนั้นสะท้อนให้เห็นถึงประวัติการอพยพโยกย้ายของไทยคำกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นรายละเอียดหรือเส้นทางจึงแตกต่างกันออกไป ส่วนเส้นทางสู่เมืองฟ้าแสดงให้เห็นตำแหน่งทางจักรวาลวิทยาของชาวไทยคำในส่วนที่เป็นโลกศักดิ์สิทธิ์ ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงพิธีศพว่า ชนเผ่าไทยคำมีความเชื่อว่า ภายหลังจากสิ้นลมหายใจแล้วดวงวิญญาณจะกลับไปสู่ถิ่นฐานบ้านเก่าของบรรพบุรุษ ไปอยู่ที่ที่มีความสุข โดยมีเขยใหญ่เป็นผู้ส่งทางในการปฏิบัติตามประเพณีจะมีหลายขั้นตอนแต่ละท้องถิ่นอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง จากการศึกษาคำขับในพิธีศพทำให้ผู้วิจัยสามารถแบ่งรูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับเสน ออกเป็น ๒ ส่วนดังต่อไปนี้

๑) ส่วนบทนำ เป็นการบอกกล่าวเรียกให้ขวัญกลับมาและบอกให้ขวัญรู้ว่าตนเองเป็นใครมาจากไหน เคยทำอะไรมาก่อน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนขอให้ผีขวัญกลับมาที่เรือนและบอกให้รับทราบว่าได้ตายไปแล้วและตายไปลูกหลานก็ไม่ได้ให้ไปตัวเปล่าได้หาอาหารเลี้ยงอย่างดีและเตรียมข้าวของให้ติดตัวไปด้วย และให้เตรียมตัวเดินทางไปพบบรรพบุรุษที่อยู่บนเมืองฟ้าต่อไป ดังตาราง ๔๕ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๕ ส่วนบทนำการขับในงานศพ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ซังเจ้า ...นำบ้านนำเมือง ก็ไล่หลายฟ้าหน้าปี ฮ้ายค้อยมิ คีค้อยได้ ตกลาถึงนาที่ปีนี้ เป็นปีกำฟ้าแสง ต้องไล่ได้เจ็บ อาบน้ำขี้เียน เสนพอนบ่ห่อน จั่งได้เหม็ดกับดับตา เมอสู่อ้าสู่อิ่ง ลูเจ้าบ่อปะห่อไป บ่อไลห่อฝ้าย จั่งมีหมูโตหนึ่ง มาฆ่าเย็ดงายให้เจ้ากิน นีเนื้อ ตั้น ตั้น ตั้นกินข้าว ตั้นกินงาย กินข้าวกินให้หลาย กินงายกินให้อ้อม กินกัซังวาเปี้ยวกินเดียว ซังวาเปี้ยวฝ้ายเปี้ยว เนื้อ เจ้ากินแล้วจั่งขึ้น ฮ้านจงแอน ขึ้นสู่แท่นแท่นอน แคนเนื้อ	เจ้าได้อยู่พัฒนาบ้านเมือง ก็เป็นเวลานานหลายปีแล้ว ในชีวิตก็พบมามากทั้งร้ายและดี พอตกลาถึงปีนี้ เป็นปีกล้าฟ้าแรง จึงได้เจ็บป่วย อาบนาก็ไม่เย็น เสนพอนก็ไม่หาย จึงได้ถึงแก่ความตายดับ ไปสู่ด้าสู่อิ่ง ลูกเจ้าก็ไม่ปล่อยให้ไปเปล่า ไม่ละทิ้งให้ไปโดยไม่ดูแล ได้นำหมูตัวหนึ่ง มาฆ่าทำอาหารมาให้กิน ตั้นตั้น ขอให้ตั้นขึ้นมากินข้าว ตั้นกินอาหารเช้า กินข้าวกินให้มาก กินอาหารเช้าให้อ้อมหน้าสำราญ กินข้าวให้กินคนเดียว เหมือนฝ้ายเปี้ยว ที่ไม่ต้องรอใคร กินแล้วให้ขึ้น ไปที่ร้านจงแอนที่เตรียมไว้ให้ ขึ้นบนแท่นที่เตรียมให้เจ้านอน	เป็นการบอกเล่าให้ผีขวัญ ได้รับรู้ว่าตนเองได้ตายไป แล้วโดยเล่าให้ฟังว่าได้เกิด เป็นคนมานานได้พัฒนา บ้านเมืองมามากแล้วเมื่อถึง ปีไม่ดีจึงได้เจ็บไข้ได้ป่วย ลูกเต้าได้รับการแต่ก็ไม่หาย จึงได้ตายจากไป เมื่อตาย แล้วก็ไม่ให้ไปเปล่าได้นำ หมูมาฆ่าทำอาหารให้กิน ก่อนจากไป ขอให้มากิน กินให้อ้อม กินคนเดียวไม่ ต้องเรียกใคร กินอ้อมแล้วให้ ขึ้นนอนบนจงแอนหรือ จ่อง นอนคนเดียวนอนให้ นิ่งหลับสบาย

จากตาราง ๔๕ บทขับแสดงส่วนบทนำการขับในงานศพ ซึ่งจะเป็นการบอกให้ผู้ตาย
ทราบว่าตนได้ตายแล้วหากขวัญอยู่ที่ไหนให้กลับมา มากินอาหารที่ลูกหลานได้จัดเลี้ยงก่อนที่จะนำ
บรรจุในโลงศพและจะส่งขวัญบางส่วนไปยังเมืองแถนต่อไป

๒) ส่วนคำบอกทางสู่เมืองฟ้า หลังจากที่เตรียมข้าวของเสร็จแล้วก็ให้เดินทางไปเมืองฟ้าโดยมีเขยใหญ่เป็นผู้บอกทาง การเดินทางจะมีเส้นทาง ๒ ช่วง ช่วงแรกเป็นเส้นทางบนเมืองมนุษย์ เมืองลุ่ม (โลกมนุษย์) เส้นทางนี้จะเริ่มจากที่อยู่ปัจจุบันเดินทางไปจนถึงถิ่นฐานเดิมของบรรพบุรุษที่เมืองล่อเมืองแฉงเมื่อไปถึงบ้านเก่าแล้วจึงเดินทางต่อซึ่งเป็นเส้นทางขึ้นสู่เมืองฟ้าไปพบแดนดังตาราง ๔๖ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๖ ส่วนคำบอกทางสู่เมืองฟ้า

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จี่ม้าไปก่อนขานทาง	จะมีคนจี่ม้าไปก่อนบอกทางไป	เป็นการบอกเส้นทางกลับ
ลูกหนี่ไปตุเฮือน	ลูกจากตรงนี้ไปที่ประตูเรือน	ไปสู่เมืองฟ้าเมืองแฉงให้
ลูกตุเฮือนไปตุใด	ลูกจากประตูเรือนไปประตูบันได	ขวัญของผู้ที่ตายแล้วโดยจะ
ลูกตุใดไปตุค่าง	จากประตูบันไดไปประตูช่วง	มีเขยใหญ่เป็นผู้บอก โดย
ฮอดช่วงควงดีเพียงแล้วยั้ง	ไปที่ช่วงแล้วให้หยุด	เส้นทางจะแบ่งเป็น
เขือยตั้งเจ้าเหม็ดแล้ว	ฟังเขยยกตั้งแล้ว	ภาคพื้นดินและภาคที่อยู่
จี่นั้งจ้องสูง	จี่จี่นั้งจ้องสูง	เมืองฟ้า ภาคพื้นดินจะเริ่ม
ลูกกางบ้านไปตุบ้าน	ลูกจากกลางบ้านแล้วไปที่ประตูบ้าน	จากการออกจากประตูบ้าน
ลูกตุบ้านไปตุเสื่อ	ลูกจากประตูบ้านแล้วไปประตูเสื่อ	ไปบันไดไปช่วงจี่นั้งจ้อง
เจ้าเอื้องเอื้อจี่ม้าไปก่อนขานทาง	จะมีคนจี่ม้าหน้าหน้าบอกทางไป	เมื่อไปแล้วให้นำห่อข้าวไป
กองพอนหลวงเจ้าไปอยู่หัน	กองพอนที่เศษศพเจ้าไปอยู่นั้น	ฝากผีคำสิงเดียวกันเมื่อไป
แล้ว จ้งไปปี่นดินคำเหย็ดแทน	แล้ว จ้งไปปี่นดินคำทำแทน	ถึงให้เอาไปฝาก ส่วนญาติที่
ปี่นดินแน่นดินแก่นเหย็ดเฮือน	ปี่นดินแน่นดินแก่นทำเรือน ห่อ	อยู่ในโลกมนุษย์นั้นให้ตัด
ฟานข้าว เจ้าจ้งเอาไปหยาย	ข้าว เจ้าจ้งเอาไปแบ่งให้กันห่อ	ขาดจากกันอย่าได้ไปมาหาสู่
ฟานแลงวายเจ้าจ้งเอาไปข้าว	ข้าวเข้าให้นำไปฝากบอกข่าวที่	กัน ห้ามเวะเวียนถามข่าว
บ่อนคำเจ้าอยู่	คำเจ้าอาศัยอยู่	คราว ไม่ต้องเรียกถาม
บ่อนปุเจ้ากินหันค้อ	ตรงที่คำปุของเจ้ากิน	
เจ้า...ไปไฮ้อ่าเฮียะหา	ไปไรไม่ต้องเรียกหา	

ตาราง ๔๖ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไปนาอย่าเสีอะแห่ว อย่าเต้าแขกหยามกันกายนี้เนื้อ ขวัญกแล้วเจ้ากาย ขวัญปายเจ้าแล้วอยู่ เจ้าจั่งไปเกี่ยวลิ่งไปวังคว่าง ไปเมืองเกา เจ้ากายเมื่อ สอดหาตทรายหลวงหันก็แลงหนึ่ง เสื่อฮ้าเจ้าอย่าตะ มะคำเดียวเจ้าเกี่ยว เกี่ยวแล้วกายเมื่อ.. ทางหนึ่งเมื่อล่อจ่า ห่าหนึ่งเมื่อล่อหลวง ทางล่อจ่าอย่าเมื่อ เจ้าเมื่อทางล่อหลวง เมื่อบ้านเหนือเมื่อบ้านไพ เมื่อสู่ดงหลวงดงควาย หันก็ทำแลงหนึ่ง เสื่อฮ้าเจ้าอย่าตะ มะคำเดียวเจ้าเกี่ยว เจ้าจั่งป่อยหมูหลวงกินข้าว เหล้าม้าปีกินงาย ป่อยจัวควายกินหญ้า หันเนื้อ ฝนตกเจ้าจั่งเมื่อไहाँ ฟ้าฮ้องเจ้าจั่งเมื่อไहाँ ออมไहाँลงท่า ปู่หญ้าลมเมื่อ บ้านเมื่อเมืองนี้ต่อ	ไปนาก้อย่าแอะ จากนี้ไปตัดขาดจากกัน ขวัญกให้เดินทางผ่านไป ขวัญปายให้อยู่ เจ้าจั่งไปที่เกี่ยวลิ่งไปวังคว่าง ไปเมืองเกา เจ้าเลยไป ไปถึงหาตทรายหลวง พักที่นั่น ไม่ต้องซักเสื่อผ้า เกี่ยวหมากแก่เพียงคำเดียว เสร็จแล้วให้เดินทางเลยไป.. ไปถึงแยกทางหนึ่งไปล่อจ่า ทางหนึ่งไปล่อหลวง ทางไปล่อจ่านั้นอย่าไป ให้เลือกไปทางล่อหลวง ไปบ้านเหนือ ไปบ้านไพ ไปดงหลวงดงควาย พักที่นั่นอีกคืนหนึ่ง ไม่ต้องซักเสื่อผ้า ให้เกี่ยวหมากเพียงคำเดียว ปล่อยหมูกินใหญ่ข้าว ม้าปีกินงาย ปล่อยวัวควายให้หากินหญ้าที่นั่น เมื่อฝนตกให้ไปดูที่จะหว่านกล้า ฟ้าร้องจงไปดูที่ไรที่นา ด้วยนะ นำไहाँลิ่งลงท่า ที่กล่าวมา ปู่ยา บอกทางกลับไปบ้านเก่าเมืองเก่า	ไปนาไปไรอย่าได้มาแอะ เวียนมาเรียกมาหาขวัญก ให้เจ้ากลายได้เดินตาม เส้นทางไปเมืองล่อซึ่งจะมี พักค้างคืนเป็นแห่ง ๆ หยุด พักได้บ้างแต่อย่าพักนาน เกี่ยวหมากได้คำหนึ่งแล้วไป เมื่อไปถึงเมืองแลงเมืองล่อ แล้วจึงพักปล่อยให้ช้างม้าวัว ควายหากินอาหารให้ไปดูไร ดูนาเมื่อฝนตกหลังจากนั้น จึงจะเป็นเส้นทางขึ้นสู่เมือง ฟ้า

ตาราง ๔๖ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
พานข้าวเจ้าจ้งเอาไปหยาย	ห่อข้าวเจ้าจ้งเอาไปแจกจ่าย	เมื่อขึ้น ไปเมืองฟ้าแล้วก็จะ
พานแลงายเจ้าจ้งเอาไปข้าวเนื้อ	ห่อข้าวเย็นข้าวเจ้าจ้งเอาไปฝาก	ผ่านเขตแดนต่าง ๆ จนไป
เมื่อเมืองบนถามข้าวหาบ้ำ	ไปเมืองบนให้ถามข้าวหาญาติ	ถึงแดนต่ำจวงกับต่ำจวงกวง
เมื่อเมืองฟ้าถามหาสิ่งชาวเจ้าเนื้อ	ไปเมืองฟ้าให้ไปถามหาสิ่ง	จะเป็นดินแดนที่ต่ำเป่าปุ
ขวัญกเจ้าแล้วกาย	ขวัญกให้เจ้ากลายเป็น	อาศัยอยู่ให้เอาห่อข้าวไป
ขวัญปลายเจ้าแล้วอยู่	ขวัญปลายให้อยู่ที่นี้	ฝากไปถามข้าวคราว
พอเจ้ากายเมื่อ	เมื่อเจ้าเลยไป	หลังจากนั้นจึงไปหาเขตที่
เมื่อสู่นาคันช่วย ไส้ขนขวาง	ไปที่คันทนาไขว้ไร้ที่มีขนมาก	อยู่ของเมืองเถนต่อไป
พอเจ้าจ้งกายเมื่อ	เมื่อเจ้าเลยไป	
เมื่อสู่อัจจวงกับกินปาง	ไปหาต่ำจวงกับกินปาง	
ต่ำจวงกางก้องข่าย	ต่ำจวงกางก้องข่าย	
เป่าเจ้าก็อยู่หั้น ปู่เจ้าก็อยู่หั้น	ปู่เป่าเชื้อสายบรรพบุรุษอยู่นั้น	
เจ้าจ้งเสื่อปกหัวลงถั่ว	จ้งเอาเสื่อปกหัวลง ไปถามข้าวหา	
เสื่อพาดบ่าลงถาม...	เอาเสื่อห้อยบ่าลง ไปถามใต้	
เมื่อสู่อำตองซ้อนสองยอด	ไปที่ป่าที่มีตองซ้อนกันสองยอด	
เมื่อสู่อื่นฟานเจ้าเถนถ่อง	ไปเมืองสวยามเมืองแห่งเจ้าเถน	
ก้าก้องหั้นนางยี่ผมหอม	ที่มีสาวสวยามผมหอม	
ออมไ้หิ้งลงท่า ปู่ย่าลมเมื่อ	นำไ้หิ้งลงท่า ที่กล่าวมา ปู่ย่า	
เมือง ตกเมืองเป่าเมืองปู่หั้นต่อ	บอกทางกลับไปบ้านเก่าเมืองเก่า	

จากตาราง ๔๖ บทขับแสดงส่วนคำบอกทางสู่เมืองฟ้าในงานศพ ซึ่งจะบอกเส้นทางแบ่งออกเป็นสองช่วงคือเส้นทางบนพื้นดินจากถิ่นที่ผู้ตายอาศัยอยู่ไปที่เมืองล่อและหลังจากนั้นจึงจะเป็นเส้นทางบนเมืองฟ้าในการเดินทางไปหาเถน

๒.๔.๔ คำขับในงานกินหลองแต่งงาน เป็นประเพณีสำคัญและมีขั้นตอนมาก และก่อนที่จะได้มีพิธีการแต่งงานนั้น จะต้องเกิดจากความรักของหญิงสาวและชายหนุ่มที่มีต่อกันมาอย่างแน่นแฟ้นมากพอที่จะตัดสินใจที่จะอยู่ร่วมกันได้ เกรียงเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๔)

กล่าวว่า งานกินหลงหรือกินดองก็คืองานแต่งงานนั่นเอง การแต่งงานจะเกิดขึ้นได้ก็โดยที่หนุ่มสาวตกลงปลงใจต่อกันไว้แล้ว คือ หมายความว่า ชอบพอพึงเนื้อต้องใจ รู้จักนิสัยใจคอกันดี พอที่จะเป็นคู่ครองอยู่กันด้วยกัน อันสืบเนื่องจากการพบปะในลานช่วงนั่นเอง

เมื่อทั้งสองฝ่ายยินยอมพร้อมใจกัน ชายหนุ่มจะเริ่มด้วยการทำกิจการงาน สะสมข้าวปลาอาหาร ฝึกหัดทำเครื่องจักสานทุกชนิด ฝึกหัดเข้าแขกเข้าไถ ให้เป็นพร้อมไว้ทุกอย่าง คือเตรียมเป็นพ่อบ้านแม่เรือนต่อไปนั่นเอง โดยฝ่ายหญิงก็ต้องฝึกหัดเย็บปักถักร้อย ขบวนการของฝ่ายหญิงไว้พร้อมเช่นเดียวกัน พอถึงโอกาสดีพ่อแม่ข้างฝ่ายชายจะจัดหาเจ้าแก่คือผู้ใหญ่ที่รู้จักธรรมเนียม ไปสู่ขอหมั้นหมายทางฝ่ายเจ้าสาว การที่เจ้าแก่ที่ไปสู่ขอเจ้าสาวดังว่านี้ ชาวไทดำเรียกว่า “ไปโลม” และจำเป็นต้องเลือกเอาบุคคลที่รู้จักธรรมเนียม พูดยาพาที่เป็นหลักเป็นฐานเป็นที่เชื่อถือได้ ทำนองแม่สื่อแม่ชัก ต้องรู้จักกล่าวพรรณนาคุณภาพทางฝ่ายเจ้าบ่าว การที่ได้เป็นเจ้าแก่ถือว่าเป็นเกียรติ ที่ได้รับเชิญเป็นทูตเจรจากสู่ขอ เจ้าแก่ที่ว่านี้ไม่ใช่พ่อแม่ของเจ้าบ่าว หากแต่จะต้องเลือกมาจากเจ้าแก่ที่เป็นที่รู้จักของคนทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจึงจะเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง เมื่อทุกอย่างลงตัวแล้วจึงได้มีการจัดพิธีแต่งงานขึ้นสำหรับคำขับในงานแต่งงานนั้นจะประกอบไปด้วย ๓ ส่วน คือ

๑) ส่วนบทนำ เป็นการกล่าวนำตั้งแต่แรกเกิดพ่อแม่ลูกตาเลี้ยงดูอย่างทะนุถนอมจนโตเป็นหนุ่ม แล้วรู้จักงานบ้านงานเรือนที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในสังคมสามารถที่จะสร้างครอบครัวแล้ว พอได้ไปพบเจ้าสาวที่ลานช่วงแล้วเกิดความรักใคร่กันจึงได้บอกกล่าวไปสู่ขอ ตกลงกันได้แล้วจึงได้ไปหาหมอลวงหาฤกษ์ยามจัดพิธีแต่งงานกัน ดังตาราง ๔๗ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๗ ส่วนบทนำในบทขับงานกินหลงแต่งงาน

บทคำขับภาษาไทยไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ซังพ่อซังแม่เป็นผู้กินอยู่สุหา	พ่อแม่ผู้คอยเลี้ยงดูมา	เป็นการกล่าวแสดงความถึง
นำเจ้าลูกวานตาก็เหิงฟ้าหน้าปี	โดยมีลูกตาคอยช่วยเหลือมานาน	ตั้งแต่การกำเนิดของหนุ่ม
ก็เอ็นท์อนุญลุนาบุญตาเหลื่อม	พึงพาบุญบารมีของลูกตาคุ่ม	สาวว่าพ่อแม่ก็อยู่อาศัยลูกตา
มีหน่อคาตาอ้อยมีลุน้อยอ้อยฮัก	จนตั้งครรรภ์มีลูกสุดที่รัก	จนมีลูกตั้งครรรภ์ได้เก้าเดือน
ยังอยู่ปกเบื้องขวอยู่พาเบื้องซ้าย	อยู่ในท้องแม่ทางซ้ายและขวา	จึงคลอดออกมากินนม
ได้สิบเดือนจั่งเฮาะกินเข้าได้เก้า	ได้สิบเดือนออกมากินข้าว	ออกมากินข้าวเมื่อเจ็บท้องจะ
เบือนจั่งเฮาะกินนม บั้งน้ำเต๊ะ	ได้เก้าเดือนจึงออกมากินนม	คลอดญาติพี่น้องก็จะตื่นตื่น
สีสาว อวลัวท้วงคั้งคั้น	น้ำคร่ำเดินญาติพี่น้องตื่นมาดู	ลุกขึ้นมาดู

ตาราง ๔๗ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไต่บ้านตื่นมาดู	ชาวบ้านตื่นขึ้นดู	ตื่นขึ้นมาให้กำลังใจหากตก
ตกข้ามเป็นลูจาย	ตกกว่าจะเป็นผู้ชาย	กว่าก็จะเป็นลูกชาย ตก
ตกหายเป็นลูญิง	ถ้าตกหงายจะเป็นผู้หญิง	หงายก็จะเป็นลูกผู้หญิงเมื่อ
ผู้นองจั่งได้ตัดสายแห่ม้าถือ	แล้วจึงได้ตัดสายรกเอามาอ้อม	ออกมาแล้วก็ตัดสายสะดือ
ตัดสายปือมาเลี้ยง	ตัดสายรกเอามาเลี้ยงอย่างดี	เอาไปเลี้ยงจนโตใหญ่เป็น
ยังช่วยเย็ดดีสี่เย็ดเกียง	อาบน้ำขจัดให้สะอาดหมดจด	หนุ่มเป็นสาว โตเท่าพ่อเท่า
เอามาเลี้ยงหนึ่งอุส่ายไหม.....	เอามาเลี้ยงในอุส่ายไหม	แม่แล้วจึงอยากจะมี
เจ็บเจ้าเสนเปนเจ้าแก้	เจ็บป่วยก็รักษาหาหมอมาเสนแก้	ครอบครัว ฝ่ายชายจึงได้ไป
พ่อแม่เลี้ยงหมัดหมื่นหัวปลา	พ่อแม่เลี้ยงหมัดหัวปลาเป็นหมื่น	เที่ยวที่ร้านช่วงของหญิงสาว
พ่อแม่เลี้ยงหมัดแสนขาไก่	พ่อแม่เลี้ยงหมัดขาไก่แสนขา	ได้ไปพบกันมีความรักใคร่
หมื่นหัวไหน แสนหัวหมู	หมื่นหัวไหน แสนหัวหมู	ต่อกันจึงได้บอกอา และพ่อ
หมื่นคำพู แสนคำหมะ	หมื่นคำพู แสนคำหมาก	แม่พ่อได้ความบ่าวสาวว่ารัก
หมื่นความปะ แสนความเว้า	หมื่นคำพูด แสนคำจา	กันจริงพร้อมจะมีเหย้าเรือน
หมื่นเล่าข้าว แสนเฉยแกลง.....	ข้าวหมื่นขึ่ง แกลงแสนหม้อ	แล้วพร้อมทุกประการ
ใหญ่เพียงบุงใจหาบุง	โตเท่าบุงก็รู้จักสานบุง	
สูงเพียงสำใจหาสำ	โตเท่าตะกร้าก็รู้จักสานตะกร้า	
หน้าเพียงพ่อเพียงแม่ใจหาเฮือน	โตเท่าพ่อแม่อยากจะมีเหย้าเรือน	
หะหว่ออ้อมเสื่อหาตีไปบ่ได้	แต่ไม่รู้จะหาใครไปที่ไหน	
ลงโคหาตีขึ้นเป่าได้	ลงจากบันไดบ้านหาที่ไปไม่ได้	
จั่งได้เอาเสื่อปกหัวลงกว่า	จึงได้เอาเสื่อปกหัวไปจากบ้าน	
เสื่อพาดบ่าลงโค	เอาเสื่อพาดบ่าลงบันได	
กวยแขนอ้าะดูเฮือนไปอื่น	ไกวแขนออกประตูบ้านไปเล่น	
ยังได้กบกับหนึ่งช่วงกู่	จึงได้รู้จักกับสาวลงช่วง	
สู้กับนั่งช่วงไฟ	รู้จักสาวลงช่วงในเวลาค่ำคืน	
ได้ความจั่งมาเว้าต่ออาว	ได้ความแล้วจึงมาพูดกับอา	
ได้ความบ่าวความสาว	เมื่อรู้ว่าบ่าวสาวรักกันแน่นแล้ว	
จั่งมาเว้าต่อพ่อต่อแม่	จึงมาพูดกับพ่อแม่ให้รับรู้	

ตาราง ๔๗ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ซังพ่อซังแม่ซังหาใจดีมีใจสว่าง จั่งได้ปัดไก่อุดหน้า ฆ่าไก่อุดดิน ดินไก่อัก้า หน้าไก่อัก้าไสหัวใจ หัวคอสองข้าวสามเฮือนก็คูก็ทุก เสาจั่งห้อมมะเต้าคูอูห่อพูเต้าคูมือ หามือหนึ่ง หมอหลวงกางแค หามือหนึ่งสิบมือซ้อนหว่ามะ สิบฟ้าซ้อนหว่าดี บีเจือนแก่งเบือนจิ้น เจ้าแผ่นดินกินเกี่ยคองนาง ก็หว่าดีมือนี้เวนนีล	พ่อแม่ใจดีเห็นดีเห็นงามด้วย จั่งได้ทำพิธีคูดินไก่อะหน้าไก่อ ดินไก่อัก้าหน้าไก่อัก้าบอกว่ดี คูจิตใจก็เห็นว่าดีว่างงาม เขาจั่งหอน้ำเต้าหมากพลูดูกฤษ์ หามือหายากับหมอหลวง หาวันนั้นว่าสิบวันซ้อนก็ว่าดี สิบปีซ้อนก็ว่าเป็นมงคล เป็นปีและเดือนที่ทำให้เจริญเจ้า แห่งแผ่นดินก็ว่าเหมาะเป็นวัน แต่งงาน ดิงงามแล้วทุกประการ	ส่วนพ่อแม่ก็ใจดี จั่งได้ไปคู ดินไก่อหน้าไก่อัก้าเห็นว่ดีจั่ง ได้ไปสู่อุขอหาฤกษ์ยามวัน แต่งจั่งได้วันนี้ซึ่งเป็นวันดี เป็นสิริมงคล

จากตาราง ๔๗ บทขบแสดงส่วนบทนำในงานกินหลองแต่งงาน เนื้อความจะกล่าวถึงการกำหนดลูกน้อย และได้รับการเลี้ยงดูอย่างทะนุถนอมจากพ่อแม่จนเป็นหนุ่มสาว แล้วรู้จักความรักจึงได้ไปพบกับหญิงสาวจากการไปเที่ยวที่ร้านขวง แล้วจึงกลับมาบอกให้พ่อแม่รับรู้ พ่อแม่ก็มาดูฤกษ์ยาม คูดินไก่อว่ทั้งคูมีความเหมาะสมกันหรือไม่มีความที่สมพงศ์ที่จะอยู่ด้วยกันได้ตลอดไปหรือไม่ เมื่อเห็นว่ามีเหมาะสมพ่อแม่ก็เห็นดีด้วยก็จะไปสู่อุขอให้ แล้วในที่สุดจึงมีงานแต่งงานจัดขึ้นในวันนี้ซึ่งเป็นวันมงคลเลิศ

๒) ส่วนเรียกขวัญ เป็นธรรมเนียมของผู้คนในตระกูลไต ซึ่งรวมไปถึงไทดำเมื่อจะประกอบพิธีอะไรก็ตามจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับขวัญ เพราะมีความเชื่อว่าในร่างกายมนุษย์นั้นจะประกอบไปด้วยร่างกายและขวัญที่อยู่ประจำร่างกาย หากในร่างกายมีขวัญอยู่ครบแล้วก็จะอยู่ดีมีสุข หากมีขวัญบางส่วนหนีออกไปจากร่างกายก็จะทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้น หรือถ้าขวัญหนีออกไปจากร่างกายไม่กลับมาแล้วก็จะถึงแก่ความตายได้ ดังนั้นเมื่อจะแต่งงานจะต้องเรียกขวัญของคู่บ่าวสาวให้กลับมาสู่เรือนสู่ร่างก่อนและต้องเลี้ยงขวัญให้อิ่มหนำสำราญมีทั้งอาหารและเหล้า เป็นขั้นแรก หลังจากนั้นจึงทำพิธีอื่น ๆ ต่อไป ดังตาราง ๔๘ (คำผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๘ ส่วนเรียกขวัญในบทขับงานกินหลองแต่งงาน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
มาปะให้ขวัญกินนี้แล้ว โตสังโตก็มี โตสีโตก็ได้ บ่จีใช้สักสิ่งของใด มีเท็งข้าวตำตู มีเท็งหมูตำตัน เหล้าบักหมั่น ไหวใหญ่ถ้ำขวัญ มีเท็งเผื่อหัวตัน มั่นหัวซ้อง อ้อยป่องตันลำใหญ่กินหวาน มีเท็งปลาวังหก วังซางม่อมสิ่ง มีเท็งข้าวแล้วหน่วยใส่ พี่น้องเอามา ถ้วยปาแล้วลุงตาเอาต้อน มีเท็งเหล่าสะเหล็ดใส่โอ เหล้าสาโทใส่ถ้วย เหล้าใส่ถ้วยกินง่าย เหล้าขายแจ่นกินดี ขวัญเท้าแก่งขวัญนาง ยังไปตกน้ำดอมปาจาก ตกหาดดอมปาใน ขวัญไปโกเสี่ยเจ้า เข้านอนมุ้ง หลอมเงื่อะคอยบ่มาก็มา ขวัญเท้าแก่งขวัญนาง ยังไปขายเคื่องอยู่เมืองของ ยังไปขายของอยู่แดนลื้อไป ซื้อผ้าอยู่เมืองหญ่แดนไท บ่มาก็มา	มาวางให้ขวัญมากิน นี้แล้ว ตัวอะไรก็มี ตัวอะไรก็ได้ ไม่ใช่ของไม่ดีแต่ประการใด มีทั้งข้าวมีทั้งหมูตัวอ้วนกินอร่อย เหล้าไหใหญ่จากลูกหมั่นไว้รอขวัญ มีทั้งเผือกหัวตัน หัวมันมากมาย อ้อยข้อช่วงตันลำใหญ่รสหวาน มีทั้งปลาวังหก วังซาง พร้อม พร้อมทั้งข้าวและก็มีทั้งไข่ ที่พี่น้องพากันนำมา ถ้วยปลาซึ่งลุงตาเอามาฝาก มีเหล่าสะเต็ดใส่ในขัน เหล้าสาโทใส่ในถ้วย เหล้าใส่ถ้วยกินง่ายกินอร่อย และเหล้าใส่จอกเล็กกินดี ขวัญเจ้าบ่าวและขวัญเจ้าสาว ขวัญที่ไปตกน้ำอยู่กับปลาจาก ไปตกอยู่ที่หาดกับปลาใน ขวัญไปไกลจากตัวไปนอนในมุ้ง กับเงื่อะคอยก็ขอให้กลับมา ขวัญเจ้าบ่าวและขวัญเจ้าสาว ไปขายสินค้าอยู่ที่เมืองของ ไปขายสิ่งของที่เมืองลื้อ ไปซื้อ ผ้าอยู่ที่เมืองใหญ่ดินแดนไทย ก็ขอให้กลับมา	เป็นการกล่าวถึงการนำ อาหารมาวางเตรียมไว้ให้ ขวัญของบ่าวสาวให้มากิน ซึ่งมีทุกอย่างซึ่งมีแต่ของดี ไม่ว่าจะเป็นข้าวหรือเนื้อหมู เหล้าลูกหมั่นหัวเผือกหัวมัน อ้อยข้อต้นรสหวาน ปลา จากวังหกวังซาง และอาหารที่ ญาติพี่น้องลุงตานำมาฝาก ด้วย มีเหล้ากลั่นขันเหล้า สาโทใส่ถ้วย ขวัญเจ้าบ่าวและขวัญ เจ้าสาวขอให้มากินขวัญที่ ไปตกอยู่ในที่ต่าง ๆ ก็ ขอให้กลับคืนมาไปตกน้ำอยู่ กับปลาจากอยู่ที่หาดกับปลา ใน ขวัญที่ไปนอนในมุ้งเงื่อะคอย ลายขวัญที่ไปค้าขายตาม ที่เมืองต่าง ๆ ก็ขอให้กลับมา

จากตาราง ๔๘ บทขับแสดงส่วนเรียกขวัญในบทขับงานกินหลองแต่งงานซึ่งเป็นการเรียกขวัญของกลุ่มสาวให้มากินอาหารแล้วเข้าสู่ร่างก่อนจะทำพิธีแต่งงาน เพื่อจะได้มีความสุขไม่เจ็บป่วย และจะได้ครองสุขกันของกลุ่มสาวในเวลาหลังจากแต่งงานแล้ว

๓) ส่วนสั่งสอนขวัญ เป็นการสั่งสอนขวัญของกลุ่มสาวให้รู้จักวัตรปฏิบัติที่ดีของการเป็นครอบครัวรู้จักทำไร่นาเพื่อเลี้ยงครอบครัว ตลอดจนต้องรู้จักทำมาหากินอย่างอื่นเพื่อสร้างครอบครัวตัวเองให้มีความอุดมสมบูรณ์ ทัดเทียมครอบครัวอื่นไม่ขาดแคลน การสั่งสอนขวัญนั้น ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า จัดเป็นกุศโลบายในการสั่งสอนกลุ่มสาวทางอ้อม ซึ่งเป็นการสอนสาวสาวอย่างมีศิลปะโดยไม่บอกกลุ่มสาวโดยตรงแต่บอกให้ขวัญของกลุ่มสาวให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามต่าง ๆ ดังตาราง ๔๙ คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๔๙ ส่วนสั่งสอนขวัญในงานกินหลองแต่งงาน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญกินแล้ว	เมื่อขวัญกินแล้ว	เมื่อขวัญกินแล้วก็ให้เลี้ยง
จั่งค่อยเคี้ยวมะเหมียงอันอยู่แหล	ค่อยเคี้ยวหมากกินเหมียงอยู่ชัน	หมากกินเหมียงกินพลู
พู่แพอันอยู่ถั่ว	ค่อยเคี้ยวพลูที่อยู่ถั่ว	หลังจากนั้นก็เป็นการสั่ง
ไผ่ได้เคี้ยวแดงอันเบาะมอน	ใครเคี้ยวจะแดงดังดอกหม่อน	สอนขวัญให้รู้จักทำการงาน
ไผ่ได้เคี้ยวแดงออน	ใครได้เคี้ยวจะสีแดงเข้ม	ในวิถีชีวิตได้แก่การทำไร่นา
เบาะเคื่อยืนเหิง	ดังดอกมะเดื่อแดงทนนาน	นา และให้รู้จักค้าขายให้มี
ยังท่ขวัญกินแล้ว	เมื่อขวัญกินแล้ว	เงินมีทองสร้างครอบครัว
จั่งค่อยมาอัดน้ำให้เป็นหนองปลา	ให้ไปปิดร่องน้ำใส่หนองปลา	
มาตีน้ำให้เป็นทุ่งกว้าง	มาทำนาให้เป็นทุ่งกว้าง	
สร้างบ้านเข็ดสวนยาง	มาสร้างบ้านทำสวนยาง	
กางเฮือนวางเจื่องคำ	กลางเรือนวางของสินค้า	
หน้าเฮือนวางเจื่องขาย	หน้าบ้านวางสินค้าไว้ขาย	
คนเทิงหลายข้าเงินมาซื้อ	คนทั้งหลายก็จะนำมาช่วยซื้อ	
จุ่มมือจุ่มคำเดียวเอาเงิน	ทุกวันทุกคำจะได้แต่เงิน	
จุ่มมือจุ่มคำเดียวเอาคำ	ทุกวันทุกคำจะได้แต่คำ	

จากตาราง ๔๕ บทขับแสดงส่วนสั่งสอนขวัญในงานกินหลองแต่งงานเป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาวในการครองคู่ครองเรือนให้รู้จักหน้าที่การงานที่ควรจะทำหลังจากที่แต่งงานแล้ว เพราะการที่จะเป็นครอบครัวได้อย่างสมบูรณ์นั้นทั้งคู่ต้องรู้จักช่วยกันทำมาหากินและประพฤติตัวให้ดีเพื่อเป็นการปรับตัวเข้าหากันในการครองเรือน

๒.๔.๕ ขับในงานขึ้นบ้านใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทดำจัดเป็นพิธีสำคัญอีกพิธีหนึ่งซึ่งจะต้องมีญาติพี่น้องมาร่วมงานเพื่อแสดงความชื่นชมยินดีด้วย สำหรับขั้นตอนหรือพิธีการในการจัดงานนั้น นฤกุล ชมพูนิช (๒๕๓๒ : ๑๕๕) กล่าวว่า เมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ ก่อนที่เจ้าของบ้านจะไปอยู่จะต้องมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นเสียก่อน โดยกำหนดวันบอกกกล่าวแก่ญาติ ๆ หรือบุคคลที่นับถือ จัดเตรียมเครื่องที่ใช้ในพิธีตามที่หมอบุ้ประกอบพิธีแนะนำ สำหรับโครงสร้างคำขับในการประกอบพิธีนั้นประกอบไปด้วย ๓ ส่วน ดังนี้

๑) ส่วนบทนำ เป็นการกล่าวนำว่าเมื่อก่อนบ้านเก่าเป็นบ้านที่ไม่ดีต่อมาเจ้าของบ้านได้ไปหาไม้ยอดดีมาสร้างใหม่โดยมีหมอบุ้ทำการดูฤกษ์ยามหาทำเลให้จนได้ที่เหมาะสมจึงหาช่างผู้ชำนาญมาสร้างบ้านให้จนได้บ้านที่สวยงามจึงได้ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ ดังตาราง ๕๐ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๐ ส่วนบทนำในงานขึ้นบ้านใหม่

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เสียดหัวเสียดเก้ามันบ่หลาย	บ้านเก่า ไม่ค่อยมั่นคง	ในบทนำในพิธีขึ้นบ้านใหม่ จะกล่าวว่าเนื่องจากบ้านเก่านั้น ไม่มีความมั่นคงแล้วลวดลายก็เลอะเลือนไปเสาก็ผุกร่อนสั้นเข้าฝนตกก็เปียกแดดออกก็ส่องเจ้าของบ้านจึงได้ไปหาไม้จากป่า
ลายลวงแต่มีสิ่งขั้วขังมุด	ลวดลายที่มีก็เลือนลาง	
เสากุดตั้งเสียงฟ้า	เสาที่ตั้งไว้สูงระฟ้า	
ยังเห็นจำกอน	ยังสั้นลงจนจะถึงพื้นดิน	
ยามนอนฝนยังส้าย	เวลานอนฝนยังสาด	
แดดยามจ้ายยังส่องลาย	เวลาแดดก็ส่องเข้าบ้าน	
เจ้าเสื่อแก่งเจ้าขวัญ	เจ้าของบ้านนั้นและเจ้าขวัญ	
กินข้าวแล้วขบ่อ ใ้ได้อยู่หลาย	กินข้าวเสร็จก็ไม่ได้นั่งเฉย	
กินแลงแก่งกินงาย	กินข้าวเย็นข้าวเช้า	
บ่อ ใ้ได้อยู่ป่า	เสร็จก็ไม่ได้อยู่เปล่า	
จึงได้ฟาเดบขึ้นเมื่อหลง	พวยตะกร้าขึ้นไปดง	
ฟาดงขึ้นเมื่อเหล่า	สะพายถุงขึ้นไปยังป่าทึบ	
แต่อย่างข้ายเมื่อสู่หลงหลวง	เดินทางไปที่ป่าดงใหญ่	

ตาราง ๕๐ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จั่งเมื่อเห็นไม้นี้่ม	จิงได้ไปพบไม้เอียงไม้สวย	เลือกไม้ที่ดีเป็นมงคลมา
จั่งเจ็อกันกาย	จิงพากันเลยไป	สร้าง ไม้ที่โน้มเอียงก็ไม่เอา
จั่งเมื่อเห็นต้นเลียงดี เลียงเลาะ	จิงไปพบไม้ที่ดี เรียงรายสวยดู	ไม้ลายเป็นโพรมีดำหนัก
ต้นเลียงเบ้าะเลียงลาย	ต้นที่มีดอกเรียงราย	ไม่เอา เลือกเอาต้นไม้ที่มี
ปลายมันซؤونอังก	ปลายมันมีนกทำรังอยู่	ดอกเรียงรายเต็มไปทั้งต้น
กมันซؤون คคควาย	โคนต้นความชอบมาอาศัย	ปลายมันมีรังนก ส่วนต้น
ปลายหยายหัน	ปลายของต้นไม้	ชอบเป็นที่อยู่ของควาย
ถงเงินถงคำมาห้อย	มีถงเงินถงคำมาห้อยอยู่	ปลายมันมีถงเงินถงคำมา
ขวานควงน้อย	จิงเอาขวานน้อย	ห้อยอยู่ จิงได้ตัดเลือกเอามา
เจ้าเสื่อจั่งลงแหว	ที่ห้อยไว้ที่เอวจึงปลดลง	ทำบ้านใหม่การสร้างบ้านก็
ไม้จั่งล้มเสียวฮาก	ไม้จั่งล้มลงมันจึงขาดจากราก	จัดหาหมอผู้ที่มีความ
ไม้จั่งจะเสียวตอ	ไม้จั่งตัดออกจากตอ	ชำนาญในการสร้างบ้าน
เจ้าเสื่อแก่งเจ้าขวัญ	เจ้าเสื่อและเจ้าขวัญ	เลือกทำเลที่มีความ
จั่งได้หาเจ็อหมั้นมาเย็ดหีน	จิงหาเครือไม้ที่เหนียวมาทำบ่วง	เหมาะสมเพื่อความเป็นสิริ
หาเจ็อะยีนมาเย็ดต้อง	หาเครือไม้ที่เหนียวมาทำเป็นวง	มงคลผู้อยู่อาศัยก็จะอยู่เย็น
ชอยเอ้าะเป็นเพิน	จิงตัดชอยออกเป็นแผ่น	เป็นสุขมีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน
จั่งได้ไม้หน้าสิบเย็ดฮาว	ได้ไม้หน้าสิบนี้อำทำราว	
ได้ไม้หน้าซาวเย็ดแปหัวซื่อ	ได้ไม้หน้ายี่สิบมาทำเป็นข้อแป	
เจ้าเสื่อแก่งเจ้าเสน	เจ้าเสื่อเจ้าและเจ้าเสนบ้าน	
จั่งได้หาสิบจ่างเต่า มาคูล	จิงไปหาช่างเต่าที่ชำนาญสิบคน	
สิบจ่างปุนมาเต๊ะ	สิบช่างที่เก่าแก่มาวางแผนผังวาง	
เต๊ะไปเตื่อย่านถึงาเจ็อ	วางไปทางใต้ถูกกิ่งมะเจ็อ	
เต๊ะไปเหนือย่านถึงาแก่ง	วางไปทางเหนือโดนกิ่งมะเจ็อพวง	
เสาจั่งตั้งแห่งนี้	จิงได้ตั้งตรงนี้ ซึ่งมีความมั่นคง	
หมั้นแก่นยีนเหิง	ยั่งยืนตลอดไป	

จากตาราง ๕๐ บทขับแสดงส่วนบทนำในงานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งจะกล่าวถึงที่มาของบ้านใหม่ว่าเนื่องจากบ้านเก่านั้นไม่ดี จึงได้ไปหาไม้ยอดดีมาสร้างและก่อนที่จะสร้างนั้นก็ได้อุทิศยาม โดยมีหมอบเป็นผู้ดูแลพร้อมทั้งดูแลที่ตั้งวันเวลาที่เหมาะสมตลอดจนหาช่างผู้ที่มีฝีมือมาปลูก

๒) ส่วนเรียกขวัญ เป็นการเชิญขวัญเจ้าของบ้านให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวเมื่อขวัญมาแล้วก็เลี้ยงขวัญให้อิ่ม โดยมีทั้งอาหารและเหล้ายาให้กินอย่างอิมหนาสำราญ ดังตาราง ๕๑ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๑ ส่วนเรียกขวัญในงานขึ้นบ้านใหม่

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
หมูใหญ่แล้วเสาจังมาตี	หมูตัวโตแล้วเขาจึงนำมาตี	การเรียกขวัญในงานขึ้นบ้าน
หมูพีแล้วเสาจังมาจ้ำ	หมูอ้วนพีแล้วจึงนำมาฆ่า	ใหม่จะกล่าวถึงอาหารที่นำมา
จังมาแต่งเป็นจ้ำ	นำมาจัดเป็นชุดสำหรับอาหารเลี้ยง	เลี้ยงขวัญว่าเป็นอาหารที่อร่อย
จังมาฆ่าเย็บมแก่งฟาน	จึงนำมาฆ่าทำเป็นฟานข้าวขันโตก	นำมาให้ขวัญกิน ขอให้ขวัญ
จังเป็นฟานกินสุกหอมเฮ้า	จัดเป็นฟานข้าวที่สุกหอมน่ากิน	มากิน
ฟานข้าวอวยหอมห่วย	จัดเป็นฟานข้าวที่หอมอบอวนมาก	
มาเมยให้ขวัญมะ	เช่นเรียก ขอให้ขวัญมากิน ได้	
มาปะให้ขวัญกินนี้แล้ว	นำมาวางให้ขวัญกินแล้ว	
ขันค่อนฟาดบ่าซ่าย	เอาขันขาววางไว้บ่าซ่าย	
लगหมอช้อยจีป่าว	แล้วหมอจะเรียกจะกล่าว	
หาขวัญก่อนเนื้อขวัญเอย	ตามหาขวัญให้มานะขวัญเอย	

จากตาราง ๕๑ บทขับแสดงส่วนเรียกขวัญในงานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งเป็นธรรมเนียมนิยมและประเพณีนิยมของคนตระกูลใดที่มีความเชื่อเรื่องขวัญ ทุกครั้งที่มีการพิธีกรรมที่เป็นมงคลมักจะต้องมีการเรียกขวัญให้เข้ามาอยู่กับเนื้อกับตัวแล้วจึงประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ ต่อไป

๓) ส่วนสั่งสอนขวัญ เมื่อขวัญกินอิ่มแล้วก็สั่งสอนขวัญให้รู้จักรักษาสุขภาพ ถ้าแค้นจัดก็ขอให้หลบแค้นเพราะจะทำให้ไม่สบาย สั่งสอนให้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ รู้จักทำมาหากินเพื่อความอุดมสมบูรณ์ในครอบครัว ดังตาราง ๕๒ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๒ ส่วนสอนขวัญในงานขึ้นบ้านใหม่

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ยังทอขวัญจีดับลูกมานี่	ยังแต่ขวัญจะหลับให้ลูกขึ้นมานี่	การสอนขวัญขึ้นบ้านใหม่
กลางหมอข้อยจีสอน	ทางหมอจะทำการสั่งสอน	เป็นการเรียกให้ขวัญมารับ
ขวัญจึนอนลูกมานี่	ขวัญจะนอนให้ลูกมานี่	ฟังทุกขวัญจะสอนการ
กลางหมอข้อยจีสั่ง	ลูกขึ้นมานี่หมอจะสั่ง	ปฏิบัติตนไม่ให้ไปฝ่าแคะ
สั่งขวัญตั้งขียอน	สั่งขวัญตั้งอย่างอ่อนหวาน	รับลมร้อนจะทำให้สุขภาพ
สอนขวัญสอนกับผู้สอนสิ่ง	สอนขวัญสอนทุกสิ่งทุกอย่าง	ไม่ดีจะเกิดการเจ็บไข้ เป็น
ปานต้อยตั้งสายทอง	สอนอย่างดีให้จำไว้ในใจ	การสั่งสอนให้ดูแลรักษา
ขวัญเทิงสองเทิงสามฟังพ้อม	สอนทั้งสองทั้งสามฟังด้วยกัน	ด้านสุขภาพ
ขวัญเทิงเก้าเทิงสิบฟังคอม	ขวัญทั้งเก้าทั้งสิบให้ฟังด้วย	
ขวัญจอมใจอยู่เฮือนฟังพ้อม...	ขวัญประจำเรือนก็ให้ฟังพ้อม	
แคะเอาะแล้วอย่าไปคั่วเมือง	แคะออกแล้วอย่าไปเดินเที่ยว	
สั่งเนอขวัญเฮย	ตามเมือง นะขวัญเฮย	
แคะเหลืองอย่าไปคั่วบ้าน	แคะร้อนอย่าไปเที่ยวตามบ้าน	
คั่วบ้านเป็นคนเหลือง	ถ้าไปเที่ยวแล้วจะทำให้ไม่สบาย	
เที่ยวเมืองเป็นคนเหลืองไล่	เป็นผอมเหลืองเป็นป่วยไข้	
เหน้อยใส่บ่ฮ้าย	ทำให้เหน็ดเหน้อยไข้แล้ว	
มาเหม้อยตีนมือ	ยังทำให้เมื่อล่าตามมือตามเท้า	

จากตาราง ๕๒ บทขับแสดงส่วนสอนขวัญในงานขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งเป็นกุศโลบายอันแยบยลของบรรพบุรุษชาวไทดำในการอบรมสั่งสอนให้ซื่อคิดในการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตประจำวัน แก่ผู้นุชน จะนำคำสอนไปแทรกไว้ในพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนปฏิบัติตาม หากสั่งสอนกันแบบธรรมดาทั่วไปอาจจะไม่ให้ความสำคัญหรือไม่ปฏิบัติตาม แต่ถ้าหากเป็นสิ่งที่อยู่ในพิธีกรรมที่ตนมีความเชื่ออยู่แล้วจะต้องปฏิบัติตามเพราะมีความเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นตัว

๓. รูปแบบการขับ การขับเป็นส่วนสำคัญที่ใช้ในการกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวไทดำ จากการศึกษาได้แบ่งคำขับออกเป็น การขับปี่น (พุ้น) การขับในพิธี การขับสิ่งขับพร และการขับตอแย บางครั้งเรียกว่าขับเสียดหรือขับบ่าวสาว จากการขับทั้งสี่ประเภทจะมีรูปแบบการขับที่เหมือน

และต่างกันในส่วน คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า รูปแบบการขับจะมี ๒ ลักษณะ คือการขับเดี่ยวและการขับเป็นคณะ การขับเดี่ยวนั้นเป็นการขับเพื่อประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อสารกับผีหรือเป็นการสื่อสารทางเดียว ผู้ฟังมีหน้าที่ฟังเพื่อเอาเนื้อความของสารที่ผู้ขับจะบอกเล่าให้ฟัง ส่วนการขับเป็นหมู่คณะนั้นเป็นการขับเพื่อความเพลิดเพลินต่างคนก็มีส่วนร่วมในการร้องและการฟัง ผู้ร้องนำหรือผู้ร้องที่เป็นหลักก็จะร้องไปเรื่อย ๆ และมีจังหวะที่ผู้ฟังจะร้องรับมีลักษณะเหมือนกับเป็นลูกคู่ คอยร้องรับคอยส่งจังหวะให้กัน ดังนั้นรูปแบบในการขับจึงแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๓.๑ การขับเดี่ยว การขับเดี่ยวนั้นเป็นการขับคนเดียวเป็นการสื่อสารทางเดียว ซึ่งผู้ขับต้องการจะสื่อสารไปยังผู้อื่นอาจจะเป็ผี ในกรณีประกอบพิธีกรรม เช่นการขับมด ขับเสน ขับในงานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น นอกจากนั้นการขับบอกเล่าให้คนรับฟังประเภทขับเดี่ยวได้แก่ขับปี่นันทาน หรือปี่นเกี่ยวกับตำนานที่มาต่าง ๆ ผู้ขับจะเล่าให้ฟัง ดังนั้นผู้ฟังก็จะรับฟังอย่างตั้งใจเพื่อเอาเนื้อความ เนื้อหาในเรื่อง ดังตาราง ๕๓ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๓ ตัวอย่างบทขับเดี่ยวในพิธีขับมด

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไขคูให้เพียเมืองกูเอ๊ะ	เปิดประตูให้เพียเมืองข้าออก	บทขับเดี่ยวในพิธีขับมด
เตาะตูเป็นไม้แก่น ให้เพียเมืองกูไป	เปิดประตูไม้แข็งมีแก่น ให้เจ้าเมืองเข้าไป	เป็นการนำขวัญ สั่งนายประตูให้เปิดประตู เพื่อให้บริวารของมดคือเพียเมืองออกไป
ไขแล้วเพียเมืองให้เอ๊ะ	เปิดแล้วเพียเมืองก็ให้ออก	และเมื่อผ่านเมืองผีต่าง ๆ ที่อยู่บนฟ้าจะห้ามไม่ให้ไปเที่ยว
เอาขวัญลงต้นข่าน้อยเอ๊ะ ไบลง	เอาขวัญลงทางต้นข้าออกไป	กลับนอนกับใคร หากหลงอยู่ในเมืองฟ้าไม่กลับมาจะเป็น
ต้นซึกใจเอ๊ะเป๊ะ	ลงทางต้นตะไคร้ออกดอกออกไป	บ้ำมีนง
เต้าต้างนั้นหังเฮะฮินเหิง	ทางนั้นจะอายุจะฮิน	
บ้ำใดแก่งกันใด	ใคร ๆ คนไหนก็ตามก็ตาม	
อย่าพักลาบนอนสาว	อย่าพักนอนกับหญิงสาว	
อย่าพาตัวนอนจู้	อย่าพาเท้าพระยาไปนอนกับจู้ อย่า	
อยาจิตกู่หัวเข่านอนนาง	ไปนอนคุดคู้กับผู้หญิง	

จากตาราง ๕๓ บทขับแสดงตัวอย่างบทขับเดี่ยวในพิธีขับมด ซึ่งถ้าเป็นการขับในงานพิธีจะต้องขับเดี่ยวเพราะเป็นการขับเพื่อประกอบพิธี หรือไม่หากว่าเป็นการขับปี่นเพื่อเล่าเรื่องให้คนฟังก็จะขับเดี่ยว

๓.๒ การจับเป็นหมู่คณะ เป็นการจับอย่างมีส่วนร่วมโดยทุกคนมีส่วนร่วมในการจับ โดยจะมีผู้จับที่เป็นหลักหนึ่งคนนอกจากนั้นก็เป็นผู้ถูกคู่คอยร้องรับร้องส่ง และขณะเดียวกันก็มีการ สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นผู้ร้องหลักและเป็นผู้ถูกคู่ได้ ซึ่งการจับประเภทนี้ได้แก่การจับบ่าวสาว จับสิ่ง จับอวยพรให้ผู้มาเยือน เป็นต้น ตัวอย่างรูปแบบการจับ เช่น

ช่างจับ - ฮาไอ้ย บัดมาเจือไคนี้ ป้อหล้าแม่เอ้ม อ้าเอ้ย

ลูกคู่ - เอย เออ เฮอะ เออ เอ๋ เอ้ย

ช่างจับ -ฮาไอ้ย จับหน้อยหนึ่งอย่าอ้อย ก้อนเนื้อ ป้อหล้า ปี่เป็งเอ้ย

ลูกคู่ -เซี้ย เซี้ย เซี้ยเสียง กันเดี๋ เป็งเอ้ย

ช่างจับ -ฮาไอ้ย หะหว่าเจือนี้เดี๋ว น่องหล้า เก่งน่องแพง เดี๋ว เดินไท
หลักมาไ้ เดี๋นา เสียงเป็งจ้ายนานอ ฮาหว่ามาถึงบ้านเสตกเฮาเดี๋
สองเป็งเฮานา หล้าเป็งฮาไอ้ย

ลูกคู่ -ไอ้ย โอ้ เฮอะ โอ โอ้ ไอ้ย

การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียง

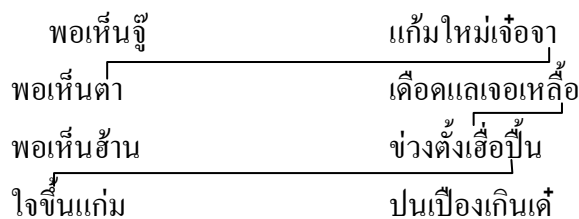
การสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยเสียงในคำขับไทดำเป็นการสร้างสรรค์ด้วยเสียงสระ เสียงพยัญชนะ เสียงวรรณยุกต์ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปแบบการสัมผัสในลักษณะต่าง ๆ ซึ่ง คำเพย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า คำขับจะเกิดความไพเราะได้นั้นจะต้องมีสัมผัสทั้งในวรรค เดียวกันและระหว่างวรรค ซึ่งสัมผัสได้ทั้งเสียงสระและเสียงพยัญชนะ จากผลการศึกษาค้นคว้า พบว่าคำขับไทดำมีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการเล่นสัมผัสเสียงสระและเสียงพยัญชนะ ดังต่อไปนี้

๑. การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียงสระ

การสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยเสียงสระในคำขับไทดำนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า มีการใช้เสียงสัมผัสสระทั้งสัมผัสในและสัมผัสนอกซึ่งเป็นสัมผัสระหว่างวรรค และสัมผัส ในเป็นการสัมผัสภายในวรรคเดียวกัน ดังต่อไปนี้

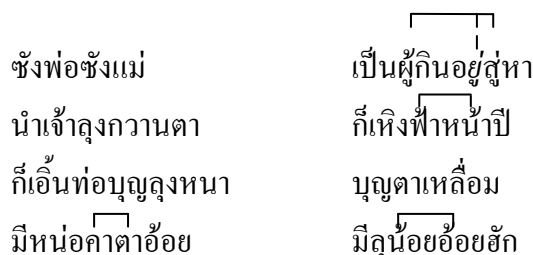
๑.๑ สัมผัสนอก การสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยเสียงสระโดยการใช้สัมผัสนอกนั้น จะเป็นสัมผัสบังคับหรือจะต้องมีการสัมผัส คำเพย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในบทขับของไทดำนั้นจะมีการสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่เคร่งครัดตำแหน่งสัมผัส อาจจะมีการเลื่อนไหลได้ โดยไปสัมผัสในตำแหน่งที่อยู่ติดกัน เช่น (คำเพย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ คำว่า “จา” ในบาทที่ ๑ สัมผัสกับคำว่า “ตา” ในบาทที่ ๒ คำว่า “เหลือ” ในบาทที่ ๒ สัมผัสกับคำว่า “เฮือ” ในบาทที่ ๓ คำว่า “ป็น” ในบาทที่ ๓ สัมผัสกับคำว่า “จีน” ในบาทที่ ๔

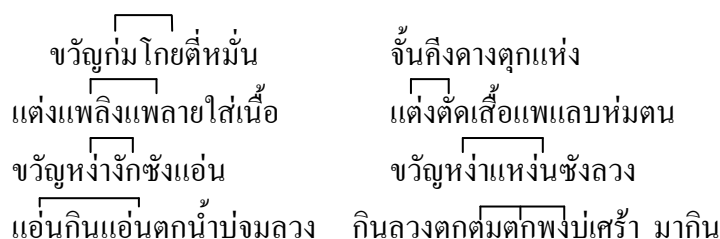
๑.๒ สัมผัสใน สัมผัสในที่สัมผัสด้วยเสียงสระ เป็นการทำให้เกิดคำคล้องจองในวรรคเดียวกัน จะเป็นสัมผัสคู่เรียงคำไว้ติดต่อกัน หรือจะเป็นสัมผัสสลับคือเรียงคำอื่นแทรกคั่นไว้ระหว่างคำที่สัมผัสก็ได้ ดังตัวอย่างคำขับต่อไปนี้ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงการสัมผัสในด้วยเสียงสระในบาทที่ ๑ คำว่า “ผู้” สัมผัสกับคำว่า “อยู่” สัมผัสกับคำว่า “สุ” ในบาทที่ ๒ คำว่า “หน้า” สัมผัสกับคำว่า “ฟ้า” ในบาทที่ ๔ วรรคหน้า คำว่า “คา” สัมผัสกับคำว่า “ตา” ในบาทที่ ๔ วรรคหลัง คำว่า “อ้อย” สัมผัสกับคำว่า “น้อย”

๒. การสร้างวรรณศิลป์โดยใช้เสียงพยัญชนะ

การสัมผัสด้วยเสียงพยัญชนะในคำขับไทค่านั้นเป็นการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นที่นิยมอย่างมากในการแต่งคำขับเช่นกันซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าพบว่าจะมีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยเสียงพยัญชนะในลักษณะของสัมผัสในเท่านั้น ดังตัวอย่างเช่น (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงการสัมผัสในด้วยเสียงพยัญชนะในบาทที่ ๑ คำว่า “กุ่ม” สัมผัสกับคำว่า “โกย” ในบาทที่ ๒ คำว่า “เพลิง” สัมผัสกับคำว่า “แพ” ในบาทที่ ๓ วรรคหน้า คำว่า “หง่า” สัมผัสกับคำว่า “งัก” ในบาทที่ ๓ วรรคหลังคำว่า “หง่า” สัมผัสกับคำว่า “แห่งน” ในบาทที่ ๔ วรรคหน้า คำว่า “เอน” สัมผัสกับคำว่า “เอน” ในบาทที่ ๔ วรรคหลังคำว่า “ตก” สัมผัสกับคำว่า “ตม” และสัมผัสกับคำว่า “ตก” เป็นต้น

การสร้างวรรณศิลป์โดยใช้คำ

จากการศึกษาวิเคราะห์ การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยคำในคำขับไทดำใน สปป. ลาว นั้น พบว่า มีการใช้คำขึ้นต้น-ลงท้าย การใช้คำสร้อย การซ้ำคำ และการละคำ ดังต่อไปนี้

๑. การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้าย

ในการขับของชาวไทดำนั้นจะมีคำขึ้นต้นและคำลงท้ายที่เป็นรูปแบบเฉพาะของการขับส่วนใหญ่จะขึ้นต้นด้วยคำว่า “ฮาโอ้ย” และลงท้ายด้วยคำว่า “เอ้ย” หรือ “อ้ายนา” สำหรับคำขับไทดำมีคำขึ้นต้นและลงท้ายดังนี้ (คำเศษ ลอกคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์ : กวาง วันบุญ.

๒๕๕๓ : ๑๕๖)

	ฮาโอ้ย...ปาดุกขึ้นน้ำหลี่โตมาเลฮา	ปาดี้ขึ้นน้ำตอง	
	สองโตมากูก็	สี่โตมาสะลวยสะล่วย	
	สาวน้อยไปสำอาง	แม่ไหลมาเล...	
	กูห้าน้อยก็ยังอิงเอียนเจอ	ดอกวัว แพงเอ้ย	
หรือ	ฮาโอ้ย...ขวัญจ้ายมา	ได้เบือผักแตง	ไฮ่เอื้อ ดอ
	ลูต่านซื่อนสามเสื่อ	ฮาหว่า	ลูหล่าแม่เอิมเอ้ย
	เสื่อฝูงต่อ	ก็ยังได้หยอมนา	เบ็งฮาเอย
	แม่เอิมยังหวาด้อ	จอมเจอเอ้ย	อู๊ยมก้อยหน้า

๒. การใช้คำสร้อย

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าคำสร้อยเป็นคำที่ใช้ลงท้ายบท หรือบทท้ายของคำประพันธ์ หรือเป็นคำที่ใช้เป็นเสียงเสริมข้างหน้า ข้างหลัง หรือกลางคำประพันธ์ เพื่อให้เกิดความไพเราะ หรือเพื่อให้มีจำนวนคำมีความครบถ้วนถูกต้องตามฉันทลักษณ์ สำหรับคำขับไท่คำใน สปป. ลาว นั้นจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า มีคำสร้อยปรากฏอยู่ที่ ท้ายบท หรือบทท้ายของคำประพันธ์ หรือเป็นคำที่ใช้เป็นเสียงเสริมข้างหน้า และเสริมข้างหลัง หรือ กลางคำขับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

	โอ้อ้อย บัดนี้ ปี่จิกวาด้านจาเว้า	ปิ่นเผ่าไต้หล่า	ก่อนเนื้อ
	ต่งเจียงกำเวียดหนาม	กำงวาท่านเว้า	
	เป่าปู่เจื้อ	สิบแปดเป็งกน	แล้วลอ
	กุนแก่งกวาน	จู้กนมาเฮ้า	
	เจ้าปี่น่อง	จุ่มหมุ่ไต้หล่า	เฮาเอี้ย
โอ้อ้อย เหมือนั้น	เหิงนานไต้	ปิ่นปี่ถ้วนถ่าง	
	ไต้สืบสร้างแผ่นปิ่น	อยู่แห่งดินไต้	เฮานา
อันหว่า	ป่าหลินหลอน	ปู้ซ่าหล่าเข้า	
	เจ้าปี่น่อง	บ่ไกว่หัวเฮือน	
		
	อย่าอืดข้าวขาดกิน	สังเนอ	หมู่ซุม เฮาเอี้ย

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าคำสร้อยปรากฏในตำแหน่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ปรากฏที่ตำแหน่ง **ท้ายบท** ได้แก่คำว่า “เฮาเอี้ย” ปรากฏที่ตำแหน่ง **บทท้ายของคำ** ได้แก่คำว่า “เฮานา ก่อนเนื้อ” ปรากฏที่ตำแหน่ง **เสริมข้างหน้า** ได้แก่คำว่า “อันหว่า” ปรากฏที่ตำแหน่ง **เสริมข้างหลัง** ได้แก่คำว่า “แล้วลอ” ปรากฏที่ตำแหน่ง **กลางคำขับ** ได้แก่คำว่า “สังเนอ”

๓. การซ้ำคำ

เป็นสร้างสรรค์วรรณศิลป์โดยการพูดซ้ำคำเดิมในอีกวรรคหนึ่ง หรืออาจจะมีการพูดซ้ำในหลายวรรคเป็นการย้ำคำย้ำความหมายหรือย้ำเน้นอารมณ์ความรู้สึกเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างคำขับต่อไปนี้ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

หมูเญ่อเส้าจ้งมาตี	หมูพีเส้าจ้งมาฆ่า
จ้งมาบกเย็คจ้า	จ้งมาฆ่าเย็คบมแก่งฟาน
มาเมียให้ ขวัญมะ	มาปะให้ขวัญกิน นี่แล้ว
โตสังโตก็มี	โตสีโตก็ได้
บจี้ไฮ้	สั๊กสิ่งของใด
มีเท็งข้าวตำตุ	มีเท็งหมูตำตัน
.....
มีเท็งปาวังหก	วังซางม้อมลิ่ง
มีเท็งข้าวแล้วหน่วยใส่	พี่น้องเอามา

จากตัวอย่างข้างต้นมีการซ้ำคำระหว่างวรรคหน้าและวรรคหลังหรือบางครั้งก็ใช้วิธีซ้ำคำใน หลายวรรคติดต่อกัน จากตัวอย่างข้างต้นคำที่นำมาซ้ำได้แก่คำว่า “เส้าจ้งมา” “จ้งมา” “มา” “โต” “มีเท็ง” และคำว่า “มีเท็ง” ใช้ซ้ำคำในหลายวรรคติดต่อกัน

๔. การละคำ

เป็นการละไว้ในบางคำซึ่งคำที่ละนั้นถึงแม้จะไม่ปรากฏในประโยคแต่ผู้อ่านก็พอเดาความหรือสรุปความได้ โดยอาศัยบริบทหรือคำที่ประกอบอยู่ ตัวอย่างเช่นบุญทอง ขุนวงศา (๒๕๕๓ : ๒๑๐)

เป็นการสั่ง	อย่าปะป่อยไว้
ใส่เจ็บฮ้าย	ยังสั่งกว้ามหา แอ่เนอ
เป็นเจ็บ	ยังวางเสียป่าไม้
เป็นใส่	ยังวางใส่เสียป่าปาง
วางเสียเย็นแก่งหนาว	ดีดื้อ ในน้ำ

จากตัวอย่างข้างต้นเนื้อความกล่าวว่าเป็นอะไรก็ขอให้ส่งข่าวให้ทราบถ้าเจ็บก็ขอให้ นำความเจ็บนั้นไปวางหรือนำไปทิ้งไว้ที่ป่าไม้ถ้าเป็นไข้ก็ขอให้นำไปไว้ที่ป่าปาง วางความเย็นความ หนาวที่อยู่กับความเจ็บไข้ลงในน้ำ จะเห็นว่า คำว่า “วางเสียป่าไม้” “วางใส่เสียป่าปาง” เป็น ประโยคที่ละคำบางคำ ซึ่งในประโยคดังกล่าวควรมีคำบุพบทหรือคำเชื่อมจึงจะเป็นประโยคที่ สมบูรณ์ เช่นควรจะพูดว่า “วางเสียยังที่ป่าไม้” หรือ “วางไว้เสียที่ป่าปาง” จึงจะสื่อความหมายได้ ง่ายยิ่งขึ้น (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๒๐๐)

ตาราง ๕๔ ความหมายประเภทปุจฉา-วิสัชนา

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ยิงถาม	หญิงถาม	เป็นการปุจฉาวิสัชนาหรือ
โอ้อ้อย อันนี้เบิ่งจี่ด้านถามจู้	น้องจะลองถามพี่ชาย	ถามตอบเพื่อทดสอบเขาวน
ลองเบิ่งป็นยาก่อนเนอ	ลองคุดสิปัญญากันก่อน	ปัญญาของกันและกัน โดย
หญิงจี่ถามกวีามทายต่อจ้ายกับฐู้	น้องจะทายต่อพี่ชายเพื่อให้รู้	ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ถามก่อน
คันฮักหล้าเป็นฐู้ ขานตอบกั	ถ้ารักน้องเป็นฐู้	ฝ่ายชายจะเป็นผู้ตอบ ใน
วามจา หญิงนา	ให้ตอบคำทายน้องนะ	การตอบนั้นจะเป็นธรรม
เบ้าะหนึ่งเบ้าะแดงย่อนก้านกำ	ดอกอะไรที่สีแดงเรื่อกึ่งมันจะ	นิยมปฏิบัติฝ่ายผู้ตอบมักจะ
กกขาว แหม่นเบ้าะสังเต้	เข้มดำตันสีขาว ไซ่ดอกอะไร	ออกตัวว่าตนมีสติปัญญา
เบ้าะหนึ่งเบ้าะแดงลาวมะคำด้อมัด	ดอกหนึ่งสีแดงลาวผลสีดำตันเตี้ย	น้อยขออย่าได้กล่าวขวัญ
เบ้าะหนึ่งเบ้าะปิว่นัวหลาย กั้น	ดอกไม้ชนิดหนึ่งดอกขาวนวล	นินทาหัวเราะเยาะดูถูกดู
ตอมเต้า	คนนิยมชมชอบ	แคลนแต่ประการใด และ
เบ้าะหนึ่งเบ้าะแดงเสร้า ก้าน	ดอกไม้ชนิดหนึ่งแดงเสร้าก้าน	ขอภัยไว้ก่อนอย่าได้ถือสา
ก่องใบยาว	โน้มใบยาว	อะไร สำหรับการถามใน
เบ้าะหนึ่งเบ้าะขาวฟอง เป็น	ดอกไม้ชนิดหนึ่งของคั้งฟอง	บทนี้เป็น การถามเกี่ยวกับ
เป้าเป็นปุด	แต่เป็นตะปุมตะป้า	ดอกไม้ ซึ่งเป็นดอกไม้ที่
เบ้าะเป็นคุดเป็นตา	ดอกเป็นปุดเป็นเป้า	ปรากฏตามธรรมชาติใน
บิคลัว นั้นเล	บิคลไปบิคลมาไม่เรียบ	สังคมของชาวไทดำ ในการ
เบ้าะแดงจิวสุดท้าย	ดอกสีแดงสดใส	ตั้งคำถามนั้นก็เจ้นำจุดเด่น
ถามด้อยนำหลังแหม่น	ดอกสุดท้ายที่ถาม	ของสิ่งนั้นมาเป็นประเด็น
เบ้าะสังเล	คือดอกอะไร	ปัญหาคำทายพอให้ผู้ตอบ
สอต่ออ้ายใจดี	ขอต่อพี่ชายใจดี	สามารถอนุมาน คาดเดาได้
ตอบหญิงถามถ้อย	ขอให้ตอบคำถามน้อง	ว่าน่าจะ
ขานตอบหล้าอ่อนน้อย	น้องตามคำทายที่ถาม	
ให้สงเสียวอน แอ่น้อ	เพื่อให้กระจำง หน่อ	

ตาราง ๕๔ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จ่ายตอบ	ชายตอบ	หมายถึงดอกอะไร
โอโอย ไคนี่ปี่จี่ด้านตบน้อง	ตอนนี้ จะตอบคำทนายของน้อง	สำหรับดอกไม้ที่นำมาถาม
ตามหง่ากวงเจอ ก่อนเนื้อ	ตามที่ต้องการในหัวใจ ก่อนนะ	ในข้างต้นนี้ ได้แก่ ดอก
เผอๆ ก้อย่าเจ จ่มด้านขวัญ	ใคร ๆ ก้อย่าดูแคลนกล่าวขวัญ	กาว ลักษณะเด่น คือ สี
จ้อย	เพื่อความรู้น้อย แต่จะขอลอง	แดงเรื่อ กิ่งมันจะเข็มลำต้น
เปื่อหว่ากั๋วามสู่น้อยฮ่าวด้าน	กล่าวตอบคู่ก่อน นะพวกเรา	สีขาวย ดอกชัดลักษณะเด่น
ลองจาโดยคือ หมู่ซุมเฮาเอี้ย	น้องถามว่าแดงเรื่อ กิ่งมันจะเข็ม	จะคล้ายดอกแดงลาว ผลสี
เป็งถามหว่า เป๊ะแดงฮ้อน	ลำต้นสีขาวยพี่ชายขอตอบว่าดอก	ดำ ต้นเตี้ย ดอกขาว
ก้านกำ จ้ายหว่าเหม่นดอก	นั่นคือ ดอกกาว นั่นเอง	ลักษณะเด่นคือปัวนัว
เป๊ะกาวนั้น คือ เป็งเฮย	ดอกแดงลาว ผลสีดำต้นเตี้ยนั้น	หมายถึงขาวนวล ใคร ๆ
เป๊ะแดงลาวนั้น	คือดอกชัด	ก็ต้องเกี่ยวข้องกับเพราะ
มันเหม่นเป๊ะชัด	ดอกชัดตัดต้นคำตอบก็คือ	ต้องกินข้าวเป็นอาหาร
เป๊ะชัดตัดต้น	ดอกบัว นั่นเอง	ดอกบัวลาวลักษณะเด่นคือ
เหม่นเป๊ะบัว	ดอกขาวนวลนั้น คำตอบก็คือ	ดอกแดงเสร์
เป๊ะปัวนัวนั้นมัน	ดอกขาว นั่นเอง	ดอกพุดลักษณะเด่นคือดอก
เหม่นเป๊ะข้าว	ดอกแดงเสร์คำตอบก็คือ	ขาวคล้ายฟอง ดอกจิว
เป๊ะแดงเสร์	ดอกบัวลาว นั่นเอง	ลักษณะเด่นคือดอกเป็นปูด
เหม่นเป๊ะบัวลาว	ดอกขาวฟองคำตอบก็คือ	เป็นตาไม่เรียบ และดอก
เป๊ะขาวฟองมันเหม่น เป๊ะ	ดอกพุด นั่นเอง	งอยแดงลักษณะเด่นคือเป็น
พุด แต่ลื้อ	ดอกเป็นตุคเป็นตา	ดอกไม้ที่แดงจัด
เป๊ะเป็นตุคเป็นตา	คำตอบก็คือดอกจิว	
นั่นคือเป๊ะจิว	ดอกแดงจิว คำตอบ	
เป๊ะแดงจิวเหม่น	ก็คือดอกงอยแดง	
เป๊ะงอยแดง	ขอต่อน้องคนดีสุดที่รัก	
สอต่อเป็งสายน้อง	คนดีของพี่ชาย	
กั้นดีผายโผด		

จากตาราง ๕๔ บทขับแสดงการนำเสนอความหมายประเภทบุพญา-วิเศษนา ซึ่งเป็นรูปแบบการสร้างสรรคั้วรรณศิลป์โดยการใช้ความหมายในอีกรูปแบบหนึ่ง โดยใช้วิธีการถามตอบ การถามตอบนอกจากจะทำให้เกิดความสนุกสนานแล้วยังเป็นการฝึกสมองประลองปัญญากันว่าใครจะมีปฏิภาณไหวพริบมากน้อยเพียงไร อาจจะเป็นวิธีการหนึ่งในการเลือกคู่ครองของหญิงชายชาวไทยดำ จากตัวอย่างคำขับข้างต้นนี้เป็นการถามตอบเกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ต้องอาศัยการสังเกตจึงจะสามารถนำมาผูกเป็นปัญหาได้ และผู้ตอบเองต้องเป็นผู้ช่างสังเกตและรู้จักคิดพิจารณาจึงจะตอบคำถามได้เช่นกัน จากข้างต้นนี้เป็นการถามเกี่ยวกับดอกไม้ เช่นถามว่า “เบ้าหนึ่งเบ้าป่วนัวหลายกันตอมเต้า” ใจความคำถามคือ ดอกอะไรสีนวน อร่อยคนชอบมาก คำตอบคือดอกข้าว ดอกจะมีสีนวน และคนก็ชอบกินข้าวทั้งนั้น

๒. ความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึก

การสร้างสรรคั้วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึก เป็นการสร้างสรรคั้วรรณศิลป์ด้วยความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึกของหัวใจในแง่มุมใดมุมหนึ่งของอารมณ์ จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าคำขับไทยดำใน สปป. ลาว มีการสร้างสรรคั้วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านบวก เป็นการแสดงออกที่สะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึกของหัวใจในแง่มุมที่มีความสุข ความสบายใจ มีความเบิกบานในอารมณ์ ดังตาราง ๕๕ (แนก่าป็น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๕ บทขับประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านบวก

บทคำขับภาษาไทยดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ได้ลูกกล้าเอ้มมา	ได้ลูกสุดท้องของแม่มา	เป็นการแสดงความรู้สึกดีใจ
ได้ลูกเป็งเอ้มมา	ได้ลูกรักของแม่มา	ที่ได้ลูกเขย โดยกล่าวว่าช่าง
แม่เป็งยังได้ สมเจออื้นันต์	แม่คนนี้ช่างได้	สมใจที่แม่ยายตั้งใจไว้
แม่เอ้มยังมาถึเจอก้อกันเค้	สมใจของแม่เสียจิงเลยนะ	ดีใจที่จะได้ลูกเขยมาช่วยดูแล
ลูกกล้าเอ้มเอย	แม่ช่างมาถูกอกถูกใจของแม่เสีย	การงานที่บ้าน รับผิดชอบ
ได้ลูมาแคว้ได้ลูกหล่ามาตัก	จริง ลูกของแม่	หน้าที่แทนแม่ ไม่ว่าจะเป็
น้ำเส่อสวนฝักเอ้มเค้	ได้ลูกแล้วได้ลูกหล่ามาตักน้ำ	การดูพืชผักสวนครัว หรือ
มาตักน้ำเส่อ	รดสวนฝักของแม่นั่นเอง	ดูแลสิ่งของอื่น ๆ
	มาตักน้ำรดใส่	

ตาราง ๕๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไพเราะ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
สวนหอม เอ็มเค้ ได้ลูเขยเป้งมา หอมของ เปี่ยนมือเอม นู้ ได้ลูเป้งมา สมเจอลายเล้ ได้ลูเป้งมา ปานไต้กินไก่อ่พานสี่เขาขอ ปานหลังไต้ยะขึ้นฟ้า มาข้าหลาววิ ลูหล่าเอี่ยมเอย หัวเจเอี่ยมมา นิ้วมือส่วย หอมปั่วก้ายหนา หางตาส่วย อำปู้เบออ่อน หน้าหล่อนจ้อย เป๊ะงวกปันทา ลูไปนา คือหลังลวงบินเสี้ยว คือหลังเกี่ยวหลาน้อย แถนแต่งหลาลง หญิงเหลอเห็น เลื้อคทรงตาก้าง	สวนหอมของแม่ นันใจ ได้ลูกเขยสุดที่รักของแม่มา ดูแลสิ่งของแทนแม่ ได้ลูกสุดที่รักมาเป็นลูกเขย ช่างสมใจแม่เสียจริง ได้ลูกเขยมาไว้ ดีใจเหมือนไต้กินตัวพานที่เขงอ ปานดังไต้เหาะขึ้นไปบนฟ้า ไปจับคล่าดาววิ ลูกสุดที่รักของแม่เอย หัวใจของแม่เอย นิ้วมือยาวเรียวงาม เหมือนคุดังต้นหอม หางตางอนเรียว คุดังเอาใบพลูอ่อนทำกรวย หน้าตาสดใสขาวนวน เมื่อมองมาดูใสสว่าง เมื่อไปไรไปนา ก็ดูงามตาดั่งตัวลวงบินวูบวาบ เหมือนดั่งเทวดาน้อย แถนแต่งส่งลงมาให้ หญิงคนใดมองเห็นก็ตกตะลึง มองคุณตาก้าง	ได้ลูกเขยมาแม่ดีใจ ดีใจ เหมือนไต้กินตัวพานที่มีเขา ไก่อ่ดีใจเหมือนไต้เหาะ ขึ้นไปบนท้องฟ้าไปจับคล่า ดวงดาว ลูกเขยของแม่นันช่าง งดงามมากนิ้วมือเหมือน ต้นหอม หางตาเรียวอน เหมือนเอาใบพลูอ่อนมาทำ เป็นกรวย หน้าตาสดใส เวลาเดินเห็นไปมาก็ เหมือนกับตัวลวงที่มันเหาะ ไปมาส่งแสงวูบวาบ ใคร มองดูก็ตกตะลึงในความ งดงาม

จากตาราง ๕๕ บทขับแสดงความหมายประเภทเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านบวก จากบทขับนี้แสดงความรู้สึกจิตใจที่ได้ลูกเขมาเรือนเหมือนดังได้เหาะขึ้นฟ้า จิตใจเหมือนได้กินเนื้อตัวฟานเขา ยาวเพื่อย (ซึ่งความเป็นจริงแล้วเป็นไปได้เพราะฟานเป็นสัตว์ที่ไม่มีเขายาว) ที่ดีใจดังกล่าวนั้นก็ ด้วยเพราะเหตุว่า ลูกเขยจะได้มาช่วยแบ่งเบาภาระงานในบ้านของตน คนจะได้สบายขึ้นกว่าเดิม

๒.๒ ความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านลบ เป็นการแสดงออกที่สะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึกของหัวใจในแง่มุมที่มีความหดหู่ น้อยเนื้อต่ำใจ โศกเศร้า อาลัยอาวรณ์ ดังตาราง ๕๖ (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๑๕๖)

ตาราง ๕๖ ความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านลบ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เมื่อซื่อ ต่อเมื่อลู่อื่นแก้ว	เมื่อช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว	เป็นการกล่าวถึงความรู้สึก
น้องหล้าเอ๋ย	น้องหล้าเอ๋ย	น้อยเนื้อต่ำใจในอดีต ที่ตนกับ
สายเจออ้ายเอ๋ย	สายใจพี่เอ๋ย	แม่ได้รับความทุกข์ยาก มี
เมื่อหว่าเค้ เมืองบัวยุ่ง	เมื่อคราวที่บ้านเมืองยุ่งเหยิง	ความตรากตรำลำบากในชีวิต
ปู่ผาล้านเกื้อน ชี้นนา	คังภูเขาทลายลง นั้นนา	มีความขาดแคลนข้าวปลา
อ้ายหง่ามา ตักกาย หลอ	พี่หวนคิดมา ช่วงทุกข์ยากลำบาก	อาหารต้องไปขอจากบ้านท่าน
แม่บ่อเอื้อนตาช้อย	แม่ร้องไห้ น้ำตานอง	ทั้งข้าวทั้งเกลือ ได้หาขุดขุด
กิมหม้ายเจี่ยขวาง เล	ต้องก้มหน้าต่อสู้กับความลำบาก	เพื่อขุดขุดมาเป็นอาหาร
เป็งอ้าย นีนา	น้องรักของพี่นี้เอ๋ย	
ขวัญฮาลอ แม่เอี่ยมฮือ	ขวัญใจของพี่นี้หนอ แม่นั้นหรือ	
ยังได้เจี่ยขุดปู	ยังได้อุ้มลูกไปขุดปู	
จุงแจนมุฮ้อย	จุงแจนเดินตามน้ำมูกไหลฮ้อย	
ก็หม่นปีหล้านี้ ลอ	ก็ใช่ที่คนนี้ นั่นเอง	
ห้อยงอยไหล่	ตามแม่ห้อยบ่าไหล่คุณแม่	
แม่หล้าผู้สอเกือ เล	แม่ของพี่ไปขอเกลือ นั้นหนอ	
อุนเฮือน จ้ายเอ๋ย	สุดที่รัก ของพี่เอ๋ย	
ขวัญฮาลอ ห้อยก้อเอี่ยม	พี่ชายนั้นห้อยคอแม่ไปขอข้าว	
จิ้นเฮือนเหนือสอข้าว	ต้องไปกราบกรานบ้านท่านพระยัง	
ยังได้หมอบตาเต้า	ได้หมอบคลาน	
เฮือนด้าวเฮือนต่าน	ตามบ้านเรือนท่าน	
สองายก้อ หว่าลอ	ขอข้าวกินสองเวลา เลยหนอ	

ตาราง ๕๖ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ห้ง่าเมื่อหล้า ห้ง่าเมื่อกายได้ อุ่นเฮือนจ้ายอ้า แม่เอ้มเจี้ยหยังหยาย หวัง หวาดั่วบ้าน เจี้ยข้ามน้ำลอยตุ้ม หามัน นั้นนารู้หล้าเอี้ยบุญป็น อ้ายเอี้ย โอยเมื่อซื่อ ลุด่านเปือข้าวนี้ แต่เค้ แป้งอ้ายเอี้ย ฮาหว่า ลุหล่าแม่เอ้ม ลอ ได้เบือมันแกงใหม่เล ขวัญจ้ายมาได้เบือ ผักแตง ใส้เฮื้อ แต่คอ ลุด่านซออนสามเสื่อ ฮาหว่า ลุหล่าแม่เอ้มเอี้ย เสื่อฝูงต่อ ก็ยังได้หอมนา	คิดแล้วช่างน่าสงสารในชีวิต สุดที่รัก ของพี่เอย แม่ของพี่ชายยังได้อุ้ม ใส่ทางด้านหลังพาไปทั่วบ้าน อุ้มลอยข้ามน้ำ ไปหาชุดเผือกมัน สุดที่รัก ของพี่เอย เมื่อก่อนนั้นลูกบ้านอื่นกินข้าวนี้ สุดที่รัก ของพี่เอย ส่วนลูกของคุณแม่คือพี่ชายนั้น ได้กินผักกินมันแทนข้าว พี่ชายนั้นได้ผักอาหาร ได้แต่งจากไร่ร้างที่เขาทิ้งแล้ว ลูกบ้านอื่นใส่เสื้อผ้าซออนสามชั้น แต่ว่าลูกของแม่นั้นหนอ ใส่เสื้อผ้าที่ปะขาดอย่างถนอม	เมื่อยังเด็กแม่ต้องอุ้มไปทั่ว ตามหมู่บ้านเพื่อขอข้าวขอ อาหารแม่ต้องจูงแขนเดิน ตามคุณแม่ น้ำมูกไหลหยด ย้อยไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อ ขอทาน บ้านอื่นกินข้าวนี้ แต่พี่ชายกินเผือกกินมันและ ผักตามไร่ร้าง ลูกบ้านอื่นใส่ เสื้อผ้าหนาสามชั้นแต่พี่ต้อง ใส่เสื้อผ้าที่ปะขาดวันอย่าง ประหยัด

จากตาราง ๕๖ บทขบแสดงความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านลบ บทขบนี้เป็นการบรรยายอารมณ์ความรู้สึกเศร้าใจหดหู่ใจในโชคชะตาที่เกิดมาพร้อมกับความยากลำบากในชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนแม่ต้องขอข้าวขออาหารจากบ้านอื่นเพื่อนำมาเลี้ยงชีพเลี้ยงลูกอย่างน่าสงสารน่าเวทนา หน้าหนาวลูกบ้านอื่นได้ห่มผ้าหลายชั้นแต่ตนเองนั้นนั้นต้องสวมเสื้อผ้าที่ขาดวัน

๑. ความหมายประเภทการใช้ความหมายหลายนัย

การสร้างสรรคัวรรณศิลป์โดยการใช้ความหมายประเภทการใช้ความหมายหลายนัยนั้นเป็นการพิจารณาการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ โดยการเพ่งเล็งที่ความหมายว่ามีความหมายที่สามารถตีความได้หลายความหมาย เป็นสำคัญ ซึ่ง R Barthes (กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๕๑) ได้แบ่งประเภทความหมายในการสื่อสารที่บรรจุอยู่ในสัญลักษณ์ทุกอย่างว่ามี ๒ ความหมายด้วยกันคือ

๓.๑ ความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) นักวิชาการบางท่านระบุศัพท์เป็นไทยว่า “ความหมายตรง” เป็นตัวหมายถึง (signified) ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างภววิสัย (objective) เป็นความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร เป็นความหมายที่เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่ และมักเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

๓.๒ ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) นักวิชาการบางท่านระบุศัพท์เป็นไทยว่า “ความหมายแฝง” คำว่าความหมายโดยนัยนั้น เป็นตัวหมายถึงที่ประกอบสร้างอย่างตรงกันข้ามกับความหมายโดยอรรถกล่าวคือ ถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างเป็นอัตวิสัย (subjective) ไม่ว่าจะเป็นอัตวิสัยในระดับบุคคล หรืออัตวิสัยในระดับสังคม ความหมายโดยนัยนี้เป็นความหมายขั้นที่สอง การที่จะเข้าใจความหมายได้นั้นต้องตีความโดยอาศัยประสบการณ์ความรู้ที่สั่งสมในตัวบุคคลซึ่งการตีความอาจจะได้แตกต่างกันเพราะประสบการณ์ที่มีของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์คำขับไทคำใน สปป. ลาว พบว่า มีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการใช้ความหมายหลายนัย คือมีทั้งความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) และ ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) ในเนื้อความเดียวกัน ดังตัวอย่างคำขับ เช่น (อุณเป็ง เลื่องบุญตา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ไคนี้	มือบ่ขับ	มันบ่หม่วนนา
	มือบ่จา	มันบ่ หม่วนบ้าน
	มือบ่ด้าน จริงแท้	สิเสียใส่บุญเฮา
อันนี้	ต่างกันต่าง	มีส้มปายบอง
	ต่างกันต่าง	มีหนองปาปอย
	ต่างมีจู้	อ้อมอ้อมนอนสอง

จากตัวอย่างคำขับข้างต้นนี้คำว่า “ส้มปายบอง และหนองปาปอย” นั้นมีความหมายหลายนัย ความหมายโดยอรรถ (Denotative meaning) หรือความหมายนัยตรงนั้นหมายถึงมีอาหารประเภทปลาหมักดอง หรือปลาต้ม และมีบ่อปลาที่เลี้ยงไว้แล้วสามารถจับมาทำอาหารได้ทันที ส่วนด้าน ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) นั้นหมายถึงต่างก็แต่งงาน มีคนรัก มีคู่ครอง มีสามีภรรยากันแล้ว นั่นเอง

การสร้างวรรณศิลป์โดยใช้โวหาร

การสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารนั้นเป็นการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ โดยใช้ลีลาทางภาษาอย่างมีการมคมคายในการสื่อความหมาย โดยไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมาในลักษณะที่เรียกว่าทื่อ ๆ การใช้โวหารนั้นก็เพื่อสร้างสีสันเกิดอารมณ์ในวรรณกรรมทำให้เกิดความงามโดยใช้ลีลาทางภาษา จากการศึกษาคำขับไทดำใน สปป. ลาว มีการใช้โวหารในการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ในลักษณะต่อไปนี้

๑. การใช้โวหารอุปมาอุปไมย

เป็นการเปรียบเทียบ โดยเปรียบสิ่งหนึ่งว่ามีลักษณะคล้ายหรือเหมือนกันกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยมีคำที่บ่งบอกว่าการเปรียบเทียบได้แก่คำว่า **ดุจ** **ดั่ง** **เหมือน** **คล้าย** **ราว** เป็นต้น ดังตาราง ๕๗ (ทองบันคุณ กำสวาท. ๒๕๕๓ : ๑๓)

ตาราง ๕๗ การใช้โวหารอุปมาอุปไมย

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
สายเป็งผู้ดี ปาน เบาะกายหายก้าน ปาน เบาะसानลับล่อง ป่งอ่อนไขบัว จ่างหัวหุ้ม คิงคิงจ่างปีะ จ่างปีะหย่องเชือดเช้อย หียบเสียวลายหวัน หางดาส้วย อำปู้เบออ่อน หน้าค่อนจ้อย ปาน ดั่งฝอนทา แพงไปมา ปาน ดั่งลวงบินเสี้ยว	น้องนั้นช่างคูดีเหมือนกับ ดอกคายที่ไม่มีก้าน เหมือนดอกชานที่กำดั่ง ทอดใบอ่อน เวลาพูดหัวเราะช่างน่ารัก ผิวพรรณสวยและพูดดีช่างพูด ช่างจ่าน่ารัก อ่อนหวาน มีฝีมือเย็บผ้าได้ลวดลายสวยงาม หางตางอนเรียวยาว เหมือนดั่งที่เราມ่วนใบพลูอ่อน หน้าขาวนวลคูผ่องใส เหมือนกับเอาฟอนไปทา น้องเดินไปเดินไปมา เหมือนกับตัวลวงบินโฉบเฉียว	เป็นการเปรียบเทียบ ใน ลักษณะของการอุปมาคือ เป็นการเปรียบเทียบว่าสิ่ง หนึ่งเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำว่า ปาน ปาดั่ง จากบทขับนี้เปรียบว่าน้อง เป็นผู้ดีปานดอกคาย ปาน ดอกसान หน้าขาวปานเอา ฝอนทา จะไปจะมาเหมือน ดั่งตัวลวง เป็นต้น

จากตาราง ๕๗ บทขับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารอุปมาอุปไมย มีการเปรียบเทียบความสวยของผู้หญิงว่าเหมือนดอกกายดอกसान หน้าขาวเหมือนกับทาด้วยฟอน เวลาเยื้องกายไปมาก็สว่างแวบเหมือนตัวลวง โดยใช้คำว่า ปาน ปานดั่ง เป็นคำที่แสดงการใช้โวหารอุปมาอุปไมย

๒. การใช้โวหารอุปลักษณ์

เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่งหรือบอกว่าสิ่งหนึ่งคืออีกสิ่งหนึ่งโดยมีคำบ่งบอกคือคำว่า “เป็น” และ “คือ” นอกจากนี้ ก็ยังมีลักษณะการเปรียบเทียบว่าเป็นหรือคืออีกสิ่งหนึ่งโดยไม่ใช้คำบ่งชี้ แต่สามารถรับรู้ได้จากบริบทหรือประโยคที่สื่อออกมานั่นเอง ดังตัวตาราง ๕๘ (แนวกำป็น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๘ การใช้โวหารอุปลักษณ์

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
นิ้วมือสวย	นิ้วมือยาวเรียวงาม	เป็นการเปรียบโดยไม่ใช้คำ
หอมป้ากั๊กหนา	เหมือนจุกดั่งต้นหอมบัว	แสดงการเปรียบเทียบว่า นิ้ว
หางตาสวย	หางตาอนเรียว	มือเหมือนต้นหอม หางตา
อำปู้เบออ่อน	จุกดั่งเอาใบพลูอ่อนทำกรวย	เรียวอนเหมือนเอาใบพลู
หน้าหล่อนจ้อย	หน้าคาสคไสขาวนวน	อ่อนมาทำเป็นกรวย หน้าคา
แป๊ะงวักปันทา	เมื่อมองมาคุดไสสว่าง	สคไส และใช้คำว่า “คือ”
ลูไปนา	เมื่อไปไรไปนา	เปรียบเวลาเดินเห็นไปมาว่า
คือหลังลวงบินเสี้ยว	ก็คองมตาดั่งตัวลวงบินวูบวาบ	เหมือนกับตัวลวง
คือหลังเกี่ยวหลาน้อย	เหมือนดั่งเทวดาน้อย	
แถนแต่่งหลาลง	แถนแต่่งส่งลงมาให้	
หญิงหลอเห็น	หญิงคนใดมองเห็นก็ตกตะลึง	
เลียดทรงต่า้าง	มองจุนต่า้าง	

จากตาราง ๕๘ บทขับแสดงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารอุปลักษณ์ ตัวอย่างข้างต้นนี้มีการใช้คำบ่งชี้ได้แก่คำว่า คือ และไม่ใช้คำบ่งชี้ แต่สามารถรับรู้ได้จากบริบทหรือประโยคที่สื่อออกมาได้แก่ การเปรียบนิ้วมือสวยเหมือนต้นหอม หางตาอนเหมือนกรวยใบพลูอ่อน หน้าขาวใสเหมือนเอาปูนทา เป็นต้น

๓. การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน

เป็นภาพพจน์ที่มีการสมมุติให้สิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือสิ่งของต่าง ๆ ให้มีอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดเช่นเดียวกันกับมนุษย์ อาจารู้สึกร้อนเย็น หรืออาจจะมีอารมณ์ความรู้สึก ความคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ เช่นสุนัขมีความรู้สึกคิดถึงเจ้าของ ต้นไม้ร้องไห้เมื่อถูกมนุษย์ทำลาย เป็นต้น ดังตาราง ๕๕ (ไมซอน เลืองคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๕ การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน

บทคำขั้บภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เมืองมนก้าง <u>ฮามมองเฮื้อ</u> <u>เป่า</u> ก็เปื้อปั่วห่วมเป่า ยุงฆ่าบาปเย็น ปั่วหนึ่งเดินฝกป็น ใส่เฮือนเฮนไฮ้ มีฮ้อนไล่เกียงเว็น ความก้ำแก่ แข็งไคนา	เมืองที่กว้างใหญ่ ก็ห่มนมองว่างเปล่าจากผู้คน ก็เพราะเจ้าเมืองได้ร่วมมือ ตกลงกับยุงผีร้าย ว่าจะจัดแบ่งป็นคนไปให้กิน ทุกหลังคาเรือนได้รับความทุกข์ แต่ไม่มีใครกล้าแข็งหลบเลี่ยง กล้าหาญที่จะต่อต้าน แต่อย่างไร	เป็นการใช้โวหารแบบ บุคลาธิษฐานให้บ้านเมืองมี ลักษณะความรู้สึกนึกคิด เหมือนกับคน ให้รู้จัก ห่มนมองรู้จักเศร้า เป็นต้น

จากตาราง ๕๕ บทขับแสดงการสร้างสรรคั้วรรณศิลป์ด้ว้การใช้โวหารบุคลาธิษฐานคำขั้บข้างต้นกล่าวว่ บ้านเมืองมีความห่มนมอง บ้านเรือนได้รับความทุกข์ เป็นการสมมุติให้สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์แต่มีอารมณ์ความรู้สึกเหมือนมนุษย์มีพฤติกรรมหรือมีลักษณะเหมือนกับ มนุษย์คือมีอารมณ์มีความเศร้ามีความห่มนมองในจิตใจ การที่บ้านเมืองมีอารมณ์ความรู้สึกเช่นนี้ เป็นการใช้โวหารแบบบุคลาธิษฐาน

๔. การใช้โวหารสัญลักษณ์-สิ่งแทน

เป็นกำหนดให้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีความหมายโดยนัยจะไม่ใช่ความหมายโดยตรงผู้ฟังต้องมึประสบการณ์หรือมีการตีความจึงจะเข้าใจความหมาย สัญลักษณ์อาจเป็นคำเดียว เป็นข้อความ เป็นเรื่องเฉพาะตอน หรืออาจเป็นทั้งเรื่องก็ได้ ดังตาราง ๖๐ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๖๐ การใช้โวหารสัญลักษณ์-สิ่งแทน

บทคำขบภาษาไพเราะ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เป็งอ้าเป็งเอี้ยหน้าค่อน ปานเบาะขัดเมืองแฉง แก้มเป็งแดง ปาน เบาะแดงเมืองหม้วย หน้าสวยเก็งนางเตียน หรือว่า นางเตียนตาย มาเกิดเป็นหล้า	น้องสาวมีหน้าขาวนวล เหมือนดอกขัดเมืองแฉง แก้มน้องแดงเหมือนกับ ดอกแดงจากเมืองหม้วย หน้าเรียวยาวดังนางเตียนหรือว่า นางเตียนตายแล้วมาเกิดเป็นน้อง	เป็นการใช้โวหารสิ่งแทน โดยใช้ “ดอกขัดเมืองแฉง” แทนความสดใสผิวหน้าของ หญิงสาว และให้ “นาง เตียน” แทนใบหน้าที่เรียวยาว สวยของหญิงสาว

จากตาราง ๖๐ บทขับแสดงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารสัญลักษณ์-สิ่งแทน มีการใช้สัญลักษณ์หรือสิ่งแทน โดยใช้ “ดอกขัดเมืองแฉง” แทนความขาวนวลความผุดผ่องบน ใบหน้าของหญิงสาว “นางเตียน” แทนผู้หญิงสวย ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดของร่างกายเช่น ในหน้า แขน ขา เพราะตามปกติแล้วเตียนจะมีเนื้อผิวที่ละเอียดเพราะเตียนสามารถหล่อหรือกลิ้งให้เป็นรูปต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการ

๕. การใช้โวหารอภินิหารหรือการกล่าวเกินจริง

เป็นการพูดหรือกล่าวถึงเรื่องปกติทั่วไปแต่มีลักษณะการเปรียบที่เกินกว่าความเป็นจริง เช่น “เหนื่อยแทบขาดใจ” หรือ “ร้องไห้ น้ำตาเป็นสายเลือด” เป็นต้น ซึ่งการพูดในลักษณะเช่นนี้จะมีปรากฏทั้งในการพูดจาปกติในชีวิตประจำวันและใช้เขียนในภาษาวรรณกรรม ส่วนในวรรณกรรมนั้นการกล่าวเกินจริงจะมีมากซึ่งในการกล่าวในลักษณะนี้ก็มักมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กระทบอารมณ์ โดยไม่ได้มุ่งเล็งข้อเท็จจริงอะไร ดังตาราง ๖๑ (ทองปั้นคุณ กำสรวท. ๒๕๕๓ : ๘)

ตาราง ๖๑ การใช้โวหารอภินิหาร หรือการกล่าวเกินจริง

บทคำขบภาษาไพเราะ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เสียงขับแพง ปานดั่งน้ำตกท้าง ในท่งหลายซอน	เสียงขับของน้อง เหมือนกับเสียงน้ำตกจากคันทา ในท่งนาหลายเสียงระงมใส่กัน	เป็นการกล่าวเกินจริงโดย เปรียบเสียงขับของน้องว่า เหมือนดั่งน้ำตกจากคันทา

ตาราง ๖๑ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เสียงก้อเป็งปานคั่ง	เสียงก้อของน้องเหมือนคั่ง	ในท่วงพร้อมกันหลายชุด
ลมออนพัดเบอข้าว	ลมพัดใบข้าวหวนกลับไปมา	เสียงก้อของน้องขับไล่อะไร
ผู้สายเป็งขับเสื่อดันเบาะไม้	หากน้องมาขับไล่ดอก	ก็จะเกิดเป็นผลที่อัศจรรย์
มาค่นเสือกอ	ไม้ดอกไม้ก็จะหล่นจากต้น	คั่งเช่นขับไล่ดอกไม้ก็จะร่วง
ขับเสือก้อตอเฟื่อง	หากน้องมาขับไล่ตอฟาง	หล่นลงมาขับไล่ตอฟางก็จะ
มาชุ่มเป็นข้าว	ก็จะกลับคืนเป็นต้นข้าว	กลับมามีชีวิตใหม่ขับไล่คน
ขับเสือก้อเฮาะห้าว	หากน้องมาขับไล่คนแก่ก็จะ	แก่ก็จะกลับมาเป็นหนุ่มสาว
มาละเป็นสาว	กลับมาเป็นหนุ่มสาว	ขับไล่เดือนดาวก็จะร่วง
ขับเสือก้อเบือนแก่งดาว	หากน้องขับไล่เดือนและดาว	หล่นลงมา ขับไล่ น้ำก็จะ
คั่งลงเป็นล้าน	ก็จะร่วงหล่นลงมามากมาย	ไหลย้อนกลับไปขับไล่เสือ
ขับเสือก้อน้ำแควกว้าง	หากน้องขับไล่แม่น้ำกว้างใหญ่	ที่ดุร้ายก็จะกลายเป็นเสือที่
ไหลป็นเมื่อเหนือ	น้ำก็จะไหลย้อนกลับ	เชื่องขับไล่ต้นสำนอ่อนก็จะ
ขับเสือก้อเสือดอบหูแก่งหาง	หากน้องขับไล่เสือดุจะตกและ	เกิดเป็นใบใหญ่ขึ้น เป็นต้น
ไต่ทางเมื่อเมื่อบ้าน	แก่งหางเดินกลับถ้าไปไปหาก	
ขับเสือก้อต้นสำนน้อย มายึดเป็น	น้องขับไล่ต้นสำนน้อยก็จะแตก	
เบอ	หน่อเกิดเป็นใบ	

จากตาราง ๖๑ บทขับแสดงการสร้างสรรคัศจรรย์ศิลป์ด้วยการใช้โวหารอภิปจน์ หรือการกล่าวเกินจริง โดยกล่าวถึงอำนาจและความไพเราะของเสียงขับว่า เสียงขับของน้องเหมือนเสียงน้ำไหลตามคันนาจากที่สูงลงที่ต่ำหลายระดับ เสียงขับของน้องสามารถทำให้ดอกไม้วางหล่นจากต้น ทำให้ตอฟาง (ซังข้าว) ที่เหี่ยวแห้งไม่มีชีวิตแล้วกลับฟื้นชีพมาเป็นต้นข้าวที่เขียวขจีมีชีวิตชีวาดังเดิม เสียงขับของน้องนั้นมีอำนาจทำให้คนแก่หัวหงอกกลับกลายเป็นคนหนุ่มเหมือนเดิม เสียงขับของน้องมีอำนาจสามารถทำให้เดือนดาวที่อยู่บนท้องฟ้าร่วงหล่นลงมาคงอยู่ที่แผ่นดิน เสียงขับของน้องมีอำนาจสามารถทำให้แม่น้ำที่ไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำไหลย้อนกลับไปได้ เสียงขับของน้องมีอำนาจสามารถทำให้เสือที่ดุร้ายก็กลายเป็นเสือที่เชื่องคั่งแมวมตามบ้านได้ ขับไล่ต้นไม้ออกไปใหม่

๖. การใช้โวหารการกล่าวเย้ยประชด

การกล่าวเย้ยหรือประชดจะมีหลายระดับเริ่มตั้งแต่ขั้นต้นด้วยการประชดประชันเยาะเย้ยถากถาง ไปจนถึงขั้น แดกดัน และการดูถูกเหยียดหยาม เป็นขั้นที่สุด โดยไม่ได้กล่าวตรงๆ แต่มีวิธีพูดให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายเอาเอง ซึ่งการกล่าวในลักษณะเช่นนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากความน้อยเนื้อต่ำใจในความอรรถความรู้สึกของหนุ่มสาวที่มีการตัดพ้อต่อกัน เนื่องจากความรักที่มีต่อกันนั้นไม่ลงตัว เกิดความไม่เข้าใจต่อกันในบางแง่มุมของชีวิตจึงทำให้เกิดมีอาการพ้อแถมแอม่งอนมีการกล่าวประชดประชันกัน ดังนั้นโวหารประเภทนี้จะปรากฏในบทเกี่ยวพาของหนุ่มสาวเป็นสำคัญ และนอกจากนี้อาจจะเกิดจากอารมณ์โกรธอารมณ์เกลียดหรือเกิดความรู้สึกไม่ดีไม่ชอบใจ แต่ไม่สามารถกล่าวออกมาได้โดยตรง จะต้องกล่าวโดยการใช้โวหารหรือการกล่าวอ้อม อาจจะเป็นบทขับเพียงสั้น ๆ หรือแต่งมีเนื้อหาเป็นเรื่องยาว เช่น เรื่องทำเองข้อฆ่ายุงเถิน เป็นต้น สำหรับการกล่าวประชดประชันที่เป็นบทขับขนาดสั้นซึ่งเป็นการกล่าวเย้ยประชดประชันของหญิงสาวต่อชายหนุ่ม ดังตาราง ๖๒ (ทองบันคุณ ก้าสวาท. ๒๕๕๓ : ๘)

ตาราง ๖๒ การใช้โวหารการกล่าวเย้ยประชด

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ผู้สายเปงไปนา	พี่ชายตั้งใจจะไปนา	เป็นการถามเชิงหยอกกล่าว
หลงตังมาเต้า	แต่ได้หลงมาทางนี้หรือไม่	ประชดประชันเพื่อหยิ่งเชิงดู
จีเข้าปุงจ้าง	ตั้งใจจะเข้าป่าข้าง	ว่ามีความตั้งใจจริงจะมหา
มาหม่นปุงกวา	แต่มาเป็นป่ากวา	เขาจริงหรือไม่ หรือว่า
ดงสาวนาหมาหม่น	ตั้งใจจะไปหาสาวนา	ตั้งใจจะไปที่อื่นแล้วพลัด
สาวบ้าน ดอกวี	แต่กลายมาเป็นสาวบ้าน	หลงทางมาทางนี้
สายเปงมาตังน้ำ	พี่ชายสุดที่รักมาทางน้ำ	เมื่อเห็นมาตั้งใจมาแล้วก็จะ
หว่ามาตังบก เลสา	แต่บอกว่ามาทางบก	ถามข่าวคราวถึงบ้านเรือน
มาตังน้ำนองหล้า	ถ้าหากมาทางน้ำนอง	ญาติพี่น้องว่าทุกคนสบายดี
จีขอถามข่าวหาปลา	จะขอถามข่าวหาปลา	อยู่ดอกหรือ และถามข่าว
มาตังนา สายเปง	ถ้าหากมาทางนา นองสาว	คราวถึงความอุดมสมบูรณ์
จีขอถามข่าวหาข้าว	จะขอถามข่าวหาข้าว	ของข้าวปลาอาหาร

จากตาราง ๖๒ บทขับแสดงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารการกล่าวเย้ย
ประชด ซึ่งเป็นการกล่าวประชดประชันของหญิงสาว ซึ่งกล่าวประชดว่าความจริงแล้วฝ่ายชายตั้งใจ
จะไปหาคนอื่นไม่ได้ตั้งใจมาหาตนเองโดยตรง โดยใช้ความเปรียบว่าตั้งใจจะไปนาแต่กลับหลงมา
ทางไร่ ตั้งใจจะไปปิ้งข้าง (ป่าที่ข้างอาศัยอยู่) แต่กลับหลงทางมาที่ปิ้งกวาง เป็นต้น ลักษณะในการ
กล่าวประชดนี้เป็นการกล่าวประชดโดยใช้วิธี **ปฏิปจน์** ซึ่งเป็นการกล่าวประชดประชันโดยใช้
วิธีการถามซึ่งอาจจะตอบคำถามหรือไม่ก็ได้นั่นเอง

๗. การใช้คำถามเชิงวรรณศิลป์หรือการใช้โวหารปฏิปจน์

เป็นการถามโดยใช้โวหารหรือวาทะ เพื่อให้กระเทือนอารมณ์หรือให้เกิดข้อคิด
เช่นในเรื่องรามเกียรติ์ “ลงกาเป็นสองเมืองหรือ ให้น้องแล้วจะรื้อมาให้พี่” หรือในคถิธรรมพุทธเจ้า
พระองค์ทรงตรัสถามเป็นเชิงเตือนสติแก่ชาวพุทธศาสนิกชนให้ทำความดีอย่าได้ริรว่า “เวลาล่วงไป
ล่วงไปขณะนี้ท่านทำอะไรอยู่” ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้เป็นการใช้คำถามโดยไม่ต้องการคำตอบ
อาจจะเป็นเพราะเป็นเรื่องที่รู้กันอยู่แล้ว แต่ต้องการให้ขุ้กคิด จินตนาการให้เกิดอารมณ์ผู้คิด
เร้าอารมณ์ หรือสะกิดให้หวนคิดเป็นต้น ดังตาราง ๖๓ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๖๓ การใช้โวหารการใช้คำถามเชิงวรรณศิลป์

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปาคูขึ้นน้ำหลี่โคมมาเลฮา	ปลาคุขึ้นติดหลี่ที่ไหนมานะ	เป็นการถามโดยใช้โวหาร
ปาคีขึ้นน้ำตอง	ปลาดีขึ้นน้ำตอง	เปรียบเทียบ จากบทขับนี้
สองโตมาคู่ก็	สองตัวมาเป็นคู่	ถามเชิงเปรียบกับปลาว่าเป็น
ลีโตมาสะลวยสะล้วย	ลีตัวมาอย่างน่ารักน่าชม	ปลาที่มาจากแหล่งใด หรือ
สาวน้อยไปส่ง	สาวน้อยไปจากข้างของ	เป็นสาวน้อยหนีมาจากข้าง
แม่โหลมาเล	คุณแม่ที่ไหนมานะ	แม่ที่ไหนมา เป็นสาวแก่หนี
สาวแก่ไปส่ง	หรือสาวแก่ที่หนีจากข้าง	จากข้างสามที่ไหนมา เป็น
ผัวโหลมาเล	สามีที่ไหนมากันนะ	ต้น
มาเจ้อเจ้า	เดินทางมาตอนเช้า	
หว่ามาเจ้อสาย	หรือมาตอนเวลาสาย	

จากตาราง ๖๓ บทขับแสดงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหาร ประเภทการใช้คำถามเชิงวรรณศิลป์ ซึ่งคำถามได้แก่ “สาวน้อยไปล้างแม่ไหลมาเล สาวแก่ไปล้างพี่ไหลมาเล” เป็นลักษณะของคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

๘. การใช้โวหารการกล่าวทำความหรือปฏิรูปพจน์

เป็นการกล่าวอ้าง บุคคล สถานที่ เหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ที่เป็นที่รู้จักกันดีทั่วไปยกมาประกอบข้อความ ซึ่งเมื่อเอ่ยถึงสิ่งนั้นแล้วก็เป็นที่ยอมรับและเข้าใจได้ทันที เช่น กล่าวอ้างถึงนางวันทอง จากเรื่องขุนช้างขุนแผน ก็จะเข้าใจในกลุ่มคนไทย เป็นต้น ดังตาราง ๖๔ (ไมซอน เลืองคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๖๔ การใช้โวหารการกล่าวทำความ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญเท้าแก่งขวัญนาง	ขวัญเจ้าบ่าวและขวัญเจ้าสาว	เป็นการกล่าวทำความโดย
ยังไปเอวบ้านให้ล้างเสียเหลือง	ที่ไปเที่ยวบ้านขออย่าได้เจ็บป่วย	กล่าวถึงนิทานเรื่องเล่าของ
ยังไปเอวเมืองให้ล้างเสียใส	ไปเที่ยวเมืองขออย่าได้เป็นไข้	ท้องถิ่น ได้แก่ เรื่องขุนลู
ไปเบิ่งสวนเบาะไม้	ไปชมสวนดอกไม้ขุนนางอ้าว	นางอ้าว
นางอ้าวขุนลู บ่มาภิมา	ที่ไม่มาก็ขอให้กลับคืนมา	
ขวัญอย่ายังกางดง	ขวัญอย่าไปอยู่ในกลางดง	
ขวัญอย่าทรงบ้านท่าน	อย่าไปหลงระเริงอยู่บ้านท่าน	
ขวัญอย่าล่านางหวา	ขวัญอย่าไปบินอยู่กลางท้องฟ้า	
อยู่กางบนไต่ดาว	ให้ไต่ตามดวงดาว	
มานอขวัญเฮ	มานะขวัญเฮ	

จากตาราง ๖๔ บทขับแสดงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารการกล่าวทำความ ตัวอย่างคำขับข้างต้นมีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารการกล่าวทำความ โดยอ้างถึงสวนดอกไม้ของขุนนางอ้าว ซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นของชาวชาติพันธุ์ไต หรือเป็นบทขับปี่ประจำถิ่นของชาวไทยคำ

๕. การใช้โวหารปฐกภาพจน์

เป็นการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน ซึ่งเป็นโวหารที่มีลักษณะตรงข้ามกัน ระหว่างความหมายกับคำพูด หรืออาจจะตรงข้ามกันระหว่างอารมณ์ความรู้สึกความจริงกับภาษา ที่แสดงออกมา แต่ผู้ฟังผู้อ่านหรือผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ว่าพูดอย่างหนึ่งแต่มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งลักษณะการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารปฐกภาพจน์นั้นส่วนใหญ่จะใช้คำที่มีลักษณะตรงข้ามกัน เช่น ดีใจแทบตาย หรือ น้ำตาแห่งความดีใจ ปลื้มจะตาย เป็นต้น ดังตาราง ๖๕ (ทองบันคุณ ก้าสวาท. ๒๕๕๓ : ๑๐)

ตาราง ๖๕ การใช้โวหารปฐกภาพจน์

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เสียงขับผู้น้องแป้ง	ความขับของน้อง	ลักษณะบทขับนี้แสดงให้เห็น
ไปสอดเมืองหมีแล้ว	นั้นชาวเมืองหมีได้ฟังแล้ว	เห็น โวหารปฐกภาพคือการ
เผือกตาไหลแต่ล่อ	ใครก็จะซึ่งใจจนน้ำตาไหล	แสดงออกที่ตรงกันข้ามคือ
ไปสอดเมืองไต้แล้ว	ขับดังไปถึงเมืองไทแล้ว	อาการปลื้มปีติ ประทับใจ
เผือกม่อนเห็นหน้า เสียหว่า	ได้ฟังใครก็คงจะอยากเห็นหน้า	พอใจแต่แสดงออกใน
น้องหล้าขับข้อยแต่ ๆ เชื้อ	ความขับของน้องช่างเจ็ยแจ้ว	ลักษณะตรงข้ามคือการใช้
หม่อกายโต	เสียจริง ๆ ไพราะเกินที่จะว่า	น้ำตาไหล
แต่เหล หล้าแป้งเอ๊ย	เป็นเสียงของน้อง แท้แล้วน้อง	
	เอย	

จากตาราง ๖๕ บทขับแสดงการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารปฐกภาพจน์ ตัวอย่างบทขับข้างต้นนี้ เนื้อความกล่าววว่า เสียงขับของน้องนั้นดังไปถึงเมืองหมีใครที่ได้ยินก็น้ำตาไหล ดังไปถึงเมืองไทแล้วใครก็อยากเห็นหน้า เสียงขับของน้องนั้นช่างเพราะเกินตัวของน้องจริง ๆ ส่วนที่แสดงถึงโวหารปฐกภาพจน์คือ “เสียงขับดังไปถึงเมืองหมีใครที่ได้ยินก็น้ำตาไหล” เป็นการแสดงความชื่นชมประทับใจแต่ใช้น้ำตาเป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงความรู้สึก ซึ่งปกติแล้วน้ำตาจะเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของความ โศกเศร้าเสียใจเป็นสำคัญ

๑๐. การใช้โวหารนามนัย

เป็นภาพพจน์ที่ใช้คำหรือวลีบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด (พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๕ : ๒๖๓) ได้แก่ การเอ่ยถึงสิ่งหนึ่งแต่ให้ความหมายอย่างอื่น ดังตาราง ๖๖ (บุญทอง ชุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๓๘)

ตาราง ๖๖ การใช้โวหารนามนัย

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
สนเปี้ยวโห่ ขันลาว ปีเป็งจีสอจับ สิบก้าแล้ว จีด้านความก่าว หนองลันปิ่นก้าแล้ว จีด้านกวี๋มหวานยี่ฮ้อย เสื่องฮักหล้า ปานเชื่องหน้าเสื่อข้า ฮักหลอดไหมก้าคือ เชื่องไหมก้าเกี้ยว ขันลาวบ่อดก	น้องปักผ้าเปี้ยวรูปขันลาวอัน สวยงามพี่ชายจะขอจับคู่ สิบก้าแล้ว จะขอกล่าวถึงเรื่อง ความรักต่อน้องพันก้าแล้ว จะกล่าวก้าหวานหยอกเข้า ได้รักน้องแล้ว เหมือนคังหน้าฟูกที่นอน รักหลอดไหมคำ คังกับไหมก้าเกี้ยว ขันลาว อย่างแน่นอนหนา	เป็นการใช้โวหารนามนัย โดยใช้คำว่า ขันลาว แทน สิ่งที่ดีมีคุณภาพ ดังนั้น คำ ว่า ขันลาว จึงเป็นตัวแทน ของสิ่งที่มีคุณภาพมีคุณค่า ทุกอย่างนั่นเอง

จากตาราง ๖๖ การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหารนามนัยตัวอย่างข้างต้นนี้คำว่า **ขันลาว** เป็นคำที่กล่าวอ้างถึงเมื่อต้องการจะบอกว่าสิ่งนั้นดี มีความงาม มีคุณภาพดังนั้นคำว่า **ลาว** หรือ **ขันลาว** จึงเป็นนามนัยเพราะเป็นคำที่บ่งหรือแสดงความหมายแทนสิ่งของต่าง ๆ ทั้งหมดของความ เป็น ลาว หรือชาวลาวลุ่ม ว่าเป็นกลุ่มมีแต่สิ่งของที่มีคุณสมบัติที่ดี มีความงาม มีคุณภาพตามความคิดของชาวไทดำ ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่คิดว่าตนคือ **ชาวไต (ไท)** ไม่ใช่พวกลาว

การสร้างสรรค้วรรณศิลป์ด้วยการใช้จังหวะ

จังหวะมีความสำคัญในทุกภาษา ในการสื่อสารโดยการใช้เสียง จะต้องมียังหวะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยทุกครั้ง แต่ผู้ใช้ภาษาส่วนใหญ่มักจะมองข้าม หรือไม่ได้ใส่ใจ ตลอดจนขาดการสังเกตจึงไม่รู้ว่าเมื่อมีการใช้เสียงเพื่อสื่อสารทุกครั้งจังหวะนั้นจะมีความสำคัญและมีบทบาทในการควบคุมเพื่อให้เกิดความหมายในการสื่อออกไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นจะขอกล่าวถึงความหมายของจังหวะและลักษณะของจังหวะดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต (๒๕๔๕ : ๒๕๘) ได้ให้ความหมายของจังหวะไว้ว่า หมายถึง ระยะเวลาที่สม่ำเสมอ เช่น หัวใจเต้นเป็นจังหวะ ระยะเวลาที่กำหนดไว้เป็นตอน ๆ เช่น เพลงจังหวะช้า เพลงจังหวะเร็ว พุดเป็นจังหวะ ส่วน พรทิพย์ ศิริสมบุญเวช (๒๕๔๘ : ๓๘) ให้ความหมายของจังหวะในการอ่านทำนองเสนาะว่า จังหวะ หมายถึง อัตราความเร็วและการใช้เสียงสูงต่ำ ทำให้บทกวีมีความไพเราะ เพราะเกิดการกระเพื่อมของเสียง เราจึงอ่านบทกวีไม่รู้จำก็เบื่อ เพราะเสียงของบทกวีทำให้เกิดทำนองเหมือนเสียงเพลง จังหวะเกิดจากการผสมผสานระหว่างการเน้นพยางค์กับการกำหนดจำนวนพยางค์ จังหวะในบทกวีประกอบด้วยเสียงสูงเสียงต่ำ เสียงสั้นเสียงยาว เสียงหนักเบา และมีสัมผัสประสานกันอย่างไพเราะเหมือนทำนองดนตรี จังหวะในบทกวีจึงเหมือนจังหวะในดนตรี

พระยาอนุমানราชชน (๔๕๑๕ : ๗-๘) อธิบายลักษณะของจังหวะไว้ว่า จังหวะที่เป็นทำนองเรียกว่า rhythm หมายถึง เสียงสั้นยาว เสียงหนักเบา ซึ่งเปล่งออกมาอย่างเป็นระเบียบ ฟังเพราะหูเปรียบเหมือนกระแสน้ำไหลต้องลมพัด ต่างจากจังหวะธรรมดาที่เรียกว่า beat ซึ่งเป็นเสียงเดี่ยวซ้ำ ๆ กันตลอดเช่นเสียงปรบมือ เสียงตีเกราะเคาะไม้ทั่วไป สำหรับ pitch หมายถึง จังหวะลีลาที่มีเสียงสูงต่ำ เมื่อนำ rhythm มาประกอบกับ pitch จะเกิดเป็นทำนองเพลงเรียกว่า Melody หรือ tune

คำประพันธ์ไทยมีการแบ่งจังหวะต่างกัน ซึ่งจะต้องแบ่งจังหวะให้ถูกต้องก่อนที่จะอ่านออกเสียง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กลอนหก วรรคหนึ่งมี ๖ คำ แบ่งออกเป็น ๓ จังหวะ ดังนี้

ไผ่ช่อ/อ้อเอียด/เบียดออก
ออกแอค/แอคออก/ชอคไกว

ลมลอด/ไล่เลี้ยว/เร็วไวไผ่
แพใบ/ไถ่น้ำ/ลำคลอง

(บนพรมใบไผ่ : เนาวรรตน์ พงษ์ไพบุลย์)

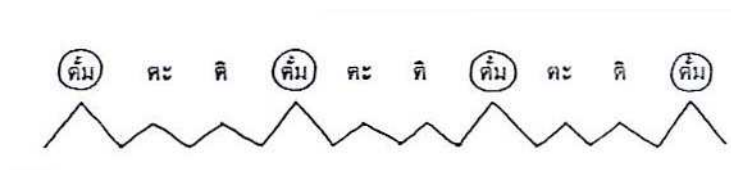

กลอนสุภาพ วรรคหนึ่งมี ๘ คำ แบ่งออกเป็น ๓ จังหวะ ดังนี้

ถึงม้วยดิน/สิ้นฟ้า/มหาสมุทร	ไม่สิ้นสุด/ความรัก/สมัครสมาน
แม่เกิดใน/ใต้หล้า/สุธาธาร	ขอพบพาน/พิศวาส/ไม่คลาดคลา

(พระอภัยมณี : สุนทรภู่)

ในด้านดนตรีนั้น ส.สุรรัตน์ (วัฒนธรรม บุญจับ. ๒๕๓๒ : ๖) กล่าวว่าจังหวะคือ ระยะเวลาของบทเพลงหรือซีพอร์ที่เด่นอยู่ตลอดเวลาของการบรรเลงดนตรี เพราะจังหวะดำเนินอยู่ตลอดไปไม่ว่าจะมีเสียงเพลงอยู่หรือไม่ จนกว่าจะจบบทเพลงนั้น ในเชิงจิตวิทยา วูดโร (Woodrow, ๑๙๕๑ อ้างถึงใน วัฒนธรรม บุญจับ ๒๕๓๒ : ๖) กล่าวว่า จังหวะคือการรับรู้สิ่งเร้าต่าง ๆ ในลักษณะกลุ่มของสิ่งเร้า จะต้องมีความต่อเนื่องกันอย่างมีรูปแบบและมีการเกิดที่ซ้ำ ๆ กันโดยมีเวลาเป็นเครื่องกำหนด เช่น เวลาเราฟังเสียงกลอง ดังตัวอย่าง

เราได้ยินกลุ่มเสียงที่ประกอบด้วยเสียงหนักสลับกับเสียงเบาเป็นช่วง ๆ โดยที่เสียงเบาเป็นบริวารของเสียงหนัก จากตัวอย่างข้างต้นเราจะได้ยินจังหวะกลองทั้งหมด ๔ กลุ่มด้วยกัน โดยมีเสียง "ตัม" เป็นตัวเร้าให้เกิดการรับรู้จังหวะ ในทางภาษาศาสตร์และสัทศาสตร์ผู้ให้ความหมายของจังหวะไว้หลายประการ แต่ด้วยเหตุที่การให้ความหมายของจังหวะยังไม่สิ้นสุด อเบอร์ครอมบี (Abercrombie) จึงได้ให้ความหมายของจังหวะในเชิงสรีรศาสตร์ไว้อย่างเป็นกลาง ๆ ว่า การพูดคือการหายใจที่ถูกตัดแปลง โดยที่เสียงพูดนั้นจะใช้ลม (air – stream) ที่มาจากปอด ซึ่งการหายใจจากปอดนี้จะมีลักษณะเป็นกลุ่มเกิดต่อเนื่องกันเหมือนการเต้นของซีพอร์ (pules – like) คือไม่ได้เกิดเป็นลมที่ไหลต่อเนื่องกันตลอด แต่มีแรงดันลมเป็นช่วง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการยืดและหดตัวของกล้ามเนื้อที่ทำหน้าที่ในการหายใจ การหดตัวของกล้ามเนื้อแต่ละครั้งจะทำให้เกิดแรงดันลม (chest – pulse) ซึ่งแต่ละครั้งของการเกิดแรงดันลมนี้เองที่ทำให้เกิดพยางค์ และขั้นตอนของการเกิดพยางค์อันเนื่องมาจากระบบของการเกิดแรงดันลมนี้เอง คือพื้นฐานการพูดของมนุษย์ จังหวะในการพูดเกิดจากจังหวะการยืดหดตัวของกล้ามเนื้อที่ใช้ในการหายใจผู้พูดจะรู้สึกว่าการพูดของเขามีจังหวะ และผู้ฟังที่พูดภาษาเดียวกันหรือเข้าใจภาษานี้ก็จะรู้สึกและรับรู้ว่ามีจังหวะเกิดขึ้น โดยมีลักษณะทางเสียงบางประการเป็นเครื่องช่วยบ่งชี้ (Abercrombie ๑๙๖๘ : ๘๗ อ้างถึงใน วัฒนธรรม บุญจับ ๒๕๓๒ : ๖)

จังหวะการพูดไม่ว่าจะเป็นภาษาใดก็ตาม มีองค์ประกอบสำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ พยางค์ (Syllable) การลงเสียงหนัก (Stress) และการหยุด (Pause) ในการศึกษาจังหวะในการจับของคำขับไทคำนั้นเนื่องจากคำขับของไทคำคำขับที่ให้ความรื่นเรียงจะมีลักษณะคำประพันธ์คล้ายกับกาบกลอนหรือโคลงสารของชาวไทยอีสาน และคำขับในพิธีจะมีลักษณะคำประพันธ์คล้ายกับร่ายยาวหรือร่ายโบราณของไทยภาคกลาง ดังนั้นในการศึกษาเรื่องจังหวะของคำขับไทคำจึงจะใช้แนวคิดของพระยาอนุมานราชชน ซึ่งศึกษาจังหวะคำประพันธ์ไทยโดยมีการแบ่งจังหวะได้ต่างกันตามลักษณะคำประพันธ์

สำหรับการจำแนกประเภทของคำประพันธ์ในคำขับของไทคำใน สปป. ลาวนั้นแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ คำขับที่ให้ความรื่นเรียง จะมีลักษณะคำประพันธ์คล้ายกับกาบกลอนหรือโคลงสารของชาวไทยอีสานหรือกลอนลาวชิรป็นดี และคำขับในพิธีจะมีลักษณะคำประพันธ์คล้ายกับร่ายยาวหรือร่ายโบราณของไทยภาคกลาง ดังนั้นในการศึกษาเรื่องจังหวะของไทคำจึงจะแบ่งตามลักษณะของคำประพันธ์ดังต่อไปนี้

๑. จังหวะคำขับที่ให้ความรื่นเรียง จะจับเพื่อความเพลิดเพลินเป็นการสื่อสารกับผู้คนทั่วไป ดังนั้นการจับจะเน้นความไพเราะฟังแล้วเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน ทำให้เกิดความเพลิดเพลินไปด้วย ซึ่งเป็นการจับให้คนฟังดังนั้นการกำหนดฉันทลักษณ์จะมีรูปแบบที่เอื้อต่อจังหวะทำนองโดยจะกำหนดจำนวน คำคือ “ก๊กสามปายสี่” โดยในหนึ่งบาทหรือหนึ่งบรรทัดนั้นจะแบ่งออกได้เป็น ๒ วรรคคือ วรรคหน้าและวรรคหลัง วรรคหน้า (ก๊ก) กำหนดจำนวนคำ ๓ คำ (พยางค์) ส่วนวรรคหลัง (ปาย) กำหนดจำนวนคำ ๔ คำ (พยางค์) และมีสัมผัสระหว่างบาท การจับก็จะแบ่งเป็นจังหวะในหนึ่งบาทจะแบ่งออกเป็น ๒ จังหวะ แบ่งตามวรรคหน้าและวรรคหลัง วรรคหน้า (ก๊ก) กำหนดจำนวนคำ ๓ คำ (พยางค์) ส่วนวรรคหลัง (ปาย) กำหนดจำนวนคำ ๔ คำ (พยางค์) ดังตัวอย่างเช่น (คำเหย ลอคำดี. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

พอเห็นน้ำวังเล็กเจ้าหยั่ง	พอเห็นน้ำวังกำเจ้ากิน
พอเห็นเสื่อ/ค่านิลเจ้าไถ่	พอเห็นจู้/แก้มใหม่เจ้าจา/
พอเห็นตา/เดียดแลเจ้าเหลือ	พอเห็นฮ้าน/ช่วงตั้งเฮื้อป็น

๒. จังหวะคำขับในพิธี เป็นการจับจึงไม่ต้องคำนึงถึงความไพเราะความชัดเจนหรือมีจังหวะที่งดงามแต่ประการใด แต่มุ่งอยู่ที่ความสำเร็จในพิธีกรรม การจับจึงมีความรวดเร็วเพราะมีเนื้อ ความที่ขี้ดยาว ฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการแต่งก็จะมีลักษณะคล้ายกับร่าย ที่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่มีความแน่นอน มีการสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่มีความสม่ำเสมอ บทหนึ่งประกอบด้วยคำ ๕ วรรคขึ้นไป ซึ่งปกติแต่ละวรรคมี ๕ คำอาจมีคำสร้อยเสริมท้ายบทหรือเสริมระหว่างวรรคก็ได้

จังหวะการขับในแต่ละวรรคแบ่งออกเป็น ๒ จังหวะ คือ ๒-๑ หรือ ๑-๒ ขึ้นอยู่กับเนื้อความในวรรคหรือสัมผัสระหว่างวรรคเป็นสำคัญ ตัวอย่างการแบ่งจังหวะในการขับ มีดังต่อไปนี้ (ไม่ชอนเลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

เลื้อยเท็งคบ/เท็งเพื่อน/เลื้อยเท็งเฮือน/เท็งย้าว/เลื้อยเท็งสาว/พอลูแม่ลูเฮือนเดียว/
 เย็ดสัง/ไปตีได้/ไค้สัง/ไปตีเป็น/ เลี้ยงเป็ด/ยังตายช่วย/เลี้ยงไก่/ยังตายกอง/ เลี้ยงหมู/ยังเป็นหมูจ้อน/
 เลี้ยงม้อน/ยังหัวเหลือง/เย็ดโฮ้/ยังวางจา เย็ดนา/ยังเหลืองด้าย/บจกก็บ้องฮ้าย/มาสอนใส่โต/บจกผี/
 สังเย็ด/บจกเป็ด/สังไซ้/ไม้สัง/ตีบสังเต็ง/เสาจั่งอ้อมเลื้อย/ไปลุ่มมอ/ขอแพ/ไปลุ่มเอื้อง/ลุ่มเอื้อง/บมีผีสังทอ/
 ไปลุ่มมอ/บมีผีสังหวา/...

ในการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยการใช้จังหวะนั้นจะประกอบด้วยจังหวะคำขับที่ให้ความรื่นเริงและจังหวะคำขับในพิธี สำหรับจังหวะคำขับที่ให้ความรื่นเริงนั้นจะแบ่งจังหวะออกเป็นกนกสามปลายสี่คือวรรคหน้า ๓ คำ วรรคหลัง ๔ คำ ส่วนจังหวะคำขับในพิธี จังหวะการขับในแต่ละวรรคจะแบ่งออกเป็น ๒ จังหวะ คือ ๒-๑ หรือ ๑-๒ ขึ้นอยู่กับเนื้อความในวรรคหรือสัมผัสระหว่างวรรคเป็นสำคัญ

จากการศึกษาการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของวรรณกรรมคำขับไทดำใน สปป. ลาว นั้นปรากฏว่ามีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์โดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้คือ ๑) การใช้รูปแบบการนำเสนอ ซึ่งได้แก่ รูปแบบคำประพันธ์ รูปแบบโครงสร้างคำขับ และรูปแบบการขับ ๒) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียง ซึ่งได้แก่ การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยเสียงสระ การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยเสียงพยัญชนะ ๓) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้คำ ซึ่งได้แก่ การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้าย การใช้คำสร้อย การใช้ซ้ำคำ การละคำ ๔) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้ความหมาย ซึ่งได้แก่ ความหมายประเภทการถามตอบ (ปจญา-วิสัยนา) ความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึก ความหมายประเภทการใช้ความหมายหลายนัย ๕) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้โวหาร ซึ่งได้แก่ การใช้โวหารอุปมาอุปไมย การใช้โวหารอุปลักษณ์ การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน การใช้โวหารสัญลักษณ์-สิ่งแทน การใช้โวหารอภิปจน์หรือการกล่าวเกินจริง การใช้โวหารการกล่าวเย้ยประชด การใช้โวหารการใช้คำถามเชิงวรรณศิลป์หรือปจญา การใช้อุบายการกล่าวเท็จหรือปจญาพจน์ การใช้โวหารปจญาพจน์ และการใช้โวหารนามนัย ๖) การสร้างสรรควรรณศิลป์ด้วยการใช้จังหวะ ซึ่งประกอบ ด้วยจังหวะคำขับที่ให้ความรื่นเริงและจังหวะคำขับในพิธี

จะเห็นได้ว่าคำขับไทดำใน สปป. ลาว นั้นมีความงามเพราะมีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในรูปแบบที่หลากหลาย แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาดังกล่าวทำให้เข้าใจและเห็นหน้าที่ของคำขับเพียง แง่มุมเดียวเท่านั้น ซึ่งความจริงแล้วคำขับยังทำหน้าที่อื่นได้แก่การสื่อสารทางวัฒนธรรมซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ ๕

วรรณกรรมคำขบไต่คำกับการสื่อสารทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่งามที่บรรพบุรุษได้รังสรรค์เอาไว้ด้วยภูมิปัญญาอันชาญฉลาด ดังนั้นจึงได้มีการสื่อสารส่งผ่านรุ่นต่อรุ่นเพื่อเป็นการสืบสานและคงอยู่ อันจะเป็นประโยชน์สำหรับอนุชนรุ่นต่อไป ถ้าหากว่าวัฒนธรรมขาดการสื่อสารส่งต่อ วัฒนธรรมก็จะสูญหายไป ดังนั้นวัฒนธรรมและการสื่อสารจึงต้องมีความสัมพันธ์กัน ซึ่ง Hall (๑๙๗๗) (อ้างถึงใน จุฑาพรรธน์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. ๒๕๕๑ : ๓๕) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมคือการสื่อสารและการสื่อสารคือวัฒนธรรม” ทั้งสองสิ่งนี้ยากที่จะแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิงและ Hall ยังกล่าวอีกว่า “ไม่มีแง่มุมใด ๆ ในชีวิตมนุษย์ที่จะไม่ได้รับการสัมผัสและเปลี่ยนแปลงโดยวัฒนธรรม เมื่อวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการสื่อสารก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้แต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันตามแต่ละระดับของการยอมรับและการปฏิบัติตามแบบแผนของวัฒนธรรม นอกจากนี้ Marsella (๑๙๙๔) (อ้างถึงใน จุฑาพรรธน์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. ๒๕๕๑ : ๔) ยังได้กล่าวถึงวัฒนธรรมและสาเหตุที่มีการสื่อสารไว้ว่า วัฒนธรรมคือ พฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งมายังอีกรุ่นหนึ่งเพื่อจุดมุ่งหมายในการสนับสนุนการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคม การปรับตัว การเจริญเติบโตและพัฒนาการ

ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารและวัฒนธรรมนั้นมีความแน่นอนแต่ลักษณะความสัมพันธ์นั้นก็ยังมีผู้มองเห็นความแตกต่างในลักษณะการสัมพันธ์ ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๕ : ๒๘) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการสื่อสารนั้น ยังมีมุมมองที่แตกต่างในกลุ่มนักวิชาการโดยนักวิชาการบางกลุ่มมองว่า การสื่อสารจะมีบทบาทและความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรม แต่ทั้งสองอย่างนี้ก็มิใช่เรื่องเดียวกัน การสื่อสารมีบทบาทเพียงเป็นผู้ถ่ายทอดและสืบทอดวัฒนธรรมเท่านั้นแต่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งมองว่า การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งมุมมองนี้เป็นมุมมองสำหรับสังคมสมัยใหม่ที่เป็นสังคมข้อมูลข่าวสารมีบทบาทอย่างมาก (Information society) รวมทั้งการสื่อสารมวลชนก็แผ่ขยายอาณาเขตอย่างมหาศาล จนกลายเป็นเส้นประสาทของสังคมไปแล้วที่เรียกว่า (Mass-mediated society) สถานะและบทบาทของการสื่อสารจนแทบจะแยกไม่ออกและกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัฒนธรรม การสื่อสารจึงไม่ได้มีหน้าที่แค่เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดตัววัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่เป็นหัวใจสำคัญ (essential part) ของวัฒนธรรม หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการสื่อสารมีฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์ผู้กลั่นกรอง (Generator) วัฒนธรรมของสังคมเลยทีเดียว

ส่วน จุฬาทพรรษ์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. ๒๕๕๑ : ๔๒-๔๓) ได้กล่าวอีกว่า การสื่อสารและวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้และมีความสัมพันธ์แห่งความหมายทั้งโดยนัยตรงและนัยอ้อม มนุษย์จำเป็นต้องทำการสื่อสาร และต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารตลอดชีวิตเพื่อการดำรงสืบสานทางวัฒนธรรม การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้วยภาษาปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ภาษิต คำพังเพย สื่อมวลชน นิทาน เรื่องเล่าพื้นเมืองต่าง ๆ เพลงพื้นเมือง การขับ การรำ เป็นต้น ล้วนเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมด้วยภาษาที่มีประสิทธิภาพทั้งสิ้น นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังสื่อสารผ่านรูปแบบอื่น ๆ อีก เช่น ศิลปะ ศิลปกรรม สัญลักษณ์ เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้จะดำรงอยู่ยืนนานได้จะต้องส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นอื่น ๆ ซึ่งการถ่ายทอดเกิดขึ้นโดยพ่อแม่ เพื่อน สื่อมวลชน วัด โรงเรียน เป็นต้น วัฒนธรรมจะถูกรับรู้ร่วมกันในแต่ละรุ่น การถ่ายทอดสื่อสารทางวัฒนธรรมถือเป็นการสนับสนุนความคิดที่ว่าวัฒนธรรมและการสื่อสารเกี่ยวข้องกัน การสื่อสารทำให้วัฒนธรรมมีความต่อเนื่อง ดังนั้นการถ่ายทอดสื่อสารทางวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในทุกสังคม

สำหรับชาวไทยคำใน สปป. ลาว นั้นเป็นกลุ่มชนที่มีคำขับเป็นเพลงพื้นบ้าน มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นลีลาการร้องและกลวิธีในการใช้ภาษาการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ และยังใช้คำขับให้ทำหน้าที่สร้างความรื่นเริงและใช้ประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นบทบาทในมิตการสื่อสารวัฒนธรรม อันเป็นลักษณะเฉพาะของเพลงพื้นบ้านที่ต้องทำหน้าที่สื่อสาร ถ่ายทอด บอกกล่าวเรื่องราวและแสดงลักษณะความเป็นตัวตนของชุมชน ชวนให้ผู้ชม ผู้ฟังเกิดความสนใจ

สำหรับบทบาทหน้าที่และปรากฏการณ์ “คำขับ” ของชาวไทยคำใน สปป. ลาว นั้นจากการศึกษาค้นคว้า ไมซอน เลืองคำมา (๒๕๕๔ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในจารีตประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยคำ คำขับ มีบทบาทสำคัญที่จะเป็นสื่อประสานให้พิธีกรรมต่าง ๆ ขับเคลื่อน คำขับจัดเป็นหัวใจหลักของการประกอบพิธี เช่น การจับมัด การจับแสนเรือน ประเพณีการแต่งงาน พิธีเกี่ยวกับความตายหรือพิธีศพ และเป็นหัวใจในงานรื่นเริงต่าง ๆ เช่น ประเพณีอื่นก๊อน (เล่นคอน) ประเพณีเที่ยวช่วง (ไอ้สาว) ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น บทบาทของคำขับนอกจากจะทำหน้าที่หลักในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมแล้วยังมีบทบาทในมิตการสื่อสารวัฒนธรรม เพื่อถ่ายทอดบอกเรื่องราว และลักษณะความเป็นตัวตนของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วิถีชีวิต ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวจะแฝงอยู่ในเนื้อหาถ้อยคำของคำขับ

ในการศึกษาวิจัยการสื่อสารทางวัฒนธรรมของคำขับชาวไทยคำใน สปป. ลาว ครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาโดยประยุกต์ใช้แนวคิดของ ปฐม หงษ์สุวรรณ (๒๕๕๔ : ๑๓๕-๑๖๐) ซึ่งแบ่งประเภทข้อมูลทางคติชนวิทยาตามเกณฑ์ของทั้งวิธีการถ่ายทอดและลักษณะของเนื้อหา สามารถนำมาประยุกต์และแบ่งลักษณะการสื่อสารทางวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) ประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ (verbal culture) ๒) ประเภทการละเล่นและการแสดง (performing culture) ๓) ประเภท

ศิลปะและวัตถุสิ่งของ (material culture) และ ๔) ประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม (customary culture) ดังจะกล่าวถึงแต่ละประเภทในรายละเอียดต่อไปนี้

การถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ (Verbal Folklore)

การถ่ายทอดด้วยถ้อยคำวาจา (verbal folklore) จะเป็นข้อมูลที่ถ่ายทอดด้วยวาจาคำพูด หรือข้อมูลใช้ถ้อยคำ บางครั้งเรียกว่า “ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ” ข้อมูลประเภทการใช้ถ้อยคำนี้เป็น การนำเสนอความคิดและจินตนาการ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดให้ผู้ฟังรับรู้และเข้าใจ ข้อมูลที่ใช้ถ้อยคำนี้อาจเป็น นิทาน ตำนาน เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย เป็นต้น การใช้ถ้อยคำในการ ถ่ายทอดข้อมูลบางครั้งก็จะมีการแสดงกิริยาอาการประกอบการแสดงออกด้วย นอกจากนี้นักวิชาการ บางท่านยังอธิบายให้เห็นว่าข้อมูลประเภทมุขปาฐะคือข้อมูลประเภทใช้ถ้อยคำ ซึ่งอาจแบ่งออกได้ ๖ ประเภท คือ นิทาน ตำนาน เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย และความเชื่อ และนอกจากนั้นในแต่ละ ประเภทยังมีรูปแบบรองอีกหลายชนิด ในการศึกษาวิเคราะห์การสื่อสารทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดด้วย ถ้อยคำวาจา ผ่านคำขับของชาวไทยไตใน สปป. ลาว นั้นพบว่ามีการสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. นิทาน

นิทานเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาเล่าสู่กันฟังเพื่อความเพลิดเพลินในคราวที่พักผ่อน หลังจากเลิกจากการทำงานหนักมาตลอดทั้งวันหรือตลอดฤดูกาล ซึ่งชาวไทยไตจะประกอบอาชีพ เกษตรกรรมทำนาทำไร่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะสามารถทำได้ในช่วงฤดูฝน ดังนั้นเมื่อถึงฤดูแล้งก็จะมี การละเล่นขับเพลงในลักษณะต่าง ๆ เพื่อความเพลิดเพลิน ถ้าหากเป็นช่วงฤดูกาลทำงานก็จะใช้เวลา ในยามค่ำคืนขับเล่านิทานสู่กันฟัง หรือไม่ก็มีการขับในเวลาช่วงของบ่าวสาว เป็นต้น สำหรับ นิทานที่ชาวไทยไตใน สปป. ลาว นิยมนำมาเล่านั้น คำเหย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑.๑ นิทานเพื่อความบันเทิง เป็นการเล่าเรื่องเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินอย่างเดียว ไม่ได้มีน้ำเสียงเพื่อเสียดสีประชดประชันสังคมหรือหาไม้แก่นงำอื่นใดแอบแฝง ไม่ ตลอดจนไม่มีการต่อรองเพื่อประโยชน์หรือเรียกร้องสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น สำหรับเรื่องที่นิยมนำมา ขับเพื่อความบันเทิงได้แก่ ขุนนางอ้าว สั่งจู้สอนสาว เท้าคำโดยกับนางเฮือนหอม อีคำอีค่อน เท้า สามเลื่องกับนางอึ้งลาย เป็นต้น เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะสะท้อนความรักที่ซื่อสัตย์ และบริสุทธิ์ มีความจงรักภักดีในความรัก เป็นความรักเดียวใจเดียวแม้ตายก็ยอมพร้อมที่จะยังรักมั่นในคนเดียวเท่านั้น ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ แต่ในที่นี้จะยกตัวอย่างคำขับที่เล่านิทานเพื่อความบันเทิง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ดังตาราง ๖๗ (บุญทอง ขุนวงศา. ๒๕๕๓ : ๑-๒)

ตาราง ๖๗ บทขับนิทานเพื่อความบันเทิงเรื่อง “สังข์สูสอนสาว”

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ฮาจิคิด แต่เก่ามาหลัง	หากจะคิดแต่ก่อนมาหลัง	หากจะคิดเรื่องในอดีต
คิดแต่หลัง มาบั้งเอาหน้า	คิดแต่หลังมาบั้งเอาปัจจุบัน	นำเรื่องเก่ามาเล่าในปัจจุบัน
คิดแต่ฟ้า ปางก่อนหม่างเหลือ	คิดแต่คราวก่อนที่ผ่านมานาน	คิดถึงเรื่องเนิ่นนานมาแล้ว
คิดแต่เมื่อ ผู้สองเฮา	คิดแต่เมื่อเราสอง	คิดถึงสมัยที่เราอยู่ในท้อง
ยังอยู่ โปกหม่างขวา	ยังอยู่กระโปกด้านขวา	อยู่ฝั่งทางด้านขวา
ยังอยู่ ป้าหม่างซ้าย นั้นเต้	ยังอยู่ทางด้านซ้ายนั้นไง	ยังอยู่ในท้องทางด้านซ้าย
แดดฮ้อนแล้ว แม่เอ้มหล้า	แดดร้อนแล้วแม่ของน้อง	เมื่อแดดร้อนแล้วแม่ของ
ยังเฟือ กินแตง	ยังใฝ่อยากกินแตง	น้องยังอยากกินแตง
แดดแรงแล้ว แม่เอ้มเป็ง	แดดแรงแล้วแม่ของน้อง	เมื่อแดดจัดแล้วแม่ของน้อง
ยังเฟือกิน ส้มปายอง	ยังใฝ่อยากกินปลาส้ม	ยังอยากกินปลาส้ม
อ่อนน้อย เข้าต้องแม่	น้องน้อยเข้าอยู่ในท้องแม่	น้องอยู่ในท้องแม่
สามเดือน มาคือ	สามเดือนมาแล้วหนอ	สามเดือนมาแล้ว
แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลี่	แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาส้มจากหลี่	แม่อยากกินส้มปลาหลี่
อ่อนน้อย เข้าต้องแม่	น้องอยู่ในท้องแม่	น้องอยู่ในท้องแม่
สี่เดือน มาคือ	สี่เดือนมาแล้วหนอ	เป็นเวลาสี่เดือนมาแล้ว
แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลาหว่า	แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาส้มปลาหว่า	แม่ของน้องอยากกินส้มปลาหว่า
อ่อนน้อย เข้าต้องแม่	น้องเข้าท้องแม่	น้องอยู่ในท้องแม่
ห้าเดือน มาคือ	ห้าเดือนมาแล้วหนอ	เป็นเวลาห้าเดือนมาแล้ว
แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลปก	แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาส้มปาลปก	แม่ของน้องอยากกินส้มปาลปก
อ่อนน้อย เข้าต้องแม่	น้องเข้าท้องแม่	น้องเข้าอยู่ในท้องแม่
หกเดือน มาคือ	หกเดือนมาแล้วหนอ	เป็นเวลาหกเดือนมาแล้ว
แม่เอ้มเป็ง เฟือกินส้มปาลเต็ด	แม่สุดที่รักใฝ่กินปลาส้มปลาเต็ด	แม่ของน้องอยากกินส้มปลาเต็ด

จากตาราง ๖๗ เป็นตัวอย่างคำขับเล่านิทานเพื่อความบันเทิงสังข์สูสอนสาวในที่นี้เป็นการขับในส่วนเริ่มต้นเรื่อง จะกล่าวถึงสมัยที่เริ่มก่อกำเนิดของคนทั้งสองโดยเริ่มตั้งแต่เข้าไปอยู่ในครรภ์มารดาช่วง ๒-๘ เดือนนั้นแม่ต้องอดทนอุ้มท้อง มีแพ้ท้องอยากกินสิ่งนั้นสิ่งนี้แม่ก็อดทนดูแลลูกในครรภ์จนครบเก้าเดือนจึงจะคลอดออกมาดูโลกภายนอก

๑.๒ นิทานเพื่อเสียดสีประชดประชัน นิทานเพื่อเสียดสีประชดประชัน ได้กล่าวไว้ข้างแล้วในบทที่ ๓ ว่าเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อเสียดสีการเมืองการปกครองของรัฐหรือสะท้อนสภาพสังคมในแง่มุมใดมุมหนึ่งนั้น ได้แก่ เรื่องทำเองซื้อฆ่ายุงเดิน ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เป็นนิทานที่สะท้อนให้เห็นการต่อสู้หรือต่อรองเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคมซึ่งมีการเอารัดเอาเปรียบกันขึ้น ขาดความยุติธรรม หรือไม่ก็สะท้อนถึงการขาดความมีเมตตาธรรมของชนชั้นผู้ปกครองที่มีการบังคับใช้แรงงาน เบียดบังผลประโยชน์ ผลักภาระความลำบาก ความยากจนให้ประชาชน ซึ่งชนชั้นผู้ปกครองในสมัยก่อนนั้น ได้แก่ พระราชาหรือผู้นำ มักจะขูดรีดเรียกภาษีหรือส่วยจากชาวบ้าน คนยากจน ดังนั้นจึงต้องมีการเรียกร้องต่อสู้ ในการต่อสู้นั้นอาจใช้พื้นที่ที่แตกต่างกัน สำหรับในกรณีของชนชาวไทยคำนั้นอาศัยการขับปี่นิทาน ซึ่งผู้แต่งจะไม่บอกชื่อตนเองเพราะกลัวความผิด สำหรับตัวอย่างคำขับเรื่องทำเองซื้อฆ่ายุงเดินนั้น ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ แต่จะขอยกตัวอย่างอีกครั้งเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น ดังตาราง ๖๘ (ไมซอน เลื่องคำมา, ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๖๘ บทขับปี่ทำเองซื้อฆ่ายุงเดิน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ดินเมืองปู้แต่ปางก่อนซันยามเจ้า	ดินเมืองภูเขาแต่เมื่อก่อน	เนื้อความเป็นการเก้ร็นนำเนื้อ
เจียนก่าวเต้าฮอดไค้เล็งไอ้สู้กัน	จักพุดถึงเล่าเพลินให้กันฟัง	เรื่องโดยกล่าวว่า ยังมียุงเดิน
เฮียะหว่ามิยุงเดินหัวเปา	เรียกว่ามิยุงใหญ่หัวใหญ่	หัวใหญ่ตัวเท่ากับควายมีลูก
หลังควายสามน้อง	คั่งควายสามน้อง	สามรุ่นทุกคำเข้าจะร้อง หา
หุงคำอ้าปะฮ้อง เทียวกั๊กินกัน	สว่างมีดอ้าปากร้องหาคนกินคน	กินคนเมืองเจียบไร้ผู้คน
เมืองมนก้างฮามหมองเฮื้อเป่า	เมืองกลมใหญ่หม่นหมองร้าง	ก็เพราะเจ้าเมืองตกลงกับยุง
ก็เปื้อปั่วห่วมเป่า	ก็เพราะเจ้าเมืองร่วมมือกับ	ว่าจะส่งคนไปให้ยุงกิน
ยุงฆ่าบาปเย็น	ยุงฆ่าทำบาปร้าย	จัดแบ่งเวียนเปลี่ยนกันไป
ปั่วหนึ่งเด็นฝกป็น	เจ้าเมืองจัดการจัดแบ่ง	ในแต่ละหลังคาเรือน
ใส่เฮือนเฮนไฮ้	ใส่เรือนให้ได้รับความทุกข์	แต่ไม่มีใครกล้าเก้ยงหรือ
มีฮ้อนไล่เก้ยงเว็น ความก้ำแก่	ไม่มีได้ปฏิเสธ	แข็งข้อไม่ยอมทำตาม
แข็งไคณา	กล้าหาญแข็งข้อแต่อย่างไร	เมื่อมาถึงคราวของตนแล้ว
เถิงเงฮั้นเว็นเขียน	ถึงเวลาวันครบมาถึง	
เต้าส่งเมื่อไหล	ต้องส่งไปให้	

ตาราง ๖๘ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เลื่อนบัวจั่งสง่าหา เบ้าทือเป็น โศ้ย	เรือนของเจ้าเมืองจึงปราศจาก ไม่ได้เป็นอันตรายชั่วร้าย	ก็จำต้องส่งคนไปให้ยุงกิน เรือนของเจ้าเมืองจึงไม่
โน้ยเวียะได้เฮียงจั้น	เมืองงานได้อย่างนั้น	ปลอดภัยจากยุงโหด
บัวจั่งฟังสา	เจ้าเมืองจึงรับพอใจ	เมื่อชาวบ้านทำตามอย่างนั้น
บ่อจ๊กก็ปีฟ้า	ไม่รู้วาก็ปีฟ้า	เจ้าเมืองก็มีความพอใจ
ยังเผ็ดขมขื่น	ยังเผ็ดขมขื่น	ชาวบ้านขมขื่นทุกข์ใจตลอดมา
เพื่อเลื่อนบัวเบ้าหนึ่ง	เพราะเรือนเจ้าเมืองนั่นเอง	เพราะว่าเจ้าเมืองนั่นเอง
ปิดสายเข่นน้อย	ผลักระความร้ายสงบสุขมีน้อย	นำความเดือดร้อนมาให้
ช้อยจ่องใจ	เข้ารับใช้ประชาชน	ประชาชนจึงได้ตายแทน
เวือ่หึ่งตายตาง	จึงได้รับภาระตายแทน	หลังจากนั้นมามีเท้าเองข้อ
หลังมาแล้ว	หลังจากนั้นต่อมา	ได้ทำการฆ่ายุงร้าย
มีเองข้อหนึ่ง	มีเองข้อคนหนึ่ง	ทำให้ชาวบ้านมีความร่วมเย็น
ขันต่อฆ่ายุงฮ้าย	อาสาต่อฆ่ายุงร้าย	เจ้าเมืองเห็นก็เกิดหวั่นกลัว
ปอไปก็วียน	พอไพร่ฟ้าได้รับร่วมเย็น	เหมือนใจจะขาดตาย
บัวหนึ่งเห็นสั้นแก้ว	เจ้าเมืองนั้นเห็นสั้นกลัว	บ้านเมืองที่เดือดร้อน
เหล่าพอยตายเมียน	เหมือนจะพลอยตายเกือบ	กลับมาอยู่สุขสบาย
เมืองกับบ้านเหล่าล้าย	เมืองและบ้านที่ร้าย	จึงได้นำเขียนเป็นเรื่องไว้
คืนเตียงนอนอาน	กลับคืนมาเป็นนอนสบายดี	เพื่อเป็นความขับ
มาจั่งเขียนสานไว้	มาจึงเขียนเนื้อความไว้	เล่าสู่พี่น้องฟัง
เป็นความเหล่าขับ	เป็นความคำขับ	เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน
โลมสู่ฮ้ายแก่งน้อง	พูดคุยสู่พี่หรือน้อง	ส่วนเนื้อความจะเป็นอย่างไร
ตางขอควา	เพื่อแทนเนื้อความพูดสนุก	นั้นก็ขอให้รับฟังให้เข้าใจ
กกกอกความแห่งไหล	ต้นเค้าเนื้อความอย่างไร	
ค่อยฟังดูแจ้ง	ค่อยฟังดูชัดเจน	

จากตาราง ๖๘ บทขับเท่านี้ทานเรื่องเองข้อฆ่าขุนเงิน กล่าวถึงใจความโดยย่อของเรื่องเท่า
เองข้อฆ่าขุนเงิน ในเนื้อความกล่าวว่า ในอดีตนั้นมีบ้านป่าเมืองภูเขาซึ่งมีขุนศึกโหดร้ายออกอาละวาด
จับมนุษย์กินเป็นอาหาร แต่ก็ไม่มีใครสามารถกำจัดได้ ส่วนเจ้าเมืองนั้นมีความกลัวมากกลัวขุนจะมา
กินคนในครอบครัวของตน เจ้าเมืองจึงได้ไปทำความตกลงกับขุนว่าห้ามมาจับกินคนในครอบครัวของ
ตน แต่ตนจะจัดหาคนไปให้กินเองทุกสัปดาห์ หลังจากนั้นเจ้าเมืองก็ได้บังคับประชาชนทุกหลังคา
เรือนให้หาคนไปให้ขุนโหดกินโดยให้มีการหมุนเวียนกันไป ชาวบ้านทำตามด้วยความทุกข์ใจโดยไม่
มีใครกล้าทัดทานทั้งที่ก็กลัวตายกันทุกคน เวลาต่อมาจึงมีทำเองข้อเป็นผู้ปราบขุนได้จึงเป็นที่รักของ
ชาวบ้านส่วนกษัตริย์ก็กลัวเกรงทำเองข้อที่มีความสามารถเกินตน กล่าวหาว่าชาวบ้านจะไปเห็น
ความสำคัญมากกว่า และในที่สุดก็เป็นดังเช่นนั้น ประชาชนยกย่องให้เองข้อเป็นกษัตริย์แทนและ
ขับไล่พระราชอาออกจากวัง เองข้อได้เป็นพระราชอาปกครองบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขต่อมา

๒. ตำนาน

เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา ซึ่งอาจจะมีมูลความจริงบางส่วนและบางส่วนอาจจะมี
การเล่าเพิ่มเติมสำหรับเรื่องเล่าของชาวไทยดำใน สปป. ลาว ผ่านคำขับนั้น จะเป็นการเล่าถึงตำนาน
การอพยพโยกย้าย คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าชาวไทยดำจะมีการเล่าถึงตำนาน
เป็นลักษณะการขับปี่เรียกว่าปี่นเผ่าไทดำซึ่งจะมีทั้งลักษณะภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การอพยพ
โยกย้ายเพื่อตั้งถิ่นฐานใหม่เป็นต้น ดังตาราง ๖๙ (คำเผย ลอคำดี, ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๖๙ บทขับตำนานไทดำ

บทคำขับภาษาไทยดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
โอ้อัย บัดนี้ปี่จักว่าด้านจาวัว ปี่นเผ่าได้หลังก่อนเนื้อ ต่งเจียงคำเวียดหนาม ก่างวาต่านเว้า มีแห่งเจ้าปี่น่องสิบกเจ้าได้ อาศัยสร้างดินเกี้ยวบ้านอยู่ เป้า ปู้เจือสิบแปดเบ็งกนแล้วลอ กุนแก่งกวานจุกนมาเฮ้า เจ้าปี่น่องจุ่มหมูได้หล่า เฮาเฮย	โอ้ หนอ ต่อไปนี้จะกล่าวถึง ประวัติความเป็นมาไทดำก่อนนะ ทุ่งเจียงคำเวียดหนาม มีคิ้วท่านกล่าวไว้ มีเจ้าเมืองปี่น่องสิบกเจ้าเมืองไท อาศัยสร้างดินแควเป็นที่อาศัย ปู้ตาทวดสิบแปดชั่วอายุคนแล้ว เจ้าเมืองทุกคนมารวมกัน เจ้าปี่น่องไทดำเราเอ๋ย	กล่าวถึงประวัติของเผ่าไท คำทุ่งเจียงคำเวียดหนาม ท่านว่า ไม่น่าอยู่อาศัยมีพื้น้อง ตระกูลไทสิบกเมืองได้ อาศัยอยู่ในเวียดหนามสืบกัน มาชั่วสิบแปดรุ่นแล้วเจ้า เมืองและทุกคนร่วมกัน เหล่าพื้น้องไทดำของเรา

ตาราง ๖๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เหมือนนั้นเหิงนานได้ป็นปีถ้วนถ่าง ได้สืบสร้างแผ่นดิน อยู่แห่งดินใต้เฮานา อันหว่าป่าหลินหลอนปู้ซำหล่าเข้า เข้าปีน่องบ่ไควหัวเฮือน เปือหว่าลูหลานหล่าเอาเฮือนแปดมี ย่านต่อลูเปือหล่า เขยเจืออีคชาดมัวกิน ซุมหนึ่งจึงได้ตัดสินใจ ไปวางปูเป้า มาอยู่เด้าแผ่นดินกำฝ้ายดินลาว นี่ล่อบัวลาวจ้ายเฮย เหมือนนั้นอยู่ดินลาว ก็หากมีหลายแขวง แผ่นดินใต้เฮาสร้างนั้นนา อยู่แอบอ้างหลายแต่้หม่นอยู่ หัวป็นแก่งเวียงจันทนสะหว่า ค.ศ. ปีหนึ่งป็นเจ็ดฮ้อย เข้ามัวหลงเจ็ดแปด ยังมีเจ้าแผ่นดินไทใหญ่อยู่สะหยาม จือพะญาบอหลิน หม่มทัพไทควานั้น มาตีปุ่นเวียงจันทน์ฝ้าผ่าน จับเอาเจ้าล้านจ้างอนุลงสั่ง มันกวาดเอาลาวใต้หนีไป ข้ามแม่น้ำลำเหยอโของนั้นนา ไคนี้ ฝ้าได้หล่ายังหลงห่างเมืองไคก้า	ขณะนั้นเวลานานได้หลายพันปีได้ สืบสร้างความเป็นปึกแผ่น อยู่ที่แผ่นดินไทเราหนอ อันว่าป่าดอนภูเขาที่ใช้ปลูกข้าว เหล่าพี่น้องไม่เพียงพอครัวเรือน เพราะว่าลูกหลานขยายเผ่าพันธุ์ กลัวแต่ลูกสะใภ้คนเล็ก เขยเชื้อสายอดอยากการกิน พวกหนึ่งจึงได้ตัดสินใจ ปล่อยวางบรรพบุรุษ มาอยู่ตกแผ่นดินฝ้ายลาว นี่หนอคนสวยพี่เอย เมื่อขณะนั้นอยู่ดินลาว ก็หากมีหลายแขวง แผ่นดินไทเราสร้างนั้นนา ที่อ้างถึงได้มากนักไชอยู่ หัวพันและเมืองเวียงจันทน์ คอสอปีหนึ่งพันเจ็ดร้อย เกือบจะหลงลืมเจ็ดสิบแปด ยังมีเจ้าเมืองไทเมืองสยาม ชื่อพระยาบดินทร์ แม่ทัพไทยคราวนั้น มาตีโน้นเวียงจันทน์เมืองใหญ่ จับเอาเจ้าล้านช้างอนุวงลงไป มันกวาดเอาลาวไทหนีไป ข้ามแม่น้ำสายใหญ่โขงนั่นเอง เดี๋ยวนี้ไคคำยังพลัดห่างบ้านไคล	เมื่อเวลาผ่านไปหลายพันปี ได้สร้างบ้านเมืองมั่นคง อยู่ที่เมืองไทของเรา ที่ทำมาหากินทั้งที่ลุ่ม ภูเขา ไม่เพียงพต่อครัวเรือน เพราะลูกหลานเพิ่มขึ้น กลัวแต่ลูกสะใภ้ ลูกเขยจะอดอยากขาดเงิน พวกหนึ่งจึงได้ตัดสินใจ หนีจากถิ่นฐานดั้งเดิม มาอาศัยอยู่ที่ดินแดนลาว นี่แหละคนสวยของพี่เอย ขณะนั้นอยู่ที่ประเทศลาว ก็มีหลายแขวง ที่คนไทได้สร้างขึ้น ที่อยู่มากนั้นได้แก่อยู่ที่ แขวงหัวพันและเวียงจันทน์ เมื่อช่วงเวลาปี ค.ศ. หนึ่งพัน เจ็ดร้อยเจ็ดสิบแปด เจ้าเมืองไทยเมืองสยาม ส่งพระยาบดินทร์ มาเป็นแม่ทัพในคราวนั้น ตีเอาเมืองเวียงจันทน์ ได้จับเอาเจ้าอนุวงศ์ไป ได้กวาดเอาลาวและไทไป ข้ามแม่น้ำใหญ่คือแม่น้ำโขง เดี๋ยวนี้ฝ้าไคคำยังพลัดถิ่น

ตาราง ๖๕ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
โอ้อ้อย มาโคนี้ แหนเถิง เจ้าปี่น้องชนเผ่าไต้หล่า มาต้าวสร้างดินลาวบ้านอยู่ก่อนเนอ เฮาก็มีเจ้าปี่น้องหยายอยู่หลายแขวง นับแต่หลวงน้ำทา หัวปิ่น ไซยะบุรีอุดมไซเชียงขวาง แก่งเวียงจันทน์หมื่นปู้บั้งจั้น	โอ้อ้อยมาบัดนี้วนถึง เจ้าปี่น้องชนเผ่าไทดำ มาทำสร้างดินลาวบ้านอยู่ก่อนนะ เราก็มียี่น้องกระจาย อยู่หลาย แขวง นับตั้งแต่หลวงน้ำทาหัวปิ่น ไซยะบุรีอุดมไซเชียงขวาง และเวียงจันทน์หมื่นภูก้างจั้น	ขอวิงวอนถึง พี่น้องพวกชนเผ่าไทดำ มาทำสร้างดินลาวที่เราอยู่ เราก็มียี่น้องกระจายกันอยู่ นับแต่แขวงหลวงน้ำทาหัวปิ่น ไซยะบุรีอุดมไซเชียงขวาง และเวียงจันทน์หมื่นเขากั้นไว้

จากตาราง ๖๕ เนื้อความจะกล่าวตำนานไทดำว่าบรรพบุรุษของชาวไทดำนั้นดั้งเดิมจะอาศัยอยู่ที่เขตแคว้นสิบหกเจ้าไทติดดินแดนเวียดนามได้สร้างบ้านเมืองมาชั่วพันปี มีการขยายเผ่าพันธุ์ทำให้พื้นที่ที่พามาหากินมีน้อยไม่พอเพียง บรรพบุรุษก็กลัวลูกหลานจะอดอยากจึงให้มีการอพยพมาสร้างที่ทำกินใหม่ ชาวไทดำในบางส่วนได้อพยพมาสร้างบ้านเมืองใหม่ในดินแดนลาวต่อมาประเทศสยามได้ส่งพระยาบดินทร์มาตีดินแดนลาวได้ชัยชนะและจับเจ้าอนุวงศ์กษัตริย์ลาวไปขณะเดียวกันก็กวาดต้อนผู้คนไปเป็นจำนวนมากรวมทั้งพวกไทดำด้วย ส่วนชาวไทดำที่อยู่ในประเทศลาวนั้นก็ยังมีอยู่ในหลายแขวง และสุดท้ายก็ขอให้ชาวไทดำเรานั้นมีความสามัคคีอย่าได้อดอยากข้าวปลาอาหารแต่อย่างใด

๓. เพลงหรือคำขับ

สำหรับเพลงหรือคำขับของชาวไทดำนั้นจะเป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้านเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “คำขับ” สำหรับคำขับหรือเพลงพื้นบ้านของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นจากการศึกษา ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากซังซำโดยการสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต รวบรวมเอกสารจากปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้ได้ข้อสรุปว่า เพลงเพลงพื้นบ้านหรือคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว แบ่งออกได้ ๔ ประเภทคือ ๑) ขับปี่น (พื้น) ๒) ขับป่าวขับสาว ๓) ขับสิ่งขับพร ๔) ขับในพิธีกรรม ซึ่งในรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ แต่เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจะนำมากล่าวพอสังเขปดังนี้

๓.๑ ขับปิ่น (พื้น) เป็นการขับเพื่อเล่าเรื่องราวต่าง ๆ อันได้แก่ นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า พร่ำพรรณนาความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งมีขนาดยาว ในการขับนั้นจะขับเพียงคนเดียวไม่มีการโต้ตอบกัน ผู้เล่าจะเป็นคนขับเล่าเรื่องราวให้ผู้อื่นฟังส่วนใหญ่ผู้เล่าจะต้องจำเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดีมาก แล้วจึงเล่าเป็นคำขับส่วนเนื้อความอาจจะมาจากการท่องจำหรือไม่ก็ต้องใช้ปฏิภาณในการเล่า สำหรับการขับปิ่นนั้นจะมี ๒ ลักษณะนั้นคือ เป็นการเล่านิทานและเล่าเกี่ยวกับตำนานประวัติความเป็นมา หรือลักษณะสภาพความเป็นอยู่สภาพภูมิประเทศการตั้งบ้านเรือนของคน แต่จะนำมากล่าวให้เห็นเป็นตัวอย่างในเพียงบางส่วน ดังตาราง ๓๐ (แนก้าปิ่น แก้วอุคร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๓๐ บทขับปิ่นบ้านป่าเมืองปู้

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปิดมาเจอไคนี้นา	บัดมาถึงเดียนี่หนา	เนื้อความกล่าวว่ ถ้าไม่
มือบ่อขับบ่อม่วนนา	วันไม่ขับมันไม่สนุกหนา	ขับไม่พูดไม่คุยก็จะไม่สนุก
สองเฮาแก่งสามฮาบ้อจา	สองเราและสามไม่พูด	ครีกครื้นและก็จะเสียประเพณี
มันบ่อม่วนบ้าน	มันไม่สนุกสนานบ้านเมือง	บ้านเมือง บ้านน่องบ้านพี
มือบ่อด้านจาเว้า	วันไม่พูดจาพูดคุย	นั้นบ้านทำไรล้อมรอบภูษา
ลีสียเปียบเมืองเฮา แป้งเอย	จะเสียเปรียบเมืองเราน้องเอย	บ้านทำนารอบหมู่บ้าน
บ้านหล้าแก่งเมืองแป็ง	บ้านน่องและเมืองน่อง	ตั้งบ้านเรือนตามดินเขา
บ้านเอ็ดไให้่มผาแต่ไอ้	บ้านทำไรล้อมภูษาแท้แล้ว	มองสุดสายตาเห็นแต่ภูเขา
บ้านเอ็ดคณาหม่มบ้าน	บ้านทำนาล้อมบ้าน	บ้านที่อยู่ห่างไกลมาก
ตั้งบ้านเด้าก้อยู่ดินภู	ตั้งบ้านแล้วก้อยู่ดินเขา	ไกลเจ้านายที่เวียงจันทน์
สุดจ้าวहुแก่งตาเป็นปู้มำคั่น	สุดจ้าวहुจ้าวตามิภูเขามำคั่น	มีพรรครัฐบาลได้เป็นผู้นำ
บ้านอยู่ก้ำขอบฟ้า	บ้านอยู่ที่ห่างไกลมาก	ดูแลในเรื่องต่าง ๆ ปัจจุบัน
ลักผู้เหยอเวียงจันทน์ แต่ไอ้	ไกลผู้ใหญ่เวียงจันทน์แท้หนอ	ได้มีโรงเรียนดีหลายห้องเรียน
ซุมเอย ปี่หล้าเอย ปี่แป็งเอย	พวกเราเอยพี่น้องเอยพีที่รักเอย	เรียนภาษาลาวจบถึงป้อแปด
พรรคนำพาบออกสอน	รัฐนำพาอบรมสั่งสอน	ลูกป้าลูกลุงต่างก็ยกย่อง
เบ็งแยงฮอบล้าน	ดูแลรอบด้าน	จะได้พัฒนาบ้านเมืองต่อไป
ไคนี้ เห้อมิโฮงเฮียนดี	เดียนี่ให้มิโรงเรียนดี	ให้เป็นบ้านเมืองเจริญ
จอบงามหลายห้อง แต่เด	สวยงามหลายห้องแท้หนา	พี่น้องพวกเราทั้งหลาย
ลูกหล้ากั้นคั่นจบป้อแปดสือลาว	ลูกหล้าคนดีจบป้อแปดภาษาลาว	

ตาราง ๓๐ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ลูอาวแก่งลูลุง หมิ่นกันสิ่งข่อง เวียะเจ็บไส้เหงาฮ่าย เอ้เต้เส่อยา เป็งเอย เมืองอยู่ดี เป็งกันหลาย เมื่อย่านควา แก่งจาวย่านคู ไปหยามน้ำบ้านลัก ก็ยั้งคั่นน้ำแอ็ดฟองขาว ไปหยามอวแก่งคั่วต่างเฟือง ต่างเมืองน่านองไหลคั่น ไคโน้ สือมีเก้าเหยอซำมแม่น้ำ แสแล่นสืบตาม แล้วล่อ ตามเมืองเหยอเฟือ เอ็ดนาสองก้า ลาดเหยอตั้งแตงไว้ ขายเหยอหมูปี ของกินดีจันเก้ เตื่อหน้า มีตั้งผักกาดเป้าเยอไอ้ เต็งหน่อดวงต้า ลูหญิงจ้ายจีแส เตี่ยวต่างหาซื้อ เฮากั๋บ่อไส้อิดเปื้อ ต้าแจ้วต่างแลง ปีหล้าเอย ปีเป็งเอย ไคนี้ฮืดคองหล้า ปางก่อนบ่อเฮือไหล ฮืดคองตั้งแตงเหงาแก่งฮี บ่อวางเสียวไส้	ลูกอาและลูกลุงหมิ่นคนขกข่อง เรื่องเจ็บป่วยเหงาร้าย ไม่ลำบากใสยาน้องเอย เมืองอยู่ดีรักคนมาก เมือช่วงเวลาและช่วง ผ่านมา ไปเยี่ยมบ้านไกล ยั้งคั่นน้ำแอ็ดฟองสีขาว ไปเยี่ยมอาและญาติต่างถิ่น ต่างเมืองน่านองไหลคั่น เดี๋ยวนี้มีสะพานใหญ่ข้ามน้ำ รถแล่นไปตามทางแล้วหนอ ตามเมืองใหญ่ทำนาสองครั้ง ตลาดใหญ่ตั้งจัดการมีไว้ ขายอาหารหมูฮ้วน ของกินดีกองมากมาย เต็มหน้า มีตั้งผักกาดใหญ่แพ้นอ ทั้งหน่อไม้ขนาดใหญ่ ลูกหญิงลูกชายซื่อ ไปมาตามถนนหาซื้อ เราก็ไม่ได้ดอยอยากอาหาร ค่าน้ำพริกเป็นอาหารเย็น พี่น้องที่รักเอย เดี๋ยวนี้จาริตประเพณีของน้อง เมื่อก่อนไม่ให้ทิ้งไป จาริตประเพณีเก่าแก่มานาน ไม่ให้ละวางปล่อยทิ้ง	เมือป่วยไข้ไม่สบาย เราก็มีโรงพยาบาลรักษา เป็นเมืองที่อยู่ดีมีสุขรักผู้คน ซึ่งต่างจากในสมัยโบราณ กาลก่อนนั้นถ้าจะไปเยี่ยมอา บ้านที่อยู่ไกลก็จะมีแม่น้ำกั้น ไว้ จะไปเยี่ยมญาติต่างบ้าน ต่างเมืองก็จะมีน่านอง ปัจจุบันนี้มีสะพานข้าม ไปมาหาสู่กันได้มีรถขีสบาย ตามใหญ่ทำนาได้สองครั้ง สร้างตลาดขนาดใหญ่เอาไว้ มีอาหารเนื้อหมูตัวใหญ่ขาย มีของกินที่ดีวางขายมากมาย มีตั้งผักกาดหัวใหญ่ ๆ มี หน่อไม้หน่อสมบูรณ มีลูกหลานชายหญิงก็ซื่อ ไปมาหาซื้อกันได้ง่าย เราก็ไม่ได้ดอยอยาก ไม่ต้อง กินข้าวเย็นกับน้ำพริก พวกเราพี่น้องลูกหลาน ทั้งหลายจาริตประเพณีแต่ โบราณขอให้ช่วยกันรักษา จาริตประเพณีแต่โบราณนั้น ขออย่าได้ละทิ้ง

จากตาราง ๘๐ บทขับปี่บ้านป่าเมืองปู้ นี้จะกล่าวถึงสภาพบ้านเมืองของตนว่าเป็นอย่างไร แล้วกล่าวถึงการพัฒนาในยุคปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าอันเนื่องมาจากระบอบการปกครองที่มีพระศรีจุฬาลักษณ์พาให้มีความเจริญมากขึ้นมีการตั้ง โรงเรียน ได้เรียนภาษาลาวมีการพัฒนาถนนมีตลาด มีสาธารณูปโภคเข้ามาทำให้มีความเจริญสะดวกสบายมากกว่าเก่า แต่อย่างไรก็ตามในช่วงท้ายก็ได้เชิญชวนให้เยาวชนนั้นอย่าได้ละทิ้งวัฒนธรรมของตนสิ่งที่ดีที่ได้รับไว้ส่วนไม่ดียิ่งไปให้พากันพัฒนาบ้านเมืองให้ถิ่นอื่นได้เอาเป็นตัวอย่าง

๓.๒ ขับบ่าวขับสาว ขับบ่าวสาวหรือขับเสียดหรือขับต่อแยะเป็นการขับหยอกเข้าพูดจาต่อแยะกันระหว่างหนุ่มสาว เป็นการเกี้ยวพาหรือจีบกันระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งเป็นการขับหยอกล้อกันตามวัฒนธรรมการขับ ในการขับจะแบ่งออกเป็นชายหญิง แล้วมีการขับโต้ตอบกันซึ่งแบ่งออกเป็น ขับไอ้โสมและทักทาย ขับชมความงาม การเกี้ยวพา ความขับหยอกล้อ ความขับบทคัดพ้อต่อว่า ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ เพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่างพอสังเขป จะยกอย่างคำขับขับบ่าวขับสาวบางส่วนมาแสดง ดังตาราง ๘๑ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๑ บทขับเกี้ยวสาวฮ้านช่วง

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญจ้ายอยู่หลัก พอเห็นไฟ	พี่ชายอยู่บ้านไกลพอมองเห็นไฟ	พี่ชายอยู่ไกลพอมองเห็น
อยู่ไกลพอเห็นหน้า	อยู่ห่างไกลพอมองเห็นหน้า	ได้พอมานอนแล้วเกิด
พอเห็นน้ำวังเล็กเจอยัง	พอเห็นน้ำวังเล็กใจอยากจะยัง	ความรักห้ามใจไว้ไม่อยู่
พอเห็นน้ำ วังกำเจอกิน	พอเห็นน้ำวังกำแต่ใจอยากจะกิน	ช่วงของนอนนั้นก็ในช่วง
พอเห็นเสื้อ คำนิลเจอได้	พอมองเห็นเสื้อค่านิลใจใฝ่หา	ที่สวยงามขนาดใหญ่ไม่ไม่
พอเห็นจู้ แก้มหม่อเจอจา	พอมานเห็นจู้ แก้มใสอยากคุยด้วย	ทราบว่าเขาไม่จากที่ไหนมา
พอเห็นตา เหลือดแลเจอด้าน	พอเห็นหน้าใจใฝ่ฝันอยากคุยด้วย	ทำสงสัยเอาคนจากเมืองไท
พอเห็นฮ้าน ช่วงตั้งเฮือปี่	พอเห็นร้านช่วงตั้งคำติดกับพื้น	มาสร้างจึงได้สวยงามอย่างนี้
ใจขึ้นแก้ม ปนเป็องกินเค้	ใจอยากขึ้นร่วมช่วงกับน้องเสียด	พี่อยากขึ้นช่วงของน้องซึ่ง
ช่วงผู้สายแปง ช่วงหลวงมนกว้าง	ช่วงนอนนั้นช่วงเป็นช่วงที่กว้างใหญ่	สวยงามเหมือนที่พักอาศัยที่
ผู้สายแปงจ่างเอาถิ่นเมืองได้มาตั้ง	น้องเอาคนจากไหนมาตั้งช่วง	นอนของตัวดวงเลขที่เดียว
ขวัญจ้ายจีสอขึ้น ถ้านลวงแอน	พี่ชายขอขึ้นชั้นของตัวลวงแอน	
ขวัญจ้ายจีสอขึ้นแทนลวงนอน	พี่ชายขอขึ้นแทนของตัวลวงนอน	

จากตาราง ๑๑ บทจับเกี่ยวสาวฮ้านช่วง เนื้อความกล่าวถึง ตนเองเป็นคนบ้านไกลได้มาพบน้ำวังลึกใจก็นึกอยากจะหยั่งดู เห็นน้ำวังที่มีสีเขียวเข้ม ใจก็อยากจะดื่มกิน เห็นเสื้อผ้าสีนิตใจก็ไฝ่ค้นหาเจ้าของเสื้อ และพอเห็นหน้าแล้วก็ตะลึงแล ที่ยช่วงพอมมาเห็นเจ้าของช่วงสวยงามแล้ว ตะลึงแลอีกทั้งช่วงนั้นนั้นก็ใหญ่สวยงาม คงจะใช้ช่างฝีมือดีและไม้ที่นำมาทำเป็นไม้ที่ดีเป็นที่อยู่ของเหล่าจ๊กจั้นมากมายมาก่อนแสดงว่าเป็นไม้ที่ดีจึงมีสัตว์ต่าง ๆ มาพักพิงอาศัย พอเห็นช่วงสวยงาม มีเสียงปี่แคนมาระงมเซ็งแซ่จับกลุ่มตลอดเวลา คงมีคนมาพูดคุยมาเที่ยวช่วงของน้องมากมาย เมื่อเห็นดังนั้นแล้วจึงขอขึ้นไปเล่นบนช่วงของน้องขอไปนั่งเล่นพูดคุยกับน้อง

๓.๓ จับสิ่งจับพร เป็นการจับอวยพรต้อนรับหรือชื่นชมยกย่องสรรเสริญ หรือเป็นการจับเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้พรแก่เจ้าภาพ เมื่อไปร่วมงานมงคลต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่จะ ต้องจับยกย่องชมเชยบ้าน งานแต่งงานต้องยกย่องชมเชยเหยียใหม่หรือสะใภ้ใหม่ หรือเมื่อมีงานของฝ่ายการปกครองของรัฐบาลในระบอบใหม่ ช่วงจับก็จะจับยกย่องระบบการปกครองแนวใหม่เพื่อไม่ให้ขัดกับนโยบายของภาครัฐ หรือเมื่อเข้าสู่สังคมได้แก่มิผู้มาเยือนของชนชั้นผู้นำ แยกคนสำคัญระดับต่าง ๆ ต้องมีการจับต้อนรับแสดงความยินดีและอวยพรให้กับผู้มาเยี่ยมเยือนนั้น ซึ่งในรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ เพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่างพอสังเขป จะยกอย่างคำจับจับสิ่งจับพรบางส่วนมาแสดง ดังตาราง ๑๒ (กวาง วันบุญ. ๒๕๕๓ : ๑๖๐)

ตาราง ๑๒ บทจับพอนเหยียใหม่

บทคำจับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปีสอจุกให้เหยียหล้า	พี่ขอให้เหยียหล้า	เป็นการกล่าวอวยพรให้เหย
หมั้นแก่นฮั้นเหิง แอ่เนื้อ	จงมีอายุมั่นขวัญฮั้น เนอ	ใหม่มีอายุมั่นขวัญฮั้น อยู่คู่
บุญผัวแก่บุญเมีย	ขอให้บุญสามีภรรยา	กันอย่างมั่นคง ทั้งสามี
สูงชันเปียงกันหนักหนื่อง	ขึ้นสูงเท่าเทียมกัน	ภรรยาให้เจริญก้าวหน้าไป
อย่าให้ข่อนต้องไปมา สึงเนอ	อย่าได้หนักเอียงไปทางข้างใด	พร้อมกันทั้งสอง ให้ครองคู่
เหยียงไปปั๋วแล้วบ่อมี	หันเมืองปั๋วแล้วอาไม่มี	กันฮั้นนาน เมื่อไปเยี่ยมเยือน
เงินอวไหลหมุนมา น้องเฮี้ย	ขอให้เงินอามาอุดหนุนคำจุน	ญาติพี่น้องที่อยู่ทางเมืองปั๋ว
เหยียงไปสอไปลาบมี	หันไปเมืองสอเมืองลา	หรือเมืองสอเมืองลา ก็ขอ
เงินลุงเงินตาข้างลงหมุนเต้า	ขอให้เงินลุงหนุนเต้า	อย่าได้ยากจน ขอให้มีคน
ถ้วยเบ้าจ้อยไปจำหมุนบั้ง	อย่าได้ขาดแคลนขอให้มิแต่ความ	เกื้อหนุน ทรัพย์สินเงินทอง
โถยคอ หล้าแป็งเฮี้ย	ร่ำรวย เกิดหนอ หลานเฮย	หลังไหลมาเกื้อหนุน

ตาราง ๑๒ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ให้สูหมั่น ลิบจั่วตัวลาวเนื้อ	ให้มันขึ้นลิบจั่วเจ้าเมืองลาว	ให้ได้กินน้ำบ่องวกกินน้ำ
ให้สูหมั่น ลิบจั่วตัวลือ	ให้มันขึ้นลิบจั่วเจ้าเมืองลือ	บ่อใสแล้วจิตใจจะกล้าหาญ
ให้สูหมั่นต้อ ๆ หลั่นกว่า	ให้มีอายุมันขึ้นเกินกว่า	เก่งกล้ากว่าบรรพบุรุษ
แฝงเมือง แอ่นื้อ	บ้านเมืองอื่นใดทั้งปวง แต่เนอ	ให้อยู่จนแก่จนเฒ่าจนได้ถือ
ให้สูขึ้นกินน้ำบ่องวก เนื้อ	ให้ได้กินน้ำบ่องวก เนอ	ไม้เท้าไปมา ขอให้ได้มีลูกมี
ให้สูวกัก กินน้ำบ่อใส	ให้ได้ตักกินน้ำบ่อใส	หลานไว้คอยเลี้ยงดูไว้เรียก
หัวใจยังจิก้าเกิน	หัวใจจะได้มีความแกล้วกล้า	กินข้าวกินปลาเมื่อยามแก่เฒ่า
ปู่ปางหลาย ไค่ แป้งไค่	เกินกว่ารุ่นปู่ทั้งหลาย หน้อยนะ	
ให้สูเฒ่าหัวเหาะเบาะบง	ให้หัวหงอกเหมือนดอกบง	
ให้สูเฒ่าหัวเหาะเบาะบาว	หัวหงอกดังดอกบาว	
ให้สูเฒ่าหัวขาว	ให้อยู่แก่เฒ่าจนหัวขาว	
หัวฟองผิงแคด	หัวฟองเพราะผิงแคด	
ให้สูมีหลานปู่	ขอให้เป็นผู้มีลูกหลาน	
เฮียะกินงาย	ไว้เรียกกินข้าวกินปลายามเช้า	
ให้สูมีหลานตา	ให้มีหลานตา	
หลานนาย เฮียะกินข้าว	มีหลานนายไว้เรียกกินข้าว	
ใส่สูได้สักเต้า	ให้ได้แก่เฒ่าสักไม้เท้า	
กางช่วงมาแลง	เดินกลางช่วงมากินข้าวเย็น	
ใส่สูได้สักเต้า	ให้ได้แก่เฒ่าสักไม้เท้า	
กางช่วงมางาย	เดินตามช่วงกินข้าวเช้า	
กั้นเค็งหลายข่าสิ่ง	คนทั้งหลายต่างขึ้นชมยกย่อง	
อู่ย้อ อู่ย้อ ขึ้นก๊วนนา	อยู่คินะ อยู่คินะ อยู่ดีอย่างนั้น	

จากตาราง ๑๒ บทขับพอนเขี้ยวใหม่ เนื้อความจะกล่าวอวยพรให้เขี้ยวใหม่มีอายุมันขวัญขึ้น อยู่คู่กันทั้งสามภรรยา ให้ครองคู่กันยืนนานได้ถือไม้เท้ามีลูกหลานไว้คอยเลี้ยงดูยามแก่เฒ่า เมื่อไปเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องที่อยู่ทางเมืองปั่วหรือเมืองสอเมืองลา ก็ขออย่าได้ยากจน ขอให้เงินทองหลั่งไหลมาเกื้อหนุน

๓.๔ ขับในพิธีกรรม เป็นการขับในงานพิธีต่าง ๆ เช่น การขับเสน เป็นการขับในพิธีเช่นไหว้ ซึ่งคำว่า “เสน” ในภาษาไทยคำจะตรงกันกับคำว่า “เซ่น” ในภาษาไทย ดังนั้นการเสนของชาวไทยคำจึงเป็นการบูชาบวงสรวงผีในความเชื่อของเขา เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัวหรือสังคม การขับมด เพื่อรักษาผู้ได้รับการเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังมีขับในพิธีกรรมอื่น ๆ อีก ซึ่งลักษณะของการขับในพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะมีลักษณะเดียวกันกับการสวดในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ นั่นเอง สำหรับการขับในพิธีกรรมแบ่งออกเป็น การขับเสน ขับมด ขับในพิธีศพ ขับในพิธีกินฉลองแต่งงาน ซึ่งในรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ เพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่างพอสังเขป จะยกอย่างคำขับขับในพิธีกรรมบางส่วนมาแสดง ดังตาราง ๗๓ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๗๓ บทขับเล่าขึ้นจ้อง

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เจ้ากินแล้วจ้งขึ้น	กินแล้วให้ขึ้น	เมื่อกินแล้วให้ขึ้นไปยังโลง
ฮ่านจวงแอน	ไปที่ร้านจวงแอนที่เตรียมไว้ให้	ศพ เป็นแทนที่เจ้าจะต้องไป
จิ้นสู่แทนเท้านอน แคนเนื้อ	จิ้นบนแทนที่เตรียมให้เจ้านอน	นอน ให้ขึ้นไปนอน นอน
จิ้นเมื่อนอน	ขึ้นไปนอน	หลับตาให้สบายนอนกว่า
ดับตาสีลอย สอยล้อย	หลับตานิ่งหลับให้มีความสุขสบาย	ห่มผ้าตาย นอนหงายห่มผ้า
นอนขว่าห่มผ้าตาย	นอนหลับกว่าห่มผ้าตาย	เพื่อนให้นอนคนเดียว
นอนหายห่มผ้าเพื่อน	นอนหงายห่มผ้าเพื่อน	เหมือนตัวลวง ถ้าหมอไม่
นอนกิชัง ผู้ลวงแก่	ให้นอนเหมือนดังตัวลวง	เรียกไม่ปลุกแล้วไม่ต้องตื่น
นอนเดี่ยวซัง	นอนคนเดียว	ขึ้นมา
แม่ลวงคอน เนื้อ	ดังแม่ตัวลวงที่นอนบนคอน	
นอนดับตา สีลอยสอยล้อย	นอนหลับตาให้หลับสบาย	
หมอบ่อคัน ขวัญเจ้าอย่าลุก	หากหมอไม่เรียกอย่าลุกมา	
หมอบ่อปูก... อย่าตื่นเนื้อ	หากหมอไม่ปลุกอย่าได้ตื่นขึ้นมา	

จากตาราง ๗๓ บทขับไล่ขึ้นจ้อง (บอกผีให้ขึ้นนอนในโรงศพ) เนื้อความจะกล่าวถึงการจากไปนั้นของผู้ตาย ถูกหลานก็ไม่ให้ไปเปล่ายังได้ฆ่าหมูให้กินให้ตื่นมากิน กินให้อิ่มกินให้มาก ๆ ให้กินคนเดียวกินแล้วให้ขึ้นไปนอนหลับตาในโรงศพนอนคนเดียวเหมือนตัวลวงไม่ต้องตื่นขึ้นมาถ้าหมอไม่เรียกให้ตื่นก็ไม่ต้องตื่น

๔. ปริศนาคำทาย

ปริศนาคำทายในการสื่อสารทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดำใน สปป. ลาว เป็นการเล่นถมตอบเพื่อทดสอบเขาว์ปัญญา หรือเป็นการถมตอบเชิงหยอกล้อกันของหนุ่มสาว เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินอาจจะเล่นในขณะที่ลงช่วง หรืออาจจะเล่นในงานบุญ งานรื่นเริงของชุมชน สำหรับปริศนาคำทายในบริบทของคำขับไทดำใน สปป. ลาว มีปรากฏดังตาราง ๗๔ (คำเผย ลอคำตี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๗๔ บทขับถมตอบความสะก๊าะสะแก้น

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
หญิงถม	หญิงถม	เป็นการถมตอบเพื่อ
โอ้อ้อย อันนี้เป็งจี่ด้านถมจู้	น้องจะลองถมพี่ชาย	ทดสอบเขาว์ปัญญาของกัน
ลองเบ็งป็นยาก่อนเนอ	ลองดูสติปัญญากันก่อน	และกัน โดยฝ่ายหญิงจะเป็น
หญิงจี่ถมก๊วถมทาย ต่อจ้ายกับสู	น้องจะลองถมความทาย	ผู้ถมก่อน ฝ่ายชายจะเป็น
คันสั๊กหล้าเป็นจู้ ขานตอบก๊วถม	ต่อพี่ชายเพื่อให้รู้	ผู้ตอบ ในการตอบนั้นจะเป็น
จา หญิงนา	ถ้ารักน้องเป็นสู	ธรรมเนียมปฏิบัติฝ่ายผู้ตอบ
เบ้าะหนึ่งเบ้าะ	ให้ตอบคำทายน้องนะ	มักจะออกตัวว่าตนมี
แดงย่อนก้านก้ากขาว	ดอกอะไรเอ่ย	สติปัญญาน้อยขออย่าได้
เหม่นเบ้าะสังเต้	ที่สีแดงเรือกิ่งมันจะเข็มลำต้นสีขาว	กล่าวขวัญนิทาหวัระเยาะ
เบ้าะหนึ่งเบ้าะแดงลาว มะคำค้อ	ใช่ดอกอะไร	ดูถูกดูแคลนแต่ประการใด
มัด	ดอกไม้ชนิดหนึ่งดอกแดงลาว ผล	และขอภัยไว้ก่อนอย่าได้ถือ
เบ้าะหนึ่งเบ้าะป้วนัวหลาย กัน	สีลำต้นเตี้ย	สาอะไร สำหรับการถมใน
ดอมเต้า	ดอกไม้ชนิดหนึ่งดอกขาวवलคน	บทนี้เป็น
เบ้าะหนึ่งเบ้าะแดงเสร์้า ก้านก่อง	นิยมชมชอบ	
ไบยาว	ดอกไม้ชนิดหนึ่งแดงเสร์้า	
เบ้าะหนึ่งเบ้าะขาวฟอง	ก้านโน้มไบยาว	
	ดอกไม้ชนิดหนึ่งของคั้งฟอง	

ตาราง ๙๔ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เป็นเป่าเป็นปูด เป๊าะเป็นตูดเป็นตา บีดลั่ว นุ่นเล เป๊าะแดงจิวสุดท้ายถามด้อย นำหลังเหม่นเป๊าะสังเล สอดต่ออ้ายใจดี คอบหญิงถาม ถ้อย ขานคอบหล้าอ่อนน้อย ให้สว่างเสียวอน แอ่นื้อ จ้ายคอบ โอ้อ้อย ไคนี้ปี่จี้ด้านคอบน่อง ตามหง่างวงเจอ ก่อนนื้อ เผอ ๆ ก้อย่าเจ จ่มด้านขวัญช้อย เปื่อหว่ากั้วามสู่น้อยฮ่าวด้าน ลองจาโดยค้อ หมู่ชุมเฮาเอี้ย เป็งถามหว่า เป๊าะแดงฮ้อน ก้านกำ จ้ายหว่าเหม่นดอก เป๊าะกาวนั้น ค้อ เป็งเฮย เป๊าะแดงลาวนั้น มันเหม่นเป๊าะขัด เป๊าะซัดตัดั้น เหม่นเป๊าะบัว เป๊าะปัวนั้นมัน เหม่นเป๊าะข้าว เป๊าะแดงเสร์ เหม่นเป๊าะบัวลาว เป๊าะขาว ฟองมันเหม่น เป๊าะพุด แต่ลื้อ	แต่เป็นตะปุมตะป้า ดอกเป็นปูดเป็นเปา บีดไปบีดมาไม่เรียบ ดอกสีแดงสดใสดอกสุดท้ายที่ ถามคือดอกอะไร ขอต่อพี่ชายใจดี ขอให้คอบน่อง ตามคำทนายที่ถาม เพื่อให้กระจ่าง หน่อยนะ ชายคอบ ตอนนี้จะตอบคำทนายของน้อง ตามที่ต้องการในหัวใจ ก่อนนะ ใคร ๆ ก้อย่าดูแคลน กล่าวขวัญทางไม่ดี เพื่อว่าความรู้น้อย แต่จะขอลอง กล่าวตอบคูก่อน นะพวกเรา น้องถามว่าแดงเรื่อ กิ่งมันจะเข็ม ลำต้นสีขาวยี่ชายขอตอบว่าดอก นั้นคือ ดอกกาว นั้นเอง ดอกแดงลาว นั้นคือดอกขัด ดอกซัดตัดั้น นั้นก็คือ ดอกบัว ดอกขาวาวนั้น คำตอบก็คือ ดอกข้าว นั้นเอง ดอกแดงเสร์คำตอบก็คือ ดอกบัวลาว นั้นเอง ดอกขาวฟองคือดอกพุด นั้นเอง	การถมเกี่ยวกับดอกไม้ ซึ่ง เป็นดอกไม้ที่ปรากฏตาม ธรรมชาติในสังคมของชาว ไทดำ ในการตั้งคำถามนั้น ก็จะนำจุดเด่นของสิ่งนั้นมา เป็นประเด็นปัญหาคำทนาย พอให้ผู้ตอบสามารถ อนุมาน คาดเดาได้ว่าน่าจะ เป็นดอกอะไร หรือ หมายถึงสิ่งใด สำหรับ ดอกไม้ที่นำมาถมใน ข้างต้นนี้ได้แก่ ดอกกาว ลักษณะเด่น คือ สีแดงเรื่อ กิ่งมันจะเข็มลำต้นสีขาวย ดอกขัดลักษณะเด่นจะคล้าย ดอกแดงลาว ผลสีดำ ต้น เตี้ย ดอกข้าว ลักษณะเด่น คือปัวนั้นหมายถึงขาวาว ใคร ๆ ก็ต้องเกี่ยวข้องกับ เพราะต้องกินข้าวเป็น อาหาร ดอกบัวลาวลักษณะ เด่นคือดอกแดงเสร์

ตาราง ๘๔ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เบ้าะเป็นตุคเป็นตา นั่นคือเบ้าะจิว	ดอกเป็นตุคเป็นตา คำตอบก็คือดอกจิว	ดอกพุดลักษณะเด่นคือดอก ขาวคล้ายฟอง ดอกจิว
เบ้าะแดงจิวเหม่น	ดอกแดงจิว คำตอบ	ลักษณะเด่นคือดอกเป็นตุค
เบ้าะงอยแดง	ก็คือดอกงอยแดง	เป็นตาไม่เรียบ และดอก
สอต่อเป้งสายน้อง	ขอต่อน้องคนดีสุดที่รัก	งอยแดงลักษณะเด่นคือเป็น
กั้นดีผายโผด	คนดีของพี่ชาย	ดอกไม้ที่แดงจัด
อัดก้าวด้านจาเว้า	ขอให้พุดจาปราศรัย	
คอมปีกันขม แอ่นอ	กับพี่คนยากไร้คนนี้ด้วยนะ	

ตาราง ๘๔ เป็นการถามตอบเพื่อทดสอบเขาวนั้ปัญญาปฏิภาณไหวพริบของกันและกัน โดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ถามก่อน ฝ่ายชายจะเป็นผู้ตอบ ในการตอบนั้นจะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติฝ่ายผู้ตอบมักจะออกตัวว่าตนมีสติปัญญาน้อยขออย่าได้กล่าวขวัญนินทาหัวเราะเยาะดูถูกดูแคลนแต่ประการใด และขออภัยไว้ก่อนอย่าได้ถือสาอะไร สำหรับการถามในบทนี้เป็นการถามเกี่ยวกับดอกไม้ ซึ่งเป็นดอกไม้ที่ปรากฏตามธรรมชาติในสังคมของชาวไทย คำ ในการตั้งคำถามนั้นก็จะเป็นจุดเด่นของสิ่งนั้นมาเป็นประเด็นปัญหาคำทายพอให้ผู้ตอบสามารถอนุมาน คาดเดาได้ว่าน่าจะเป็นดอกอะไร หรือหมายถึงสิ่งใด สำหรับดอกไม้ที่นำมาถามในข้างต้นนี้ ได้แก่ ดอกกาบ ลักษณะเด่นคือ สีแดงเรื่อ กิ่งมันจะเข็มลำต้นสีขาว ดอกชัดลักษณะเด่นจะคล้ายดอกแดงลาว ผลสีดำ ต้นเตี้ย ดอกข้าว ลักษณะเด่นคือปิว้นวหมายถึงขาวนวล ใคร ๆ ก็ต้องเกี่ยวข้องด้วยเพราะต้องกินข้าวเป็นอาหาร ดอกบัวลาวลักษณะเด่นคือดอกแดงเส้า ดอกพุดลักษณะเด่นคือดอกขาวคล้ายฟอง ดอกจิว ลักษณะเด่นคือดอกเป็นตุคเป็นตาไม่เรียบ และดอกงอยแดงลักษณะเด่นคือเป็นดอกไม้ที่แดงจัดนั่นเอง

จากการสื่อสารทางวัฒนธรรมโดยใช้ถ้อยคำในบริบทของคำขับภาษาไทยใน สปป.ลาว นั้นจะปรากฏในรูปแบบของนิทาน ตำนานเรื่องเล่า เพลงหรือคำขับซึ่งเป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้าน และส่วนที่เป็นปริศนาคำทาย เป็นต้น

การละเล่นและการแสดง (Performing Culture)

การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นและการแสดงซึ่งเป็นกิจกรรมนันทนาการของชาวไทยดำที่ผ่านบริบทมาช้านาน จะปรากฏการละเล่นการขับและการลงช่วงการต้อคกอนซึ่งก็เป็นกิจกรรมนันทนาการของหนุ่มสาวในอดีต แต่ในปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีการละเล่นเหล่านี้อยู่ แต่จะทำการละเล่นเมื่อมีเทศกาล บุญประจำปี ในการลงช่วงและการต้อคกอนนั้น แน่กำป็น แก้วอุดร (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในสมัยก่อนนั้นการลงช่วงและเล่นต้อคกอนจะทำการละเล่นหลังจากเสร็จสิ้นจากการทำนาทำไร่ ดังจะกล่าวถึงการละเล่นในแต่ละอย่าง ดังต่อไปนี้

๑. การลงช่วง

การลงช่วงเป็นกุศโลบายหรือเจตนาของชาวไทยดำที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสได้มาพบปะกันเพื่อได้ทำความรู้จักกันและตามมาด้วยการเป็นคู่ครองแต่งงานกัน ดังนั้นฝ่ายหญิงที่จะลงช่วงได้ต้องเป็นสาวไว้ผมยาวขนาดสามารถเกล้าผมได้ และถ้าหากหญิงใดมีชายมาส่งแล้วและตกลงว่าจะแต่งงานกันแล้วก็จะไม่ลงช่วงกับหญิงสาวคนอื่น ๆ ดังนั้นการลงช่วงจึงเป็นกิจกรรมของหญิงสาวที่ยังไม่มีใครมาผูกมัด เหยียญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๗๐) กล่าวถึงการลงช่วงไว้ว่า พอหมดเทศกาลรื่นเริงที่ลานช่วงซึ่งมีการร้องรำทำเพลงก็หยุดไป เมื่อถึงฤดูทำไร่ทำนาก็ตั้งหน้าทำมาหากินกันต่อไป ส่วนชายหนุ่มหญิงสาว ที่พึงเนื้อต้องใจกันแต่ครั้งเทศกาลลานช่วงก็จะมี การสู้ออกินหลอกลงัน ในการลงช่วงนั้นหญิงสาวจะมารวมกันเพื่อทำงานอดิเรกในเวลาว่าง โดยจะมีกองไฟสุมไว้ให้มีแสงสว่าง ถ้าหากข้างขึ้นเดือนหงายจัด ๆ ก็อาศัยความสว่างของแสงจันทร์ทำงาน การนัดหมายของหญิงสาวอย่างนี้ เป็นธรรมเนียมเพื่อต้องการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาว และเรียกงานอย่างนี้ว่า “ลงช่วง” การลงช่วงของหญิงสาว ไม่จำเป็นจะเป็นงานอะไร พอใจทำแล้วก็นำไปรวมกันที่ลานช่วง เช่น ปั่นฝ้าย กรอผ้า กรอไหม ถักเสียวผ้า ปักหน้าหมอน ฯลฯ

บางโอกาสหญิงสาวที่อยู่ไกลจากลานช่วงจะทำงานที่ลานบ้านของตนก็ได้ ก็เรียกว่าอยู่ลานช่วงเหมือนกัน เช่น คำข้าว เข็นฝ้าย เย็บผ้า ฯลฯ เมื่อสรุปก็จะมีความอยู่เพียงว่า หญิงสาวทำงานในเวลาว่าง กลางลานบ้านหรือภายในบ้านเรือนก็เรียกว่าอยู่ลานช่วง

ลานช่วงเปรียบเสมือนสังคมหนุ่มสาวของชาวไทยดำ ทำไมจึงไม่ลงช่วงทำงานในเวลาว่างวันแต่กลับลงช่วงทำงานเวลาว่างวัน เหตุผลก็มีอยู่ว่าเพราะในตอนกลางวันทุกคนจะได้ออกจากบ้านไปทำงานกลางไร่กลางนา หาอาหารการกิน เมื่อตกเย็นจึงมารวมกัน หลังจากนั้นทุกคนในครอบครัวก็จะอยู่กับเหย้าเรือน พักผ่อนหลับนอน ส่วนลูกชายลูกสาว ก็จะพากันหา งานอดิเรกทำ ที่เรียกว่าลงช่วง จะมีโอกาสพบปะระหว่างคนหนุ่มคนสาว โดยพวกสาว ๆ จะได้มีโอกาสทำงานยามว่าง ทั้งจะได้พบปะชายหนุ่มเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มเข้ามาสนทนาพาที สรวลเสเฮฮา พูดจาหยอกล้อเข้าตามภาษาหนุ่มสาว

ในการเที่ยวลานช่วงนั้นอาจจะมีหนุ่ม ๆ มาหลายกลุ่มมาจากหลายหมู่บ้านที่อยู่ในละแวกเดียวกันจะไม่มีการทะเลาะชกต่อยกัน แน่กำป็น แก้วอุดร (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า พวกชายหนุ่มที่มาเที่ยวลานช่วง จะมาจากใกล้หรือไกลก็ตาม พวกคนหนุ่มเหล่านี้จะไม่หึงหวงหญิงสาว โดยถือเป็นกฎว่า ถ้าพวกชายหนุ่มพวกแรกมาก่อนอยู่ในลานช่วงก่อนแล้ว พวกชายหนุ่มพวกหลังจะเข้าไปเที่ยวในลานช่วงได้อย่างเสรี พวกแรกมานานพอควรแล้ว ก็จะถือโอกาสพูดจาจากไป ทิ้งให้ชายหนุ่มพวกหลังพูดคุยกับหญิงสาวต่อไป ชายหนุ่มพวกแรกก็ไปสู่ลานช่วงอีกต่อไป ถ้าจะเปรียบก็คล้ายกับแมลงบินร่อนหาเกสรดอกไม้จากดอกนี้ไปสู่ดอกโน้นก็ทำนองเดียวกัน

ดังนั้นในคำกั้นหนึ่ง ๆ จะมีเวลาลงช่วงราวสามถึงสี่ชั่วโมง หญิงสาวจะได้พบกับชายหนุ่มมากหน้าหลายตา เพราะลานช่วงเป็นทั้งสถานที่บอกข่าว เล่าเรื่องนิยาย ได้ทราบข่าวเรื่องราวของหมู่บ้านห่างไกลออกไป เรื่องการไปทำงานในไร่นา หาของป่า เรื่องร้ายเรื่องดี การทำมาหากิน ได้รู้ได้ทราบกันที่ลานช่วงนี้เอง ซึ่งชายหนุ่มจะนำมาเล่าสู่กันฟัง สลับไปกับการพูดจาหยอกเย้าไปด้วยตาม ภาษาหนุ่มสาว ลานช่วงจึงเป็นเสมือนสถานที่ส่งข่าวรับสารต่าง ๆ อันเป็นความเคลื่อนไหวของชุมชน ชาวต่าง ๆ จึงแพร่ไปสู่บิดามารดา พี่น้องวงศ์ญาติรู้ทั่วกัน การลงช่วงนั่งช่วงอยู่ช่วง ก็เปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาว กลายสภาพจากการผูกมิตรไมตรี มาเป็นความชอบเนื้อพึงใจ แล้วได้แต่งงานอยู่กินเป็นสามีภริยากันต่อมา เมื่อชายหนุ่มหญิงสาวได้มีโอกาสสนทนาพูดคุยกันเพียงสองต่อสอง เป็นธรรมเนียมชาวไทดำเรียกว่า “โอ้สาว” ซึ่งเป็นทำนองว่าจะตกลงอยู่กินเป็นภริยาสามีกันจะต้องเข้าใจกัน รู้จักความคิดอ่านซึ่งกันและกัน เมื่อแต่งงานกันแล้วทุกคู่ที่ครองเรือนจะไม่ปรากฏว่ามีการทะเลาะวิวาทต่อกัน ไม่ผิดลูกเมียคนอื่น รักเดียวใจเดียว ซื่อสัตย์ต่อกันจนแก่เฒ่า

ดังนั้นการลงช่วงนั่งช่วงของหญิงสาวจึงมีเหตุผลในทางดีเกือบทุกด้าน นอกจากเป็นความบันเทิงในในยามว่าง ซึ่งทำงานอดิเรกเล็กน้อยในเวลาคำกั้น ถ้าคืนเดือนหงายก็เป็นความสนุกสนานของหนุ่มสาว แต่ถ้าเดือนมืดก็ต้องสูมไฟกองใหญ่ให้ลูกโซนอยู่เสมอ หญิงสาวต้องถือเป็นธรรมเนียมที่เดียวว่า ถ้ายังเป็นสาวโสดก็ต้องลงช่วง นั่งช่วง ถ้าไม่ลงช่วงก็เท่ากับขาดการศึกษาหาความรู้ไปทีเดียว ลานช่วงจึงเปรียบเสมือนสถานตั้งคมของหนุ่มสาว ไม่จำเพาะเพียงแต่ความหมายไว้เลือกคู่ แต่เป็นสถานที่เรียนรู้ถึงอุปนิสัยของบุคคล เป็นสถานที่ได้กรรมโวหารการแก้เกี้ยว เมื่อหมควัยหนุ่มสาวก็หมดโอกาสที่จะลงช่วงไปจนแก่เฒ่าทีเดียว นี่เป็นลัทธิธรรมเนียม ความมุ่งหมายของการลงช่วงของผู้หญิงสาวชาวไทดำซึ่งเป็นการปูพื้นฐานทางจิตใจ เป็นการได้ศึกษาแบบธรรมชาติได้รับความรู้ความบันเทิง ลานช่วงจึงเป็นลานแห่งความสนุกสนาน เท่ากับสถานพักผ่อนยามว่าง เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการในเวลากลางวัน

สำหรับประเพณีการลงช่วงของชาวไทดำใน สปป. ลาว ในปัจจุบันนี้นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยซึ่ง ไมซอน เลืองคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงการลงช่วงในปัจจุบันนี้ว่าไม่เป็นที่นิยมของหนุ่มสาวชาวไทดำอีกแล้วเพราะว่ายุคสมัยได้เปลี่ยนไปอีกทั้งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารก็พัฒนามากขึ้น การปรับตัวของคนรุ่นใหม่จึงเปลี่ยนไปปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัย จากเดิมไม่มีไฟฟ้าใช้ในปัจจุบันนี้ได้มีไฟฟ้าเกือบทุกหมู่บ้านการทอผ้าก็มีย่น้อยลงเพราะมีเสื้อผ้าสมัยใหม่จากพวกลาว (กลุ่มชาติพันธุ์ลาวลุ่มที่อยู่พื้นราบ) จากพวกเวียดนามและจีนเข้ามาจำหน่ายถึงพื้นที่ จึงไม่จำเป็นต้องทอผ้าหรือเย็บปักถักร้อยตลอดจนการปั่นฝ้ายในยามค่ำคืน สิ่งที่ทำให้ความบันเทิงก็เปลี่ยนไป จากเดิมมีการร้องการขับปัจจุบันนี้มีวิทยุโทรทัศน์ ถ้าอยากฟังขับก็มีแผ่นบันทึกเสียงจำหน่าย สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป ส่วนการเลือกคู่ครองนั้นหนุ่มสาวจะจับกันหรือรักกันตั้งแต่เมื่อสมัยอยู่โรงเรียนด้วยกันและสานสัมพันธ์กันด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่ และนัดแนะกันไปเที่ยวด้วยยานพาหนะที่รวดเร็วคือรถจักรยานยนต์

ดังนั้นทุกอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปประเพณีก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ประเพณีการลงช่วงจึงไม่นิยมในปัจจุบัน จะปรากฏให้เห็นก็ต่อเมื่อมีการแสดงวัฒนธรรมชนเผ่าซึ่งจะมีผู้เฒ่าผู้แก่แสดงให้เยาวชนดูเท่านั้น แต่วัฒนธรรมการลงช่วงจะยังปรากฏอยู่ในคำขับซึ่งจะบันทึกไว้ในคำขับ และจะมีการขับสื่อให้อุณชนชาวไทดำได้รับรู้เมื่อมีโอกาสโดยเฉพาะเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เช่นบุญปีใหม่หรือมีงานประเพณีรื่นเริงอื่น ๆ สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่สะท้อนให้เห็นประเพณีเกี่ยวกับการลงช่วงนั้นมีปรากฏดังตาราง ๑๕ (แนก่าป็น แก้วอุดร และกวาง วันบุญ. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๕ การลงช่วง

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เบือนหายต้องปายจ้านหน้าช่วง	เดือนหงายส่องมากระทบชานบ้าน	ในคำคืนเดือนหงาย
น้องปั่นฝ้ายกิดแกงคองบ่าวมาดอม	ที่ช่วงน้องเข็นฝ้ายรอหนุ่มมาจับ	สาวลงช่วงรอให้หนุ่มมาจับ
สาวดอมเมืองเอืหลาย	สาวที่สวยงามมีมากหนุ่มรูปหล่อ	จะมีหนุ่มหล่อสาวสวยมาก
บ่าวฮามเต็มบ้านเสียงปีะด้น	ก็เต็มบ้านเสียงพูดคุยสนทนากัน	ในบ้าน หนุ่มจะใช้เสียงปี
จาเว้าหน้าช่วงมวนเมิง ชายเอ้ย	หน้าช่วงอีกทีก็ครึกโครม พี่เอ้ย	แคนให้สาวรู้ว่าหนุ่มกำลัง
เลิงเจอยินแต่เสียงปีแคนมาห้อย	ใจร่าเริงเมื่อได้ยินเพียงปีแคนมา	เดินทางมาหา เพียงได้ยิน
ยินแต่เสียงปีฮ้ายบ่าวน้อย	ร้อยหัวใจได้ยินแต่เสียงปีของพี่	เสียงปีแคนสาว ๆ ก็จะมี
มาก่อมหัวเจอ นางนา	หนุ่มน้อยมากล่อมหัวใจของน้อง	รู้สึกตื่นเต้นดีใจสุขใจ

จากตาราง ๑๕ เป็นบทับการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการลงช่วง ในช่วงแรกนั้นจะเป็นบทับของฝ่ายหญิงซึ่งลงช่วงเพื่อคอยให้หนุ่มมาจีบเมื่อได้ยินเสียงปี่แคนของหนุ่มแว่วมาก็มีความสุขและตื่นเต้นที่จะได้พบชายหนุ่ม ส่วนช่วงที่สองนั้นเป็นบทับฝ่ายชายซึ่งกล่าวถึงสาวโดยพูดจาออดอ้อนกล่าวคำหวานว่าตนคิดถึงมากแถมมองเห็นแสงไฟใจก็กระสันหา ยิ่งมาเจอหน้าแล้วก็ยิ่งอยากเข้าไปนั่งใกล้ ๆ และชมว่าช่วงของน้องนั้นสวยงาม เป็นช่วงที่ดูดีมีสง่า เห็นแล้วอยากขึ้นไปนั่งด้วย ลักษณะการพูดเช่นนี้เป็นการพูดเพื่อขอความเห็นใจและขอนั่งคุยด้วยนั่นเอง

๒. การอื่นก๊อน

การอื่นก๊อนหรือเรียกอีกชื่ออื่น ๆ อีกหลายชื่อ คือการเล่นคอน การต๊อดก๊อน อาจจะเล่นร่วมกันกับการลงช่วงก็ได้เพราะการอื่นก๊อนมักจะเล่นที่ลงช่วงการต๊อดก๊อน เป็นการละเล่นของหนุ่มสาวในคราวที่ว่างจากการทำไร่ทำนามาตลอดปี การเล่นคอนจึงเป็นกิจกรรมที่ให้ความบันเทิงแก่หนุ่มสาวของชาวไทดำในสมัยโบราณ อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มาพบกันเพื่อทำความรู้จักและพัฒนาไปเป็นคนรักกันและแต่งงานกันในที่สุด สมทรง บุรุษพัฒนา (๒๕๓๔ : ๒๐) กล่าวว่า ชาวไทดำนั้นมีความขยันขันแข็งในการทำงานมาก เริ่มทำงานตั้งแต่เดือนหก (พฤษภาคม) ไปจนถึงเดือน ๓-๔ ของปีต่อไป เมื่อทำงานหนักมาตลอดทั้งปีแล้วจึงต้องมีเวลาพักผ่อนบ้าง พอเข้าเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ก็ถือว่าเป็นเวลาพักผ่อนอย่างแท้จริง ช่วงวันสงกรานต์หรือปีใหม่ชาวไทดำจะไม่ทำงานอะไรเลยถือว่าเป็น “วันถือ” ตลอดเดือน ๕ ชาวไทดำจะใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และจัดงานรื่นเริงอย่างสนุกสนานมีการละเล่นหลายชนิด เช่น สะบ้า เล่นฝิมแดง และการละเล่นที่ขึ้นชื่อที่สุดในสมัยก่อนคือ การอื่นก๊อน สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่สะท้อนให้เห็นประเพณีเกี่ยวกับการเล่นคอนนั้นมีปรากฏดังตาราง ๑๖ (ทองบันคุณ กำสรวท. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๖ การอื่นก๊อน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญหญิง จัวะไปเต้อ	น้องหันหน้ามองไปทางใต้	กล่าวถึงการเล่นคอนว่า
เห็นเป็ดค่อนกินทราย	เห็นเป็ดขาวกินทราย	มองไปทางใต้เห็นเป็ดขาวกิน
จัวะไปเหนือ	มองไปทางเหนือ	ทรายมองไปทางเหนือเห็น
เห็นก๊วยเด็กหลวง	เห็นความตัวใหญ่	ควายกินหญ้า มองดูฟ้าเห็น
หวังจัวกินหญ้า	วุ่นอยู่กับการกินหญ้า	กบกินเดือน คนทั้งเมืองต่างดี
จัวะขึ้นฟ้า	มองไปบนฟ้า	ให้เสียงดังสอง

ตาราง ๘๖ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เห็นกบกินเมื่อน กิ่นเต็งเมือง ม่วนจมพีเต้า สองเฮจ้งข้าสายบ้าน ลงทอดเสียดียง ข้าสายเมือง ลงทอดเสียด ข้าให้ได้คองชู มาอยู่กวงมือ คองตคิน จี้จ้ำ คองตคิน้ำ จี้เป็ยเป็นฝอน หว่านา คองหล้า จ้งเป็งมาแหงง ๆ คองแพงจ้ง บินมาคองคิ้ว คองอ้วมาเฟียเซีย มาตคมือหล้าเป่าจ่างทำ มาตคมือคำพีแพง เป่าจ่างค้อน ฮับเป่าได้คองชู จี้ตกลงคิน ขวัญหญิง จี้มาสอเงินบัก ไปเย็ดเปาะแขน สอเงินแหวน ไปเย็ดสร้อย มาสอสร้อย ทองน้อย ไปใส่ก้ออวน สอสร้อยทางลวง ไปแขนแหวหล้า ได้ของจ้าย จ้วเลยจี้หมา ได้ของหล้ามิ่งชู จี้ยู่ยีนเหิง แพงเฮย	เห็นกบกินเดือนคนทั้งเมืองต่างก็ สนุกสนานกัน สองเราจึง ได้คิงสายผูกบ้านลงมา ไล่สิ่งชั่วร้าย คิงสายผูกบ้านลงมาปิดเป่าไข จะเอาคองของชูมาอยู่ในมือ คองตคินแล้วจะข้าหม่นหมอง ถ้าหากคองตคิน้ำ คองก็จะเนาเป็ยอยู่ไป คองของชู จงลอยมาลี้ว ๆ คองของชู จงลอยมาเรื่อย ๆ คองของชูจงลอยมาละล่อง มาตคที่มือน้องจะไม่ทำอะไร ให้มาตคที่มือของน้องแล้ว จะไม่ถูกพี่ชายแกล้ง ถ้าหากพี่ชายรับไม่ได้แล้วคอง จะตกลงคิน น้องก็จะขอเงินบักของพี่ชายไป ทำเป็นปลอกแขน ขอเงินแหวนไปทำสายสร้อย จะขอสร้อยทองน้อย ของพี่ชายไปสวมคองน้อง จะขอสร้อยทองกลาง ไปแขวนแหวของน้อง ได้ของของชายจะเจริญก้าวหน้า หากได้สิ่งของของชูแล้วจะทำให้ อายุยืนยาว	เราจึงคิงสายบ้านลงมาทำให้ มันหายจากเคราะห์ คิงสายเมืองลงมาให้มันหาย จากไขและจับได้คองของชู มาใส่ไว้ในมือถ้ารับได้คอง ก็จะข้าหม่นหมองหากรับได้ จะไม่ถูกลงโทษแต่ถ้าหาก พี่ชายรับไม่ได้ก็จะเสียดสร้อย เสียดแหวนซึ่งถ้าหากน้องได้ ไปแล้วจะทำให้มีอายุมันยืน

จากตาราง ๑๖ เป็นบทปฏิบัติการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเล่นคอน เนื้อความจะกล่าวถึงประเพณีการเล่นคอนที่มีการกันโยนไปมาระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเพื่อเป็นการหยอกล้อ สนุกสนานและให้เกิดความคุ้นเคยกัน ตลอดจนได้สังเกตอากัปกริยาบุคลิกลักษณะของกันและกัน หากว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับไม่ได้อีกฝ่ายก็จะขอสั่งของจากอีกฝ่ายหนึ่งอาจจะเป็นผ้าเปียวปลอกแขน เมื่อเสร็จสิ้นการเล่นคอนแล้วจึงคืนให้กัน

การสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับไทคำใน สปป. ลาว ประเภทการละเล่นและการแสดงนั้นจากการศึกษาดังกล่าวจะปรากฏได้แก่การลงช่วงและการต้อดก๊อน ซึ่งเป็นการละเล่นของหนุ่มสาวซึ่งเป็นเจตนาธรรมณ์ของบรรพบุรุษที่ต้องการให้เป็นกุศโลบายให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสมาพบปะพูดคุยได้ศึกษาเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อที่จะพัฒนาไปเป็นคู่ครองกันต่อไปในอนาคต

ประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ (Material Culture)

การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ เป็นการสื่อสารที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างงานด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม คหกรรม หรือประเภทเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน อันได้แก่เครื่องจักสาน ยาพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งข้อมูลกลุ่มนี้ ปฐม หงษ์สุวรรณ (๒๕๔๕ : ๑๕๕) กล่าวว่า เป็นวัฒนธรรมประเภทสิ่งของ เครื่องใช้ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ในแต่ละสังคม การประดิษฐ์คิดค้นวัสดุเหล่านี้จัดว่าเป็นงานประดิษฐ์กรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาที่แสดงออกให้เห็นทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ และเป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งอาจเรียกว่าเป็น “วัฒนธรรมเชิงวัตถุ” (material culture) ก็ได้ อาจจะเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นพวกหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ ที่สื่อสารผ่านวรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว นั้น ปรากฏออกมาในรูปแบบของผลงานซึ่งแสดงให้เห็นในด้านพฤติกรรมศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. ผลงานศิลปะ

การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมศาสตร์เกี่ยวกับผลงานศิลปะเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่ว่าด้วยเรื่องของดนตรี วิจิตรศิลป์ นาฏศิลป์ การละคร ฯลฯ สำหรับคำขับไทคำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารทางวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมศาสตร์เกี่ยวกับผลงานศิลปะจำแนกออกได้เป็นสาขาดังต่อไปนี้

๑.๑ การสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับผลงานศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องของดนตรี สำหรับดนตรีที่กล่าวถึงในคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นได้แก่ปี่และแคน ดนตรีทั้งสองประเภทนี้เป็นดนตรีที่ใช้ประกอบการขับ เป็นประเภทเครื่องเป่าเหมือนกันและมีลักษณะร่วมกัน ดังที่สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๓๐ : ๑๑๗) กล่าวว่าดนตรีดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำนั้นแม้จะมีมากเพียงใดก็แบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มคือ **กลุ่มเสียงดัง** สำหรับประโคมแห่ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น แห่ศพ แห่พระธาตุ เป็นต้นจะประกอบไปด้วย ปี่ และกลอง **กลุ่มเสียงเบา** สำหรับทำหน้าที่ขับลำ ท้าไปเช่น ขับซอ และหมอลำ ซึ่งประกอบไปด้วยปี่เสียงเบา เช่น ปี่จุ่ม ขลุ่ย และแคน สำหรับดนตรีที่ชาวไทดำใน สปป. ลาว ใช้ประกอบการขับนั้นได้แก่ ปี่และแคน สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านสาขาศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องของดนตรีในคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ปรากฏในคำขับดังตาราง ๗๗ (แนก่าป็น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๗๗ ผลงานศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องของดนตรี

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เบือนหายต้องพายจ้านหน้าช่วง น้องปิ่นฝ้ายกิดแก่งคองบ่าวมาดอม สาวดอมเมืองเอ้หลาย	เดือนหงายส่องมากระทบชานบ้าน ที่ช่วงน้องเข็นฝ้ายร่อนนุ่มมาจิบ สาวที่สวยงามมีมากนุ่มรูปหล่อ	ในคำกินเดือนหงาย สาวลงช่วงรอให้นุ่มมาจิบ จะมีนุ่มหล่อสาวสวยมาก
บ่าวสามเต็มบ้านเสียงปี่ะด้าน จาเว้าหน้าช่วงมวนเมิง ชายเอ้ย	ก็เต็มบ้านเสียงพูดคุยสนทนากัน หน้าช่วงอีกทีทกริกโครม พี่เอ้ย	ในบ้าน นุ่มจะใช้เสียงปี่ เสียงแคนให้สาวรู้ว่านุ่ม
เลิงเจอยินแต่เสียงปี่แคนมาห้อย ยินแต่เสียงปี่อายบ่าวน้อย	ใจร่าเริงเมื่อได้ยินเพียงปี่แคนมา ร้อยหัวใจได้ยินแต่เสียงปี่ของพี่	กำลังเดินทางมาหา เพียงได้ ยินเสียงปี่แคนสาว ๆ ก็จะดี
มาก่อมหัวเจอ นางนา	นุ่มน้อยมากล่อมหัวใจของน้อง	ใจสุขใจ

จากตาราง ๗๗ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องของดนตรี ในบทขับนี้กล่าวถึงประเพณีการลงช่วงของหนุ่มสาวฝ่ายชายจะมีการใช้ดนตรีในการประกอบการขับซึ่งได้แก่ ปี่และแคน การไปเที่ยวช่วงจีบสาวของหนุ่ม ๆ นั้นจะต้องมีการเล่นดนตรีคือต้องเป่าปี่หรือไม่ก็เป่าแคนหรือมีทั้งสองอย่างประกอบกันเพื่อเป็นสัญญาณให้สาวรู้ว่ากำลังจะไปเที่ยวช่วงจีบสาว ฝ่ายสาวก็จะได้เตรียมตัวรอ ในบทขับข้างต้นก็ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีที่ใช้คือปี่และแคน โดยเฉพาะเสียงปี่แล้วจะมีน้ำเสียงที่ออกอ่อนกินใจสาวไทดำเป็นอย่างยิ่ง

๑.๒ การสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับผลงานศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องของวิจิตรศิลป์ เป็นการสื่อสารถึงศิลปะที่แสดงออกถึงความงดงามของการวาดภาพลวดลายต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็น การวาดลวดลายตามสิ่งก่อสร้างประเภทบ้านเรือนซึ่งจะวาดตามผนังบ้านหรือตัวเสาบ้าน สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงภาพวาดหรือลวดลายต่าง ๆ ดังตาราง ๑๘ (ทองบัณฑิต ก้าสวาท. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๘ ผลงานศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องของวิจิตรศิลป์

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เหล่านี้เหล่านี้เสื้อหม้อ	เหล่านี้ก้นจากหม้อ	เป็นการกล่าวถึงศิลปะที่การ
ลายวงเจ็ดแถว	ลวดลายวนรอบเจ็ดแถว	เขียนลายบนหม้อคัมเหล่านี้และ
เหล่านี้เสื้อหม้อเมือง	เหล่านี้ก้นจากหม้อเมืองไทดินแดน	จอกกินเหล่านี้ว่าเป็นลายวนรอบ
ไต่ดินปั่ว	เวียดนาม...	เจ็ดแถว
ข่าใส่แจ่น ลายวงคำแดง...	เทใส่จอกลายวนรอบสีแดงสีดำ..	และศิลปะที่เขียนภายในบ้าน
เขื่อนหล้าแก่งเขื่อนแพง	...เรือนของน้องหรือของพี่รัก	ว่าเป็นรูปของลายดอกบัวดอก
เสากุดแค้นลายบัว	เสากุดควาครูปเป็นดอกบัว	แอน
สิงข์แค้นลายแอน หญ้าคาแปน	ชื่อทำเป็นลายแอน หญ้าคาก็ตัด	และภายในบ้านมีลายจุดฝา
ดินกอน..หรือ	ปลายเรียบเสมอกัน..หรือ	ผนังบ้านที่วาดตัวรูปลวง
เสากุดแค้นเบาะบัว สิงข์แค้น	เสากุดควาเป็นรูปดอกบัว	และล้อมรอบด้วยดอกไม้ลาย
เบาะแอน	ชื่อทำเป็นรูปดอกแอน หญ้าคาก็ตัด	สวยมีขอบสีแดง
หญ้ากำแหวนดินกอน ...	เรียบเสมอกัน	
...ไต่หลวงชั้นกัถี่	. ..บันไดใหญ่ทำเป็นขั้นถี่	
ขึ้นภูก็ผาดาว	ชั้นคู่ชั้นสี่ตั้งป็นชั้นภูผาสู่ดาว	
กวงเขื่อนผ้อลายจำ...	ภายในบ้านทำเป็นลายจุด...	
.ในฝามีหุ่นลวงลายจำ	ในฝามีรูปของตัวลวงเป็นลายจุด	
เกาโดยแค้นเบาะไม้	และวาดรูปดอกไม้เป็นลายรอบด้วย	
ลายจำเขบแดง...	สีแดงขอบแดง...	

จากตาราง ๑๘ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานศิลปะที่ว่าด้วยเรื่องของวิจิตรศิลป์ช่วงแรกจะกล่าวถึงลวดลายของไหเหล่านี้หรือหม้อเหล่านี้มีลวดลายวงรอบทำเป็นเจ็ดรอบ และทำเป็นลายวงรอบด้วยสีสันที่เป็นสีทองและสีแดง ส่วนช่วงที่สองกล่าวถึงลวดลายที่วาดประดับบ้านจะมีลายจุดและที่เป็นรูปภาพซึ่งได้แก่ลายดอกบัว นกแอน ตัวลวง รูปดอกไม้ เป็นต้น

๒. ผลงานการช่างฝีมือ

การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านพฤกษศาสตร์เกี่ยวกับผลงานการช่างฝีมือเป็นสาขาที่ว่าด้วยเรื่องการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา สำหรับคำจับใจคำใน สปป. ลาว ที่ว่าด้วยเรื่องการสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านพฤกษศาสตร์ ผลงานการช่างฝีมือ มีปรากฏแบ่งออกเป็นหัวข้อ ดังต่อไปนี้

๒.๑ ผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องการทอผ้าการเย็บปักถักร้อย ในด้านการเย็บปักถักร้อยเป็นงานสำคัญของชาวไทดำในสมัยโบราณแม้ปัจจุบันนี้ก็ยังมีนิยมนำกัน อุณเป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ชาวไทดำสมัยก่อนมีความลำบากมากจะได้เสื่อฟ้านุ่งห่มแต่ละผืนนั้นจะต้องปลูกฝ้ายเองพอได้ดอกฝ้ายแล้วต้องนำมาอ้าว (แยกใยฝ้ายออกจากเมล็ดโดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่าอ้าว) แล้วนำมาคิดฝ้าย (ทำให้แตกตัวเป็นปุยนุ่ม) โดยใช้กงคิดฝ้าย (ทำจากไม้ไผ่เหมือนคันธนูตรงปลายทั้งสองจะเอาเชือกผูกใช้ตีเคาะทำให้ฝ้ายเกิดการแตกตัวออกจากกัน กลายเป็นปุยนุ่ม) แล้วนำมาทำเป็นหลอด (ม้วนเป็นรูปกลม ๆ ยาว ๆ คล้ายหลอดแต่มีขนาดเท่านิ้วหัวแม่มือ) แล้วนำไปปั่น (ปั่นให้เป็นเส้นใยเล็ก ๆ) เมื่อได้เส้นฝ้ายมากพอแล้วก็นำไปกวก (ม้วน) ใส่กวก (ทำจากไม้ไผ่โดยปลายสองข้างจะตีปิดด้วยไม้ไผ่ ๑ ชิ้นขนาดเท่ากันวางคนละแนว) เมื่อเต็มอักแล้วนำออกมาจะได้ปอยฝ้าย (กลุ่มหรือปอย) หลังจากนั้นก็สามารถนำไปข้อมเป็นสีต่าง ๆ หรือไม่ข้อมก็ได้ ถ้าหากข้อมสีส่วนใหญ่จะข้อมเป็นสีครามหรือสีนิล (สีออกดำ) การข้อมสีจะทำให้ใยฝ้ายมีความเหนียวมากกว่าเดิมและมีสีเข้มมากขึ้น เมื่อข้อมเสร็จตากแห้งดีและพร้อมจะนำแล้วนำไปใช้งานทอเป็นผืนจะต้องนำปอยฝ้ายมาใส่กงล้อเพื่อไม่ให้ใยฝ้ายยุ่งเหยิงหรือพันกัน

เมื่อจะนำไปทอฝ้ายจะแยกเป็น ๒ ชุดคือชุดที่เป็นทางเครือหูก (เส้นทางยืน) ส่วนนี้จะต้องกรอใส่อัก (รูปทรงกลมเหมือนเพลารถทำจากไม้หมุนได้ง่ายสำหรับหมุนเอาใยฝ้ายให้มาพันรอบเพื่อเก็บไว้) แล้วนำไปกวกทำเป็นเครือหูกหรือทางเส้นยืน และเส้นที่จะนำไปทอ (เส้นพุ่ง) นั้นจะต้องนำไปปั่นใส่หลอด ซึ่งหลอดนี้จะนำมาจากธรรมชาติทำจากไม้เลื้อยเป็นเถาที่มีรูตรงกลาง เมื่อไม้ตายแห้งแล้วนำมาตัด ความยาวให้ได้ขนาดประมาณ ๓ นิ้วขนาดที่สามารถวางใส่กระสวย (ทำจากไม้เนื้ออ่อนทำเป็นรูปคล้ายกระสวยขัดเกลามาให้เรียบลื่นเจาะร่องสี่เหลี่ยมตรงกลางสามารถวางหลอดด้ายได้) ได้กระสวยจะใช้สำหรับสอดนำเส้นพุ่งไปทอกับฝ้ายที่เป็นเส้นทางยืนซึ่งวางใส่ไว้ที่กักระตุกเรียบร้อยแล้ว จะต้องทอให้ได้เป็นผืนผ้า เมื่อได้เป็นผืนผ้า เรียบร้อยแล้วจึงนำไปแปรรูปตกแต่ง เป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกางเกง เสื้อ ผ้าเปียว ปลอกหมอน ผ้าห่มสารพัดประโยชน์

จะเห็นได้ว่าก่อนจะได้เครื่องนุ่งห่มอันสวยงามมานั้นมานั้น ชาวไทดำ สมัยก่อนต้องใช้หยาดเหงื่อแรงงานทุ่มเทอย่างมากต้องลงมือทำเองทุกขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะต้องใช้เวลานานและทุกครอบครัวจะต้องลงมือทำเอง ดังนั้นทุกครอบครัวจะต้องมีความสามารถในการทอผ้า ดังนั้นในสมัยก่อนเมื่อผู้หญิงเริ่มโตเป็นสาวจึงต้องเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องเรียนรู้กระบวนการทอหูก แต่ในสมัยปัจจุบันนั้นคุณพ่ออุ้นแป็ง กล่าวว่าได้มีความสะดวกมากขึ้นเพราะด้ายที่จะนำมาทอผ้านั้นไม่ต้องผลิตเอง สามารถซื้อได้จากพวกลาวที่นำมาขาย ดังนั้นจึงไม่ต้องปลูกฝ้ายและเช้ญฝ้ายให้เสียดาหรือเสียเวลาอีกแล้ว แต่การทอผ้าตำหูกยังคงมีการทอเหมือนเดิมเพื่อให้ได้ลวดลายผ้าที่สวยงามตามที่ชาวไทดำต้องการ แต่ปัจจุบันนี้พวกหนุ่มสาวหรือวัยรุ่นไม่ค่อยนิยมใส่เสื้อผ้าชุดไทดำแล้ว แต่นิยมซื้อเสื้อผ้าของพวกลาวจากตลาดซึ่งมีหลายสีมานุ่งห่ม เพื่อให้มีความทันสมัย นิยมการแต่งกายที่มีลักษณะตามที่ปรากฏตามสื่อที่พบเห็น สำหรับคำขับไทดำในสปป. ลาว ที่สื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมศาสตร์ผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องการทอผ้าการเย็บปักถักร้อย มีดังตาราง ๙๕ (อุ้นแป็ง เลื่องบุญตา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๙๕ การเย็บปักทอผ้า

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ช่างปะหย่องเชือดเช้อย	ช่างพุดจามารัก	เป็นการสื่อสารให้เห็นถึง
หยิบเลี้ยวลายหวัน	เย็บเป็นลวดลายขวัญ	การเย็บปักผ้าว่าทำเป็นลาย
ผู้สายแป็งหยิบคางจู	น้องสุดที่รักเย็บคางจู	ขวัญ เย็บปักผืนผ้าเป็นลาย
มาเป็นหุ่นนกยูง	จะเป็นรูปนกยูง	นกยูง ทอผืนแหเป็นลาย
ฝูงคางแหเป็นหุ่นลวงบินเสี้ยว	ถ้าถักทอแห เป็นรูปตัวลวงบิน	ลวงบิน ปักผ้าเหมือนรูป
แป็งตัดเกี่ยว ปานดั่งดาววิ	ถักทอเกี่ยวไปมา เป็นรูปดาวบน	ดาวหากคว่ำมือก็จะเป็นเป็น
สายแป็งคว่ำมือแล้ว	ถ้าหากถักทอคว่ำมือ	รูปดอกคายหากหงายมือก็
เป็นเบาะคาย หงายมือแล้ว	จะเป็นรูปดอกคายหงายมือแล้ว	จะเป็นรูปดอกเงินเมืองจีน
เป็นเบาะเงินเมืองฮ่อ	จะยเป็นดอกเงินเมืองฮ่อ	ถ้านั่งยอง ๆ ทำจะเป็นรูป
นั่งยองย่อ เป็นบิบินหลา	นั่งยอง ๆ จะได้รูปปักบิบินว่อน	ปักบิบิน ปั่นฝ้ายกองไว้มาก
หล้าปั่นฝ้ายเป็นปองหนองแหน	น้องปั่นฝ้าย ดังกับแหนใน	เหมือนกับหนองแหน ทอ
แป็งตำแป้ เป็นหุ่นลายผ้า	หนองน้องทำหูกทำแพรเป็นรูป	ผ้าแพรเป็นลายสวย
	หุ่นลาย	

จากตาราง ๘๕ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องของการเย็บปักถักร้อยการทอผ้า ในบทขับข้างต้นนี้กล่าวถึงการเย็บปักถักร้อยและการทอผ้าการเย็บปักถักร้อยจะมีการเสี้ยวผ้า (ทำให้มีสีสันสวยงามเช่นเสี้ยวผ้าเป็ยวปลอกหมอน) การถักหรือพุ่งได้แก่ การพุ่งแหหรือถักแหสำหรับไว้ทอดแหหาปลาหรือวางสำหรับช้อนปลาในน้ำ การถักทอนั้นก็ต้องมีลวดลายเพื่อให้เกิดความสวยงามด้วยไม่ว่าจะเป็นผ้าแพรหรือทอผ้าด้ายให้เป็นผืนใหญ่ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ทำสิ่งอื่น ๆ

๒.๒ ผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องการประดิษฐ์จักสาน ในวิถีชีวิตของชาวไทดำใน สปป. ลาว การประดิษฐ์จักสานเป็นสิ่งสำคัญเพราะในการดำรงชีวิตนั้นต้องพึ่งพาตนเองเป็นสิ่งสำคัญ อุณแป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าผู้ชายต้องรู้จักทำงานประดิษฐ์การจักสานถ้าทำไม่เป็นพ่อแม่ญาติฝ่ายหญิงจะไม่ชอบ ไม่อยากได้เป็นลูกเขย สำหรับคำขับชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงการจักสานงานประดิษฐ์มีดังตาราง ๘๐ (กวาง วันบุญ. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๐ การประดิษฐ์จักสาน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
.เจ้อจ้ายจีล่งเฮือน มีสอน จ้ายก็ได้อีหล แล้วเด มีไซ จ้ายก็ได้อี... หึงจีสานส้า เส่อแมงจ๊ีบ จีสานหับ เส่อแมงอี... ...หับน้ำแล้ว ลืมหลี่ดอกกวา อ หีนน้ำแล้ว ลืมไซดอกกวา ...เกี้ยวขอบดั่ง เฮือนป้อเฮือนแม่ เจ็ดไป... ...บ่หล่างสานแห หนึ่งเฮือนกู่ มองแสนดา จีหลิ่งจ้วนลงน้ำ..จีเอา ไม้แฮ มาเย็ดตุ้มโก๋	...เมื่อพี่ชายจะลงบ้านมา มีสอน (เครื่องดักปลา) ก็ได้ทิ้งไปแล้ว มีไซ (เครื่องดักปลา) ก็เก็บแล้ว ไว้ ...ที่ เฮือน้องจะสานตะกร้าใส่แมลงหับ จะสานหับใส่แมงอี...ปิดกั้นน้ำไว้แล้ว คงจะลืมหลี่ ปิดกั้นน้ำไว้แล้ว จะลืมไซดอก ...เกี้ยวขอบดั่ง เรือนพ่อเรือนแม่ เจ็ด ไป... ...สานแหไม่เป็นเพื่อใช้ที่บ้าน... ตาข่ายแสนดาจะนำไปดักปลาในน้ำ... จะเอาไม้ป่ามาทำตุ้มขังโก๋	กล่าวถึงเครื่องจักสานซึ่ง ได้แก่ ช้อน (ที่ช้อนดักปลา) ไซ ส้า (ตะกร้า) หับ (ข้อง) หลี่ (โพงพาง) แห ตา ข่าย ตุ้มโก๋ (ตุ้มโก๋)

จากตาราง ๘๐ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมสาขาช่างฝีมือว่าด้วยเรื่องของการประดิษฐ์จักสานในเนื้อหาของคำขับกล่าวถึงเครื่องใช้สอยที่ทำจากงานจักสาน การสาน

และการประดิษฐ์เครื่องใช้สอยที่ทำจากงานจักสานจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการหาปลาเช่น ช้อน ไซ หลี และภาชนะใช้สอย เช่น กระด้ง กวย หับ ดุ่มไม้ ส่วนเครื่องใช้สอยที่ทำจากงานสานนั้นเป็นการสานจากค้ายซึ่งได้แก่ แห มอง (ตาข่ายคักปลา)

๒.๓ ผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องการสร้างบ้านเรือน การสร้างบ้านเรือนของชาวไทดำนั้นดั้งเดิมจะสร้างโดยใช้วัสดุหรืออุปกรณ์ที่มีตามธรรมชาติเท่าที่หาได้ตามท้องถิ่นซึ่งคำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงการสร้างบ้านของชาวไทดำในสมัยก่อนว่า ในสมัยก่อนนั้นไม้ตามภูเขามากกว่าในสมัยปัจจุบัน ดังนั้นการสร้างบ้านเรือนจึงอยู่ที่ความขยันของแต่ละคน ถ้าใครมีความขยันมากก็จะสามารถสร้างบ้านได้หลังใหญ่โตสวยงาม แต่ถ้าใครขี้เกียจก็ทำพอได้อยู่อาศัยเท่านั้น สำหรับรูปทรงของบ้านนั้นนิยมสร้างแบบหลังคาคล้ายกันกับกระดองเต่าและเป็นเรือนขนาดใหญ่เพราะมีคนอยู่ด้วยกันจำนวนมากและจะมุงด้วยหญ้าคาถือว่าเป็นวัสดุที่ดีในสมัยก่อนต่อมาก็พัฒนามาเป็นดินเผา แต่ในปัจจุบันนี้การสร้างบ้านรูปทรงก็เปลี่ยนไปจากเดิมเพราะไปเอาแบบอย่างของชาติพันธุ์ลาวบ้าง หรือปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยบ้างส่วนวัสดุที่ใช้ก็เปลี่ยนไปในปัจจุบันนิยมมุงหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องตามแต่ฐานะแต่ละครอบครัว ดังนั้นสภาพบ้านเรือนจึงมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ชาวไทดำใน สปป. ลาว ได้มีการสร้างบ้านเรือนในรูปทรงแบบใหม่ให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นส่วนวัสดุที่ใช้ยังหาไม่จากป่าไม้ภูเขาได้เหมือนเดิมแต่จะต้องเดินทางออกไปหาในระยะทางที่ไกลออกไปมากกว่าเดิม ส่วนหลังคาไม่นิยมใช้หญ้าคาอีกแล้ว สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงการสร้างบ้านเรือนนั้นจะกล่าวถึงในสองลักษณะคือคำขับที่กล่าวถึงบ้านที่ชาวไทดำถือว่าเป็นบ้านไม่ตีไม่งาม และคำขับที่กล่าวถึงบ้านที่ดีจัดว่างามได้รับการยกย่องเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชาวไทดำ ดังตาราง ๘๑ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๑ การสร้างบ้านเรือนแบบที่ไม่ดี

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
อันนี้ เือนหล้า	เรือนของน้อง	กล่าวถึงบ้านของน้องซึ่งตั้งอยู่
แก่งเฮือนแพง	บ้านของสุดที่รัก	ตามไหล่เขา สร้างไม่มั่นคงใช้กิ่ง
ตั้งดินภูเขาป่าซัด	ตั้งอยู่ดินภูเขาป่าซัด	มะเขือกิ่งฝ้ายเป็นเสา
ตั้งเลียบล่อง	ตั้งอย่างไม่มีความมั่นคง	
ฮอนเฮาสองเสา	มีเสาเรือนอยู่สองเสา	
เสาผ่ายได้	เสาที่ผุได้	
ก่ายใส่เงาเขือ	ไปค้าไว้กับต้นมะเขือ	

ตาราง ๘๑ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เสาผ่ายเหนือ ก่ายใส่ง่าฝ้าย ดูบเบาแล้ว มุงพดตองลาน ทางจ้าน ก่ายไคไม้้อ นั่งย่องย่อ เสาเจ้งหลายต้าง เอือนดูบเดียว ก่ายจ้านตำข้าว ก้อนเส้าลัม เด็งโซไฟผิง สาดอิงฝา เอือนเชื่อไฟไหม้ ไม้หกตั้ง เย็ดฮ้านสอนลอน แขะหว่าเอือน โถยนาแพงเฮย	เสาทิศเหนือ ไปค้ำไว้กับกิ่งฝ้าย กระท่อมทำไม่เสร็จมุงด้วยใบลาน ชานเรือน ไปค้ำไว้กับไม้้อ นั่งยอง ๆ เสาบ้านจะโย้ไปมา กระท่อมใช้เป็นที่ตำข้าวด้วย ลัมก้อนเส้าลงเป็นที่ผิงไฟ เสื่ออยู่ติดฝาบ้านเกือบจะถูกไฟ ไหม้ ใช้ไม้หกเป็นเสาวางเรียง เท่านี้ก็เรียกว่าเรือน นื่องเอย	หลังคามุงด้วยใบตอง ขยับ ตัวเท่านั้นก็สิ้นสะเทือนบ้าน หลังเล็กมาก ใช้เป็นที่ผิงไฟ ใช้ด้านข้างเป็นที่ตำข้าว

จากตาราง ๘๑ บทขบแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมสาขาช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องของการสร้างบ้านที่ไม่ดี เพราะลักษณะบ้านข้างต้นเป็นบ้านขนาดเล็กมากแต่ใช้งานทุกอย่างภายในบ้านไม่ว่าจะใช้เป็นที่นอน และสร้างต่อเติมยื่นออกไปใช้สำหรับตำข้าว ใช้ทำอาหารหรือใช้เป็นที่ก่อไฟผิง และวิธีการสร้างบ้านก็ไม่ดีใช้วัสดุไม่คงทนแข็งแรงเช่นใช้ต้นมะเขือ ต้นฝ้าย ไม้้อ ไม้หกแล้วแต่เป็นไม้ที่ไม่เหมาะที่จะนำมาสร้างบ้าน ซึ่งตรงข้ามกับบ้านที่ดี ที่เป็นที่ยอมรับในชาติพันธุ์ไทดำ ต้องมีลักษณะดังตาราง ๘๒ (ไมซอน เลื่องคำมา และทอง บันคุณ. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๒ การสร้างบ้านเรือนแบบที่ดี

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
...เอือนหล้า แก่งเอือนแพง เสากุดแแต่้มลายบัว ลิงยัวแแต่้ม ลายแอ่น หล้าคาแบ่นดินคอน มีจองก้าอยู่กว้าน บ้านสิบจ้างเข้าแดงกีดง เงินปงเอาบ่อนใดก็ได้	เรือนของน้อง เรือนของคนรัก ปลายเสาเป็นรูปดอกบัว ลิงยัว เป็นลายนกแอ่น หล้าคามุงตัด เท่ากันสวยงาม มีทองอยู่ห้อง กลางบ้าน ช้างสิบเชือกไปปล่อย ก็หลงทาง มีเงินอยู่ทุกที่ในบ้าน	จากบทนี้กล่าวถึงบ้านที่ดี บ้านที่ดีต้องมีลวดลาย สวยงาม หล้าคาก็ตัดชาย ขอบตรงกัน มีทองคำอยู่ใน บ้าน ช้างสิบเชือกไว้ยังหลง ทาง เงินหาเอาที่ใดก็ได้

ตาราง ๘๒ (ต่อ)

บทคำขั้บภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จู้ด้นไม้เงินเปี๊ยะ	ต้นไม้ทุกต้นมีเงินปลูก	เสาและฝาบ้านมีขนาดใหญ่
จู้ขอคเต๊าะจู้เหล้า	ทุกที่ ที่มีคตอกจะมีเหล้า	ต้องใช้ช่างหาม ตู้กแกเดิน
เสาเฮือนฟอจ้างละ	เสาเรือนใหญ่ต้องใช้ช่างลาก	ยี่สิบวันก็ไม่ว่างบ้าน ผีกอง
ผะเฮือนฟอจ้างหาม	พากเรือนใหญ่ต้องใช้ช่างหาม	ก้อยเหาะสิบวันก็ไปไม่ว่าง
เฮือนกว้างสี่แสนตุ	มีประตูกว้างสี่แสนบาน	
กอบแก้ฝ้ายชาวเวนเบ่าช้อย	ตู้กแกเดินยี่สิบวันไม่ว่างถึง	
กองก้อยฝ้ายสิบคำเบ่าลอง	ผีกองก้อยเดินสิบวันก็ไปไม่ว่าง	

จากตาราง ๘๒ บทขั้บแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องของการสร้างบ้านที่ดี จากบทขั้บนี้แสดงให้เห็นว่าบ้านที่คินั้นต้องเป็นบ้านขนาดกว้างใหญ่ จากบทขั้บนี้กล่าวว่า บ้านนี้ปล่อยช่างสิบเขือกไว้ในบ้านช่างก็หลงทางตู้กแกเดินยี่สิบวันก็ไปไม่ว่างบ้าน ผีกองก้อยเดินสิบวันก็ไปไม่ว่างบ้านเช่นกัน เสาบ้านหรือส่วนประกอบแต่ละส่วนต้องแข็งแรงใหญ่โต นอกจากนั้นก็มีการตกแต่งเช่น การวาดลวดลายต่าง ๆ ตลอดจนบ้านที่อยู่นั้นต้องเป็นมงคลเอาเงินที่ไหนก็ได้เพราะเงินเกิดผุดขึ้นภายในบ้านเหมือนกับดอกเห็ดเกิดตามขอนไม้

๒.๔ ผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องสถาปัตยกรรม ช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องสถาปัตยกรรม จะเป็นสิ่งก่อสร้างที่ทงทนถาวรเป็นสิ่งก่อสร้างที่ต้องใช้เวลานานในการก่อสร้าง และเมื่อสร้างแล้วมักจะทำขนาดใหญ่มีไว้คู่บ้านคู่เมือง จะร่วมกันทำการสร้างในคราวที่บ้านเมืองสงบสุข มีความอุดมสมบูรณ์ อนุเบียง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในคำขั้บไทยจะไม่ค่อยมีการกล่าวถึงพวกก่อสร้างขนาดใหญ่เพราะในเขตที่อยู่ปัจจุบันนี้ไม่มีการสร้างไว้ ถ้าหากมีกล่าวถึงก็กล่าวตามคำโบราณที่พูดต่อ ๆ กันมาเท่านั้น สาเหตุที่ไม่มีการสร้างอะไรขนาดใหญ่ ๆ นั้นอาจจะเป็นเพราะชาวไทยมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปมาบ่อยครั้งเพราะสาเหตุจากศึกสงคราม หรือไม่ก็หาแหล่งทำมาหากินใหม่ จึงไม่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงนัก อีกทั้งเศรษฐกิจของชุมชนก็ไม่ดีมากนักจึงไม่มีเงินที่จะนำมาใช้ในการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ และอีกประการหนึ่งนั้นการก่อสร้างถาวรวัตถุมักจะเป็นความเชื่อของศาสนาอื่น เช่น ศาสนาพุทธ เป็นต้น ส่วนชาวไทยดำนั้นนับถือศาสนาผี จะเลี้ยงผีเรือนเฉพาะเรือนใครเรือนมันจึงไม่ได้สร้างถาวรวัตถุที่เป็นส่วนกลาง สำหรับคำขั้บของชาวไทยไตใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงสถาปัตยกรรมนั้นมีปรากฏดังตาราง ๘๓ (กวาง วันบุญ. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๓ ผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องสถาปัตยกรรม

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จี๋สอดตักแพงซังเป็ดตักไก่อ	จะขอทักน่องสุดตักเป็ดตักไก่อ	เป็นการถามข่าวคราว
สอดตักแพงซังไก่อตักกา	ขอทักน่องตักไก่อตักกา	ทักทายกัน โดยบอกว่าจะทัก
ซังด้าวสอลาตักฝ่อ	ดั่งเท้าเมืองสอลาทักฝ่อ	เหมือนเท้าเมืองสอลาทักกัน
ซังด้าวเมืองหื้อเมืองหนานตักกัน	ดั่งเท้าเมืองหื้อเมืองหนานตักกัน	เหมือนเท้าเมืองหื้อเมือง
อันตี๋ก้วยไก่อน้อย	กลัวว่าไก่อน้อยนั้น	หนานตักกันแล้วถามถึงเจดีย์
ยังสุกุกู่วี ดอกว่า	สุกได้ทุกหิวอยู่ดอกหรือ	เงินและที่ปราสาทแก้วว่า
เจดีย์เงินยังอยู่บ้าน	เจดีย์เงินยังอยู่บ้านเมือง	ยังคงอยู่บ้านคูเมืองอยู่หรือ
ผาสาดแก้วก็ยังตักกู่วัง	ปราสาทแก้วยังอยู่คู่กับทุกคนหรือ	

จากตาราง ๘๓ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องสถาปัตยกรรมเจดีย์ซึ่งกล่าวว่าเป็นเจดีย์บ้านคูเมือง และกล่าวถึงปราสาท ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นที่อยู่ของเจ้าเมืองหรือพระมหากษัตริย์เท่านั้น

๒.๕ ผลงานการช่างฝีมือที่ว่าด้วยเรื่องเครื่องประดับ สำหรับเครื่องประดับของชาวไทดำนั้นนอกจากเสื้อผ้าแล้วก็มีเครื่องประดับที่ทำมาจากส่วนอื่น ๆ อีก ตามที่ปรากฏกล่าวไว้ในคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงเรื่องเครื่องประดับนั้นมีปรากฏ ดังตาราง ๘๔ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๔ ผลงานการช่างฝีมือว่าด้วยเรื่องเครื่องประดับ

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
.จี๋มาสอดเงินบัก ไปเย็ดเปาะแขน	น่องจะขอเงินบักไปทำปลอกแขน	เป็นการกล่าวเครื่อง
สอดเงินแหวน ไปเย็ดสร้อย	ขอเงินแหวนไปทำเป็นสายสร้อย	ประดับได้แก่ เงินบัก ทอง
มาสอดสร้อยทองน้อยไปใส่คออวน	จะขอสร้อยทองน้อยไปใส่คอ	น้อย แพลอกแขน เงิน
สอดสร้อยทองลงไปแขนเอียวหล้า	จะขอสร้อยทองลงไปแขนเอว	แหวน สายสร้อย
		ทองหลาง

จากตาราง ๘๔ เป็นบทขับที่แสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานการช่างฝีมือที่วาดด้วย
เรื่องเครื่องประดับ จากบทนี้กล่าวถึงเครื่องประดับของหญิงสาวอันได้แก่ เงินปักที่สามารถทำเป็น
ปลอกแขนได้ เงินแหวนที่ทำสร้อยด้วยก็ได้ สร้อยทองน้อย สำหรับสวมใส่ที่คอ สร้อยทางลวง
สำหรับแขนอว เป็นต้น

๓. ผลงานด้านคหกรรม

การสื่อสารทางวัฒนธรรมทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ผลงานด้านคหกรรมเป็นการว่า
ด้วยเรื่องอาหาร การตกแต่งบ้าน ยารักษาโรค การดูแลเด็ก ครอบครัว การกินอยู่ การต้อนรับแขก
การประกอบอาชีพ สำหรับคำขับไทคำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารทางวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมศาสตร์
สาขาคหกรรมนั้น ปรากฏว่าสามารถจำแนกย่อยออกเป็นสาขาต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

๓.๑ เรื่องอาหารการกินอยู่ การกินอยู่หรือการประกอบอาหารของชาวไทคำนั้น
จะเป็นการกินอยู่แบบพื้นบ้านโดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาประกอบอาหารแบบเรียบง่าย
ไม่มีสารพิษเข้าสู่ร่างกายเพราะเป็นวัตถุดิบตามธรรมชาติและปลูกขึ้นเอง อุณแพง เลื่องคำมา
(๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงอาหารของชาวไทคำว่า ส่วนใหญ่จะกินผักกินหน่อ (หน่อไม้) ที่เกิด
ตามภูเขาหรือที่ปลูกไว้ในไร่ ถ้าเป็นอาหารประเภทโปรตีนจากสัตว์บางส่วนก็จะมาจากธรรมชาติ
ซึ่งได้แก่ปลาจะทอดแหหรือใช้หมอง (ตาข่าย) ดักและสัตว์ป่าจะใช้ปืน ผา หน้าไม้ยิง ถ้าเป็นหนูกินจะ
ใช้ หลวง (กับดักหนู) ดัก และบางส่วนมาจากสัตว์ที่เลี้ยงไว้นำมาประกอบอาหาร สำหรับสัตว์ที่
เลี้ยงไว้ได้แก่เป็ด ไก่ หมู วัว ควาย เป็นต้น สำหรับสัตว์ใหญ่นั้นจะใช้ทำอาหารเมื่อมีการประกอบ
พิธีต่าง ๆ หรือเมื่อมีงานที่มีแขก หรือญาติพี่น้องมารวมกันเป็นจำนวนมาก สำหรับคำขับของชาวไท
คำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงเรื่องอาหารการกินอยู่นั้นจะสื่อสารให้เห็นอาหารการกินในลักษณะต่างๆ
ได้แก่อาหารการกินในพิธีซึ่งผู้กินคือขวัญ อากการกินของคนมีท้อง และอาหารการกินของคน
ทั่วไป ดังนี้

๓.๑.๑ เรื่องอาหาร การกินอยู่ของขวัญ ขวัญตามความเชื่อของชาวไทคำก็คือ
คนที่ตายไปแล้วซึ่งแบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ขวัญหัวจี้ว่าเป็นขวัญที่ดีจะเชิญมาเป็นคำคุ้มครอง
ลูกหลานส่วนขวัญตามตัวจะส่งไปอยู่กับสิ่งหรือญาติเชื้อสายบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วที่เมืองแลง ส่วน
ขวัญชั้นต่ำสุดจะให้อยู่ที่ป่าเหว แสดงว่าคนที่ตายไปแล้วไม่ได้สิ้นสูญไปทุกสิ่งแต่บางส่วนยังทรงอยู่
ในสภาพของขวัญซึ่งต้องการกินการอยู่เหมือนกับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ อุณแพง เลื่องคำมา (๒๕๕๓ :
สัมภาษณ์) กล่าวถึงอาหารที่ใช้เลี้ยงขวัญว่า อาหารของขวัญเหมือนกับอาหารของคนปกติทั่วไป
เพราะขวัญเคยเป็นคนเมื่อตายไปก็ยังกินอาหารทุกอย่างเหมือนเดิมอยู่นั่นเอง สำหรับคำขับของชาว
ไทคำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงอาหาร การกินของขวัญนั้นมีปรากฏในคำเรียกขวัญ ดังตาราง ๘๕
(ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๕ การกินอยู่ของขวัญ

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
มีเทิงเหล่า	มีทั้งสุรา	เป็นการกล่าวถึงการกิน
สะเหล็ดใส่โอ	สะเค็ดใส่ขัน	ของขวัญจะให้กินทั้งหลาย
เหล่าสาโทใส่ถ้วย	เหล่าสาโทใส่ถ้วย	ต่าง ๆ และให้กินอาหาร
เหล่าใส่ถ้วยกินง่าย	เหล่าสาโทใส่ถ้วยกินง่าย	โดยเฉพาะตัวหมู ซึ่งจะมีทั้ง
เหล่าข่ายแจ่มกินดี	เหล่าใส่จอกน้อยกินดี	เครื่องในและส่วนอื่น ๆ
กินหมูกินแต่หัวไปหาง	กินหมูกินแต่หัวไปหาง	
กินแต่คางไปลิ้น	กินจากคางไปลิ้น	
ปิ่นแป้กินจู้อัน	พลิกกินทุกส่วน	
กินเทิงพวงดับอันกินดี	กินทั้งพวงดับที่กินอร่อยดี	
พวงบีอันกินอ่อน	กินน้ำดีที่อ่อน	
ต่อนใส่สั้น้อย	กินใส่สั้น้อย	
กินอ่อนหวานมัน	กินอ่อนหวานมัน	

จากตาราง ๘๕ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานด้านคหกรรมที่ว่าด้วยเรื่องอาหาร การกินอยู่ของขวัญ ซึ่งปกติแล้วอาหารที่เลี้ยงขวัญจะมีทั้งอาหารคาวและของว่างหรืออาหารหวาน สำหรับที่กล่าวถึงในบทขับข้างต้นนี้อาหารคาวได้แก่อาหารหมูสำหรับหมูนั้นจะกินได้เกือบทุกส่วนเช่น กินดับ กินดี กินใส่สั้น้อย ส่วนเครื่องในกินได้ทั้งหมด สำหรับเหล้านั้นจะต้องมีทุกครั้งถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวไทดำ จะมีทั้งเหล่าสาโทและเหล่าสะเค็ดหรือเหล่าเสี้ยว (นำไปกลั่น)

๓.๑.๒ เรื่องอาหาร การกินอยู่ของคนแพ้ท้อง อาหารของคนแพ้ท้องนั้นเป็นอาหารที่อยู่นอกเหนือจากอาหารที่กินเป็นปกติของคนทั่วไป จะเป็นอาหารที่เกิดจากความรู้สึกอยากกินเป็นพิเศษเป็นบางช่วงเวลา และอาหารที่อยากจะกินนั้นอาจเปลี่ยนไปเรื่อยตามระยะเวลาการตั้งท้องของแม่ ซึ่งอาหารเหล่านี้จะไม่ใช่อาหารหลักแต่เป็นอาหารที่กินเพื่อสนองความรู้สึกต้องการของคนตั้งครรภ์หรือเกิดจากอาการแพ้ท้องเท่านั้นเอง สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงอาหาร การกินอยู่ของคนแพ้ท้องนั้นมีปรากฏดังตาราง ๘๖ (บุญทอง ขุนวงศา.

๒๕๕๓ : ๑)

ตาราง ๘๖ การกินอยู่ของคนแพ้ท้อง

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
...แคดฮ้อนแล้ว แม่เอ้มเป้ง	แคดร้อนคุณแม่ที่รักนั้น	กล่าวถึงการกินอยู่ของคน
ยังไฝ่กินแดง	ยังไฝ่อยากจะกินแดง	แพ้ท้อง ขณะตั้งท้องก็จะ
แคดแขงแล้ว แม่เอ้มเป้งยังไฝ่	แคดจัดคุณแม่นั้น	รู้สึกอยากกินสิ่งนั้นสิ่งนี้
กินส้มปาบอง	ยังไฝ่อยากจะกินส้มปลาบอง	โดยเฉพาะตั้งท้องในช่วง
อ่อนน้อยเข้าต้องแม่	เมื่อยังเป็นตัวอ่อนอยู่ในท้องแม่	เดือนแรก ๆ จะรู้สึกอยาก
สองเบือน มาดอ	ไฝ่สองเดือนนั้น	กินของเปรี้ยว จากตัวอย่าง
แม่เอ้มเป้งยังไฝ่กินส้มมะขาม	คุณแม่ที่รักไฝ่อยากจะกินมะขาม	ในบทขับนี้จะแสดงให้เห็น
อ่อนน้อยเข้าต้องแม่	เมื่อยังเป็นตัวอ่อนอยู่ในท้องแม่	ว่าอาหารที่คนแพ้ท้อง
สามเบือน มาดอ	ไฝ่สามเดือนนั้น	อยากจะกินจะเป็นอาหาร
แม่เอ้มเป้ง ไฝ่กินปลาหลี	คุณแม่ไฝ่อยากจะกินส้มปลาหลี	หมักคองของเปรี้ยวเช่นปลา
อ่อนน้อยเข้าต้องแม่	เมื่อยังเป็นตัวอ่อนอยู่ในท้องแม่	ส้มชนิดต่าง ๆ เป็นต้น
สี่เบือน มาดอ	ไฝ่สี่เดือนนั้น	
แม่เอ้มเป้ง ไฝ่กินปลาหว่า	คุณแม่ไฝ่อยากจะกินส้มปลาหว่า	
อ่อนน้อยเข้าต้องแม่	เมื่อยังเป็นตัวอ่อนอยู่ในท้องแม่	
ห้าเบือน มาดอ	ไฝ่ห้าเดือนนั้น	
แม่เอ้มเป้ง ไฝ่กินปลาปก	คุณแม่ไฝ่อยากจะกินส้มปลาปก	
อ่อนน้อยเข้าต้องแม่	เมื่อยังเป็นตัวอ่อนอยู่ในท้องแม่	
หกเบือน มาดอ	ไฝ่หกเดือนนั้น	
แม่เอ้มเป้ง ไฝ่กินปลาเต็ด	คุณแม่ไฝ่อยากจะกินส้มปลาเต็ด	
อ่อนน้อยเข้าต้องแม่	เมื่อยังเป็นตัวอ่อนอยู่ในท้องแม่	
เจ็ดเบือน มาดอ	ไฝ่เจ็ดเดือนนั้น	
แม่เอ้มเป้ง ไฝ่กินปลาเสด	คุณแม่ไฝ่อยากจะกินส้มปลาเสด	
อ่อนน้อยเข้าต้องแม่	เมื่อยังเป็นตัวอ่อนอยู่ในท้องแม่	
แปดเบือน มาดอ	ไฝ่แปดเดือนนั้น	
แม่เอ้มเป้ง ไฝ่กินปลาเป่า	คุณแม่ไฝ่อยากจะกินส้มปลาเป่า	

จากตาราง ๘๖ บทจับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานด้านคหกรรมที่ว่าด้วยเรื่องอาหาร การกินอยู่ของคนแพ่ท้อง ซึ่งคนที่ตั้งท้องแล้วเมื่อแพ่ท้องจะชอบกินของที่มีรสเปรี้ยว ในเดือนแรกยังไม่รู้สึกแพ่ท้องก็จะอยากกินอาหารที่มีรสไม่เปรี้ยวคืออยากกินแตงเมื่อเข้าเดือนที่สองก็รู้สึกอยากของเปรี้ยวซึ่งได้แก่ส้มปลาบอง (นำปลาเล็กปลาน้อยมาหมักใส่เกลือไม่มากแล้วจะมีเปรี้ยวเมื่อเปรี้ยวแล้วก็นำมาปรุงให้รสกลมกล่อม) ต่อจากนั้นก็อยากกินส้มปลาชนิดต่างๆ กันไป ซึ่งเป็นปกติของคนแพ่ท้องทั่วไปจะชอบอาหารที่มีรสเปรี้ยว จากคำจับข้างต้นนี้สื่อให้เห็นว่าชาวไทยค่านั้นรู้จักบริโภคปลาซึ่งเป็นอาหารที่ดีให้โปรตีนสูงแต่ไม่ทำให้อ้วนและในกระดุกปลานั้นก็ยังให้แคลเซียมสูงซึ่งเป็นสารอาหารที่สำคัญต่อสตรีที่ตั้งครรภ์นี้แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของชาวไทยค้ำ ส่วนการสื่อให้เห็นว่าคนตั้งครรภ์ชอบอาหารที่มีรสเปรี้ยวนี้แสดงให้เห็นธรรมชาติของคนที่ตั้งครรภ์ทั่วไป

๓.๑.๓ เรื่องอาหาร การกินอยู่ของคนทั่วไป อาหาร การกินอยู่ของคนทั่วไป นั้นเป็นเรื่องของวิถีชีวิตการดำรงตนของชาวไทยค้ำใน สปป. ลาว ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงมีความสุขตามอัตภาพ ส่วนอาหารการกินจะหาจากธรรมชาติจะหาได้จากภูเขา ป่าไม้ หรือห้วยหนองคลองบึง oun แป้ง เลืองบุญดา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงอาหารของชาวไทยค้ำว่า ชาวไทยค้ำโดยเฉพาะในบริบทของ สปป. ลาว นั้นนิยมกินแกงหน่อขม แกงหน่อไล่ จูบผัก แจ่ว แจ่วฮืด (ทำจากในบอนหมัก) ปั้ง จี้ ทำแห้ง (สิ่งแฉด) ต้ม แกง หลาม (ใส่บั้งไม้ไผ่แล้วนำไปเผาให้อาหารที่อยู่ข้างในสุก) นึ่ง ปั้น จิ้น (ทอด) ปลาบอง ทำส้ม หม่า สำหรับคำจับของชาวไทยค้ำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงอาหารการกินอยู่ของคนทั่วไปนั้นดังตาราง ๘๗ (คำเผย ลอคำดี และไมซอน เลืองค้ำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๗ การกินของคนทั่วไป

บทคำจับภาษาไทยค้ำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปาโตหลวงยังเอามาหั่นซอยเฮ็ด	ปลาตัวใหญ่นำมาหั่นซอย	กล่าวถึงอาหารของคนทั่วไป
ส้มปลาโค่น้อยยังสำค้ำเกือ...	ทำปลาส้ม ตัวเล็กใส่เกลือหมักไว้	ซึ่งมีทั้งการทำปลาส้ม
บัตเจือมาไคนี้ บองผักนั้ง เฮือน	...เมื่อมาคราวนี้ ดองผักที่เรือนของ	ใส่เกลือหมักไว้ ทำผักดอง
แม่บ่อด้นส้ม หม่มเหล้านั้งเฮือน	แม่ไม่เปรี้ยว หมักเหล้า	ทำหลาม ทำซุบ ทำปั้ง ทำจี้
แม่บ่อด้นขม นี้อื้อ...ขวัญจ้ายยัง	ที่เรือนของแม่ก็ไม่ขม	ทำต้ม เป็นต้น
ไค้คัต ไม้เฮี้ยมาหลามป้องกก	...พี่ชายยังไค้คัต ไม้เฮี้ยป้องแรกมา	
แต่คือขวัญจ้าย	ทำหลาม แพ่หนอน้องเฮย	

ตาราง ๘๗ (ต่อ)

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ยังได้ตัดไม้หกลมาหลามป้องกาง. ต้มอีหยุบ จุกคว่เกืออียวยอวย ย้อย กินเทิงบั้งซี่ ๆ กินเทิงจี หอมฮอย กินเทิงน้ำต้มอันของ แพง... สู่มักต้มจั้งต้มอีฮยุบสู่มักจิบจั้งจิบ คว่เกืออียวยอวยย้อย สู่มักก้อย แล้วจั้งหว่านเกือคนกินเยื่อ	ยังได้ตัดไม้หกป้องกลางมาทำหลาม. กินต้มใส่พังผืดที่ต้มใส่เกลือ กันทั้งบั้งทั้งจี่ที่มีกลิ่นหอม กินทั้งน้ำต้มที่แสนหวง... ถ้าชอบกินต้มก็ให้ต้มชอบชุปจั้ง ชุปใส่เกลือคลุกใส่กัน หรือชอบ ก้อยก็ให้ก้อยหว่านเกลือคลุกกิน	

จากตาราง ๘๗ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานด้านคหกรรมที่ว่าด้วยเรื่องอาหาร การกินอยู่ของคนทั่วไป ซึ่งกล่าวถึงการประกอบอาหารอาหารอันได้แก่ การทำส้ม เป็นการการทำส้มปลา การบอง ได้แก่การบองผัก การหลาม เป็นการนำอาหารเข้ากระบอกลงไม้ตระกูลไผ่หรือบ้องไม้ไผ่ แล้วนำไปเผาให้อาหารข้างในกระบอกลงไม้ไผ่ การต้ม ทำให้สุกโดยใช้น้ำที่เดือดในหม้อตั้งบนไฟจนอาหารสุก การบั้ง ทำให้สุกโดยย่างเหนื่อไฟ การจี่ เป็นการย่างโดยวางลงบนถ่านไฟที่แดง การชุป เป็นการนำมาคลุกเคล้ากับเครื่องปรุงได้แก่เกลือ ส่วน การก้อย ทำให้สุกแล้วหั่นนำมาคลุกเกลือ

๓.๒ การดูแลครอบครัว การดูแลครอบครัวเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของคนที่แต่งงานแล้วเมื่ออยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวทุกคนในครอบครัวต้องมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลครอบครัวให้เป็นฝั่งเป็นฝา หรือมีความมั่นคงราบรื่น เกิดความสงบสุขขึ้น แน่กำป็น แก้วอุดร (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า เมื่อเป็นครอบครัวแล้วหน้าที่โดยตรงที่จะต้องดูแลครอบครัวต้องอยู่ที่สามีและภรรยาทั้งสองคนต้องช่วยกันทำหน้าที่ของตนเพื่อสร้างครอบครัว ครอบครัวที่ดีนั้นต้อง “โผหามเมี้ยก้อน” ความ หมายถึง ให้ช่วยกันทั้งสองฝ่าย ถ้าหากเป็นงานหนักหรือเป็นงานนอกบ้านได้แก่การทำไร่ไถนาการไปหาอาหารที่อยู่ตามภูตามผาในป่าไม้ จะต้องเป็นงานของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงนั้นจะทำงานอยู่บ้านซึ่งเป็นงานที่ไม่ต้องออกแรงมากแต่ก็ไม่สบายเพราะต้องทำอยู่ตลอดเวลาซึ่งได้แก่ การดูแลลูก การทำ อาหาร การเย็บปักถักร้อย การทอผ้า ตลอดจนดูแลทุกอย่างในบ้าน ถ้าเป็นสมัยก่อนต้องตักน้ำคำข้าวเป็นงานที่ยุ้งยากแทบจะไม่ได้พักผ่อน เป็นงานที่หนัก

ไม่น้อยไปกว่าผู้ชาย ส่วนใหญ่แล้วผู้หญิงไทดำจะขยันทำงานมาก สำหรับคำขับของชาวไทดำใน
สปป. ลาว ที่กล่าวถึงการดูแลครอบครัวของคนทั่วไปนั้นมีปรากฏดังตาราง ๘๘
(แนวกำป็น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๘ การดูแลครอบครัว

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญหญิงยังถอดป่า ก้มกำเอาหัว เอาหัวเอาไม่ม่อน สอนหัวได้ป้อขอนหลาหาบ ไปสู่สาว ไม้ไล่ป่าดคัน ไปสู่สาวไม้ลันป่าดเสื่อ ยิงเนื้อ ไปดำข้าว สองเกล้าอึ้งแลง ไปดำข้าว สองเกล้าอึ้งาย... ป้อต่านแห่มต่านก็ยงหว่า เก็บปักให้ป้อแล แกงเกล้าให้ป้อถั่วย หันก้อยให้ชอยบาง แต่ค้อ ขวัญจ้ายได้เป็นเชียว เอือน เป็ง จิกับสองขวาน ไปลานหง่าบ่า เอือนหล่าจันเวียะหนัก ขวัญจ้ายก็บ่อกึ่งกะใด จ้ายจีปานน้ำวังเล็ก ให้ป้อเป็ง แกงแม่เป็งกินปา จ้ายจีเอ็ดนาไหนดา ให้ป้อเป็ง แกงแม่เป็งกินข้าว จ้ายจีตีป่าซัด เอ็ดสวนอา	น้องจะถอดเอาพริ้ว ที่คมไปเอาพิน ไปเอาหัวพินไม้หม่อน ได้ขนาดพอบาบพอดิ ไปที่ราวไม้ไฟไปวางคัน ไปราวไม้ลันตากเสื่อ ไปดำข้าวสองนางสำหรับมือเย็น และดำข้าวสองข้งสำหรับมือเช้า. พ้อมแม่ท่านยังสั่งไว้ว่า เก็บผักก็ ขอให้พอกันกิน แกงแคก็ขอให้พ้อถั่วย จะทำก้อยขอให้หันบางๆ.. ถ้าพี่ได้เป็นเชย บ้านของน้อง จะนำขวานสองด้ามไปตัดกิ่งบ่า ถึงบ้านน้องจะมีการงานมาก เพียงใดก็ไม่หวั่นกลัว พี่จะปั่นคั่นกันน้ำให้เป็นวังน้ำลึก ให้พ้อมแม่ น้องได้กินปลา จะทำไรทำนาให้พ้อมแม่ น้อง ได้กินข้าว จะถางป่าซัดทำเป็นสวนอา	เป็นการกล่าวถึงหน้าที่ใน ครอบครัวซึ่งจะแบ่ง ออกเป็นหน้าที่ของชายและ หญิง โดยฝ่ายหญิงจะต้อง ไปหาหัวหาพิน ดูแลงาน ในบ้านทำกับข้าวให้มีความ เพียงพอต่อการรับประทาน ของคนในครอบครัว ส่วนฝ่ายหากนั้นจะทำงาน นอกบ้าน เช่น ถางป่าทำไร ปั่นคั่นทำฝายทำไรทำนาให้ มีข้าวเลี้ยงครอบครัว หาอาหาร เช่น หาปลาใน น้ำ เป็นต้น

จากตาราง ๘๘ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานด้านคหกรรมที่ว่าด้วยเรื่อง
คูแตรครอบครัว ซึ่งกล่าวถึงการปฏิบัติตนในการคูครอบครัวของผู้ที่เป็นสามีและภรรยา โดยกล่าว
ว่าผู้เป็นภรรยาต้องรู้จักหาหัวหาฟันคูแตรเรื่องการหุงหาอาหารซึ่งเป็นงานภายในบ้าน ส่วนฝ่ายชาย
จะต้องไปทำงานนอกบ้านเป็นสำคัญ ไปตัดไม้ถางป่าทำไร่นาหาอาหารไม่ว่าจะเป็นการทอดแหหา
ปลามาให้ภรรยาทำเป็นอาหาร

๓.๓ เรื่องการตกแต่งบ้าน บ้านเรือนของชาวไทดำนั้นจะอยู่กันอย่างเรียบง่ายไม่
มีการตกแต่งมากเพราะจะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ อนุแป็ง เลืองบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)
กล่าวว่าบ้านที่มีการตกแต่งนั้นจะมีเฉพาะบ้านเจ้าเมืองหรือเจ้านายเท่านั้น ส่วนชาวบ้านนั้นมีเป็น
ส่วนน้อยที่มีการตกแต่งถ้าหากบ้านนั้นมีการตกแต่งแสดงว่าบ้านนั้นต้องร่ำรวย สำหรับคำขับ
ของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงการตกแต่งบ้านเรือนนั้นมีปรากฏดังตาราง ๘๙ (ทองบันคุณ
กำสวาท. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๙ การตกแต่งบ้าน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
...เฮือนหล้าแก่งเฮือนแพง เสากุดแต้มลายบัว สิงแต้มลายเอ่น หญ้าคาเบ่นดินกอน... ...ไคหลวงชั้นกัคถี่ ขึ้นกูถี่ผาดาว กวงเฮือนฝ่อลาย จำในฝามีหุ่นลวงลายจำ เคา โดยแต้มเบาะไม้ ลายจำแขบ แดง	...เรือนของน้อง เสากุดวาครูปเป็นดอกบัว สิงข้วทำเป็นลายเอ่น หญ้าคาถี่ตัดเรียบเสมอกัน บันไคใหญ่ชั้นถี่ ชั้นคู่ชั้นถี่คั้ง ป็นขึ้นภูผาสูดาว ในบ้านทำลาย จุดฝาบ่านมีรูปตัวลวงเป็นลายจุด วาดดอก ไม้ลายรอบด้วยสีแดง...	เป็นการแต่งบ้านโดยมีการ ทำลายบัว ชื่อทำลายนก เอ่นชายคาถี่ตัดแต่งให้เรียบ เสมอกัน บันไคทำชั้นถี่ใน บ้านทำเป็นลายจุดฝานั่งทำ เป็นลายตัวลวง มีรูปดอกไม้ ลายเด่นมีขอบสีแดง

จากตาราง ๘๙ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานด้านคหกรรมที่ว่าด้วยเรื่อง
การตกแต่งบ้าน สำหรับการตกแต่งบ้านที่สื่อจากคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นจะเห็นว่า
ชาวไทดำมีการตกแต่งบ้านโดยการแวนดินกอน (ตัดหางชายคาให้เสมอกัน) นี่เป็นการตกแต่งบ้าน
อีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นลักษณะการตกแต่งบ้านให้สวยงามในสมัยโบราณที่ยังนิยมหลังคาด้วยหญ้าคา

ส่วนภายในบ้านนั้นจะตกแต่งด้วยการใส่ลวดลายระบายสีสำหรับลายที่นิยมวาดนั้นจะเป็นลายนกและลายดอกไม้ สำหรับลายนกนั้นได้แก่ นกแอ่น ตัวลวง (รูปร่างลักษณะคล้ายนก) ส่วนดอกไม้นั้นได้แก่ดอกบัว

๓.๔ การต้อนรับแขก เนื่องจากชาวไทดำเป็นกลุ่มชนที่รักพวกพ้องจะคบค้าสมาคมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองเป็นสำคัญ อินทิ อิศทิลัด (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ชาวไทดำมักจะอยู่เฉพาะกลุ่มของตนเพราะเรามีวัฒนธรรมประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะหากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นมาอยู่ด้วยจะทำให้การทำพิธีกรรมต่าง ๆ ลำบากและไม่เข้ากันดังนั้นในชุมชนของตนจึงไม่ให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นมาอาศัยอยู่ด้วยถ้าหากเป็นชาวไทดำแล้วแม่จะอยู่ไกลกันแคไหนก็จะไปมาหาสู่กันเพราะมีวัฒนธรรมประเพณีเดียวกันเราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นพี่น้องสายเลือดเดียวกันจากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้ชาวไทดำมีแขกหรือญาติพี่น้องที่อยู่ไกลกันมาเยี่ยมเยือนกันอยู่เสมอ ฉะนั้นการต้อนรับแขกจึงมีอยู่เป็นนิจ ดังนั้นประเพณีการต้อนรับแขกจึงต้องเกิดขึ้น สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงการต้อนรับแขกนั้นมีปรากฏดังตาราง ๕๐ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๐ การต้อนรับแขก

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
แขะเมืองไล่แล้วมา	แขกจากเมืองไล่มาเยี่ยม	เมื่อแขกมาเยี่ยมเยือนจากที่
แขะเมืองสอลาแล้วเต้า	แขกจากเมืองสอลามาลาเยี่ยม	ต่าง ๆ เมื่อมีเปิดไก่อัดเต็มแล้ว
ฮว่าเปิดเต็มคุ้มไม้ไล่	เปิดไก่อัดอยู่ในคุ้มไก่อัดเต็มแล้ว	เต็มฉางจะรอให้ท่านมาช่วย
ก้องต่านบายบอบาย ปีเอี้ย	รอให้มาทำอาหารท่านยอมไม่ทำ	นำไปทำอาหารท่านคงไม่ทำ
ไก่อัดเต็มลกเต็มยง	ไก่อัดอยู่เต็มแล้วเต็มฉาง	เราต้องทำเองเพื่อเป็นการ
ให้เฮเอาไปฆ่า..	ให้นำมาทำอาหารต้อนรับ	ต้อนรับแขก

จากตาราง ๕๐ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานด้านคหกรรมที่ว่าด้วยเรื่องการต้อนรับแขก เมื่อมีแขกมาเยี่ยมบ้านจะต้องทำการต้อนรับเป็นพิเศษโดยจัดหาอาหารที่ตีมาเลี้ยงต้อนรับซึ่งตามปกติแล้วชาวไทดำจะนิยมกินผักเป็นอาหาร เช่น จู๊บก ผัก แกงหน่อขม ซึ่งเป็นอาหารที่กินตามปกติในชีวิตประจำวันแต่ถ้าหากมีแขกมาเยี่ยมบ้านแล้วจะต้องจัดหาอาหารใหม่ เพราะการเลี้ยงแขกด้วยผักนั้นถือว่าไม่ให้ความสำคัญหรือไม่ให้เกียรติแก่แขกผู้มาเยือน จะถูกตำหนิติเตียน

หรือถูกนำไปนิพนธ์ว่ากล่าวให้เกิดความเสียหายแก่ครอบครัวได้ จากบทขับข้างต้นแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมการต้อนรับแขกว่าจะมีการนำเอาเปิดไถ่มาเลี้ยงต้อนรับแขกให้สมเกียรติแก่ผู้มาเยือน

๓.๕ การประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพเป็นสิ่งที่สำคัญของผู้คนในสังคม เพราะในการดำรงชีพนั้นจะต้องมีการกินอยู่ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะได้มาจากการประกอบอาชีพสำหรับอาชีพของคนในสังคมนั้นจะต้องสอดคล้องกับสภาพของธรรมชาติแวดล้อมที่ผู้คนในสังคมนั้นอาศัยอยู่ เพราะธรรมชาติสิ่งแวดล้อมจะเป็นปัจจัยกำหนดสิ่งต่าง ๆ ที่จะใช้ในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นลักษณะภูมิศาสตร์ เช่น ภูเขา แม่น้ำลำคลอง หรือวัตถุที่มีในธรรมชาติ เช่น มีดินไม้ มีสัตว์ป่า เป็นต้น ในการประกอบอาชีพของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้น อุบะเป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้กล่าวว่า ชาวไทดำนิยมอาศัยอยู่ตามภูตามหามีแม่น้ำลำคลองการประกอบอาชีพจึงเป็นเกษตรกรรม ได้แก่การทำไร่ ทำนา หรือเข้าป่าล่าสัตว์ ลงห้วยทอดแหหาปลาในน้ำ ส่วนการค้าขายนั้นก็ยังมีอยู่บ้างแต่เป็นเพียงส่วนน้อยสำหรับค้าขายของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงการประกอบอาชีพนั้นมีปรากฏดังตาราง ๕๑ กวาง วันบุญ และไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๑ การประกอบอาชีพ

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
จั่งค่อยมาอัดน้ำ ให้เป็นหนองปลา มาตีนาให้เป็นทุ่งกว้าง สร้างบ้าน เย็ดสวนยาง	จั่งค่อยไปอัดน้ำให้เป็นหนองปลา อัดน้ำใส่นาให้เป็นทุ่งกว้าง สร้างบ้านเรือน ทำสวนยาง	กล่าวถึงการประกอบอาชีพ ซึ่งได้แก่การทำไร่ ทำนา ทำสวน การค้าขายอยู่ ที่บ้านของตนและการเดินทาง ไปค้าขายในต่างถิ่น
กางเฮือนวางเงื้อง่า จ้ายจั้งขึ้น ภูสูงจูดไฮ่ จ้ายจั้งปีกลงเฮือนไปก้า ไปก้าเอาเหล็กลาวไปขาย	กลางบ้านวางสินค้าค้าขาย พิจั้งขึ้นภูเขา ถางป่าทำไร่ พี่ชายจะสะพายกระเป๋ไปก้า เอา เหล็กเอาตะกั่วไปขาย	

จากตาราง ๕๑ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมผลงานด้านคหกรรมที่ว่าด้วยเรื่อง การประกอบอาชีพ อาชีพที่กล่าวถึงนั้นเป็นอาชีพเกษตรกรรมได้แก่การทำนาทำไร่ซึ่งเป็นปกติของชนเผ่าไทจะมีวัฒนธรรมข้าวคือจะกินข้าวเป็นอาหารหลักดังนั้นจะมีการทำนาข้าวและทำไร่ข้าวด้วย นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงการค้าขายสินค้านำไปขายก็จะมี วัว ควาย ไม้ และพวกโลหะ เช่น เหล็กจากเมืองพวน หรือตะกั่วจากเมืองลาว เป็นต้น

๔. การแต่งกาย

การแต่งกายเป็นวัฒนธรรมด้านศิลปะที่ทำให้เกิดความงดงามด้วยการตกแต่ง ออกแบบที่ต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ร่วมกัน โดยใช้วัตถุดิบได้แก่ผ้าหรือเครื่องประดับอื่น ๆ มา ประกอบสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการแต่งกายให้งดงาม สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับไทคำ ใน สปป. ลาว ที่สื่อถึงการแต่งกายนั้นจะปรากฏให้เห็นในการสวมใส่เสื้อผ้าและการทำทรงผม ดัง จะกล่าวถึงในส่วนของรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การทำทรงผม การทำทรงผมของชาวไทดำนั้นเป็นรูปแบบพฤติกรรมใน สังคมที่แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างหน้าที่ของสังคมโดยแสดงถึงหน้าที่บทบาทของสตรีในเรื่องของการ จำแนกวัย อันได้แก่ วัยเด็ก วัยสาวรุ่น วัยกำลังจะเต็มสาว และวัยสาวเต็มตัวจำแนกคนตามฐานะ ทางสังคม เช่น แต่งงานแล้วและคนที่ยังไม่ได้แต่งงาน และโอกาส เช่น ในการไว้ทุกข์ให้สามีที่ตาย จากไปต้องปล่อยผม ดังนั้นทรงผมของสตรีชาวไทดำจึงทำหน้าที่แสดงโครงสร้างหน้าที่ทางสังคม มีบทบาทในการสื่อความหมายในสังคม โดยมีการกำหนดความหมายของทรงผมให้ทำหน้าที่ต่างกัน ดังนี้

ในกรณีที่มีการไว้ผมยาวนั้นย่อมแสดงถึงวัยที่พร้อมจะแต่งงานได้แล้ว ดังนั้นเด็ก เล็กหรือ วัยเด็กที่ยังไม่เป็นสาวจะไม่ให้ไว้ผมยาวจนกว่าจะอายุ ๑๔-๑๖ ปี เป็นสาวรุ่นแล้วจึงจะให้ ไว้ผมยาวได้ แต่อย่างไรก็ตามจะต้องนึกถึงสภาพร่างกายของเด็กหญิงว่าพอเหมาะพอควรหรือไม่ การจะไว้ผมยาวจะต้องถามความเห็นจากญาติหรือผู้ใหญ่ก่อน เช่น พี่ ป้า น้า อา ว่าสมควรไว้ผม ยาวได้หรือยังการไว้ทรงผมนั้นในแต่ละวัยนั้นก็แตกต่างกัน เหยี่ยวเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๕๕) กล่าวว่าทรงผมของวัยรุ่น เส้นผมยังไม่ยาวเท่าใด แต่ไม่สั้นเกินไปแต่พอรวบได้ก็จะทำเป็น ทรงผมในขั้นต้นเรียกว่า “เอี่ยมไหล” วัยรุ่นสาวชาวไทดำทุกคนจะต้องผ่านการทำทรงผมทรงนี้ ก่อนหลังจากนั้นเมื่อผมยาวเกือบจะถึงฟุตพอยมวดเป็นก้อนได้แต่ยังไม่แน่นดันทักก็จะม้วนทำเป็นจุก ทางด้านหลัง จะเรียกทรงผมในระยะที่สองนี้ว่า “จุกผม” เมื่อผมยาวได้ที่ ตัวเต็มสาวแล้วก็จะทำเป็น แบบทรงผมที่มีความ ประณีตสวยงาม สามารถเกล้าผมมวยได้แน่นเพราะมีผมยาวได้ขนาดเกล้ารัดได้ ดี ทรงผมแบบนี้เรียกว่า “ขอดชอย” และแบบสุดท้ายถือว่าเป็นแบบพื้นสาวระดับต่าง ๆ มาแล้ว เป็นวัยผู้ใหญ่มีความสุขเยือกเย็นขึ้น มีความพร้อมที่จะมีครอบครัวหรือมีครอบครัวแล้วทรงผมจะ เปลี่ยนเป็นแบบผู้ใหญ่ทรงนี้ซึ่งเรียกว่า “ทรงปั้นเกล้า” และเมื่อสามีตายผู้หญิงที่เป็นภรรยาของผู้ตาย จะต้องปล่อยผมลงหมดเลยไม่ปั้นเกล้าจนกว่าจะเสร็จสิ้นทางพิธีศพ ทรงผมแบบนี้เรียกว่า “ปั้นเกล้าตก” จะไว้ทรงนี้ประมาณหนึ่งปีจึงจะออกทุกข์ เมื่อจะกลับมาเกล้าผมตามเดิมนั้นต้องให้

ผู้หญิงที่มีเรือนแล้วมีความเจริญรุ่งเรือง ชีวิตมีความราบรื่น มีความสมบูรณ์พูนสุขหรือประสบ
ความสำเร็จในการครองเรือน ทำให้ผมให้กำหนดตามวันที่ชอบหรือสะดวกระหว่างที่ผมจะมีคนมาอวย
พรให้ ต่อจากนั้นแล้วก็สามารถมีสามีใหม่ได้

จะเห็นได้ว่าทรงผมของผู้หญิงไทดำ ทำหน้าที่สื่อสารทางวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างหน้าที่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการจําแนกช่วง วัย วิทยุติ บทบาทหน้าที่
สถานภาพ ตลอดจนโอกาสหรือสภาพการณ์ในสังคมอย่างชัดเจน สำหรับคำขับของชาวไทดำใน
สปป. ลาว ที่กล่าวถึงการการทำทรงผมนั้นมีปรากฏเช่น “เมืองเลียนฟานเป็นดี ถ้าเข้าบ่ได้วี หวีหัว
บ่อได้เกา นอนตื่นแจ่มนหะเป็นโมย” จากบทขับนี้กล่าวถึงเมืองเถนว่าเป็นเมืองดี นิ่งข้าวไม่ต้องพัด
ลมให้ไฟ หวีผมไม่ต้องเกาหัว นอนตื่นเข้ามาผมจะปั่นเกล้าเป็นมวยเอง นี้แสดงให้เห็นว่าในวิถีชีวิต
ของสตรีชาวไทดำตื่นเข้ามาต้องจัดการเกี่ยวกับทรงผมก่อน โดยเฉพาะการปั่นเกล้าสำหรับสตรีที่มีสามี
แล้ว

๔.๒ การสวมใส่เสื้อผ้า การสวมใส่เสื้อผ้าของชาติพันธุ์ไทดำนั้นไม่ใช่เป็นการ
สวมใส่เพื่อให้เกิดความอบอุ่นแก่ร่างกายหรือทำหน้าที่ของปัจจัยสี่ของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น
รูปแบบ พฤติกรรมในสังคมที่แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างหน้าที่ของสังคม โดยแสดงถึงการจําแนก
บทบาทของคนในสังคมและยังจําแนกระดับความสำคัญและความแตกต่างกันของโอกาสในสังคมอีก
ด้วย ดังคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาวซึ่ง ทอง บันคุณ (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ขับไว้ว่า
“ขวัญจ่ายได้ไปสู๋ หมิงยังฝั้น เจียนหว่าวางแพง หะขวัญยังเกี่ยว ฐุ่นงเลื้อฝั้นดำจี้ตัก ฐุ่นงเลื้อฝั้น
ด่อนจ้ออน นอนคิ่นหล้าฝั้นขับ นอนดับหล้าฝั้นเห็นจู้”

จากบทขับข้างต้นนี้กล่าวถึงความฝันว่า ถ้าฝั้นเห็นชู (คนรัก) ใส่เสื้อผ้าสีดำก็เป็น
लगบอกให้รู้ว่าชู้นั้นมีความทุกข์ ถ้าหากฝั้นเห็นชูใส่เสื้อผ้าสีขาวสดใสก็มีความสุขตามไปด้วยเพราะ
แสดงว่าน่องมีความสุข แสดงให้เห็นว่ากลุ่มสีของเสื้อผ้าทำหน้าที่แตกต่างกันคือกลุ่มสีดำแสดงถึงความ
โศกเศร้าไม่เป็นมงคลในชีวิต กลุ่มสีค่อนคือสีขาวสดใส จะแสดงถึงความสุขสดชื่นแจ่มใสไม่เศร้า
ไม่หมอง ไม่นอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าในงานศพของชาวไทดำผู้ไปร่วมงาน
จะสวมใส่เสื้อดำหรือเสื้อสีเป็นสำคัญส่วนไปงานอื่น ๆ ก็จะใส่เสื้อผ้าที่มีสีสันหรือแม้ว่าจะเป็นสีดำ
ก็จะมีลายหรือสีเขียวเย็บปะด้วยไหมสีอื่น ๆ ให้มีความสวยงาม เช่น ผ้าซิ่นของชาวไทดำจะเป็นสีดำ
แต่ตีนซิ่นจะเป็นตีนจกคือทำให้เป็นลวดลายมีสีสัน สำหรับผ้าเปียวก็ทำหน้าที่ทางสังคมในลักษณะ
เดียวกันคือถ้าผ้าเปียวซึ่งมีสีดำแต่สีเขียวด้วยไหมหรือฝ้ายที่มีสีสันสวยงามหลากสีนั้นจะใช้ในกลุ่มของ
คนหนุ่มสาว ส่วนคนที่มียายุแล้วจะนิยมใช้ผ้าเปียวที่มีสีดำล้วน นอกจากกลุ่มสีของเสื้อผ้าทำหน้าที่
แสดงโครงสร้างหน้าที่ทางสังคมแล้วยังมีการสวมใส่เสื้อผ้าประเภทต่าง ๆ ที่มีทำหน้าที่แสดงให้เห็น
เห็นถึงบทบาทหน้าที่ทางสังคมดังนี้

๑. เสื้อฮี เสื้อฮีเป็นเสื้อที่มีความยาวเพราะคำว่า “ฮี” แปลว่ายาวเป็นเสื้อผ้าที่ข้างนอกไม่มีการทำลวดลายแต่อย่างไรแต่ข้างในนั้นจะเลี้ยวไหม (ปักให้มีสีสัน) ใส่ลวดลายสวยงามอย่างเต็มที่ ทอง บันคุณ (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงการใส่เสื้อฮีว่า ชาวไทดำจะใช้เสื้อฮีในโอกาสสำคัญ ๆ เท่านั้น เช่น ในพิธีแต่งงาน หรือเฝ้าแก่ที่เป็นล่ามคู่ให้เจ้าบ่าว การไปงานศพ หรือใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นหมอมคมเมื่อประกอบพิธีจะต้องใส่เสื้อฮี และเมื่อตายแล้วจะกลับเอาทางด้านในที่มีการปะเลี้ยวมีสีสันอันสวยงามนั้นมาคลุมโลงศพไว้ แต่ก็มีบางครั้งที่หนุ่มชาวไทดำไปเที่ยวช่วงหรือไปอื่นก่อนอาจจะใส่เสื้อฮี ดังคำขบที่ว่า “เอ๊ยสาวหล้าผัดใส่วาเปียว อ้ายจายเดี่ยวผัดใส่ผืนเสื้อ เสื้อเปาแลบเสื้อใส่ยาว” เมื่อใช้เสื้อฮีเฉพาะโอกาสสำคัญเท่านั้นเสื้อฮีจึงมีความหมายถึงความศักดิ์สิทธิ์ พิธีกร และความสูงส่ง ทำหน้าที่แยกระหว่างความเป็นปกติธรรมดาสามัญกับ พิธีกรอันเข้มขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และความมีคุณค่าอันสูงส่ง

๒. เสื้อไว้ตัก เป็นเสื้อไว้ทุกข้ใช้ในงานศพของชาวไทดำ ซึ่งจะตัดเย็บด้วยผ้าขาวหรือผ้าดำยัดคืบเป็นเสื้อแขนสั้น การตัดเย็บไม่ต้องมีความเรียบร้อยมากนัก รูปทรงตัดให้คอแหลมลงมา สำหรับผู้ที่ใส่เสื้อไว้ตักนั้นได้แก่ ลูกชาย สามีหรือภรรยา ของผู้ตาย สำหรับภรรยาของผู้ตายนอกจากจะใส่เสื้อไว้ตักแล้วยังต้องปล่อยผมลงไม่ปinnedเกล้า รวมทั้งให้เลาะชายผ้าถุงที่เป็น “ดินจก” ที่มีการเลี้ยวเย็บปักด้วยไหมสีต่าง ๆ ออก ส่วนหลานหรือญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดให้ปกหัวขาว (เอาผ้าสีขาวปกหัว) ซึ่งเขาเรียกว่า “บ้ำหัวต่อน” จะเห็นว่า “เสื้อไว้ตัก” ทำหน้าที่ในโครงสร้างของสังคม โดยแสดงให้เห็นถึงการสูญเสีย ความเศร้าโศก ความอาลัยอาวรณ์

๓. การนุ่งเสื้อปิ่น เป็นการสวมใส่เสื้อผ้ากลับด้านนำข้างในมาไว้ทางด้านนอกของลูกเขี้ยว (ลูกเขย) ลูกไก่ (ลูกสะใภ้) หลานเขี้ยว หลานสะใภ้ ของผู้ตายในขณะที่นำศพเคลื่อนย้ายเพื่อไปเผาที่ป่าช้าของชาวไทดำใน สปป. ลาว ซึ่งปกติแล้วชาวไทดำจะสวมใส่เสื้อผ้าแบบธรรมดา แต่ถ้าหากเป็นงานศพ ในขณะที่แห่ศพไปเผาที่ป่าช้าลูกหลานผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ลูกเขี้ยว (ลูกเขย) ลูกไก่ (ลูกสะใภ้) หลานเขี้ยว หลานสะใภ้ จะต้อง “นุ่งเสื้อปิ่น” ก็จะสวมใส่เสื้อผ้าแบบกลับด้านนั่นเอง ดังนั้น “การนุ่งเสื้อปิ่น” จึงทำหน้าที่โครงสร้างในสังคมโดยแสดงออกให้เห็นถึงการสูญเสีย มีความเศร้าโศก ความอาลัยอาวรณ์ จากการต่างกายในงานศพของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นจะเห็นว่าญาติที่ความสัมพันธ์กับผู้ตายในแต่ละระดับก็จะแต่งกายแตกต่างกัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงการแยกแยะระดับความสัมพันธ์ ระดับความใกล้ชิดหรือการให้ความสำคัญของคนในตระกูล ดังนั้นการแต่งกายในงานศพของชาวไทดำใน สปป. ลาว จึงแสดงหรือสื่อสารให้เห็นโครงสร้างหน้าที่ความสัมพันธ์ในสังคมนั้นครบครัน

จากการสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในลักษณะของผลงานด้านศิลปะ ซึ่งพบว่ามีการสื่อสารเรื่อง คนตรี วิจิตรศิลป์ นาฏศิลป์

ลักษณะของผลงานช่างฝีมือ พบว่ามีการสื่อสารเรื่อง การทอผ้า การเย็บปักถักร้อย การจักสาน การสร้างบ้านเรือน การสร้างสถาปัตยกรรม การทำเครื่องประดับ ลักษณะของผลงานด้านคหกรรม พบว่ามีการสื่อสารว่าด้วยเรื่องอาหาร การกินอยู่ การดูแลครอบครัว การตกแต่งบ้าน การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ และลักษณะผลงานด้านการแต่งกายพบว่ามี การสื่อสารผลงานด้านการทำทรงผม การสวมใส่เสื้อผ้า เป็นต้น

ประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม (Customary Folklore)

เป็นข้อมูลที่เป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบต่อกันมาด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบด้วย หรือเป็นการปฏิบัติไปตามประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิม อันเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล หรือธรรมเนียมปฏิบัติของชีวิตสังคม ซึ่งถ่ายทอดแบบปากต่อปาก หรือถ่ายทอดด้วยการเขียนแบบและมีสิ่งที่ทำให้แบบอย่างการปฏิบัตินั้นฝังลึกแน่นหนาหลายอย่างคือความกดดันทางสังคมการปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนั้นสิริพร ฦ กลาง (๒๕๔๓ : ๗๕) ได้กล่าวถึงข้อมูลประเภทนี้ว่าหมายถึง ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ในการศึกษาวิเคราะห์การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม ของชาวไทยดำใน สปป. ลาว นั้นพบว่ามี การสื่อสารทางวัฒนธรรมจำแนกออกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้คือ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และค่านิยม ดังต่อไปนี้

๑ ประเพณี

สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมในประเด็นเกี่ยวกับประเพณีนั้นเป็นการสื่อสารที่สะท้อนให้เห็นการสืบทอดจารีตประเพณีซึ่งเป็นสิ่งที่ดั่งามที่มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อเป็นการเผยแพร่หรืออนุรักษ์สิ่งที่ดั่งามในสังคมให้คงอยู่ สำหรับความหมายของประเพณีนั้นพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๒ : ๖๖๓) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงสิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมา จนเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี ส่วนสามารถ จันทรสุรีย์ และภรณ์ อัญชุลี (๒๕๔๘ : ๓-๘) ได้แบ่งประเพณีออกเป็น ๓ ชนิด คือ ๑) จารีตประเพณี หมายถึง ประเพณีที่บรรพชนได้ถือประพฤติกันมาตั้งแต่อดีตกาล ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามถือว่าเป็นความผิดส่วนใหญ่เป็นหลักธรรมของสังคม ที่สังคมถือว่ามิคุณค่าแก่ส่วนรวม ผู้ที่ฝ่าฝืนจะถูกสังคมลงโทษ ๒) ขนบประเพณี หมายถึง ระเบียบปฏิบัติของสถาบันต่างๆ ที่นิยมปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมา ทั้งที่กำหนดเป็นระเบียบปฏิบัติโดยตรงทั้งที่รู้จักกันโดยปริยาย ๓) ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีที่นิยมปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมาโดยไม่ปรากฏระเบียบแบบแผนอย่างขนบประเพณี ไม่ถือเป็นถูกผิดชัดเจนอย่างจารีตประเพณีเป็นเพียงนิยมปฏิบัติสืบ ๆ กันมา สำหรับการศึกษายุคสมัยชาวไทยดำใน สปป. ลาว พบการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑.๑ ประเพณีการเกิด ชาวไทดำมีความเชื่อว่าแม่บ้านแม่นาง ซึ่งได้รับคำสั่งจาก แถน ให้เป็นผู้หล่อผู้สร้างมนุษย์ตามเบ้าแล้วกำหนดมิ่งขวัญและชะตาชีวิตของแต่ละคนเข้าไว้ด้วยเมื่อรวม กันอย่างสมบูรณ์แล้วจึงส่งลงมาเกิดอยู่ในโลกมนุษย์โดยส่งลงมาไว้ที่ครรภ์ของมารดาให้อยู่ครบเก้าเดือนแล้วจึงออกมาสู่โลกภายนอกเป็นทารกคิมกนนมแม่ (อภิญวัฒน์ โพธิ์सान. ๒๕๕๒ : ๑๒๕) จากการ ศึกษา คำขับไทดำใน สปป. ลาว พบว่าการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีการเกิดผ่านคำขับดังตาราง ๕๒ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๒ ประเพณีการเกิด

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
สองเฮยังอยู่	สองเรายังอยู่ถึง	กล่าวถึงการเกิดว่าเมื่ออยู่ใน
เถิงสิบเบือนเต้า	สิบเดือนเข้า	ครรภ์ครบเก้าเดือนแล้วก็จะ
เก้าเบือนก้อง เต้าคือ	เก้าเดือนให้พ่อแม่คอย	คลอดมีญาติ ๆ มาต่างกษมา
ได้สิบเบือนแล้ว	ได้สิบเดือนแล้ว	ชื่นชม โดยเชื่อว่าถ้าตกกว่าจะ
ยังเฮ้อะกินข้าว	จึงออกมากินข้าว	เป็นลูกชายถ้าตกลงมาเป็น
ได้เก้าเบือนแล้ว	ได้เก้าเดือนแล้ว	ลูกผู้หญิง
ยังเฮ้อะกินนม	จึงออกมากินนมของคุณแม่	
บั้งน้ำบ่า	น้ำคร่ำแตก	
เฮือนใต้สี่สาว	ญาติน้ำสาวบ้านใต้	
อ่าวหลัวจิม สีหั้น	อ่าวหญิงชายต่างก็ชื่นชม	
ได้บ้านคิ่น มาดู	ชาวบ้านต่างก็ตื่นขึ้นมาดู	
ตักขว่าหว่า	ตักกว่าหรือว่า	
ตกหงาย เดฮา	ตกหงาย หรอกหนา	
ตักขว่าเป็น ลูจ้าย	ตักกว่าจะเป็นลูกผู้ชาย	
ตักหงายเป็น ลูหญิง	ตกหงายเป็นลูกผู้หญิง	

จากตาราง ๕๒ เป็นบทขับการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีการเกิด โดยสื่อสารให้เห็นว่า การเกิดนั้นเริ่มตั้งแต่ครั้งที่อยู่ในท้องแม่ แม่นั้นต้องอุ้มท้องอยู่ถึงเก้าเดือนเมื่อครบเก้าเดือนแม่ก็จะคลอดลูกออกมากินนม เมื่อถึงเวลาคลอดน้ำคร่ำจะแตกญาติพี่น้องก็จะมาช่วยดูแลกันและเชื่อว่าถ้าออกจากท้องแม่โดยคว่าหน้าจะเป็นลูกชายถ้าตกลงมาแล้วหงายจะเป็นลูกผู้หญิง

๑.๒ ประเพณีการแต่งงาน การแต่งงานของชาวไทดำนั้นมีประเพณีที่ซับซ้อน เพราะมีหลายขั้นตอน เพชรตะบอง ไพศุนย์ (๒๕๕๓ : ๑๐๕) กล่าวว่าขั้นตอนการแต่งงานของชาวไทดำนั้นจะเริ่มจากการเจาะคือการถามพ่อแม่ฝ่ายหญิง โดยมีล่ำทำหมากพลุบุหรีขึ้นสองชุด พร้อมทั้งหญิงสาวสองคนสำหรับเป็นผู้ถือหมากพลุมงคล ทั้งเจ้าแก่และหญิงสาวสองคนต้องนุ่งห่มเสื้อฮีให้ถูกต้องธรรมเนียมเมื่อนำหมากพลุไปมอบให้แล้วก็จะรอฟังข่าว หรืออาจจะมีการนัดหมายไปใหม่เพื่อไปถามว่าจะแต่งงานด้วยจริงหรือไม่ เมื่อตกลงว่าจะแต่งงานด้วยแล้วขั้นตอนต่อไปก็จะเป็นขั้นตอนการส่ง (ขึ้นไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงเพื่อช่วยทำงานช่วงนี้ซึ่งปกติแล้วจะไม่ให้นอนด้วยกันเพื่อเป็นการทดสอบความอดทนของฝ่ายชาย) เมื่อเสร็จสิ้นการส่งตามเวลาที่ตกลงกันแล้วก็จะไปขั้นตอนการแต่งงานหรือกินดอง ซึ่งจะมีพิธีขั้นตอนตามประเพณีของไทดำ หลังจากนั้นอาจจะมีการสาหรือการส่งที่ขึ้นกับข้อตกลงที่มีร่วมกันระหว่างญาติของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันอภิเษกวัตน์โพธิ์สถาน (๒๕๕๒ : ๑๘๒) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการแต่งงานของชาวไทดำไว้ว่าจะมีขั้นตอนคือ ส่ง ผู้ สา และส่ง การส่งเป็นการไปทาบตามสู่ขอหมั้นจนได้แต่งงานหลังจากนั้นจึงเป็นการสู่คือไปอยู่กับภรรยา แล้วมีการสา คืออาสาว่าจะช่วยงานที่ปีทั้งนี้ขึ้นกับการตกลงกันของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย เพราะตามธรรมเนียมไทดำแล้วเมื่อแต่งงานฝ่ายหญิงต้องไปอยู่กับฝ่ายชาย แต่ก่อนจะไปต้องอาสารับใช้ครอบครัวฝ่ายหญิงก่อนเพื่อเป็นการทดแทนหรือชดเชยที่ครอบครัวฝ่ายหญิงต้องเสียแรงงานไป แต่ถ้าหากฝ่ายหญิงมีลูกสาวคนเดียวไม่มีผู้สืบสิ่งหรือสืบทอดมรดกก็อาจจะมีการตกลงกันในขั้นตอนการส่งว่าเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะต้องมาสู่ขาด คือมาอยู่กับฝ่ายหญิงโดยถาวรถ้าไม่เช่นนั้นแล้วพิธีการแต่งงานอาจจะไม่เกิดขึ้นเป็นต้น แล้วขั้นตอนสุดท้ายจึงเป็นการส่ง คือ ส่งฝ่ายหญิงไปสู่เรือนฝ่ายชายไปนับผีคำฝ่ายชายโดยฝ่ายหญิงจะต้องเลิกนับผีคำเดิมของตนมากินผีฝ่ายชายนั่นเอง

สำหรับคำขับที่สื่อสารถึงวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานของชาวไทดำใน สปป.ลาว นั้นจะปรากฏในบทขับสู่ขวัญหรือไม่ก็ปรากฏในบทขับประเภทสิ่งลูกเขยหรือลูกสะใภ้ซึ่งเป็นการขับแสดง ความชื่นชมยินดีของแขกที่มีต่อเจ้าภาพ ซึ่งการขับในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนที่ต่อจากพิธีการสู่ขวัญในพิธีแต่งงาน ดังนั้นคำขับที่สื่อสารถึงวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานจึงมี ๒ ส่วน ดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ คำขับที่สื่อสารวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานในบทขับสู่ขวัญ จะเป็นบทขับในพิธีการจะกล่าวถึงชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนเป็นหนุ่มสาวแล้วได้พบกันเกิดความรักใคร่พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายได้เห็นดีเห็นงามด้วยจึงได้จัดการแต่งงานอย่างถูกต้องตามขั้นตอนประเพณีของชาวไทดำทุกประการจนถึงขั้นตอนพิธีแต่งงานได้เรียกขวัญคู่บ่าวสาวให้เข้าสู่ร่างกายให้มีความสุขความเจริญและสั่งสอนขวัญในทุกเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ในการครองเรือนร่วมกัน และอวยพรคู่บ่าวสาวเป็นขั้นตอนสุดท้าย ดังตาราง ๕๑ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๑ ประเพณีการแต่งงาน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ใหญ่เพียงบุงใจหาบุง สูง เพียงสำใจหาสำ หน้าเพียงพ่อเพียงแม่ใจหาเฮือน ยังได้กับกับหนึ่งช่วงกู สู้กับหนึ่งช่วงไฟ จั่งมาเว้าต่อพ่อต่อแม่ ซังพ่อซังแม่ยังหาใจดีมีใจสว่าง จั่งได้ปิดไก่อคูหน้า จั่งหอมมะเต้าคูฮ่อพูเต้าคูมือ หอมดวงจั่งจับเอาพับสีทอง แต่กลางมาอ่าน อ่านเจียนับข้อมมือลีไหล่ อ่านเจียไตตาพับฟอยสอย สิบมือซ้อนหว่ามะ สิบฟ้าซ้อน หว่าดี บีเจียนแก่งเบื่อนขึ้น เจ้าแผ่นดินกินเกือบคองนาง ก็หว่าดีมือนี่เวนนี่ล่อ	เมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นรู้จักทำกระบุง รู้จักทำกระสำจิตใจก็เป็นผู้ใหญ่ โตเท่าพ่อแม่ก็อยากมีเหย้าเรือน จนได้มาพบและรู้จักกับสาวลง ช่วง ในเวลาค่าคืน รักใคร่กันจึงมาพูดกับพ่อแม่ พ่อแม่ก็ใจดีมีใจเห็นด้วย จึงได้ทำพิธีคืนไก่อและหน้าไก่อ จึงไปหอมคหอมให้ดูฤกษ์ยามวัน แต่งงาน หมอจึงไล่หาวันเดือนปี ตามตำราโหราศาสตร์มาอ่าน โดยเอาตำรามาเปิดไล่วันเดินปี นับข้อมมือเขียนไล่เลขยาม เห็นว่าวันนี้เป็นฤกษ์ดีซึ่งใคร ๆ ต่างก็เห็นตรงกันว่าเป็นวันดีเลิศ เป็นวันที่ประเสริฐและเหมาะสม ที่จะเป็นวันกินคอง	กล่าวถึงที่มาก่อนที่จะ แต่งงานว่าเมื่อลูกชายโต แล้วก็อยากมีเหย้าเรือนจึงลง ไปเล่นกับสาวที่ช่วงพอบพบ คนที่รักแล้วก็มาเล่าให้พ่อ แม่ฟังเมื่อพ่อแม่เห็นว่าดีงาม เหมาะสมจึงได้ไปสู้ออหา ฤกษ์ยามแต่งงานจนเห็นว่า วันนี้เป็นวันที่เหมาะสมที่ จะแต่งงานแล้วจึงจัดงาน แต่งงานในวันนี้

จากตาราง ๕๑ เป็นบทขับการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน โดยสื่อให้เห็นว่าก่อนจะได้แต่งงานนั้นมีที่มาที่ไปอย่างไร จากเนื้อความคำขับข้างต้นนี้กล่าวว่เมื่อฝ่ายชายโตเป็นหนุ่มแล้วรู้จักประดิษฐ์กรรมทำเครื่องมือใช้สอยในวิถีชีวิตได้แล้ว เช่นรู้จักทำกระบุงตะกร้าเป็นแล้ว ก็อยากมีครอบครัว (แต่งงาน) จึงได้ลงจากบ้านไปเที่ยวโลมสาว (จีบสาว) ตามร้านช่วงจนได้รู้จักและรักใคร่กันจึงได้ไปบอกกล่าวพ่อแม่ให้ไปสู้ออ เมื่อพ่อแม่ทราบก็ได้ตรวจสอบดวงชะตาว่าดวงจะสมพงศ์กันหรือไม่โดยไปให้หมอเสนดูคืนไก่อและหน้าไก่อที่ตำว่าดีหรือไม่ ถ้าออกมาดีแสดงว่าทั้งสองฝ่ายมีความเหมาะสมกันจะได้เป็นเนื้อคู่กัน พ่อแม่ก็ให้คนไปสู้ออเมื่อตกลงกันทั้งสองฝ่ายแล้วก็ไปหาหมอเสนให้หาฤกษ์ยามที่จะแต่งงานกัน

๑.๒.๒ คำขับที่สื่อสารวัฒนธรรมประเพณีการแต่งงานในบทขับสิ่งลูกเขยหรือบทขับสิ่งลูกสะใภ้ นั้น จะเป็นการขับที่ต่อเนื่องมาจากการขับสู่ขวัญในพิธี เมื่อขับสู่ขวัญในพิธีเสร็จสิ้นแล้วก็จะมีการฉลองสังสรรค์ในช่วงนี้เองผู้ที่ไปร่วมงานก็จะมีการขับ เนื้อความที่ขับก็จะเป็นการแสดง ความชื่นชมยินดีกับเจ้าภาพและยกย่องลูกเขยลูกสะใภ้ดังตาราง ๕๔ (แนวกำป็น แก้วอุดร. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๔ การขับสิ่งในประเพณีการแต่งงาน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ได้ลูกห้าเอ้มมา	ได้ลูกสุดท้องของแม่มา	เป็นการกล่าวชมลูกเขยว่า
ได้ลูกแป้งเอ้มมา	ได้ลูกรักของแม่มา	ได้ลูกมาแล้วแม่ดีใจมาก
แม่แป้งยังได้	แม่ซึ้งได้	ถูกใจแม่มาก แม่ดีใจเหมือน
สมเจอนั้นเค้	สนใจของแม่เสียจ้งเลยนะ	ได้กินตัวฟานที่มีเขาโค้งงอ
แม่เอ้มยังมาดีใจก้อกันเค้	แม่ซึ้งมาถูกใจของแม่เสียจริง	ดีใจเหมือน ได้บินขึ้นบน
ลูกห้าเอ้มเอย	ลูกของแม่	ท้องฟ้าไปคล่าไปจดวงดาว
ได้ลูกแป้งมาปานหลัง	ได้ลูกเขยมาดีใจเหมือนดัง	นิ้วมือเรียวงามเหมือน
ได้กินไก่ฟานสี่ขาขอ	ได้กินตัวฟานเขางอ	ต้นหอมหางหางอนเหมือน
ปานหลังได้เยะขึ้นฟ้า	ปานดังได้เหาะขึ้นไปบนฟ้าไป	เอาใบพลูอ่อนมาม้วนหน้า
มาข่าหลาววี	จับคล่าดวงดาว	ขาวเหมือนดังเอาปูนทาเมื่อ
นิ้วมือส่วย	นิ้วมือยาวเรียวงามเหมือนคุดัง	ไปนาสว่างสดใสเหมือนดัง
หอมปั่วก้ายหนา	ต้นหอม	ตัวลงบินมีประกายแสงวูบ
หางตาส่วย	หางตางอนเรียว	วาบ
อำปู้เบออ่อน	คุดังเอาใบพลูอ่อนพาทกรวย	
หน้าหล่อนจ้อย	หน้าตาสดใสขาวนวน	
แป้งงวักปันทา	เมื่อมองดูใสสว่างเหมือนทาปูน	
ลูไปนาคือหลัง	เมื่อลูกไปนาก็งามดัง	
ลงบินเลียข	ตัวลงบินวูบวาบ	

จากตาราง ๕๔ เป็นบทขับการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานโดยขับชื่นชมลูกเขยลูกสะใภ้ เป็นการสื่อสารให้เห็นว่าในวัฒนธรรมของชาวในดำนั้นถ้าเป็นงานมงคล

แขกผู้มาร่วมงานต้องแสดงความยินดีพูดหรือกล่าวถึงเฉพาะสิ่งที่ดีงามเพื่อความเป็นมงคลแก่เจ้าภาพ และใน เนื้อความของคำขับนั้นนอกจากจะกล่าวชื่นชมยกย่องแล้วยังกล่าวชื่นมาถึงบทบาทหน้าที่ของ ลูกเขยว่าต้องทำอะไรยัง ใบบ้างซึ่งเป็นการสั่งสอนทางอ้อมเพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของ ลูกเขยจัดเป็นกุศโลบายอันแยบยลหรือเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของชาวไทยดำใน สปป. ลาว ในการอบรมสั่งสอนลูกเขยลูกสะใภ้

๑.๓ ประเพณีงานศพ ความตายของวัฒนธรรมชาวไทยดำนั้นไม่ใช่การพลัดพราก จากกัน ไปเลยเสียทีเดียวแต่ยังคงแสดงออกถึงความสัมพันธ์กันอยู่โดยลูกหลานต้องแสดงความกตัญญู ต่อบุพการีหรือให้ความเคารพนับถือระลึกถึงตลอดเวลาโดยการอัญเชิญวิญญาณที่ติมาอยู่บนหิ้งให้ เป็นผีดำคอยปกปักษ์รักษาลูกหลานและลูกหลานก็ต้องเลี้ยงดูผีดำตลอดไปโดยการเสนาตามวาระโอกาส อันควร ไมซอน เลื่องคำมา (๒๕๕๑ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงประเพณีงานศพชาวไทยดำใน สปป. ลาวไว้ว่า ถ้าพ่อแม่ตายผู้เป็นลูกชายกก (คนแรก) หรือคนที่อยู่กับพ่อแม่ต้องออกไปยืนอยู่ที่ชายคา บ้านแล้วร้องตะโกนบอกแดนหนึ่งครั้งว่า “พ่อหรือแม่ตายแล้ว” ถ้าเป็นผัวหรือเมียตายคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องออกไปร้องบอกแดน ถ้าผัวตายเมียต้องปล่อยผมลงไม่ปิ่นเกล้า และต้องเลาะชายผ้าถุง (ดินชั้น) ออก โดยใส่ผ้าถุงที่ไม่มีดิน (ส่วนที่ต่อช่วงล่างซึ่งจะมีลาวลายสวยงาม) จนกว่างานศพจะเสร็จสิ้น ส่วนศพนั้นให้อาบด้วยน้ำอุ่นเจดให้แห้งแล้วแต่งตัวให้ใหม่ด้วยเสื้อผ้าที่ดีที่งามสวมรองเท้าสวมหมวก หวีผมให้เรียบร้อย เอาเงินใส่คอเสื้อ ถ้าเป็นศพผู้ชายจะเอาผ้าเช็ดหน้าสีแดงปิดหน้า ถ้าเป็นศพผู้หญิง จะใช้ผ้าขันลาวปกหน้าแล้วห่อด้วยผ้าขาว (ผ้าใถ่คิง) ก่อนจะนำศพบรรจุในโลงศพต้องเอาหมูหรือ ไก่เบาะงาย (บอกให้กินข้าวงาย) ให้ผู้ตายกินก่อนโดยวางไว้ใกล้ศพให้อาผ้าขาวปกไว้และจะเก็บ เมื่อนำศพไปเผา เมื่อบรรจุศพเข้าโลงศพแล้วให้นำโลงศพนั้นไปคอย (หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก) ไว้ตรงกับเสาและตรงกับชื่อ จะต้องไม่วางไว้ที่ห้องกะหลอห้อง (ตรงหอผีดำ) นอกจากนี้ คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๑ : สัมภาษณ์) ยังกล่าวอีกว่าในกรณีผัวหรือเมียตายจากกันให้ผ่าหลอคที่ไ้ชกรอเส้น ฝ้ายสำหรับทอผูกแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งใส่มือผู้ตายอีกส่วนหนึ่งให้ผู้อยู่ถือไว้

ในสมัยโบราณจะเอาจี๊ฟั้ง ๓-๕ แผ่นมาสีเทียน (ทำเป็นเทียน) ความยาว เท่ากับลำตัวผู้ตายแล้วนำมาวางขนานกับศพโดยเอาผ้าขาวปกไว้ แต่อีกปลายด้านที่อยู่ทางหัวของศพ นั้นจะยื่นออกไปให้ยาวพอที่จะจุดไฟไว้ด้านหัวของศพได้ ให้นำไม้ไผ่ขนาดสามศอกมาแขวนไว้ชื่อ เรือนถ้างานศพพอเรือน จะแขวนไว้ทางขวา (ด้านห้องกะหลอห้อง) ถ้าเป็นศพแม่เรือน จะแขวนไว้ ทางด้านซ้ายของโลงศพ ไม้ที่นำมาแขวนไว้นี้เรียกว่า “ข้าวด้วน” เป็นที่พาดไหมเหลืองไหมแดงเพื่อใช้ ในงานส่งสะกาน(เอาศพลงป่าช้า) และให้เอาไข่ไก่ ๑ ฟอง ข้าวหนึ่งปิ่น (ก้อนขนาดกลาง) จี๊ถั่ว ๑ ห่อ ใส่ที่กะสาขาด (สวิงขาด) นำมาห้อยไว้ที่ข้าวด้วนเพื่อไว้หมายขุม (ไปเสี่ยงทายเลือกที่เผาศพ)

จะปลดขั้วตัวในวันทีนำศพลงไปเผาที่ป่าช้า นอกจากนี้ให้เอาผ้าฝ้าย ๔ วาปลอกแขน ๑ วง (เรียกว่าฝ้ายฮ้อยเงินปง) ใส่ถุงเอาไปไว้ด้านหลังของผู้ตาย สำหรับเอาไป “สอน้ำกินสวดกินอยู่” กับเจ้าของที่ดินในป่าเขียว (ป่าช้า) ให้ฆ่าเป็ดตัวหนึ่งตัดเอาหัว ตีน ปลายปีก ร้อยใส่กัน เอาวางไว้ที่ปลายเท้าของผู้ตายเรียกว่า “เปิดขำมน้ำขำย” เอากระเบลมหรือหีบเปล่าไว้เบื้องดินนอนผู้ตายไว้ใต้เคราะห์เชื้อ ถ้าแม่ตายหากนอน (ศพ) ยังอยู่ที่บ้านในเวลากลางคืนลูกชายแต่ละคนนั้นควรจะผลัดเปลี่ยนกันไปอยู่กำเดือน (ทำเหมือนแม่อยู่ไฟหรืออยู่กำหลังคลอด) กินน้ำร้อนคนละ ๑๐-๒๐ นาทีเพื่อทดแทนบุญคุณแม่ผู้ให้กำเนิด และเมื่อถึงวันที่เอาศพลงป่าช้าลูกชายจะเป็นผู้แบกจาวอวน (อุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับผู้ตาย) และคาบไม้สวมปลอกเดินตามหลังเขยยก (ผู้ส่งวิญญาณผู้ตาย) การแต่งกายของฟัวหรือเมียและลูกชายของผู้ตายจะนุ่งเสื่อตัก (เสื่อไว้ทุกข์) ส่วนหลานหรือญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดให้ปกหัวขาว (เรียกว่าบ้ำหัวค่อน) ส่วนลูกเขย ลูกสะใภ้ หลานสะใภ้ ให้ใส่เสื่อกลับด้าน

สำหรับการเลือกที่ฝังศพนั้น อุบเบง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า เขียวยก เขียวปาย (เขยยก เขยปาย) จะไปป่าช้าเพื่อเสี่ยงทายที่ฝังศพโดยโยนไข่ไก่ใส่ที่เหมาะสมถ้าไข่แตกที่ใดก็ให้เอาจี๋ไถ้โรยหมายที่เอาไว้ จากนั้นก็จัดการขุดหลุมตรงที่หมายเอาไว้แล้วทำบันไดสามขั้นลงพาด เอาขัวญคนตีขึ้นมา แล้วเอาไม้กระดานปิด หลังจากนั้นจึงจัดการตัดพินมาทำกองพอน (กองพินสำหรับเผาศพ) บนหลุมฝังศพที่เตรียมไว้ และตัดไม้ไว้สำหรับทำ “เฮือนเขียว” ซึ่งปกติจะทำเป็นสองห้อง ห้องแรกสำหรับเป็นห้องนอนห้องที่สองเป็นห้องครัว เมื่อเสร็จจากเผาศพแล้วก็จะมีการเก็บกระดูกจัดการฝังและเชิญขวัญหัวไปไว้ที่กะหลอห้องหรือหิ้งผีค้ำส่วนขวัญส่วนขวัญตัว (ขวัญกก) นั้นเขยยกจะส่งไปเมืองแดงและขวัญปลายก็จะให้อยู่ที่เฮือนเขียว สำหรับคำขับไตคำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีงานศพมีดังตาราง ๕๕ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๕ ประเพณีงานศพ

บทคำขับภาษาไตคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ต้องใส่ได้เจ็บ อานน้ำบเย็น	ต้องเจ็บป่วย อานน้ำไม่เย็น	เป็นการกล่าวถึงความตาย
เสนพอนบ่ห่อน	รักษาก็ไม่หาย	ว่าได้เจ็บป่วยอย่างไรก็ไม่
จั่งได้เหม็ดคักับดับตา	จึงได้ถึงแก่ความตายสิ้นอายุขัย	หายจึงถึงแก่ความตายเมื่อ
เมอสู่อ้าสู่อ้าง	กลับไปสู่อ้าสู่อ้าง	ตายแล้วลูกหลานก็ไม่ปล่อย
ลูเจ้าบ่อปะเห่อไป	ลูกหลานของเจ้าก็ไม่ปล่อยให้	ให้ไปเปล่าได้ฆ่าหมูมา

ตาราง ๕๕ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
บ่อไลเห่อฝ้าย	จากไปโดยเปล่า	ทำอาหารให้กินให้ตื่นมากิน
จั่งมีหมูโตหนึ่ง	ได้นำหมูตัวหนึ่ง	ให้กินคนเดียว
มาฆ่าเขียดงาย	มาฆ่าทำอาหารมา	เหมือนฆ่าเป็ยไม่ต้องเรียก
ให้เจ้ากินนี้เนื้อ	ให้กินขอให้เจ้ากินเสียเถิด	ใครกินด้วย ให้กินคนเดียว
ตื่น ตื่น ตื่นกินข้าว	ตื่นตื่น ขอให้ตื่นขึ้นมากินข้าว	
ตื่นกินงาย	ตื่นกินอาหารเช้า	
กินกัซงวาเป็ย	กินคนเดียว เหมือนฆ่าเป็ย	
กินเดี่ยวซงวาเป็ยฝ้ายเป็ย	กินคนเดียวที่ไม่ต้องรอใคร	
เนื้อ	กินแล้วให้ขึ้นจวงแอนที่จัดไว้ให้	
เจ้ากินแล้วจั่งขึ้น ฮ้านจวงแอน	ขึ้นสู่แท่นที่เตรียมไว้ให้นอน	
ขึ้นสู่แท่น แท่นนอน แคนเนื้อ		

จากตาราง ๕๕ เป็นบทขบการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีงานศพเพื่อความเป็นการบอกให้วิญญาณผู้ตายรู้ว่าตนได้ตายไปแล้วและลูกหลานจึงได้เบาะงาย (บอกให้กินข้าว) ก่อนจะบรรจศพเข้าหีบหรือเอาเข้าโลงศพ

๑.๔ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่หรือขึ้นเฮือนเหม่อหรือการขึ้นบ้านใหม่ เป็นประเพณีที่เป็นมงคลที่ชาวไทดำให้ความสำคัญมากเพราะบ้านเป็นที่อยู่อาศัยถ้าบ้านเป็นมงคลชีวิตของผู้อยู่อาศัยก็มีความสุขดังนั้นการประกอบพิธีต้องมีความพิถีพิถันมีความละเอียดอ่อน ประณีตทุกขั้นทุกตอน สำหรับประเพณีขึ้นเฮือนเหม่อของชาวไทดำนั้น อุนเป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การสร้างบ้านนั้นจะต้องหาไม้ดี ๆ มาทำไม่เป็นโพลงไม่ใช่ไม้ ฟ้าย่าเมื่อจะสร้างบ้านก็ต้องมีฤกษ์ยามมีหมอมานำพิธีให้ และเมื่อสร้างบ้านเสร็จแล้วจะขึ้นบ้านใหม่ก็ต้องมีพิธีเช่นกันโดยมีหมอมานำพิธีมีข่มขวาง มีขบวนแห่จากญาติพี่น้องโดยช่วยกันถือข้าวของคือ ที่นอน หมอน มุ้ง เครื่องใช้ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานอาหารที่จะต้องมีในครัวเรือนเช่น พริก เกลือ ข้าวเปลือก ข้าวสาร มาขึ้นบ้านใหม่ พิธีนี้จะทำในเวลาเย็น เวลาประมาณที่ควายมารวมกันที่ทุ่งนา เพื่อจะกลับเข้ามานอนใต้ถุนบ้าน ของเจ้าของมัน ดังนั้นจึงถือว่าเวลานี้เป็นเวลาดีเพราะเป็นเวลาในทุกอย่างคิดถึงบ้าน บ้านมีความสำคัญที่ทุกอย่างต้องกลับมารวมกัน บ้านจึงเป็นศูนย์รวมของทุกอย่างใน

ครอบครัว ภายในบ้านนอกจากจะเป็นที่อยู่ของคนแล้วยังมีผีดำซึ่งเป็นผู้คุ้มครองบ้านเรือนก็อาศัยอยู่ด้วย ดังนั้นบ้านจึงมีความสำคัญในชีวิตของชาวไทดำ สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารทางวัฒนธรรมให้เห็นถึงประเพณีของการขึ้น “เฮือนเหม่อ” หรือบ้านใหม่นั้นมีดังตาราง ๘๖ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๘๖ ประเพณีขึ้นเฮือนเหม่อ

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เจ้าเสื้อแก่งเจ้าขวัญ	เจ้าของบ้านนั้น	เป็นการกล่าวถึงการสร้าง
กินข้าวแล้วยังบ่ได้อยู่หลาย	กินข้าวเสร็จก็ไม่ได้นั่งเฉย	บ้านว่า เจ้าของบ้านก็ไม่ได้
กินแลงแก่งกินงายบ่ได้อยู่เป่า	กินข้าวเช้าข้าวเย็นไม่ได้อยู่เปล่า	นั่งเฉยได้เข้าป่าไปหาไม้จน
จึงได้ฟ้าเดบขึ้นเมื่อหลง	พายตะกร้าขึ้นไปดง	ไปพบไม้ที่เป็นมงคลจึงได้
ฟาดงขึ้นเมื่อเหล่า	สะพายถุงขึ้นไปขังป่าที่บ	ไปตัดมาแล้วจึงไปหาช่าง
เต่างาย้าย เมื่อสู่หลงหลวง	เดินทางไปที่ป่าดงใหญ่	สิบคนมาทำพิธีวางแผนผัง
จั่งเมื่อเห็นต้นเลียงดี เลียงเลาะ	จึงไปพบไม้ที่ดี ออกดอกเรียง	จนได้แผนผังที่ดีเมื่อสร้าง
ต้นเลียงเบ้าะ เลียงลาย	รายสวยดูแล้วเป็นมงคล	แล้วจึงได้บ้านที่ดีอยู่แล้ว
ปายมันซ้อฮันก กกมันซ้อฮัน	ปลายมันมีนกทำรังอยู่	เป็นสุขฝนไม่ร้าวอยู่แล้วมี
คกควาย	โคนต้นความชอบมาอาศัย	ความสุขความเจริญ
เจ้าเสื้อแก่งเจ้าเสน	เจ้าเสื้อเจ้าบ้าน	
จั่งได้หาสิบจ่างเต่า มาคุณ	จึงไปหาช่างเต่าสิบคนมาทำ	
สิบจ่างปุ่นมาเต๊ะ	สิบช่างที่เก่าแก่มาวางแผนผังวาง	
เต๊ะไปเต๋อย่านถึงาเจือ	ไปทางใต้กลัวถูกถึงมะเจือ	
เต๊ะไปเหนือ ย่านถึงาแก้ง	ไปทางเหนือถูกถึงมะเจือพวง	
เสาจั่งตั้งแห่งนี้	จึงได้ตั้งตรงนี้	
หมั่นแก่นฮันเหิง	ซึ่งมีความมั่นคงยั่งยืนตลอดไป	
จั่งเป็นเฮือนควงตั้ง	จึงเป็นบ้านหลังใหญ่	
กางเมืองมุงถี้	กลางบ้านหลังคามุงถี้	
ฝนตกแล้ว	ฝนตกแล้วไม่มีครั้งใด	
บ่มีหมูไคฮ่า	หรือทำไคที่จะทำให้เปียกได้	

จากตาราง ๕๖ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีขึ้นเรือนหม้อ โดยเนื้อความสื่อสารให้เห็นถึงวัฒนธรรมการขึ้นบ้านใหม่ว่า เจ้าบ้านก็ไม่ได้นั่งเฉยได้ไปหาตัดไม้ที่เป็นมงคลในป่าดงเพื่อจะมาสสร้างขึ้นใหม่ เมื่อได้ไม้แล้วก็หาช่างที่มีประสบการณ์มีความชำนาญมาสร้างวางผังในตำแหน่งที่เป็นมงคลไม่กระทบต้นไม้พืชพรรณที่ปลูกเอาไว้ จึงได้ที่ที่เหมาะสมและมีความมั่นคงในการสร้าง

๑.๕ ประเพณีการห่อหมากห่อพลู ห่อหมากห่อพลู เป็นสิ่งสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารบอกกล่าวให้รับรู้ เพื่อแสดงออกถึงความนอบน้อม ความอ่อนน้อม การมีสัมมาคารวะต่อกัน การให้ความเคารพให้เกียรติแก่กัน ตลอดจน การยอมรับนับถือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ อุณแพง เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า หน้าที่หรือความสำคัญของห่อหมากห่อพลูนั้นสำคัญมากในประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยดำ เมื่อไปขอความช่วยเหลือขอความร่วมมือหรือจะกล่าวแก่ผีต่าง ๆ จะต้องมีห่อหมากห่อพลูเป็นสิ่งสำคัญ อย่างเช่นในพิธีการสู่ขอหญิงสาว ถ้าแก่ฝ่ายชายจะต้องนำห่อหมากห่อพลูไปมอบให้แก่ฝ่ายหญิงขอฝากเจ้าบ่าวไว้ให้เป็นลูกเป็นหลานคอยรับใช้ ถ้าหากเจ้าแก่ฝ่ายหญิงรับห่อหมากห่อพลูของฝ่ายชายไว้แสดงว่าได้ตกลงที่จะรับหมั้นหรือตกลงยกลูกสาวให้ แต่หากว่าเจ้าแก่คืนห่อหมาก ห่อพลูแสดงว่าไม่ตกลงรับหมั้น นอกจากนี้ในการไปหามดหาหม้อหรือเชิญให้มดหม้อมาประกอบพิธีต่าง ๆ ผู้ไปเชิญจะต้องห่อหมากห่อพลูไปหาเช่นกัน หากว่ามดหม้อรับหมากห่อพลูไว้แสดงว่ามดหม้อยอมรับและตกลงจะมาประกอบพิธีให้ตามที่ร้องขอ ถ้าหากว่ามดหรือหม้อไม่รับแสดงว่ามีการปฏิเสธต้องไปหาคนใหม่ และในขณะที่เดียวกันถ้าหากมดหรือหม้อรับห่อหมากห่อพลูแล้ว แม้ว่ามดหม้อจะมีฐานะจำเป็นอย่างไรก็ต้องละทิ้งฐานะเหล่านั้นต้องมีความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ต้องมาประกอบพิธีให้ผู้ที่มาเชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังคำขับที่ว่า “นางหมอน้อยจึ่งได้ฮับห่อมะไหว้หัวคู้ ฮับห่อพูไหว้หัวเกล้า ห่อข้าวไหว้เทิงหัว ยามเมื่อท่านเบะหลัว คั่นก่องไปนางหมอน น้อยก็ไปได้ไปนา ยามเมื่อท่านข่าสาบิงข่าสาไปสื้อนย่อนถีนอห่อพูท่านพะ ย่อนถีนอห่อมะท่านวาน” จากที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า “ห่อหมากห่อพลู” นั้นเป็นสัญลักษณ์ของการตกลงการยอมรับตลอดจน เป็นสัญลักษณ์ของความมีสัมมาคารวะนอบน้อมของผู้ที่น้อยที่มีศักดิ์หรืออำนาจต่ำกว่าซึ่งจะมีผลทำให้อีกฝ่ายเกิดความเมตตาในกรณีที่ไปขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ เป็นต้น

๑.๖ ประเพณีการสืบทอดผีล้า ผีล้าหรือผีดำเป็นผีบรรพบุรุษ ไม่ชอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าคำว่า ล้าหรือดำ นั้นหมายถึงด้ามเช่นด้ามพรวินซึ่งเป็นส่วนต้นของพรวินดังนั้นคำว่าผีล้าหรือผีดำจึงหมายถึงผีบรรพบุรุษซึ่งเมื่อคนตายแล้วถ้าหากผู้ตายเป็นพ่อเรือนแม่เรือนหรือเป็นผู้ใหญ่ขวัญส่วนที่เป็นขวัญหัว ลูกหลานจะอัญเชิญมาไว้ที่กะหลอห้อง (หิ้งผีซึ่งอยู่ที่มุมห้อง) เพื่อเป็นที่สักการะบูชาเพื่อให้อภัยปกป้องคุ้มครองลูกหลานวงศ์ตระกูลให้อยู่ดีมีสุข

ส่วนขวัญตัวคือส่วนที่เป็นเงาจะถูกส่งหรือบอกทาง โดยเข็ญใหญ่ให้ไปอยู่ที่เมืองแฉกซึ่งจะมีบรรพบุรุษคอยอยู่ที่นั่นส่วนขวัญปลายจะให้อยู่ที่ป่าช้าโดยทำเป็นเฮือนแห้วไว้ให้อยู่ที่นั่น

ในการสืบทอดผีลำนั้นตามแนวคิดความเชื่อของชาวไทดำใน สปป. ลาว จะต้องเป็นลูกชายเท่านั้นยกเว้นแต่ตระกูลนั้นไม่มีลูกชายเลยจึงจะให้ลูกผู้หญิงเป็นผู้สืบทอด โดยปลูกกิ่งหอมให้อยู่นอกบ้าน การให้ลูกชายเป็นผู้สืบทอดผีนั้นแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างหน้าที่ทางสังคมที่แสดงออกถึงเรื่องเพศสภาพให้ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้ชายจะได้สิทธิลูกชายมากกว่าลูกสาวลูกชายจะเป็นผู้เลี้ยงดูพ่อแม่และได้ครองมรดกมากกว่า ดังตาราง ๕๗ (ทองบันคุณ ก้าสาวท. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๗ การสืบทอดผีลำน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เฮียะว่า หน้าต่างยังมีเพื่อน	เรียกว่าหน้าต่างยังมีเพื่อน	เป็นการสื่อสารให้ทราบว่า
กวงเฮือนยังมีล้า	ในบ้านยังมีคำ	ผู้ที่สืบคำต่อจากพ่อหรือสืบ
ยังมีล้าเฮือนฮู้เฮือนดี	ยังมีคำที่ดี	ผีคำของวงศ์ตระกูลนั้นคือ
ผีเฮือนน้อยเฮือนใหญ่	ผีเรือนน้อยใหญ่	ลูกชายคั้งนั้นเมื่อคนใน
ใจกินฮุ่นเหล้าไฟ	มีใจอยากกินเหล้าไฟ	ครอบครัวเจ็บป่วยแสดงว่าผี
ใจกินไหเหล้าหล่อ	มีใจอยากกินเหล้ากลั่น	คำบอกเตือนว่าอยากกินของ
นำหน่อฮ้อเอาหัวฝาย	อยากกินกับลูกผู้สืบสกุล	เช่น ไหว้ ผีคำก็จะมาบอก
ลูจายตั้งกางเฮือนแทนพ่อ	คือลูกชายผู้ดูแลบ้านแทนพ่อ	ผ่านมดหมอถึงลูกชายผู้สืบผี
แก้วฮ่อนน้อย ทือจ้อแทนเฮือน	ผู้สืบต่อเป็นเจ้าของบ้านเรือน	คำนั้นเอง

จากตาราง ๕๗ เป็นการสื่อให้เห็นถึงผู้ที่สืบผีคำของหวาสิ่งซึ่งได้แก่ลูกชาย เมื่อผีคำอยากจะกินอะไรหากลูกหลานไม่เสนาให้ผีคำ ผีคำก็จะมาเตือนบอกให้รู้ โดยอาจจะทำให้เจ็บป่วยลูกชายจะต้องทำการเสนาให้คำกิน เมื่อคำได้กินอิ่มกินดีแล้วก็จะทำการปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่ดีมีสุขต่อไป

๒ ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมหาศาลต่อระบบความคิดและการสื่อสารเพราะความเชื่อมีผลกระทบต่อจิตสำนึก จิตใต้สำนึกของมนุษย์จะส่งผลต่อกิริยาท่าทางที่บุคคลแสดงออกมา ความเชื่อ นั้นจะปลูกฝังอยู่ในตัวเราพร้อมกับการเติบโตและกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

จุฬาภรณ์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (๔๕๕๑ : ๖๑) กล่าวว่า มนุษย์เราเติบโตมาพร้อมกับความเชื่อที่หนักแน่นต่อสิ่งต่าง ๆ หากเราตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานของวัฒนธรรมเราจะได้รับปฏิกิริยาโต้ตอบในทางลบ ดังนั้นเราจะละเลยคำถามเหล่านั้นไปโดยปริยายและยอมรับเอาสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสั่งสอนมาหรือไม่เช่นนั้นเราก็จะถูกขับออกจากสังคม อีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดให้เราเชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและถูกต้อง

สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมศาสตร์สาขามนุษยศาสตร์ประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อนั้นจะปรากฏแทรกอยู่ในบทขับต่าง ๆ มากมายเพราะชาวไทยคำมีความเชื่อเกี่ยวกับผี ขวัญ ลางสังหรณ์ ต่าง ๆ ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

๒.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับผี ความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยคำนั้นเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเพราะชาวไทยคำนับถือศาสนาผี ลัทธิหรือศาสนาอื่นนั้นไม่สามารถเข้าไปครอบงำได้ อุณเป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีของชาวไทยคำว่ามีหลายประเภททั้งผีดีและผีร้าย สำหรับผีดีก็จะทำหน้าที่คุ้มครองคนให้อยู่ดีมีสุขส่วนผีร้ายนั้นอาจจะทำร้ายเราให้เจ็บไข้ได้ป่วยถ้าเราไปแตะต้องเขาหรือทำให้เขาไม่พอใจ สำหรับผีที่คืนนั้นได้แก่ ผีคำ ผีบ้าน ผีเมือง ผีแดน สำหรับผีแดนนั้น สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๒๘) แบ่งออกเป็น แดนหลวง จะเป็นหัวหน้าแดน แดนป่าเวลาวิ เป็นผู้ดูแลโลกควบคุมดินฟ้าอากาศดวงดาว แดนชาดจะส่งมนุษย์ลงมาเกิด แดนแนน จะกำหนดอายุมนุษย์ แดนบุน จะบันดาลความมั่นคงความสมบูรณ์ให้มนุษย์ แดนเคอ เป็นแดนแห่งโรคภัยไข้เจ็บ แดนเคะเป็นผู้บันดาลให้เกิดเคราะห์ร้าย แดนสิงเป็นแดนประจำตระกูล แดนศักดิ์เป็นผู้ดูแลมนุษย์ แดนหุ่งแดนขาวเป็นผู้บันดาลให้เกิดแสงสว่าง สำหรับผีที่ดีที่คุ้มครองทำให้เกิดความสงบสุขร่มเย็น เราต้องเลี้ยงดูต้องทำพิธีเสนให้กิน ถ้าหากเราไม่ใส่ใจไม่เสนไม่เลี้ยงดูก็อาจจะทำให้เกิดความไม่พอใจ จนทำให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้นในครอบครัวได้ สำหรับคำขับของชาวไทยคำใน สปป. ลาว ที่สื่อถึงความเชื่อเกี่ยวกับผีนั้นมีปรากฏดังตาราง ๕๘ (อุณแพง เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๘ ความเชื่อเกี่ยวกับผี

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
บักผีสังเข็ด บักเปิดล้างไซ ไม้สังคิบสังเต็ง เสาจั่งอ้อมเสื่อ ไปสู่มอ ยอแพไปสู่อ้อม สู่อ้อม บมีผีสังทอ ไปคุมอบมีผีสังหว่า	ไม่รู้ผีตัวไหนมาทำ เปิดผีตัวไหน มาไซ หรือผีตัวไหนมาทับว่า เขา จึงหอบเอาเสื่อผ้าไปให้หมอดู หมอส่อง ส่องดูแล้วก็ไม่มีผีตนใด ทำ ไม่มีผีตัวไหนโกรธ	แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ เรื่องผีว่าเมื่อเจ็บป่วยจะเข้าใจ ว่ามีผีมาทำให้เจ็บป่วยต้องไป หาหมอส่องเพื่อดูว่ามีผีมาทำ ให้เกิดเจ็บป่วยขึ้น

จากตาราง ๕๘ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผี โดยกล่าวถึงการเจ็บป่วยไม่ว่าผีตัวไหนมาทำให้เกิดการเจ็บป่วย ซึ่งหมายถึงผีร้ายผีป่าผีช่วง จึงไปหาหมอเอียง (ส่อง) เพื่อให้ใช้ไสยศาสตร์ส่องส่องดูว่า ผีคนใดมาทำแต่ผลจากการส่องดูปรากฏว่าไม่พบว่าผีตัวใดมาทำ

๒.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ชาวไทดำใน สปป. ลาว มีความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ และวิญญาณ (animism) โดยเชื่อว่าร่างกายมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ มีขวัญอยู่ในร่างกาย ขวัญทำให้ร่างกายมีชีวิตชีวา เคลื่อนไหวไปมา และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขวัญเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่สามารถเคลื่อนไหวเข้าออกจากร่างกายได้โดยผู้ที่เป็นเจ้าของขวัญไม่รู้สึกรู้ตัว เมื่อขวัญ ออกจากร่างกายแล้วอาจจะทำให้เจ้าของขวัญเจ็บป่วย หรือไม่มีเรี่ยวแรง มีความเศร้าหมอง หมดสง่าราศีและอาจถึงตายได้หากขวัญไม่เข้าสู่ร่างดั้งเดิมอีก ดังนั้นจึงมีการทำพิธีเรียกขวัญให้กลับมาแล้วทำการเลี้ยงดูให้อิ่มหนำสำราญพร้อมกับการสั่งสอนขวัญ แล้วทำการตบขวัญให้เข้าสู่ร่างของเจ้าของดั้งเดิม คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงขวัญใน สปป. ลาว ว่า ขวัญจะอยู่ในทุกส่วนของร่างกายซึ่งมีทั้งหมด ๖๐ ขวัญ เมื่อเวลาที่คนสบายดีไม่เจ็บไข้ได้ป่วยจิตใจปกติไม่ตกใจ ขวัญก็จะอยู่ในร่างกายครบทุกขวัญ แต่ถ้าหากมีเหตุให้ขวัญต้องออกจากร่างกายแล้วจะทำให้เจ็บป่วย ต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้าร่างหากเรียกขวัญกลับไม่ได้ก็จะถึงแก่ความตายในที่สุด เมื่อคนตายไปแล้วขวัญก็จะไม่ดับสลายขวัญก็จะล่องลอยอยู่ ขวัญแบ่งออกเป็น ขวัญก ขวัญหัว และขวัญปลาย ซึ่งลูกหลานจะจะทำพิธีบอกทางให้ขวัญกซึ่งเป็นขวัญอยู่ตามร่างกายไปอยู่ที่เมืองฟ้าเมืองแดน อัญเชิญขวัญหัวมาไว้ที่กะหลอห้อง ให้เป็นผีค้ำปกปักษ์รักษาลูกหลาน ส่วนขวัญปลายก็จะจัดทำเชื่อนแส่วไว้ให้อยู่ที่ป่าช้า สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารถึงความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ นั้นมีปรากฏดังตาราง ๕๙ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๕๙ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ขวัญเฮยยังท่ขวัญกินแล้วแก้ว กลางหมอซ้อยจับขวัญเข้าคิง กับที่หว่าหลาขวัญเข้าเมื่อโต ขวัญสบเข้าเมื่อสบกินปลา	ขวัญเฮย เมื่อขวัญกินแล้ว หมอ ขวัญก็จึงจะตบขวัญเข้าสู่ร่างกาย ให้ขวัญเข้าที่เข้าอยู่ในร่างกาย ขวัญปากให้เข้าปากกินปลา	แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่อง ขวัญโดยหมอจะตบขวัญเข้า สู่ร่างเมื่อเรียกขวัญมาและ กินของเช่นเสร็จแล้ว

จากตาราง ๕๕ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ โดยกล่าวถึงการเรียกขวัญให้เข้าสู่ร่างกายเมื่อเรียกขวัญมาแล้วก็ให้ขวัญกินอาหารที่จัดเตรียมไว้เลี้ยงขวัญ หลังจากนั้นหมอก็จะตบขวัญให้เข้าสู่ร่างกายตามตำแหน่งเดิมที่ขวัญเคยอยู่ นอกจากนั้นในส่วนที่สองกล่าวถึงการส่งขวัญออกไปเมืองฟ้าเมืองแกลงโดยบอกให้ขวัญกกลายไปส่วนขวัญปลายก็สั่งให้อยู่กับที่อย่าได้ตามขวัญกกลไป

๒.๓ ความเชื่อเกี่ยวกับกลางสังหรณ์ กลางสังหรณ์หรือกลางบอกเหตุซึ่งเป็นความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของชาวไทดำเมื่อจะเกิดเหตุต่าง ๆ ขึ้นเชื่อว่าจะมีกลางสังหรณ์คือเหตุการณ์ที่มีความแปลกประหลาดเกิดขึ้นให้เห็นเพื่อบอกเป็นนัย อุณแพง เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่ากลางสังหรณ์ที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากสิ่งที่มองไม่เห็นตัวอาจจะเป็ผีหรือวิญญาณ มาแสดงเหตุการณ์ให้เห็น ส่วนใหญ่จะเป็นการปรากฏตัวของสิ่งที่น่ากลัวหรือสัตว์ร้ายสิ่งที่น่ากลัวได้แก่เงือก (มีรูปร่างคล้ายงูตัวใหญ่ที่อยู่ในน้ำมีหงอน) ส่วนสัตว์ร้ายได้แก่เสือ งูใหญ่ นอกจากนั้นก็อาจจะเป็นการบอกกลางโดยทำให้มีเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ เช่น อุปกรณ์ที่ใช้สอยเกิดการชำรุด ดังตัวอย่าง พไร่เกิดการร้าวเกินกว่าปกติ เพียงใช้ฟันไม้ไม่กี่ครั้ง หรือมีไก่ทักขณะที่จะออกจากบ้าน มีงูเลื้อยขึ้นบ้านหรือเลื้อยมาได้ดูนในเวลากลางวัน สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อบอกว่าจะมีกลางร้าย ผู้ที่พบเห็นต้องทำการ “แต่งแก้” (สะเดาะเคราะห์) เพื่อเป็นการแก้ไขสิ่งที่จะร้ายให้กลับมาเป็นดีดั้งเดิม บางครั้งก็แก้ตก (แก้ไขได้) แต่บางครั้งก็แก้ไม่ตก ขึ้นอยู่กับว่าเป็นเหตุใหญ่ร้ายแรงมากหรือเป็นเหตุเพียงเล็กน้อยไม่หนักหนาสาหัสอะไร สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารถึงความเชื่อเกี่ยวกับกลางสังหรณ์มีดังตาราง ๑๐๐ (อุณแพง เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๐ ความเชื่อเกี่ยวกับกลางสังหรณ์

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เจ้าจ้งถอดเอาฟ้าก็มถ่าล่าวมอน ถอนเอาฟ้า ก็มบางล่าวปาน พันเทื่อหนึ่งฟ้าเจ้างะละสีห้าบาท ฟ้าเจ้าบ้านจำสัน ดินดำฟุงเข้าปะตะ น้อยกินฝ่ามือ เจ้าก็หว่า ได้ลางฮ้ายจ้งไปกวแขนไปหาท่า ท่านอาบนน้ำทำได้ท่านบ่เห็นเงือะท้อ เฮือ เจ้าหะเห็นเงือะท้อเฮือ	เจ้าจ้งเอาพไร่ที่คมออกตัดต้นหมอนถอด เอาพไร่ที่คมกริบตัดต้นปาน ฟันครั้ง เดียวพไร่ร้าวแยกออกพัน สี่ห้าครั้งร้าวถึงสัน ดินดำฟุงเข้าปาก ตัวทากน้อยก็มากคฝ่ามือเป็นกลางร้ายแล้ว จ้งไปกวแขนไปอาบนน้ำที่ทำได้ คนอื่นไม่ เห็นเงือกแต่เจ้ามองเห็นเงือกตัวโตเท่า เรือ	แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับ กลางบอกเหตุ เช่น ฟันไม้พไร่ก็ ร้าว ดินดำก็ฟุงเข้าปาก ทากน้อยก็กัดมือ ไปอาบนน้ำก็ มองเห็นตัวเงือกเท่าเรือ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงกลาง ร้าย

จากตาราง ๑๐๐ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับกลาง
สังหรณ์ โดยกล่าวถึงกลางสังหรณ์ของคนก่อนที่จะตายว่าได้ไปตากไม้ในป่าขณะที่ตากไม้ครั้งแรกนั้น
พริ้วได้เกิดราวทันทีพอตากต่อไปสี่ห้าครั้งก็เกิดราวจนถึงค้ำพริ้ว ขณะนั้นเองก็เกิดมีดินสีดำพุ่งเข้ามา
ในปาก ตัวทากน้อยก็กระโดดมาเกาะและกัดที่ฝ่ามือ หลังจากนั้นก็ได้กลับมาบ้านแล้วไปอาบน้ำที่ท่า
น้ำคนอื่นมองไม่เห็นอะไรแต่ผู้ที่จะตายกลับมองเห็นเงือกใหญ่โผล่ขึ้นมา เป็นต้น

๒.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ในจักรวาลทัศน์หรือความเชื่อ
ของชาวไทดำนั้น มีคติความเชื่อเรื่องผีและขวัญ อันเป็นลัทธิศาสนาแนววิญญาณนิยม (animism
คือลัทธิที่ถือว่าวิญญาณมีอยู่จริง) เป็นการนับถือที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ความเชื่อและมโนทัศน์
ที่เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้นสามารถจัดแบ่งโครงสร้างระบบความเชื่อและมโน
ทัศน์ที่เกี่ยวกับจักรวาลของชาวไทดำออกเป็นสองขั้วในลักษณะตรงข้ามกัน (Binary Opposition)
อย่างชัดเจน ตำแหน่งเมืองฟ้าซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของผีฟ้าและผีอื่น ๆ ตั้งอยู่บนบนของโครงสร้าง
ส่วนเมืองกลุ่มหรือโลกของมนุษย์ตั้งอยู่ตอนล่างใต้เมืองฟ้า ผีฟ้าและผีต่าง ๆ ส่วนที่อยู่บนฟ้าล้วนมี
อำนาจอิทธิฤทธิ์ ตรงข้ามกับมนุษย์ที่อยู่เมืองกลุ่ม ซึ่งไม่มีอำนาจพิเศษใดใด (ยกเว้นอำนาจที่ชนชั้น
ปกครองอ้างว่าได้รับ มอบผ่านผีฟ้าอีกทอดหนึ่ง) ผีต่าง ๆ แม้จะไม่มีร่างมองเห็นได้แต่ก็ถือว่ามีความ
และอำนาจจึงเป็นตัวแทนสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Supernatural)

ส่วนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนั้น สามารถมองเห็นรูปรพรรณ
สัณฐานด้วยตาเปล่าและจับต้องได้ด้วยระบบประสาทสัมผัสอื่น ๆ คือธรรมชาติ (nature) ซึ่งอยู่
ภายใต้อำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติในลักษณะที่ต้องรองรับความประสงค์ของผีต่าง ๆ อย่าง
สิ้นเชิง (subordinate) แบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์จึงอยู่ภายใต้การตีความของสัญลักษณ์ ที่ส่งมา
จากอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้นกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนของสังคมจึงผูกติดอยู่กับความเชื่อ
ในเรื่องของอำนาจที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งหากผู้คนยึดถือปฏิบัติได้ผลดี เชื่อกันว่าแบบแผนเหล่านั้น
ถูกต้องและมีความสอดคล้องกับความต้องการของผี (ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งเหนือธรรมชาติ)

หากสิ่งใดที่ทำแล้วเป็นปัญหาต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และความเป็นไป
ของธรรมชาติ ก็มักเชื่อกันว่าเกิดการละเมิดผี หรืออีกนัยหนึ่งเกิดความไม่สมดุลขึ้นในโครงสร้าง
ระหว่างขั้วของคนกับขั้วของผี เมื่อผีถูกละเมิดจึงส่งสัญญาณบอกเหตุมาเตือนหรือลงโทษเพื่อให้
มนุษย์รับรู้และหาทางแก้ไขปัญหานั้นมนุษย์จึงต้องมีเครื่องมือสำหรับใช้ในการติดต่อสื่อสารกับผี
ซึ่งก็คือการประกอบพิธี กรรมโดยบุคคลที่มีความสามารถพิเศษในการสื่อสารกับผีได้ คือ “มดและ
หมอ” ดังนั้นมดและหมอ ไม่ใช่ผู้ที่ทำหน้าที่เพียงรักษาคนไข้ตามความเชื่อเท่านั้นแต่เป็นผู้ที่มีญาณ
วิเศษ มีโครงสร้างหน้าที่เป็นทิวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับผี ขวัญ หรือแดนที่อยู่เมืองฟ้าที่เรามองไม่

เห็นตัว ซึ่งจะมีเฉพาะ “มดและหมอ” เท่านั้นที่สามารถสื่อสารได้โดยสื่อสารกันทั้งในลักษณะการ อ้อนวอนขอความช่วยเหลือ และการต่อสู้แย่งชิง อุณแพง เลื่องคามา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวถึงมดและหมอในการทำหน้าที่เป็นทูตสื่อสารกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติในลักษณะที่ต่างกันว่าในธรรมเนียมไทดำมดหมอจะประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นทำการเรียกขวัญเป็นการเชิญเรียกหาหรืออ้อนวอนให้ขวัญกลับมาเข้าร่างกายนอกจากนั้นก็ทำพิธีเยี่ยง (ส่องดู) ว่าเจ็บป่วยเพราะอะไร เมื่อทราบว่าเจ็บป่วยเพราะมีผีหรือแค้นเป็นผู้มากระทำก็จะให้หมอมารักษา ในการรักษาอาจจะมีการตามขวัญแย่งชิงขวัญกับเหล่าผีร้ายต่าง ๆ หากผีร้ายเหล่านั้นไม่ยินยอมให้ขวัญแต่โดยดี ดังตาราง ๑๐๑ (ไมซอน เลื่องคามา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๑ การทำหน้าที่เป็นทูตเพื่อสื่อสารกับขวัญผีหรือวิญญาณของมดหมอ

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
มดจ้งลับจ้างไปคูผี พัดวีไปคูดำ	มดจ้งข้างไปคูผี พัดวีไปคูดำ	แสดงให้เห็นถึงการรักษา
ไปคูปู่เชือกง ดงเชื้อบ้าน	ไปคูดำปู่เชื้อสายเดียวกัน คำผู้ดูแล	โรคโดยการใช้หมอมดไปตาม
เชื้อหล่านใหญ่สองเมือง	บ้าน คำผู้ดูแลเมือง	หาขวัญโดยมดจะทำการ
ไปคูเจ้าคูใต้กินหมูหางเผื่อ	ไปคูดำประตูทิศใต้กินหมูหางคอก	สื่อสารกับผีและไปคูว่าผีตัวใด
เจ้าคูเหนือกินไก่หางหลาม	เห็นคำประตูเหนือกินไก่หางยาว	ที่เอาขวัญไปมดก็จะไปตาม
ปู่ยั้งต้นซังพั้ง ปู่ยั้งนั่งสวยสวย	คำปู่ต้นคูยั้งสมบูรณ์แข็งแรงดี ต้น	กลับคืนมา ในบทนี้มดไป
ต้นตั้งหม้อกินหมูขนหยาง	มาตั้งหม้อต้มน้ำกินหมูขนหยาบ	ตามขวัญกับคำเชื้อดำ
ต้นตั้งหม้อกินกวางกินพานขน	ต้นมาตั้งหม้อต้มน้ำกินกวางกินพาน	บ้านเมืองคำประตูไปตามให้
หม่น สิบห่อข้าวหมอหา	สิบหมอได้ห่อข้าวติดตามหา	ขวัญมาแต่ขวัญก็บินหนีไปซึ่ง
สิบห่อปลาหมอต่อย	สิบห่อปลาหมอไปตามหาขวัญ	แสดงว่าไม่ดี
เฮียะขวัญเจ้าบ่อย่อน	เรียกขวัญแต่เจ้ากลับคืนมา	
อ้อนขวัญเจ้าบ่อมา	อ้อนวอนอย่างไรก็ไม่กลับ	
ยังเป็นคับคาซังหึ่งห้อย	ยังเป็นแสงแววับคังหึ่งห้อย	
เป็นล้อย ๆ ซังดาวบิน	บินไปเรื่อย ๆ ดังดาวบิน	
มดก็หัวว่าปดี	มดก็ว่าเป็นสิ่งไม่ดี	

จากตาราง ๑๐๑ นี้กล่าวถึงมดจ้งข้างไปคูผี พัดวีไปคูดำ ไปคูดำปู่ คำบ้านคำเมือง เห็นคำประตูด้านทิศใต้กินหมู เห็นคำประตูด้านทิศเหนือกินไก่ คำปู่กินหมูกินกวาง หมอได้ห่อข้าวไปหาไปเรียกขวัญให้กลับคืนมาแต่ขวัญเจ้าก็ไม่กลับ บินไปเหมือนกับตัวหึ่งห้อย

ซึ่งเป็นกลางไม่ติ จากเนื้อความดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็น โครงสร้างหน้าที่ของมคหมอไม่ใช่เป็นการรักษาคนไข้เท่านั้นแต่ยังทำหน้าที่ในการเป็นทูตหรือสื่อกลางเชื่อมระหว่างมนุษย์กับผีหรือขวัญซึ่งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า

๒.๕ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญหรือผีขวัญ ตามความเชื่อของชาวไทดำใน สปป.ลาว เชื่อว่าเมื่อคนตายไปแล้วจะไม่ดับสูญแต่เป็นเพียงการเปลี่ยนสภาพจากเดิม ที่มีรูปร่างสัมผัสได้ เดินไปมาได้ ไปเป็นขวัญหรือผีขวัญในรูปของ พลังงานโดยมีมคหรือหมอเป็นผู้ที่สามารถมองเห็น พุดคุยด้วยได้ แต่อาจจะมิบางครั้งที่ขวัญหรือผีขวัญ จะทำเป็นภาพนิมิตให้คนมองเห็นได้บ้าง คำแปลลोकาคติ (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าว ถึงขวัญหรือผีขวัญไว้ว่าเมื่อคนมีชีวิตอยู่ในร่างกายของเราทุกส่วนจะมีขวัญประจำอยู่ ดังนั้นขวัญจึงมีมากถึง ๖๐ ขวัญ แต่เมื่อร่างกายดับขันธุ์ไปและนำร่างที่เป็นขอนหรือศพไปเผาแล้วร่างก็จะหายไปแต่ดวงวิญญาณหรือขวัญยังคงอยู่ สำหรับขวัญที่ยังคงอยู่จะแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ ขวัญหัว ขวัญก และขวัญปลาย ขวัญหัวจะได้รับเชิญไปไว้ที่กะหลอห้อง (ห้องผีดำ) ขวัญกจะส่งไปที่เมืองฟ้าเมืองแดงและขวัญปลายจะสร้างบ้านหรือเฮือนเฮียวไว้ให้อยู่ที่ป่าช้า

จากการแบ่งขวัญออกเป็นสามส่วนทำให้มองเห็นได้ว่า**ขวัญเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกนึกคิดของคนเราที่มีต่อผู้ที่ตายจากไป** โดยแทนให้สัญลักษณ์แทนความรู้สึกในสามลักษณะคือ

๑. ขวัญหัว เป็นสัญลักษณ์ ของความรู้สึกรัก ความผูกพัน ความอาลัยอาวรณ์ไม่ยอมให้จากไปไหน ลูกหลานญาติพี่น้องต้องการให้อยู่ด้วยกันตลอดเวลา จึงเชิญขวัญหัวซึ่งจัดว่าเป็นขวัญชั้นสูงเป็นขวัญที่มีแต่ความดีงามประเสริฐที่สุดมาไว้ที่มุมห้องของบ้าน การกระทำเช่นนี้จะทำให้ลูกหลานรู้สึกอบอุ่นและรู้สึกว่าผู้ตายไม่ได้จากไปไหนแต่อยู่ที่มุมห้องของบ้านตลอดเวลา ยังคอยดูแล ห่วงหาอาลัยกันเสมอ ดังนั้นขวัญหัวจึงเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกดังกล่าว

๒. ขวัญก เป็นสัญลักษณ์ แทนความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อที่ว่าคนเราเมื่อตายแล้วก็ต้องไปเกิดใหม่เมื่อตอนที่เกิดนั้นต้องอาศัยแถนเป็นผู้กำหนดให้แม่ช่างหล่อพ่อช่างปั้นเป็นผู้หล่อผู้ปั้น พร้อมทั้งได้ใส่ขวัญเข้าไป หลังจากนั้นก็กำหนดชะตาชีวิตให้ ดังนั้นเมื่อตายแล้ววิญญาณจะต้องกลับไปหาแถนดั้งเดิม หากจะมาเกิดใหม่ต้องรอให้แถนเป็นผู้กำหนด ดังนั้นขวัญกจึงเป็นสัญลักษณ์ แทนความรู้สึกของการเวียนว่ายตายเกิด ความไม่จริงยั่งยืน มีเกิดมีดับ

๓. ขวัญปลาย เป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกนึกคิดที่ว่า คนเรานั้นมีทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดี ส่วนที่เป็นการคิดการกระทำที่ไม่ดีเป็นความเลวร้ายให้ทิ้งเอาไว้ ณ ที่ป่าช้าไม่ต้องนำกลับคืนมาที่บ้านเรือนหรือคนที่มมีชีวิตอยู่ก็ให้ลืมสิ่งที่ไม่ดีที่เลวร้ายคนตายเคยกระทำไว้

ให้นำเฉพาะสิ่งที่ดีงามมาไว้ในความทรงจำเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่ไม่ดีงามทั้งหลายจึงหมายถึงขวัญปลายให้ทิ้งไว้ที่ป่าช้า ขวัญปลายจึงเป็นสัญลักษณ์แทนความดับสูญ แต่ส่วนที่ดับสูญนั้นควรจะเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งามจากการที่ชาวไทดำแบ่งขวัญออกเป็นสามส่วนและให้อยู่ในตำแหน่งที่ต่างกันนั้น แสดงให้เห็นว่าชาวไทดำยังไม่สรุปว่าตายแล้วสูญหรือตายแล้วเกิดใหม่แต่มองว่าเป็นไปได้ทั้งสองแบบ

๒.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับตัวดวง ตัวดวงเป็นสัญลักษณ์แทนความมั่งคั่ง ความเก่งกล้าสามารถ ตามความเชื่อของชาวไทดำใน สปป. ลาว ความเชื่อเกี่ยวกับตัวดวงนั้นไม่ชอบเสียงคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ตัวดวงเป็นสัตว์ในจินตนาการซึ่งไม่มีจริง จินตนาการของชาวไทดำมองว่าตัวดวงมีรูปร่างคล้ายไก่หรือนก มีปีกบินได้ลำตัวมีแสงเป็นประกายวูบวาบ บินไปมาได้อย่างรวดเร็ว มีหน้าที่ช่วยมดในการตามขวัญเมื่อมีการรักษาผู้ป่วยในกรณีที่ขวัญถูกผีที่เก่งจับไปและไม่ยอมคืนให้โดยดี เมื่อเป็นเช่นนี้หมอมดก็จะใช้วิธีรุนแรงในการแย่งขวัญกลับคืนมา ต้องมีการต่อสู้กันฝ่ายหมอมดจะต้องใช้บริวารที่เก่งกล้าจึงจะสามารถเอาชนะได้ ดังนั้นในการข่มขวิดจึงต้องใช้ปีเพราะเสียงปีประโคมจะทำให้ทหารที่เป็นบริวารนั้นมีความคึกคะนองและในการตามขวัญนั้น หากตามไปในสถานที่ซึ่งเข้าไปไม่ได้ เช่น การขึ้นไปท้องฟ้าผ่านเมฆหมอกจะต้องอาศัยตัวดวงเหาะหรือบินเป็นแสงประกายขึ้นไป นอกจากนั้นตัวดวงยังเป็นสัญลักษณ์แทนความงาม เพราะในจินตนาการนั้นตัวดวงมีขนสวยเหมือนนกเวลาบินไปมาก็มีแสงเป็นประกายวูบวาบ ดังตัวอย่างคำขับชาวไทดำใน สปป. ลาว ดังนี้

“หน้าหล่อนจ้อย แป๊ะงวักปันทา ลูไปนา คือหลังดวงบินเสี้ยว...ในผามีหุ่น
ดวงลายจ้ำ...ฮาก็ไฝ่ท้อ บุญใหญ่ได้เผิงดวงบุญหลวง” คำขับนี้ก็กล่าวถึงความงามของคนว่า หน้าตา
สดใส เมื่อไปนาก็สว่างแวววับไปเหมือนดังประกายแสงของตัวดวงบิน ช่วงต่อมากล่าวถึงบ้านว่า
สวยงามที่ฝาผนังก็มีภาพวาดตัวดวงเป็นลวดลาย และช่วงท้ายกล่าวว่าตนเป็นบุญอย่างยิ่งที่ได้อาศัยตัวดวง
นับว่าเป็นบุญอัน ยิ่งใหญ่

๒.๗ ความเชื่อเกี่ยวกับแดน แดนเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้าผู้สูงส่ง อยู่บนเมือง
ฟ้าเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ดังนั้นแดนจึงมีหลายแดนและทำหน้าที่แตกต่างกัน
ล้วนแต่เป็นหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลมนุษย์ในทุก ๆ ด้านตั้งแต่การให้กำเนิดโลกมนุษย์
การเกิดของมนุษย์จนถึงตาย ดังนั้นแดนจึงมีหลายแดน และก็มีหน้าที่ในการรับผิดชอบต่อโลกมนุษย์
ในหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป

ในวิถีการมีชีวิตของมนุษย์นั้น ก่อนที่มนุษย์จะเกิดก็ต้องอาศัยแดนเป็นผู้ส่งลง
มาเกิด และเมื่อตายแล้วก็ต้องเดินทางกลับไปหาแดนเหมือนเดิม ดังนั้นในจินตนาการของมนุษย์แดน
คือสัญลักษณ์ แทนเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ที่ควบคุมชะตาชีวิตของมนุษย์ หรือเป็นผู้กำหนดความเป็นไป
ของมนุษย์ในทุกสิ่งทุกอย่าง ดังคำขับชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่กล่าวถึงแดนว่าเป็นผู้มีความน่าเกรง
ขามจะต้องยำเกรงดังตาราง ๑๐๒ (ไม่ชอบ เสียงคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๒ จักรวาลทัศน์เกี่ยวกับแกน

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เบือนเจียงเจ้าจ้งเมืองงันฟ้า หน้าไกจ้งเมืองงันแกนเนือ กินเหล้านั่งเฮือนแถอย่าง่าวก้า บ้ำเหล้านั่งเฮือนแกนอย่าง่าวทาน เห็นเมียแกนอย่าไจ้ เห็นไก่แกนอย่าแล.. อย่าถี้หึ่งแกนบ่า อย่าถี้สำแกนตก อย่าถี้กหมุกฆ้องเจ้าใหญ่แกนคัง อย่าชุกลูแกนตกไหล อย่าไล่ควายแกนตค้าย แกนเห็นแกนจีปัดใส่ไช้ดวงหนา ปัดใส่คมใส่คาควงหนัก ผิดแกนบ่อมสังเมื่อไจ้ ไหว้แกนบ่อมสังเมื่อแปง	เมื่อถึงเดือนเจียงให้ไปฉลองที่ เมืองฟ้า ถูที่มีไก่อ่มากหรือถูที่ นำไก่อมาทำอาหารเฉลิมฉลองที่ เมืองแกน กินเหล้าที่เรือนแกน อย่าอวดกล้า เมื่อเมาเหล้าที่เรือน แกนอย่าพุดอวดเก่ง อย่าทำไห เหล้าแกนตก อย่าไปโดนฆ้อง ใหญ่ของแกนจนเสียงดัง อย่า ผลักลูกแกนตกบันได อย่าไล่ ควายแกนหนีเข้าป่า แกนเห็น แกนจะลงโทษจับใส่โซ่ตรวน หรือลงโทษด้วยของมีคมหากผิด แกนแล้วไม่มีอะไรไปถ่ถอน แก้ไขได้ไค้อรอยจึงไป	แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ เกี่ยวกับแกนว่าเดือนเจียงจึง ไปหาแกนที่เมืองฟ้าไปแล้ว ให้อ่อนนุ่มถ่อมตนระวัง การพุดจากับแกน อย่าทำสิ่ง ที่ไม่ดีไม่เหมาะสม เพราะ ถ้าทำผิดแล้วจะถูกแกนทำ โทษจะไม่มีอะไรไปถ่โทษ จากแกนเพราะเป็นโทษ หนัก

ตาราง ๑๐๒ บทขบแสดงให้เห็นจักรวาลทัศน์เกี่ยวกับแกน โดยแสดงให้เห็นถึงความน่า
เกรงขามของแกนที่ทุกคนต้องระวังในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตน ต้องไม่ให้กระทบกระทั่งแกนและ
เครือญาติของแกน หากทำให้แกนไม่พอใจแล้วจะถูกจับลงโทษเพราะแกนมีอำนาจเหนือมนุษย์และ
มนุษย์ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของแกน

๓. คำนิยาม

เป็นสิ่งที่เกิดผลมาจากความเชื่อและทัศนคติ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคำนิยามทางด้าน
วัฒนธรรมจะใช้เป็นบรรทัดฐานและเป็นตัวกำหนดให้สมาชิกของวัฒนธรรมนั้นดีหรือเลว ถูกหรือ
ผิด คำนิยามวัฒนธรรมเป็นตัวชี้ขาดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรค่าที่เราจะพลีชีพให้ อะไรที่เราควรจะ
ปกป้อง อะไรที่ทำให้ประชาชนตื่นกลัวและอะไรคือสิ่งที่ควรค่าต่อการเรียนรู้และสิ่งใดไม่ควร

สำหรับความหมายของคำนิยมนั้นนักวิชาการที่มีชื่อเสียง Rokeach (๑๙๗๓) (จุฬาพรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. ๒๕๕๑ : ๖๔) ได้ให้ความหมายของคำนิยามว่าหมายถึง การเรียนรู้องค์ประกอบของกฎเกณฑ์ในการเลือกวิเคราะห์ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในบริบท นอกจากนี้ Nanda & Warms (๑๙๙๘) (จุฬาพรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. ๒๕๕๑ : ๖๔) ยังได้ให้ความหมายของคำนิยามที่มีมุมมองอีกแนวหนึ่งว่าหมายถึง ความคิดร่วมว่าอะไรถูกต้อง จริงแท้ และงดงาม ซึ่งเป็นรากฐานรูปแบบของวัฒนธรรมและนำพาสังคมให้ได้รับการตอบรับจากทั้งด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ของสังคม โดยชี้ให้เห็นความสำคัญของคำนิยามไว้ว่า ระบบคำนิยามแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เรากล่าวถึงต้องการ หรือสิ่งต้องห้าม มันไม่ใช่การกระทำที่เกิดขึ้นจริงแต่เป็นระบบของบรรทัดฐานและประยุกต์ ใช้ในการลงโทษ สำหรับคำนิยามของชาวไทดำที่เป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมโดยผ่านคำขับในบริบทของ สปป. ลาว นั้นมีปรากฏดังต่อไปนี้

๓.๑ คำนิยามเกี่ยวกับการครองคู่ การครองคู่เป็นการอยู่ร่วมกันของสามีภรรยาในการสร้างครอบครัวหลังจากที่เกิดความรักต่อกันแล้ว จะต้องไปบอกให้ผู้ใหญ่ได้รับทราบเพื่อจะได้ปฏิบัติ ตามจารีตประเพณี ส่วนใหญ่แล้วผู้ใหญ่มักมีคำนิยามในการเลือกคู่ครองให้ลูกของตนโดยเลือกคนดี ขยันทำงาน หลังจากที่ถูกผู้ใหญ่เห็นชอบแล้วจึงจัดการแต่งงานให้อย่างถูกต้องตามประเพณี ซึ่งการแต่งงานเป็นครอบครัวนั้นก็เพื่อขยายเผ่าพันธุ์หรือเพื่อการดำรงคงอยู่ของสังคม ตลอดจนเป็นการเพิ่มกำลังพลในการปกป้องภัยสงครามจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อาจมารุกรานได้ ถึงแม้จะต้องการเพิ่มกำลังพลเพียงใดก็ตาม ชาวไทดำก็ยังมีคำนิยามในการครองคู่แบบผัวเดียวเมียเดียวให้อยู่ด้วยกันจนแก่ซึ่งเป็นคำนิยามที่กลุ่มชาติพันธุ์ใดส่วนใหญ่มีคล้ายกัน ดังตาราง ๑๐๓ (อุณแพง เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๓ คำนิยามเกี่ยวกับการครองคู่

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ยามนั่งให้เป็นคู่ยามอยู่ให้เป็นสอง ให้เป็นโดยซังโดยคู่ ให้เป็นคู่ ซังจากิมสับปือยาเบือหน้าเก้า หมื่นฟ้าผัวหนึ่งเมียเดียวผิป้อง ให้โดยฮักกันเท่าหลังขดอย่าต่อ แพงกันเท่าหลังขดหลังงออย่าเบือ	ยามนั่งขอให้เป็นคู่ยามอยู่ร่วมกัน ให้เป็นดังตะเกียบ ให้ที่เป็นคู่ตั้ง ประแจสิบปีไม่เบือหน้าหมื่น ฟ้าก็ให้อยู่ร่วมกันให้เคล็ดคลาด จากผีสาวขอให้รักกันและอยู่ ด้วยกันจนแก่อย่าได้เบือหน้า	แสดงให้เห็นถึงคำนิยาม เกี่ยวกับการครองคู่ว่าต้อง เป็นผัวหนึ่งเมียเดียวให้รัก กันไปจนแก่จนเท่า

จากตาราง ๑๐๓ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับการครองคู่ โดยกล่าวว่า ให้อยู่กันเป็นคู่เหมือนไม้ตะเกียบหรือขาติมขอให้เป็นผู้เดียวเมียเดียวรักกันอยู่ร่วมกันไปจนแก่เฒ่าโดยไม่มีวันเบื่อหน่ายกัน

๓.๒ ค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน ค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือนของชาวไทยดำนั้น มีค่านิยมสร้างบ้านหลังใหญ่แข็งแรง และมีการตกแต่งด้วยการวาดลวดลายภายในบ้าน จะไม่นิยมหรือขึ้นชอบบ้านหลังเล็กหรือสร้างด้วยวัสดุที่ไม่แข็งแรง บ้านเรือนจะแสดงออกถึงหน้าตาฐานะทางครอบครัวของเจ้าของบ้านอีกด้วย ดังตาราง ๑๐๔ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๔ ค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน

บทคำขับภาษาไทยคำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เขื่อนหล้า แก่งเขื่อนแพง	...เรือนของน้องสุดที่รักปลาย	แสดงให้เห็นถึงค่านิยม
เสาकुดแถมลายบัว	เสาวาดเป็นรูปดอกบัว สิงยัววาด	เกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน
สิงยัวแถมลายแอน	เป็นลายนกแอน	จะต้องมีความสวยงามมี
หญ้าคาเบ่นตีนกอน	ปลายหญ้าคาที่มุงตัดเท่ากัน	ลวดลายงดงาม มีความเป็น
มีจองก้ออยู่กวัน	สวยงาม มีทองอยู่กลางบ้าน	มงคล ร่ำรวยเงินทองมี
บ้านสิบจ้างเข้าแคงกัคง	ข้างสิบเชือกไปปล่อยข้างที่หลทาง	ขนาดกว้างใหญ่ขนาด เสา
เงินปงเอาบ่อนใดก็ได้	มีเงินอยู่ทุกที่ในบ้าน	และฝาบ้านต้องใช้ข้างหาม
จู้ตันไม้เงินเป้าะ	ต้นไม้ทุกต้นมีเงินปลอก	ตุ๊กแกเดินยี่สิบวันก็ไม่ทั่ว
จู้ขอดเต้าะจู้เหล่า	ทุกที่ ที่มีคตอกจะมีเหล่า	บ้าน ฝีก่องก้อยเหาะสิบวัน
เสาเขื่อนฟอจ้างละ	เสาเรือนใหญ่ต้องใช้ข้างลาก	ก็ไปไม่ทั่ว เป็นต้น
พะเขื่อนฟอจ้างหาม	ฟากเรือนใหญ่ต้องใช้ข้างหาม	
เขื่อนกว้างสี่แสนดู	มีประตูกว้างสี่แสนบาน	
กาบแก้ฝ้ายชาวเวนเบ่าข่อย	ตุ๊กแกเดินยี่สิบวันไม่ทั่วถึง	
ก่องก้อยฝ้ายสิบคำเบ่าถอง	ฝีก่องก้อยเดินสิบวันก็ไปไม่ทั่ว	

จากตาราง ๑๐๕ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน โดยกล่าวถึงบ้านว่าเป็นบ้านขนาดใหญ่ซึ่งเข้าไปเดินก็หลงทางตุ๊กแกเดินหลายวันก็ไปไม่ทั่วบ้าน บ้านยังมีการวาดลวดลายทำให้สวยงามและเป็นบ้านที่เป็นมงคล มีเงินเกิดอยู่ในทุกที่ภายในบ้านหลังนั้น

๓.๓ ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย ตามปกติแล้วชาวไทดำจะมีชุดเสื้อผ้าที่หลากหลายใช้ในพิธีการที่แตกต่างกันเช่น เสื้อฮีจะใช้เมื่อประกอบพิธีต่าง ๆ เสื้อตัก (เสื้อไว้ทุกข์) ซึ่งตัวหรือเมียและลูกชายของผู้ตายใส่ในงานศพ แต่ค่านิยมประการหนึ่งในการแต่งกายของชาวไทดำที่ค่านึงถึงหรือให้ความสำคัญเป็นพิเศษนั้นคือการแต่งกายเมื่อคราวที่จะกลับไปเยี่ยมญาติพี่น้อง เมื่อแต่งงานแล้วและได้ไปอยู่กับครอบครัวอื่น ไม่ว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงหรือทั้งครอบครัวเมื่อจะกลับไปเยี่ยมญาติของตนที่อยู่ห่างไกลกันจะต้องแต่งตัวให้ดูดี อุนแป็ง เลื่องบุญตา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ถ้าจะกลับไปเยี่ยมญาติจะต้องสวมใส่เสื้อผ้าที่ดูดีเพื่อแสดงให้เห็นว่าตนมีฐานะความเป็นอยู่ดี ไม่ได้ยากลำบากแต่ประการใด ถ้าใส่เสื้อผ้าขาดแสดงว่ามีความทุกข์ยากลำบากซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าภาคภูมิใจและจะทำให้ญาติพี่น้องเกิดความสงสาร เป็นห่วงเกิดความไม่สบายใจ สำหรับคำขับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารถึงค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย มีปรากฏดังตาราง ๑๐๕ (อุนแป็ง เลื่องบุญตา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๕ ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ปี่จี่ได้เสื้อผืนสั้น	...พี่ชายจะได้ใส่เสื้อผืนอย่างดี ไป	แสดงให้เห็นค่านิยมในการ
มายามตานาย	เยี่ยมตายาย	แต่งกายเมื่อจะออกสู่สังคม
จีใส่เกิบแกงฮาย	ได้สวมใส่รองเท้า	หรือการเดินทางจะนิยมใส่
ป้าลงยามป้า ...	ได้สะพายกระเป๋าไปเยี่ยมป้า	เสื้อผ้าใหม่ หรือเสื้อผ้าที่
...โคนี้ เหาบไถนุ่งเสื้อ	...เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ใส่เสื้อผืน	สะอาดซึ่งจะแสดงให้เห็นถึง
ดาบ่าหยามอา	ปะตามบ่าไปเยี่ยมอาแล้ว	ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสภาพ
เลี้ยวหลอ	แล้วหละหลอ	ความเป็นอยู่ได้
บ่ไถนุ่งเสื้อตายงสา	ไม่ได้ใส่เสื้อผืนที่ติดขางสา	
ขางชิมกินเหล้า	ใส่เสื้อผืนที่ติดขางชิมกินเหล้า	
เฮาก็เต้าต่อยบ้าน	เราก็ได้กลับไปเยี่ยมบ้าน	
ป้าหล่อจันงาม...	หาป้าหาลุงด้วยความเบิกบาน	

จากตาราง ๑๐๕ บทจับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย ซึ่งกล่าวถึงการแต่งกายไปเยี่ยมชมญาติของตนจะต้องเลือกแต่งใช้เสื้อผ้าที่สวยงามไปอวดญาติๆ ของตนแสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่ปัจจุบันว่าสบายดีมีสุข มีความพร้อมในการสร้างครอบครัวญาติพี่น้องไม่ต้องกังวลหรือเป็นห่วงอะไรตลอดจนการออกงานสังคมต้องสวมใส่เสื้อผ้าที่สะอาดสวยงาม

๓.๔ ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา ชาวไทดำเห็นความสำคัญของการศึกษาเพราะจากประวัติศาสตร์ต้นตระกูลดั้งเดิมของชาวไทดำเคยเป็นเจ้าของเมืองหลายครั้งหลายครา และยังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รู้จักประดิษฐ์ตัวอักษรไว้ใช้สำหรับการสื่อสารกันในกลุ่มของตน และใช้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เอาไว้มากมาย สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาของชาวไทดำ สำหรับคำจับของชาวไทดำใน สปป. ลาว ที่สื่อสารถึงค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา มีปรากฏดังตาราง ๑๐๖ (อุณเป็ง เลืองบุญตา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๖ ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา

บทคำจับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
มือหย่านควาแก่งจาวย่านหลู้	เมื่อในสมัยก่อน	แสดงให้เห็นถึงค่านิยม
มีลูกหญิงก็หะมีเสียหลาย	มีลูกหญิงก็ไม่มีประโยชน์มาก	ด้านการศึกษา โดยมี
มีลูกชายก็หะมีเสียหล้า	ลูกชายก็มีเสียเปล่า	ความคิดว่าถ้าไม่มีความรู้
เวียะลักข่อยหาจ้ามันก็กหนังสือ	งานเล็กน้อยก็ช้าเพราะไม่มี	แล้วการพัฒนาต่าง ๆ ก็มี
บ่เป็นคนหลักบันห่างอนเหลาได้	ความรู้ ไม่ขยันไม่หมั่นเพียร	ความล่าช้าเมื่อรัฐบาลได้
จั่งได้ตกจ่า หลายจั่วเลยหลัง	จึงทำให้เกิดความล่าหลังพัฒนา	พัฒนาแล้วมีโรงเรียนหลาย
บ่เอ็ดสังเบาะเป็นพัฒนาเหลาได้	ไม่ทันบ้านเมืองอื่น	ห้องก็ทำให้เกิดการพัฒนา
ไคนี้เมืองเฮาเปี่ยนไป	บัดนี้บ้านเมืองเราเปลี่ยนไป	มากขึ้นกว่าเดิม
พรรคบ่เฮ้อเฮาคู้ เฮอคู้เอียนสี่	รัฐไม่ให้เราโง่ให้เรียนหนังสือ	
คณาจารย์เบาะสอนอ่อนเดือ	ครู-อาจารย์ได้บอกสอนพูดจาดี	
บานอ้อย ลูกเฮาจั่งเขียนเส่อเจีย	ลูกของเราจึงสามารถเขียน	
เบือคั่นเฮาะงามตา ไชจั่งเบาะ	หนังสือได้ ครูก็ได้สั่งสอนโดย	
ดีฮอกเอียนหลายห้อง	เปิดเรียนหลายห้องเรียน	

จากตาราง ๑๐๖ บทขับแสดงการสื่อสารทางวัฒนธรรมว่าด้วยเรื่องค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาซึ่งกล่าวว่าสมัยก่อนนั้นมีลูกชายหญิงก็ไม่มีโรงเรียนให้เรียนมันจึงเป็นไม่ฉลาดทำอะไรก็ไม่เป็น เป็นคนขี้เกียจ ปัจจุบันรัฐบาลได้ตั้งโรงเรียนมีหลายห้องเรียนลูกหลานได้เรียนหนังสือจึงเป็นคนฉลาดไปในเมืองก็มีความมั่นใจเมื่อจบออกมาจะมาพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญต่อไป

๔. พิธีกรรม

เป็นการประกอบพิธีอันเนื่องมาจากความเชื่อ โดยมีความเชื่อว่าหากประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาแล้ว จะมีผลให้เกิดเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม หรือทำให้เกิดความสุขความความเจริญหายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ หรือไม่ก่อให้เกิดความ สบายใจขึ้น สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับพิธีกรรมผ่านคำขับไทดำในสปป. ลาว มีปรากฏดังต่อไปนี้

๔.๑ พิธีเสน การเสนเป็นพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษของชาวไทดำ เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเพื่อให้ผีบรรพบุรุษคุ้มครองถ้าหากไม่มีการเช่นไหว้อาจจะก่อให้เกิดความโกรธเคืองอาจจะบันดาลให้มีอันเป็นไป เจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าหากเช่นไหว้ดังกล่าวก็จะบันดาลให้อยู่ดีมีสุข มีความเจริญในชีวิตทุก ๆ ด้าน เป็นต้น เรณู เหมือนจันทร์เชย (๒๕๔๒ : ๗๕) กล่าวว่า คำว่า “เสน” หมายถึง เช่นหรือสังเวช ส่วนคำว่า “เรื่อน” หรือ “เฮื่อน” หมายถึง ผีเรื่อน ซึ่งตามความคิดของชาวไทดำนั้นหมายถึงผู้ที่ตายไปแล้วและอยู่ในสิ่งเดียวกัน (สิ่งหมายถึงแซ่หรือตระกูล) ของแต่ละครอบครัวจะมีสมุดจดชื่อผู้คนในตระกูลของตนที่ตายไปแล้วเรียกว่า “ปี่ผีเรื่อน” เก็บไว้ทุกบ้าน พิธีเสนเรื่อนนิยมที่ ๒-๓ ปีต่อครั้งเพื่อให้ผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเช่น เป็นการระลึกถึงบุญคุณผู้ที่ตายไปแล้วและเพื่อให้ปกป้องรักษาคุ้มครอง ถ้าไม่ทำก็จะเป็นสิ่งที่ไม่ดี ในการกำหนดวันจัดพิธีแต่ละครอบครัวจะไม่ทำพร้อมกัน ในการกำหนดวันจะต้องไม่ตรงกับวันตาย วันเผา วันป่าดง เป็นต้น และเดือนที่ชาวไทดำนิยมทำพิธีเสนกันส่วนมากเป็นวันคู่ คือ เดือน ๔ เดือน ๖ เดือน ๑๒ สำหรับเดือน ๕ นั้นไม่นิยมทำพิธีเพราะเป็นช่วงสงกรานต์หรือปีใหม่ที่อากาศจะร้อนทำให้การจัดงานไม่ราบรื่น ส่วน เจริญเพชร ตาลวันนา (๒๕๑๕ : ๑๕๕) ได้กล่าวถึงพิธีเสนไว้ว่า พิธีเสน หมายถึง การเช่นไหว้ หรือหมายถึงวิธีการทำบุญให้ทาน ตามลัทธิพิธีความเชื่อถือของผู้ใด ชงดำ พิธีเสนแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ พิธีเสนเรื่อนอย่างธรรมดาในรอบปี พิธีเสนแก้เคราะห์ พิธีเสนผีขึ้นเสื่อ พิธีเสนกินปาง

การเช่นไหว้ผีเรื่อนเรียกว่าพิธีเสนเรื่อนหรือเสนเฮื่อนอย่างธรรมดาในรอบขวบปี พิธีเสนนี้เป็นการเช่นเช่นไหว้ ผีปู่ย่าตายาย ชาวไทดำถือเป็นหลักสำคัญที่จะต้องทำพิธีเสนตามแบบนี้เพราะผีปู่ย่าตายาย ที่สิงสถิตอยู่กับบ้านเรื่อน ที่เรียกว่าผีเรื่อนเมื่อถึงกำหนดขวบปีหนึ่งลูกหลานว่านเครือฝ่ายชายจะจัดการเช่นเช่นไหว้ครั้งหนึ่ง บอกเพื่อนบ้านย่านใกล้เคียง หัวบ้านท้ายบ้าน

ให้มาชุมนุมในงานเสน ให้อยู่ให้กินตั้งแต่เช้าจนบ่าย ทั้งเป็นการระลึกถึงอุปการคุณ เป็นการแสดงถึงความกตัญญูของลูกหลานว่านเครือ ที่มีต่อปู่ย่าตายาย ในการเสนเช่นไหว้เช่นนี้ ชาวไทดำเรียกว่า พิธีเสนเรือน

ดังนั้นคำว่าเสนเรือน จึงเป็นชื่อเรียกพิธีเช่นไหว้วิญญาณของบรรพบุรุษอันเป็นลัทธิธรรมเนียมของลูกหลานฝ่ายชายชาวไทดำเอง จะต้องจัดทำพิธีเสนเช่นไหว้ เพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษได้ รับเครื่องเช่นไหว้ในรอบขวบปีหนึ่ง ซึ่งลูกหลานฝ่ายชายกำหนดจัดทำพิธีเมื่อใดเดือนใดก็ได้ ยกเว้นเดือนเก้ากับเดือนสิบ ชาวไทดำเชื่อว่า ผีเรือนไปเฝ้าถน ภาษาถิ่นชาวไทดำว่า “ผีเอนไปเฮาถน” ในสองเดือนนี้ ชาวไทดำไม่ทำพิธีเสนอะไรเพราะทำพิธีก็ไม่ได้ผล เพราะผีเรือนไม่อยู่ดังนี้ เป็นลัทธิความเชื่อถือสืบกันมา เนื่องจากว่าชาวไทดำไม่มีศาสนามาก่อน หากแต่เคารพบูชาบุพการี เป็นเรื่องของความกตัญญูรู้คุณเป็นที่ตั้ง ชาวไทดำเคารพผู้ใหญ่บิดาปู่ ฯลฯ เมื่อถึงแก่กรรมก็เคารพวิญญาณท่านเหล่านั้น เสมือนผู้ศักดิ์สิทธิ์ เพราะถือว่า การจัดทำพิธีเสนเรือนแล้ว จะทำให้วิญญาณบิดามารดาปู่ย่าตายายจะได้เป็นสุข และให้ความคุ้มครองป้องกันความเจ็บไข้ พิทักษ์รักษาทรัพย์สินสมบัติ บันดาลให้ทำมาหากินบังเกิดมากมุลพูนผล อันนี้เป็นความเชื่อถือของชาวไทดำสืบเนื่องกันต่อมา

ก่อนจะทำพิธีเสนเช่นไหว้ หรือพิธีเสนเรือน เจ้าบ้านต้องเริ่มด้วยการเลี้ยงหมูไว้ก่อน เมื่อหมูโตประมาณน้ำหนักเจ็ดสิบหรือแปดสิบกิโลกรัม กะว่าพอเลี้ยงแขก และทำพิธีได้ ก็กำหนดงานทำพิธีเสน ระยะเวลาเจ้าบ้านต้องทำการซ่อมแซมบ้านเรือนให้มั่นคง จัดการเก็บสะสมข้าวปลาอาหาร ตลอดจนเตรียมทำเหล้าอูเหล้าไห บางทีก็เรียกว่าเหล้ากลบ เพราะทำจากกลบ บางคนกล่าวว่ากินเหล้ากลบแล้วเมายังกว่าเหล้าอย่างอื่น เหล้ากลบจะใช้แต่ในพิธีเสนเท่านั้น คงจะเป็นเหล้าแบบโบราณ เวลาจะดื่มเหล้ากลบ ต้องเอาหลอดไม้แทงลงไปไห แล้วเอาน้ำเทลงสักครู่จึงค่อย ๆ โนม้หลอดมาดูดดื่ม ไหหนึ่ง ๆ นั่งล้อมเข้าสี่ห้าคน ดื่มไปได้ตลอดทั้งวันก็ไม่หมด โดยเติมน้ำเข้าไว้ก็ดูดดื่มได้ทุกระยะ ซึ่งคนนั่งดูดเหล้าอู ไม่ต้องทำอะไร นั่งตั้งพูดคุยกันไป พร้อมกับกินกับแกล้มเข้าไปเรื่อย ๆ สำหรับพวกเติมน้ำเหล้าไหจะจัดคนพิเศษให้มีหน้าที่คอยเติมน้ำใส่ในไหเหล้ากลบให้ผู้คนดื่ม วิธีเดิมจะใช้เขาควยตวง พอดูดดื่มจนหมดก็เติมใหม่ทุกครั้ง ผู้เติมน้ำจะยืนประกาศดัง ๆ ด้วยว่าเติมน้ำไปแล้วก็เขา (หมายถึงเขาควย สำหรับตวงน้ำ)

พิธีการเสนเรือน ชาวไทดำก็ยังปฏิบัติในพิธีเสนไม่เหมือนกันกล่าวคือ ชั้นผู้ดำจัดพิธีเสนไปอีกแบบหนึ่ง ชั้นผู้เพี้ยกับชั้นผู้น้อยสามัญชนปฏิบัติแบบเดียวกัน สำหรับชั้นผู้ดำพิธีการเสนเรือน เรียกว่า หล่อเอน ใช้เนื้อควายเป็นหลักคือผีเรือนกินควาย แต่งเครื่องเช่นไหว้ด้วยเนื้อควาย พวกชั้น เพี้ยและชั้นสามัญชนธรรมดาเรียกว่าพิธีเช่นไหว้ผีเรือนว่า เสนเรือนหรือเสนเอน และผีเรือนเช่นไหว้ ด้วยเนื้อหมู คือผีเรือนกินหมูผัดแผลกกันอย่างนี้ ส่วนพิธีเสนของชั้นผู้ดำ

แต่งโต๊ะคนละแบบคือมาก กว่าชั้นเพียและสามัญชน การจัดทำพิธีเสน ทำกันตามศักดิ์ตามฐานะ ตลอดทั้งมีมากก็ทำมากมีน้อยก็ทำน้อย เป็นการกินเลี้ยงบรรดาญาติตลอดชาวบ้านย่านใกล้ให้มา ชุมนุม สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดความเห็น ถ้ามั่วทุกข์สุข ได้มาพบปะกันในพิธีงานเสน พวกพ้องไม่ต้องทำอะไรนั่ง ๆ นอน ๆ พุดคุยกันไป ถึงเวลาก็มีอาหารยกมาให้กินทุกคน ไม่ต้อง เสียเงินเพียงแต่พาตัวเองไปงานเสนเท่านั้น ใครจะไปร่วมงานก็คนก็ไม่ห้าม งานเสนของชาวไทดำจะเป็น แหล่งรวมผู้คน คล้ายกับว่าเป็นงานที่เปิดโอกาสให้ผู้คนที่ได้ออกสังคมและสังสรรค์กันไปในตัว ด้วย นับว่าได้ประโยชน์ในการสร้างความ สัมพันธ์และเกิดความสามัคคีในสังคม สำหรับการเสน ของชาวไทดำใน สปป. ลาว นั้น คำเผย ลอคำดี (๒๕๕๑ : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การเสนจะเป็น การเช่นไหว้ผีพ่อแม่หรือผีดำเรียกว่าเสนป่าดั่ง เสนฆ่าเกียด เป็นการฆ่าผีแม่เดิมของเด็ก เสนกวัด ไกว เสนเสียเคราะห์เสียเชษฐาในกรณีที่เกิดเคราะห์เชษฐาหรือเจ็บป่วยซึ่งได้แก่เสนขึ้นเสื่อ เสนตั้ง และเสนฮับมด สำหรับผู้ที่เป็นฝิมจะต้องรับเอาฝิมคต่อจากบรรพบุรุษมาอยู่กับตัวเอง สำหรับการ สื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับของชาวไทดำนั้นมีปรากฏดังตาราง ๑๐๗ (คำเผย ลอคำดี. ๒๕๕๑ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๗ พิธีการเสน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
เจ้าเสื่อแก่งเจ้าเสนจั่งได้ห้อมมะ เต้าคูคูห่อพู่เต้าคู่มือหามมือนั่ง หมอลหวงแต่กลางมาอ่านอ่าน เจียนับข้อมมือลีไหล่เสียกว่าแห มันสิบหว่างเว็นแฮ้แห่ม่นเก้า หว่างเว็นดีหอมเว็นดีเว็นงาม ปาปอยก้วยไก่น้อยบปู้ในสวน กะเป็น คนเจ็บเป็นบ่เสนบ่พอน หะห้อมไส้ฮ้อมแฮ่มบ่แคมหะ แคมเจ็บแคนหูแคนตาบ่สา่งหะ สา่งเท้าหล่าปั่วเสนจ่าก็หว่าดี มือนี่เวณนี้เท้าห้วยล่ำเสนปาง ก็หว่าดีมือนี่เวณนี้.....	เจ้าเสื่อและเจ้าเสน จั่งได้ห้อมน้ำเต้าคูคูห่อหมากพู่ เพื่อไปคูหาฤกษ์ยาม หมอลหวง เอาตำราม่าอ่านอ่านตำราไล่ตาม ข้อมมือจนได้ช่วงสิบวันที่เป็น มงคลเป็นช่วงเวลาเก้าวันดี เป็นฤกษ์งามยามพลอยปลา กล้วยไก่น้อยไม่ปลุกก็จะเกิดเอง คนป่วยไม่เสนไม่พอนก็ทุเลา ไปใช้อย่างหนักก็จะดีขึ้นเจ็บหูเจ็บ ตาก็จะสร่างหายเจ้าเมืองเสนก็ว่า ดีวันนี้เท้าเมืองม้วยเสนปางก็ ว่าดีในวันนี้ยามนี้	แสดงให้เห็นพิธีเสนใน ส่วนของการหาฤกษ์ยาม ในการเสน โดยเจ้าเสื่อเจ้า เสนหรือผู้จะทำการเสนต้อง ห่อหมากพู่ไปหมอดหมอ ซึ่งหมอดหมอก็จะเปิดตำราไล่ หาฤกษ์ยามจึงได้วันที่จะทำ พิธีเสน

จากตาราง ๑๐๗ เป็นบทับการสื่อสารทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีการเสน เนื้อความ สื่อกให้เห็นวัฒนธรรมในการเช่นไหว้ผีคำ (ผีบรรพบุรุษ) ของชาวไทดำใน สปป. ลาว ขั้นตอนในการไปหาหมอทำพิธีได้ถูกขยามว่าวันนี้เป็นวันดีจึงจะได้จัดทำพิธีเสนต่อไป

๔.๒ พิธีเกี่ยวกับหมูที่ใช้ในการเสน ในการเสนในชั้นของผู้เพี้ยและชั้นผู้น้อย หรือสามัญชนนั้นจะใช้หมูในการประกอบพิธีเสนส่วนการเสนในชั้นผู้ต่ำ จึงจะใช้ควายในการ ประกอบพิธี สำหรับการจัดการเกี่ยวกับหมูเพื่อใช้ในการพิธีเสนนั้นจะมีประเพณีคือจะเริ่มจากการหา หมูมาเลี้ยงอย่างคิงหมามีอายุมากหรือเป็นหมูแก่ มีความอ้วนพีแล้วจึงนำมาใช้ประกอบพิธีและขั้นตอน ในการฆ่าหมูนั้นก็จะมีประเพณีเฉพาะซึ่ง อภิญาวัฒน์ โปธิ์สาน (๒๕๕๒ : ๒๕๖-๓๑๒) กล่าวถึง ประเพณี เกี่ยวกับหมูที่ใช้ในพิธีเสน ทั้งพิธีเลี้ยงหมูและวิธีฆ่าหมูดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ พิธีการเลี้ยงหมู การเลี้ยงหมูถือเป็นจุดเริ่มต้นของขั้นตอนพิธีเสนโดย จะหาซื้อลูกหมูตัวผู้ เพราะหมูตัวเมียมักจะเอาไว้ทำพันธุ์ ถ้าหากทำพิธีเสนเป็นครั้งแรกจะต้องเลือก เอาหมูดามาเลี้ยงเอาไว้ได้ถุนบ้าน หลังจากนั้นจึงใช้หมูขาวมาทำพิธีเสนในครั้งต่อ ๆ ไป แต่ให้ สมมติว่าหมูที่จับมาทำพิธีนั้นเป็นหมูดำ สาเหตุที่เลือกเอาหมูดำมาประกอบพิธีนั้นอาจจะเป็นเพราะว่า ชาวไทดำถือว่า “สีดำ” เป็นสีดี สีประจำเผ่าพันธุ์ของตนจนถึงกับนำไปตั้งชื่อเผ่าพันธุ์ของตนว่า “ไทดำ” เมื่อซื้อหมูมาแล้วหรือกำหนดตัวหมูไว้แล้วว่าจะใช้ตัวไหนในการเลี้ยงไว้ประกอบพิธีเสน (ส่วนใหญ่จะเลือก หมูแคะแกระน เลี้ยงยาก) เจ้าของบ้านจะนำเอาขันหมากพลูไปบอกผีเฮือนให้รับรู้ ว่าหมูตัวนี้เป็นหมูที่จะใช้ในการประกอบพิธีเสน ขอให้โตไว ๆ ถ้าเป็นโรคหรือเจ็บป่วยอะไร ก็ขอให้รักษาดูแลอย่าให้เป็นอะไร พร้อมทั้งเอาปูนแดงทาที่ก้นหรือใช้ค้ายแดงผูกขาหรือหางหมู เอาไว้ เป็นเครื่องหมายหรือสัญญาณให้ผีเฮือนรู้ว่า หมูตัวนี้ได้ยกให้แล้วหรือได้เลี้ยงเอาไว้ให้ แล้วส่วนใหญ่แล้วหมูจะโตวันโตคืนหรือโตเร็วกว่าปกติ

ในระหว่างที่เลี้ยงหมูนั้นมีข้อที่ต้องปฏิบัติตามประเพณีคือ ห้ามคุดำหรือตีใน ขณะที่เลี้ยงเพราะเป็นหมูของผีคำผีเฮือนจะต้องให้ความยำเกรงถ้าหากไปตีหรือทำให้หมูเจ็บป่วยเหงา หงอยจนมีอาการไม่อยากกินอาหารเจ้าของหมูจะต้องเสียผีแล้วหมูจึงจะมีอาการดีขึ้นและกลับมาเป็น ปกติดั้งเดิม และหมูตัวนี้จะต้องเอาไว้ใช้ประกอบพิธีเท่านั้น จะนำไปขายหรือให้ญาติพี่น้องไปใช้ใน งานอื่น ๆ ไม่ได้ แต่ถ้าหากว่าในระหว่างเลี้ยงหมูนั้นหากมีญาติที่ถือผีเดียวกันซึ่งจะเป็นทางฝ่ายชาย เช่น ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลุง อา น้องชาย ได้ตายลง หมูตัวที่เลี้ยงไว้นั้นจะไม่สามารถใช้ประกอบพิธีได้ ต้องขายออกไปโดยให้เอาขันหมากพลูไปบอกกล่าวผีเฮือนถึงสาเหตุก่อน ถ้าหากว่าไม่บอกผีเฮือน แล้วผีเฮือนอาจจะโกรธและทำให้คนในบ้านเกิดมีอาการเจ็บป่วยได้

๔.๒.๒ พิธีการฆ่าหมู ในพิธีการฆ่าหมูเพื่อประกอบพิธีเสนนั้นจะมีขั้นตอน สำคัญอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ การฆ่าหมู การห้ามหมู และการฆ่าและหมู สำหรับการฆ่าหมูนั้นจะทำ

ได้หลังเที่ยงคืนเป็นต้นไป แต่ตอนหัวค่ำนั้นเจ้าของบ้าน “เจ้าเสือเจ้าเสน” จะนำเสือฮี เหล่า ๑ ขวด ไปวางไว้บนใบตองเปิดขวดเหล้าแล้วเอกรวยใบตองครอบไว้จะเปิดเมื่อทำพิธี “แบ่หัวหมู” พร้อมทั้ง ชันหมากหรือเขียนหมากและชันน้ำไปในกะหลอห้อง เพื่อบอกผีคำให้รักษาหมูเอาไว้ และช่วยให้คนที่ไปจับหมูมาฆ่าและนั่นทำได้ง่ายในทุกชั้นตอน หลังจากนั้นจะนำเสือดำแพนหรืออุยงฝืนใหญ่มาปูไว้หน้ากะหลอห้องพร้อมกับเอาเทียนและมีดวงไว้ตรงกลางแล้วออกมา ทิ้งสิ่งของต่าง ๆ ไว้ในห้องกะหลอห้อง คนที่ฆ่าหมูนั้นเรียกว่า “บ่าวหมู” ซึ่งเป็นผู้ชำนาญในการฆ่าหมู ก่อนจะฆ่าจะต้องให้เจ้าของบ้านโดยเฉพาะสะใภ้เอน้ำไปใส่รางหมู (สำหรับใส่อาหารให้หมู) แล้วใช้ไม้เคาะรางหมูเรียกหมูให้มากินว่า “มา ๆ เฮียะ ๆ” เมื่อหมูมากินแล้วบ่าวหมูก็จะจับหมูใส่กระทอหรือกรง ชั้นตอนนี้อาจจะมีลูกเขยของเจ้าของบ้านมาช่วย หากเป็นไปได้แล้วเจ้าของบ้านจะไม่มาเกี่ยวข้องในการลงมือฆ่าหรือฆ่าและหมูแต่จะเป็นผู้คอยชี้หรือบอกถึงอุปกรณ์หรือเครื่องมือภาษาที่จะใช้เท่านั้น ส่วนบ่าวหมูต้องเป็นผู้ที่รู้พิธีกรรมก็ต้องแทงเอาเลือดหมูและอวัยวะส่วนต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในพิธีมาไว้ให้เจ้าของบ้าน และใช้มีดโกนหรือปลายมีดแหลมคม กรีดขอยอวัยวะของหมูใน ๓ จุด ได้แก่ที่หัว หู และสี่ข้างหมูให้เป็นรอยขูดจุดละ ๓ แผล เสร็จแล้วจะใช้มีดกดทำเป็นร่องที่ตรงปากและคอหมูเพื่อให้เป็นรอยเพื่อกำหนดตัดเอาหัวหมูเป็นเครื่องเช่น และใช้มีดกรีดทำร่องตรงสันหลังหมู ๒ ด้าน ให้หนาประมาณ ๒-๓ นิ้วเพื่อให้เป็นรอยสำหรับกำหนดตัดข้อกระดูกสันหลังติดหนัง ๗ ข้อ และกระดูกซี่โครงติดเนื้อหนังอีก ๗ ซี่ เพื่อให้แก่หมอเสนเพื่อเป็นการขอบคุณ

ส่วนการห้ามหมูนั้น อภิภูวัฒน์ โพธิ์สาน (๒๕๕๒ : ๓๐๘) กล่าวว่า หลังจากฆ่าหมูแล้วนำไปล้างล้างเอาเครื่องในไปชำระล้างสะอาดดีแล้ว บ่าวหมูก็จะช่วยกันเอาเชือกผูกหมูมัดขาหน้าทั้งสองขาเข้าไว้ด้วยกันโดยมัดตรงข้อเท้าและมัดขาหลังทั้งสองข้างเข้าด้วยกัน แล้วใช้ไม้ไผ่ขนาด ๑.๕ วาสอดเข้าระหว่างขาหน้าและขาหลังนำกระแจะหรือสาแหกรมาห้อยไว้กับลำไม้ไผ่ตรงหัวหมู การนำสาแหกรมาห้อยนั้นมีเรื่องเล่าถึงที่มาว่า สมัยก่อนชาวไทดำเมื่อฆ่าหมูกรีดขอยอตัวหมูเอาค้อนฟันจีหัวหมูขาและหางหมูแล้วก็จะกรีดหัวหมูเกือบขาดและผ่าท้องหมูเพื่อเอาเครื่องในออก จากนั้นก็จะเอาหมูไปล้างที่สะพานด้านเหนือของแม่น้ำ เมื่อล้างไป ๆ หัวหมูเกิดหลุดตกลงไปในน้ำตามประเพณีของชาวไทดำสิ่งที่หัวขาดจะห้ามนำขึ้นบ้านเพราะจะเป็นอัปมงคลแก่เจ้าบ้านดังนั้นบ่าวหมูจึงเดือดร้อน ต้องตามหาหัวหมู และแล้วก็ได้ไปพบอยู่ทางท้ายน้ำโดยมีคนทอดแหทอดติดแหขึ้นไบบ่าวหมูจึงได้ขอคืนมา และเมื่อจะห้ามหมูขึ้นบ้านจึงเอากระแจะหรือสาแหกรมารองหัวหมูและช่วยกันพยุงเอาไว้จนกว่าจะขึ้นถึงเรือนและเข้าไปในห้องกะหลอห้อง ภายหลังแม่หัวหมูไม่ขาดแต่ก็ยังคงมีประเพณีนี้อยู่ การห้ามหมูนั้นบ่าวหมูก็จะให้ลูกเขยหรือหลานเขยของเจ้าเสือใส่เสือฮีหรือเอาเสือฮีห้อยคอห้ามหมูไปไว้ที่ห้องกะหลอห้อง ถ้าหากไม่มีหลานเขย ลูกเขย หรือมีแต่ไม่อยู่หรือไม่ว่างก็จ้างให้บ่าวหมูเป็นลูกเขยจ้าง หลานเขยจ้าง ห้ามแทนแต่ก็ต้องเอาเสือฮิล้องคอด้วยเช่นกัน เมื่อหลานเขยหรือลูกเขยห้ามหมูผ่านหัวบันไดให้เอาตัวหมูอุหัวบันได ๓ ครั้งจึงผ่านไปแล้วเอาไป

สำหรับการชำแหละหมู่นั้นเป็นขั้นตอนการทำต่อจากที่นำหมูมาวางไว้ที่เสื่อ
 ถ้าแพนในห้องกะหลอห้องแล้วจะมีผู้ชำนาญในการชำแหละหมูเพื่อทำพิธีเสนเฮือนโดยมีลูกเขยเป็น
 ผู้ช่วย จะตัดหัวหมูออกก่อนเพื่อเก็บเอาไว้ทำพิธี “ข้าหว้า” และ “พิธีแบ่หัวหมู” ต่อจากนั้นก็ตัดหัน
 ตัวหมูทำเป็น ๗ ข้อ ๗ เอียว โดยการตัดเลาะเอากระดูกสันหลังพร้อมหนังตรงกลางหลังหมูออก
 ตามที่กรีดทำเป็นร่องไว้เมื่อตอนที่ฆ่าหมูให้หนาประมาณ ๒-๓ นิ้ว แล้วหันตัดข้อกระดูกสันหลัง
 หมูนั้นตามข้อต่อให้เป็นท่อน ๆ ๗ ข้อซึ่งเรียกกันในชื่อว่า “หมู ๗ ข้อ” และตัดชำแหละซี่โครงหมู
 ที่อยู่ข้างลำตัวทั้งสองข้างให้ได้ ๗ ซันโดยให้มีเนื้อและหนังติดอยู่ แต่ละซันให้มีซี่โครงติดกันอยู่ซึ่ง
 เรียกกันในชื่อว่า “หมู ๗ เอียว” รวมใส่ไว้ในภาชนะเดียวกันกับเครื่องในหมูทุกซัน คือ ตับ หัวใจ
 ปอด และไส้ที่ปลิ้นเอาด้านในออกมาล้างชำระจนสะอาดดี พร้อมกับถักคล้ายกับผมเปียไว้เพื่อเอาใส่
 ในปานเผื่อน ทำเป็นเครื่องเช่นหัวผีเฮือนจากนั้นก็ตัดเอาข้อเท้าหมู ๔ ข้อและหางหมูออก เอารวม
 ไว้กับหัวหมูเพื่อเอาไปต้มส่วนเนื้อหมูที่เหลืออื่น ๆ จะทำเป็นซัน ๆ ใหญ่พอประมาณ แล้วใช้ตอก
 ร้อยซันหมูและเอาขึ้นห้อยไว้ที่ราวไม้ไผ่ซึ่งใช้ไม้ไผ่ที่หามหมูขึ้นบ้านนั้นมาทำเป็นราวห้อยหมูไว้ที่
 ห้องกะหลอห้อง โดยห้อยให้สูงในระดับศีรษะ สำหรับการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับของชาว
 ไทดำใน สปป. ลาว ที่สะท้อนให้เห็นประเพณีเกี่ยวกับการฆ่าหมูในพิธีเสนนั้นมีปรากฏดังตาราง
 ๑๐๘ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๘ พิธีเกี่ยวกับหมูที่ใช้ในพิธีเสน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ลุงตาอักตาแพงจั้งแบ่งมันป็นให้ จั้งได้เจือหมูมัน พันหมูอุ	ลุงตาเขารักเขาจึงได้แบ่งป็นให้จึง ได้หมูมันพันธุ้หมูอุ	แสดงให้เห็นถึงพิธีฆ่าหมู โดยกล่าวถึงสาเหตุที่ได้หมูมา
ลูหมุดำหมุดีมามัดค้ำถุน	ลูกหมุดำหมุดีมาผูกไว้ได้ถุนบ้าน	เลี้ยงไว้สำหรับใช้ในพิธีเสนว่า
มาฮูนไว้ค้ำหล่าง	เขาเก็บไว้เลี้ยงได้ถุนเรือน	ขอลุงตาหรือไม่ก็หาซื้อมาเอง
จั้งเอาไม่อ้อยฮางเทยๆ เฮยหมูมา	เอาไม้เคาะรางเรียกหมูมากินอาหาร	เมื่อจะฆ่าหมูก็มาเคาะที่ราง
หมูจินหมูจั้งผ่ายเจ็ดท่งมาหาเจ็ด	หมูได้ยินก็รีบกลับมาหมูข้ามท่งเจ็ด	หมูเรียกให้หมูมาเมื่อหมู
นามาสู้ข้ามหมูไม้มาสู้เฮือนเสน เห็น	ท่งข้ามปากกลับมาหาเรือนเสน เห็น	มาแล้วก็ให้ชายกล้าหาญ ที่
ทอหมูหลวงฮีน	หมูตัวใหญ่ฮีนอยู่	เตรียมไว้แล้วจับหมูไปฆ่า
ทอหมูทอเฮือฮาว	ทอหมูใหญ่ฮีนจนจะถึงพื้น พัน	
แจ้วหมูยาวสักसान	หมูเรียงยาวเพื่อ	
เขาจั้งให้บ่าวก้า	เขาจึงให้ชายกล้าหาญ	
โยกบายหาง	ไปจับหาง	

ตาราง ๑๐๘ (ต่อ)

บทคำขบภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ให้บ่าวกำย่างบายขา	ให้ชายกล้าหาญไปจับขา	ในการฆ่าหมูนั้นจะใช้ไม้ตี
เขาจ้งหาค้อนไม้ด้้วมาตีแค้น	เขาจึงหาค้อนไม้ด้้วมาตีหน้าผาก	ที่หน้าผากหมูและหัวหมู
ค้อนไม้แก่นมาตีหัว	ใช้ไม้ที่มีแก่นแข็งมาตีหัวหมู	แล้วจึงใช้มีดแทง ใช้ถ้วย
มีดปลายแหลมแทงคอ	ใช้มีดปลายแหลมแทงคอ	รองเอาเลือดหมูไปเก็บไว้ที่
ถ้วยลายยอดต่อเลือด	ใช้ถ้วยลายรองเอาเลือดหมู	ห้องกะหลอห้อง
เลือดหมูเอ๊ะหมูคิ้น	เลือดหมูออกหมูก็คิ้นรน	
คิ้นหมูเอ๊ะหมูตาย	เมื่อคิ้นหมูออกหมูก็ตาย	
จายหนึ่งจ้งเอาถ้วยเลือดเมื่อไว้	แล้วคนหนึ่งก็นำเลือดหมูไปไว้	
ห้องกางเมื่อวางไว้หิ้งห้อง	ที่ห้องกลาง ไปวางไว้ที่หิ้งห้อง	

จากตาราง ๑๐๘ เป็นบทขบการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่สื่อถึงพิธีเกี่ยวกับหมูที่ใช้ในพิธีเสน เนื้อความกล่าวถึงการหาหมูดำมาเลี้ยงจนหมูโต (แก่) และสื่อสารให้เห็นถึงวิธีการฆ่าหมูเพื่อใช้ประกอบพิธีเสน โดยเริ่มจากแม่เรือนซึ่งหมายถึงสะกั้มาเคาะรางหมูเพื่อเรียกหมูมากินอาหาร แล้วบ่าวหมูก็กำจับเอาหมูไปฆ่าโดยตีหัวหมูแล้วแทงคอเอาเลือดหมูมาเช่นไหว้ที่ห้องกะหลอห้อง

๔.๓ พิธีบอกทางผี พิธีบอกทางผีจะกระทำเมื่อเผาศพเรียบร้อยแล้วและชาวไทดำเชื่อว่าเมื่อร่างดับไปแล้วขวัญก็จะยังคงอยู่ ซึ่งขวัญจะแบ่งออกเป็นสามส่วน คือขวัญหัวก็จะอัญเชิญไปไว้ที่กะหลอห้อง เพื่อสักการบูชา หรือไว้สำหรับคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข หรือให้ความรู้สึกอบอุ่นแก่ลูกหลานเพราะลูกหลานจะได้รู้สึกว่ามีผู้ตายไม่ได้ไปไหน ยังอยู่ในบ้านกับพวกเขาเหมือนเดิม ขวัญปลายก็จะทำเอือนแห้วไว้ให้อยู่ที่ป่าช้า ส่วนขวัญตัวหรืองานั้นจะบอกทางให้ไปอยู่ที่เมืองแถนไปอยู่กับหว่าสิงหรือเป่าปู้อันเป็นผีบรรพบุรุษของตนผู้ที่บอกทางให้ไปเมืองแถนนั้นได้แก่เชือกัก (ลูกเขยคนแรก) ไมซอน เลืองคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าเส้นทางไปเมืองแถนนั้นจะแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นพื้นดินและส่วนที่เป็นเมืองฟ้า ในส่วนที่เป็นเมืองฟ้านั้นในประเพณีของชาวไทดำจะกล่าวถึงเส้นทางเดินที่เหมือนกัน แต่ในส่วนพื้นดินนั้นจะมีความแตกต่างกันตามพื้นที่ ที่ชาวไทดำแต่ละกลุ่มอยู่อาศัย แต่จะมีลักษณะการเดินทางที่คล้ายกันคือเริ่มเดินทางจากดินแดนที่ตนอยู่อาศัยไปยังเมืองลอมเมืองแถน (เมืองเดียนเบียนฟู) ซึ่งเป็นดินแดนเก่าแก่ของบรรพบุรุษตน ในการบอกทางนั้นจะกล่าวถึงสถานที่หมู่บ้านเมืองต่าง ๆ

ที่ผ่าน ไปอย่างละเอียดและกำหนดสถานที่พักที่เหมาะสมในขณะเดินทางของแต่ละวัน และเมื่อเดินทางไปถึงเมืองลพเมืองแกลงแล้วยังย้าให้ไปดูที่นาถ้าหากที่ฝนตกแสดงให้เห็นถึงความหวังหาอาศัยถิ่นฐานเดิมของบรรพบุรุษหลังจากนั้นจึงจะเป็นเส้นทางไปสู่เมืองแกลงในชั้นฟ้าต่อไป ดังตาราง ๑๐๕ (ไมซอน เลื่องคำมา. ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

ตาราง ๑๐๕ เส้นทางของการเดินทางไปเมืองแกลงส่วนภาคพื้นดิน

บทคำขับภาษาไทดำ	การถอดคำ	การถอดความ/สรุปความ
ไปไฮ้อ่าเฮียะหา ไปนาอ่าเฮียะแห่ว อ่าเต้าแขกหยามกันกายนี้เนื้อ ขวัญกแล้วเจ้ากาย ขวัญปายเจ้าแล้วอยู่ ทางหนึ่งเมื่อล่อจ่า หง่าหนึ่ง เมื่อล่อหลวง ทางล่อจ่าอ่าเมื่อ เจ้าเมื่อทางล่อหลวง เมื่อบ้าน เหนือ เมื่อบ้านไพ เมื่อสู่คง หลวงคงควายฮ้า หั้นก็ทำแลง หนึ่ง เสื่อฮ้าเจ้าอ่าตะ มะคำ เคียวเจ้าเคียว เจ้าจั่งป่อยหมู หลวงกินข้าว เหล่าม้าปีกินงาย ป่อยจ้วควายกินหญ้า หั้นเนื้อ ฝนตกเจ้าจั่งเมื่อไहाँก้า ฟ้าฮ้องเจ้าจั่งเมื่อไहाँก้าแต่เนื้อ ออมไहाँก้าลงท่า ปู่หญ่าลมเมื่อบ้านเมื่อเมือง นี้ต่อ	ไปไรไม่ต้องเรียกหา ไปนาก็อ่าเวะ จากนี้ไปตัดขาดจากกัน ขวัญกให้ผ่านไป ขวัญปายให้อยู่ ไปถึงแขก ทางหนึ่งไปล่อจ่าทาง หนึ่งไปล่อหลวง ไม่ไปทางล่อ จ่าให้ไปล่อหลวง ไปบ้านเหนือ ไปบ้านไพ ไปคง หลวงคงควายปล่อย พักที่นั่น เสื่อเปียกไม่ต้องซัก เคียวหมาก เสร็จแล้ว ปล่อยหมูกินข้าว ม้า กินอาหารเช้า ปล่อยวัวควายให้ หากินหญ้าที่ตรงนั้น เมื่อฝนตก ให้ไปดูตรงที่จะตกกล้าปลูกข้าว ฟ้าร้องจงไปดูที่นาด้วย เอาไहाँก้าลงลงไปทำน้ำ ปู่ย่าบอก ทางให้ลูกหลานบ้านเก่าเมืองเก่า นั่นเอง	แสดงให้เห็นถึงการบอก ทางไปเมืองแกลงส่วนภาค พื้นดิน โดยบอกเส้นทาง จากภูมิลำเนาของผู้ตายให้ ไปถึงเมืองแกลงเมืองล่อซึ่ง เป็นแผ่นดินดั้งเดิมของ บรรพบุรุษก่อนหลังจากนั้น จึงจะเป็นเส้นทางบนท้องฟ้า ต่อไป

จากตาราง ๑๐๕ เป็นการบอกทางผีไปเมืองแฉน ซึ่งอยู่ในส่วนภาคพื้นดินจะเริ่มจากเส้นทางที่เป็นภูมิลำเนากลับไปยังที่อยู่ของบรรพบุรุษและในข้อความช่วงท้ายจะปรากฏข้อความว่า “ออม ไทกั้งลงท่า ภูหญาลมเมื่อบ้านเมื่อเมืองนี้คือ” จากบทขับดังกล่าวที่มีการบอกเส้นทางผีไปเมืองแฉนแต่ให้ย้อนกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของบรรพบุรุษก่อนนั้น ทำให้ตีความได้ว่า การบอกทางผีนั้นเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่ต้องการให้ลูกหลานรู้เส้นทางกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมของตนสำหรับผู้ที่ต้องการกลับ

ไปเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องหรือสำหรับคนที่ถูกกวาดต้อนมาในคราวศึกสงคราม หรือหนีภัยมาเมื่อเหตุการณ์สงบแล้วหากต้องการกลับไปถิ่นฐานเดิม อินทิ อิทริลัด (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนเมืองชอน กล่าวว่าชาวเมืองชอนนี้ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองแฉนโดยกองทัพชาวสยามตั้งแต่บรรพบุรุษของตน ขณะที่ถูกกวาดต้อนนั้นมีประมาณ ๒๐ ครอบครัวได้แอบลักลอบหนีมาได้ บางส่วนก็กลับไปถิ่นเดิมบางส่วนก็มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี้ ส่วนคนเฒ่าคนแก่ทั้งหลายคนบ่นอยากให้พากลับไปบ้านเก่า แต่การเดินทางลำบากมีบางคนก็ได้กลับไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ทางโน้น แต่หลายคนก็ไม่ได้กลับไป ถ้าจะกลับไปบ้านเก่าก็สามารถใช้เส้นทางตามที่บอกกล่าวไว้ในคำบอกทางผีนี้ได้เลย การที่นำเส้นทางมาบันทึกไว้ในบทขับบอกทางผีนี้ก็เป็นกุศโลบายที่แยบยลชาญฉลาดมาก คงมีความเชื่อว่าการบันทึกในพิธีกรรมเช่นนี้จะเป็นการบันทึกที่ไม่มีความลบเลือนไปเนื่องจากเมื่อมีพิธีศพทุกครั้ง จะต้องนำมาขับบอกกล่าวแก่ผี ผู้มาร่วมงานจำนวนมากก็จะได้รับฟังและเป็นการทบทวนเส้นทางในทุกครั้งที่มีการศพ หรืออีกประการหนึ่งเนื่องจากชาวไทยดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักพวกพ้องรักถิ่นฐานเดิมของตน เมื่อยังมีชีวิตอยู่ไม่สามารถกลับไปได้ก็ขอลากลับไปเมื่อตายแล้วนั่นเอง จึงได้หาวิธีกลับโดยให้ลูกหลานทำพิธีส่งวิญญาณกลับไป

นอกจากนั้นการที่ขวัญต้องเดินทางกลับไปเมืองแฉนก็เพราะว่าแฉนเป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ในเบื้องต้น เมื่อตายหรือดับขันธไปแล้ววิญญาณจึงกลับไปอยู่ยังที่เดิม แสดงให้เห็นถึงความเชื่อหรือจักรวาลทัศน์ของชาวไทยดำว่าเมื่อตายแล้วไม่มีการดับสูญ วิญญาณหรือผีขวัญนั้นยังเวียนว่ายตายเกิดได้เหมือนเดิม เพียงเปลี่ยนร่างใหม่เท่านั้น และไม่มี ความเชื่อเกี่ยวกับนรกหรือการใช้กรรมแต่ทุกคนที่ตายไปแล้ววิญญาณจะไปสู่ชั้นฟ้าหรือเมืองแฉนถิ่นเดิมของตนเท่านั้น ส่วนการจะได้ลงมาเกิดใหม่ก็ขึ้นกับแฉนเท่านั้นจะเป็นผู้กำหนด

ในการทำงานเดียวกันเมื่อเชือกก็ทำพิธีเรียบร้อยแล้วก็จะมีการทำพิธีเสีชะขวัญให้เชือกก็ตลอดจนเสีชะขวัญหรือสู่ขวัญให้คนในครอบครัวอีกด้วยเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวไม่ล่องลอยไปกับขวัญของผู้ตาย ไมชอน เลื่องคำมา (๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) กล่าวว่าเชือกก็ซึ่งเป็นผู้บอกทางผีไปสู่เมืองฟ้าเมืองแฉนนั้นได้พาขวัญขึ้นไปถึงเมืองฟ้าแล้วส่งขวัญให้แก่ผีขวัญเชือกก็ที่อยู่บนฟ้าอีกต่อหนึ่งแล้วจึงจะกลับลงมาพื้นล่าง แต่ถ้าหากขวัญเชือกก็ไม่ยอมกลับคืนมา

อาจจะด้วยเหตุใดก็ตามก็อาจจะเป็นอันตรายถึงแก่ความตายได้ดังนั้นต้องมีการเสียชีวิตให้ เส้นทางที่ขวัญกลับมาเรียกว่า “สุขวิญญู” โดยออกจากประตูฟ้ามาสู่ประตูหมอกแล้วออกมาสู่ประตูผีแล้วจึงมาเมืองคนเริ่มต้นที่เมือง ลอ แล้วเดินทางย้อนกลับมาจนถึงภูมิลำเนาเดิมที่เชือกักอาศัยอยู่ ซึ่งในการบอกเส้นทางเดินก็มีความละเอียดชัดเจนเหมือนกับที่บอกเส้นทางผู้ตายไปยังเมืองแดน ลักษณะเช่นนี้เป็นการตอกย้ำซ้ำทวนให้จำได้แม่นยำยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าทางผีไปเมืองฟ้าและสุขวิญญูที่เชือกักกลับคืนมานั้นเป็นเส้นทางเดียวกันล้วนแต่เป็นเส้นทางย้อนกลับไปภูมิลำเนาเดิมของบรรพบุรุษซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษที่อยากให้ลูก หลานกลับไปบ้านเก่า หรือไม่ก็ไม่ต้องการให้ลืมถิ่นฐานเดิมของเผ่าพันธุ์ของตนซึ่งเป็นลักษณะของค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ไททั่วไปที่มีอุปนิสัยรักถิ่นฐานเดิมของตนไม่ชอบอพยพโยกย้ายไปไหนหากไม่มีความจำเป็นอย่างที่สุด ดังนั้นด้วยความรู้สึก “ถิ่นที่รักบ้านเกิด” จึงได้หากุศโลบายบอกเส้นทางเอาไว้ให้ลูกหลานดังข้อความที่กล่าวไว้ในคำขับที่ว่า “ออมไหญ่ถึงลงท่าปู่หล้าลมเมือบ้านเมือเมืองนี้ต่อ” นั่นเอง

การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมมีการสื่อสารผ่านประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และพิธีกรรม ด้านประเพณีที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ ประเพณีการเกิดประเพณีการแต่งงาน ประเพณีงานศพ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการห่อหมาก ห่อพลู ประเพณีการสืบทอดผีล้า ด้านความเชื่อที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผี ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับกลางสังขรณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญหรือผีขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับตัวลวง ความเชื่อเกี่ยวกับแดน ด้านค่านิยมที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับการครองคู่ ค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา ด้านพิธีกรรมที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ พิธีเสน พิธีเกี่ยวกับหมูที่ใช้ในการเสน พิธีบอกทางผี เป็นต้น

บทที่ ๖

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง วรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับของชาวไทคำใน สปป. ลาว และเพื่อวิเคราะห์คำขับของชาวไทคำ ในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมในบริบทของ สปป. ลาว นั้นผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๖ บท ได้แก่ ๑) บทนำ ๒) ความรู้เกี่ยวกับ สปป. ลาว และชาติพันธุ์ไทคำ ๓) คำขับไทคำใน สปป. ลาว ๔) การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของวรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว ๕) การสื่อสารทางวัฒนธรรม ๖) สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ สำหรับบทนี้ประมวลผลและเสนอผลการศึกษาดังต่อไปนี้

๑. สรุปผล
๒. อภิปรายผล
๓. ข้อเสนอแนะ

สรุปผล

ผลการวิจัยเรื่อง วรรณกรรมคำขับของไทคำใน สปป. ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรม มีรายละเอียดแต่ละประเด็นสรุปได้ดังนี้

กลวิธีการการสร้างวรรณศิลป์ของวรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว

ผลการวิจัยค้นพบการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ใน ๖ ลักษณะ คือ ๑) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้รูปแบบการนำเสนอ ๒) สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียง ๓) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้คำ ๔) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้ความหมาย ๕) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้โวหาร และ ๖) การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้จังหวะ

การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้รูปแบบการนำเสนอ เป็นการพิจารณาการใช้รูปแบบวิธีการต่าง ๆ ในการนำเสนอเพื่อสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในคำขับเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ผลการวิจัยพบว่ามีการใช้รูปแบบใน ๓ ลักษณะ คือ ๑) รูปแบบคำประพันธ์ ๒) รูปแบบโครงสร้างคำขับ และ ๓) รูปแบบการขับ

รูปแบบคำประพันธ์ การใช้รูปแบบคำประพันธ์ ผลการศึกษาวิจัยพบว่ารูปแบบคำประพันธ์ของคำขับไทคำใน สปป. ลาว แบ่งออกได้ ๒ รูปแบบคือ **ฉันทลักษณ์ในคำขับทั่วไป** ซึ่งเป็นการขับเพื่อความเพลิดเพลินหรือสื่อสารกับผู้คนทั่วไปดังนั้นการขับจะเน้นความไพเราะ ฟังแล้วเข้าใจง่าย หรือเกิดความเพลิดเพลินไปด้วย เป็นการขับให้คนฟัง ดังนั้นการกำหนดฉันทลักษณ์จะมีรูปแบบที่เอื้อต่อจังหวะทำนองโดยจะกำหนดจำนวนคำคือ “**ก๊กสามปายสี่**” คือในหนึ่งบาทหรือหนึ่งบรรทัดนั้นจะแบ่งออกได้เป็น ๒ วรรค คือ วรรคหน้าและวรรคหลัง วรรคหน้า (ก๊ก) จะกำหนดจำนวนคำ ๓ คำ (พยางค์) ส่วนวรรคหลัง (ปาย) กำหนดจำนวนคำ ๔ คำ (พยางค์) และมีสัมผัสระหว่างบาท รูปแบบของฉันทลักษณ์ในคำขับทั่วไป จะมีลักษณะคล้ายกับฉันทลักษณ์ของกาพย์และกลอนอีสาน ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติของเพลงพื้นบ้านที่มีสัมผัสแต่ไม่คงที่หรือแน่นอนรวมทั้งจำนวนคำในแต่ละวรรค ทั้งนี้ขึ้นกับจังหวะถ้าลงจังหวะไม่ได้ก็ต้องมีจำนวนคำเพิ่มหรือลด และความหมายที่ปรากฏในเรื่องถ้าไม่ได้ความหมายก็จะมีคำมากขึ้นเพื่อให้สื่อความหมายได้ตามที่ต้องการและ **ฉันทลักษณ์ของคำขับในพิธี** การขับในพิธีเป็นการสื่อสารระหว่างคนกับผีหรือเป็นการกล่าวเพื่อให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นลักษณะการขับจึงมีความแตกต่างจากการขับทั่วไป เป็นการขับโดยหมอผู้ทำพิธีไม่ได้เกี่ยวข้องหรือมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ร่วมอยู่ในพิธี ดังนั้นการขับจึงไม่ต้องการคำนึงถึงความไพเราะความชัดเจน หรือมีจังหวะที่งดงามแต่ประการใด แต่มุ่งที่ความสำเร็จในพิธีกรรมการขับจึงมีความรวดเร็วเพราะบทขับมีเนื้อความที่ยืดยาว ฉันทลักษณ์ที่ใช้ในการแต่งจะมีลักษณะคล้ายกับร่ายซึ่งมีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่มีความแน่นอน มีการสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่มีความสม่ำเสมอ ลักษณะฉันทลักษณ์ดังกล่าวจึงมีความคล้ายคลึงกับร่ายยาวและร่ายโบราณของไทย

รูปแบบโครงสร้างคำขับ ผลการศึกษาวิจัยด้านรูปแบบโครงสร้างคำขับพบว่ารูปแบบโครงสร้างคำขับ ไทคำใน สปป. ลาว แบ่งออกได้ ๔ รูปแบบคือ ๑) รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทขับพื้น แบ่งออกได้ ๒ ลักษณะคือ รูปแบบโครงสร้างคำขับพื้นประเภทเล่าเรื่องเพื่อความบันเทิง จากผลการวิจัยพบรูปแบบโครงสร้างเนื้อหาคำขับพื้นประเภทเล่าเรื่องเพื่อความบันเทิงของชาติพันธุ์ไทคำใน สปป. ลาว วิเคราะห์ตามแนวคิดของอลัน ดันคิส ปรากฏว่ามีอนุภาคคล้ายกันและ จำนวนใกล้เคียงกัน อนุภาคที่ปรากฏได้แก่อนุภาค L, Int, LL, Viol, Conseq, AE ในการวางเรียงหรือวางตำแหน่งของอนุภาคอาจจะเรียงลำดับที่ต่างกันบ้างเล็กน้อยแต่ภาพรวมจะเรียงลำดับคล้ายกันและ รูปแบบโครงสร้างคำขับพื้นประเภทเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือให้ทราบที่มาแบ่ง ออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนการกล่าวนำ ส่วนเนื้อใน (เนื้อความหรือเนื้อเรื่อง) และส่วนลงท้ายหรือส่วนท้าย ๒) รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทขับบ่าวขับสาว ประกอบไปด้วย ๓ ส่วน คือ ขั้นตอนการนำเข้าสู่การขับ ขั้นตอนการขับ ขั้นตอนการลาหรือการลงท้าย

๓) รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับสิ่งขับพร ประกอบไปด้วย ๒ ส่วนคือ ส่วนการกล่าวถึงที่มาหรือโอกาสที่ต้องมีการให้พร และส่วนการกล่าวให้พรให้มีความสุขความเจริญ ๔) รูปแบบโครงสร้างคำขับประเภทการขับในพิธี จากการศึกษาวิจัยได้แบ่ง รูปแบบโครงสร้างคำขับออกตามประเภทของการขับ ๕ ประเภท ได้แก่ การขับเสน การขับมด การขับในพิธีศพ การขับในพิธีกินหลองหรืองานแต่งงาน การขับในพิธีขึ้นบ้านใหม่ การขับเสน แบ่งออกได้เป็น ๕ ส่วน คือ ส่วนการบอกให้รู้ว่าตระกูลเชื้อสายหรือสิ่งใดที่ทำการเสน ส่วนสาเหตุที่ทำให้มีการเสนเอื้อน ส่วนการเตรียมเครื่องเสน ส่วนการเรียกค้ำมากินเครื่องเสน และส่วนหมอเสนสอนค้ำ การขับมด แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนการเรียกชุมนุมบริวาร และส่วนการตามหาขวัญ การขับในงานศพ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนบทนำ และส่วนคำบอกทางสู่เมืองฟ้า การขับในงานกินหลองแต่งงาน แบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนบทนำ ส่วนเรียกขวัญ และส่วนการสั่งสอน การคำขับในพิธีขึ้นบ้านใหม่ แบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนบทนำ ส่วนการเรียกขวัญ และส่วนการสั่งสอนขวัญ

รูปแบบการขับ รูปแบบการขับแบ่งออกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ การขับเดี่ยวและการขับเป็นหมู่คณะ

การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียง จากผลการศึกษาวิจัยการสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียงแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ ๑) การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยเสียงสระ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ สัมผัสนอกและสัมผัสใน และ ๒) การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยเสียงพยัญชนะ เป็นการสร้างสรรค์วรรณศิลป์โดยการใช้สัมผัสใน

การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้คำ จากการศึกษาวิจัยการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยคำ ผลการวิจัยพบว่าสามารถแบ่งออกได้ ๔ ส่วน คือ ๑) การใช้คำขึ้นต้นและคำลงท้าย ๒) การใช้คำสร้อย ๓) การซ้ำคำ ๔) การละคำ

การสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้ความหมาย จากการศึกษาวิจัยการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยความหมาย ผลการวิจัยพบว่าแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑) การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการถามตอบ (ปจฺจา-วิสัยนา) ๒) การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านบวก และการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการเน้นอารมณ์ความรู้สึกด้านลบ และ ๓) การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ด้วยความหมายประเภทการใช้ความหมายหลายนัย

การสร้างสรรคัวรรณศิลป์โดยการใช้โวหาร จากการศึกษาวิจัยการสร้างสรรคัวรรณศิลป์ด้วยการใช้โวหาร ผลการวิจัยพบว่าแบ่งออกได้เป็น ๑๐ ประเภท คือ

๑) การใช้โวหารอุปมาอุปไมย ๒) การใช้โวหารอุปลักษณะ ๓) การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน ๔) การใช้โวหารสัญลักษณ์-สิ่งแทน ๕) การใช้โวหารอธิพจน์หรือ การกล่าวเกินจริง ๖) การใช้โวหารการกล่าวเย้ยประชด ๗) การใช้โวหารการใช้คำถามเชิงวรรณศิลป์หรือ ปฏิปุจฉา ๘) การใช้โวหารการกล่าวเท้าความ หรือปฏิรูปพจน์ ๙) การใช้โวหารปฏิภาคพจน์ ๑๐) การใช้โวหารนามนัย

การสร้างสรรคัวรรณศิลป์โดยการใช้จังหวะ จากการศึกษาวิจัยการสร้างสรรคัวรรณศิลป์โดยการใช้จังหวะ ผลการวิจัยพบว่าแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ๑) จังหวะในคำขับที่ให้ความรื่นเริงและ ๒) จังหวะคำขับในพิธี

การสื่อสารทางวัฒนธรรม

การสื่อสารทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบการสื่อสารผ่านคำขับไทดำใน สปป.ลาว ในรูปแบบวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ๔ ประเภท คือ ๑) ประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ ๒) ประเภทการละเล่นและการแสดง ๓) ประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ ๔) ประเภท ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม ดังนี้

การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ มีการสื่อสารใน ๔ ลักษณะคือ ๑) นิทาน ๒) ตำนาน ๓) เพลงหรือคำขับ ๔) ปริศนาคำทาย

การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทการละเล่นและการแสดง มีการสื่อสารผ่านการละเล่น ๒ ประเภท คือ ๑) ตีตลกตลก ๒) การลงช่วง

การสื่อสารทางวัฒนธรรม ประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ มีการสื่อสารผ่านผลงานใน ๔ ด้านคือ ๑) ด้านศิลปะ ๒) ด้านการช่างฝีมือ ๓) ด้านคหกรรม ๔) ด้านการแต่งกาย ผลงานด้านศิลปะ พบว่ามีการสื่อสารเรื่อง ดนตรี วิจิตรศิลป์ นาฏศิลป์ ผลงานการช่างฝีมือ พบว่ามีการสื่อสารเรื่อง การทอผ้าการเย็บปักถักร้อย การจักสาน การสร้างบ้านเรือน การสร้างสถาปัตยกรรม การทำเครื่องประดับ ผลงานด้านคหกรรม พบว่ามีการสื่อสารว่าด้วยเรื่องอาหาร การกินอยู่ การดูแลครอบครัว การตกแต่งบ้าน การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ และ ผลงานด้านการแต่งกาย พบว่ามีการสื่อสารผลงานด้านการทำทรงผม การสวมใส่เสื้อผ้า

การสื่อสารทางวัฒนธรรมประเภทขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม แบ่งการสื่อสารออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ ๑) ประเพณี ๒) ความเชื่อ ๓) ค่านิยม ๔) พิธีกรรม ด้านประเพณี ที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ ประเพณีการเกิดประเพณี การแต่งงาน ประเพณีงานศพ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการห่อหมากห่อพลู ประเพณีการสืบทอดผีดำ ด้านความเชื่อ ที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผี ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับนางสังหรณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญหรือผีขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับตัวดวง

ความเชื่อเกี่ยวกับแดน **ด้านค่านิยม** ที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับการครองคู่ ค่านิยมเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน ค่านิยมเกี่ยวกับการแต่งกาย ค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา **ด้านพิธีกรรม** ที่สื่อสารผ่านคำขับได้แก่ พิธีเสน พิธีเกี่ยวกับหมู่ที่ใช้ในการเสน พิธีบอกทางผี เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย วรรณกรรมคำขับของไทดำใน สปป. ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์ และการสื่อสารทางวัฒนธรรม ที่สรุปและเสนอแล้วข้างต้นนั้นเป็นข้อมูลนำไปสู่การอภิปรายผล การศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับกลวิธีการการสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

ประเด็นกลวิธีการการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ของวรรณกรรมคำขับไทดำใน สปป. ลาว จากการศึกษา ค้นพบการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในแต่ละประเด็น มีผลการศึกษาที่จะนำมาอภิปรายดังนี้

รูปแบบคำประพันธ์ จากผลการศึกษาปรากฏว่ามีรูปแบบคำประพันธ์ในคำขับทั่วไป มีการกำหนดฉันทลักษณ์ที่เอื้อต่อจังหวะทำนอง โดยจะกำหนดจำนวนคำคือ “ก๊กสามปายสี่” คือในหนึ่งบาทหรือหนึ่งบรรทัดนั้นจะแบ่งออกได้เป็น ๒ วรรคคือ วรรคหน้าและวรรคหลัง วรรคหน้า (ก๊ก) กำหนดจำนวนคำ ๓ คำ (พยางค์) ส่วนวรรคหลัง (ปาย) กำหนดจำนวนคำ ๔ คำ (พยางค์) และมีสัมผัสระหว่างบาท ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะมีความคล้ายคลึงกับฉันทลักษณ์ของกาพย์และกลอนอีสาน หรือกลอนลำซิ่นปิ่นตึ๋งของกาพย์กลอนสองฝั่งโขงของ สีลา วีระวงศ์ จากการที่ลักษณะคำประพันธ์ของชาวไทดำและคำประพันธ์ของชาวไทลาว (สปป. ลาว) และไทอีสานหรือมีความสอดคล้องคล้ายคลึงกันดังกล่าวนี้ น่าจะมาจากสาเหตุมาจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมหรือการสืบทอดวัฒนธรรมมาจากรบรรพบุรุษเดียวกัน ทั้งนี้เพราะทั้งชาวไทดำชาวไทลาว (สปป. ลาว) และชาวไทอีสานนั้นต่างก็เป็นชาวไตด้วยกัน มีถิ่นฐานภูมิภคานาเดิมของบรรพบุรุษมาจากที่เดียวกัน เมื่อในสมัยก่อนก็เคยรวมเป็นประเทศเดียวกันด้วย อีกทั้งปัจจุบันนี้ก็ยังมีความเขตติดต่อใกล้เคียงกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (๒๕๔๗ : ๒๐๒) ที่กล่าวถึงการรวมประเทศลาวของเจ้าฟ้าร่มว่า “ในขณะที่นั้นประเทศลาวมีอาณาเขตกว้างขวางคือทิศเหนือจดดินแดนจีนและแม่น้ำดำ ทิศใต้ถึงแก่งหลีฝื่อต่อแดนเขมร ทิศตะวันออกถึงภูเขาแดนแก้ว (เวียดนาม) ไม้ล้มแบ่ง ทิศตะวันตกจดภูเขาพระยาพ้อ (พระยาไฟ) ภูสามเส้า (เพชรบูรณ์) ต่อแดนไทย”

ส่วนฉันทลักษณ์ของคำขับในพิธี จะที่มีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่มีความแน่นอน มีการสัมผัสระหว่างวรรคแต่ไม่มีความสม่ำเสมอ ซึ่งลักษณะฉันทลักษณ์ดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับร้อยยาวของชาวไทลาว (สปป. ลาว) และร้อยโบราณของไทย

รูปแบบโครงสร้างคำขับ จากผลการศึกษาพบว่ารูปแบบโครงสร้างของคำขับพื้น
ประเภทเล่าเรื่องเพื่อความบันเทิงซึ่งได้แก่การขับนิทาน มีอนุภาคประกอบไปด้วย L, Int, LL, Viol,
Conseq, AE ซึ่งมีความสอดคล้องบางส่วนกับผลงานการศึกษาของ อลัน คันดิส (อ้างถึงใน
สุกัญญา สุจฉายา. ๒๕๔๕ : ๑๒๑-๑๓๑) ซึ่งได้ศึกษาโครงสร้างนิทานของชาวอินเดียแดงจำนวน
มากพบว่า อนุภาค (motifeme) การเปลี่ยนจากความไม่สมดุลมาสู่ความมีสมดุล ความไม่สมดุลคือ
การมีความขาดหรือความเกินอยู่ในภาวะอันก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น แต่ผลจากการศึกษาวิจัยนี้
พบว่ามีทั้งอนุภาคการเปลี่ยนจากความไม่สมดุลมาสู่ความมีสมดุล และอนุภาคการเปลี่ยนจากความ
ไม่สมดุลมาสู่ความมีสมดุลแล้วเข้าสู่ความไม่สมดุลอีกครั้งหนึ่ง สำหรับชนิดรูปแบบโครงสร้าง
อนุภาคในนิทานมีความคล้ายคลึงกันแต่ในการวางเรียงหรือวางตำแหน่งอาจจะเรียงลำดับที่ต่างกัน
บ้างเล็กน้อย

รูปแบบการขับ จากผลการศึกษาปรากฏว่ามีรูปแบบการขับ ใน ๒ ลักษณะ คือ
การขับเดี่ยวและการขับเป็นหมู่คณะ การขับเดี่ยวจะเป็นการขับในพิธีหรือการเล่าเรื่องเพื่อให้เกิด
ความรู้ความเข้าใจหรือเป็นนิทานที่ยืดยาว ส่วนการขับเป็นหมู่คณะจะเป็นการขับเพื่อความรื่นเริง
ขับต่อแขกเกี่ยวพากัน ตลอดจนการขับสิ่งขับพรเป็นการอวยพรให้ผู้ที่มาเยี่ยมเยือนเป็นต้น ซึ่งลักษณะ
ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเพลงพื้นบ้านไทยได้แก่ผลการศึกษาในสารานุกรมไทยโดยพระราช
ประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับเสริมการเรียนรู้เล่ม ๑๕ (๒๕๕๓ : ๑๕๖) ซึ่งจัด
ประเภทของเพลงพื้นบ้านตามจำนวนผู้ร้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น เพลงร้องเดี่ยว เพลงร้องโต้ตอบและ
เพลงร้องหมู่ สำหรับการขับโต้ตอบของชาวไทยค่านั้นเป็นการร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิงที่แต่ละ
ฝ่ายก็จะมีลูกคู่หรือทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงอาจจะเป็นลูกคู่ให้ซึ่งกันและกันด้วย ดังนั้นจึงจัดให้การ
ขับโต้ตอบเป็นการเป็นขับเป็นหมู่คณะซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา สุจฉายา (๒๕๔๕ :
๑๔๘) ที่กล่าวว่า เพลงพื้นบ้านคือถ้อยคำและท่วงทำนองที่ชาวบ้านใช้สื่อความคิดความรู้สึกและ
จินตนาการ อันเป็นผลงานที่สืบทอดกันมาโดยร้องปากเปล่า จากปากต่อปาก อาศัยการฟังและจด
จำเป็นส่วนใหญ่ มีการคัดลอกท่องจำสืบทอดกันมากกลายเป็นสมบัติของกลุ่ม เพลงพื้นบ้านจึงเป็นเพลง
ของกลุ่มชน ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของบทเพลงโดยการร้องร่วมกันหรือเป็นลูกคู่ให้กัน

สร้างวรรณศิลป์โดยการใช้เสียง จากผลการวิจัยปรากฏว่ามีการสร้างวรรณศิลป์ด้วย
เสียง การสร้างวรรณศิลป์ด้วยเสียงสระ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือสัมผัสสนอกและสัมผัสใน
และการสร้างวรรณศิลป์ด้วยเสียงพยัญชนะ เป็นการสร้างวรรณศิลป์โดยการใช้สัมผัสภายในวรรค
ซึ่งสอดคล้องกับสุกัญญา สุจฉายา (๒๕๔๕ : ๑๕๓) ที่กล่าวถึงในภูมิปัญญาไทยในวัฒนธรรม :
พินิจจากเพลงพื้นบ้าน ประเด็นเกี่ยวกับศิลปะการใช้ถ้อยคำ โดยกล่าวถึงการเล่นเสียงสัมผัสว่า

หากมีการเล่นสัมผัสให้ลงจังหวะพอดี มีการใช้สัมผัสอย่างแพรวพราวรับกันเป็นช่วง ๆ จะ ทำให้เกิดเสียงเสนาะรื่นหู เกิดจังหวะเร้าใจ มีชีวิตชีวา

การสร้างวรรณศิลป์โดยใช้คำ ความหมาย และโวหาร เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของ วิเชียร เกษประทุม (๒๕๔๑) บุญเหลือ โจนิน (๒๕๔๕) วัณณะ บุญจับ (๒๕๔๔) และ วีรวัฒน์ อินทรพร (๒๕๔๘) จากผลการวิจัยปรากฏว่ามีการสร้างวรรณศิลป์ด้วยคำ ความหมาย และโวหาร ที่สอดคล้องกันตามแนวคิดที่กำหนดไว้ และมีความสอดคล้องตรงกันกับผลงานการ ศึกษาศิลปะการใช้ถ้อยคำในเพลงพื้นบ้านของสุกัญญา สุจนายา (๒๕๔๕ : ๑๕๑) โดยกล่าวว่าถ้อยคำเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาษาเพลงพื้นบ้านทั่วไปซึ่งจะนิยมใช้ถ้อยคำเรียบง่าย ตรงไปตรงมา นิยมการเล่นคำ เล่นเสียงคำคล้าย เล่นเสียงสัมผัส ส่วนศิลปะการใช้สำนวนโวหาร จะนิยมใช้สำนวนโวหารเป็นการแสดงชั้นเชิงในการประพันธ์ให้มีรสของถ้อยคำกินใจ มุ่งให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าข้อเท็จจริงโดยใช้ภาษาอุปมาและโวหารต่าง ๆ เช่น การกล่าวเกินจริง การกล่าวเสียดสีประชดประชัน โวหารโต้ตอบเชิงเกี่ยวพา เป็นต้น

การสร้างวรรณศิลป์โดยใช้จังหวะ ผลการวิจัยพบว่าการแบ่งจังหวะในคำขับไท คำใน สปป. ลาว ประเภทให้ความสนุกสนานแบ่งออกเป็นก๊กสามปลายสี่ หมายความว่าในหนึ่งวรรคจะมีเจ็ดคำแบ่งเป็น ๒ จังหวะจังหวะแรกมี ๓ พยางค์ จังหวะที่สองมี ๔ พยางค์ จะสอดคล้องกับการแบ่งจังหวะในกลอนลาวซิมปัดของกาพย์กลอนสองฝั่งโขงของ สีลา วีรวงศ์ ส่วนคำขับที่ใช้ในการประกอบพิธีจะมีการแบ่งวรรคสอดคล้องกับร้อยหรือฮ้าย

ประเด็นของการสื่อสารทางวัฒนธรรมในวรรณกรรมคำขับไทคำใน สปป. ลาว ผลการวิจัยพบการสื่อสารผ่านคำขับไทคำใน สปป. ลาว ในรูปแบบวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ๔ ประเภท คือ ๑) ประเภทการถ่ายทอดด้วยถ้อยคำ ๒) ประเภทการเล่นและการแสดง ๓) ประเภทศิลปะและวัตถุสิ่งของ ๔) ประเภท ขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรม จากผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเพลงขับสายแปงของลาวโซ่งบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งทำการศึกษาวิจัยโดย อัครเดช จารุโสภณ (๒๕๕๑ : ๘๔-๑๐๖) ซึ่งผลการวิจัยพบว่าเพลงขับสายแปงจะสื่อให้เห็นถึงภาษา อาชีพ การคมนาคม ภูมิประเทศ ที่พักอาศัย ครอบครัว ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม

พบการสื่อสารด้านวัฒนธรรมที่สะท้อนการทำหน้าที่ในโครงสร้างของสังคม ผลการศึกษาวิจัยพบการสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายและการรักษาโรคผ่านคำขับ ได้แก่วัฒนธรรม การทำทรงผม การสวมใส่เสื้อผ้า การทำหน้าที่ของมดหรือหอย และการสืบทอดผีล้า วัฒนธรรมเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างหน้าที่ทางสังคม โดยเฉพาะการทำหน้าที่ของมด

หรือหมอนั้น สะท้อนให้เห็นการทำหน้าที่ในโครงสร้างของสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกันกับผลการศึกษาของ สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๒๖) ซึ่งได้กล่าวถึงหน้าที่ของมดและหอยในการประกอบพิธีกรรมว่ามีหน้าที่ทางสังคม ตามความเชื่อของชาวไทดำไม่เฉพาะรักษาโรคให้หายเท่านั้นแต่ยังทำหน้าที่สื่อประสานระหว่างมนุษย์กับผีหรือแดน ซึ่งเป็นการทำหน้าที่สื่อกลางให้ระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรม (มนุษย์) และนามธรรม (ผี วิญญาณ ขวัญ) แสดงให้เห็นโครงสร้างหน้าที่ทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อที่ประกอบไปด้วยมนุษย์มดหอยและผีแดนหรือขวัญนั่นเอง

การสื่อสารทางวัฒนธรรมต้องตีความเจตนาการส่งสาร ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะของการใช้วิจารณ์ญาณปัญญา มีการตีความจากการสื่อสารทางวัฒนธรรมของสังคม ผลการศึกษาวิจัยพบว่า วัฒนธรรมในพิธีบอกทางผี พิธีเสน การฆ่าหมูในพิธีเสน การลงข่วงและการต้อดก๊อน จะต้องอาศัยการตีความจึงจะเข้าใจถึงเจตนาหรือแก่นของความหมายที่ต้องการสื่อสาร ซึ่งมีความสอดคล้องกับอภิญญาวัฒน์ โพธิ์สาน (๒๕๕๒ : ๒๕๖-๓๑๒) ซึ่งได้กล่าวถึงการฆ่าหมูที่ต้องนำไปชำแหละและเก็บเนื้อหมูและเครื่องในหมูไว้ที่ห้องผี (กะหลอห้อง) ว่าเป็นกุศโลบายในการรักษาเนื้อหมู ส่วนการบอกทางผี เป็นกุศโลบายในการบันทึกเส้นทางกลับไปยังบ้านเมืองเดิมของบรรพบุรุษของตนตลอดจนเป็นการบอกเป็นนัยให้ลูกหลานกลับไปภูมิลำเนาเดิมของบรรพบุรุษ และการลงข่วงการต้อดก๊อน เป็นกุศโลบายในการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครองเป็นการดำรงอยู่และขยายเผ่าพันธุ์ อีกทั้งเป็นกิจกรรมนันทนาการในคราวที่ว่างเว้นจากการทำนาทำไร่

พบการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการสื่อสารทางวัฒนธรรมโดยการใช้สัญลักษณ์ผ่านคำขับ ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมการใช้ตัวควายตัวหมูในการประกอบพิธีการแบ่งประเภทขวัญหรือผีขวัญ การใช้ห่อหมากห่อพลูในพิธี การใช้ตัวลวงตามขวัญ ความเชื่อเกี่ยวกับแดน เป็นการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร สอดคล้องกับแนวคิดผลการศึกษาของ สุมิตร ปิติพัฒน์ (๒๕๔๕ : ๒๖-๒๘) ที่กล่าวถึงแดนว่าเป็นสัญลักษณ์แทนความสูงส่งชั้นฟ้าหรือสวรรค์ ส่วนการแบ่ง ประเภทของขวัญ ซึ่งประกอบไปด้วย ขวัญก ขวัญหัวและขวัญปลาย ขวัญทั้งสามแบบก็เป็นสัญลักษณ์ ของ สวรรค์ (ก่อนจะลงมาเกิด) ครอบครวั (ความรักความอาลัยอาวรณ์ต่อกัน) และนรก (สิ่งที่ไม่ดีไม่งามหรือป่าเหว)

สำหรับประเภทของการสื่อสารนั้น เนื่องจากชาวไทดำเป็นชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภูมิลำเนาที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ชอบติดต่อกับสื่อสารกับชาติพันธุ์อื่น ลักษณะการสื่อสารจึงเป็นการสื่อสารภายในกลุ่ม โดยเฉพาะการสื่อสารในบริบทของคำขับแล้วย่อมมีลักษณะเฉพาะกลุ่มเพราะผู้ที่ชอบฟังคำขับหรือฟังคำขับแล้วเข้าใจนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นชาวไทดำเท่านั้น ดังนั้นแม้จะมีเนื้อหาบางส่วนที่กล่าวถึงกลุ่มคนภายนอกหรือบุคคลอื่น แต่ผู้ที่รับฟังรับทราบเนื้อหาหมักจะเป็นชาวไทดำด้วยกันเท่านั้น ดังนั้นลักษณะการสื่อสารจึงเป็นการสื่อสารภายในกลุ่มของตนอยู่นั่นเอง

การศึกษาเปรียบเทียบ จากการศึกษาเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับคำขับของชาวไทยดำไว้แล้ว ซึ่งได้แก่ อัครเดช จารุโสภณ (๒๕๕๑) ทำการศึกษาเพลงขับสายแปงของ ลาวโซ่งบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยของ อัครเดช จารุโสภณ พบว่า เพลงขับสายแปงของลาวโซ่งบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดราชบุรี สะท้อนให้เห็นสังคมวัฒนธรรมของชาวไทยดำในด้านกายภาพหรือด้านพฤติกรรมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิประเทศ การ คมนาคม ครอบครัวยุคอาศัย อาชีพ ภาษา ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ชนชั้นทางสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาศาสตร์สื่อสารทางวัฒนธรรมด้านพฤติกรรมศาสตร์ แต่ในส่วนที่งาน วิจัยฉบับนี้มีความแตกต่างและแปลกใหม่ไปจากที่ อัครเดช จารุโสภณ ศึกษาไว้คือ ได้มีการศึกษาศาสตร์สื่อสารเชิงวัฒนธรรมในหลายมิติ ในมิติแรกเป็นการศึกษาศาสตร์สื่อสารทางวัฒนธรรมในด้านพฤติกรรมศาสตร์โดยศึกษารูปแบบของวัฒนธรรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งคล้ายกับที่มีการศึกษาไว้แล้วทั่วไป มิติที่สองเป็นการศึกษาวัฒนธรรมเชิงวิเคราะห์ได้แก่การศึกษาศาสตร์สื่อสารทางวัฒนธรรมด้านโครงสร้างหน้าที่และการสื่อสารทางวัฒนธรรม ด้านการตีความเจตนาการสื่อสาร ซึ่งเป็นการตีความการสื่อสารผ่านคำขับเพื่อดูว่าวัฒนธรรมใดทำหน้าที่หรือสะท้อนให้เห็นโครงสร้างหน้าที่ของสังคมอย่างไร ตลอดจนการใช้วิจารณ์หรือสติปัญญาในการตีความวัฒนธรรมที่แสดงออกมาว่าต้องการสื่อสารอะไรมายังผู้รับสาร ในมิติที่สามเป็นการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารทางวัฒนธรรมผ่านคำขับ คือเป็นการใช้สัญลักษณ์ในคำขับเพื่อสื่อมายังผู้รับสาร ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการสื่อสารทางวัฒนธรรม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบใหม่ในวงวิชาการไทยคือ ยังไม่มีการศึกษาคำขับของกลุ่มไทดำในพื้นที่เมืองชอนแขวงหัวพัน อีกทั้งยังไม่มีการศึกษาคำขับในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมของกลุ่มไทดำ นอกจากนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังเป็นการบูรณาการแนวคิดระหว่างวรรณกรรมศึกษา ภาษาและการสื่อสารทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรจะศึกษาวรรณกรรมคำขับของชาวไทยดำด้านการสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารทางวัฒนธรรมในลักษณะเชิงเปรียบเทียบระหว่างไทดำในบริบท สปป. ลาวและไทดำในบริบทประเทศไทย

๒. เนื่องจากชาวไทยดำมีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ที่สิบสองจุไท แล้วเคลื่อนย้ายมาอยู่ที่ สปป. ลาว และถูกกวาดต้อนมาอยู่ที่ประเทศไทย ชาวไทดำทั้งสามกลุ่มนี้มีพื้นเพหรือรากเหง้าอันเดียวกัน แต่เมื่อมีการแยกย้ายกันอยู่คนละที่ สภาพแวดล้อมบริบททางสังคมย่อมแตกต่างกัน แต่วัฒนธรรมการขับของแต่ละกลุ่มยังคงมีอยู่ แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับบริบทของตน

ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาคำขับของชาวไทยในเชิงพลวัต โดยใช้ข้อมูลจากต้นทางที่สิบสองจุไท กลางทางที่ สปป. ลาว และปลายทางที่ประเทศไทย

๓. เนื่องจากลักษณะสภาพภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยที่อยู่ในที่ราบหุบเขา จึงทำให้ไม่ค่อยมีการสื่อสารกับบุคคลภายนอก ในวิถีชีวิตของชาวไทยคำขับจะมีบทบาทสำคัญมาก ทั้งในด้านความเพลิดเพลินและให้ความรู้ความคิด ตลอดจนใช้ในการสร้างแนวคิด ค่านิยม อุดมการณ์ในสังคม เมื่อคำขับมีความสำคัญดังกล่าวควรจะศึกษาคำขับของชาวไทยในแง่วาทกรรม

๔. ควรจะนำคำขับมาศึกษาในเชิงภาษาศาสตร์ในประเด็นต่าง ๆ เช่น การเชื่อมโยงความ ว่างเปล่าปฏิบัติศาสตร์ เพราะคำขับมีรูปแบบภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ

๕. ควรจะมีการส่งเสริมอนุรักษ์คำขับของชาวไทยให้คงอยู่ เพราะในสภาพปัจจุบันนี้ สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก มีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตาม ลักษณะของยุคโลกาภิวัตน์ เยาวชนชาวไทยรับวัฒนธรรมอื่นเข้าไปมาก ทำให้เห็นคุณค่าความสำคัญ วัฒนธรรมของตนน้อยลง หันไปสนใจวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อื่นมากขึ้น ลักษณะเช่นนี้อาจจะทำให้ วัฒนธรรมการขับถูกกลืนและหายไปในที่สุด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. การละเล่นพื้นเมืองภาคอีสาน (หมอลำ-หมอแคน). กรุงเทพฯ : กองวรรณคดี
และประวัติศาสตร์, ๒๕๒๑.
- กฤษดา ศรีธรรมมา. วิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณกรรมของหมอลำในทศวรรษ (พ.ศ.
๒๕๒๒-๒๕๓๑). ปริญญาโท กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, ๒๕๓๔.
- กฤษณา แสงทอง. เพลงปฏิพากย์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของ
ชาวตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรีจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.
- กลุ่มนักศึกษาโครงการเรียนรู้ร่วมกันสรรค์สร้างชุมชน. สารานุกรมไทดำลำคำ. เพชรบุรี :
เพชรภูมิการพิมพ์, ๒๕๔๗.
- กัญญา ลีลาชัย. ประวัติศาสตร์ชนชาติไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์เอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.
- กาญจนา แก้วเทพ. ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสัน
เพรสโปรดักส์, ๒๕๔๕.
- _____. แนวพินิจใหม่ในสื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓.
- กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, ๒๕๔๕.
- กิริติ ณะไชย. จันทลักษณ์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ : การสืบทอด การสร้างสรรค์และ
ความสัมพันธ์กับสุนทรียภาพทางวรรณศิลป์. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- เก็ม จ่อง แปลโดย พรเพ็ญ อ้นตระกูล. “คนไทยดำและคนไทยขาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ของเวียดนาม : ชื่อนั้นสำคัญไฉน,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ๑๑(๑) : ๑๔๔-
๑๖๑ ; มิถุนายน - พฤศจิกายน, ๒๕๓๓.
- แกรนด์ อีแวนส์. ประวัติศาสตร์สังเขปประเทศลาว. แปลโดย คุยฎี เฮย์มอนต์. เชียงใหม่ :
ซิลค์เวอร์ม, ๒๕๔๕.
- กุหลาบ มัลลิกมาศ. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.
- คำจัน ประดิศ. “รัชกาลพระยาสามแสนไท,” ใน ประวัติศาสตร์ลาว. มหาคำ
จำปาแก้วมณี บรรณาธิการ. แปลโดย สุวิทย์ ชีรสาคัด. ขอนแก่น : ภาควิชา
ประวัติศาสตร์และโบราณคดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.

เครือวัลย์ ปัญญาณี. “หมอลำกลอน,” อีสานศึกษา. ๓(๑) : ๗๕-๘๐ ; ธันวาคม-มีนาคม, ๒๕๒๕.

งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา
ครอบครัวไทยโซ่ง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. ของดีอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

_____. บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสาน. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๘.

เจริญชัย ชนไฟโรจน์. “หมอลำ,” วศ.มหาสารคาม. ๑(๑) : ๘๗-๙๘ ; มกราคม-มีนาคม
๒๕๑๖.

_____. ลำคอนสะหวັນ. อีสานศึกษา, ๑(๑) : ๕-๑๔ ; กันยายน, ๒๕๒๕.

_____. ดนตรีพื้นบ้านอีสาน. วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, ๖(๒) : ๒๕๓๐ ; ๖๗-๙๔.

จุฑาพรรษ์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. วัฒนธรรมการสื่อสารและอัตลักษณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และประนุช ทรัพย์สาร. กบถชาวนา. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย, ๒๕๒๕.

_____. ทิศทางวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสวัสดี, ๒๕๓๕.

_____. แนวทางและวิธีวิจัยสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, ๒๕๔๘.

ชนิตร ภูกาญจน์. “เพลงพื้นบ้านไทย ๒,” แนวหน้า. หน้า ๑๗. ๘ กรกฎาคม, ๒๕๔๓.

_____. “หมอลำมรดกชิ้นเอกของชาวอีสาน,” แนวหน้า. หน้า ๑๗. ๒๓ กันยายน ๒๕๔๓.

ชัยยนต์ เพาพาน. การลำผีฟ้าในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. ปรินิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๓.

ชุมเดช เดชกิมล. ภาพสะท้อนชีวิตของชาวอีสานจากหมอลำ. นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๑.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร. ศึกษาพฤติกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง
เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ : วิทยา, ๒๕๔๒.

ณัฐกฤต ธิฐวิรุฬ. “การสื่อสารวัฒนธรรม : การแลกเปลี่ยนความหมายบนพื้นฐานของความ
เสมอภาค,” วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช. ๑๘(๑) : ๕๑-๕๘ ; มกราคม-มิถุนายน,
๒๕๔๘.

ดนตรี โพธิ์พรมศรี. วิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านของตำบลวังลึก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย.

วิทยานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๓๘.

ดวงเดือน สดแสงจันทร์. การศึกษาเพลงพื้นบ้านคณะขวัญจิต ศรีประจันต์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๓.

ดวงไข หลวงพะสี. คู่มือพงสาวดารลาว คนลาวแผ่นดินของลาว. เวียงจันทน์ : ประชาน

คณะกรรมการเพื่อสันติภาพโลก, ๒๕๓๘.

ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์,

๒๕๔๘.

ดิเรกชัย มหัทธนะสิน. พัฒนาการทางภาษา : ภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่, ๒๕๕๑.

เดิม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์ลาว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ถาวร สุธงกษ และคณะ. วิเคราะห์และวิจารณ์เพลงโคราชในเชิงสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

นครราชสีมา : ศิริอักษร, ๒๕๒๖.

ทรงคุณ จันทจร. ประวัติศาสตร์ลาว (ศึกษาดำรงชีพ-ปัจจุบัน). กอพลินธุ์ : ประสานการพิมพ์,

๒๕๕๑.

ทองสืบ สุภะมาร์ค. พงสาวดารลาว. กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา, ๒๕๒๘.

ทิพย์สุด นัยทรัพย์. การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัย

ราชภัฏพิบูลสงคราม, ๒๕๔๒.

ธนพร พิทักษ์อุปถัมภ์. ศึกษาวิเคราะห์ผลงานเพลงพื้นบ้านของขวัญจิต ศรีประจันต์.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๒.

ธนานันท์ ตรงดี และคณะ. วัฒนธรรมการใช้ภาษา. พิมพ์ครั้งที่ ๖. มหาสารคาม :

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

ธวัช ปุณโณทก. วรรณกรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

———. พื้นเวียง : กรณีศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน. ในเอกสารวิจัย

สถาบันไทยคดีศึกษา. หน้า ๓๔. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖.

ธิดา สาระยา. กว่าจะป็นคนไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สยาม, ๒๕๔๗.

———. อารยธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๒.

นพดล จันทร์เพ็ญ. กวีนิพนธ์ไทย. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๕.

- นันทระวี ชันผง. ลำซิ่ง : ล่ากลอนแนวใหม่ของอีสาน. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๗.
- นิตินันท์ พันทวี. การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน. วิทยานิพนธ์ อ.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- นิตราพร ทิพา. ศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- บัวผัน สุพรรณยศ. วิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕.
- บุญช่วย ศรสวัสดิ์. ราชอาณาจักรลาว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๔๗.
- บุญมี เทปสีเมือง. ความเป็นมาของชนชาติลาว. แปลโดย ไพท ภูธา. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๕๓.
- บุญเลิศ ราโชติ. ประเพณีประจำถิ่น. อุบลราชธานี : วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๖.
- บุญเหลือ โจมใน. การแต่งคำประพันธ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. กาลครั้งหนึ่ง : ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- . คติชนกับชนชาติไทย. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔.
- ปานทิพย์ คงยิ้มละไม. พิธีเสนเอือนในวิถีชีวิตลาวโซ่ง : กรณีศึกษาตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. ไขคำแก้วคำแพงพินิจวรรณกรรมไทย-ไท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- . คำขับคำเข้าเมืองเจืองหาญมหากาพย์พื้นถิ่นไทลื้อ. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- ประภาศรี สีหอำไพ. วัฒนธรรมทางภาษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ประมวล รุจนเสรี. ปฎิวัติวัฒนธรรม. นนทบุรี : พรรคประชาชาติ, ๒๕๕๑.
- ปาจริย์ ลักบุญ. การสื่อสารวัฒนธรรมผ่านสื่อหนังสือคุณะฉิน ธรรมโฆษณ์. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๐.
- ปราณี วงษ์เทศ. การละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ปิยะ สุกีสุสดี. บทสุขัญญบ้านไร่หมู่ 1 ตำบลบ้านไร่ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

ปรีชา พิณทอง. ไขภษิตโบราณอีสาน. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๘.

ปีทมา บุญอินทร์. ศึกษาการปรับตัวของเพลงพื้นบ้าน : ศึกษากรณีเพลงโคราชจังหวัด

นครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๖.

พรทิพย์ ช่างดา. วรรณกรรมท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สุริยสาส์นการพิมพ์,
๒๕๓๘.

พรรณราย คำโสภา. ศึกษาการวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านกันตรึมของหมู่บ้านดงมัน จังหวัด

สุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร,
๒๕๔๑.

พรพิมล พันแสง. อินท่อน : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง. อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี.

กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

พรเพ็ญ ฮันตระกูล. “คนไทยดำและคนไทยขาวในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ๑๑(๑) : ๑๔๔-๑๗๑ ; มิถุนายน-พฤศจิกายน ๒๕๓๓.

พระสมุห์พรเทพ ภาวมุโม (โตแย้ม). บทบาทการทำขวัญนาคในการเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน

ของนายชินกร ไกรลาศ (ชินฝ้ายเทศ). วิทยานิพนธ์ พธ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พิสิทธิ์ กอบบุญ. ปุจฉา-วิสัชนา : กลวิธีทางวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทยพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์

อ.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

เพชรดา บัวแก้ว. หมอลำ : เอกลักษณะผู้แผ่นดินอีสาน. สยามอารยะ, ๒(๑๔) : ๑๐๕-๑๑๒ ;

๒๕๓๗.

เพชรตะบอง ไพศุณย์. การปรับตัวทางวัฒนธรรมของไทดำในกระแสการเปลี่ยนแปลง :

กรณีศึกษาเปรียบเทียบไทดำในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.

ดุษฎีนิพนธ์ ค.ด. เลข : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๓.

ไพบุลย์ แพงเงิน. กลอนลำภูมิจัญญอีสาน. กรุงเทพฯ : อินเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.

ไพสัณฑ์ พรหมน้อย. สานอวยถึงโฮจิมินห์ซิดี. กรุงเทพฯ : สวนหนังสือ, ๒๕๒๑.

ภัททิยา ยิมเรวัต. ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, ๒๕๔๔.

ม. ศรีบุษรา (นามแฝง). ไทดำรำพัน. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, ๒๕๒๒.

มนู อุดมเดช. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง “ประวัติศาสตร์ไทยทรงดำในประเทศไทย”.

เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

มหาคำ จำปาแก้วมณี และคณะ. ประวัติศาสตร์ลาว. แปลโดย สุวิทย์ ชีรสาคัด.

ขอนแก่น : ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.

มหาจัน อินทุพิลาศ. “รัชกาลสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิราช,” ใน ประวัติศาสตร์ลาว.

มหาคำ จำปาแก้วมณี บรรณาธิการ. แปลโดย สุวิทย์ ชีรสาคัด. ขอนแก่น :

ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓.

มาริโกะ กาโตะ. การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน : กรณีศึกษาหมอรำผีฟ้า. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘.

ยศ ฐสาร. “เงาคนอีสาน,” แปลก. ๑๓(๕๑๐) : ๒๖-๒๗, ๒๕๓๐.

เยาวภา คำเนตร. วิถีชีวิตของชาวอีสานจากกลอนลำทางยาวของลำกลอน. ปรินิพนธ์

ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๖.

ยุกตนันท์ จำปาเทศ. “เอกสารรายงานท้องถิ่นของเรา “เพชรบุรี,” สารคดี. ธันวาคม ๒๕๔๗.

ยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว. พิธีกรรมและระบบความเชื่อการรำผีฟ้าในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.

เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๒.

รจนา สุนทรานนท์. การอนุรักษ์การแสดงพื้นบ้าน จังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี : สถาบัน

เทคโนโลยีราชมงคล, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทยภาคฉันท์ลักษณะ. กรุงเทพฯ : สหมิตรปริ้นติ้ง

แอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๒๒.

เหรียญเพชร ตาลวันนา. “ปกิณกะประเพณีโชนง,” ใน ประวัติ-ลัทธิของผู้ไทขงดำ. ๕๓-๒๔๕.

มิถุนายน, ๒๕๑๕.

เรณู เหมือนจันทร์เชย. ความเชื่อเรื่องผีของไทยโชนง. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๔๒.

รุจิรา เกตุสิริ. การศึกษาเพลงพื้นบ้านอีสานที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทย. วิทยานิพนธ์

ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๕.

รุ่งสุริยา เมืองหลา. ภาพสะท้อนทางสังคมจากเพลงพรศักดิ์ ส่องแสง ขับร้อง. ปรินิพนธ์ ศศ.ม.

มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๗.

ลักขณา สุขสุวรรณ. ได้ศึกษาวรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง. ปรินิพนธ์ กศ.ม กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๐.

วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ, ๒๕๓๗.

วาสนา เกตุภาค. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สหสยามพัฒนา, ๒๕๒๑.

- วัฒนธรรม บุญจับ. จังหวะและทำนองในเพลงฉ่อยลำตัด. วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- . การอ่านทำนองร้อยกรองไทย. กรุงเทพฯ : เอดิชั่นเพรส โปรดักส์, ๒๕๔๓.
- . ร้อยกรองไทย. กรุงเทพฯ : เอดิชั่นเพรส โปรดักส์, ๒๕๔๔.
- วิกิพีเดีย. ไทดำ (กลุ่มชาติพันธุ์). <<http://th.wikipedia.org/wiki/>> พฤษภาคม ๒๐, ๒๐๑๐.
- วิไลวรรณ ปานทองและคณะ. ภาษาและวัฒนธรรมไททรงดำ. กรุงเทพฯ : สัมปชัญญะ, ๒๕๕๑.
- วิเชียร เกษประทุม. ลักษณะคำประพันธ์ไทย. กรุงเทพฯ : วิสิทธิ์พัฒนา, ๒๕๔๑.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์และคณะ. คนไทยในเวียดนาม : ภาษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา, ๒๕๔๕.
- วีรวัฒน์ อินทรพร. สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย. วิทยานิพนธ์ อ.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- วีระ อินพันทั้ง และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องโลกของชาวไทดำ : ความสัมพันธ์ซึ่งกันระหว่างสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของชาวบ้านไทยกับในเวียดนาม. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- ศิริพร ณ ถลาง. ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- . ชนชาติไทในนิทาน : แลลวดแฉ่งคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๕.
- ศิริภรณ์ ปทุมวัน. บทบาทของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๔๒.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงศ์เทศ. ไทยน้อยไทยใหญ่ไทยสยาม. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ตั้งเซ็นเตอร์, ๒๕๓๔.
- ศิลปากร, (กรม). ประชุมพงศาวดาร ภาค ๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๐๗.
- เศรษฐ พลอินทร์. ลักษณะคำประพันธ์ไทย. กรุงเทพฯ : อักษรไทย, ๒๕๒๔.
- ศูนย์กลางแนวดาวสร้างชาติ. บรรดาชนเผ่าใน ส.ป.ป.ลาว. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์มณฑลอุดร, ๒๕๕๑.
- ศูนย์วัฒนธรรมไททรงดำเขาชัย. ประเพณีและพิธีกรรมชนเผ่าไทดำ. <<http://www.khao-yoi-minicip.go.th/>> พฤษภาคม ๒๑, ๒๐๑๐.

- สถาบันวิทยาศาสตร์สังคมแห่งชาติ. **ชอกัฐชนเผ่าในลาว**. เวียงจันทน์ : สิบญูเอื่อง, ๒๕๕๒.
- สนอง คลังพระศรี. **หมอลำชิง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำในภาคอีสาน**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.
- สมชาย นิลอาธิ. “ประวัติศาสตร์ลาวฉบับกระทรวงศึกษาธิการ,” ใน **ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ**. หน้า ๖. สัจจิตต์ วงษ์เทศ ประธานบรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๕.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. **การเล่นคอนของลาวโชนที่บางกุ้ง**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๔.
- สมปอง วิริยะกิจ. **โคลงและร่ายไพเราะ**. วิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาการดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ วิชาภาษาและวรรณคดีไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษา, ๒๕๑๓.
- สมพงษ์ บุตรโรจน์. **หมอลำใน สัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุบลราชธานีครั้งที่ ๑**. อุบลราชธานี : วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๑.
- สวัสดิ์ จันทหาร. “ลำทางยาว,” ใน **เอกสารสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน**. หน้า ๘. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๔.
- สว่าง เลิศฤทธิ์. “หมอลำ การเปลี่ยนแปลงที่น่าจับตามอง,” **วัฒนธรรม**. ๒๓(๑๑) : ๓๘-๔๐, ๒๕๒๗.
- สหพันธ์สมาคมหมอลำแห่งประเทศไทย. “ประวัติหมอลำหมอแคน,” **วัฒนธรรมไทย**. ๒๐(๑๑) : ๗-๑๒, ๒๕๑๕.
- สันติสุข กฤดากร. **ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวนจังหวัดชุมพร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.
- สังคม ภูมิพันธุ์. **สื่อพื้นบ้านในการสื่อสารของชาวบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๖.
- สามารถ จันทร์สุริย์ และกรรณิ อัญชูลี. **ประเพณีไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ : อักษรไทย, ๒๕๔๘.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ ฉบับเสริมการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๕๓.
- สิทธิา พินิจภูวดล และคณะ. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕.
- สินไซ มณีวง และคณะ. **บรรดาชนเผ่าใน ส.ป.ป. ลาว**. เวียงจันทน์ : มันทาตุลาด, ๒๕๕๑.
- สิลา วีระวงศ์. **กาพย์กลอนสองฝั่งโขง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๗.

- ลีลา วีระวงศ์. “กำเนิดชาตลาว,” ใน ประวัติศาสตร์ลาว. หน้า ๖. มหาคำ จำปาแก้วมณี
บรรณาธิการ. แปลโดย สุวิทย์ ชีรสาศวัต. ขอนแก่น : ภาควิชาประวัติศาสตร์และ
โบราณคดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.
- . “ประวัติศาสตร์ลาว,” ใน ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. หน้า ๕. แปลโดย สมหมาย
เปรมจิตต์. สุจิตต์ วงษ์เทศ ประธานบรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๕.
- เสงี่ยม บึงไสย. บทบาทของล่ากลอนในด้านการเมือง. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๓.
- เสน่ห์ บุญรักษ์. การศึกษาภาพสะท้อนสังคมจังหวัดพิษณุโลกและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากบท
เพลงพื้นบ้าน. พิษณุโลก : สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม, ๒๕๔๕.
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. ลาวโขงกับคริสต์ศาสนา. รายงานการวิจัยโครงการวิจัยได้รับอุดหนุนจาก
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- สุกัญญา สุจฉายา. เพลงพื้นบ้านศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงาน
วิชาการ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. คนไทยอยู่ที่ไหนบ้าง?. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๐.
- . วรรณกรรมและหมอลำ : ภาพสะท้อนชีวิตอีสาน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๒.
- สุดใจ สุนทรรส. ลำเต้ย. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, ๒๕๓๕.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๒๕.
- สุภาพร มาตขาว. วรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี บ้านนาโศ ตำบลนาโศ จังหวัด
ยโสธร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๖.
- สุภณ สมจิตรศรีปัญญา. โลกทัศน์ของชาวอีสานจากหนังสือก้อม : กรณีศึกษาบ้านหนอง
หล่ม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม
และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๕.
- สุนทร ทองเป่าวี. ประวัติและผลงานของหมอลำ บุญขึ้น ทองศรี. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๗.
- สุนทร อภิสุนทรางกูร. การละเล่นพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ศูนย์สังคีตศิลป์ธนาคารกรุงเทพ,
๒๕๒๓.
- สุมาลย์ เรืองเดช. เพลงพื้นบ้านจากพนมทวน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๘.

- สุมิตร ปิติพัฒน์. ศาสนาและความเชื่อในลึบสองจุฑา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.
กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๕.
- สุมิตร ปิติพัฒน์ และคณะ. คนไทแดงในแขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาว. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.
- สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยบทความหลากหลายและสืบสน.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- สุวคนธ์ ชาญถาวร. โลกทัศน์ของชาวสุรินทร์จากบทเพลงเจริญเบรียง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๖
- สุวคนธ์ สมวัชรจิต. การศึกษาเพลงร้องสารัญญ์ของจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ อ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒.
- สุวรรณ ทับแจง. การศึกษาความคิดเชิงสังคมและวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ของ อุชเชณี
อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศักดิ์สิริ มีสมสืบ และสิวกานต์ ปทุมสูติ.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. ประวัติศาสตร์ลาว. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, ๒๕๔๓.
- โสภา สถาพรชัยวัฒน์. วาทกรรมผู้หญิงเช็กชีในนิตยสารมาร์สและอิมเมจ. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- โสพล ศิริไสย์. “แดนฟ้าแดนหลวง ร่องรอยวัฒนธรรมดึกดำบรรพ์ของชนชาติไท-ไต”
ภาษาและวัฒนธรรม. ๗(๑) : ๓๒-๔๑ ; มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๓๑.
- เหรียญเพชร ตาลวันนา. ประวัติ-ลัทธิผู้ใดขงดำ. กรุงเทพฯ : โครงการภาษาเอเชียบัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๑๕.
- อภิญาวัฒน์ โพธิ์सान. สาระคติความเชื่อและพิธีกรรมลาวโซ่ง. มหาสารคาม : สาขาปรัชญา
และศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.
- อภิศักดิ์ โสมอินท์. โลกทัศน์ของชาวอีสาน. กอปกินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๓๔.
- อริยานุวัตร เขมจารี. “คติความเชื่อของชาวอีสาน” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- อนก นาวิกมูล และณรงค์ชัย ปีกุรักษ์ต์. เพลงพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักงานอุทยานการ
เรียนรู้, ๒๕๕๐.
- อัสม์เดช จารุโสภณ. เพลงขับสายแปงของลาวโซ่งบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัด
สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑.

อุดม บัวศรี. “หมอลำพื้น,” มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ๔(๒) : ๘๘-๙๔ ; กันยายน,
๒๕๒๘.

อุ๋น ชนะนิกร. ความหลัง อัตชีวประวัติของท้าวอุ๋น ชนะนิกร. แปลโดย ปกัศสร
โพธิญาณนท์. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, ๒๕๑๕.

อุบล นกคารา. เครื่องแต่งกายหมอลำเพลิน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, ๒๕๓๘.

อุปถิตศิลปะสาร (นั้ม กาญจชีวะเปรียญ). หลักภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖.

อุมารินทร์ ตูลารักษ์. “วรรณศิลป์และสหบทในบททำขวัญเรือของชาวไทยภาคใต้,” มนุษยศาสตร์
สังคมศาสตร์. ๒๔(๓) : ๕๑-๖๗ ; กันยายน-ธันวาคม, ๒๕๕๐.

อุ๋คำ พมวงสา. ประวัติศาสตร์ลาว. แปลโดย ชอบ ดิสวนโคก. ขอนแก่น : ภาควิชา
ประวัติศาสตร์และโบราณคดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๖.

ไอสด บุตรमारศรี. ภาพสะท้อนของสังคมอีสานจากกลอนลำของหมอลำ เคน ดาเหลา.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘.

Barthes, R. **Mythologies**. London : Jonathan Cape, ๑๙๗๒.

Chamberlain. **The Black Tai Chronical of Muang Mouay**. Part I : Mythology, ๑๙๘๔.

Habermas, J. **The Theory of Communicative**. Boston : Beacon, ๑๙๘๑.

Hall, E.T. **Beyond culture**. Garden City, NY : Anchor Doubleday, ๑๙๗๗.

Jakobson R. **Style and Language**. Cambridge, Massachusetts : MIT Press, ๑๙๕๘.

Marsella, A.J. **The measurement of emotional readers to work : Methodological and research
issues**. Work and Stress, ๑๙๙๔.

Nanda & Warms, R.L. **Cultural Anthropology**. Belmont, CA : Wadsworth, ๑๙๙๘.

Rokeach, M. **The nature of Human values**. New York : Free Press, ๑๙๗๓.

ภาคผนวก

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กวาง วันบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓.
- คำเผย ลอคำดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๕๓.
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สาขาวิชา
ดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒.
- ทองบันคุณ ก้าสวาท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๓.
- แนก่าป็น แก้วอุดร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๓.
- บุญทอง ขุนวงศา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน เมื่อวันที่
๕ เมษายน ๒๕๕๓.
- ไมซอน เลื่องคำมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๓.
- วิเชียร และอินทิ อิททิลัด ผู้ให้สัมภาษณ์, นายสุนทร วรหาร ผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านซอนเต้อ (ใต้)
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๓.
- แสงทอง แพงสมบุรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๓.
- อินทิ อิททิลัด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน เมื่อวันที่
๒๕ มีนาคม ๒๕๕๓.
- อุนแป็ง เลื่องบุญตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๓.
- อุนแพง เลื่องคำมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุนทร วรหาร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เมืองซอน
แขวงหัวพัน ส.ป.ป. ลาว เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๓.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายสุนทร วรรณ
วันเกิด วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘
สถานที่เกิด อำเภอเขมรราชู จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๑๓ ถนนชลประทาน-ท่าบอ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ ๘
สถานที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
๓๔๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนเขมรราชูพิทยาคม อำเภอเขมรราชู
จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. ๒๕๒๘ ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง (ป.กศ. ชั้นสูง) วิชาเอกภาษาไทย
วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
พ.ศ. ๒๕๓๑ ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกภาษาไทย วิทยาลัยครูสกลนคร
พ.ศ. ๒๕๔๐ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. ๒๕๕๕ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

